

**Державна служба статистики України
Національна академія статистики, обліку та аудиту
Львівський торговельно-економічний університет
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Академія WSB, Домброва Гурнича (Польща)
Академія прикладних наук (Польща)
Вища школа менеджменту інформаційних систем (Латвія)**

**МАТЕРІАЛИ
ХІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА
ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТИ
ЧАСТИНА 1**

**присвяченої пам'яті першого ректора
Національної академії статистики, обліку та аудиту,
доктора економічних наук, професора,
заслуженого економіста України**

**Івана Ісаковича
Пилипенка**

Київ, 15 жовтня 2024 р.

Київ – Інтерсервіс – 2024

УДК: 330.3+316.4](477)(082)
С 83

Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції у 2-х частинах. Частина 1. Київ, Інтерсервіс, 2024. С. 1 – 499.

ISBN 978-966-999-467-7

Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції містять тези доповідей, повідомлень та виступів її учасників, у яких викладено наукові результати аналітичного осмислення сутності сучасних проблем модернізації соціально-економічного, гуманітарного, освітнього, наукового простору та перспектив розвитку України.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та студентів економічних та соціально-гуманітарних спеціальностей.

Адреса оргкомітету конференції:
Україна, 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1
тел.: (044) 486-15-02, (044) 486-13-10, +38 063-257-69-50
e-mail: finconferenceNASOA@ukr.net

Матеріали публікуються в авторській редакції. Відповідальність за науковий рівень тез доповідей, обґрунтованість висновків, достовірність результатів, дотримання академічної доброчесності несуть автори.

УДК: УДК 330.3+316.4](477)(082)

ISBN 978-966-999-467-7

Редакційна колегія

Голова редакційної колегії:

Осауленко О. Г. – доктор наук з державного управління, професор, академік НАН України, ректор Національної академії статистики, обліку та аудиту

Заступник голови:

Бондарук Т. Г. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національної академії статистики, обліку та аудиту

Члени редакційної колегії:

Шульга С. В. – доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та фінансово-економічної роботи Національної академії статистики, обліку та аудиту;

Супруненко С. А. – кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної та виховної роботи Національної академії статистики, обліку та аудиту;

Пархоменко В. В. – кандидат економічних наук, доцент, декан фінансовоекономічного факультету Національної академії статистики, обліку та аудиту;

Пилипенко О. І. – доктор економічних наук, доцент, декан обліково-статистичного факультету Національної академії статистики, обліку та аудиту;

Мотузка О. М. – кандидат економічних наук, доцент, завідувач редакційновидавничого відділу Національної академії статистики, обліку та аудиту;

Чебанова В. Г. – літературний редактор редакційно-видавничого відділу Національної академії статистики, обліку та аудиту;

Спіжова С. М. – заступник завідувача редакційно-видавничого відділу Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Відповідальний секретар редакційної колегії:

Ковернінська Ю. В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національної академії статистики, обліку та аудиту.

**Стратегія розвитку України:
фінансово-економічний та
гуманітарний аспекти: матеріали
XI Міжнародної науково-практичної
конференції**

ЧАСТИНА 1

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Riabokin M., Kotukh Y.

Global trends in asset management with the involvement
of RWA-tokenization instruments 23

Shi Guangming, Wang Fei, Nizhnikov I.

Risks of innovative activity in ensuring sustainable
development of the region 27

Zhytar M.

Corporate governance and its role in ESG initiatives 30

Акімова Ю. С., Славкова А. А.

Макрофінансова стабільність України в
умовах надзвичайних ситуацій 33

Білоусова О. С.

Напрями фінансової взаємодії держави та
підприємств у період воєнного стану та
повоєнного відновлення 36

Бірюк Д. О., Онишко С. В.

Реалізація потенціалу оподаткування
для розвитку економіки:
досвід і проблеми 41

Богріновцева Л. М. Особливості застосування технології Big Data у страховому бізнесі	45
Бойко Р. В. Місце та роль інвестиційної політики у досягненні цільових орієнтирів Державної стратегії регіонального розвитку в умовах повномасштабної війни	50
Бойко-Гагарін А. С. Про зміну назви «копійка» на історично обґрунтовану назву «шаг» в Україні	52
Бондарук Т. Г., Бондарук О. С. Формування місцевих бюджетів в період воєнного стану	56
Борисюк О. В. Перспективи розвитку страхових послуг в умовах діджиталізації	59
Бороденко Т. М., Хома О. А. Проблеми та перспективи адміністрування митних платежів в умовах суспільних викликів та інтеграції України до ЄС	61
Бреус С. В., Балимов О. С. Роль діджиталізації будівельної сфери у відновленні України	64
Бреус С. В., Дудник О. В. АПК України: його роль у відновленні держави у післявоєнний період	66

Бреус С. В., Притула Є. М. Фінансовий лізинг – ефективний інструмент забезпечення економічного розвитку України	68
Бреус С. В., Чайка А. В. Економічні детермінанти розвитку вищої освіти в період воєнного стану: виклики та перспективи	70
Вінницька О. А. Інновації у банківському секторі як фактор забезпечення фінансової стабільності банків	73
Власюк Н. І. Вплив фіскальних ризиків на показники держбюджету України	77
Власюк С. А. Використання аутсортингу в діяльності підприємницьких структур аграрної сфери	81
Вожик Я. П. Розвиток ринку страхування в Україні: проблеми та перспективи	84
Гарапко С. С. Реінжиніринг як інструмент забезпечення безпеки страхового бізнесу	88
Гвоздєй Н. І. Грошово-кредитна система України в період військової агресії	91
Григораш О. В. Фінансові аспекти розвитку країни в умовах воєнного стану	94

Гриценко А. А. Забезпечення стабільності грошової одиниці як основа фінансової стабільності	98
Гудзь О. Є. Фінансові інструменти інноваційного розвитку Підприємств в період воєнного стану	102
Гуменюк В. В. Регіональна політика України: питання спроможності	106
Гуренко С. В. Механізми стимулювання інвестицій в економіку України в умовах воєнного стану	111
Даниленко Ю. В. Доцільність впровадження буферів капіталу для регулювання банківської діяльності в умовах війни	113
Данилюк С. Ю., Вавричук О. С. Бюджетна політика України в умовах воєнного часу	118
Дідик О. О. Інтеграція інноваційних технологій в систему фінансового моніторингу українських банків	123
Дмитровська В. С. Малий та середній бізнес: інноваційний підхід д о управління ним	126
Жарікова О. Б., Коваленко Д. О. Операції з платіжними картами в Україні	130

Жарікова О. Б., Оборська В. В. Інноваційні фінансові рішення для розвитку аграрного сектору України: вплив на банківську ліквідність та стійкість	134
Журбенко Н. М. Особливості публічних закупівель в Україні в умовах воєнного стану	136
Заїчко І. В., Павленко І. Л. Деякі аспекти інвестування в Україні в умовах воєнного стану	140
Зимовець В. В. Тіньові капітали у фінансуванні та підтримці життєздатності бізнесу під час війни	143
Керімов П. О. Стимулювання розвитку промисловості: минуле і майбутнє	148
Кміть В. М. Неподаткові платежі як фінансовий інструмент розвитку економіки в період воєнного стану	151
Коваленко В. В., Тарновецька А. А. Актуальні питання функціонування системи фінансового моніторингу в період дії воєнного стану в Україні	156
Коваленко Ю. М. Управління процесом залучення інвестиційних ресурсів на ринку державних цінних паперів в Україні	160

Ковернінська Ю. В.

Аналіз інвестиційної привабливості
як важлива складова фінансового аналізу 164

Колісніченко П., Чуницька І. І.

Проблеми та перспективи розвитку
світового ринку FinTech 166

Коляда Т. А.

Податкові інструменти сталого розвитку
територіальних громад України
в повоєнний період 171

Костенко Г. П., Дудкіна М. В.

Оцінка залучення зовнішніх державних запозичень
та їх впливу
на економіку України 175

Кравченко А. О.

Дослідження сучасного стану та
трансформаційних процесів на фінансових ринках 179

Краснова Т. О.

Формування інвестиційної привабливості підприємств 183

Кривенко М. В.

Перспективи реалізації державної політики з
деофшоризації економіки України 187

Крикун В. В.

Розвиток інноваційного підприємництва:
пріоритети та перспективи 192

Кузнецова С. О. Теоретичне забезпечення формування фінансових інструментів на ринках капіталу	195
Купрін М. Ю. Впровадження системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення: вісім основних питань для урядовців	198
Курінний С. С. Державна політика України у сфері продовольчої безпеки: стратегічні пріоритети та механізми реалізації	204
Куцик В. І. Регуляторні моделі ринкових економік: світова практика та можливість впровадження їх в Україні	208
Куцик П. О., Туліка Н. М. Вплив військової агресії на експорт ІТ-послуг України: виклики та перспективи	210
Кущенко О. І., Митрофанова Л. В. Аналітичне дослідження та прогнозування сучасних інфляційних процесів в Україні у воєнний час.....	214
Луніна І. О. Податкові резерви фінансування розвитку економіки в період воєнного стану	219
Маліновська О. Я. Інструменти управління фінансовою стійкістю України у період воєнного стану.....	224

Маліновська О. Я., Овчіннікова В. А. Фінансова підтримка малого та середнього бізнесу в умовах війни	228
Масюк Ю. А. Перспективи розвитку управління активами інституційних інвесторів у післявоєнній економіці України	231
Мединська Т. В. Формування фіскального середовища на регіональному і локальному рівнях	233
Мельник О. В. Особливості розвитку ринку житлової нерухомості в Україні	236
Миронова М. І., Полякова Ю. В. Особливості іноземного інвестування економіки у період воєнного стану	238
Мовчан М. В. Особливості інфляційного процесу в Україні: ретроспективний аналіз	240
Назукова Н. М. Державне фінансування освіти в Україні в контексті забезпечення кваліфікованої робочої сили в умовах війни та для поствоєнного відновлення	245
Нестеряк Ю. В. Роль державного бюджету в забезпеченні економічної стабільності України	249

Приймак П. І. Особливості соціального захисту населення України у період воєнного стану	254
Прозоров Ю. В. Інституційна концентрація державних банків розвитку: досвід конвергенції ЄС для трансформації банківської системи України	259
Проць Н. В., Рибак С. В. Вплив прожиткового мінімуму на рівень життя населення в Україні	263
Радзіховська Л. М., Смоляр Л. В. Кореляційний аналіз взаємозв'язку між курсом долара США та міжнародними резервами НБУ	266
Редзюк Є. В. Оптимізація структури фінансово-інвестиційної сфери України як фактор зростання економіки	268
Рибіна Л. О. Фінансові інструменти управління державним боргом в період воєнного стану	273
Рябокін М. В., Павлюк І. І. Управління конкурентоспроможністю підприємства	276
Самойлюк А. С. Кредитна політика під час війни: заходи для підтримки малого і середнього бізнесу	280

Солодовник О. В.

Особливості формування бюджету
в умовах воєнного стану: пріоритетність
соціальних та оборонних статей бюджету 282

Стащук О. В., Маслов Р. Ю.

Зарубіжний досвід функціонування
податкової системи 287

Степанова О. В.

Механізми розширення фіскального простору
для фінансування охорони здоров'я в умовах війни 290

Страшна І. О.

Державна інвестиційна політика в умовах війни 294

Суммар Д. В.

Значення державного регулювання у фінансовому
забезпеченні агропромислових підприємств 298

Тарнавський О. В.

Застосування гібридної моделі для
оцінки нестандартних опціонів 301

Теліщук М. М., Купріянова А. О.

Стабільність національної валюти
в умовах воєнного стану 304

Тимощук Л. М.

Управління кредитним ризиком
в умовах воєнного стану 309

Тищенко Д. О. Місце інноваційних парків в розвитку економіки України	312
Тіщенко Є. О. Фінансові механізми повоєнної відбудови економіки України	314
Ушаков О. С. Перспективи застосування ендаументу в господарській практиці вищих навчальних закладів	320
Федина В. В. Скорингова система оцінки кредитоспроможності позичальника як спосіб мінімізації кредитного ризику банку	323
Федчук М. А. Вплив міжнародної фінансової допомоги на економічну стабільність України під час війни	328
Халімончук К. А. Вплив війни на споживання та заощадження: виклики та адаптаційні стратегії	331
Хміляр А. Ю. Видатки державного бюджету на соціальний захист населення в Україні	334
Цетнар О. Б., Вавричук О. С. Фінансово-кредитне забезпечення власного бізнесу в умовах війни	337

Чабанюк О. М.

Аналіз показників ефективності використання оборонних активів підприємства 341

Чигрин Д. В.

Особливості формування та управління власним капіталом фермерського господарства в умовах високих ризиків війни 344

Чуднівський А. Б.

Особливості функціонування банківської системи України в сучасних умовах 347

Шалигіна І. В., Басенкова Т. Г.

Програми підтримки агробізнесу як складова сталості аграрного сектору в період війни 350

Шарапа В. Г.

Характеристика мікро- та макросередовищ підприємств України на сучасному етапі – специфіка проведення PEST- та SWOT- аналізу 354

Швець С. М.

Фіскально-монетарні детермінанти економічного зростання в Україні 357

Шелудько С. А.

Публічно-борговий аспект управління фінансовою безпекою України 360

Шишкіна М. А.

Інвентаризація військового майна та дослідження її результатів при проведенні судових економічних експертиз 363

Яцентюк Л. А.
Перспективи розвитку бюджетної системи в Україні 366

СЕКЦІЯ 2

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ В УКРАЇНІ

Liu Chengyu
The integration of artificial intelligence
and blockchain in tax audit 369

Momotiuk L.
The role of the country's tax system
in attracting business 371

Shevchuk O. A.
Recognition and regulation of electronic transactions
in accounting 374

Андрейченко А. Ю., Лавриненко А. А.
Фінансові інструменти як засоби контролю
економічного розвитку
національного господарства 376

Андрусова Н. Ф. Аудит інформаційних систем і технологій як інструмент стратегічного управління підприємством	378
Афанас'єва І. І. Електронна система контролю переміщення підакцизних товарів: нормативне регулювання в країнах ЄС та Україні	382
Безверхий К. В., Клименко Д. С. Візуалізація даних економічного аналізу на прикладі Power BI	386
Василюк М. М., Пухличенко І. Ю. Етичні норми у професії бухгалтера	389
Волошин М. І. Цілепокладання для управління кредитним ризиком	391
Ворошилов Д. Цифровізація облікового процесу: сучасні виклики та перспективи	393
Гевлич Л. Л., Гевлич І. Г. Тренди трансформації аудиту в цифровій економіці	396
Гринюк І. В. Інноваційні підходи до управлінського обліку: автоматизація і штучний інтелект	399
Гринюк І. В. Кібербезпека в інформаційних системах бухгалтерського обліку: загрози та шляхи їх мінімізації	402

Даниленко С. В. Бухгалтерія в умовах інтернаціоналізації бізнесу	404
Дехтяр Л. О. Актуальні питання аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками	406
Дрозд І. К. Розвиток концепцій державного аудитора за стандартами INTOSAI	412
Зігун І. Ю. Оцінка облікової звітності з податками в період воєнного стану	416
Зоріна О. А. Інтеграція управлінського обліку в фінансовий менеджмент підприємства	419
Іонін Є. Є. Аналітична підтримка базових концепцій Міжнародних стандартів фінансової звітності	423
Кидисюк Х. М. Аналіз системи оплати праці працівників бюджетної сфери європейських країн	425
Костирко Р. О. Відповідальність аудитора щодо оцінки шахрайських дій під час аудиту	429
Лубенченко О. Е. Деякі проблеми підвищення кваліфікації практикуючих аудиторів	432

Максимова Л. С. Особливості автоматизації облікового процесу	434
Матинченко І. М. Вплив цифровізації на облік та аудит: можливості для автоматизації та нові виклики	436
Нежива М. О. Криптовалюти в бізнесі: регулювання та облік	439
Овсюк Н. В. Інвестиційна діяльність України в умовах мілітарних викликів: обліковий аспект	441
Палямар М. В. Особливості придбання та відображення і обліку земельних ресурсів сільськогосподарського призначення	446
Пилипенко О. І. Підготовка бухгалтерів з урахуванням викликів воєнного часу	450
Плетньова Є. С., Глушач Ю. С. Суть і значення облікової політики в організації бухгалтерського обліку на підприємстві	454
Польова Т. В. Аналіз порушень суб'єктами аудиторської діяльності професійних вимог щодо якості аудиторських послуг	458
Пугач В. С. Перспективи аудиторської діяльності в Україні	463

Рудая М. І., Маркіна О. О. Особливості включення платників податків на додану вартість до переліку ризикових	466
Санак Б. В. Особливості інтеграції хмарних технологій в системі бухгалтерського обліку	470
Скалига А. В. Аспекти обліку доходів компанії за МСФЗ	472
Склярів Д. Г. Метод бухгалтерського обліку: сутність та елементи	476
Татенко М. Ю. Мета і завдання аудиту зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу	478
Татенко Н. Ю. Розмежування аудиту оподаткування великих підприємств в умовах євроінтеграції	480
Трибусовська Н. І. Дебіторська заборгованість підприємства: причини виникнення та управління нею	483
Франчук Т. М. Технологія блокчейн як інструмент запобігання шахрайству у фінансовій звітності	487
Шевчук В. О. Природні засади концепції екологічного обліку	489

Шульга С. В.

Дистанційний формат навчання
практикуючих аудиторів 494

Шурпенкова Р. К., Сарахман О. М.

Управлінський облік як інструмент управління 496

СЕКЦІЯ 1

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Maryna Riabokin,
PhD, associate professor,
Vice-rector for educational and methodological work;
Kyiv Institute of Business and Technologies;
Yevgen Kotukh,
Doctor of Public Administration,
PhD, associate professor,
Professor of the Cybersecurity Department;
Dnipro University of Technology

GLOBAL TRENDS IN ASSET MANAGEMENT WITH THE INVOLVEMENT OF RWA-TOKENIZATION INSTRUMENTS

Asset tokenization has gained significant momentum in recent years, with its market estimated at trillions of dollars. This surge in popularity can be attributed to the widespread adoption of DeFi protocols (DeFi - decentralized finance) and the growing interest of financial institutions and governments in integrating financial instruments into the network.

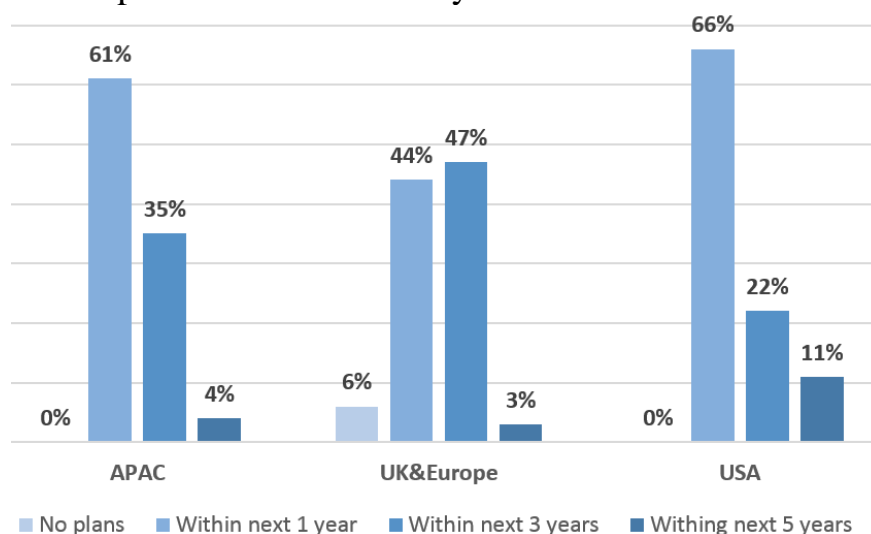
Through tokenization and blockchain technology, it is possible to create virtual copies of physical assets, such as property (including real estate), art, and even luxury items. This transformative process, known as asset tokenization or digitization, involves converting ownership rights of assets into digital tokens. These tokens can be securely and reliably bought and sold using blockchain technology, effectively increasing liquidity while reducing transaction costs and time across various market [1].

The mass adoption of tokenized assets is rapidly approaching, and asset management companies worldwide are showing growing optimism about the timeline for adoption and their internal capabilities to embrace new solutions. According to a survey conducted in November 2023 by Calastone, the largest global funds network, companies in the Asia-Pacific (APAC) region and the United States are leading the way in developing commercially viable tokenized offerings.

The survey results clearly show that adding tokenized funds to product lines is a priority for asset managers in all regions as competition intensifies. Most participants indicated that they expect this to become a commercial reality within three years or even less.

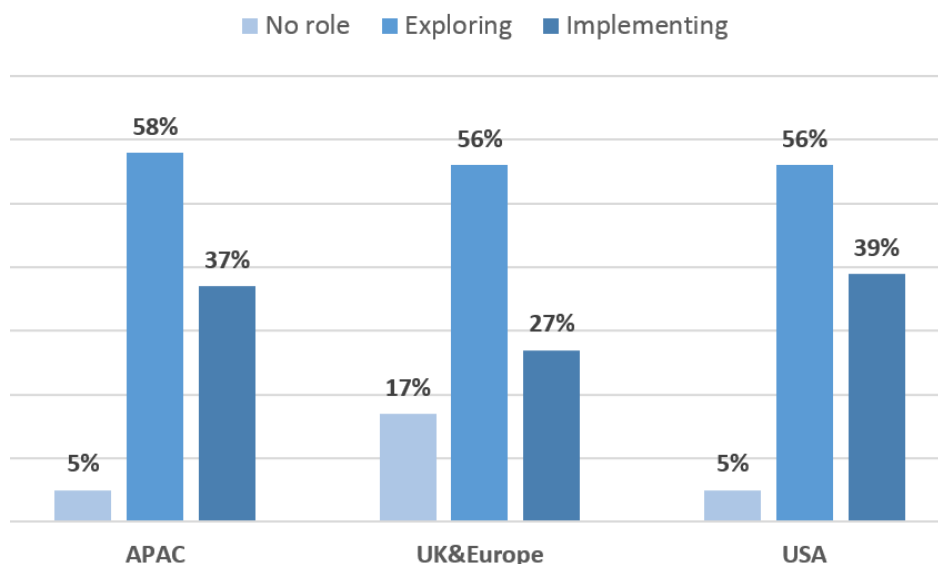
Companies from the U.S. and Asia are the most optimistic about bringing tokenized offerings to market for their clients: 67% and 61% of respondents believe

this can be achieved in less than a year (see Figure 1). Nearly 96% of Asian companies stated they could accomplish this within three years.

Fig. 1. Intentions Regarding Asset Tokenization [2]

When asked about their attitudes toward tokenization and the potential impact of this technology on their day-to-day operations, only a small minority of respondents (about 10%) stated that they currently do not see a role for this technology in their company. More impressively, over 50% of participants noted that they are exploring the possibilities of using tokenization in specific areas.

Fig. 2. Current State of Tokenization [2]

As for the actual implementation of tokenization projects, the U.S. and Asia once again emerged as regional leaders. Around 40% of companies in these regions reported actively implementing tokenization projects within their businesses.

Despite many participants offering products across multiple asset classes, the data shows that while tokenization projects are applied to various investment

opportunities, the most significant progress is observed in companies dealing with bonds and private assets.

According to analysts, tokenizing real-world assets (RWA-tokenization) is one of the fastest-growing segments of the tokenization market. Research indicates that the tokenized assets market could reach trillions of dollars in the coming years, with a significant portion of this market consisting of real-world assets such as real estate, bonds, art, and precious metals.

Discussions about the potential of real-world assets in the context of tokenization are gaining momentum, with influential companies like BlackRock signaling increased interest in such financial innovations. In early 2024, BlackRock launched the BlackRock USD Institutional Digital Liquidity Fund (BUIDL) [3] – a tokenized fund operating on the Ethereum blockchain, offering returns in U.S. dollars through the tokenization of U.S. government bonds.

The fact that RWA-tokenization is attracting the attention of major financial sector players like BlackRock is significant for several reasons. First, it indicates a serious market perception of this technology, as BlackRock is one of the world's largest and most influential investment companies. Their interest in RWA-tokenization confirms the potential of this segment to transform traditional financial models and create new opportunities for investors.

Secondly, BlackRock and similar institutional investors manage large portfolios of assets, including real estate, infrastructure, and other real-world assets that can be tokenized to increase liquidity and reduce transaction costs. Tokenization allows these players to divide large assets into smaller fractions, enabling a wider range of investors to participate in the market.

RWA-tokenization has two main directions: digitization and financialization. The first involves converting physical assets into digital format, while the second endows them with the characteristics of financial instruments. Blockchain-based tokenization accelerates these two processes, allowing for innovations such as programmable tokenization.

Significant interest in RWA-tokenization has been observed since 2019. However, there are key differences between the current situation and previous cycles. Today, institutional investors, hedge funds, and asset managers are increasingly involved, reflecting a shift from earlier cycles where retail investors predominated. Modern market participants leverage blockchain scalability, security, and interoperability advancements to launch new tokenization projects. They are introducing these products to their clients and shaping discussions around changes in the regulatory environment.

Strong regulatory frameworks are being established to facilitate institutional involvement. One example is the UK's Electronic Trade Documents Act, which aligns perfectly with using blockchain technology for real-world asset tokenization. The synergy of progressive regulation, technological advancements, and improved transfer mechanisms, such as central bank digital currencies (CBDCs) and stablecoins, opens a promising era for real-world asset tokenization.

Key global trends in RWA-tokenization today include:

1. Experiments in tokenizing government assets: Governments like the UAE, Switzerland, and Estonia are actively testing tokenization for managing state assets and infrastructure projects.
2. Growing interest in real estate tokenization: Large international companies and investors are increasingly using tokenization to fractionalize real estate ownership and lower barriers to investment.
3. Blockchain technology for tokenizing utilities and infrastructure: Government and private projects aim to improve infrastructure management through tokenized assets. These projects are being actively implemented in the UK, Singapore, and Australia.
4. Development of legal regulation: Countries are gradually creating legislative frameworks for tokenized assets. For instance, the EU has adopted the Markets in Crypto-Assets (MiCA) regulatory framework, which supports the stable development of the tokenized assets market.
5. Universalization of asset tokenization via decentralized financial platforms (DeFi): Integrating RWA tokens on DeFi platforms enables using real-world assets as collateral for loans or investments, promoting global accessibility to financial products.
6. Integration with traditional financial markets: Leading financial institutions in Europe and the U.S. view tokenization as a way to improve the efficiency of stock markets, offering digital versions of stocks, bonds, and other assets.

Thus, it can be reasonably argued that RWA tokenization is crucial for transforming the global economy and opening new prospects for financial markets and investment opportunities. This innovative technology allows traditionally illiquid assets to be converted into digital tokens, significantly increasing their accessibility and liquidity on an international scale. The active adoption of RWA tokenization by leading financial institutions and governments across various countries underscores its potential to shift the paradigm of global economic development. This technology optimizes asset management processes, reduces transaction costs, and promotes a more efficient allocation of capital worldwide, stimulating economic growth and innovation. In the near future, RWA tokenization will contribute to creating a more inclusive and interconnected global financial system, unlocking new opportunities for investment and fostering economic cooperation between nations.

References

1. Guley, A., Kotukh, Y., & Riabokin, M. (2024). RWA-tokenization as an innovative mechanism for attracting investments and increasing local budget revenues. *Economy and Society*, (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-22>
2. <https://www.calastone.com/news/tokenised-funds-go-mainstream-asia-and-us-lead-adoption-race/>

3. Bloomberg. (2024, March 27). BlackRock's Tokenized Fund Draws \$240 Million Since Debut. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-03-27/blackrock-tokenized-fund-draws-160-million-in-week-since-debut>

Shi Guangming,

Postgraduate;

Wang Fei,

Postgraduate;

Nizhnikov Illya,

Postgraduate;

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

RISKS OF INNOVATIVE ACTIVITY IN ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION

All transactions in the securities market involve risk. Participants in this market take on a wide variety of risks, including a decrease in profitability, direct financial losses, and lost profits. *However, different types of financial risk have to be taken into account in each case:*

Systematic risk – the risk of a fall in securities in general. It is not related to a specific security, is undiversified and unmitigated (in the Ukrainian market). It is a general risk for all investments in securities, the risk that the investor will not be able to release them as a whole, return them without incurring losses. The analysis of systematic risk is reduced to assessing whether it is worth dealing with a portfolio of securities at all, or whether it is better to invest in other forms of assets (direct cash investments, real estate, currency).

Unsystematic (individual) risk is an aggregate concept that combines all types of risks associated with a particular security. Non-systematic risk is diversified, reduced, in particular, a security may be selected (by type, by issuer, by issue terms, etc.) that provides acceptable values of non-systematic risk. [1, p. 32].

Selective risk is the risk of incorrect selection of securities for investment compared to other types of securities when forming a portfolio. This risk is associated with an incorrect assessment of the investment qualities of securities.

Timing risk is the risk of issuing, buying or selling securities at the wrong time, which inevitably leads to losses. There are also more general patterns in developed and emerging stock markets, such as seasonal fluctuations (securities of trading, agricultural and other seasonal companies), cyclical fluctuations (movement of securities in different phases of macroeconomic reproduction cycles).

The risk of legislative changes is a risk that may result, for example, in the need to re-register issues and cause significant costs and losses for the issuer and investor.

The issuance of securities may be invalidated, and the legal status of intermediaries in securities transactions may change adversely.

Liquidity risk is the risk associated with the possibility of losses on the sale of securities due to changes in the assessment of their quality. It is currently one of the most common in the Ukrainian market.

Credit business risk is the risk that an issuer of debt securities will be unable to pay interest on them and/or the principal amount of debt.

Inflation risk is the risk that, in the event of high inflation, the income received by investors from securities depreciates in terms of real purchasing power, and the investor suffers real losses. It has long been noted in global practice that high inflation destroys the securities market, although many ways have been developed to reduce inflation risk.

Interest rate risk is the risk of losses that investors may incur due to changes in market interest rates. As you know, an increase in the market interest rate leads to a decrease in the exchange value of securities, especially fixed interest bonds. An increase in the interest rate may also lead to a massive 'dumping' of securities issued at lower (fixed) interest rates and, under the terms of issue, repurchased by the issuer ahead of schedule.

Interest rate risk is borne by an investor who has invested in medium- and long-term fixed interest securities in the event of a current increase in the average market interest rate compared to a fixed level (i.e. the investor could receive an increase in income due to an increase in interest, but cannot withdraw his or her funds invested under the above conditions). Interest rate risk is borne by an issuer that issues medium- and long-term fixed interest securities in the event of a current decline in the average market interest rate compared to a fixed level (i.e., the issuer could raise funds from the market at a lower interest rate, but it is already linked to the terms of the securities).

In an inflationary economy with rapidly rising interest rates, this type of risk is also relevant for short-term chain securities.

Call risk is the risk of losses for the investor if the issuer calls back the callable bonds due to the excess of the fixed level of interest payments on them over the current market interest rate.

Political, social, economic risks - investment in securities of companies under the jurisdiction of countries with unstable social and economic situation, with unfriendly relations to the country where the investor is a resident. In particular, political risk is the risk of financial losses due to changes in the political system, the alignment of political forces in society, and political instability.

Regional risk is a risk that is particularly inherent in mono-product areas. For example, in the early 1980s, the economies of Texas and Oklahoma (gas and oil production) experienced difficulties due to falling oil and gas prices. Several of the largest regional banks went bankrupt. Of course, investors who had invested in securities of the economy of these regions suffered significant losses. In the event of a government crisis, regional risks may arise from political and economic separatism in

certain regions. A high level of regional risks is also associated with the depressed state of the economy in a number of regions.

Industry risk is the risk associated with the specifics of individual industries. From the perspective of this type of risk, all industries can be divided into those subject to cyclical fluctuations, dying, stable, and rapidly growing. Sectoral risks are manifested in changes in the investment quality and exchange rate value of securities and corresponding losses of investors, depending on the type of industry and the correctness of investors' assessment of this factor.

Enterprise risk (financial and non-financial) is a risk similar to the industry risk and largely derived from it. At the same time, the type of company's behaviour contributes to the change in risks. It can be a conservative enterprise that pursues expansion and universalisation strategies and prefers to occupy one or more niches in the market and reap all the benefits of maximum specialisation of its work, high quality products (services) and stable clientele. A different degree of risk will be inherent in the securities of an aggressive enterprise, perhaps a newly established one. And finally, the company's behaviour may be characterised by moderation, which allows it to combine aggressive and conservative types of behaviour.

Currency risk is the risk associated with investments in foreign currency securities caused by changes in foreign exchange rates.

Capital risk is the risk of a significant deterioration in the quality of the securities portfolio, which leads to the need for large-scale write-offs of losses and, as a result, to significant losses and may affect the bank's capital, causing the need to replenish it by issuing new securities.

Delivery risk is the risk that the seller fails to fulfil its obligations to deliver securities on time. This risk is particularly high when conducting speculative operations with securities based on short sales (the seller sells a security that he does not have in stock and which he is only going to purchase before delivery). The risk may also be realised for technical reasons (imperfections in the depository and clearing network).

Operational risk is the risk of losses arising from malfunctions of computer systems for processing information related to securities, poor quality of technical staff, violations in the technology of securities transactions, and computer fraud.

Settlement risk is the risk of losses on securities transactions associated with deficiencies and technology failures in the payment and clearing system.

Effective investment activity requires capital sufficient for diversification of investments, otherwise it is better to entrust stock market operations to specialised companies (e.g. funds) capable of accumulating funds of many small investors for rational investment portfolio construction; the risk degree of a particular security should be determined in relation to other securities, and best of all - in relation to the risk degree of the stock market as a whole, i.e. as a share of the division of the indicator. If the relative risk price is greater than one, it means that this type of security is more risky than the stock market as a whole and vice versa. Accordingly, a guaranteed zero-

risk security is an investment that generates a fixed amount of income over a certain period of time (for example, investments in short-term US government bonds).

References

1. Klus Y. I. Corporate governance innovation in industrial enterprises using methods controlling. Economics, management, law: problems and prospects : Collec. of Scient. Articles. United Kingdom: Agenda Publishing House, Coventry, 2015. Vol. 1. P. 199–203.

2. Микитюк П.П., Сенів Б.Г. Інноваційна діяльність: навчальний посібник Київ : Центр навч. літ. 2009. 320 с.

3. Харів П.С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. Тернопіль, 2003. 326 с.

*Zhytar Maksym,
Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Finance;
Kyiv Borys Grinchenko Metropolitan University*

CORPORATE GOVERNANCE AND ITS ROLE IN ESG INITIATIVES

Corporate governance is a crucial component of a company's sustainable development, playing a key role in shaping ESG (Environmental, Social, and Governance) initiatives. Modern trends in corporate management highlight the growing importance of integrating ESG approaches to achieve sustainable business practices, enhance corporate reputation, and mitigate risks. This topic is particularly relevant in the context of globalization and the increasing impact of climate and social challenges [1-2].

According to MSCI research in 2023, companies with high ESG ratings saw a 10% reduction in capital costs compared to their competitors, indicating their attractiveness to investors. Moreover, PwC's study shows that 79% of executives believe that effective corporate governance contributes to sustainable development. This underscores the need to integrate ESG factors into corporate governance strategies, enabling risk minimization and maximizing long-term shareholder value [3- 4].

Corporate governance refers to the system of relationships between company management, shareholders, and other stakeholders, ensuring effective resource management to achieve long-term goals. Over the years, corporate governance has evolved from traditional shareholder management to a more comprehensive approach that includes the interests of employees, consumers, partners, and society at large.

With the increasing focus on ESG initiatives, companies are now compelled to pay greater attention to their environmental impact, social responsibility, and ethical

aspects of corporate governance. ESG initiatives encompass environmental, social, and governance factors that define a company's efforts toward sustainable development. Implementing ESG standards helps businesses reduce their negative environmental impact, improve relations with employees and consumers, and enhance transparency in governance processes.

Modern companies that actively adopt ESG initiatives are more likely to attract investors, as these standards help reduce risks and increase financial stability in the long term. In the current corporate environment, Ukrainian companies are actively integrating ESG initiatives into their management strategies. One such company is Myronivsky Hliboproduct (MHP), a leader in Ukraine's agricultural sector. MHP implements environmental standards by reducing CO2 emissions and improving production energy efficiency. In the social domain, the company runs community support programs in areas where its production facilities are located. Additionally, MHP is enhancing corporate governance by ensuring transparency and adherence to ethical principles.

Among international companies actively adopting ESG principles, Unilever and Tesla stand out. Unilever focuses on sustainable development by reducing plastic usage and investing in energy-saving technologies. The company also aims to improve employee well-being and working conditions throughout its supply chains. Tesla, in turn, significantly contributes to the global transition to clean energy by innovating in electric transportation and renewable energy. Both companies demonstrate the importance of ESG standards for improving economic efficiency and environmental sustainability [5].

The success of ESG initiatives is directly influenced by management processes and decisions. Effective corporate governance should strike a balance between business profitability and social and environmental responsibility. To achieve this, company leadership must develop strategies aimed at reducing emissions, increasing employment, and ensuring transparency and accountability in management.

In particular, supervisory boards play a vital role in overseeing the implementation of ESG policies. They must develop long-term strategies that consider the interests of all stakeholders, including shareholders, employees, and the communities in which the company operates [6].

Integrating ESG approaches into corporate governance faces several challenges. Key issues include the lack of unified ESG standards, low awareness among executives about the benefits of sustainable development, and difficulties in aligning long-term ESG goals with short-term financial interests.

However, the prospects for ESG initiatives are promising. Each year, more investors prioritize companies with high ESG ratings, driving businesses to adapt to new conditions. Additionally, regulatory bodies in many countries, particularly in the EU, are already implementing stringent ESG reporting requirements.

The EU and the U.S. are leaders in implementing ESG initiatives. In the European Union, ESG regulation is becoming mandatory, forcing companies to adapt their management processes to new standards. For example, the European Green Deal

is one of the most ambitious projects aimed at reducing greenhouse gas emissions, impacting the operations of large corporations.

In the U.S., while there is no unified legislative framework, many companies voluntarily integrate ESG approaches into their strategies to enhance competitiveness and reduce risks associated with social and environmental factors.

Thus, corporate governance plays a critical role in the implementation of ESG initiatives, as management processes determine the possibility of integrating sustainable practices into a company's business model. Effective governance enables the combination of financial stability with responsibility toward society and the environment. Despite the challenges, the prospects for ESG development in corporate governance appear promising, especially given the growing interest of investors and regulators in these aspects.

References

1. Зеркалов Д. В. Корпоративне управління: теорія і практика: навчальний посібник. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2020. 348 с.
2. Шеметов А. В. ESG-фактори у корпоративному управлінні: міжнародний досвід. *Вісник економіки*. 2021. № 5. С. 101-112.
3. PwC. PwC Global ESG Survey 2021 / PwC. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/services/sustainability/publications/global-esg-survey-2021.html>
4. MSCI. ESG and Climate Trends to Watch for 2022 / MSCI. URL: <https://www.msci.com/esg-trends-2022>
5. Unilever. Unilever's sustainability report 2022 / Unilever. URL: <https://www.unilever.com/sustainable-living>
6. Житар М.О. ESG тренди у фінансовій діяльності. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2(14). URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/issue/view/15>

*Акімова Юлія Сергіївна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
Славкова Алла Аркадіївна,
кандидат економічних наук,
професор кафедри фінансів ім. В. Федосова;
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

МАКРОФІНАНSOVA СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Макрофінанси, як галузь економічної науки, відіграють ключову роль у розумінні фінансових систем на рівні національної економіки та їх взаємодії з реальним сектором. Ця сфера охоплює дослідження грошово-кредитної політики, фіскальної політики, функціонування фінансових ринків та їх вплив на макроекономічні показники. Саме через призму макрофінансів ми можемо оцінити стабільність економіки країни та її здатність протистояти різноманітним викликам.

Макрофінансова стабільність є фундаментальною характеристикою здорової економіки. Вона відображає стан, при якому фінансова система ефективно виконує свої основні функції, забезпечуючи стійкий економічний розвиток та протидіючи негативним шокам [1]. Відповідно до досліджень Захожая К. В. та Жам О. Ю., основні принципи макрофінансової стабілізації включають: забезпечення стійкості фінансової системи, підтримку цінової стабільності, ефективне управління державним боргом та забезпечення сталого економічного зростання. Ці принципи є особливо важливими в контексті економічного розвитку держави та формування довгострокової стратегії фінансової політики. Захожай К. В. та Жам О. Ю. також підкреслюють, що макрофінансова стабілізація повинна бути спрямована на досягнення таких цілей, як стримування інфляції, зменшення дефіциту бюджету, стабілізація валютного курсу та зміцнення банківської системи [2].

Історія макрофінансової стабілізації в Україні до 2022 року демонструє значний прогрес. У період з 2015 по 2019 роки були проведені структурні реформи банківського сектору, які заклали основу для більш стійкої фінансової системи. Важливим кроком стало запровадження режиму інфляційного таргетування у 2016 році, що дозволило більш ефективно контролювати інфляційні процеси. 2018-2019 роки ознаменувалися стабілізацією курсу гривні та зниженням інфляції, що позитивно вплинуло на загальну економічну ситуацію. У період з 2019 по 2021 роки спостерігалось поступове зниження державного боргу відносно ВВП, що свідчило про покращення фіскальної дисципліни. Ці заходи сприяли зміцненню фінансової системи України та створили основу для сталого економічного зростання [3].

Однак складні події 2022-2024 років створили безпрецедентні виклики для макрофінансової стабільності України, вимагаючи швидкої адаптації економічної політики до нових реалій. Дослідження макрофінансової стабільності України у воєнний час, проведене Галустяном Р.О., показує, що в умовах безпрецедентних викликів країна змогла зберегти відносну стабільність фінансової системи завдяки швидкій адаптації монетарної та фіскальної політики, а також підтримці міжнародних партнерів [4].

За даними Національного банку України (НБУ), у 2024 році прогнозується зростання реального ВВП на рівні 3,5-4%, що свідчить про поступову адаптацію економіки до нових умов [5]. Це є позитивним сигналом, який вказує на стійкість української економіки та ефективність вжитих стабілізаційних заходів.

Інфляційні процеси, які досягли піку в 2022 році, поступово сповільнюються. Згідно з даними Державної служби статистики України, індекс споживчих цін у 2024 році прогнозується на рівні 9,8%, що значно нижче показників попередніх років [6]. Це свідчить про ефективність монетарної політики НБУ та поступове відновлення цінової стабільності.

Національний банк України продовжує політику гнучкого курсоутворення з елементами контролю. У 2024 році спостерігається відносна стабільність курсу гривні, що сприяє відновленню довіри до національної валюти та створює більш передбачуване середовище для бізнесу та інвестицій [5]. Ця стабільність є критично важливою для зовнішньоекономічної діяльності та загального економічного планування.

Банківський сектор, який є ключовим елементом фінансової системи, також демонструє ознаки відновлення. Частка непрацюючих кредитів (NPL) у 2024 році знизилася до 28,5%, що свідчить про поступове покращення якості кредитних портфелів банків. Це важливий показник, який відображає здатність банківської системи ефективно виконувати свою роль у фінансуванні економіки та управлінні ризиками.

Інновації відіграють все більшу роль у забезпеченні макрофінансової стабільності. НБУ продовжує роботу над впровадженням цифрової гривні (e-гривні), яка може стати важливим інструментом підвищення ефективності фінансової системи. У 2024 році планується запуск пілотного проекту e-гривні, що відкриває нові можливості для модернізації платіжної інфраструктури та підвищення фінансової інклюзії [7].

Незважаючи на складні обставини, Україна демонструє значну економічну стійкість. Ключовими факторами відновлення макрофінансової стабільності є ефективна реалізація необхідних реформ, продовження міжнародної підтримки, адаптація економіки до нових реалій та розвиток інноваційних фінансових технологій. Поточна ситуація, хоч і створює значні виклики, відкриває можливості для глибокої трансформації економіки України. Ефективне використання цих можливостей може не лише відновити макрофінансову стабільність, але й створити основу для сталого економічного зростання в майбутньому. Це вимагає скоординованих зусиль усіх гілок влади, бізнесу та

суспільства, а також продовження підтримки з боку міжнародних партнерів. Важливо також розуміти, що макрофінансова стабільність - це не статичний стан, а динамічний процес, який вимагає постійного моніторингу та адаптації до змінних умов глобальної та національної економіки [8].

У підсумку, можна сказати, що шлях України до макрофінансової стабільності в умовах надзвичайних ситуацій є складним, але не неможливим. Досвід останніх років показав, що українська економіка має значний потенціал для відновлення та зростання [9]. Поєднання виваженої економічної політики, структурних реформ та інноваційних підходів створює основу для довгострокової стабільності та процвітання. Майбутнє української економіки залежить від здатності ефективно використовувати уроки минулого, адаптуватися до викликів сьогодення та сміливо дивитися у майбутнє, створюючи стійку та динамічну фінансову систему.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність, червень 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H1.pdf?v=4 (дата звернення: 21.09.24 р.).
2. Захожай К., Жам О. Основні принципи і пріоритети макрофінансової стабілізації в контексті економічного розвитку держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 9. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2019/8.pdf (дата звернення: 21.09.2024).
3. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4 (дата звернення: 21.09.24 р.).
4. Галустян Р.О. Макрофінансова стабільність в Україні у воєнний час. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-48>. (дата звернення: 21.09.24 р.).
5. Національний банк України. Інфляційний звіт, липень 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q3.pdf?v=4 (дата звернення: 21.09.24 р.).
6. Державна служба статистики України. Індекси споживчих цін у 2024 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.09.24 р.).
7. Національний банк України. Проект е-гривня: стан та перспективи, 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/e-hryvnia> (дата звернення: 21.09.24 р.).
8. Міжнародний валютний фонд. Огляд економіки України, 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR> (дата звернення: 21.09.24 р.).
9. Світовий банк. Економічний огляд України, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview> (дата звернення: 21.09.24 р.).

Білоусова Олена Станіславівна,
доктор економічних наук,
провідний науковий співробітник відділу публічних фінансів;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

НАПРЯМИ ФІНАНСОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПІДПРИЄМСТВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Роль держави в суспільстві упродовж останніх років зростає у багатьох країнах під впливом глобальних викликів, зокрема пандемії, зміни клімату, наслідків воєнної агресії росії проти України. Найбільші економічні втрати виникають через «статистично непередбачувані події та неконтрольовані стихійні лиха» [1]. Сучасне суспільство більш взаємопов'язане та більш глобалізоване, ніж будь-коли, тому боротьба з невизначеними майбутніми подіями вимагає більш сильну та скоординовану реакцію уряду. За висновками В.Танзі, глобальна роль держави полягає в подоланні катастроф та задоволенні зростаючих людських потреб, зменшенні економічної нерівності [1, 2].

У періоди подолання кризи та забезпечення посткризового зростання у сучасному світі ключова роль держави не викликає сумнівів (як це було у часи поширення ідей неолібералізму, теорії *laissez-faire*). При економічних кризах підприємства звертаються до уряду, «до колективних дій, показуючи, що те, що ми можемо зробити разом, може бути набагато більше, ніж те, що ми можемо зробити окремо» [3]. Це було особливо актуально під час розгортання економічної кризи через пандемію COVID-19.

Фінансова взаємодія держави та підприємств у періоди кризи, посткризового відновлення, а також повоєнної відбудови має особливе значення.

За звичайних умов держава для виконання своїх функцій застосовує традиційні (усталені) джерела фінансування (податкові надходження, доходи від управління державною власністю, державний борг, інші доходи). При цьому передбачається, що бажаний рівень податків і використання податкових надходжень пов'язані з передбачуваними суспільними потребами.

У періоди криз, коли поряд з іншими процесами зростає рівень боргу, фіскальна політика може бути спрямована на фіскальну консолідацію та зменшення боргу за рахунок вивільнених бюджетних коштів, профіциту бюджету. Альтернативою є політика стабілізації боргу на більш високому рівні; політика фінансування державних інвестицій за рахунок позикових коштів (отриманих під низькі відсотки) та грантів.

Наслідком дотримання політики «жорсткої» бюджетної консолідації (яка застосовувалася окремими країнами у період глобальної фінансової кризи) було уповільнення відновлення економічного зростання. О.Бланкарт зазначав, що у кризовий та посткризовий періоди при корегуванні фіскальної та монетарної політики мають враховуватися стан економіки (зокрема, рівень спаду обсягів

реалізації продукції, товарів, робіт та послуг), рівень приватного попиту на позикові ресурси та потреби у державній підтримці виробництва [4].

У воєнний період відбуваються виняткові ситуації, які призводять до зростання суспільних потреб, що спонукають до збільшення податкових надходжень (і як альтернатива, використання незадіяних потенційних фіскальних резервів), цільового переспрямування видатків, підвищення ефективності та результативності їх здійснення, а також запровадження інституційних змін, нових інструментів регулювання державного та приватного секторів.

Під час воєн рівень податків часто підвищувався, щоб фінансувати військові зусилля [5]. Альтернативна політика – зменшення податків у воєнний період або збереження довоєнного рівня оподаткування із одночасним залученням іноземних грантів та кредитів, потребує підвищення ефективності бюджетних видатків та результативності державної підтримки. Надання державної підтримки в рамках реалізації заходів промислової та інноваційної політики сприяє нарощенню інвестиційного потенціалу економіки, як передумов забезпечення стабільних і високих темпів довгострокового економічного зростання.

Дж. Стіглець доводить, що завдяки промисловій політиці східно азіатські економіки досягли свого економічного «дива» у другій половині ХХ ст. Так само, провідний у світі фармацевтичний сектор Америки спирається на фундаментальні дослідження, що фінансуються урядом [6]. У США успішною упродовж багатьох років є державна підтримка інноваційно-інвестиційних проектів від ранніх стадій розробки інновацій до їх запровадження. Так було профінансовано створення iPhone від Apple, інтернет, GPS, сенсорних дисплеїв, «голосових помічників» із елементами штучного інтелекту, окремих «зелених» технологій [7]. Нова промислова політика США, прийнята у 2021 р., спрямовувалася, зокрема на підтримку створення високо оплачуваних робочих місць в країні, зміцнення американських ланцюжків поставок і прискорення розвитку галузей майбутнього, зокрема виробництва напівпровідників (CHIPS), нанотехнологій, чистої енергії, квантової енергетики та штучного інтелекту, інших інноваційних напрямів [8].

У всьому світі все більше країн розробляють проактивні промислові стратегії у відповідь на виклики ХХІ ст. [9]. Такі виклики, як зміна клімату, вимагають трансформації не лише невеликої кількості секторів – вони потребують трансформації всієї системи. При цьому зростає роль урядів щодо спрямування створення і формування нових ринків. М.Мазукато та інші науковці розвивають цей підхід, як підхід орієнтований на місію нової промислової стратегії. Підтримка урядом цільових (цілеспрямованих) інвестицій сприяє зростанню продуктивності, розвитку інновацій для «зеленої» економіки та підвищує рівень життя в цілому.

Тож, відбувається трансформація ролі держави від державного втручання в економіку лише для «виправлення» передбачуваних провалів ринку до

реалізації нових функцій держави як «провідного інвестора». В усьому світі «підприємницькі держави» виступали в якості провідних інвесторів і мінімізаторів ризиків в економіці, спільно створюючи та формуючи нові ринки, а не просто «корегуючи» їх [9].

Тому, актуальним є удосконалення системи фінансової взаємодії держави та підприємств у воєнний та повоєнний періоди, створення інституційних умов для співфінансування проектів відновлення діяльності вітчизняних підприємств, реконструкції виробничих потужностей та активізації інноваційних факторів економічного зростання. Забезпечення цілеспрямованого співфінансування державною та підприємствами публічних та приватних інвестиційних проектів сприятиме створенню нових ринків інноваційних видів продукції «зеленої економіки», а також інноваційних технологій для забезпечення зниження енергомісткості та дотримання екологічних вимог виробництва базових галузей.

Цілеорієнтовний підхід передбачає проектне фінансове забезпечення з різних джерел, розподіл ризиків і винагород інвесторів на всьому ланцюжку створення і функціонування нових ринків. Це також має передбачати створення більш симбіотичного та взаємного партнерства, яке краще вирівнює ризики та винагороди між державними та приватними суб'єктами [9].

У 49% опитуваних підприємств промисловості у 2023 р. інвестиції спрямовувалися на заміну зношених машин або устаткування. У 2024 р. очікується збільшення капітальних інвестицій у машини та устаткування на 13% та у нематеріальні активи (наукові дослідження і розробки, програмне забезпечення, бази даних, інтелектуальна власність тощо) на 1% [10]. На створення та запровадження інновацій інвестиції майже не спрямовуються. Інноваційна діяльність на вітчизняних промислових підприємствах у довоєнний період не мала значних обсягів (витрати на інновації становили 0,3% ВВП), а у воєнний період майже призупинена.

Збільшення власних фінансових ресурсів підприємств, зокрема чистого прибутку, не є визначальним (домінуючим) у прийнятті рішення про інвестування у інновації. При цьому слід зазначити, що наприкінці 2022 р. в основному підприємства, які здійснювали свою господарську діяльність на території, де не ведуться активні бойові дії, адаптувалися до сьогоденних умов і відновили прибутковість. Аналіз впливу воєнних дій на фінансовий стан підприємств, проведений нами за даними діяльності великих і середніх підприємств у 2022 р., показав, що найбільший негативний вплив зазнали підприємства на початку воєнних дій. За 1 кв. 2022 р. фінансовим результатом був чистий збиток (сальдо) -122 млрд грн., а рівень збитковості операційної діяльності підприємств становив -2,3%. За результатами господарської діяльності підприємств у 2022 р. було отримано чистий збиток -276,3 млрд грн., рівень рентабельності операційної діяльності становив 3,3%. Частка підприємств, які отримали чистий прибуток становила 65,8% до загальної кількості підприємств (табл.1).

Таблиця 1

**Рентабельність операційної діяльності та чистий прибуток (збиток)
підприємств за видами економічної діяльності***

	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств, %		Чистий прибуток, збиток (сальдо), млн. грн		Підприємства, які одержали чистий прибуток, % до загальної кількості підприємств	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Усього, у тому числі:	3,3	8,1	-276 277,7	440 489,9	65,8	70,7
сільське, лісове та рибне господарство	20,0	11,7	86 056,2	61 931,1	78,4	78,0
промисловість	2,3**	5,1	-246 696,6	58 381,8	64,3	71,2
будівництво	-2,4	3,4	-19 216,3	10,2	62,1	68,7
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	17,2	28,0	26 755,3	140 287,4	70,5	75,5
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2,7	10,1	-26 352,5	39 905,4	68,0	71,4

Примітка: * - без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях; ** - переробна промисловість.

Джерело складено автором: за даними «Діяльність підприємств. Державна служба статистики України»; URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

У 2023 р. суттєво, порівняно з 2022 р., покращилися фінансові результати діяльності, зокрема підвищився рівень рентабельності операційної діяльності (на 4,8 в.п. до 8,1%), збільшився чистий прибуток підприємств до 440 млрд грн (сальдо), кількість підприємств, які отримали чистий прибуток, зросла на 4,9 в.п. до 70,7%. Загальний обсяг чистого прибутку у 2023 р. збільшився на 275,5 млрд грн, порівняно з 2022 р., та становив 914,7 млрд грн.

Збільшення фінансового потенціалу підприємств може спрямовуватися через інструменти стимулювання на інвестування як власних, так і публічних інвестиційних проектів. *Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України та бізнес мають взаємодіяти у:* формуванні та реалізації прагматичної фінансово-інвестиційної та екологічно-промислової політики, державних програм розвитку базових галузей (зокрема, енергетичної, титанової, алюмінієвої, літєвої; виробництва продукції ОПК, біоетанолу та іншого біопалива); залученні для співфінансування нових джерел фінансування (коштів фондів відновлення економіки, грантів і кредитів міжнародних організацій, ресурсів вітчизняних та іноземних інвесторів, ресурсів фізичних осіб (через цільові облігації для здійснення пост-воєнної відбудови економіки)); забезпеченні інвестиційного процесу на принципах прозорості, підзвітності, оптимізації інвестиційних ризиків та результативності.

Поєднання інструментів прямої та непрямой державної підтримки (зокрема, запровадження інноваційної податкової пільги з податку на прибуток, спеціального режиму оподаткування виробників продукції оборонно-промислового комплексу) залежить від цілей їх застосування, а також від розміру підприємств (великі, середні, малі та мікропідприємства), їх участі в інвестуванні

інноваційних кластерів (інноваційних ланцюгів) та проектів з відбудови економіки на інноваційній основі. Чітка координація створених Україною фондів та всіх можливих, на сьогодні, джерел фінансування дозволить концентрувати ресурси на відбудові економіки. Для управління фінансовими ресурсами з різних джерел має застосовуватися матричний підхід (як інструмент поточного і середньострокового планування). Це дозволить ув'язувати наявні фінансові (інвестиційні) ресурси (з різних джерел) із заходами та строками фінансування інноваційно-інвестиційних проектів відновлення економіки, а також здійснювати моніторинг залучення, розподілу та використання фінансових ресурсів без дублювання або недофінансування проектів.

Таким чином, трансформація фінансової взаємодії держави та підприємств у періоди воєнного стану та повоєнного відновлення може відбуватися за такими напрямками: задіяння колективних зусиль і координації фінансової взаємодії держави, бізнесу, а також міжнародної спільноти, приватних інвесторів для екологічно-промислової політики та відновлення економіки; визначення засад координації та способів спільної роботи органів влади, інститутів для прискорення фінансування здійснення та впровадження пріоритетних досліджень, а також уникнення дублювання фінансування інноваційно-інвестиційних проектів; формування відповідного портфелю інструментів підтримки, які заохочують до інвестування (за суспільними пріоритетами, а також іншою цільовою спрямованістю – підвищують продуктивність, збільшують робочі місця у виробництві інноваційної продукції «зеленої економіки»); формування інноваційного фундаменту економічного відновлення через забезпечення технологічних змін у стратегічно важливих для воєнного стану та повоєнного відновлення галузей.

Список використаних джерел

1. Tanzi V. 2022. *Fragile Futures. The Uncertain Economics of Disasters, Pandemics, and Climate Change.* Cambridge University Press, 239 p.
2. Tanzi V. 2011. *Government versus Markets: The Changing Economic Role of the State.* N. Y.: Cambridge University Press. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511973154>
3. Stiglitz J. E. 2024. Neoliberalism, Keynesian economics, and responding to today's inflation. *Review of Keynesian Economics. Vol. 12. № 1. Spring*, 1–26.
4. Blanchard O. 2022. In *Fiscal Policy Under Low Interest Rates.* MIT Press. URL: <https://fiscal-policy-under-low-interest-rates.pubpub.org/>
5. Tanzi V. Pandemics and the role of governments. *Acta Oeconomica.* 71, S1, 5–11. DOI: 10.1556/032.2021.00026
6. Stiglitz, J. E. 2023. Western Industrial Policy and International Law. *Project Syndicate.* URL: https://www.project-syndicate.org/commentary/us-europe-industrial-policies-international-law-level-playing-field-by-joseph-e-stiglitz-2023-05?utm_source=project-syndicate.org&utm_medium=email&utm_campaign=authnote

7. Mazzucato M. 2013. Financing innovation: creative destruction vs. destructive creation. *Industrial and Corporate Change*, Vol. 22, Issue 4, 851–867.

8. CHIPS and Science Act. H.R.4346. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/4346/text>

9. Mazzucato M., Macfarlane L. 2024. A Mission-Oriented Industrial Strategy for Scotland: Framing Paper. *Review of Keynesian Economics*. URL: https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10196028/1/Mazzucato_a_mission-oriented_industrial_strategy_for_scotland.pdf

10. Інвестиційні очікування у промисловості (2015-2023 рр.). Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

*Бірюк Дмитро Олександрович,
докторант кафедри публічних фінансів;
Онишко Світлана Василівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансових ринків та технологій;
Державний податковий університет*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТЕНЦІАЛУ ОПОДАТКУВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: ДОСВІД І ПРОБЛЕМИ

Стратегічне та тактичне розв’язання поставилих перед Україною завдань невіддільне від їх ресурсного, зокрема фінансового забезпечення, що в загальному підході, залежить і від обсягу фінансових ресурсів, і їх раціонального розміщення. Реальна ситуація, яка сьогодні сформувалася в Україні, характеризується, з одного боку, вкрай обмеженими можливостями забезпечення фінансовими ресурсами, а з іншого, специфікою вибору напрямів їх витрачання, зумовлених власне цією реальністю. Подібні залежності лише підтверджують надзвичайні актуальність та складність проблематики формування фінансового підґрунтя та спонукають до пошуків шляхів її оптимального розв’язання з максимальним використанням потенціалу інструментарію, запропонованого теорією, гнучкість якого постійно відшліфовується практикою, зокрема процесами, що стали результатом впливу цифровізації на фінансову систему та трансформацію її структури і механізмів.

В зазначеному контексті звертає увагу обмеженість теоретико-практичних основ для з’ясування причинно-наслідкових зв’язків між бурхливим розвитком крипто активів, зростанням трансакцій з ними, їх вартості та забезпеченням захисту інвесторів і фінансової стабільності загалом. За експертними оцінками, 20 % дорослого населення США тримають або тримали криптоактиви, а в деяких країнах, що розвиваються, кількість користувачів перевищила 400 мільйонів [1]. За дослідженнями вітчизняних аналітичних центрів 26% українців серед

опитаних стверджують, що володіють криптою через її популярність та актуальність (47%), інвестиційні можливості (40%) та потенційно високий дохід (38%). З іншого боку, певна анонімність крипто активів послаблює можливість їх нагляду і регулювання, посилюючи ризики банкрутств і шахрайства. Одне із вирішень цієї проблеми вбачається в запровадженні ефективного оподаткування операцій з крипто активами, одночасно надаючи можливість сформувати додаткове джерело надходжень до бюджету.

Актуальність такого рішення пов'язана також із особливим занепокоєнням багатьох країн щодо можливості використання крипто валют у тіньовій економіці та втрати бюджетами значних податкових надходжень. Саме таке використання вважають більш широким порівняно з ухиленнями від сплати податків. Так, S. Foley і його колеги [2], маючи Аналіз понад 600 мільйонів транзакцій в блокчейні Bitcoin за період з 2009 по 2017 рік дозволив дослідникам виявити значний обсяг діяльності, пов'язаної з незаконними операціями. За їхніми оцінками, у 2017 році майже кожен четвертий користувач Bitcoin міг бути залучений до злочинної діяльності. Ці користувачі здійснювали близько чверті всіх транзакцій в мережі і володіли Bitcoin на суму близько 7 мільярдів доларів США [2].

Анонімність та екстериторіальність криптовалютних транзакцій створюють значні перешкоди для впровадження ефективних систем їхнього оподаткування. Відсутність централізованого емітента та реєстру власників ускладнює ідентифікацію платників податків. Висока швидкість та транскордонний характер криптовалютних операцій сприяють ухиленню від сплати податків шляхом використання офшорних юрисдикцій. В результаті, міжнародне співтовариство стикається з необхідністю розробки узгоджених підходів до оподаткування криптоактивів, оскільки національні законодавства в цій сфері є різноманітними та динамічними. [3].

Найсуттєвішою перешкодою на шляху запровадження ефективного оподаткування є власне спекулятивна та «квазі-анонімна» суть криптовалюти [2]. Мотивацією їхнього створення та використання є уникнення нагляду та контролю з боку регуляторів, які надають інформацію податковим органам або стягують податки. Тому першим кроком на шляху до оподаткування віртуальних активів є застосування правил AML та вимог щодо звітності третіх сторін, як це нещодавно запроваджено в США. Однак існує ризик того, що національні податки спричинять концентрацію транзакцій на децентралізованих біржах за кордоном або їх проведення безпосередньо peer-to-peer. І хоча ОЕСР розроблено рамки для розширення діючих домовленостей щодо обміну інформацією про транскордонні операції з віртуальними активами, але на разі це не вирішує завдання повного охоплення операцій децентралізованої торгівлі податками і дозволяє оподатковувати лише незначну частину операцій.

У вітчизняному законодавстві терміни "віртуальний актив" та "криптоактив" є взаємозамінними і означають нематеріальне цифрове благо, що має вартість та є об'єктом цивільних прав. Поняття "віртуальний актив" в

українському законодавстві є синонімом терміна "криптовалюта" і позначає нематеріальний цифровий ресурс, що має вартість. [4].

При визначенні порядку оподаткування ВА ключовим положенням є їх функції як інвестиційний актив та засіб обміну. Відповідно до цих функцій криптовалюта можна класифікувати для запровадження податку на прибуток як майно (наприклад, акції чи облигації) або як (іноземну) валюту. На практиці для запровадження податку на прибуток криптовалюта найчастіше класифікується як власність, що підлягає правилам оподаткування приросту капіталу.

Можливості і труднощі запровадження ПДВ і податку з продажу криптовалют пов'язані із нестабільністю вартості останніх, можливостями шахрайства та транскордонним характером операцій купівлі-продажу криптовалют. Щоб гарантувати, що операція придбання криптовалюти за фіатні гроші не є об'єктом оподаткування ПДВ, декілька країн законодавчо закріпили такі звільнення від ПДВ; в ЄС таке рішення визначено постановою суду [5].

Оподаткування вартості новоствореної криптовалюти, отриманої майнерами, також вимагає чіткої позиції щодо оподаткування. В принципі, такі операції не повинні підлягати оподаткуванню ПДВ, з відповідним передбаченням права на повернення вартості коштів, витрачених на придбання ресурсів (первісна вартість ВА). У протилежному випадку може бути надмірне оподаткування комерційного використання криптовалюти (через невідшкодований вхідний ПДВ майнерам) та недостатнє оподаткування індивідуального використання.

В Україні на початок квітня 2024 року у Верховній Раді було зареєстровано два законопроекти про легалізацію віртуальних активів в Україні – №10225 від 7 листопада 2023 року, який підготовлений НКЦПФР (далі – Основний законопроект) [6], та №10225-1 від 17 листопада 2023 року, над яким працювало Мінцифри (Альтернативний законопроект) [7].

Законопроекти пропонують нову класифікацію віртуальних активів. Згідно з основним проектом, ВА поділяються на токени електронних грошей, токени з прив'язкою до активів, токени з індивідуальними ознаками та інші. Альтернативний проект пропонує трохи іншу класифікацію: токени електронних грошей, токени, пов'язані з активами, службові токени та некласифіковані ВА. Обидва проекти передбачають, що популярні криптовалюти, такі як Bitcoin і Ethereum, будуть віднесені до категорії некласифікованих віртуальних активів [6;7].

Законопроекти про віртуальні активи [6; 7] деталізують спектр послуг, які можуть надавати авторизовані постачальники послуг з віртуальними активами. До них належать: кастодіальні послуги, операторська діяльність на торгових майданчиках, обмінні операції, виконання замовлень, розміщення, перекази, консультування та управління портфелями віртуальних активів. Альтернативний законопроект додатково виділяє діяльність з майнінгу. Обидва законопроекти передбачають суттєві зміни до податкового законодавства, що стосуються оподаткування операцій з віртуальними активами. Оподатковувати ВА

пропонується за правилами для цінних паперів чи інвестиційних активів, що відповідає специфіці вітчизняного податкового поля, а саме власникам криптовалют не потрібно буде їх оподатковувати, поки в них не виникне інвестиційний прибуток від відчуження таких криптовалют.

До недоліків Основного законопроекту слід віднести завелику кількість обмежень, які будуть ускладнювати податковий облік, а перекладення завдання щодо визначення витрат на НКЦПФР знижує прозорість процедури для платників податків [6]. Прирівнювання операцій обміну ВА до їх відчуження вимагатиме обліку таких операцій для платників податків, а покладення обов'язку на авторизованих надавачів послуг із ВА щодо нарахування та сплати ПДФО — щодо адміністрування податку [6]. У цьому контексті Альтернативний законопроект пропонує чіткіші та зрозумілі правила оподаткування, які є менш обтяжливими [7].

Альтернативний підхід до оподаткування пропонує розглядати криптовалюту як засіб платежу [7]. Труднощі реалізації такого підходу полягають в тому, що в даному випадку деякі транзакції повністю оподатковуються (наприклад, придбання товарів і послуг або нерухомості кінцевими споживачами), а інші транзакції такі як придбання виробничих ресурсів включаючи виплату зарплати) повністю або частково виключаються з бази оподаткування. Класифікація криптовалют виключно як засобу платежу може створити суттєві труднощі в оподаткуванні. Такий підхід не враховує інвестиційну складову криптовалют, що призводить до неефективності податкового адміністрування. Тому, для забезпечення ефективного оподаткування віртуальних активів, необхідно розробити комплексний підхід, який враховуватиме їхню багатофункціональність [8]. Податкова система має адаптуватися до постійно мінливого ринку криптовалют, забезпечуючи баланс між інтересами держави та інвесторів

Список використаних джерел

1. MotleyFool. (2022). “Study: Over 46 Million Americans Likely to Buy Crypto in the Next Year” [June 21]. URL: <https://www.fool.com/the-ascent/research/study-americans-cryptocurrency>
2. Foley, S., Jonathan, K., and Putnin, š, T. (2019). “Sex, Drugs, and Bitcoin: How Much Illegal Activity Is Financed through Cryptocurrencies?” *Review of Financial Studies*, 32, 1798–1853. URL: <https://doi.org/10.1093/rfs/hhz015>
3. ОЕСД. (2022). “Crypto-Asset Reporting Framework and Amendments to the Common Reporting Standard”. URL: <https://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/crypto-asset-reporting-framework-and-amendmentsto-the-common-reportingstandard.htm#:~:text=In%20August%202022%2C%20the%20OECD,to%20automatically%20exchanging%20such%20information>
4. ЗАКОН УКРАЇНИ Про віртуальні активи (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, № 15, ст.51). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

5. ОЕСД. (2020). “Taxing Virtual Currencies: An Overview of Tax Treatments and Emerging Tax Policy Issues”. URL: <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/taxing-virtual-currencies-an-overview-of-tax-treatments-and-emergingtax-policy-issues.htm>

6. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні 10225 від 07.11.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123>

7. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні 10225-1 від 17.11.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43232>

8. Оджиковський Д., Утіралова К., Чопик І. Віртуальні активи: старе по-новому. URL: <https://www.zedsoft.com.ua/blog/?virtualni-aktyvy-stare-po-novomu>

*Богріновцева Людмила Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

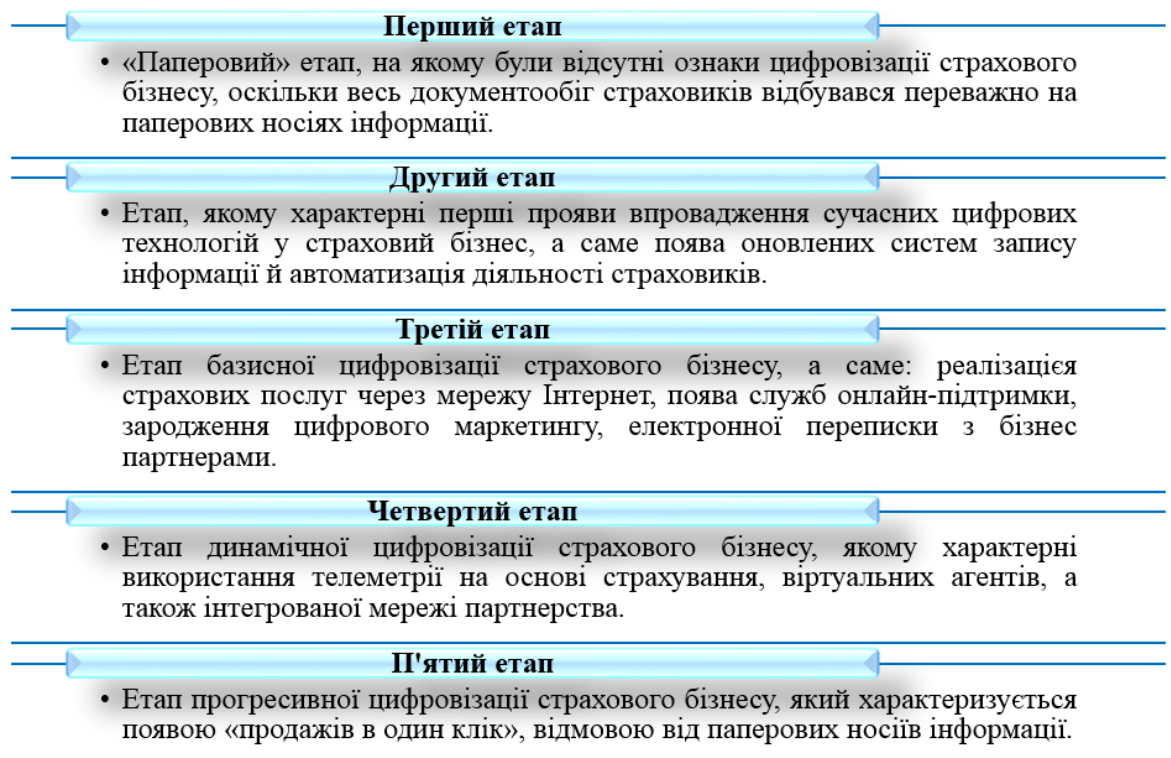
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ BIG DATA У СТРАХОВОМУ БІЗНЕСІ

Цифрові технології суттєво змінюють спосіб ведення бізнесу, відкриваючи нові можливості та створюючи нові виклики, і сфера страхового бізнесу не є винятком. Цифровізація у страхуванні має низку переваг, однією з яких є можливість страхових компаній зменшити витрати, перш за все за рахунок ефективного управління ризиками. Фундаментом для ефективного управління ризиками у страховому бізнесі виступає оцінювання ризиків, яке здійснюється при наявності повної або часткової невизначеності, і передбачає вимірювання ризиків та виявлення джерел їх виникнення. При оцінюванні ризиків у страховому бізнесі за допомогою відносних показників переважно застосовують спеціально розроблені математичні моделі, враховуючи ризикові наслідки події, або фінансові коефіцієнти, які характеризують платоспроможність, структуру капіталу, рентабельність та ділову активність страховика. Саме завдяки застосуванню сучасних інформаційних технологій стало можливим підвищення ефективності процедур ризик-менеджменту у страховій діяльності за рахунок підвищення точності прогнозованих даних. У зв'язку з цим виникає підвищений інтерес до використання технологій Big Data у страховій сфері, оскільки за рахунок більшого інформаційного базису, технологія Big Data дозволяє точніше оцінити ризики та зменшити витрати страховика, здійснити таргетований маркетинг, виявити та відслідкувати наявні порушення та шахрайства.

Перевагою Big Data як ресурсу являється його незалежність та невичерпність, адже кожен користувач щодня генерує сотні терабайтів інформації, навіть використовуючи додатки на власному смартфоні. Враховуючи це провідні держави збільшують обсяги інвестицій у розвиток великих даних і отримують від цього значний економічний ефект [2].

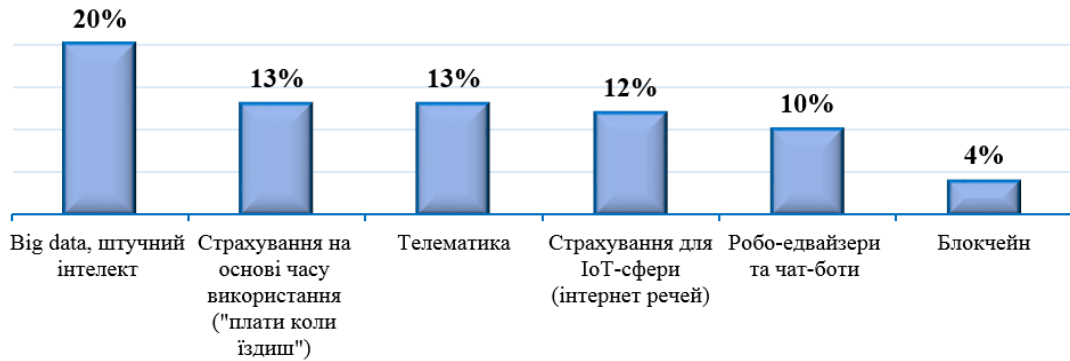
Процес впровадження цифрових технологій у страховому бізнесі можна умовно розділити на декілька етапів (рис. 1).

На сучасному етапі, етапі прогресивної цифровізації страхового бізнесу, відбувається суттєва зміна традиційних бізнес-процесів страховика в результаті необхідності електронної трансформації страхових продуктів, розширюються можливості застосування онлайн-ресурсів для сплати страхових внесків, впроваджується застосування даних «connecting things», відбувається реальне використання технології Big Data, залучаються боти до процесів поточного обслуговування договорів страхування [4, с. 63-64].

Рис. 1. Етапи впровадження цифрових технологій у страховий бізнес
Джерело: побудовано автором за даними [4]

Світова практика засвідчує, що найбільша частка цифрових технологічних рішень у страховому бізнесі належить саме технології Big Data та штучному інтелекту, який здатний обробляти дану інформацію. Такі цифрові технології у страховому бізнесі використовують 20% страховиків (рис. 2).

Рис. 2. Використання цифрових технологічних рішень у страховому бізнесі, %

Джерело: побудовано автором за даними [5]

Практичне використання технології Big Data нерозривно пов'язане з машинними алгоритмами, адже саме завдяки алгоритмам найпростіше обробляти великі обсяги інформації, саме тому необхідним є дослідження особливостей застосування одразу двох цих технологій у страховому бізнесі [3].

Для вітчизняного ринку страхування, впровадження практики використання у страховому бізнесі технології Big Data та машинних алгоритмів, набуває особливої актуальності, адже сам по собі складний процес здійснення актуальних розрахунків, в умовах сьогодення, ускладнюється ще й військовими загрозами [1].

Найпопулярніші способи використання технології Big Data та машинних алгоритмів у страховому бізнесі представимо на рис. 3.

Рис. 3. Найпопулярніші способи використання технології Big Data та машинних алгоритмів у страховому бізнесі

Джерело: побудовано автором

Розглянемо способи використання технології Big Data та машинних алгоритмів у страховому бізнесі більш детально:

- залучення клієнтів – за допомогою Big Data та машинних алгоритмів страхові компанії можуть збирати та аналізувати інформацію про поведінку користувачів онлайн і при підборі правильних умов такі дані можуть допомогти сегментувати аудиторію та проводити таргетований маркетинг, адже будь-який бізнес потребує залучення нових клієнтів на постійній основі;
- утримання клієнтів – Big Data та машинні алгоритми можуть аналізувати дані з онлайн-активності та визначати незадоволення клієнтів отриманими послугами. Саме вчасна робота з такими клієнтами допоможе їх утримати, разом з тим важливо показувати значущість страхувальників, які давно обслуговуються страховиком та робити для них персоналізовані пропозиції;
- оцінка ризиків – використовуючи інформацію з Big Data та обробляючи її за допомогою машинних алгоритмів страхові компанії значно знижують ризик людського фактору, оскільки дана технологія забезпечує сегментування клієнтів за групами ризику та перевірку інформації про них, а також працює набагато швидше і точніше та миттєво реагує на нові вхідні дані;
- боротьба з шахрайством – за допомогою Big Data та машинних алгоритмів можна визначати типові випадки страхового шахрайства і своєчасно попереджати про підозрілі ситуації;
- скорочення витрат – використання Big Data у страховому бізнесі підвищує ефективність маркетингу та аналітики, тому і витрати на ці процеси можуть бути знижені, а автоматизація за допомогою машинних алгоритмів підвищить ефективність обробки запитів, що, в свою чергу, дасть можливість страховим компаніям бути більш доступними, а значить і більш конкурентоспроможними;
- персоналізація сервісу – Big Data може допомогти страховикам створити для користувачів індивідуальні пакети послуг, підібрані під потреби споживача. Важливим фактором є те, що така персоналізація пакета страхових послуг впливає на рівень ціноутворення та відзначається на лояльності клієнта;
- оптимізація діяльності – Big Data може допомогти страховикам швидше обробляти профілі клієнтів, ефективно оцінювати ризики та обробляти запити, а машинні алгоритми дозволяють миттєво розділити страхові претензії на ті, що можуть бути відшкодовані негайно, і на ті, що вимагають розгляду та додаткового розслідування.

З метою виявлення сильних та слабких сторін даного процесу, а також загроз та можливостей від використання технології Big Data у страховому бізнесі проведемо SWOT-аналіз (рис. 4).

Рис. 4. SWOT-аналіз використання технології Big Data у страховому бізнесі

Джерело: побудовано автором

Після проведеного аналізу, можемо констатувати, що основними напрямками вдосконалення діяльності страхових компаній, і, як результат, виходу на нові ринки, завдяки впровадженню технології Big Data є:

- розробка та вдосконалення страховими компаніями системи заходів, що спрямовані на оптимізацію фінансових та інформаційних технологій, використання соціальних мереж для відбору персоналізованих даних про користувачів;
- аналіз та обробка даних клієнтів з використанням технології Big Data, і, як наслідок, розробка найбільш корисних пропозицій, що призведе до підвищення прибутковості бізнесу.

Отже, вітчизняним страховим компаніям вже сьогодні варто розпочати будувати довгострокові стратегії розвитку власного бізнесу з акцентом на використання діджитал-технологій, а саме: розвивати технічні здібності своїх працівників, залучати для консультацій компетентних фахівців з Big Data-аналізу, почати пошук партнерів із практичним досвідом розробки та впровадження цифрових продуктів для страхового бізнесу, які здатні реалізовувати продукти на основі штучного інтелекту та комп'ютерних алгоритмів. В іншому випадку вітчизняні страховики ризикують пропустити цифрову революцію, яка може змінити саму суть ведення страхового бізнесу.

Список використаних джерел

1. Богріновцева Л.М, Ключка О.В, Заїчко І.В. Розвиток та впровадження інноваційних підходів до фінансового управління страховими компаніями в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3608>

2. Житар М.О., Сосновська О.О. Вплив фінансової глобалізації на формування фінансової архітектури. *Економіка і організація управління*. 2019. № 3 (35). С. 39-50. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/7740>

3. Інноватика на фінансових ринках: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. С.В. Онишко. Ірпінь: УДФСУ, 2018. 466 с.

4. Сосновська О. О. Інноватизація страхового бізнесу в умовах розвитку цифрової економіки. *Бізнес Інформ*. 2021. №7. С. 62-69. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39289/1/Sosnovska_O_BI_7_FITU.pdf

5. Технології: Телематика, BigData, IoT, Штучний інтелект. *Forinsurer*. URL: <https://forinsurer.com/theme/77>

Бойко Руслан Володимирович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування;
Львівський торговельно-економічний університет

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЬОВИХ ОРІЄНТИРІВ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

При формуванні інвестиційної політики важливо аби її завдання і засоби орієнтувалися на, *по-перше*, досягнення мети регіонального розвитку країни; *по-друге*, вирішення стратегічних завдань зростання регіонів; *по-третє*, подолання викликів, ризиків і загроз, ключових проблемних аспектів, характерних для вітчизняних регіонів і громад.

Така увага окреслює завдання висвітлення місця, ролі і завдань, а, що важливіше – інструментарію, інвестиційної політики у досягненні цільових орієнтирів Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Хоча цей документ розроблявся до повномасштабного вторгнення і на тепер є проект його уточнення, однак залишається чинним й на нині, а визначені в ньому загрози, перешкоди та рішення – актуальними і зараз і на майбутньому етапі повоєнної відбудови регіонів та громад України.

Щодо мети, то в Державній стратегії вона стосується високої якості життя населення через реалізацію економічного потенціалу, забезпечення конкурентоспроможності і сталого розвитку регіонів, їх просторову єдність і згуртованість у соціально-гуманітарному, економічному та всіх інших аспектах [1]. Можна по різному ставитися до конкретики визначеної мети, однак її орієнтованість на людину і якість життя у значній мірі виправдовує таку нечіткість, а повноцінне інвестиційне забезпечення та його раціональний розподіл з-поміж сфер суспільного життя і детермінант розширеного

відтворення суспільства, ефективне і продуктивне використання, беззаперечно, слугують засобами лише прискорення реалізації мети державної регіональної політики в Україні.

Роль інвестицій та інвестиційної політики у ще більшій мірі корелює з втіленням у життя стратегічних пріоритетів регіонального розвитку, провідними з яких у Державній стратегії визначені: посилення зв'язків та інтеграції соціально-економічних систем країни, регіонів та громад; розвиток регіональних економік, подолання міжрегіональних диспропорцій; екологічна безпека і відновлення регіональних екосистем, охорона культурної спадщини; зростання інклюзії адміністративних послуг, зокрема на засадах цифрової трансформації відносин. Вочевидь, що за разом з інтелектуальним капіталом (у т. ч. інституційно-кадровим забезпеченням системи державного управління регіональним розвитком і місцевого самоврядування) інвестиції у вирішення таких амбітних завдань слугують провідним і ресурсом, і чинником, і умовою.

Позаяк, роль інвестиційної політики має проявитися й у подоланні (принаймні – належній протидії) системних проблем регіонального розвитку, які постали на нині перед регіонами України. Згідно Державної стратегії, і авторська позиція тут ідентична, це негативні наслідки війни, демографічна криза, погіршення екологічної ситуації, втрати (міграційні, воєнні, ін.) і зниження рівня якості людського потенціалу, низька економічна ефективність регіональних та місцевих економік, нерозвиненість інфраструктури, слабкість публічних інститутів, низький рівень міжгалузевої, міжсекторальної, міжмуніципальної, трансрегіональної та інтеррегіональної співпраці.

Відтак, у методико-прикладному сенсі особливої актуальності набувають питання узагальнення та подальшого удосконалення концептуального базису формування механізмів інвестиційної політики в системі регулювання регіонального розвитку.

За результатами досліджень, авторська позиція в частині концептуальних засад узгодження мети, механізмів та завдань регіональної політики в аналізованій сфері набуває вигляду як на рис. 1.4. Важливо вести мову про, по-перше, комплексний вплив механізмів та інструментарію інвестиційної політики на регіональний розвиток і, по-друге, зміну в характері регулювання (а за разом і в застосовуваних інструментах та засобах регіональної політики) у відповідності до вирішення тих, чи інших соціально-економічних проблем.

Так, як показано у більшості сучасних дослідженнях з проблем формування й реалізації інвестиційної політики в умовах повномасштабної війни [2-4], активізації інвестиційної діяльності, як і на загал надходженню інвестицій в економіку країни, яка воює, перешкоджають передусім дві групи загроз: (1) воєнні ризики та (2) гарантування захищеності інвестицій, прав на інвестиційні активи по завершенні війни, на етапі повоєнної відбудови національного господарства і його регіональних комплексів.

Саме тому врегулювання цих викликів головно потребує інституційних змін, запровадження на рівні нормативно-правових актів положень, здатних

інституціоналізувати нові дієві інститути страхування від воєнних ризиків та надійних запобіжників зазіхань на право приватної власності, у т. ч. з боку держави, під «прикриттям» форс-мажорних обставин воєнних дій.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.
2. Нечипорук О. Проблема залучення іноземних інвестицій в Україні під час війни. Економіка та суспільство, 2023. № 54. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-6>.
3. Герасимова О. Синхронізація процесів залучення інвестицій для економічного відновлення України. Трансформаційна економіка, 2023. № 4 (04). С. 18-23.
4. Різник, Д. (2023). Інвестиційна діяльність в Україні після повномасштабного вторгнення в Україну. Економіка та суспільство, (48). URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-60>.

*Бойко-Гагарін Андрій Сергійович,
доктор історичних наук,
старший зберігач фондів відділу «Музей грошей»,
Національний банк України;
доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи,
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,*

ПРО ЗМІНУ НАЗВИ «КОПІЙКА» НА ІСТОРИЧНО ОБҐРУНТОВАНУ НАЗВУ «ШАГ» В УКРАЇНІ

Сьогодні український народ повертає собі все, що було несправедливо у нього вкрадене та понівечене кремлівськими наративами, сплюндровано окупантами. Ми повертаємо українські території, віру, мову – відновлюємо власну ідентичність у всьому. Саме час відновити справедливість і для грошової системи – повернути національній валюті історично обґрунтовану назву також для розмінної фракції.

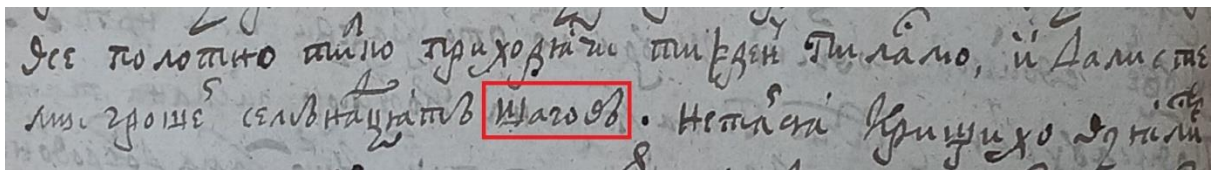
Попри вдале втілення в оформленні банкнот та монет, сота фракція гривні має вороже нам суто московське походження. Назва копійка на монетах незалежної України стала результатом комуністичного лобі в уряді 1990-х рр. Сотою частиною та розмінною монетою України історично обґрунтовано є шаг.

Наша гривня – княжого роду, а шаг – походить із славетного роду козацького. Назва шаг в побуті українців етимологічно сформувалась у XVII ст. за часів Гетьманщини і була відроджена в добу Української Революції у 1918 р.,

використовувалась у грошових документах українського підпілля ОУН та УПА та мала бути відновлена в незалежній Україні.

Українська назва «шаг» (дрібна монета) утворилася на основі нині втраченого в сучасній мові іменника *сяг (крок), що походить від дієслова «сягати». Номінація дрібної монети «шаг» власне українського походження, немає жодних підстав асоціювати її з російським словом «шаг» (крок). З точки зору лінгвістики, найменування «шаг» для розмінної монети - питома українська лексична одиниця. Повернення такої назви для сучасної розмінної монети України стало б не лише підтвердженням відродження національних традицій у номінації грошей, а й показало б, що в українській мові створено оригінальні найменування, яких не знають інші лінгвокультури.

Монетно-лічильне найменування шаг регулярно згадується у письмових джерелах останньої чверті XVII ст. в контексті товарно-грошових розрахунків та побуту по відношенню до потрійного гроша Речі Посполитої (Рис. 1). В цей же час в грошовому обігу Лівобережжя проникають московські копійки – дрібні срібні монети царів династії Романових. Шаг не має жодного відношення до Московії та Російської імперії – не зустрічається в письмових документах чи побуті москвитів, є характерним виключено для України. Аналогічним означенням в Московії був алтин – лічильна одиниця вартістю 3 копійки.

Рис. 1. Акти Полтавського полкового суду. 8 липня 1691 року. Справа про крадіжку Мотрею Шнурничкою полотна та посуду у Стефана Козельського. У суді Мотря засвідчила, що вкрадені речі віднесла до Вуцьки Крищихи, за що отримала гроші 17 шагів та тиждень приходила пити горілку: «приходячи, тиждень пила-смо и дали-сте мы грошей семнадцать шаговъ» [1, Арк. 126 зв.]

У спробах замінити популярну в Гетьманщині європейську монету царською владою було здійснено ряд спроб економічної експансії із впровадження московської копійки.

У добу Гетьманщини у народному вжитку побутовували цілий ряд найменувань грошово-лічильних одиниць, які мали відношення як до існуючих монет, так і були суто рахунковими поняттями, але у народному вжитку українців до наступних століть перейшли лише гріш та шаг. На першу пол. XVIII ст. зберігаються співвідношення 1 шаг = 2 російські копійки, а вже у XIX ст. шагом стали називати монету у ½ копійки. Монетно-лічильне найменування шаг широко вживане в класичній українській літературі, часто згадується в творчості Т. Шевченка.

1 березня 1918 р. Центральна Рада ухвалила Закон «Про грошову одиницю, биття монети та друк державних кредитових білетів», затвердивши грошову одиницю – гривню, яка поділялася на 100 шагів, у обіг були випущені розмінні марки вартістю 10, 20, 30, 40 і 50 шагів, зворотна сторона яких мала напис: «Ходить на рівні з дзвінкою монетою» (Рис. 2).

Рис. 2. Українська Держава, розмінні марки шаги, 1918 рік

Також через відчутну нестачу грошей дрібних номіналів, відрізнi купони 3,6% білетів позики Державної Скарбниці стали курсувати як грошові сурогати (т.зв. «біжучі купони»): 90 шагів від облігації на 50 грн., 1 гривня і 80 шагів від облігації на 100 грн., 3 гривні і 60 шагів від 200 грн.

Із приходом радянської влади на території України постановлено вилучити із обігу українські гроші. Але ідея відродження української незалежності та власної грошової одиниці не зникла із поразкою Української Революції 1917-1921 рр., продовжуючи бути актуальною темою в діяльності українського підпілля, еміграції та діаспори у 1940-1950-ті рр.

Із здобуттям Україною незалежності 24 серпня 1991 р. гостро постає питання впровадження власних грошових знаків. Жваву дискусію викликала потенційна назва сотої фракції банкноти – розмінної монети до гривні. Протягом 1991-1992 рр. тривав процес розробки проєктів банкнот та монет, проводились експериментальні карбування монет у Луганську – в проєктах лишилися пробні монети номіналом 1 та 50 шагів (Рис. 3). Навесні 1992 р. до ВО «Луганський верстатобудівничий завод» надійшли із Києва ескізи розмінних монет – 1, 5, 10 та 25 шагів. Натомість 2 березня 1992 р. Постановою Президії Верховної Ради України затверджено назву копійка та відповідно замінено назву шаг на попередньо отриманих ескізах. Після введення 2 вересня 1996 р. в обіг гривні із копійками питання назви розмінної монети на довгий час втратило свою актуальність.

Рис. 3. Експериментальні зразки обігових монет України шагів, Луганськ, 1991 рік. Колекція Віталія Шалавінського

Нова фаза російської агресії у 2022 р. супроводжується спробами введення російської грошової одиниці на тимчасово окупованих територіях, що суперечить міжнародним конвенціям та звичаям ведення війни. Попри деструктивні дії та примусове нав'язування російських рублів і копійок гривня не втрачає позицій.

І сьогодні Національний банк прагне відродити цю назву, замінивши нею радянську та російську «копійку». Так ми не просто відновимо історичну справедливість, а завершимо дерусифікацію грошового обігу України. Перемога буде за Україною, а на фінансовому фронті – за гривнею! Враховуючи все вище наведене – новітній новий етап обігу гривні в Україні має розпочатись із відновлення історичної справедливості щодо назви розмінної монети – шага замість копійки.

Список використаних джерел

1. Акти Полтавського полкового суду. 8 липня 1691 року. Справа про крадіжку Мотрею Шнурничкою полотна та посуду у Стефана Козельського. Арк. 126 зв.

*Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту;
Бондарук Олег Сергійович,
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансово-економічної безпеки;
Національна академія Служби безпеки України*

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Великомасштабне вторгнення Росії на територію України в лютому 2022 року звело нанівець здобутки від значної фіскальної консолідації та посилило існуючі територіальні диспропорції, а також проблеми управління, що призвело до значних економічних втрат, які спричинили негативні наслідки як на території України, так і далеко за її межами. Негативні наслідки, які виникли в результаті війни стосуються як всієї країни, так і окремих її територій: руйнування інфраструктури, припинення роботи підприємств, міграція населення, закриття бізнесу. Ліквідація цих втрат та відновлення економіки територій потребує значних фінансових ресурсів.

Водночас в умовах війни було продемонстровано виняткову важливість територіальних громад, адміністративного потенціалу і можливостей надання послуг у подоланні безпосередніх наслідків війни та створення умов для підвищення стійкості економіки територій.

В результаті проведеної реформи децентралізації в Україні, об'єднаним територіальним громадам було надано додаткові джерела фінансових ресурсів. В країні також було створено законодавчу базу щодо державної регіональної політики та послідовно реалізовувались державні стратегії регіонального розвитку, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності територій.

Вторгнення Російської Федерації на територію України у лютому 2022 року негативно вплинуло на досягнуті позитивні тенденції щодо прискорення територіального розвитку. Проте, підкреслюючи здобутки, які було досягнуто в країні до війни, зокрема щодо скорочення регіональних відмінностей, а також враховуючи фактори, що лежать в основі цього прогресивного розвитку територій, необхідно враховувати, що вони можуть допомогти в формуванні політики регіонального розвитку після закінчення війни.

Особливо рішучі кроки було здійснено на місцевому рівні, що призвело до значного розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо надання послуг. Це дозволило багатьом територіальним громадам продовжувати надавати основні публічні послуги під час вторгнення Росії. З огляду на це варто перед усім звернути увагу на частку фінансових ресурсів місцевих бюджетів, яка зосереджена у зведеному бюджеті України в період війни. Формування доходів

місцевих бюджетів здійснюється на основі загального та спеціального фондів, динаміка їх зміни відображена в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка балансу місцевих бюджетів з 2022 по 2023 роки, млрд грн

Показники	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом		
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	Відхилення
Доходи	527	590,5	28,1	62,1	555,1	652,6	97,5 (117,5%)
Видатки	421,5	476,3	62,8	170,5	484,3	646,8	162,5 (133,5)
Кредитування	1,0	0,4	-0,07	0,006	0,9	0,4	-0,6
Дефіцит Профіцит	104,5	113,7	-34,6	-108,5	69,9	5,4	-64,5

Джерело: складено авторами за даними [1]

У порівнянні показників виконання місцевих бюджетів протягом 2022 та 2023 років спостерігається зростання частки доходів загального фонду, які у переважній більшості формуються за рахунок податкових надходжень від місцевих податків та окремих груп загальнодержавних податків. Річний приріст доходів загального фонду склав 63,5 млрд грн. Крім того, варто відзначити зростання обсягу доходів спеціального фонду на 34 млрд грн. Цей факт свідчить про зростання власних надходжень у порівнянні з попереднім періодом.

У порівнянні з доходною частиною місцевих бюджетів, видатки протягом 2023 року зросли на 133,5%. Зростання зазнали видатки як із загального, так і з спеціального фондів. Обсяг кредитування бюджетів місцевого рівня залишаються доволі низьким. Незначний показник відхилення демонструє той факт, що на рівні місцевих бюджетів дане джерело фінансування не користується належним попитом.

З 2014 року і по теперішній час в межах бюджетної системи активно відбуваються процеси децентралізації, основна мета яких – зниження рівня централізації фінансових ресурсів на державному рівні, зростання ролі бюджетів у прийнятті фінансових рішень щодо власного соціально-економічного розвитку. Тому ресурсне наповнення місцевих бюджетів слугує індикатором ефективності децентралізації [2]. Відповідно до даних, отриманих з офіційних інформаційних ресурсів, власні доходи місцевих бюджетів поступово зростають, однак частка офіційних трансфертів залишається доволі високою.

Зважаючи на структуру доходів місцевих бюджетів України варто виокремити ознаки, які мають безпосередній вплив на їх подальше формування: недосконалий механізм нормативно-правового регулювання справляння та розподілу доходів місцевих бюджетів та нестабільність джерел їх формування [3]; низький рівень фінансової грамотності представників органів

місцевого самоврядування та відсутність гідної мотивації; незначна частка місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів.

Реформи регіонального розвитку та децентралізації, проведені в Україні після 2014 року, вважаються досить успішними. Територіальні громади отримавши додаткові фінансові ресурси для виконання своїх повноважень, а також адміністративну відповідальність щодо надання публічних послуг, стали основою економічного розвитку та отримали широку громадську підтримку.

При вирішенні завдань відновлення економіки територій України потрібно враховувати потенціал територіальних громад, залучаючи органи місцевого самоврядування до розробки та реалізації поточних та довгострокових планів щодо відновлення територій. Органи місцевого самоврядування добре обізнані з місцевими потребами в контексті відновлення та, як показав досвід, можуть співпрацювати з представниками місцевого малого та середнього бізнесу, громадськими організаціями, жителями територіальної громади для забезпечення спільної реалізації проектів відновлення. Стратегії відновлення розвитку територій повинні бути спрямовані не тільки на задоволення невідкладних потреб, але й враховувати перспективи розвитку економіки територій.

Список використаних джерел

1. Місцеві бюджети. *Державний веб-портал бюджету для громадян*. URL: <https://openbudget.gov.ua/>

2. Бондарук Т. Г. Доходи місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2015. №1. С. 51-56. URL: <https://nasoa-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/83/81>

3. Бондарук О. С. Аналіз бюджетних загроз та їх впливу на фінансову безпеку України. *Міжнародні відносини Серія "Економічні науки"*. Київ: 2017. № 1. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/download/3275/2950

Борисюк Олена Володимирівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів;
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Діджиталізація страхових послуг в Україні активно розвивається, завдяки впровадженню нових технологій і зміні споживчих звичок. *Основні напрямки включають:*

1. Онлайн-продажі: Багато страхових компаній запустили платформи для купівлі полісів через інтернет, що дозволяє спростити процес оформлення полісів.

2. Мобільні додатки: Розробка мобільних додатків для управління полісами, подачі заявок на виплати та отримання консультацій.

3. Big Data та аналітика: Використання великих даних для оцінки ризиків, персоналізації пропозицій і покращення обслуговування клієнтів.

4. Блокчейн: Запровадження технології блокчейн для підвищення прозорості та безпеки угод, а також для швидшої обробки страхових виплат.

5. Автоматизація процесів: Впровадження чат-ботів і систем штучного інтелекту для автоматизації обслуговування клієнтів та пришвидшення обробки запитів.

Розвиток діджиталізації відбувається завдяки постійній розробці і застосуванню нових технологій та нових каналів продажів. Зокрема до нових технологій діджиталізації відносять: теле-технології, блокчейн, Big Data та онлайн-технології, завдяки новим каналам продажу: Інтернет-продажі, мобільні додатки та смартфони/планшети.

Так, теле-технології дозволяють поширювати інформацію за допомогою мобільного зв'язку і проводити консультації за допомогою дзвінків. Спочатку, це один з перших етапів до діджиталізації, адже мобільні дзвінки є кроком до взаємодії зі страховиками без особистої присутності страхувальника в офісі страхової компанії. Однак, ефективність такої технології не така висока, але її поява зіграла велику роль для подальшого розвитку нових технологій в страхуванні.

Блокчейн технології потенційно є найсильнішим драйвером діджиталізації страхування і каналів продажів страхових продуктів. В першу чергу – для автострахування: поступове впровадження розумних датчиків в транспортні засоби для збору даних підкріплюється блокчейн технологіями, що дозволяє швидко і оперативно проаналізувати дані, отримані від них. Чим більше проаналізованих даних – тим якісніше страховики можуть створювати персоналізовані поліси для страхувальників.

Big Data вже далеко не новина і є невід'ємною частиною будь-якої організаційної структури з великим масивом даних. Використання Big Data серйозно допомагає страховикам для розробки нових продуктів, що надалі спростить їх продаж [1, с.132]. Частка отриманих даних, їх аналіз та побудова аналітичної моделі важлива на кожному етапі розробки страхового продукту.

Онлайн-технології є базою для діджиталізації, що включає в себе застосування інтернету, взаємодії в дистанційному форматі, можливість реагувати на страхові випадки в швидші терміни і передавати необхідну інформацію в мінімальні терміни [2, с.125].

Мобільні додатки – один з головних трендів діджиталізації каналів продажів страхових продуктів. Страховики максимально розвивають мобільні додатки, щоб зробити їх привабливим способом придбання страхових продуктів. По-перше, щоби покупка полісів, консультації та підтримка відбуваються цілодобово, що забезпечує постійну можливість отримання прибутку для компанії і покупку полісів в будь-який момент для потенційних страхувальників. Чат-боти можуть допомогти з базовими питаннями без звернення до живої підтримки, передати інформацію про подію, яка призвела до страхового випадку, допомогти у виборі страхового продукту [3].

Смартфони і планшети – не є прямим каналом продажів, а додатковим інструментом для їх продажу (без урахування мобільних додатків). Смартфон або планшет надає страхувальнику використовувати інтернет-сайт для перегляду необхідної інформації про страховика і продукти або завантажити мобільний додаток та зайняти позицію лідера на страховому ринку.

Зміни у страховій галузі в Україні, які пов'язані з розвитком цифрових технологій, поки що досить повільні, але все ж провідні гравці українського страхового ринку усвідомлюють, що цифрова трансформація – це не питання вибору, а питання часу, оскільки традиційна страхова бізнес-модель уже почала змінюватись, а через декілька років її взагалі важко буде впізнати. І головне питання сьогодні стоїть не в розширенні пропозиції стандартизованих страхових продуктів, а у вчасній і швидкій відповіді на потреби клієнта зручним для нього способом та в зручний час.

Список використаних джерел

1. Борисюк О. В. Дистрибуція страхових продуктів як важливий елемент страхового менеджменту. *Економічний часопис СНУ імені Лесі Українки*. Випуск №2(14), 2018. С.131-137.

2. Волосович С. В., Фоміна О. В. Технологічні інновації на страховому ринку. *Вісник КНЕУ*. 2018. №5. С. 124-137.

3. Мандра Н. Г. Необхідність цифрових технологій у бізнес-процесах страховиків. *Економічний простір*. 2020. № 154. С.202-206. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/5591/1/Mandra.pdf>.

4. Які технології стануть ключовими для сфери страхування в майбутньому. *Insurance TOP. Науковий журнал*. 2021. № 7 (83). URL: https://forinsurer.com/insurancetop_83.

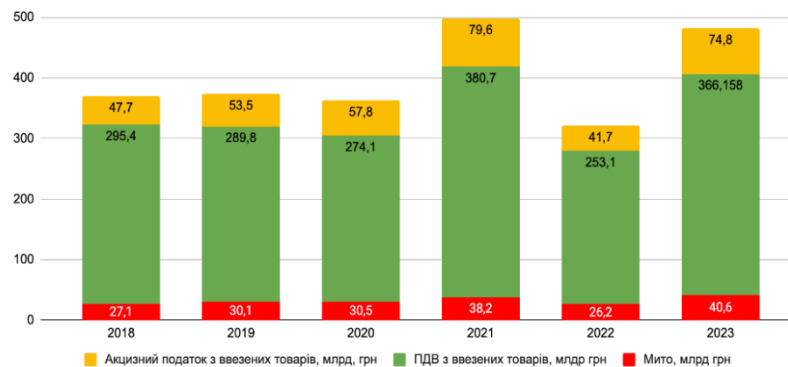
Бороденко Тетяна Миколаївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова;
Хома Олена Андріївна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

Адміністрування митних платежів в Україні є складним і багатограним процесом, що потребує постійного вдосконалення, особливо в умовах сучасних суспільних викликів та інтеграції до Європейського Союзу. Це питання стало ще більш актуальним в умовах економічних і політичних змін, з якими країна стикається.

Митні платежі є одним із системоутворюючих джерел формування Державного бюджету України. Правильність нарахування, повнота і своєчасність сплати митних платежів платниками податків залежить від ефективності їх адміністрування митними органами [1, с. 170].

Згідно з Митним кодексом України, а саме стаття 4 п. 27 до митних платежів відносяться мито, податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів та акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів [2].

Рис. 1. Динаміка надходжень митних платежів до Державного бюджету України 2018- 2023, млрд грн
Джерело: створено автором на основі [4]

Досліджуючи питання надходжень від митних платежів, що зображено на рисунку 1, станом на сьогодні можна сказати, що на їх обсяг в доходах бюджету вплинули такі виклики як військове вторгнення, зростання курсу долара, економічний спад, загрози і ризики, що пов'язані з використанням інформаційних технологій, зростання корупції та нецільове використання коштів бюджету, призначених на розвиток митної справи та митної інфраструктури і також ухилення від сплати митних платежів [3, с.88]. Більшість з цих викликів припадають саме на 2022 рік, то яскраво видно з рисунку.

Законодавчі аспекти адміністрування митних платежів потребують значних реформ. В Україні існує багато норм, які залишилися з радянських часів, і не відповідають сучасним вимогам. Це ускладнює не лише роботу митних органів, а й створює труднощі для бізнесу, який хоче працювати в міжнародному середовищі. З наближенням до стандартів ЄС виникає потреба в гармонізації митного законодавства з європейським, що вимагатиме значних зусиль і часу.

Технологічні виклики є невід'ємною частиною процесу адміністрування митних платежів. Впровадження нових технологій, таких як електронні системи декларування та автоматизація процесів, може значно підвищити ефективність митниці. Однак, на даний момент, інфраструктура часто не відповідає потребам сучасного бізнесу, а корупційні ризики можуть знижувати рівень довіри до митних органів. Це потребує інвестицій у модернізацію та навчання персоналу.

Соціальні аспекти також відіграють важливу роль у процесі адміністрування митних платежів. Зростання обізнаності громадян про свої права та обов'язки, а також розвиток громадянського суспільства веде до зростання вимог до прозорості та підзвітності митних органів. Люди стають активнішими в контролі за діяльністю держави, що, з одного боку, є позитивним, а з іншого – створює додаткові виклики для митниці, яка повинна реагувати на такі зміни.

Співпраця з міжнародними партнерами на сучасному етапі є критично важливою для України, так як внутрішніх надходжень до бюджету України вистачає тільки на фінансування безпеки та оборони. Метою підтримки міжнародних партнерів першочергово є створення передумов для економічного розвитку та зростання України, досягнення макроекономічної стійкості та вирішення власних проблем без допомоги донорів [4, с. 459].

Інтеграція до ЄС передбачає не лише економічні вигоди, а й необхідність адаптації до нових умов. Це включає в себе дотримання стандартів безпеки, екологічних вимог і правил торгівлі, що потребує значних зусиль з боку українських митників і бізнесу. Успішна інтеграція вимагає не лише технічних знань, а й стратегічного планування, щоб уникнути труднощів, з якими стикаються країни, які вже пройшли цей шлях.

Одним із зобов'язань в програмі ЄС, яке також відповідає програмі МФФ є – «Просування реформи митного адміністрування, включаючи вдосконалення ІТ-систем, управління персоналом та антикорупційні заходи» [5, с. 460].

Отже, адміністрування митних платежів в Україні стикається з низкою викликів, які потребують комплексного підходу. Реформування законодавства, модернізація технологій та активна участь суспільства у процесі контролю можуть стати основою для створення ефективної митної системи, що відповідатиме європейським стандартам і сприятиме розвитку економіки країни в умовах глобалізації.

Список використаних джерел

1. Возний М. Сутність та правова природа адміністрування митних платежів. *Юридичний вісник*. 2023. № 6. С. 170–176 URL: <http://yurvisnyk.in.ua/>
2. Митний кодекс України: від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Редакція від 27.07.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (Дата звернення: 06.10.2024).
3. Бороденко Т. М. Сучасний стан адміністрування митних платежів в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 24. с.84-90 URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.009>
4. Казначейська служба України. Звіти про виконання державного бюджету України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/> (дата звернення:06.10.2024).
5. Дорофеєва Л. М., Корнева Т. В. Виклики та співпраця на шляху Європейської інтеграції в сфері митної справи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Том 1 № 80. 2023. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297150>

Бреус Світлана Василівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та маркетингу;
Балимов Олександр Станіславович,
здобувач ступеня доктора філософії;
ПВНЗ «Європейський університет»

РОЛЬ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ У ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Діджиталізація будівельної сфери України в сучасних умовах господарювання є важливим етапом розвитку інфраструктури й економіки загалом. *Об'єктивними підставами для чого є таке:*

- впровадження цифрових технологій допомагає зробити процеси проектування, будівництва та експлуатації об'єктів ефективнішими, прозорішими та контрольованішими;
- сприяє впровадженню сучасних технологій та інноваційних рішень для підвищення ефективності управління будівництвом, скорочення витрат та часу на реалізацію проектів;
- пронизує всі сфери людської діяльності, інтеграція цифрових технологій у процеси проектування, будівництва та управління нерухомістю кардинально змінює традиційні підходи, відкриваючи нові можливості для підвищення ефективності, якості та прозорості;
- результати впровадження діджиталізації базуються на інноваційних технологіях, законодавчій базі, освітніх програмах і співпраці між державою та приватним сектором, що потрібно безпосередньо враховувати при розробленні ефективних механізмів її реалізації тощо.

Повномасштабне вторгнення росії суттєво вдарило по будівельній промисловості. Будівельні компанії, на чії послуги існує підвищений попит в постраждалих регіонах, стикнулися з нестачею персоналу через міграцію та призов працівників до лав ЗСУ [1]. В галузі виник дефіцит товарів та здорожчання будматеріалів, найбільше постраждало виробництво металу, сухих будівельних сумішей та теплоізоляційних матеріалів. За результатами дослідження ЕВА, 90% будівельних матеріалів, необхідних для відбудови, можуть вироблятися в Україні [1].

Зважаючи на значні збитки, завдані росією у результаті війни як інфраструктурі, економіці в цілому на міждержавному рівні робляться спроби їх відшкодування. Так, 2 квітня запрацював Міжнародний Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України. Його передумовою стала резолюція Генасамблеї ООН ще від 14 листопада 2022 року. Сам Реєстр створювали під егідою Ради Європи, яка сформувала відповідну раду. За цей час розробляли концепцію функціонування, види шкоди від російської агресії. Зрештою, визначили 41. З 2 квітня подавати заяви на відшкодування збитків

зможе перша категорія: ті, чия нерухомість – квартири, приватні будинки, інші житлові приміщення – знищені або пошкоджені внаслідок російської агресії. Згодом можна буде подати заяву щодо шкоди життю чи здоров'ю, вимушеного переміщення, тортур, сексуального насильства тощо. Загалом 41 категорія для фізичних, юридичних осіб і держави Україна [2]. Попри наявність такого реєстру, до нього не включена інформація про втрати та збитки з початку війни росії проти України (до Реєстру зараз не прийматимуть заяв, які стосуються пошкоджень, руйнувань до повномасштабного вторгнення [2]), це також потребує активних комунікацій на міждержавному рівні щодо фіксації та розроблення відповідних механізмів відшкодування цих збитків (українська сторона продовжує комунікувати, що необхідно рахувати всю заподіяну шкоду, ще до 24 лютого 2022 року. Наразі ж відлік іде від повномасштабної агресії, яку засудили Парламентська асамблея ОБСЄ, НАТО тощо [2]). При цьому шкода здоров'ю населення України та втрачені життя не можуть бути повністю компенсовані за рахунок наявних та майбутніх механізмів й це стає індикатором втрат України – безповоротних втрат нації від російської агресії.

Сума збитків України від російсько-української війни є лише попередньою. Сам процес оцінки (визначення розміру) збитків, спричинених війною, регламентовано Методикою, затвердженою спільним наказом Мінекономіки та Фонду державного майна від 18.10.2022 року №3904/1223 [3-5]. Її використовують з метою визначення: реальних збитків – збитки суб'єктів господарювання через втрати, руйнування або пошкодження їх майна у зв'язку зі збройною агресією росії; упущеної вигоди – збитки суб'єктів господарювання через неможливість чи перешкоди у провадженні ними господарської діяльності; потреб у витратах на відновлення – витрати суб'єктів господарювання для відновлення майна, що постраждало внаслідок збройної агресії [3-6].

Зважаючи на вищенаведене слід зазначити, що важливим задля відновлення України у повоєнний та післявоєнний період є не лише декларація намірів, але й реальна програма дій з урахуванням впровадження механізмів діджиталізації будівельної сфери України.

Список використаних джерел

1. Контроль витрат на відновлення України №13. *Специма: чи готова будівельна сфера до відновлення?* URL: <https://ces.org.ua/recovery-spending-watchdog-13>

2. Маслов Д. Міжнародний Реєстр збитків від агресії РФ запрацював. Росія має заплатити за всю шкоду. 2023. URL: <https://smartsolutions.ua/metodika-ocinki-zbitkiv-zavdanih-sub-iektam-gospodarjuvannja-u-zv-jazku-zi-zbrojnoju-agresijeju-rosijskoi-federacii/>

3. Стаднік К. Методика оцінки збитків, завданих суб'єктам господарювання у зв'язку зі збройною агресією РФ. 2023. URL: <https://smartsolutions.ua/metodika-ocinki-zbitkiv-zavdanih-sub-iektam-gospodarjuvannja-u-zv-jazku-zi-zbrojnoju-agresijeju-rosijskoi-federacii/>

4. Denysenko M., Breus S., Prytula Ye. Development of the rental housing market through the prism of managing the state economic security for the recovery of the economy of Ukraine in the during the war and post-war periods. 4th International conference on corporation management (ICCM) (Aprile 26, 2024). Estonia. URL: <https://conf.scnchub.com/index.php/ICCM/ICCM-2024/paper/view/742>

5. Бреус С. В., Балимов О. С. Основні аспекти діджиталізації будівельної сфери України. The 23rd International scientific and practical conference “World ways and methods of improving outdated theories and trends” (June 11 – 14, 2024) Zagreb, Croatia. International Science Group. 2024. 393 p. С. 38-41.

6. Denysenko M. P., Breus S. V., Balymov O. S., Prytula Y. M. The rental housing market of Ukraine through theprism of digitization of the construction sector. Moderní aspekty vědy: XLVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. str. 461. P. 127-136.

*Бреус Світлана Василівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та маркетингу;
Дудник Олександр Володимирович,
здобувач ступеня доктора філософії;
ПВНЗ «Європейський університет»*

АПК УКРАЇНИ: ЙОГО РОЛЬ У ВІДНОВЛЕННІ ДЕРЖАВИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

В сучасних умовах, умовах повномасштабної війни росії з Україною, агропромисловий сектор демонструє високий рівень спроможності виконувати важливу роль не лише у забезпеченні продовольчої безпеки України, але й у економічному відновленні вітчизняної економіки в цілому.

Зважаючи на значні руйнування країною-агресором вітчизняної інфраструктури, завдані глобальні збитки економіці України в цілому й АПК зокрема (за даними [1], збитки та втрати аграрного сектору України сягнули в 80,1 млрд дол. США, при цьому 10,3 млрд дол. США – сума збитків від руйнування Каховської греблі, часткове або повне знищення сховищ, рибного господарства та аквакультури, багаторічних посівів, вимушений забій худоби, а також знищення та крадіжка виробничих ресурсів та продукції; 69,8 млрд дол. США – від зниження урожаю – 49% від загальних втрат [2]), важливою є його роль та агропромислових підприємств у період війни та у повоєнного й післявоєнного відновлення економіки України.

Важливим є розроблення адекватних заходів з урахуванням можливості пошуку шляхів підвищення рівня власної конкурентоспроможності, враховуючи

роль та значення інновацій [3-4] з відповідним коригуванням існуючих стратегій, а в окремих випадках, особливо у регіонах, які найбільше постраждали від дій країни-агресора (найбільш постраждав сектор АПК через країну-агресора у Луганській, Херсонській, Донецькій, Харківській, Запорізькій областях. Лише за один рік війни прямі збитки АПК України від дій російських окупантів досягли позначки у 8,7 млрд [2]), здійснювати їх докорінну перебудову.

Загалом стратегію розглядають у якості довгострокових управлінських «правил гри», спрямованих на: задоволення потреб споживачів краще, ніж конкуренти; зміцнення позицій підприємства в обраному ринковому сегменті за рахунок зростання іміджу компанії; підвищення рівня конкурентоспроможності у своїй сфері за асортиментом та якістю, цінами й сервісом; досягнення високого рівня виконання бізнес-функцій тощо [5-6].

У цьому контексті стратегію розвитку підприємств агропромислового комплексу України з урахуванням можливості реалізації ними активних стратегій в сучасних умовах господарювання доцільно розглядати у взаємозв'язку з інноваційними стратегіями задля реалізації ними свого інноваційного потенціалу [7, с. 155].

З урахуванням зазначеного можна констатувати, що здійснення акумуляції зусиль на усіх рівнях управління та використання виваженого підходу щодо обґрунтування, формування та реалізації стратегій розвитку підприємств АПК є важливими з урахуванням можливості підвищення рівня їх конкурентоспроможності й може сприяти відтворенню економіки України на інноваційних засадах у результаті активного використання наявного потенціалу та інтенсивного інвестування [7] у цей сектор з активним використанням усіх можливих джерел надходження фінансових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Агросектор України втратив від війни \$80,1 млрд. URL: <https://agropolit.com/news/27650-agrosektor-ukrayini-vtrativ-vid-viyni-801-mlrd>

2. Збитки агросектору від війни: які області постраждали найбільше. URL: <https://agropolit.com/news/25430-zbitki-agrosektoru-vid-viyni-yaki-oblasti-postraj-dali-naybilshe>

3. Бреус С. В., Дудник О. В. Основні теоретичні аспекти формування стратегії розвитку підприємств АПК України у контексті нової парадигми безпеки підприємництва. *Стратегії безпеки підприємництва в умовах воєнного стану*: Зб. тез за матеріалами XIV міжнар. наук.-практ. конф. «Безпекотворення: питання теорії, практики та правові аспекти» (Київ, 6 квітня 2023 р.) / за ред. Тимошенко О. І., Київ : Видавництво Європейського університету», 2023. 210 с. С. 154-157.

4. Бреус С. В., Дудник О. В. Роль та значення інновацій у формуванні стратегій розвитку підприємств агропромислового комплексу України. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2431>

5. Бубенко П., Гусєв В. Чому гальмуються інноваційні процеси в Україні. *Економіка України*. 2009. № 6. С. 30-39.

6. Бреус С.В., Дудник О.В. Роль та значення розвитку підприємств агропромислового комплексу України в умовах війни. *Соціально-економічний стан в умовах воєнного часу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / Східноєвропейський центр наукових досліджень (Суми, 19 лютого 2024 р). Research Europe, 2024. 242 с. С. 16-19.

7. Бреус С. В., Денисенко М. П. Фінансування інвестиційної діяльності у контексті управління інвестиціями: безпековий підхід. *Економіка і управління*. 2022. № 4. С. 99-107.

Бреус Світлана Василівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та маркетингу;
Притула Єгор Михайлович,
здобувач ступеня доктора філософії;
ПВНЗ «Європейський університет»

ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ – ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Інвестиції як певною мірою аморфна система координат визначає вектор руху держави у напрямі їх ефективного використання з урахуванням сучасних реалій, потреб економіки, запитів гуманістичного цивілізованого суспільства, громадян й держави в цілому та ефективного використання наявних інструментів досягнення цього. Одним з таких інструментів є фінансовий лізинг, який зарекомендував себе у якості конструктивного у країнах, що пройшли шлях від війни з загарбником до економічного зростання.

Військова агресія росії проти України справила негативний вплив на ринок праці (велика кількість працівників стали ВПО чи виїхали за кордон, збільшився дефіцит кваліфікованих кадрів як у результаті цього, так і мобілізації), багато підприємств було зруйновано, частина території перебувала в окупації (певна частина все ще, на жаль, залишається окупованою) та інші чинники, як наслідок російсько-української війни, справило суттєвий негативний на роботу бізнесу [1]. Зокрема, у найперспективнішій сфері України – ІТ 15% фахівців зменшили після початку повномасштабної війни, 46% переглянули зарплату. При цьому позитивним за таких обставин є те, що відбувалось підвищення заробітної плати в окремих компаніях: у 11% співробітників відбулось підвищення зарплати через зміну тайтлу. В аутсорсингових, аутстафінгових та продуктових компаніях підвищення заробітної плати відбулось у приблизно половини фахівців. У стартапах, на державних та комунальних підприємствах

збільшення заробітної плати відбулось у 36% й 29% співробітників [2].

Негативні зміни відбулись і у сфері зайнятості та безробіття. Так, «напередодні російського вторгнення офіційний рівень безробіття в Україні становив майже 10%, для порівняння в країнах ЄС даний показник у середньому становить 7%. Найбільша кількість українців працювали у сфері торгівлі, сільському господарстві, промисловості, в системах освіти та охорони здоров'я». У перші місяці повномасштабної війни росії проти України «українці втратили майже третину робочих місць. Проте в кінці 2022 року ситуація значно покращилась: експерти Міжнародної організації праці оцінили рівень безробіття в Україні в кінці 2022 року в 15,5% [1]». Основними причинами цього є відновлення роботи окремих підприємств різних секторів економіки, деокупацією частини території [1]. Найбільш постраждалими у результаті російської агресії були підприємства, що працюють на ринку будівництва та ремонтних робіт. Станом на 1 квітня 2023 року, 20% зареєстрованих безробітних до того були зайнятими у торговельній сфері, у переробній промисловості – 16%, у сільському господарстві – 15%, у державному управлінні – 13% [1].

Наряду з окресленими проблемами, що у комплексі призводять до зниження платоспроможності населення, погіршення економічної ситуації, зниження макроекономічних показників (зокрема ВВП), зростання інфляції. В Україні (у результаті повномасштабної війни росії проти нашої держави) загальна сума прямих задокументованих збитків (з початку повномасштабного вторгнення) житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі склала понад 150,5 млрд США (за вартістю заміщення) [3].

В сучасних умовах, зважаючи на значні втрати України у цій війні актуалізується роль держави щодо використання механізмів впливу на процеси, які наразі спостерігаються в усіх сферах суспільного життя й, зокрема комплексного використання фінансових інструментів (ефективним є та таким, що зарекомендував себе протягом тривалого часу є фінансово-кредитний механізм забезпечення житлом громадян – фінансовий лізинг [4]).

Зважаючи на зазначене, слід зазначити, що Україні доцільно враховувати позитивний досвід відновлення своїх економік іноземних країн та використовувати у практиці фінансові інструменти, які довели свою ефективність на їх рівні – фінансово-кредитний механізм забезпечення житлом громадян – фінансовий лізинг для відновлення економіки держави у повоєнний та післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Український ринок праці сильно сколихнувся через війну. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1872/posuk-roboti-yak-zminivsyia-rinok-praci-v-ukraini-pid-cas-viini-ta-shho-bude-pislya>
2. Павлиш О. Економічна правда. 15% IT-фахівців торік урізали виплати, майже половині переглянули зарплату – дослідження. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/04/10/698957/>

3. Закутня А., Плачинда В. Світовий досвід монетарної та економічної політики під час війн: які помилки та здобутки врахувала Україна? URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/chi-isnuje-idealnij-retsept-antikrizovoji-politiki-v-umov-akh-vijni.html>

4. Двігун А.О., Карпа І.С. Підвищення ефективності фінансового лізингу як складової фінансової стратегії розвитку національного ринку житлової нерухомості. *Національний інститут стратегічних досліджень Відділ регіональної політики*. 2018. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-09/Karpa-Dvigun-18b22.pdf>

*Бреус Світлана Василівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та маркетингу;
Чайка Антон Володимирович,
здобувач першого(бакалаврського) рівня вищої освіти;
ПВНЗ "Європейський університет"*

ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Система вищої освіти є одночасно й передумовою формування інтелектуального капіталу нації, й чинником, що справляє значний вплив на економічний розвиток держави, її економічного зростання та конкурентоспроможності в цілому.

Система вищої освіти стикається з низкою викликів, зумовлених війною й економічними труднощами й це загалом призводить до поглиблення дисбалансу між потребами ринку праці та можливостями університетів їх задовольняти. Ситуація потребує глибокого аналізування економічних детермінант розвитку вищої освіти й це є питанням не стільки удосконалення, скільки виживання сфери в цілому [1, с. 6].

Як зазначає Бобух І. М. [2, с. 24], економічні детермінанти є основними чинниками, що справляють суттєвий вплив на процеси економічного зростання. Їх аналізування [3, с. 23] з відповідними висновками та практичними заходами підкреслює провідну роль економічних чинників, як то: недостатнє фінансування та недієві механізми фінансової підтримки, що обмежують розвиток освітніх послуг та справляють негативний вплив на освітню сферу України, особливо зважаючи на суттєве зростання у негативному сенсі впливу економічних детермінант з початком повномасштабної російсько-української війни.

Зокрема негативний вплив на систему вищої освіти під час війни посилюється у зв'язку з дією таких чинників:

1. Радикальним перерозподілом державних видатків з початку 2022 року, що призвело до зменшення фінансування освіти: у 2023 році видатки становили 60 452,2 млн грн порівняно з 63 837,1 млн грн у 2021 році [4-5].
2. Суттєвим зниженням доходів населення: частка домогосподарств із доходом менше 3000 грн зросла з 21% до 30%, тоді як частка тих, що мають понад 10 000 грн, скоротилася з 16% до 10% [6, с. 2].
3. Пошкодженням 115 закладів вищої освіти, більшість з яких знаходяться у Харківській області (32), Одеській (14), Херсонській (14) областях та у м. Києві (10) [7].
4. Зменшенням інтенсивності процесу інтеграції вищої освіти України до Європейського освітнього простору через політичні інтереси, еміграцію студентів та викладачів, а також обмежену університетську автономію [8, с. 19-20].
5. Призупиненням дії постанови Кабінету Міністрів України № 822, що передбачала збільшення мінімальної заробітної плати для педагогічних працівників до 4 прожиткових мінімумів, що негативно вплинуло на мотивацію та залучення кадрів [9].

Задля зменшення негативного впливу таких чинників ефективним може стати довгостроковий стратегічний підхід, орієнтований, наряду з іншим, на модернізацію системи вищої освіти. Зокрема, як зазначає заступник міністра освіти Михайло Винницький [10], необхідність реформи пов'язана з різким скороченням кількості випускників шкіл (з 640 000 у 2008 році до прогнозованих 300 000 у 2033 році) та зменшенням кількості студентів у розрахунку на один заклад освіти, що загалом підкреслює важливість здійснення оптимізації мережі закладів вищої освіти. Водночас, економічні детермінанти справлятимуть суттєвий вплив на здатність закладів вищої освіти подолати ці виклики.

З урахуванням зазначеного можна зробити висновок, що система вищої освіти України під час повномасштабної війни стикається з серйозними економічними викликами (такими як обмежене фінансування, пошкодження інфраструктури та зменшення кількості студентів тощо). Проте, незважаючи на ці труднощі, проведення реформ та здійснення оптимізації освітніх закладів є нагальною необхідністю, ефективність цього може бути забезпечена у разі активізації співпраці з міжнародними організаціями, що сприятиме у перспективі покращенню якості освітніх послуг, підвищенню рівня адаптивності системи освіти загалом й вищої зокрема до нових реалій.

Список використаних джерел

1. Доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства у 2023 році. А. Бутенко та ін. Київ : Інформ. вид. НАЗЯВО, 2024. С. 6. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/Доповідь-2023-року.pdf>
2. Національні та глобальні детермінанти економічного зростання України : наукова доповідь / за ред. д.е.н. І. М. Бобух ; НАН України, ДУ «Ін-т

екон. та прогнозів. НАН України». Київ: 2018. С. 24. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/299.pdf>

3. Sidletskyi S. Economic determinants of the higher education development. *Actual Problems of Economics*. 2022. Vol. 1. no. 248-249. P. 23. URL: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2022-1-248-249-15-26>

4. Видатки державного бюджету України (функціональна класифікація) в 2021 р. (млн. грн.). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2021/>

5. Видатки державного бюджету України (функціональна класифікація) в 2023 р. (млн. грн.). <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2023/>

6. Економічна стійкість під час війни: доходи, зайнятість та соціальна допомога в Україні. Київ: МОМ Україна, 2024. С. 2. URL: [https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/Economic%20Resilience%20in Wartime_UKR.pdf](https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/Economic%20Resilience%20in%20Wartime_UKR.pdf)

7. Освіта під загрозою. URL: <https://saveschools.in.ua/>

8. Vlasyuk O., Daragan T. Establishment of University Autonomy: Domestic and European Experience. *Problems of Education*. 2022. No. 1(96). P. 19–20. URL: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.1-96.2022.01>

9. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 822 та зупинення її дії: Постанова від 27.12.2023 р. № 1381. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid-10-lypnia-2019-r-822-ta-zupynennia-ii-dii-i271223-1381>

10. Іванченко Г., Левантович О. Михайло Винницький: «Україна – це країна можливостей, але плата за них – ризики» Чому Україні потрібно менше університетів. URL: <https://theukrainians.org/mykhailo-vynnytskyi-mon/>

*Вінницька Оксана Анатоліївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки;
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ІННОВАЦІЇ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВ

У сучасному світі розвиток технологій стає невід'ємною частиною всіх сфер життя, і банківська галузь не є винятком. Зі зростанням потреб клієнтів у швидкості, зручності та безпеці банківських послуг, фінансові установи активно впроваджують інноваційні рішення для покращення якості обслуговування. Цифрові технології, блокчейн та відкритий банкінг стали ключовими драйверами змін у банківському секторі, дозволяючи банкам адаптуватися до нових викликів та зберігати конкурентоспроможність.

Водночас війна в Україні створила нові виклики для банківської системи країни, впливаючи на фінансову стабільність та діяльність банківських установ. Ситуація вимагає від банків швидкого впровадження адаптивних рішень для підтримки економіки та забезпечення фінансових потреб населення, яке зіткнулося з невизначеністю та економічними труднощами. У відповідь на ці виклики, банки активно впроваджують нові технології для забезпечення безперебійного функціонування фінансових послуг в умовах кризової ситуації.

Інновації в банківській сфері відкривають нові можливості для вдосконалення процесів, оптимізації витрат та створення продуктів, які відповідають сучасним потребам споживачів. Вони не лише змінюють спосіб надання послуг, а й впливають на традиційні бізнес-моделі та змушують банки переглядати свої підходи до роботи з клієнтами.

Швидкий розвиток новітніх технологій, глобалізація та інші суспільно-політичні й економічні фактори сприяють активному зростанню ринку інноваційних банківських послуг, кількість яких постійно збільшується. Іноді характер цих послуг виходить за межі традиційних фінансових операцій, охоплюючи технологічні та організаційні аспекти їх створення та впровадження. Серед найпоширеніших банківських інновацій останніх років можна виділити: розвиток Інтернет- та онлайн-банкінгу; можливість оплачувати рахунки за допомогою мобільного телефону; персоналізоване обслуговування VIP-клієнтів з урахуванням їхніх потреб та інтересів; цілодобовий режим роботи («24/7») з моніторингом активності клієнтів у мережі; використання клієнтами декількох карток одного банку або різних видів карток, таких як дебетні, кредитні, для виплат, а також спеціалізовані картки для кредитних та депозитних операцій, онлайн-покупок та офлайн-платежів.

Надання інноваційних банківських послуг сприяє розширенню клієнтської бази банку, що включає як фізичних осіб (з можливістю класифікації за гендерною та віковою ознаками), так і суб'єктів господарювання різних форм

власності, видів економічної діяльності та організаційно-правових форм. Зростання кількості клієнтів, у свою чергу, має сприяти збільшенню фінансових показників банку, що забезпечує достатній фінансовий потенціал для його розвитку. Це також відкриває можливості для інвестування в інновації, зокрема в розвиток дистанційного банкінгу, який набуває особливого значення в умовах швидкого технологічного прогресу. Крім того, важливим чинником для розвитку цього виду банкінгу в Україні є війна, яка часто ускладнює використання традиційної інфраструктури банків для повноцінного надання послуг. Це створює певні загрози інноваційно-інвестиційній безпеці банків, такі як втрата комерційними банками своїх філій на окупованих територіях, що призводить до втрати активів та скорочення їхнього капіталу.

Впровадження інновацій у сфері дистанційного банкінгу має низку переваг як для банків, так і для клієнтів. Це значно спрощує технологію взаємодії між банками та споживачами послуг, полегшує процес обслуговування бізнес-діяльності суб'єктів господарювання. Зокрема, саме потреби бізнесу у спрощенні розрахункових операцій стали поштовхом для запровадження комерційними банками електронного банкінгу, що привело до створення системи «Клієнт-банк». *Основні переваги цієї системи включають:*

- комплексне дистанційне обслуговування, яке дає змогу формувати платіжні документи без додаткових затрат часу;
- високий рівень захисту приватної інформації та обсягів операцій завдяки використанню цифрових підписів, шифруванню даних і багаторівневому доступу до інформації;
- зменшення ризику операційних помилок через використання шаблонів та автоматичну фіксацію регулярних платежів;
- нижчі тарифи на проведення платежів у системі «Клієнт-банк» порівняно з традиційними паперовими документами;
- можливість здійснювати платежі з будь-якої точки світу, незалежно від часу доби [1].

Ці переваги роблять дистанційний банкінг привабливим як для бізнесу, так і для окремих користувачів, спрощуючи доступ до фінансових послуг.

Найяскравішим прикладом впровадження інноваційної стратегії лідерства на вітчизняному ринку банківських послуг є АТ КБ «ПриватБанк», який досяг вражаючого зростання кількості клієнтів та депозитної бази. Протягом останніх 10 років активи ПриватБанку зросли в 13,9 разів, депозитна база – в 13,1 рази, а капітал – в 15,5 разів, що суттєво перевищує середні показники зростання у банківській системі (9,8; 7,9; 8,0 відповідно) [2]. Інтернет-банкінг, який пропонують багато фінансових установ, є однією з основних та найбільш поширених інновацій на ринку банківських послуг в Україні. Найактивнішими і технологічними учасниками цього ринку є «ПриватБанк», «Альфа-Банк», «ВТБ Банк», «ПУМБ», «Райффайзен Банк Аваль», «Укрсиббанк», «Укрсоцбанк», а також А-Банк, Ощадбанк і Monobank [2; 3].

Варто зазначити, що Monobank став першим інноваційним банком в Україні. Цей роздрібний продукт АТ «Універсал Банк» був створений у партнерстві з командою Fintech Band. Банк функціонує виключно на мобільних пристроях і пропонує широкий спектр послуг як для фізичних, так і для юридичних осіб. Monobank випускає кредитні картки та надає можливість оформлення депозитів, а зручний мобільний додаток забезпечує комфортне управління фінансами. Створення сприятливих умов для користування банківськими послугами, зокрема кредитування населення, позитивно впливає на підвищення купівельної спроможності громадян та розвиток середнього і малого бізнесу. У мобільному додатку Monobank користувачі можуть здійснювати різноманітні операції, такі як безкоштовні грошові перекази, оплата комунальних послуг, участь в акційних пропозиціях, отримання кешбеку, а також отримувати всю необхідну інформацію через службу підтримки клієнтів [4].

Активно впроваджуються хмарні технології для захисту даних та забезпечення мобільності взаємодії з клієнтами. *Протягом останніх років у списку найпопулярніших технологій у банківській сфері можна виділити чотири основні інновації:* 1) відкриття цифрового рахунку; 2) P2P-платежі; 3) цифрові системи кредитування; 4) чат-боти.

Війна та карантинні обмеження суттєво вплинули на роботу банківського сектора, призвівши до зростання дистанційної співпраці та розробки програмних і хмарних рішень для збереження даних. Це підвищило актуальність можливості цифрового відкриття рахунків без необхідності відвідувати відділення банку. Ця інновація продовжує здобувати популярність серед банківських установ по всьому світу.

P2P-платежі дозволяють пересилати кошти від однієї особи до іншої без необхідності залучення банківських представників, відділень або спеціалізованого устаткування. Це, в свою чергу, сприяло активному розвитку хмарних сервісів, цифрових обчислень та розрахунків у хмарному середовищі, що забезпечує швидкість зарахування, обробки запитів та інших внутрішніх процесів банку [5].

Однією з найважливіших банківських систем стала цифрова система кредитування. Завдяки їй банки можуть ефективно залучати позичальників протягом усього процесу кредитування. Ці системи управляють та автоматизують всі етапи кредитування — від подачі заявки до підписання, затвердження, документування, ціноутворення, фінансування та управління.

Чат-боти надають можливість взаємодії з клієнтами в будь-який час і з необмеженою кількістю запитів одночасно. Це створює умови для спілкування людей з комп'ютерними програмами, зокрема з банківськими алгоритмами, так, як це відбувається з реальними людьми. Такі інновації забезпечують прискорення надання послуг, зменшення витрат на персонал та цілодобову доступність консультантів.

Аналізуючи ринок банківських інновацій, важливо відзначити тенденцію

цифровізації всіх точок дотику між клієнтами та банківськими установами. Активно впроваджуються та вдосконалюються такі інновації, як відкриття цифрових рахунків, Р2Р-платежі, хмарні обчислення, чат-боти-помічники.

Впровадження нових технологій сприяє тіснішій взаємодії між банком та клієнтом, скороченню часу надання послуг, пришвидшенню обробки заявок та збільшенню кількості клієнтів, яких банк може обслуговувати за одиницю часу. В умовах жорсткої конкуренції швидкість стає ключовою перевагою, а підвищена безпека та зниження ризиків сприяють розширенню клієнтської бази. Конкуренція стимулює інтенсивний розвиток, де інновації відіграють надзвичайно важливу роль, змінюючи напрями розвитку банківського сектору.

Основою довготривалого розвитку банку є його здатність до інновацій, а також реалізація нових ідей нестандартними шляхами. Інновації забезпечують зростання, що, у свою чергу, підвищує фінансову стабільність і прибутковість банку, дозволяючи йому утримувати лідерські позиції у фінансовій сфері. Важливо, щоб інновації вирішували проблеми клієнтів з належним рівнем гнучкості та швидкості, що в умовах сучасних викликів сприятиме динамічному розвитку банківської установи.

В умовах сучасних викликів, таких як війна та економічна нестабільність, інноваційні рішення допомагають банкам зберігати фінансову стабільність та адаптуватися до мінливого середовища. Це дозволяє банкам забезпечувати безперервне обслуговування клієнтів, зменшувати ризики втрати активів та утримувати свою позицію на ринку.

Таким чином, інновації у банківському секторі відіграють визначальну роль у забезпеченні фінансової стабільності банків та створенні сприятливих умов для їхнього розвитку, навіть у складних економічних умовах.

Список використаних джерел

1. Чкан І. О., Чкан А. С. Електронний банкінг для бізнесу і населення як запорука розвитку ринкової інфраструктури. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.4.58
2. Основні показники діяльності банків. *Національний банк України* : [офіц. сайт]. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist/data-supervision>
3. Іванов С. В., Ганзюк С. М. Тенденції розвитку вітчизняного ринку банківських послуг. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2020. № 1. С. 67-75. URL: <http://econvisnyk.dstu.dp.ua/article/view/219901>
4. Про банк «Monobank». URL: <https://www.monobank.ua/about?lang=uk>
5. Криховецька З. М., Левандійський О. Т. Сутність і напрями розвитку банківських інновацій. *Економіка та держава*. № 8. 2022. С. 56–61. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.8.56>

Власюк Наталія Іванівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, економічної безпеки,
банківської справи та страхового бізнесу;
Львівський торговельно-економічний університет

ВПЛИВ ФІСКАЛЬНИХ РИЗИКІВ НА ПОКАЗНИКИ ДЕРЖБЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Оптимальний склад та структура державного бюджету України виступають одними із найактуальніших факторів забезпечення загальноекономічної стабільності суспільства. Утворення бюджету відбувається під впливом низки ризиків макроекономічного характеру, що пов'язані з гарантіями держави, накопиченим державним боргом, діяльністю підприємств різних секторів економіки. За умов форс-мажорних обставин з'являються нові фінансові ризики, пов'язані з необхідністю покриття додаткових державних втрат, передусім, спричинених військовою агресією.

У сфері фінансів держави під ризиками передбачають існуючу ймовірність відхилення величини державних доходів, видатків та запозичень від очікуваних величин за окремі бюджетні періоди. Так, у документі, що опублікований Світовим банком, фіскальний ризик окреслюється як джерело фінансового стресу для уряду країни.

На стійкість фіскальної політики держави негативно впливає відсутність напрацьованої комплексної системи управління такими ризиками, що значною мірою перешкоджає стабільності державного боргу та економічному розподілу обмежених державних ресурсів за основними напрямками політики держави. Органи державної влади та інші інституції покликані гарантувати мінімальний вплив згаданих ризиків на показники бюджету.

З лютого 2022 року економіка України працює в умовах серйозних викликів, що здійснюють негативний вплив як на окремі галузі, сектори, території, так і на економіку країни загалом.

Макроекономічні ризики спричинили ситуацію, за якої левову частку коштів для фінансування потреб держава залучає із зовнішніх позик і грантів, а решту – за рахунок внутрішніх позик, надходжень від приватизації та ін. *Повномасштабне вторгнення агресора на території України сформувало низку нетипових викликів для показників бюджету, в тому числі:*

- значну залежність від міжнародних фінансових організацій та країн-донорів;
- потенційну додаткову грошову емісію та згорання видатків бюджету через ненадходження коштів із зовнішніх джерел, що, своєю чергою, негативно вплине на обсяги виробництва та попиту, спонукатиме до підвищення цін;

- подальше вимушене переселення мешканців постраждалих територій, руйнування важливих об'єктів інфраструктури та транспорту, зростання втрат державного економічного та виробничого потенціалу;
- зменшення виробництва продовольчих сільськогосподарських культур, скорочення експорту та надходжень валюти від нього, а також дефіцит продовольчих товарів на внутрішньому ринку і зростання цін на продукти харчування через знищення полів і місць зберігання врожаю [1, с.73].

Ще одна група ризиків – ризики, пов'язані з боргом та гарантіями держави. Значне погіршення роботи державних та комунальних підприємств може спричинити для інших суб'єктів господарювання ризик невиконання ними своїх зобов'язань перед кредиторами щодо запозичень, залучених під державні гарантії, перед Міністерством фінансів України як кредитором, за кредитами, залученими державою від міжнародних фінансових організацій.

Суттєва сума обсягу державного дефіциту та позичкове його фінансування неминуче в майбутньому призведуть до стрімкого накопичення державного боргу. Як відомо, перевищення значення боргу у понад 60 % обсягу ВВП викликає небезпечні загрози для держави.

Крім того, присутній квазіфіскальний ризик, пов'язаний із можливим невиконанням зобов'язань суб'єктами господарювання малого та середнього бізнесу.

Зростання облікової ставки НБУ є додатковим тягарем для підприємств державного сектору та муніципалітетів, у портфелі яких присутні кредити, що прив'язані до цього показника, зокрема, гарантовані державою. В подальшому це може спричинити дефолт та додаткові непередбачувані видатки бюджету держави. Крім цього, зростання облікової ставки НБУ та темпів інфляції спонукатиме до зростання додаткових видатків держбюджету з обслуговування державного боргу.

Зменшення обсягів податкових надходжень до бюджету формує суттєві фіскальні ризики – підвищення державного дефіциту та обсягу боргу держави.

Наступна група ризиків – ризики, що стосуються діяльності суб'єктів господарювання. *Зокрема, погіршення їхнього фінансово-економічного стану спровокувало низку негативних наслідків:*

- втрату активів та трудових ресурсів, нестачу обігових коштів та збільшення потреби в додаткових зовнішніх ресурсах;
- згорання обсягів виробництва та реалізації продукції;
- підвищення цін на енергоносії, сировину й матеріали;
- проблеми з логістикою та зростання її вартості;
- втрату ринків збуту [2].

Суттєвими є також ризики фінансового сектору. Зокрема, кредитування бізнесу за сьогоднішніх умов видається можливим лише за розширення програм державної підтримки. При цьому одним із ключових ризиків є кредитний ризик. Так, за очікуваннями НБУ банківські установи втратять внаслідок воєнних дій як мінімум 20 % кредитного портфеля.

Під максимальним ризиком перебувають заставні кредити, що були видані на тимчасово окупованих територіях та територіях активних бойових дій. Руйнування заставного майна та зниження платоспроможності населення призведе до того, що суттєва частка кредитного портфеля банківських установ ризикує стати непрацюючою.

Війна формує надзвичайно високі ризики. Так, значно зросли ризики шахрайства та кібернетичних загроз, які входять до п'ятірки максимальних загроз.

Вкрай гострими є ризики, пов'язані із соціальною сферою. У час війни фінансування, передусім, скероване на військові цілі, зміцнення обороноздатності країни та необхідні соціальні видатки для підтримки населення, яке постраждало від військової агресії. Утворились фіскальні ризики, пов'язані з невиконанням планових показників власних надходжень Пенсійного фонду у зв'язку із зменшенням кількості найманих працівників і недосягненням запланованих темпів росту фонду оплати праці: збільшення заборгованості зі сплати ЄСВ; зменшення рівня платоспроможності суб'єктів господарювання у частині сплати обов'язкових страхових платежів.

Ще одна група ризиків – ризики, пов'язані зі сферою сільського господарства та продовольчої безпеки держави. Руйнування й суттєві пошкодження сільськогосподарської інфраструктури, а також енергетичної й переробної промисловості спричинили суттєве зменшення експортних можливостей України та дефіцит продукції на світових ринках [3, с.213].

Крім цього, присутні ризики, пов'язані з недостатньою прозорістю інформації та обізнаністю громадськості щодо фінансових ресурсів бюджету.

Через неможливість повного доступу до звітної інформації для всіх суб'єктів господарювання за умов війни, оцінювання фіскальних ризиків їх діяльності суттєво ускладнилось. Прогнозування діяльності підприємств у середньостроковій перспективі також є недоречним.

Наявні ризики, пов'язані з неадекватним контролем витрат, що спричиняє шахрайство та корупцію в державному секторі. З метою запобігання цим ризикам вже вжито низку заходів. Найбільш вдалим прикладами є E-Data, ProZorro та DoZorro. Для громадських активістів та ЗМІ портал надає можливість обговорити конкретний тендер із потенціальними та наявними постачальниками, дізнатися експертну думку щодо правильності формулювань у тендерній документації, отримати професійну експертизу тощо. Крім того, це зручний інструмент для керування моніторингом, оскільки завдяки порталу легко вести облік перевірених процедур і виявлених порушень.

Ще одна група ризиків – ризики, що пов'язані з недосконалістю підходів до аналізу результативності та ефективності бюджетних програм. Виникає необхідність комплексного оцінювання видатків державного бюджету з метою виявлення неефективних витрат. Це завдання видається реальним з огляду на те, що на державному рівні запроваджено підготовку Бюджетної декларації, яка окреслює основні напрями бюджетної політики у середньостроковому періоді.

Актуальними у сьогоднішній є ризики шахрайства та ухилення від сплати податків. З початку січня 2017 р. Україна взяла зобов'язання виконати мінімальний стандарт для *Плану дій BEPS, що передбачає такі кроки:*

- ефективну протидію шкідливій податковій практиці відповідно до принципу прозорості;
- недопущення надання пільг, передбачених міжнародними договорами, за невідповідних обставин;
- виконання обов'язкових правил подання інформації;
- формування ефективніших механізмів вирішення спорів [4].

Неефективність управлінських дій у системі державних фінансів спричиняє виникнення негативних явищ у різноманітних сферах життя суспільства. Система вимагає нових підходів та забезпечення раціонального і ефективного використання фінансових ресурсів. У сьогоднішній ця проблема актуальна як ніколи, тому потребує підвищеної уваги та скоординованих зусиль.

Головними ризиками для забезпечення виконання державного бюджету України на сучасному етапі є:

- сповільнене відновлення економіки через чинники воєнного стану: скорочення виробничого потенціалу, високий рівень безробіття, зниження споживчого попиту та втрата трудового потенціалу;
- загострення світової економічної кризи в енергетичній сфері та на фінансових ринках, що може негативно вплинути на міжнародну підтримку України;
- обмежувальне стимулювання економіки країни через жорстку монетарну політику НБУ та звуження банківського кредитування бізнесових структур;
- скорочення програм державної підтримки економіки та їх недостатній обсяг для забезпечення досягнення стабілізації, що може спонукати зниження сукупного попиту та надходжень податків до бюджету;
- зниження стабільності державних фінансів через наявні труднощі із залученням достатнього обсягу фінансових ресурсів та високу вартість внутрішніх державних запозичень [5].

Таким чином, з метою зменшення ризиків у сфері державних фінансів необхідні послідовні кроки для забезпечення бюджету стабільними джерелами доходів, реформування його видатків, а також покращення бюджетного процесу для формування умов підвищення якості та ефективності бюджетних рішень.

Список використаних джерел

1. Мельник В.М., Савастеева О.М. Бюджетна політика в системі фінансової безпеки держави. *Науковий вісник національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2020. № 1–2. С. 73–80.
2. Білий Ю. М. Загрози фінансовій безпеці України: смисловий простір державно-управлінського змісту та класифікація. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 17. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2018/23.pdf

3. Рекуненко І. І., Бочкарьова Т. О., Кононенко С. В. Оцінка рівня фінансової безпеки України. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 40. С. 211–216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2019_40_40

4. Ржеутська Л. Особливості держбюджету України за умов воєнного стану. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/osoblivostipersogo-derzbudzetu-ukraini-v-umovah-voennogo-stanu/a-63150054>

5. Що варто зробити для полегшення виконання держбюджету в умовах воєнної економіки / ЕСПРЕСО : вебсайт. URL : <https://espresso.tv/shcho-varto-zrobiti-dlya-polegshennya-vikonannya-derzhbyudzhetu-v-umovakh-voennoi-ekonomiki>

*Власюк Світлана Анатоліївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Уманський національний університет садівництва*

ВИКОРИСТАННЯ АУТСОРСИНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР АГРАРНОЇ СФЕРИ

Аутсорсинг в даний час став найважливішою тенденцією сучасного розвитку в усіх сферах економіки і багато в чому визначає розвиток національних економік та структурні зрушення в національному і міжнародному поділі праці.

На тлі процесів глобалізації аутсорсинг виходить за межі окремих національних господарств. У новій міжнародній економіці сфера послуг отримує імпульс до її подальшого розширення та збагачення асортименту зі збереженням цієї тенденції в перспективі.

В основі аутсорсингу лежить поділ праці при виробництві товарів. Він постійно еволюціонує, супроводжуючись появою нових форм організації ринку і моделей господарювання. Аутсорсинг може виникнути у всіх формах, видах і підвидах поділу праці: від технічного на підприємстві, коли виробничі процеси передаються аутсорсинговим компаніям, до міжнародного, – коли аутсорсингові компанії діють на міжнародних ринках. Сучасні технології, особливо інформаційні, допускають небачені раніше варіанти поділу праці. Аутсорсинг виступає і як інструмент, що поглиблює поділ праці, і одночасно як кооперація праці [1].

Один із лідерів на ринку консалтингових послуг, компанія «Deloitte» провела масштабне опитування Deloitte's 2016 Global Outsourcing Survey [2], в якому наведено групу основних причин звернення до аутсорсингу (рис. 1).

Рис. 1. Аутсорсинг згідно з Deloitte's 2016 Global Outsourcing Survey
Джерело: [2]

Таким чином, більшість респондентів вбачають у аутсорсингу засіб не лише для зниження витрат, а й більш якісної організації процесу виробництва шляхом фокусування на основних функціях. Очевидно, що практичним результатом застосування аутсорсингу є можливість спрямувати власні ресурси на виконання тих функцій, які становлять його сильну сторону, та надавши при цьому зовнішньому виконавцю (аутсорсеру) ті функції, на яких він спеціалізується. Тим самим зосередивши на власному виробництві інноваційні досягнення в галузі науки, техніки і технологій, при цьому забезпечивши максимальне задоволення очікувань споживача та максимальну відповідність вимогам сучасного ринку.

Модель аутсорсингу в сільському господарстві України передбачає залучення зовнішніх спеціалістів або компаній для виконання певних функцій або послуг у сфері сільського господарства. Це може стосуватися різних аспектів, таких як вирощування рослин, тваринництво, управління фермою, механізація та інші сфери діяльності.

Аутсорсинг може включати такі послуги, як землекористування, обробка ґрунту, сіяння, збір врожаю, ветеринарна допомога, логістика та інші аспекти фермерського бізнесу. Це дає можливість фермерам зосередитися на своїх основних компетенціях, знижує витрати на утримання власного персоналу, забезпечує доступ до новітніх технологій та ефективних методів сільськогосподарського виробництва. Застосування моделі аутсорсингу залежить від потреб та розміру підприємницьких структур аграрної сфери.

Такі різновиди аутсорсингу, як аутсорсинг нарахування та виплати розрахунків з оплати праці, аутсорсинг фінансових операцій і транзакцій, кадровий аутсорсинг, аутсорсинг бухгалтерських послуг, аутсорсинг друкування продукції, аутсорсинг в рослинництві та тваринництві є складовими загального аутсорсингу бізнес-процесів в аграрному секторі, або підвидом в загальній групі «аутсорсинг бізнес-процесів».

Отже, керівництво підприємницьких структур аграрної сфери має чітко визначити до початку діяльності, які функції виконуватиме самостійно

господарське угруповання, а які покладено на аутсорсинг. Швидкість і зручність у вирішенні виробничих питань є головною перевагою аутсорсингу, оскільки компанія, яка надає послуги аутсорсингу, пропонує готову до використання систему. Проте, у впровадженні аутсорсингу в Україні виникає декілька проблем. Однією з головних перешкод для активного впровадження аутсорсингу на території України є відсутність чіткого визначення процесу аутсорсингу та нормативно-правового регулювання, контролю та відповідальності за аутсорсингову діяльність.

Список використаних джерел

1. Зима Ю.О. Інституціональні аспекти розвитку аутсорсингу в Україні. *Інноваційна економіка*. 2017. 11-12. С. 66-71. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/298543>
2. Deloitte's 2016 Global Outsourcing Survey. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/nl/Documents/operations/deloitte-nl-s&oglobal-outsourcing-survey.pdf>

Вожик Яна Павлівна,
*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;
науковий керівник:
Богріновцева Людмила Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

РОЗВИТОК РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний ринок страхування в Україні перебуває у стані значних обмежень, зумовлених військовою агресією та економічною кризою, що ускладнює можливості сталого розвитку. Визначення основних причин і ключових факторів, що формують поточний стан економіки, може слугувати базою для розробки ефективної національної системи страхування. Створення цієї системи є важливим кроком у стабілізації ринку страхування, підвищенні фінансової стійкості та забезпеченні належного рівня захисту застрахованих осіб в умовах постійних зовнішніх викликів.

Останніми роками попит на страхові продукти, включаючи страхування життя, здоров'я, майна та інші категорії, поступово зростає. Це пов'язано не лише з підвищенням обізнаності громадськості про ризики, а й з економічними та соціальними змінами, такими як пандемія COVID-19, яка стимулювала попит на медичне страхування. Зокрема, на тлі невизначеності, пов'язаної з наслідками пандемії, і зростанням вартості медичних послуг, населення все більше цінує фінансовий захист з боку страхування. Разом з тим, повномасштабне вторгнення, що розпочалося 24 лютого 2022 року, стало значним викликом для вітчизняного ринку страхування. Окупація територій, руйнування майна та переміщення бізнесу призвели до скорочення кількості клієнтських центрів. Компанії, що займаються страхуванням життя, знизили страхові внески та обмежили діяльність через труднощі з доступом до офісів і оригіналів документів. Це значно ускладнило процес виплати страхових відшкодувань, особливо у випадках смерті страхувальників на окупованих територіях [2]. Страхові компанії, на початку повномасштабного вторгнення, зіткнулися з низкою проблем, з яких особливу увагу було приділено переміщенню працівників та організації віддаленої роботи, розірванню договорів або відстроченню платежів. Ці фактори чинять негативний вплив на загальну ситуацію на страховому ринку, приводячи до зниження преміальних доходів і матеріального збитку, особливо в умовах активних бойових дій. Разом з тим, досвід, який був набутий під час пандемії COVID-19, дозволив страховикам швидко перейти до онлайн-режиму роботи та використовувати рекомендації НБУ щодо спрощення процедур

урегулювання страхових випадків. Це, в свою чергу, надало можливість страховикам налагодити власну діяльність і продовжувати ефективно працювати в надскладних умовах воєнного стану в країні [1].

Ринок страхування є важливою складовою фінансового сектору, що сприяє стабільності економічного розвитку країни, зокрема шляхом забезпечення фінансового захисту від ризиків.

У табл. 1 наведені основні показники діяльності страхових компаній в Україні за 2018-2024 роки, що дозволяють оцінити динаміку змін та виявити ключові тенденції на ринку страхування.

Таблиця 1

**Основні показники діяльності страхових компаній України
в 2018-2024 рр.**

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2023	I півріччя 2024
Кількість страхових компаній	281	233	210	155	128	111	90
Обсяг активів, млн. грн	63 493	63 866	64 920	63 622	70 338	73 374	56 740
Валові страхові премії, млн. грн	49 367	53 001	45 176	49 708	39 616	34 141	24 210
Валові страхові виплати, млн. грн	12 863	14 338	14 854	17 958	13 001	12 027	9 958
Кількість укладених договорів, тис. од	77 495	80 271	120 577	131 562	88 102	73 353	16 177

Джерело: складено автором за даними [4]

З даних табл. 1 видно, що український ринок страхування зазнав суттєвих змін у період з 2018 по 2024 рік. В аналізованій період спостерігається стійка тенденція до зменшення кількості страховиків. Це може свідчити про посилення конкуренції та консолідацію ринку. Незважаючи на скорочення кількості компаній, загальний обсяг активів страхового сектору зростав до 2023 року. Це вказує на збільшення фінансової стійкості залишилися на ринку компаній. Валові страхові премії демонструють нестабільний характер. Після зростання у 2019 році спостерігається спад у 2020-2022 роках, що може бути пов'язано з економічними труднощами та пандемією COVID-19. Кількість укладених договорів також демонструє зниження, що може бути пов'язано зі зменшенням купівельної спроможності населення та загальним спадом економічної активності.

Проте на сьогодні ринок страхування України стикається з низкою проблем, які перешкоджають його ефективному розвитку.

Однією з ключових перешкод для розвитку ринку страхування в Україні є низький рівень довіри громадян до страхових компаній. Велика кількість українців зіткнулися з негативним досвідом співпраці зі страховиками, зокрема, затримками страхових виплат, відмовами або непрозорими умовами договорів, що загалом підриває довіру до сфери страхування.

Економічна нестабільність, висока інфляція та зниження купівельної спроможності населення України суттєво впливають на ринок страхування. Війна та економічна криза створюють додаткові ризики для страхових компаній. З одного боку, збільшення кількості страхових випадків, особливо від ворожих дій, з іншого боку, скорочуються витрати на страхування, що призводить до скорочення дохідної бази страхової компанії [7].

Відсутність достатньої кількості інформації про страхові продукти та їх переваги серед суспільства є ще однією важливою проблемою. Більшість громадян, навіть сьогодні, в умовах цифровізації, не розуміють, як працюють страхові компанії та в чому полягає їхня користь. Це призводить до низького попиту на страхові продукти, оскільки споживачі не бачать у них необхідності. Підвищення рівня фінансової грамотності населення та проведення інформаційних кампаній є важливими для популяризації страхових продуктів [3].

Війна в Україні також суттєво впливає на ринок страхування. Пошкодження майна, ризики для життя та здоров'я людей, а також економічна нестабільність створюють додаткове навантаження на страхові компанії. Вони змушені збільшувати резерви для покриття страхових випадків, пов'язаних із військовими діями, що може призводити до фінансових труднощів і навіть банкрутства деяких компаній. Водночас ринок стикається з обмеженим попитом, через зниження витрат населення через війну та невизначеність [5].

У табл. 2 наведемо PEST-аналіз проблем і можливостей та перспектив розвитку вітчизняного ринку страхування.

Таблиця 2

PEST-аналіз проблем і можливостей та перспектив розвитку вітчизняного ринку страхування

Вектор	Період воєнного стану	Можливості та перспективи
Політичний	– зменшення обтяжливості регуляторних вимог.	– збільшення впливу регулятора; – впровадження оновленого законодавства України у сфері страхування.
Економічний	– загрози стабільності діяльності страхових компаній і страхувальників; – зменшення кількості укладених договорів страхування; – збільшення кількості страхових випадків, зокрема в сфері медичного страхування.	– розвиток програм страхування ризиків у будівництві, енергетиці, інфраструктурі та інших секторах; – підвищений інтерес до особистого медичного страхування.
Соціальний	– зменшення фінансової спроможності населення; – міграція та виїзд клієнтів страхових компаній.	– збереження та зміцнення рівня довіри до учасників ринку; – підвищення свідомості та розуміння важливості страхування.

Продовження таблиці 2

Технологічний	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність програм страхування військових ризиків; – тимчасове обмеження обслуговування частини клієнтів. 	<ul style="list-style-type: none"> – ефективне використання дистанційних методів врегулювання страхових випадків; – розширення асортименту страхових послуг та підвищення їх якості.
---------------	---	--

Джерело: складено автором за даними [6, с. 122]

Отже, ринок страхування є важливою складовою фінансової системи країни, який через реалізацію специфічних продуктів здатен забезпечувати національну безпеку. Хоча функціонування ринку страхування погіршилося в умовах війни, страхові компанії продовжують працювати безперервно та залишаються прибутковими. Важливими страховими продуктами стали часткові покриття воєнних ризиків. Разом з тим, це питання досі потребує врегулювання та співпраці між державою, учасниками ринку й міжнародними організаціями для створення ефективних механізмів страхування воєнних ризиків. Активність усіх сторін у вирішенні цього питання вплине на подальший розвиток ринку страхування та можливість залучення інвестицій в економіку України. Важливо також розробити комплекс заходів для залучення коштів на повоєнне відновлення країни за участю страхових компаній.

Список використаних джерел

1. Богріновцева, Л., Ключка, О., Заїчко, І. Розвиток та впровадження інноваційних підходів до фінансового управління страховими компаніями в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. №60 URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-57>
2. Житар М. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-24>
3. Інноваційна модернізація менеджменту в умовах глобальної нестабільності: монографія / за заг. ред. А. Ю. Горбового; М. О. Кужелев, С. В. Онишко, В. І. Куценко, А. А. Олешко, М. В. Гусятинський, А. А. Халецька та ін.; Ун-т державної фіскальної служби України. Ірпінь-Білосток, 2018. 305 с.
4. Огляд страхового ринку України. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/regulation-nonbank-fs-market/insurance>
5. Онишко С.В., Богріновцева Л.М., Ключка О. В. Трансформація страхового ринку України в умовах сьогодення. *Інтернаука. Серія: Економічні науки*. 2023. №9. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-9-9147>
6. Хропонюк Д.О., Другопольський О.В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 118-127. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.118.126>
7. Чуницька І.І., Богріновцева Л. М. Особливості діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України в умовах воєнного стану.

Інфраструктура ринку. 2023. Вип. 71. С. 251-258. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/46.pdf

*Гаранко Сергій Сергійович,
здобувач ступеня доктора філософії;
Львівський торговельно-економічний університет*

РЕІНЖИНІРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОГО БІЗНЕСУ

В умовах війни страховий ринок України характеризується проблемами, пов'язаними із виникненням новітніх ризиків і загроз, недостатністю сформованих резервів та низьким рівнем проникнення, щільності страхування й платоспроможності страховиків. Одним із обов'язкових параметрів підвищення безпеки страхового ринку є впровадження новітніх бізнес-моделей та реінжинірингу як одного із чинників трансформації традиційних процесів з надання послуг.

Виклики у бізнес-середовищі та конкурентоспроможності вимагають негайного перетворення бізнес-процесів з метою досягнення значного покращення вартості бізнес-операцій, якості послуг, прибутковості та ефективності. Це передбачає використання сучасних інформаційних технологій – InsurTech й підходів до управління. Інновації у страховому бізнесі охоплюють цифрові платформи, інтернет речей, телематику, моделювання даних для прийняття рішень – Big Data, Data Analytics, штучний інтелект, компаратори та консультанти Robo. Також здійснюється перехід від традиційних каналів трансформації (наприклад, офлайн в онлайн) до нетрадиційних варіантів продажів та обслуговування, таких як чат-боти, технічне голосове вирішення запитів клієнтів.

Реінжиніринг бізнес-процесів (BPR) – це засоби, за допомогою яких організація може досягти радикальних змін продуктивності шляхом застосування різноманітних інструментів та методів, які зосереджені на бізнесі як наборі основних бізнес-процесів, пов'язаних з клієнтами.

Згідно досліджень BPR – це фундаментальне переосмислення та радикальний редизайн бізнес-процесів для досягнення значного покращення у важливих показниках ефективності, таких як вартість, якість обслуговування та швидкість [1].

Реінжиніринг бізнес-процесу страхових продуктів має ґрунтуватися на трансформації процесу продажу страхових продуктів та оцінці прийнятих на страхування ризиків від клієнтів, а також охоплювати ризики діяльності страховика в контексті достатності обсягів страхових фондів для виплати страхових відшкодувань.

Реінжиніринг бізнес-процесів – це впровадження нових технологій та процесів у бізнес-операціях. Сучасні виклики й загрози вимагають створення моделі, яка описує наявні бізнес-процеси компанії, охоплює функціональний опис як загальну тактику та стратегію бізнесу, характеристики окремих процесів, таких як залучення клієнтів, продаж страхових продуктів і послуг, андеррайтинг, вхідне та вихідне перестраховування, страхові виплати, їх динаміку, формування прибутку від операційної та інвестиційної діяльності тощо. Розроблення моделі нового бізнесу потребує уточнення цілей та завдань реінжинірингу бізнес-процесів страхової компанії, моделювання конкурентних підсистем реформованого бізнесу, формалізації положень, інструкцій, які регламентують норми, порядок та процеси реалізації страхових продуктів і послуг.

Процес реалізації реінжинірингу бізнес-процесів у діяльності страхових компаній вимагає обґрунтування ключових факторів успіху, таких як: клієнтоорієнтованість страховика, максимальне задоволення потреб клієнта у страховому захисті, забезпечення конкурентних переваг, технологічність бізнес-процесів.

Клієнтоорієнтованість передбачає максимальне задоволення потреб клієнта у страховому захисті та надання йому комплексних продуктів і послуг.

Важливим фактором успіху є побудова організаційної структури страховика, яка б дала змогу ефективно здійснювати всі наявні бізнес-процеси та відповідати критеріям ефективної бізнес-моделі страхової діяльності.

Реінжиніринг забезпечує створення конкурентних переваг страховика у процесі здійснення страхової діяльності. Конкурентні переваги забезпечуються завдяки технологічним інноваціям, впровадженням InsurTech, які підвищують ефективність, комплексність надання страхових операцій та суттєве зниження їх витрат. Одне із нових явищ на ринку – це віртуальні страхові компанії, які створюються у формі стартапів та зосереджуються на вдосконаленні чітко визначених аспектів страхових процесів, впровадженні блокчейн транзакцій.

Отже, технологічність та впровадження Six Sigma, Lean Thinking, Lean Six Sigma та Reengineering Business Process (BPR) забезпечують компаніям можливість покращення бізнес-процесів [2].

На нашу думку, використання InsurTech та реінжинірингу бізнес-процесів супроводжується низкою ризиків, до яких відносимо операційні, технологічні, ризики безпеки, ризики провайдера, інформаційні, кіберризики та інші.

Відповідно, реінжиніринг страхової організації – це розроблення способу реорганізації компанії, за допомогою якого вирішуються такі завдання:

- забезпечення відповідності тактичних та стратегічних цілей компанії;
- здійснення бенч-маркетингу, тобто порівняння компанії з іншими компаніями-конкурентами;
- виявлення шляхів та способів найбільш повного задоволення клієнтів у продуктах й послугах компанії;
- визначення вимог внутрішніх клієнтів компанії, перш за все страхових посередників, до бізнес-процесів компанії;

– розуміння напрямів розвитку та удосконалення бізнес-процесів страхової компанії.

Основними напрямками реінжинірингу бізнес-процесів є сегментування на: споживачів (клієнтів), пропозицію, інфраструктуру та прибутковість і ефективність.

Саме наявність виділеного клієнтського напрямку в складі трьох компонентів – "Цільові групи споживачів", "Канали просування" та "Технології клієнтських відносин" – є, на наш погляд, головною перевагою у контексті завдань компанії з управління клієнтським портфелем і клієнтськими відносинами.

Сегменти споживачів – у першу чергу, слід визначити, хто є споживачами компанії, які їх інтереси та яким чином компанія може їх задовольнити. Сюди відносяться усі особи та організації, для яких створюється цінність, продукти та послуги.

Ціннісна пропозиція, або пропонована клієнтам цінність – займає центральне місце у концепції та розглядається як здатність компанії вирішувати проблеми клієнтів за рахунок пропозиції від того чи іншого продукту (товару), а також за рахунок диференціації пропозиції за сегментами споживачів.

Канали – поєднують страхові продукти та клієнта. Вони описують, яким чином клієнт дізнається про послугу та отримує її.

Відносини з клієнтами – описуються як тип або характер взаємовідносин, які компанія встановлює зі своїми клієнтами, та як вона організовує та підтримує їх.

Потоки надходження доходів – ціннісні пропозиції та продукти компанії забезпечують потік надходження доходів. Аналізуються усі статті доходів у розрізі галузей та підгалузей страхування: особистого, майнового, страхування відповідальності, визначаються найбільш прибуткові сегменти та напрями їх розвитку.

Ключові ресурси – оцінка наявних ресурсів та потенціалу компанії в контексті фінансових результатів, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення, достатності капіталу, нормативного та фактичного запасу платоспроможності тощо.

Структура витрат – це оцінка обсягу страхових відшкодувань, рівня виплат, динаміки загальноадміністративних, аквізиційних, матеріальних та інших витрат.

Реінжиніринг бізнес-процесів може забезпечити значний рівень операційної ефективності та контроль витрат у всьому ланцюжку вартості страхування, безпаперові транзакції, спрощення процесів шляхом автоматизації, підтримку управління справами, скорочення витрат та часових рамок на врегулювання претензій, підтримку високих стандартів обслуговування клієнтів.

Реінжинірингу бізнес-процесів можна досягти шляхом повного перегляду організаційних структур, посадових інструкцій, моделей навчання, використання інформаційних технологій і систем управління продуктивністю.

Список використаних джерел

1. Dipu KV. Streamlining processes through BPR in insurance industry. 2020. Feb 10. URL: <https://www.expresscomputer.in/news/streamlining-processes-through-bpr-in-insurance-industry/48841>.
2. Ganesan D. A sneak peek into Business Process Reengineering (BPR). NTT DATA INSURANCE. 17.01.2023. URL: <https://insurance.nttdata.com/post/a-sneak-peek-into-business-process-reengineering-bpr>.

***Гвоздеї Наталія Іванівна,**
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки;
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ГРОШОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Кожна країна має свої особливості структури та функціонування кредитної системи, які відображають специфіку організації виробництва відповідно до певних політичних та економічних умов. У більшості країн структура кредитної системи складається з банківської системи та системи небанківських кредитних установ.

В Україні вже створена національна кредитна система, яка включає Національний банк України та низку кредитних установ, серед яких, насамперед, банківські установи (основні кредитори української економіки) та ряд парабанківських кредитних установ, таких як фінансові компанії, ломбарди та кредитні спілки. Лізингові, факторингові та суто кредитні компанії класифікуються як фінансові компанії згідно з чинним українським законодавством[1].

Сьогодні грошова система України – це багаторівневий механізм акумуляції та перерозподілу фінансів, який потребує вдосконалення. На сучасному фінансовому ринку існують проблеми, які потребують вирішення шляхом проведення ефективної грошово-кредитної політики та правового регулювання[2]. *Аналізуючи їх, можна виділити кілька основних:*

1. Високий рівень доларизації економіки.
2. Незначне поширення вексельного обігу.
3. 122 місце в рейтингу найбільш корумпованих країн світу, що призводить до відчуження України на світовому ринку. Новим проявом корупції в Україні є особливий вид корупції - корупція кризового типу, яка, з одного боку, викликана суспільною кризою, а з іншого - є причиною цієї ж кризи, що в кінцевому підсумку унеможлиблює проведення будь-якої реформи в країні, оскільки вона втратить своє значення.

4. Низький рівень монетизації економіки. Після запровадження національної грошової системи у 1996 році рівень монетизації у 1997 році становив лише 13,5%. Станом на 1 січня 2008 року він становив 55,8%, а в 2019 році відбулося різке зниження на 36,1%. Таким чином, коефіцієнт монетизації значно зріс з 2000 року, але його зростання є недостатнім. Більше того, через війну в країні (з 2014 року) та девальвацію гривні, на початку 2021 року рівень монетизації становив 44% ВВП, а на кінець листопада - лише 38% ВВП. І це при тому, що в розвинених країнах рівень монетизації економіки становить: у країнах Східної Європи – не менше 30%, Чехії – 79,4%, США – 80%, Китаї – 195,3%, Японії – 255[3].

Головною проблемою для економіки України стала війна, яка триває з 2014 року. Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року стало великим шоком. Таким чином, поки країна руйнується військовою агресією ззовні, зсередини відбувся значний обвал валютного курсу, що супроводжується інфляційним тиском.

Виходячи з виявлених проблем, можна запропонувати наступні шляхи їх вирішення та покращення стану грошово-кредитної системи в цілому:

1. У зв'язку з високим рівнем доларизації економіки слід розглянути заходи з її дедоларизації:

- заборонити встановлення цін в іноземній валюті на внутрішньому ринку України. Іншими словами, валютою ціни та платежу має бути лише гривня, а розрахунки між суб'єктами господарювання повинні здійснюватися в національній валюті;
- зменшення девальваційного навантаження на гривню шляхом заборони іноземної валюти кредитування, що, в свою чергу, зменшить попит на іноземну валюту;
- підвищення довіри до національної валюти та її стабілізація;
- запровадити високі податкові ставки на купівлю іноземної валюти та встановити різницю між курсом купівлі та продажу, зі збільшенням якої купівля іноземної валюти зменшуватиметься, оскільки вона не буде вигідною для короткострокових інвестицій;
- зменшити залежність від іноземних кредиторів та скоротити державні запозичення.

2. Розвивати операції на відкритому ринку шляхом збільшення операцій банків з векселями та поширення вексельного обігу в цілому, а також запровадження більшої кількості форм цінних паперів (акцій, облігацій тощо).

3. Підвищити ефективність роботи антикорупційних органів в Україні, таких як НАЗК (Національне агентство з питань запобігання корупції), НАБУ (Національне антикорупційне бюро України), САП (Спеціалізована антикорупційна прокуратура) тощо. На нашу думку, одними з найбільш ефективних методів є:

- забезпечення невідворотності кримінального покарання за корупцію;

- звільнення з посади з подальшою заборонаю працювати в органах державної влади та втратою соціальних гарантій (наприклад, пенсії);
- позбавити депутатів недоторканності;
- створити системи прозорості для людей, такі як ProZorro;
- щорічне звітування урядовців.

4. Для підвищення рівня монетизації необхідно вжити заходів для економічного зростання України, які включають зростання виробництва товарів і послуг та розвиток національної економіки.

5. На жаль, в умовах воєнного стану більшість способів покращення економічної ситуації в країні, в тому числі і монетарна система, не можуть працювати на повну потужність або не працюють взагалі (наприклад, дедоларизація). Однак Національний банк України не зупиняє свою роботу, а навпаки, робить все можливе для якнайшвидшої стабілізації економіки та надання максимально ефективної допомоги Збройним Силам України. Національний банк продовжує здійснювати кроки для підтримки фінансової стабільності у своїй монетарній політиці та регулюванні фінансового сектору[4].

З метою запобігання відтоку капіталу за кордон та недопущення макроекономічних дисбалансів з 4 квітня 2022 року тимчасово скорочено граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів з 365 до 90 календарних днів. Нові вимоги застосовуватимуться до експортно-імпортних операцій резидентів з очікуванням, що це розширить їхні можливості в умовах порушення ланцюгів поставок через війну [5].

Таким чином, проаналізувавши грошово-кредитну систему України, можна зробити висновок, що протягом останніх років вона активно змінюється: створюється і розвивається дворівнева банківська система, активізується діяльність небанківських кредитних установ і незалежних комерційних банків. У довгостроковій перспективі, після нашої перемоги, найкращою можливістю для стабільного економічного розвитку України є створення зони вільної торгівлі з ЄС та її розвиток. Це забезпечить удосконалення чинного митно-тарифного законодавства України, підвищення якості вітчизняної продукції та її вихід на світовий ринок.

Список використаних джерел

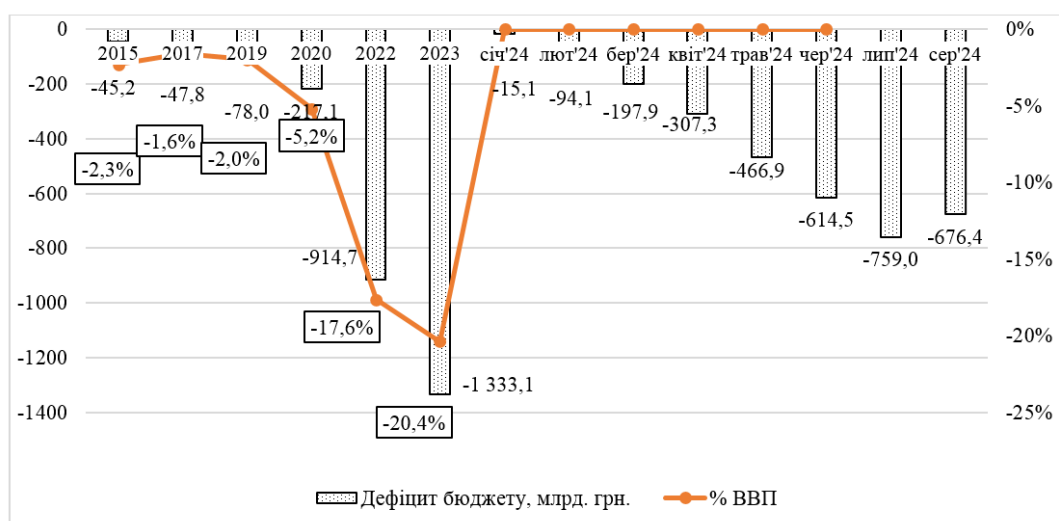
1. Стельмах В.С. Грошово-кредитна політика в Україні: монографія. Київ, 2009. 421 с.
2. Калетнік Г. М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / за ред. Н. М. Калетнік, А. Г. Mazur, О. Н. Кубай. Київ. 2011. 428 с.
3. Монетизація економік як пріоритет нової монетарної політики в умовах економічних санкцій. URL: <https://www.mdpi.com/1911-8074/15/3/140/htm>
4. Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18» від 4 квітня 2022 р. № 68.

5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-pererahuvav-na-potrebi-viyskovih196-mlrd-grn-na-spetsrahunku--ponad-1-mlrd-grn>

Григораши Ольга Вікторівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Університет митної справи та фінансів

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна, що триває, негативно впливає на економічну активність в Україні через постійний дефіцит енергоресурсів та падіння споживчих настроїв через воєнні дії. На рис. 1 представлено динаміку бюджетного дефіциту України (рис. 1).

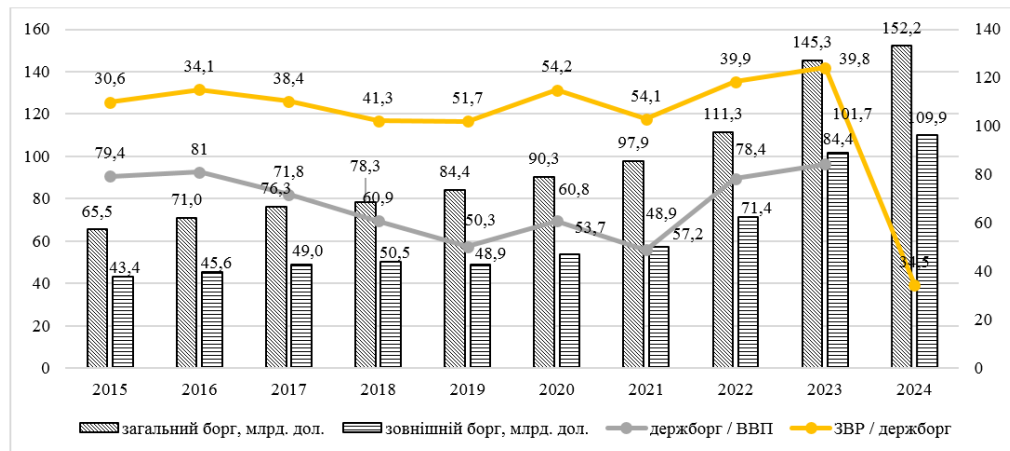

Рис. 1. Бюджетний дефіцит України у 2015-2024 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [1, 8]

З початком війни у 2014 р. обсяг бюджетних видатків перевищує бюджетні надходження. Внаслідок карантинних обмежень у 2020 р. обсяг дефіциту бюджету зріс втричі. Найбільше зростання дефіциту відбувається у 2022 р. з початком повномасштабної війни і становить 914,7 млрд. грн. Тенденція до зростання зберігається й у 2023 р., коли дефіцит перевищив 20% ВВП. У 2024 р. бюджетний дефіцит продовжує зростати, в умовах значного збільшення бюджетних видатків на оборону питання наповнення доходної частини залишається особливо актуальним.

Основним джерелом поповнення бюджету з початку повномасштабної війни стала міжнародна фінансова допомога та позики, що збільшуються обсяги державного боргу (рис. 2).

Рис. 2. Державний борг та золотовалютні резерви України у 2015-2024 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [2, 3]

Тенденція до нарощення загального боргу є стабільною, більше половини обсягу держборгу залучено із зовнішніх джерел. Довоєнні показники обсягу державного боргу у 1,5 рази менші за сучасні, а зовнішній борг був удвічі меншим.

У 2023 р. зовнішній борг України становив рекордні 84,4% ВВП. Аналітики Forbes Ukraine [4] прогнозують, що у 2026 р. Україна перетне показник 100%.

З урахуванням того, що основна частина боргу (близько 70% боргу) залучена в іноземній валюті, можливість управління боргом залежить від курсу валюти. За розрахунками аналітиків, втрата вартості національної валюти на 1 коп. спричинює збільшення вартості боргу для України на 1 млрд. грн. [4]. За прогнозами Oxford Economics [5], курс долара до гривні буде зростати: 42,5 грн. у 2024 р., 43,9 грн. у 2025 р., 45,1 грн. у 2027 р.

До літа курс гривні вдавалося утримувати. При цьому золотовалютні резерви (ЗВР) України у першому півріччі у грошовому виразі зменшилися незначно (з 40,5 млрд. дол. до 37,9 млрд. дол.), разом з тим через непропорційно швидке зростання зовнішнього боргу показник співвідношення боргу та обсягу резервів знизився до 34,5%.

Повномасштабна війна позбавила країну більшої частини валютних надходжень і змусило банк запровадити контроль за рухом капіталу та зафіксувати курс гривні до долара США. У жовтні минулого року, після періоду відносної макрофінансової стабільності, банк відмовився від прив'язки валюти і перейшов до керованого плавання. Облікова ставка також була суттєво знижена з 25% до 15% минулого року. Оскільки війна триває, макрофінансова стабільність України значною мірою залежить від притоку західного фінансування.

Уряд подав до парламенту бюджет на 2025 рік, який зберігає видатки на оборону приблизно на тому ж рівні, що й цього року (2,2 трлн грн, або 50 млрд дол. за прогнозним обмінним курсом 45 грн за долар) [5].

Очевидно, доходна частина бюджету потребує додаткових надходжень. Серед запропонованих заходів підвищення ставки ПДВ і військового збору, але це спростує дію заходів із стримування інфляційних процесів. Рівень прожиткового мінімуму не сприяє підвищенню купівельної спроможності населення, чисельність якого скорочується і внаслідок воєнних дій, і через міграційні процеси.

Наявні доходи населення скоротилися через підвищення цін на енергоносії та державні послуги. Вториння призвело до зупинки попиту, а потреби обмежилися лише критично важливими товарами.

Очікується, що великий пакет підвищення податків у воєнний час, що принесе близько 1,4 млрд. дол. США додаткових надходжень цього року і 3 млрд. дол. США у 2025 році. Решту буде профінансовано за рахунок внутрішніх запозичень, економії від реструктуризації боргу та 3,3 млрд. дол. США зовнішньої допомоги [5].

Тож слід приділити увагу населенню, завдяки якому і забезпечується сплата податків і зборів. Станом на травень 2024 р. в Європі проживає 4,3 млн. українців [6]. Ще у 2023 р. за статистикою 35,4% з вимушених мігрантів – особи віком до 17 р. [7]. Мало імовірно, що ці діти і їхні батьки повернуться в Україну як до моменту завершення війни, так і після. Українське населення невпинно соціалізується у європейських країнах, вивчає місцеві мови (як правило, за безкоштовними державними програмами). Якщо у 2023 р. було подано 531,4 тис. електронних заяв на вступ до закладів вищої освіти України, то у 2024 р. – 412,8 тис. [8].

Дефіцит кваліфікованих кадрів та вищі зарплати в оборонному секторі сприяють зростанню реальних доходів населення. Пропозиція робочої сили в Україні скоротилась приблизно на 2,1 млн осіб або на 12% порівняно з довоєнним рівнем.

Крім того, нещодавній дефіцит енергоресурсів призвів до нового відтоку біженців. Це пригнічує попит і пропозицію, тим самим обмежуючи економічне відновлення України.

Список використаних джерел

1. Виконання державного бюджету України. *Мінфін*. 2024. URL : <http://surl.li/mzzavs>.
2. Доходи зведеного бюджету. *Державний веб-портал бюджету для громадян*. 2024. URL : <https://openbudget.gov.ua/>.
3. Динаміка зовнішнього державного боргу і золотовалютних резервів (ЗВР) України. *Мінфін*. 2024. URL : <https://goo.su/W99a>.
4. Блінов О. Проблема-2025: макроекономіка війни. *Конференція Forbes. Гроші для перемоги*. 30.05.2024. URL : <https://forbes.ua/events/groshi-na-peremogu>.

5. Country Economic Forecast | Ukraine. *Oxford Economics*. September 2024. URL : <https://www.oxfordeconomics.com/>.
6. 4.3 million people under temporary protection. *Eurostat*. 2024. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240709-1>.
7. Вплив війни на демографічну ситуацію в Україні. *Kyiv Post*. 2023. URL : <https://www.kyivpost.com/uk/post/17988>.
8. Григораш О., Пугач В. Фінансова стійкість України в умовах війни: реалії та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. №(65). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-57>

*Гриценко Андрій Андрійович,
доктор економічних наук, професор,
академік НАН України;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Війни Росії проти України, яка продовжується більше ніж два с половиною роки, поставила українську економіку в дуже складну ситуацію, що стосується практично всіх її складових, в тому числі фінансів. Найголовнішим підґрунтям фінансової нестабільності є те, що фінансова система України спирається на зовнішні підпори, а не на внутрішню економічну основу. Витрати Державного бюджету України значною мірою (у 2025 р. більш ніж на 40%) фінансуються за рахунок зовнішніх запозичень [1]. У 2024 р. Україна розраховувала отримати 4,5 млрд доларів бюджетної підтримки від Міжнародного валютного фонду, 16 млрд євро від Європейського союзу і 8 млрд доларів від США. У 2025 р. Уряд також планує залучити 87,6 млрд грн грантових коштів – 72,9 млрд грн від ЄС в рамках Ukraine Facility та 14,7 млрд грн від інших іноземних партнерів [2].

Зважаючи на те, що основним джерелом нестабільності є війна, яка провокує і активізує дію інших чинників, а сама характеризується суттєвою невизначеністю, ситуацію в цілому можна оцінити як високоризиковою.

Стабільність грошової одиниці та фінансова стабільність знаходяться у тісному взаємозв'язку. Фінансова нестабільність створює ризики для стабільності грошової одиниці. А нестабільність грошової одиниці взагалі виключає фінансову стабільність.

Зараз найбільш успішною стратегією монетарної політики вважається таргетування інфляції, яке застосовується, за даними МВФ, більше ніж 40 країнами. Україна також оголосила перехід до інфляційного таргетування, але війна Росії проти України змусила внести корективи в грошово-кредитну політику. «Національний банк вимушено змінив підходи до виконання своїх пріоритетних функцій. Водночас в Основних засадах грошово-кредитної політики на період воєнного стану було закріплено стратегічне прагнення Національного банку в мінімально достатні строки повернутися до повноцінного формату інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом як до режиму, що дає змогу забезпечувати в тривалій перспективі досягнення цілей з цінової та фінансової стабільності, а також підтримки стійкого економічного зростання» [3, с.11].

Розуміння стратегії інфляційного таргетування змінювалось з часом в напрямі визнання більшої її гнучкості. Але й до цього часу існує багато проблем. «Зараз ми краще розуміємо, як мало ми розуміємо суть інфляції» - зазначив нещодавно голова Федеральної резервної системи Джером Пауелл [4].

Про неоднозначність оцінки інфляційного таргетування як монетарної стратегії свідчить і той факт, що монетарна політика ФРС США, яка є, безсумнівно, однією з найуспішніших, має подвійну мету: сприяння максимальній зайнятості та підтримання цінової стабільності.

Складність ситуації вимагає поглиблення розуміння сутності стабільності грошової одиниці та її зовнішніх проявів. Стабільність грошової одиниці – це відносна незмінність вартості, яку представляє грошова одиниця в обігу і яка знаходить свій зовнішній вираз у купівельній спроможності грошей. *На гроші можна купити: 1) товари і послуги, 2) іноземну валюту.* Отже, *стабільність грошової одиниці включає дві складові:*

- внутрішню (стабільність цін на товари та послуги);
- зовнішню (стабільність обмінного курсу національної валюти).

Стабільність цін на товари та послуги – це такий рівень інфляції, який забезпечує прогнозні темпи економічного зростання, підвищення реальних доходів населення і є скоординованим з динамікою валютного обмінного курсу і обмінного курсу національної валюти.

Стабільність обмінного курсу національної валюти – це його незмінність або така динаміка, яка скорегована з рівнем внутрішньої інфляції та забезпечує рівновагу платіжного балансу.

Таке розуміння стабільності грошової одиниці базується на розрізненні її внутрішньої суті та зовнішніх форм прояву і виходить за межі цінової стабільності, яка виражає лише один із зовнішніх її проявів. В умовах збалансованості економіки забезпечення стабільності грошової одиниці може бути згорнуте в залежності від умов до монетарного, валютного чи інфляційного таргетування. Але у випадках існування диспропорцій і незбалансованості економіки необхідним стає розгорнуте таргетування стабільності грошової одиниці, яке полягає у відслідковуванні та регулюванні взаємопов'язаної цінової та валютно-курсової динаміки [5].

Стабільність (нестабільність) грошової одиниці можна виразити кількісно. Для цього необхідно визначити зміни цін на товари і послуги (інфляція/дефляція) та на валюту (девальвація/ревальвація) з урахуванням їх частки в грошових потоках. Виходячи з цього нестабільність грошової одиниці можна розрахувати як середньозважену величину цінової та валютно-курсової нестабільності. *В загальному вигляді формула нестабільності грошової одиниці має такий вигляд:*

$$N = i\alpha_i + e\alpha_e, \text{ де}$$

N – рівень нестабільності грошової одиниці;

i – показник зміни цін на товари та послуги;

e – показник зміни обмінного курсу;

W – загальна вартість товарів та послуг;

C – загальний обсяг продажу валюти.

$\alpha_i = \frac{W}{W + C}$ – ваговий коефіцієнт показника зміни рівня цін;

$$\alpha_e = \frac{C}{W + C} \text{ – ваговий коефіцієнт показника зміни валютного курсу.}$$

Формула нестабільності має загальний характер і може бути ускладнена та конкретизована за рахунок введення нових складових, а може бути спрощена шляхом абстрагування від певних процесів. Зведення нестабільності до інфляції, що зазвичай відбувається при таргетування інфляції, є окремим випадком формули нестабільності.

Загальна нестабільність грошової одиниці включає внутрішню (вимірюється інфляцією) і зовнішню нестабільність (вимірюється зміною обмінного курсу). Ця формула дозволяє оцінити як загальну нестабільність, так і нестабільність для суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Для цього потрібно лише зважити інфляцію та зміну обмінного курсу за грошовими і валюто-обмінними потоками суб'єктів.

Для розрахунку загальної нестабільності (Н) показник дефлятора зважується за ВВП, а показник девальвації/ревальвації гривні відносно основної курсоутворюючої валюти – за обсягами обміну валюти. А нестабільність для фізичних осіб розраховується як середньозважений показник інфляції та девальвації/ревальвації. Інфляція зважується за обсягами роздрібного товарообігу, а девальвація/ревальвація – за обсягами продажу валюти на готівковому ринку. Це пояснюється тим, що фізичні особи купують споживчі товари та послуги в роздрібній торгівлі, а іноземну валюту – на готівковому ринку. Проведені розрахунки цих показників за 28 років (1996 – 2023) приведені в табл.1 та відображені на графіках (рис.1).

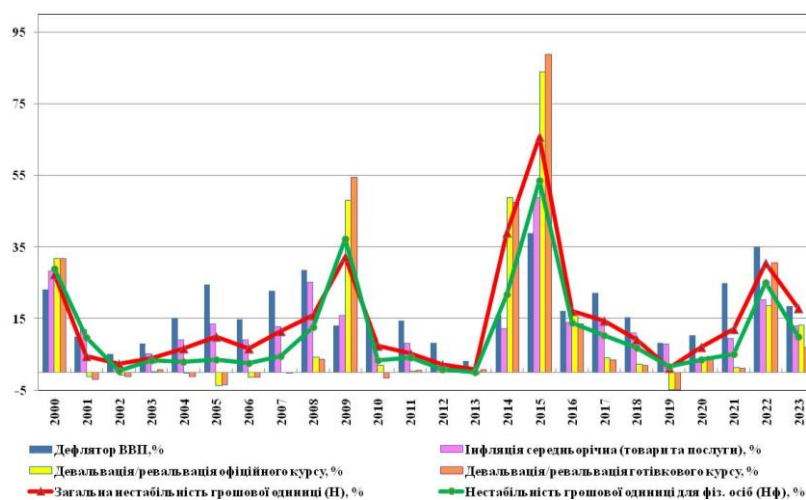
Таблиця 1

Показники нестабільності національної грошової одиниці України

Період	Дефлятор ВВП %	Інфляція середньорічна (товари і послуги) %	Девальвація/ревальвація офіційного обмінного	Девальвація/ревальвація готівкового обмінного курсу	Загальна нестабільність грошової одиниці (Н) %	Нестабільність грошової одиниці для фізичних осіб (Нф) %
1996	66,15	80,2	24,2	3,71	58,11	43,88
1997	18,07	15,9	1,76	0,62	13,01	7,97
1998	12,01	10,6	31,57	23,17	18,07	17,14
1999	27,4	22,7	68,62	81,75	44,49	37,47
2000	23,12	28,2	31,71	31,66	27,31	28,90
2001	9,95	12	-1,25	-2,01	4,54	9,70
2002	5,12	0,8	-0,85	-1,28	2,29	0,48
2003	8,0	5,2	0,11	0,65	3,96	3,30
2004	15,16	9	-0,25	-1,21	6,72	2,99
2005	24,5	13,5	-3,66	-3,61	10,00	3,62
2006	13,7	9,1	-1,46	-1,48	6,72	2,64

Продовження таблиці 1

2007	22,7	12,8	0,00	-0,19	11,51	4,56
2008	28,6	25,2	4,30	3,57	16,02	12,57
2009	13,0	15,9	47,92	54,41	32,18	37,23
2010	13,8	9,4	1,85	-1,68	7,32	3,32
2011	14,3	8	0,4	0,55	5,19	4,03
2012	8,1	0,6	0,29	1,17	2,26	0,85
2013	3,1	-0,3	0,03	0,74	0,74	0,12
2014	15,9	12,1	48,71	47,48	38,96	21,73
2015	38,9	48,7	83,77	88,71	65,71	53,56
2016	17,1	13,9	16,97	13,59	17,03	13,85
2017	22,1	14,4	4,09	3,36	14,36	10,24
2018	15,8	10,9	2,27	1,86	9,20	6,78
2019	8,1	7,9	-4,98	-4,86	1,26	1,63
2020	10,3	2,7	4,3	4,32	6,99	3,49
2021	24,8	9,4	1,22	1,17	12,05	5,11
2022	34,9	20,2	18,53	30,60	30,57	25,00
2023	18,5	12,9	13,08	6,98	17,78	9,86

Рис. 1 Динаміка показників нестабільності національної грошової одиниці України

Джерело: розраховано за даними офіційного сайту Держстату України <http://www.ukrstat.gov.ua>; офіційного сайту НБУ <http://www.bank.gov.ua>

Такий підхід дозволяє оцінити саме стабільність грошової одиниці, а не тільки один із її проявів – інфляцію, що дає можливість більш адекватно оцінити економічний стан суб'єктів господарювання і фізичних осіб. Розрахунки стабільності грошової одиниці доцільно включити в систему статистичних показників.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про Державний бюджет України на 2025 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-derzhavniy-byudzhnet-ukraini-na-2025-rik> (дата звернення: 03.10.2024).
2. Проект Державного бюджету – 2025: основні характеристик та стратегічні пріоритети. Проект Закону про Державний бюджет України на 2025 рік. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3909293-proekt-derzavnogo-budzetu2025-osnovni-harakteristiki-ta-strategicni-prioriteti.html> (дата звернення: 03.10.2024).
3. Основні засади грошово-кредитної політики на середньострокову перспективу. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_11092024_16-rd
4. Lars Svensson: central banking revolutionery. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2023/03/PIE-central-banking-revolutionary-lars-svensson>
5. Гриценко А.А., Кричевська Т.О., О.І. Петрик О.І. Інститут таргетування інфляції: зарубіжний досвід і перспективи запровадження в Україні: наукова доповідь. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2008. 271 с.

*Гудзь Олена Євгенівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту;
Державний університет інформаційно-телекомунікаційних технологій*

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Війна завдала катастрофічних збитків економіці країни і загрожує зростанням бідності та соціальними потрясіннями. Спричинені бомбардування та руйнування призупинили інноваційний розвиток підприємств України. Спостерігається дестабілізація логістичних ланцюжків, спад виробництва руйнування нерухомості, зниження інноваційної активності та інвестицій через зростаючу деградацію інфраструктури, невизначеність та загрози. Так, значна частка підприємств зі сходу, півночі та півдня були знищені або перемістились у західні регіони країни, «у перші тижні війни в Україні повністю припинили діяльність 54% підприємств, 25% – майже зупинили свою діяльність. Але зараз 21% підприємств провели релокацію (2% – повністю, 12% – частково, 7% – в процесі), 31% підприємств не встигли її провести» [1]. У цих умовах, актуальність фінансових інструментів для функціонування та інноваційного розвитку підприємств вважаємо великою. Зокрема, в умовах війни важливо мати доступ до фінансування для впровадження нових технологій, зміцнення виробництва та забезпечення ресурсами. У цьому контексті інноваційні фінансові інструменти, такі як інвестиції у дослідження та розвиток,

кредитування на сприяння інноваціям, публічно-приватні партнерства тощо, можуть стати важливими способами підтримки підприємств у цей важкий період, що зумовлено наступними чинниками:

✓ нестабільність економічного середовища (воєнний стан призводить до зростання ризиків, економічної невизначеності та інфляції, тому підприємства потребують адаптивних фінансових стратегій для збереження їх стійкості та конкурентоспроможності);

✓ обмеженість ресурсів (підприємства стикаються з обмеженнями в ресурсах, особливо у фінансових, а використання ефективних фінансових інструментів, таких як гранти, кредити, державні субсидії чи інвестиції, дозволяють оптимізувати використання доступних ресурсів та зменшити витрати);

✓ потреба в інноваціях (інновації стають ключовими для виживання підприємств у кризових умовах, оскільки впровадження нових технологій, продуктів і процесів генерує конкурентні переваги, а фінансування інновацій вимагає специфічних інструментів, що адаптовані до потреб підприємства).

✓ державна підтримка (у періоди криз часто запроваджуються різні програми державної підтримки для стимулювання інновацій, користуючись такими ініціативами, підприємства можуть отримати вигідні фінансові умови для реалізації своїх інноваційних проектів);

✓ адаптація до нових реалій (воєнний стан змінює вимоги до бізнес-моделей і, відповідно, до фінансових інструментів, яких потребують підприємства, що вимагає гнучкості у виборі фінансування, а також здатності адаптувати інноваційні рішення до нових умов ринку);

✓ співпраця та партнерство (в умовах кризи підприємства мають шукати нові партнерства для реалізації інноваційних проектів з іншими компаніями або державними структурами).

Таким чином, відбір та використання фінансових інструментів для інноваційного розвитку підприємств в період воєнного стану є не тільки важливими, але й необхідними для забезпечення їх виживання та подальшого зростання в умовах нестабільності та ризиків.

Знаходимо не мало наукових публікацій, що присвячені вирішенню фінансових проблем підприємств в період воєнного стану в Україні. Зокрема, відмітити обґрунтовані пропозиції Т. Бондарук, Л. Вдовенко, В. Гейця, Н. Давиденко, Я. Жаліло, М. Мельника, Д. Міщенко та ін. Водночас, нові виклики в умовах війни та можливості, що відкриваються перед підприємствами в Україні потребують подальших наукових розвідок.

Розглянемо деякі фінансові інструменти для інноваційного розвитку підприємств під час воєнного стану:

– гранти та субсидії (державні та міжнародні програми підтримки можуть надати фінансування для інноваційних проектів, відмітимо, що „Уряд

розширює грантові програми підтримки бізнесу та закликає місцеві громади долучатися до їх співфінансування” [2]);

– кредити для бізнесу (деякі банки пропонують спеціальні кредитні програми з пільговими умовами для підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, „з моменту старту Державної програми «Доступні кредити 5–7–9 %» суб’єкти підприємництва отримали від уповноважених банків 78 303 кредити загальною сумою 263,1 млрд грн.” [2]);

– інвестиції венчурного капіталу (венчурні капіталісти можуть бути зацікавлені в інвестуванні в інноваційні проекти, навіть під час криз, важливо підготувати сильну бізнес-модель та презентацію);

– краудфандинг (підприємства на платформах краудфандингу можуть залучити кошти для реалізації інноваційних ідей);

– партнерства з науковими установами (співпраця з університетами та дослідницькими центрами може допомогти у розробці нових технологій та методів, а також залучити додаткове фінансування);

– програми підтримки експорту (державні програми можуть надавати фінансову підтримку для експортних заходів, що також може стимулювати інновації);

– альтернативні фінансові інструменти (лізинг та факторинг можуть стати корисними для підприємств, які потребують фінансування для придбання нового обладнання або прискорення обігових коштів, так, Міністерство економіки України [3] спільно з Міністерством фінансів України запустило програму «Доступний факторинг») [2]);

– фонди підтримки малого та середнього бізнесу (спеціалізовані фонди надають фінансування та консультаційні послуги для розвитку МСП).

Вибір фінансових інструментів для інноваційного розвитку підприємств в період воєнного стану залежить від низки чинників, які можуть впливати на фінансову стабільність і спроможність підприємств адаптуватися до нових умов.

Основні з цих чинників:

– загальний економічний стан країни (рівень інфляції, курсові коливання валюти суттєво впливають на вибір фінансових інструментів);

– доступність фінансування (умови кредитування, доступність державних програм підтримки, наявність грантів і субсидій для підприємств, які займаються інноваційною діяльністю);

– ризики (військові дії та їх наслідки підвищують рівень ризику для бізнесу, водночас, підприємства мають оцінювати ризики, пов’язані з інвестиціями в нові технології та інновації);

– інтенсивність конкуренції в галузі впливає на потреби в інвестуванні та вибір фінансових інструментів;

– технологічні тенденції (інновації та новітні технології можуть вимагати специфічних фінансових механізмів для їх впровадження);

– нормативна база (норми та заходи регуляції, що діють в обсягах фінансування та інвестицій, особливо в умовах воєнного стану);

- стратегія підприємства (довгострокові цілі та стратегічні плани підприємства, які визначають пріоритети в фінансуванні інновацій);
- можливості співпраці з іншими підприємствами, державними організаціями та міжнародними фондами, які можуть надати фінансування або підтримку;
- внутрішня фінансова стабільність (здоров'я фінансової бази підприємства, включаючи ліквідність, кредитоспроможність і прибутковість).

Кожен із наведених чинників потребує ретельного аналізу та врахування для ефективного управління фінансами підприємства в умовах викликів, пов'язаних з воєнним станом.

Використання фінансових інструментів у період воєнного стану має свої особливості, переваги та недоліки, що пов'язані як з ризиками, так і з можливостями. *Ключовими перевагами вважаємо:*

- доступ до капіталу (фінансові інструменти, такі як облігації або кредити, можуть допомогти бізнесу зберегти ліквідність та виконувати свої зобов'язання);
- захист активів (деякі фінансові інструменти, наприклад, золото або валютні активи, можуть слугувати засобом захисту від інфляції та девальвації);
- диверсифікація інвестицій (використання різних інструментів дозволяє розподілити ризики, що є особливо важливим в умовах невизначеності);
- можливість отримання державної підтримки (Уряд може запроваджувати програми підтримки бізнесу, які включатимуть субсидії або пільгові кредити).

Ключовими недоліками можуть бути:

- високі ризики (інвестиції під час війни завжди несуть в собі високий ризик, падіння виробництва, порушення supply chain, та загроза для активів можуть призвести до значних втрат);
- непередбачуваність ринку (волатильність ринку фінансових інструментів зростає, що ускладнює прогнозування та планування);
- обмежений доступ до фінансування (банки та інші фінансові установи зменшують обсяги кредитування та підвищують відсоткові ставки через підвищення ризиків);
- зниження довіри інвесторів (війна зумовлює зниження інвестиційної привабливості країни, що ускладнює пошук нових інвесторів);
- курсові ризики (у періоди нестабільності курси валют змінюються швидко, що викликає ризики для тих, хто проводить операції в іноземній валюті).

Загалом, використання фінансових інструментів у період воєнного стану вимагає ретельного аналізу ризиків та можливостей, а також прийняття обґрунтованих рішень на основі доступної інформації та прогнозів.

Сьогодні війна триває, проте вітчизняним підприємствам треба буде зосередитися на інноваційному розвитку для відновленні економіки країни, використовуючи різноманітні фінансові інструменти.

Список використаних джерел

1. Ватаманюк-Зелінська У., Кілочко О., Зелінський М.П. Державна фінансова підтримка МСБ в період воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. № 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-77>

2. Роїк О. Р. Фінансові інструменти підтримки діяльності підприємств в умовах війни в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2023. Випуск 46. С. 67–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-46-12>

*Гуменюк Василь Васильович,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
відділу секторальних прогнозів та кон'юнктури ринків;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ПИТАННЯ СПРОМОЖНОСТІ¹

Політика регіонального розвитку України в умовах військового вторгнення російської федерації є вкрай актуальною для належного відновлення соціального і господарського укладу життя країни вже під час воєнного стану та, особливо, у повоєнний період. Значною мірою це обумовлено не лише прямими наслідками війни, але й похідними чинниками очевидної неспроможності держави власними ресурсами дати відсіч загарбникам, не кажучи вже про ресурси для відновлення країни. Підтримка, яку отримує наша держава від усього цивілізованого світу, є проявом безпрецедентної солідарності у боротьбі з агресором, проте така підтримка має певні наслідки для України, зважаючи на те, що кожна дружня країна – партнер чи донор – має власні національні інтереси та бачення своєї ролі і інструментів політики підтримки. Внаслідок цього для України ймовірно виникнуть загрози дифузії суверенітету і незалежності, поліколоніального становища, значної економічної, фінансової і навіть політичної залежності від багатьох держав та їх владних рішень.

Віддаючи належне ролі міжнародної солідарності з Україною, слід звернути увагу на те, що суттєвим чинником в досягненні мети відродження

---

¹ Тези підготовлені в межах виконання наукового проєкту "Формування засад національно укоріненої стійкості та безпеки економічного розвитку України в умовах гібридної системи "мир-війна", розділ 15: "Основні напрями трансформації управління економікою України задля стійкості і безпеки економічного розвитку". № державної реєстрації 0123U100965.

України є довіра суб'єктів міжнародної допомоги до нашої держави, насамперед до уряду та суб'єктів-реципієнтів допомоги, що визначається раціональним і ефективним використанням ними ресурсів, що надаються, відсутністю зловживань та забезпеченням прозорості в реалізації інтересів вигодонабувачів допомоги – жителів відповідних регіонів та територіальних громад. Цьому мало б сприяти і наявність у органів виконавчої влади всіх рівнів відповідного бачення перспектив/стратегії відбудови країни та запровадження необхідних для їх досягнення інструментів регіональної політики.

Визначальним у цьому контексті актом держави є чинний Закон України "Про засади державної регіональної політики" [1] та розроблена на його підставі Стратегія регіонального розвитку України на 2021-2027 роки, яка актуалізована у новій редакції відповідно до умов воєнного стану та завдань подолання наслідків війни [2] постановою Кабінету міністрів України "Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки" від 13 серпня 2024 р. № 940 (далі – Стратегія). Стратегія розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, визначених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 та враховує положення Плану України, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 р. №244 і плану заходів з реалізації Дорожньої карти реформування управління публічними інвестиціями на 2024-2028 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 червня 2024 р. № 588. Відповідно до закону реалізація Стратегії здійснюється двома етапами: шляхом розроблення і виконання плану заходів з дотриманням принципів державної регіональної політики та з використанням територіально-орієнтованого підходу та смарт-спеціалізації (підходу стратегічного планування регіонального розвитку і визначення сфер втручання, що забезпечує економічне зростання та базується на розкритті інноваційного потенціалу, унікальності наявних активів, конкурентних переваг регіону, найбільш ефективному їх використанні).

Згідно з вимогою згаданої постанови уряду про внесення змін до Стратегії в даний час триває робота з підготовки плану заходів з її реалізації, що проводиться Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури разом з іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, і ця робота має бути завершена протягом шести місяців, тобто до 13 лютого 2025 року. Водночас, в цей же строк регіональні органи виконавчої влади мають забезпечити приведення регіональних стратегій розвитку у відповідність із Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки.

Актуалізація Стратегії зумовлена необхідністю врахування:

- наслідків повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України та їх впливу на територіальні громади і регіони, підвищення ролі безпеки та стійкості до зовнішніх чинників;

- набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, поглиблення ступеня виконання положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та переходу до початку переговорів про вступ України до ЄС;
- рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку щодо необхідності оновлення Стратегії для забезпечення її зв'язку з процесом відновлення України;
- змін, внесених до Закону України "Про засади державної регіональної політики";
- кліматичних зобов'язань України, зокрема щодо загальноекономічного зменшення обсягу викидів парникових газів на 65% до 2030 року порівняно з 1990 р. (оновлений національно визначений внесок України до Паризької угоди); відмови від використання вугілля на державних електростанціях до 2035 р. (COP26, вступ до платформи Powering Past Coal Alliance (PPCA); зменшення обсягу викидів метану на 30% до 2030 р. порівняно з 2020 р. (COP26, долучення до ініціативи Global Methane Pledge).

Стратегією визначена стратегічна мета державної регіональної політики до 2027 року, якою є посилення соціально-гуманітарної, економічної, просторової згуртованості України, підвищення рівня безпеки і добробуту громадян шляхом задоволення потреб регіонів та територіальних громад у відновленні інфраструктури та модернізації економіки за принципом "краще, ніж було", ефективного використання внутрішнього потенціалу територій, розвитку системи демократичного, децентралізованого та інклюзивного багаторівневого врядування. *Ця мета має бути досягнута на основі трьох стратегічних цілей:*

- 1) формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах;
- 2) підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;
- 3) розбудова ефективного багаторівневого врядування.

З метою конкретизації дій, спрямованих на реалізацію Стратегії, в ній здійснена декомпозиція вказаних стратегічних цілей та визначені оперативні цілі й завдання щодо їх досягнення. При уточненні плану заходів з реалізації Стратегії цілі мають бути деталізовані у відчутні, зрозумілі, детальні роботи з відображенням персоналізованих суб'єктів їх виконання (головних виконавців, що нестимуть відповідальність за результат) та очікуваних наслідків для регіонів і територіальних громад, що придатні для моніторингу і оцінки.

При цьому особливу увагу слід звернути на нагальні питання забезпечення безпеки населених пунктів, сталого економічного розвитку регіонів, збереження наявних та залучення нових джерел енергії і підтримки роботи інститутів державного та місцевого управління, відновлення житла, інфраструктури, сільськогосподарських угідь та інших природних ресурси, постраждалих внаслідок бойових дій, а також задоволення потреб у захисті і інтеграції в

суспільне життя внутрішньо переміщених осіб і працівників релокованих підприємств.

Вирішення цих питань складає основну сферу відповідальності органів влади, перш за все на регіональному рівні, і переважно забезпечується ресурсами територіальних громад та міжнародної допомоги. Крім того, регіональні та місцеві органи виконавчої влади протягом воєнного стану часу повинні забезпечувати виконання життєво важливих функцій та послуг, до яких згідно із частиною четвертою статті 9 Закону України "Про критичну інфраструктуру" належать: урядування та надання найважливіших публічних (адміністративних) послуг, енергозабезпечення (у тому числі постачання теплової енергії), водопостачання та водовідведення, продовольче забезпечення, охорона здоров'я. Також, відповідно до пункту 24 статті 25 Закону України "Про місцеві державні адміністрації", обласна державна адміністрація забезпечує захист критичної інфраструктури, відновлення функціонування важливих державних об'єктів національної економіки, об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, які забезпечують життєдіяльність населення, підвищення стійкості громад до кризових ситуацій, викликаних припиненням або погіршенням надання важливих для їх життєдіяльності послуг або припиненням здійснення життєво важливих функцій, взаємодію між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури.

Важлива роль регіонів в процесі відновлення країни підкреслюється також і в Плані для Ukraine Facility [3], де в розділі "Децентралізація та регіональна політика" зазначається, що відбудова буде в першу чергу відбуватись в регіонах. Потрібно посилити спроможність регіонів, забезпечити ресурсами та інструментами задля ефективного відновлення та подальшого розвитку.

Посилення спроможності регіонів відбувається зокрема шляхом активної участі населення в управлінні громадою, прозорості та підзвітності місцевого самоврядування, створення умов для комфортного проживання, самореалізації і розвитку тощо.

Крім того в Плані України [4, с.33–34] зазначено, що територіальні громади є ключовими бенефіціарами результатів відновлення, тому їм буде відведена провідна роль у відповідних процесах. Територіальні громади відповідають за розроблення планувальних документів, установлення зв'язків з міжнародними партнерами та реалізацію проектів відновлення на відповідних територіях на основі інклюзивного підходу, який передбачає залучення та консультації з громадянським суспільством на місцевому рівні, а відповідно обласні державні (військові) адміністрації можуть виступати як замовники проектів з будівництва об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, уповноважені реалізувати проекти відновлення від імені територіальних громад. Таким чином, основним завданням в сфері забезпечення стійкого економічного зростання та відбудови країни буде виконання та контроль відповідних проектів відновлення.

Також, в Плані України визначено п'ять секторів, які, мають найбільший потенціал для прискорення економічного зростання – це енергетика, сільське господарство, транспорт, критична сировина (враховуючи важливість розвитку переробної промисловості) та ІТ. Відтак, зусилля мають бути спрямовані на підтримку і розвиток саме цих сфер на рівні конкретних завдань і реалізації відповідних проєктів, зокрема в сфері переробної промисловості на регіональному і субрегіональному рівні. При цьому позитивним, зорієнтованим на перспективу розвитку країни, чинником вибору об'єктів проєктування, перш за все промислового й інфраструктурного призначення, стало б дотримання стратегії національно укоріненого розвитку шляхом формування розгалуженої системи ланцюгів створення доданої вартості на основі використання місцевого ресурсного і науково-технічного потенціалу та переробки місцевих сировинних ресурсів [5].

З метою відстеження таких проєктів нині розробляються відповідні цифрові інструменти, зокрема запроваджена система DREAM, участь в якій скоро стане обов'язковою, що потребує завчасного навчання фахівців для її належного використання.

При цьому варто розрізняти два основні види проєктів відновлення: проєкти, що здійснюватимуться безвідплатно, за кошти донорів та інших джерел допомоги (проєкти публічні), та проєкти, для виконання яких будуть залучатися кошти інвесторів (проєкти інвестиційні, що передбачають інтерес інвестора). Перші з них – повністю у сфері відповідальності замовників в особі регіональних і місцевих органів влади, тому замовники мають бути вкрай пильними під час обґрунтування і розробки проєктів та вибору виконавця і механізму контролю їх виконання, у т.ч. місцевими громадами, що виключав би будь-яку можливість корупційних чи інших недобросовісних дій. Другий вид проєктів може пропонуватися як замовником інвестору, так і безпосередньо інвестором (інвесторами) і передбачає узгодження між учасниками всіх проєктних рішень та спільну відповідальність і спільний, зокрема антикорупційний контроль за виконання проєкту та дотримання своїх зобов'язань його учасниками на всіх стадіях життя проєкту.

Загалом, на нашу думку, порушені вище питання мають бути в центрі уваги регіональних і місцевих органів влади під час підготовки відповідних стратегій та планів заходів з їх реалізації, оскільки практика формування і зміст чинних таких документів (які мають бути актуалізовані) свідчать про переважно декларативний характер викладених в них завдань і заходів, що часто не піддаються оцінці їх результативності з боку бенефіціарів, зокрема громадськості.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про засади державної регіональної політики". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>.

2. Стратегія регіонального розвитку України на 2021-2027 роки, у редакції постанови Кабінету міністрів України "Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки" від 13 серпня 2024 р. № 940. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>.

3. План для Ukraine Facility 2024-2027. <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua>

4. План України, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 р. №244. file:///C:/Users/W/Downloads/RR_ПланУкраїни_укр_18-03-24.pdf

5. Гриценко А.А. Національно укорінений розвиток економіки як локальна відповідь на глобальні геоекономічні зрушення. Економіка України. №4. С. 38–

6. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.025>.

*Гуренко Софія Вікторівна,
здобувач першого (бакалаврського рівня) вищої освіти;
науковий керівник:
Белінська Яніна Василівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних економічних відносин;
Державний податковий університет*

МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану завжди супроводжуються складними викликами для економіки країни. Аналізуючи десятирічну динаміку щоквартального надходження ПІІ в Україну, можна виокремити ключові тенденції та зміни, що сталися у цьому напрямі. Розглядаючи період з 2014 по 2023 роки, зазначаємо, що в Україні відбуваються значущі зміни в динаміці залучення іноземних інвестицій, що визначають не тільки економічні реалії, але й впливають на стратегічне планування та розвиток підприємств [1].

Однією із пріоритетних цілей Уряду у 2023 році стало залучення інвестицій у реальний сектор та економічне зростання через інвестиції. Для цього Міністерство економіки працювало у трьох ключових напрямках – доступ до фінансування інвестиційних проєктів, страхування воєнно-політичних ризиків, а також механізми підтримки та державного стимулювання інвестицій. Завдяки цим зусиллям, за даними Міністерства економіки, відбулося зростання рівня прямих іноземних інвестицій. Такої динаміки не очікував ніхто – ні міжнародні експерти, ні українські.

Згідно з прогнозами Міністерства економіки, економіка продовжить відновлюватися з прогнозованим зростанням ВВП у 2024 році на рівні 4,6%. За

період січень-серпень 2023 року чистий приплив інвестицій становив 2,9 млрд доларів. Одним з прикладів інвестування є всесвітньовідомий німецький концерн Bayer, які вже інвестують 60 млн. євро в завод на Житомирщині. Також, ірландська компанія Kingspan Group оголосила, що побудує в Україні завод з виробництва будівельних матеріалів вартістю 280 млн. доларів. У оборонній промисловості є готовність десятків компаній повністю чи частково виробляти свою продукцію в Україні. *В свою чергу і попри війну, українські інвестори будують і залучають у сфері агропереробки:*

- компанія «Астарта-Київ» підписала кредитну угоду з Ощадбанком на 60 млн доларів на побудову заводу з поглибленої переробки сої;
- на Волині запрацював потужний борошномельний комплекс компанії «Волиньзерно-продукт».

За словами Першого віце-прем'єр-міністр – Міністр економіки України Юлія Свириденко, для розширення доступу до фінансування для бізнесу було застосоване кредитне фінансування з частковою компенсацією відсоткової ставки за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%». Окрім того, Міністерство економіки передбачило інвестиційний механізм в рамках плану для Ukraine Facility. Урядом було затверджено відповідний план для подальшого надання Європейській комісії.

Ще одним пріоритетним напрямком є саме страхування інвестицій, Україна змогла побудувати цілу інфраструктуру страхування, яку у наступному році Уряд планує масштабувати. Це включало перші кейси страхування інвестицій від воєнних ризиків, напрацювання механізму страхування суден, роботу над Ukraine Development Fund та інші кроки. Зокрема, Міністерство економіки запустило механізм страхування суден від воєнних ризиків спільно із британськими партнерами. Загальний обсяг страхування, закладений у цей механізм становить 50 млн. доларів. Очікується, що відповідна страхова політика має додатково вплинути на збільшення експорту української продукції морем й здешевити вартість страхування перевезення зерна до 1–1,25%. Також агентство з гарантування інвестицій MIGA застрахувало перші інвестиції, йдеться про інвестиції в індустріальний парк M10 на Львівщині [4; 3].

Отже, Україна докладает чималих зусиль для стимулювання інвестицій, незважаючи на складні умови воєнного стану. Завдяки активній політиці Уряду, орієнтованій на залучення інвестицій, страхування ризиків та підтримку підприємництва, в країні спостерігається стійке відновлення економічної активності. Позитивна динаміка припливу прямих іноземних інвестицій, а також зростаюча кількість внутрішніх інвестицій свідчать про перспективність української економіки навіть у важкі часи. Прогнози на 2024 рік є обнадійливими, що підтверджує готовність міжнародних та місцевих інвесторів співпрацювати з Україною, сприяючи її економічному зростанню та стабільності.

Список використаних джерел

1. Пісецька Т. В. Тенденції залучення іноземних інвестицій в економіку України в умовах воєнного стану. *Вісник ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2023. 27.3-4, с. 175-183.

2. З 1 січня запрацює Закон щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків. Дебет Кредит : веб-сайт. URL: <https://news.dtki.ua/society/economics/87890-z-1-sicnia-zapraciuje-zakon-shhodo-straxuvanniainvesticii-v-ukrayini-vid-vojennix-rizikiv>

3. Ляшук Н. Аналіз результатів та впливу використання індикативного планування на реалізацію інвестиційних проєктів. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2023. № (6). С. 122–130. URL: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2023-6-122-130>

4. В Україні запускають новий механізм страхування суден від воєнних ризиків. Liga Zakon : веб-сайт. URL: https://biz.ligazakon.net/news/223560_v-ukran-zapuskayut-noviy-mekhanizm-strakhuvannya-suden-vid-vonnikhrizikiv

Даниленко Юлія Василівна,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів;

Національний університет харчових технологій

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ БУФЕРІВ КАПІТАЛУ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Стабільна банківська система є важливою складовою економічного розвитку будь-якої країни. Її значення особливо посилюється в умовах війни. Великий обсяг руйнувань, дефіцит фінансових ресурсів змушують суб'єктів господарювання шукати джерела їх покриття. Фінансова підтримка іноземних партнерів є надзвичайно важливою, але саме банківські установи мають надати і розподілити фінансові ресурси для відбудови і створення нових підприємств після здобуття перемоги. При цьому важливого значення набуває регулювання самої банківської діяльності в напрямку підтримки її стійкості та стабільного функціонування.

Питання регулювання банківської діяльності розглядаються широким колом спеціалістів та практиків. Серед них варто відзначити праці Бондаренко Л., Дадашової П., Данилець О., Мороз Н. та ін. Вони зосереджують увагу на характері нових вимог до регулювання капіталу банків в контексті імплементації директив ЄС, аналізі досвіду запровадження буферів капіталу в іноземних країнах. Проте подальшого дослідження потребують особливості формування буферів капіталу в банківській системі України у воєнний та післявоєнний період.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних та практичних аспектів запровадження буферів капіталу в практику регулювання банківських установ та доцільність їх використання в Україні в умовах війни.

Протягом останніх років в системі регулювання банківської діяльності відбуваються суттєві зміни щодо посилення вимог до капіталу банків, зокрема відбувся перехід на трирівневу систему обчислення капіталу, очікується завершення впровадження оновлених підходів до управління ліквідністю (LCR та NSFR). Крім того, Національний банк України встановлює для банків вимоги щодо формування, значень та порядку розрахунку буферів капіталу як необхідного елемента керування достатністю капіталу. Такі буфери планувалося запровадити ще з 2020 р., проте пандемія Covid19 та повномасштабне вторгнення в Україні змусили НБУ відтермінувати цю подію.

Буфер капіталу це по суті запас, який створює банк понад нормативи достатності капіталу для покриття збитків в результаті настання вкрай несприятливих обставин з урахуванням всіх можливих ризиків.

Вітчизняним законодавством у відповідності з європейськими вимогами передбачено формування чотирьох буферів капіталу:

✓ буфера консервації (формується в нестресовий період для покриття збитків та недопущення порушення мінімальних вимог до достатності капіталу в майбутньому. Нормативне значення – 2,5% сукупної експозиції під ризиком);

✓ контрциклічного буфера (активується у період кредитної експансії, знижується або деактивується в періоди економічного спаду. Знижує проциклічність фінансової системи. Залежно від фази економічного циклу може коливатися від 0% до 2,5% сукупної експозиції під ризиком);

✓ буфера системної важливості (встановлюється тільки для системно важливих банків для посилення їх стійкості. Варіюється залежно від категорії системної важливості банку від 1% до 2% сукупної експозиції під ризиком);

✓ буфера системного ризику (формується для зниження вразливості до довготермінових структурних (нециклічних) системних ризиків. Національний банк установлює вимоги до формування банками буфера системного ризику в разі виявлення ознак, які свідчать про підвищення системних ризиків (за винятком ризиків, урахованих для встановлення контрциклічного буфера капіталу), 0-3% сукупної експозиції під ризиком).

Важливо зазначити, що в європейській практиці, буфери капіталу не є взаємопоглинаючими, тобто потрібно сформувати кожний буфер окремо, тому в законодавстві введено поняття комбінованого буферу, який є сумою всіх чотирьох буферів. Все це призводить до необхідності суттєвого збільшення капіталу. Тому багато практиків побоюється, що запровадження буферів капіталу призведе до зменшення величини банківських активів, а, отже, і до обмеження можливостей кредитування економіки.

Але банк не повинен формувати всі чотири буфери капіталу на постійній основі. Тільки два буфери (буфер консервації і системної важливості) не скасовуються й не деактивуються в разі настання кризи. Якщо банки їх не можуть тримати в повному обсязі, вони обмежуються в праві розподіляти капітал [3]. При цьому буфер системної важливості стосується тільки системно важливих банків і його величина залежить від значення банку для банківської системи. Що стосується контрциклічного буфера та буфера системного ризику, то для їхнього запровадження мають бути належні підстави, а саме – надмірне кредитування, виникнення тих чи інших загроз для фінансової стабільності. У разі появи свідчень про зростання цих ризиків НБУ завчасно повідомлятиме про рівень і графік встановлення відповідних буферів [2]. Коли рівень цих ризиків нормалізується ці буфери можуть деактивуватися.

Формування буферів капіталу передбачено європейською директивою про вимоги до капіталу CRD, тому країни-члени вже мають певний досвід їх використання. Для України найбільший інтерес представляє досвід країн, близьких за рівнем економічного розвитку (таблиця 1). До таких відносять Болгарію, Хорватію, Чехію, Кіпр, Угорщину та Польщу (за даними Мінфіну [5]).

Як видно з таблиці майже всі проаналізовані країни формують буфери капіталу для регулювання банківської діяльності. В таблиці зазначена остання інформація щодо формування буферів капіталу, проте в деяких країнах буфер системного ризику та буфер контрциклічності були деактивовані або формуються за 0%-ставкою. Зокрема, це було спричинено кризою Covid19, коли банки деактивували свої буфери для вивільнення ресурсів для кредитування економіки. Проте, як видно з таблиці, вже з 2023-2024 рр. вони відновили формування буфера контрциклічності, а Чехія, наприклад, відновлює і формування буфера системного ризику, починаючи з 2025 р. Буфер системної важливості формується у всіх країнах, оскільки криза у цих системно важливих установах може спричинити втрати та дефіцит ліквідності по всій фінансовій системі. Величина буферів по країнах в цілому коливається в межах, передбачених вимогами директиви ЄС, але враховує можливості національних економік.

Таблиця 1

Формування буферів капіталу в країнах, близьких за рівнем економічного розвитку до України

Країна	Буфер консервації		Контрциклічний буфер		Буфер системного ризику		Буфер системної важливості	
	Введено в дію	Величина	Введено в дію	Величина	Введено в дію	Величина	Введено в дію	Величина
Болгарія	2014 р.	2,5%	2023 р.	2%	2014 р. Наразі не активний	3%	2023 р. для 7 банків	0,5-1%
Хорватія	2014 р.	2,5%	2024 р.	1,5%	2022 р.	1,5%	2023 р. для 7 банків	0,25-2,5%

Продовження таблиці 1

Чехія	2014 р.	2,5%	2024 р.	1,25%	2025 р.	0,5%	2023 р. для 6 банків	0,5- 2,5%
Кіпр	2017 р.	2,5 %	2024 р.	1%	На разі не формується		2023 р. для 5 банків	0,25- 1,875%
Угорщина	2015 р.	Запровад жувався поступов о з 0,625% у 2015 р. до 2,5% у 2019 р.	2024 р.	0,5%, з 2025 р. планує ться підвищ ення до 1%	2024 р.	0-2%	2023 р. для 7 банків	2,5- 4,5%
Польща	2016 р.	2,5%	2016 р.	0%	На разі не формується		2023 р. для 10 банків	0,25-2%

Джерело: складено автором за даними [6]

Аналіз використання буферів капіталу в європейських країнах показав їх ефективність в середньо- та довгостроковій перспективі. Проте не всі країни змогли швидко використати накопичені в буферах кошти в кризовий період та зберегти необхідну кількість ресурсів для дотримання інших вимог щодо достатності капіталу. Тому при впровадженні буферів капіталу в Україні це необхідно врахувати. Крім того, як свідчить європейський досвід, законодавчо мають бути прописані цілі, на які можуть використовуватися кошти, накопичені в буферах капіталу, оскільки окремі банки можуть використовувати їх на споживчі потреби (наприклад виплату дивідендів), а не на підтримку економіки [1].

На сьогоднішній день, в умовах війни в Україні прийнято рішення про заборону виплати дивідендів акціонерними товариствами, крім державних. Таке ж рішення було прийнято в країнах ЄС під час кризи Covid19. Тому більшість банків мають у своєму розпорядженні значний обсяг нерозподіленого прибутку, який може стати джерелом формування буферів капіталу. Основним побоюванням щодо їх запровадження є можливе скорочення обсягів кредитування через зменшення вільних ресурсів. За даними НБУ, не зважаючи на воєнний стан, банки поступово нарощують темпи кредитування як суб'єктів господарювання, так і фізичних осіб. Скорочується і частка непрацюючих кредитів у портфелі банків [4]. Проте, після закінчення воєнних дій, очікується суттєве скорочення фінансової допомоги від партнерів і наростання кризових явищ в економіці країни, що може спричинити збільшення непрацюючих кредитів. Тому банкам знадобляться достатньо потужні буфери капіталу, зокрема, буфер консервації капіталу, який треба почати формувати вже зараз, щоб його можна було використати для поглинання ризиків в період кризи. Крім того, більшість країн, навіть при деактивації інших буферів капіталу, продовжує формувати буфер системної важливості, оскільки за умови дестабілізації

системно важливих банків це негативно вплине на стабільність всієї фінансової системи.

Таким чином, можна зробити висновок, що формування двох буферів капіталу (контрциклічності та системного ризику) в найближчій перспективі для України не є актуальним, проте може стати важливим інструментом регулювання банківської діяльності у післявоєнний період за умови притоку в економіку значних інвестицій. Щодо буфера консервації та системної важливості, то тут НБУ необхідно при визначенні їх розміру знайти баланс між необхідною достатністю капіталу та обсягом банківських ресурсів, які можуть бути використані для кредитування потреб економіки.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Л.П., Мороз Н.В. Впровадження буферів капіталу як інструментів макропруденційного регулювання українського банківського сектору. *Ефективні економіка*. 2021. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8657> (дата звернення: 03.10.2024).

2. Дадашова П., Данилець О. Навіщо Національний банк підсилює вимоги до капіталу банків. *Дзеркало тижня*. 28.12.2021. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/navishcho-natsionalnij-bank-pidsiljuje-vimohi-do-kapitalu-bankiv.html> (дата звернення: 01.10.2024).

3. Дадашова Первін. Поточний портфель «5-7-9» уже занадто великий для бюджету-2024 і питання боргу за програмою все ще актуальне. Інтерв'ю від 15.07.2024. *Інтерфакс Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/1000393.html> (дата звернення: 30.09.2024).

4. Огляд банківського сектору, серпень 2024 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-serpen-2024-roku> (дата звернення: 01.10.2024).

5. Про затвердження середньострокової стратегії управління державним боргом на 2024–2026 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2023 р. № 1117 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1117-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.09.2024).

6. National measures of macroprudential interest in the EU/EEA. URL: https://www.esrb.europa.eu/national_policy/ccb/html/index.en.html (дата звернення: 05.10.2024).

*Данилюк Соломія Юріївна,
здобувачка фахової передвищої освіти,
спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»;
Вавричук Оксана Степанівна,
викладач економічних дисциплін;
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола*

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У зв'язку з особливостями життя в умовах воєнного часу знання фінансових інструментів, які необхідні для ведення війни, задоволення суспільних потреб, розвитку економічної спроможності держави, є досить вагомим. Розуміння, яким чином задовольняються ті чи інші потреби, звідки вони фінансуються та покривається їхня вартість, є актуальним. Дослідимо наслідки повномасштабного вторгнення на економічний сектор України та проаналізуємо зміни у бюджетній сфері, проблеми недофінансування видатків, шляхи вирішення даних проблем. А також висвітлимо майбутні перспективи бюджетної політики України, шляхом реформ, стратегічних довгострокових цілей, проєктуючи майбутні виклики, які можуть бути в подальшому.

Бюджетна політика – це основна складова фінансової системи держави, за допомогою якої регулюється економічні явища. Також від неї залежить: підвищення добробуту громадян, отримання соціальних гарантій, фінансування вразливих верств населення, темпи економічного зростання. Якщо підійти до цього поняття з іншої сторони, то бюджетна політика – це рішення, що приймаються органами законодавчої та виконавчої влади, які визначають розвиток і використання фінансових відносин в інтересах громадян, суспільства і держави [1, с. 195]. Саме від ефективної та раціональної побудови бюджету та прозорості його функціонування, залежить зростання рівня ВВП та його перерозподілу у подальшому, конкурентна спроможність на міжнародному ринку економічних відносин.

Узагальнивши вище згадане, дійдемо висновку, що бюджетна політика – це сукупність заходів та методів регулювання державного бюджету, які спрямовані на сприяння економічного зростання та структурних перетворень, підвищення якості добробуту громадян та реалізації стратегічних цілей, які на неї покладено [2].

Глобальні зміни, які були спричинені повномасштабним вторгненням, зробили економіку України вразливою та змусили змінити нашу фінансову систему. В період воєнного стану, насамперед, важливим є забезпечення належного виконання основи фінансової політики, бюджету. На даний час перед державою постали цілі з ефективного функціонування бюджетної системи та політики, новий перерозподіл обмежених централізованих фондів грошових

коштів, забезпечення вразливих груп населення соціальними виплатами. Пріоритетом є збільшення видатків на оборонну сферу, перегляд шляхів наповнення казни країни, залучення міжнародної фінансової допомоги. Фінансова стійкість держави у цей важкий період залежить від координації та злагодженості всіх ланок бюджетної політики, а також мінімізація виникнення макроекономічних дисбалансів у фінансовій системі. Це завдання залишатиметься актуальним й у повоєнний час. Для державної влади є критично важливим сформулювати та реалізувати ту бюджетну політику, яка б відповідала теперішнім обставинам. Для цього ж, в свою чергу, важливо проаналізувати всі аспекти, з яких складається бюджетна політика України, та оцінити, який вплив вони мають на фінансову систему.

У бюджетній політиці України в часі війни можна виділити ряд різноманітних проблем, серед них: скорочення кількості підприємств, які сплачують податки; виїзд працюючого населення з країни, що призводить до скорочення трудових ресурсів, а також меншого надходження грошових коштів до бюджету; руйнування стратегічних та промислових об'єктів; виведення з ладу енергетичної системи, обмеження логістичних шляхів торгівлі товарами, окупація портів, знищення мостів та залізниць. Вище перелічені проблеми вимагають їхнього детального аналізу та розробок їх вирішення.

Для кращого розуміння ситуації бюджетної сфери України в умовах воєнного часу пропонуємо розглянути показники за період 2023-2025 років подані у табл. 1.

Таблиця 1

Дані щодо виконання бюджету у період воєнного стану

Роки	Загальні доходи	Загальні видатки	Дефіцит	Основні сфери розподілу бюджету (%)
2023	2,671 трлн грн	4,014 трлн грн	1,343 трлн грн	Оборона – 52,3%; громадський порядок, безпека та судова влада – 14,3%; соціальний захист та забезпечення – 11,7%.
2024	1,935 трлн грн	2,617 трлн грн (станом на 1.09.2024)	682 млрд грн	Оборона – 50%; громадський порядок, безпека та судова влада – 14,8%; соціальний захист та забезпечення – 11,3%.
2025 (прогноз)	2,7 трлн грн	3,644 трлн грн	944 млрд грн	Оборона – 61%; соціальний захист та забезпечення – 11,5%; охорона здоров'я – 5,7%.

Джерело: розроблено автором на основі [3], [4], [5], [6]

З наведених даних можемо бачити великий дефіцит державного бюджету кожного року, який зумовлений перевищенням видатків над доходами. Крім

державного внутрішнього боргу є ще зовнішній борг, який є заборгованістю іншим країнами та міжнародним економічним організаціям. Станом на 31.08.2024 державний борг, який включає в себе зовнішній і внутрішній державний борг, складає 6,371 трлн грн [7]. Більшою сумою є зовнішній борг оскільки міжнародна підтримка відіграє важливу роль у стабілізації економіки та фінансуванні державного бюджету шляхом надання кредитів, гарантій за кредитами та грантів [2]. Завдяки зовнішній фінансовій допомозі перекривається частка бюджетного дефіциту.

Якщо поглянути на основні сфери розподілу фонду грошових коштів, то основними, звісно, у воєнний час є оборона – половина бюджету, а також соціальне забезпечення вразливих верств населення, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб. Основна увага зосереджена на оборонних видатках та розвитку і закупівлю військового озброєння та техніки.

Як відомо, головним наповнювачем бюджетів є податки. На початку воєнного стану влада ввела корективи в систему оподаткування, яка дозволила окремим фізичним особам, підприємцям і платникам податків сплачувати їх добровільно, а також перейти на спрощену систему оподаткування та подання звітності, для окремих, навіть, було знижено ставку податку. Це звільнило багато підприємств від сплати податку на прибуток та ПДВ, що в свою чергу призвело до зменшення надходжень до бюджету та збільшення його дефіциту. Також уже давно в Україні існує схема подвійної бухгалтерії на підприємствах та суб'єктах господарювання, через яку державний бюджет недоотримує величезну частину доходів.

Тим не менш, збройний конфлікт триває і потребує додаткових джерел фінансування всередині держави, що спонукає до впровадження надзвичайних фіскальних рішень для отримання прибутку та покриття дефіциту та прогнозованих видатків.

Підвищення ставки податку не є єдиним ефективним способом зростання доходів. Потрібна підтримка малих та середніх бізнесів і використання ними природних ресурсів чи матеріальних ресурсів, які виготовляються всередині держави; збільшення інвестицій у об'єкти інфраструктури, які зазнали руйнувань; спрямування ресурсів на науково-дослідницькі та конструкторські центри, їхні інновації та новітні, сучасні розробки, особливо, в оборонній сфері; створення програм соціального захисту, психологічної підтримки для військових та ветеранів війни; державні гранти та кредити на розвиток актуальних і затребуваних сфер, таких як, збирання дронів, розробки для розмінування територій. Також важливим є продумування доступності життєвих благ для маломобільних груп населення.

Прогнозування державного бюджету на 2025 рік є доволі конструктивним з врахуванням важливих потреб, проте не лише повинні виділятися кошти на сферу оборони. У зв'язку з підвищенням рівня інфляції доцільним є перегляд заробітної плати верств населення у сферах, які не отримують великого

фінансування, а також соціальних виплат людям похилого віку та соціально вразливим верствам населення.

Для досягнення вище згаданих цілей необхідно раціонально та ефективно керувати державними коштами, здійснювати аналіз витрат і забезпечувати прозорість закупівель, особливо на державних тендерах. Боротьба з тіньовою економікою, а також ухиленням від сплати податків, які часто приховують під благодійні фонди та фірми одноденки, через які, зокрема, відбувається відмивання коштів. Збільшувати кількість урядових програм для заохочення всіх верств населення. Боротьба з корупцією через перегляд законодавства, яке б за це притягувало до відповідальності. Формування міжнародних взаємовідносин та економічних зв'язків з провідними державами світу, обміну досвідом між громадянами інших країн. Співпраця з Міжнародним валютним фондом, Європейським Союзом для забезпечення фінансової допомоги в критичних ситуаціях.

Війна в Україні сильно вплинула на фінансову систему, що привело до впровадження нових стратегій отримання доходів і виділення їх для підтримки балансу та як для найповнішого задоволення суспільних благ. Найбільшим викликом для країни стало виділення коштів на оборону та соціальний захист. На даний час основними надходженнями для наповнення бюджету є податки та зовнішня економічна підтримка. Велика кількість грантів і позик від країн світу здійснює значний вплив на бюджетну систему України, незважаючи на те, що війна триває, що в свою чергу спричиняє збільшення державного боргу.

Основним є уміння доцільно управляти фондами грошових коштів; здійснювати розвиток вітчизняного виробництва, збільшення кількості підприємств, шляхом створення середовища для процвітання бізнесу; перегляд податкового законодавства, створення підзвітності і прозорості на закупівлях державних рівнів; залучення іноземних інвесторів для зміцнення економічної конкурентоспроможності на міжнародному ринку; пріоритетність погашення державного боргу, управління наявним дефіцитом; зміцнення становища України, становлення її, як конкурентної держави на міжнародних економічних і інноваційних та інвестиційних ринках.

Список використаних джерел

1. Західна О.Р., Круглякова В.В., Рахвал І.Р. Бюджетна політика України: стан, оцінювання, перспектив. Молодий вчений. № 10 (122). 2023. С. 194-199. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5989/5858> (дата звернення: 30.09.2024).
2. Канева Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. URL: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1349/1291> (дата звернення: 30.09.2024).
3. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/3_budjetna-polityka_01-02_2024.pdf (дата звернення: 30.09.2024).

4. Сергій Марченко представив проект держбюджету-2025 народним депутатам України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/serhii-marchenko-predstavuv-proekt-derzhbiudzhetu-2025-narodnym-deputatam-ukrainy> (дата звернення: 02.10.2024).

5. Видатки держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/> (дата звернення: 02.10.2024).

6. Стасюк А., Коломієць Д. Проект бюджету-2025: скільки планують витратити на оборону, соцзахист, освіту та охорону здоров'я і де візьмуть гроші. URL: <https://suspilne.media/840767-proekt-budzetu-2025-skilki-planuut-vitratiti-na-oboronu-soczahist-osvitu-ta-ohoronu-zdorova-i-de-vizmut-grosi/> (дата звернення: 01.10.2024).

7. Державний борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 03.10.2024).

*Дідик Олександра Олександрівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Тімошенко Наталія Миколаївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів;
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету*

ІНТЕГРАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМУ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ

Сучасна геополітична та економічна ситуація висуває нові вимоги до фінансової системи України. Загрози, пов'язані з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та іншими фінансовими злочинами, вимагають від банків не лише надійного контролю за фінансовими операціями, але й впровадження новітніх технологічних рішень для підвищення ефективності фінансового моніторингу. Для залучення інвестицій та відновлення економіки необхідне створення прозорого та стабільного фінансового середовища. Тому, розвиток фінансового моніторингу є невід'ємною частиною стратегії трансформації банківського сектору України.

Метою дослідження є аналіз перспектив впровадження інноваційних технологій у фінансовий моніторинг банківського сектору України, виявлення основних переваг та викликів такого процесу, а також розробка рекомендацій для ефективної імплементації нових рішень.

Згідно з чинним законодавством, фінансовий моніторинг являє собою комплекс заходів, що здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу з метою запобігання та протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, а також фінансуванню поширення зброї масового знищення. Ці заходи включають проведення як державного фінансового моніторингу так і первинного фінансового моніторингу [1].

Вагому роль у системі банківського регулювання під час проведення фінансового моніторингу відіграє його ефективна організація, оскільки саме вона відповідає за забезпечення надійних умов для здійснення банківського нагляду.

Банки як суб'єкти первинного фінансового моніторингу реалізують наступні ключові заходи:

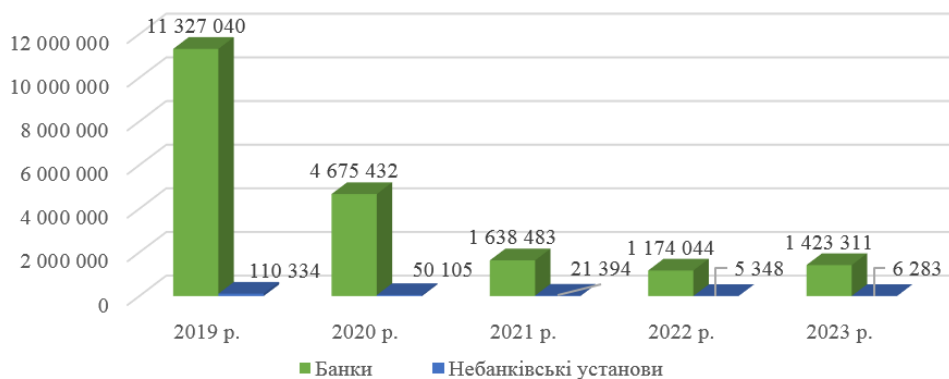
1. Збір та аналіз інформації про клієнтів, включаючи їх фінансові операції, джерела походження коштів та інші важливі дані, що мають значення для оцінки ризиків.

2. Ідентифікація та верифікація клієнтів у відповідності до стандартів КУС (know your client) та міжнародних норм боротьби з відмиванням коштів

(AML – anti-money laundering). У разі виявлення підозрілих дій, інформація передається до Державної служби фінансового моніторингу України для подальшого розгляду.

3. Застосування ризик-орієнтованого підходу, що передбачає диференційовану оцінку рівня ризику для різних категорій клієнтів на основі їх фінансової діяльності [3, с. 2-3].

Комерційні банки відіграють центральну роль у системі фінансового моніторингу, забезпечуючи первинне джерело інформації щодо фінансових операцій, які, ймовірно, можуть бути пов'язані з процесами легалізації доходів, отриманих внаслідок злочинної діяльності. Це підкреслює необхідність поглиблених досліджень у цій сфері для ефективної протидії фінансовим злочинам в Україні (рис.1).

Рис. 1. Динаміка повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу протягом 2019-2023 рр., од.

Джерело: побудовано автором на основі [2]

Оцінюючи повідомлення про підозрілі операції за період 2019-2023 рр. можна сказати, що у 2020-2021 рр. відбувалося різке зменшення кількості повідомлень від банків порівняно з 2019, що пов'язано з початком пандемії COVID-19, зменшення активності бізнесу та населення під час карантину та триваючим економічним впливом пандемії. У 2022 році показник знову впав до 1 174 044 повідомлень. Зменшення кількості виявлених випадків, що підпадають під фінансовий моніторинг, є прямим наслідком оновлення законодавчої бази, зокрема Закону України №361-IX від 06.12.2019 р., а також наслідками воєнного стану, що суттєво вплинули на фінансові потоки в країні. В 2023 році кількість повідомлень від банків дещо збільшилась і досягла 1 423 311. Це може бути обумовлено адаптацією фінансової системи України в умовах війни, зокрема банків до нових викликів і відновленням економічної активності в деяких секторах. Також варто врахувати міжнародний тиск щодо підвищення стандартів прозорості у фінансових операціях під час військових дій.

В сучасних реаліях та з огляду на наявний рівень технологій, розвиток фінансового моніторингу в банківському секторі безпосередньо пов'язаний із застосуванням цифрових технологій. Цифрова трансформація банківського сектора виступає рушійною силою для вдосконалення фінансового моніторингу.

Інтеграція фінансових технологій не лише породжує нові форми банківської діяльності, а й суттєво впливає на вдосконалення систем контролю та запобігання фінансовим злочинам. *Серед основних технологій, які забезпечують цей процес, можна виділити:*

1. Блокчейн та розподілені реєстри. Технологія розподіленого реєстру дозволяє забезпечити прозорість транзакцій, підвищити рівень безпеки та спростити відстеження джерел походження коштів. Блокчейн може допомогти запобігти відмиванню грошей та фінансуванню тероризму через надійну систему записів, яку важко підробити.

2. Штучний інтелект. Алгоритми штучного інтелекту можуть використовуватися для автоматичного аналізу великого обсягу даних, виявлення підозрілих транзакцій та управління ризиками.

3. Хмарні обчислення. Хмарні технології дозволяють банкам зберігати та обробляти великі обсяги даних швидко та безпечно, а також забезпечувати доступ до цих даних з будь-якої точки світу. Це підвищує ефективність моніторингу та спрощує обмін інформацією між банками та регуляторами.

4. Біометрична ідентифікація. Біометричні технології, такі як розпізнавання відбитків пальців, обличчя та голосу, дозволяють банкам більш надійно ідентифікувати своїх клієнтів, зменшити ризики шахрайства та ефективніше виконувати вимоги регуляторів щодо верифікації клієнтів.

Незважаючи на значний прогрес, інтеграція фінансових технологій також створює нові виклики: збільшення обсягів даних, що обробляються, підвищує ризики кібератак і вимагає вдосконалення заходів безпеки; швидкий розвиток технологій вимагає постійного оновлення нормативно-правової бази; для ефективного використання нових технологій потрібні фахівці з відповідними компетенціями [4, с. 115].

Таким чином, інтеграція інноваційних технологій у систему фінансового моніторингу українських банків є стратегічним пріоритетом розвитку сучасної фінансової інфраструктури. Застосування таких інструментів, як машинне навчання, аналітика великих даних та технологія блокчейн, дозволяє суттєво підвищити ефективність виявлення та запобігання фінансовим злочинам, зміцнити довіру до банківської системи та забезпечити відповідність міжнародним стандартам. Успішна реалізація цієї стратегії вимагає комплексного підходу, що включає не тільки технологічні аспекти, але й розвиток людського капіталу, адаптацію нормативно-правової бази та тісну співпрацю з регуляторними органами. Тільки спільними зусиллями банків, регулятора та постачальників технологічних рішень можна побудувати сучасну та ефективну систему фінансового моніторингу.

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

2. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2023 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist>

3. Руда О., Марценюк О. Діяльність банків в системі протидії легалізації доходів одержаних злочинним шляхом. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-129>

4. Грибик І., Просович О., Чучман І.-Б. Банківський сектор в умовах цифрової трансформації: виклики для безпекового потенціалу. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 4(22). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-109-118](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-109-118)

*Дмитровська Вероніка Степанівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів;*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ НИМ

У сучасних умовах малий і середній бізнес (МСБ) є не лише рушійною силою економіки, але й фундаментом для інноваційного розвитку. Однак, попри їхнє вагомє значення, МСБ регулярно стикаються з низкою труднощів, таких як нестабільність ринкової ситуації, обмеженість ресурсів та недостатня ефективність управління. Одним із ключових завдань для МСБ є впровадження інноваційних управлінських рішень, щоб забезпечити свою конкурентоспроможність і стійкість у сучасному бізнес-середовищі.

Сучасні тенденції показують, що технологічний прогрес, зміни у споживчих вподобаннях та глобалізація ринків створюють нові виклики для МСБ. Так, за офіційними даними понад 90% підприємств у країнах ЄС належать до категорії МСБ, крім того вони генерують близько 70% робочих місць. Проте лише половина МСБ у країнах Європейського Союзу повідомляють про впровадження інновацій, що вказує на потребу в активізації інноваційних процесів. На основі цього можна висунути припущення, що інноваційні управлінські рішення допоможуть МСБ не тільки зберегти конкурентні переваги, але й забезпечити стабільний розвиток в умовах економічної нестабільності.

Один із основних напрямів сучасних тенденцій – це швидкий прогрес технологій та їхній вплив на бізнес-процеси. Інтернет-технології, аналітика даних, штучний інтелект і автоматизація створюють нові можливості для МСБ у

підвищенні показників маркетингу, ефективності, управлінні та взаємодії з клієнтами.

Іншим значущим напрямом є трансформація споживчих вподобань та очікувань. Спостерігається підвищення попиту на індивідуалізовані сервіси, оперативність обслуговування і продукти з екологічно чистих матеріалів. Ці зміни змушують підприємства оперативно адаптуватися до змін в попиті та підлаштовувати свою діяльність під потреби ринку. Також важливо відмітити посилення конкуренції в бізнес-середовищі, особливо в цифровому просторі. З розвитком інтернет-торгівлі та появою онлайн-платформ кількість учасників ринку збільшується, що вимагає від малих та середніх підприємств постійного вдосконалення своїх товарів і послуг, а також посилення конкурентних переваг.

Ще однією значущою тенденцією є розвиток концепцій та моделей інноваційного управління, специфічних для МСБ. Дослідники виявляють унікальні особливості цих підприємств, пов'язані з обмеженими ресурсами та потребою у гнучких підходах до впровадження інновацій, які виходять за межі традиційних моделей корпоративного управління – табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз елементів інноваційного управління, прикладів їхнього використання в МСП, а також специфіки підходів до цих елементів з урахуванням особливостей малого бізнесу

Елементи інноваційного управління	Приклади у сфері МСП	Унікальність для МСП
Створення сприятливого середовища для творчості [5]	Організація інноваційних лабораторій та хакатонів для працівників МСП	Розробка програм і заходів, орієнтованих на стимулювання інноваційної діяльності серед малих компаній.
Заохочення інноваційної культури серед персоналу [6]	Запровадження системи винагород за нові ідеї та внесок у розвиток інновацій	Адаптація механізмів стимулювання до потреб МСП
Розвиток партнерських відносин [7]	Співпраця з дослідницькими центрами та університетами для спільної розробки продуктів	Специфічність форм партнерства у сфері МСП
Використання інструментів та технологій [8]	Інтеграція хмарних технологій для підвищення ефективності бізнес-процесів	Адаптація інноваційних рішень до потреб та можливостей МСП
Навчання та розвиток персоналу [9]	Розробка спеціалізованих навчальних програм і тренінгів для персоналу у сфері інновацій	Врахування потреб у навчанні, що сприяє розвитку МСП

Інноваційні стратегії та підходи до управління малими та середніми підприємствами є важливими чинниками їхнього успіху на ринку. В даному контексті важливим є активне впровадження технологій. До прикладу, компанія Airbnb трансформувала ринок оренди житла завдяки цифровій платформі, яка

полегшує обмін житлом. Це дозволило їй зміцнити позиції на ринку та швидко популяризувати свою діяльність, демонструючи роль технологій в масштабуванні МСБ.

Ще однією ефективною стратегією є налагодження партнерських стосунків. Наприклад, малий виробник меблів може співпрацювати з дизайнерами інтер'єрів або архітекторами для створення унікальних продуктів, що дозволить йому вийти на нові ринки, розширити клієнтську базу і підвищити продажі. Крім цього, використання сучасних управлінських методів, як-от agile, може суттєво підвищити ефективність МСБ.

Отже, щоб зміцнити свої позиції на ринку та залишатися конкурентоспроможними, МСБ можуть використовувати наступні інноваційні підходи:

1. Постійний аналіз ринку та конкурентів. Регулярне відстеження ринкових трендів і діяльності конкурентів допоможе адаптувати стратегії та продукти під зміни у конкурентному середовищі та попиті.
2. Формування інноваційної культури. Варто стимулювати співробітників до генерування нових ідей та рішень, що дозволить впроваджувати інноваційні підходи для покращення бізнес-процесів.
3. Інвестування у дослідження та розвиток. Розвиток технологій і продуктів через інвестиції в R&D допоможе створити конкурентні переваги та підвищити якість продукції.
4. Співпраця з інноваційними компаніями та стартапами. Партнерство з інноваційними фірмами відкриє нові можливості для спільного розвитку технологій та впровадження нових ідей.
5. Орієнтація на потреби клієнтів. Постійний аналіз потреб клієнтів і вдосконалення продуктів відповідно до цих потреб підвищать конкурентоспроможність компанії.
6. Використання креативних маркетингових стратегій. Впровадження новаторських маркетингових підходів дозволить МСБ залучити нових клієнтів та вирізнитися серед конкурентів.

З огляду на сучасні тенденції в розвитку малих і середніх підприємств, стає очевидним, що впровадження інноваційних рішень є ключем до успіху. Ринкове середовище швидко змінюється, і МСБ мають адаптуватися до цих змін, щоб залишатися на плаву. Інноваційність забезпечує МСБ здатність не тільки реагувати на виклики, але й займати провідні позиції на ринку.

Аналіз наукових робіт та досліджень у сфері управління МСБ показує, що ті підприємства, які активно впроваджують інновації, мають вищий рівень конкурентоспроможності та стабільності на ринку. Зокрема, застосування сучасних технологій, розвиток інноваційної культури та партнерство з іншими компаніями дозволяють малим і середнім підприємствам досягати стійкості в умовах змінного ринкового середовища.

Загалом МСБ слід впроваджувати інноваційні підходи до своєї діяльності для забезпечення довгострокової стабільності та конкурентоспроможності. Це

може включати розвиток нових продуктів, впровадження інноваційних маркетингових рішень та активну співпрацю з партнерами, що допоможе їм досягти зростання та успіху на сучасному ринку.

Список використаних джерел

1. Chatterjee, S., Chaudhuri, R., Vrontis, D. and Galati, A. (2023), "Influence of managerial practices, productivity, and change management process on organizational innovation capability of small and medium businesses", *European Business Review*, Vol. 35 No. 5, pp. 839-859. <https://doi.org/10.1108/EBR-02-2023-0049> (відкритий доступ, дата звернення 06.10.2024)

2. Yawised, K., Apsawirote, D., Chatrangsan, M. and Muneesawang, P. (2022), "Turning digital technology to immersive marketing strategy: a strategic perspective on flexibility, agility and adaptability for businesses", *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JEEE-06-2022-0169> (відкритий доступ, дата звернення 06.10.2024)

3. Akgün, A.E. and Polat, V. (2022), "Strategic orientations, marketing capabilities and innovativeness: an adaptive approach", *Journal of Business & Industrial Marketing*, Vol. 37 No. 4, pp. 918-931. <https://doi.org/10.1108/JBIM-09-2020-0435> (відкритий доступ, дата звернення 06.10.2024)

4. Begnini, S., Oro, I.M., Tonial, G. and Dalbosco, I.B. (2023), "The relationship between the use of technologies and digitalization strategies for digital transformation in family businesses", *Journal of Family Business Management*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JFBM-06-2023-0087> (відкритий доступ, дата звернення 06.10.2024)

5. Nagori, R. (2022), "Improving Employee Engagement in Small and Medium Enterprises", Biginas, K., Sindakis, S., Koumproglou, A., Sarantinos, V. and Wyer, P. (Ed.) *Small Business Management and Control of the Uncertain External Environment (Advanced Strategies in Entrepreneurship, Education and Ecology)*, Emerald Publishing Limited, Leeds, pp. 151-177. <https://doi.org/10.1108/978-1-83909-624-220211010> (відкритий доступ, дата звернення 06.10.2024)

*Жарікова Олена Борисівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи та страхування;
Коваленко Діана Олександрівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

ОПЕРАЦІЇ З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ В УКРАЇНІ

З розвитком цифрових технологій та поширенням безготівкових розрахунків операції з платіжними картками стають невід'ємною частиною фінансової інфраструктури України. Водночас зростання кількості карткових транзакцій супроводжується низкою викликів, зокрема ризиками шахрайства, потребою в удосконаленні законодавчої бази, а також необхідністю підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Актуальність дослідження обумовлена потребою в комплексному аналізі існуючих проблем у сфері карткових розрахунків та розробці рекомендацій для їх вирішення з метою забезпечення надійності, безпеки та ефективності операцій з платіжними картками в Україні.

Питання безготівкових розрахунків, їхньої практичної реалізації та інструментів забезпечення досліджували такі вчені, як Є. Бублик, З. Васильченко, А. Пилипенко, І. Попович, М. Євдокімова та інші. Науковці досліджують поточний стан та майбутні перспективи ринку платіжних карток, а також обґрунтовують необхідність переходу до безготівкових розрахунків.

Метою роботи є аналіз ринку операцій з платіжними картками в Україні з метою визначення його сильних і слабких сторін та розробки рекомендацій щодо подальшого розвитку в сучасних умовах господарювання України.

Банківська платіжна карта – це високотехнологічний пристрій, що містить мікропроцесорний чіп або магнітну смугу зі зашифрованою інформацією, яка дозволяє його власнику здійснювати безконтактні або контактні платежі, знімати готівку та виконувати інші банківські операції [1].

Залежно від функціоналу, платіжні картки поділяються на дебетові і кредитні. Дебетова картка – це інструмент для безготівкових розрахунків, який пов'язаний з вашим особистим рахунком у банку. Ви можете використовувати її для зняття готівки, оплати товарів та послуг, а також для переказу коштів.

Кредитна картка надає можливість здійснювати безготівкові розрахунки за рахунок кредитних коштів банку в межах встановленого ліміту. Цей фінансовий інструмент забезпечує гнучкість у здійсненні платежів, проте вимагає відповідального підходу до управління заборгованістю.

Рівень розвитку ринку платіжних карток безпосередньо пов'язаний з рівнем розвитку банківського сектору та фінансовою обізнаністю населення країни. Активність банків у сфері емісії карток та залучення нових клієнтів свідчить про їхнє прагнення відповідати сучасним вимогам ринку та

стимулювати перехід до безготівкових розрахунків. Як свідчать дані (рис. 1.1), українці все частіше обирають безготівкові розрахунки, віддаючи перевагу їхній зручності та швидкості [2].

Рис. 1. Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток, I квартал 2024 року

Джерело: [2]

Через карткові рахунки щодня проходять чималі суми грошей. Пластикові картки є засобом, який може змінювати рівень боргових зобов'язань самого банку. Важливо зауважити, що пластикові картки добре підтримують і багато інших банківських продуктів, таких як кредитні продукти, гривневі та валютні депозити, дорожні чеки, акції, обмін валюти, трастові операції та консультування. Тобто можна говорити про те, що пластикові картки є інструментом доступної та ефективної взаємодії клієнтів з банком або один з одним [1].

Аналізуючи український ринок пластикових карток, фахівці виділяють такі особливості:

1. нерівномірність регіонального розвитку терміналів та пристроїв прийому платежів через пластикові картки;
2. низький рівень культури поведінки з пластиковими картками (обсяг покупок з використанням карток у 2 рази менший за зняття грошей);
3. недоступність досить ефективних систем безпеки для деяких банків-емітентів карток;
4. наявність «порожніх» карт, тобто продуктів, які випущені, але не були активовані;
5. домінування розрахункових карток над кредитними.

Перелічені тенденції зумовлюють поточний стан ринку пластикових карток у нашій країні.

Розвиток інфраструктури безготівкових розрахунків, що відображається у збільшенні кількості POS-терміналів, банкоматів та пунктів прийому карт, свідчить про позитивну динаміку на ринку (рис. 2.2). Крім того, спостерігається зростання кількості емітованих карток, особливо безконтактних та токенизованих [2].

Рис. 2. Безготівкові розрахунки з використанням платіжних терміналів, I квартал 2024 року

Джерело: [2]

За результатами першого кварталу 2024 року кожен третій гривень, перерахований з картки на картку, становив 32,9% загальної суми транзакцій. Водночас, майже кожна десята операція була пов'язана з онлайн-оплатою товарів та послуг (8,9% від загальної кількості). За сумою онлайн-платежі склали 14,6% від загального обсягу транзакцій (рис. 2.3) [2].

Оцінка перспектив розвитку пластикових карток, провідними фахівцями банківського сектора вказує на наявність низки основних тенденцій:

- знижки та бонусні програми стимулюють попит на користування пластиковими картками;
- зниження заробітних плат та доходів населення, при агресивній рекламі споживчих товарів, що в разі стимулює попит на кредитні пластикові карти;
- переважна частина пластикових карток буде забезпечена можливістю безконтактного оперування з пристроями зчитування [1].

Рис. 3. Операції з використанням платіжних карток в Україні та за кордоном, I квартал 2024 року

Джерело: [2]

З огляду на динамічний розвиток фінансового ринку України та зростання популярності високотехнологічних фінансових інструментів, актуальним завданням є стимулювання безготівкових розрахунків та розширення використання платіжних карток. Сьогодні спостерігається зростаючий попит на ефективні та безпечні способи здійснення платежів. Безготівкові розрахунки за допомогою платіжних карток стали стандартом, що підштовхує банки до постійного вдосконалення своїх послуг та активної боротьби за клієнтів на ринку платіжних систем.

Отже, таким чином можна сказати про те, що пластикові картки опосередковують безготівкові розрахунки. Основними картами є розрахункові та кредитні картки, кожен вид базується на тому, чи є кошти клієнта власними чи позиковими. Нині кожного жителя нашої країни доводиться приблизно дві пластикові картки, при цьому у третини населення є кредитні карти, через падіння доходів, популярність цих продуктів зростатиме.

Список використаних джерел

1. Васильченко З., Пилипенко А. Аналіз ринку платіжних карток та платіжної інфраструктури. Економіка та суспільство. 2022. № 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-8> (дата звернення: 23.08.2024).

2. Зростання платіжної інфраструктури та кількості активних карток: тенденції ринку у першому кварталі. Мінфін - все про фінанси: новини, курси валют, банки. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/06/11/128811638/> (дата звернення: 23.08.2024).

*Жарікова Олена Борисівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи та страхування;
Оборська Вікторія Володимирівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: ВПЛИВ НА БАНКІВСЬКУ ЛІКВІДНІСТЬ ТА СТІЙКІСТЬ

Аграрний сектор є однією з ключових складових економічного розвитку України, займаючи значну частку у валовому внутрішньому продукті країни та забезпечуючи значні обсяги експорту. Однак обмежений доступ до фінансування залишається найбільшою перешкодою для подальшого зростання, особливо для малих і середніх сільськогосподарських підприємств [1, 2].

Традиційні фінансові продукти, такі як банківські кредити, мають низьку ефективність через високі ризики, сезонність сільськогосподарського виробництва та нестабільну ліквідність банківської системи.

У цьому контексті існує нагальна потреба у запровадженні інноваційних фінансових рішень, які можуть зменшити навантаження на банківський сектор та забезпечити стабільне фінансування аграрного сектору. Одним із таких інструментів є облігації агробізнесу, які дозволяють агропідприємствам диверсифікувати джерела капіталу та зменшити залежність від банків. Цей механізм не лише забезпечує залучення прямих інвестицій шляхом випуску облігацій та знижує кредитний ризик банків, а й покращує ліквідність банків шляхом розподілу фінансових ризиків між різними інвесторами [2, 3].

Крім того, аграрні розписки є ефективним інструментом кредитної гарантії, який надає банкам додаткову безпеку у вигляді майбутньої продукції та інших активів. Це допомагає зменшити кредитний ризик і збільшити ліквідність банківської системи. Страхування сільськогосподарських ризиків, зокрема страхування врожаю та погодних умов, також зменшує ймовірність дефолту та сприяє підвищенню стабільності банків [2, 3].

Фінтех-технології та цифрові платформи також пропонують нові можливості для оптимізації фінансування в агросекторі. Ці технології допоможуть підвищити прозорість та ефективність фінансових операцій, завдяки автоматизації процесів кредитування, оцінці ризиків та моніторингу фінансових операцій, подальшому зміцненню довіри банків та інвесторів до агросектору.

Впровадження інноваційних фінансових рішень також сприятиме зміцненню стабільності всієї української банківської системи. Завдяки диверсифікації джерел фінансування в аграрному секторі банки зможуть ефективніше управляти власною ліквідністю, тим самим зменшуючи свою

залежність від короткострокових кредитів і підвищуючи свою стійкість до фінансових шоків.

Крім того, кредитний ризик мінімізується за рахунок використання таких інструментів, як аграрні розписки та страхування врожаю, щоб банки не боялися банкрутства позичальника в разі поганої погоди чи інших вимушених обставин, які зможуть кредитувати аграрний сектор підприємств з більшою впевненістю.

Також, оцифрування фінансових процесів значно спростить доступ фермерів до фінансових ресурсів, зменшивши адміністративні перепони та час, витрачений на розгляд заявок на кредит. Це дозволяє фермам швидко отримувати кошти, необхідні для інвестування у виробництво, що особливо важливо під час сезонних коливань [1, 2, 3].

Таким чином, інноваційні фінансові продукти мають значний позитивний вплив як на розвиток аграрного сектору, так і на ліквідність і стабільність банківської системи. Їх реалізація сприятиме зменшенню ризиків, пов'язаних з фінансуванням сільськогосподарської діяльності, забезпечить сталий розвиток аграрного сектору та підтримає економічну стабільність країни. Максимізація впливу цих інновацій вимагає активної участі держав у просуванні використання таких інструментів шляхом відповідних регуляторних заходів та створення інфраструктури для розвитку цифрових фінансових платформ.

Список використаних джерел

1. Шевцова О.Й. Функціональна адаптація банківської системи України з позиції системного аналізу. Науковий вісник ОНЕУ. №4. 2022. С. 81-93. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2024/316-317/pdf/80-86.pdf> (дата звернення: 09.10.2024)

2. Особливості фінансового забезпечення аграрного сектору України в сучасних умовах. 2023 URL: <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2023/vipusk-103-chastina-2/osoblivosti-finansovogo-zabezpechennya-agrarnogo-sektoru-ukraini-v-suchasnih-umovah.html> (дата звернення: 09.10.2024)

3. Аналіз аграрного сектору економіки України. Державна служба статистики України. 2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.10.2024)

*Журбенко Наталія Михайлівна,
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування;
Сумський національний аграрний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним із найперспективніших шляхів збалансування державного бюджету в сучасному світі з врахуванням ринкової економіки є інститут державних закупівель. За допомогою цього механізму країна здатна забезпечувати свої потреби за єдиним механізмом з допомогою системи. Проаналізувавши той факт, що основою сучасної політики є економіка, стабільність щодо розвитку та певні механізми, які впливають на економічне та раціональне використання державних коштів ми вважаємо, що це питання особливо актуальне в умовах триваючих військових дій та повномасштабної агресії в Україні.

В сучасних умовах технологічний розвиток сучасного світу завжди пропонує нові інноваційні технічні рішення, які суттєво покращують різні сфери нашого життя, однією з яких є сфера державного управління та адміністрування. Реалізація інноваційних рішень у державному управлінні на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій є проявом форми організації державного управління а саме електронного урядування.

Електронна система закупівель включає веб-портал уповноваженого органу Prozorro та авторизований комерційний електронний майданчик. Ця система забезпечує порядок отримання, створення, розміщення та обміну інформацією, функції та документообіг між усіма ланками системи [1]. Ві.prozorro.org містить інформацію про всі закупівлі, здійснені в системі Prozorro починаючи з 2015 року. За допомогою цього ресурсу можна оформити варіанти закупівель за певними параметрами, замовниками чи постачальниками, тощо. Крім того, деяку інформацію можна завантажити у формат Excel для подальшого використання, аналізу та дослідження.

Кожного дня держава оголошує тисячі тендерів на закупівлю продуктів харчування, оргтехніки, громадського транспорту, будівельних матеріалів, ліків, медобладнання, ІТ-систем, тощо. Щороку з державного та місцевих бюджетів витрачаються мільярди гривень на те, щоб українці мали де навчатися, лікуватися, мали транспортний зв'язок та доступ до інших соціальних благ. У будь-якій країні державні закупівлі – це величезний ринок і величезна відповідальність держави. В Україні цей ринок абсолютно прозорий. Замовники публікують оголошення про закупівлі в системі Prozorro, а постачальники – свої комерційні пропозиції. Публікація оголошень та подання пропозицій здійснюється через авторизовані в системі Prozorro електронні майданчики. Далі відбувається електронний аукціон, в якому беруть участь усі постачальники, які

подали свої пропозиції. Інформація про тендер надходить до центральної бази Prozorro та одночасно оприлюднюється на порталі prozorro.gov.ua та на всіх платформах. Принцип побудови цієї електронної системи називають двоступеневим або гібридним. Система Prozorro побудована на відкритому коді: будь-хто може використовувати та поширювати дані системи, в тому числі в комерційних цілях. *Принцип роботи Prozorro:*

- всі все бачать. Весь процес закупівлі можна побачити на порталі Prozorro: від оголошення до переможця, оформлення договору та оплати за нього;
- конкуренція перемагає все. Завдяки системі Prozorro публічні закупівлі вперше стали конкурентним ринком. Чим більше учасників аукціону, тим більша конкуренція, а отже, економія коштів платників податків;
- золотий трикутник партнерства. Prozorro об'єднує та враховує інтереси країни, бізнесу та громадянського суспільства.

Незважаючи на свої переваги система має і окремі недоліки. Наукова думка з цього приводу обговорюється в різних публікаціях. Так О.А. Лаговська, С.Ф. Легенчук, С.В. Свірко вважають, що у сфері державних закупівель необхідно запровадити дієві заходи контролю з визначенням рівня відповідальності за використання неналежних процедур закупівель та невиконання зобов'язань за тендерними договорами. Для усунення виявлених таких недоліків потребують окремі дослідження з метою розробки подальших рішень та комплексного системного підходу з урахуванням практичних аспектів використання системи державних закупівель [2].

Царнітзкі Д., Нуермунд П., Мошгбар Н. [3] виявили стабільний і значний вплив державних закупівель, спрямованих інновації, а саме закупівлю нових продуктів і послуг. *Вони вважають, що державні закупівлі також можуть:*

- сприяти зменшенню перешкод для малого та середнього бізнесу в Україні, зокрема в агроекологічному секторі;
- бути каталізатором процесу впровадження інновацій;
- стимулювати розвиток інноваційних бізнес-моделей завдяки створенню системи індикаторів інноваційного розвитку пропонованих товарів, робіт чи послуг;
- сприяти просуванню моделей сталого розвитку в державні та регіональні проекти;
- бути корисним інструментом для органів місцевого самоврядування з метою досягнення соціальних, інноваційних та екологічних цілей;
- бути ефективним інструментом для досягнення цілей екологічної політики, визначених Європейською комісією щодо державних зелених закупівель (GPP).

Ми підтримуємо думку цих вчених але вважаємо необхідним акцентувати увагу на те, що державні закупівлі повинні стимулювати інноваційний розвиток воєнного сектору економіки України.

На думку Таміли Щербакової та Олександра Гринчука [4], державні закупівлі – це специфічний механізм, за допомогою якого отримуються товари чи послуги. Метою публічних закупівель є задоволення потреб замовників у товарах, роботах чи послугах, які будуть реалізовані в майбутньому. На основі аналізу тенденцій державних закупівель ними визначено перспективи розвитку електронних закупівель на базі платформи Prozorro, зокрема вдосконалення процесу закупівель; підвищена відповідальність за дотримання. Вони вважають, що найбільш ефективним інструментом стимулювання розвитку системи державних закупівель є принципи прозорості, рівного доступу до всіх суб'єктів та формування ефективного конкурентного законодавства з чим ми абсолютно згодні.

Воєнний стан, безперечно, вплинув на ринок державних закупівель. Аналіз, проведений групою дослідників, показує, що існує непропорційна тенденція до активізації державних закупівель під час воєнного стану. Запровадження окремих змін у процедурах державних закупівель під час воєнного стану сприяє найшвидшому та гнучкому забезпеченню запитів та нагальних потреб, а внаслідок ланцюгової залежності – сприянню прозорості, що позитивно впливає на відновлення довоєнних значень показників ринкової оцінки кількісних і якісних державних закупівель. [5]. На нашу думку необхідно побудувати систему оцінки ефективності державних закупівель, що у сприятиме активізації та подальшому розвитку та підвищенню прозорості, усуненню недоліків. Це дозволить уникати різного роду скандалів та недобросовісної роботи замовників та покупців.

Тому наразі існує потреба у вдосконаленні та внесенні змін до нормативно-правової бази в частині саме проведення державних закупівель у складний для України час. Згідно з дослідженням Пантелеймоненко А., Мілька А. та Павленко О. починаючи з 2022 році з точки зору військового права, процедури закупівель постійно змінюються. Фахівці з державних закупівель активно відслідковують поточні зміни в законодавстві та продовжують шукати шляхи застосування нових вимог на практиці, зокрема у сфері оборонних закупівель. Деякі зміни в законодавстві у сфері державних закупівель стали простими інструментами, які полегшують механізм закупівель, а деякі зміни викликають суперечливі точку зору та потребують доопрацювання [6].

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що процес державних закупівель має бути зрозумілим, контрольованим та відповідати сучасним запитам суспільства і ситуації що склалася в Україні. Внесення змін до законодавчої бази публічних закупівель значно прискорило процес закупівлі товарів, робіт і послуг замовниками але нормативно-правова база постійно потребує доопрацювання та вдосконалення. Оновлені правила закупівель не тільки спростять і прискорять роботу, а й стимулюватимуть розвиток національного бізнесу в цих складних для України умовах та прискорять перемогу.

Список використаних джерел

1. Основні можливості BI Pro – професійного модулю аналітики. URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/osnovni-mozhливosti-bipro-profesiynogo-modulyu-analitiki> (дата звернення: 01.10.2024).
2. Лаговська О.А., Легенчук С.Ф., Свірко С.В. Державні закупівлі в Україні: аналіз переваг і недоліків. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2021. Вип. 2 (49). С.56-60.
3. Czarnitzki D., Hünermund P., Moshgbar N. Public Procurement of Innovation: Evidence from a German Legislative Reform. *International Journal of Industrial Organization*. 2020. Vol. 71. 102620. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijindorg.2020.102620> (дата звернення: 01.10.2024).
4. Щербакова Т., Гринчук О. Публічні закупівлі у системі регулювання розвитку економіки. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2021. № 2(27). URL: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.2\(27\).167-174](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.2(27).167-174) (дата звернення 10.09.2024).
5. Кильницька Є. В., Глухова С. В., Колодяжна Т. В. Дослідження тенденцій ринку публічних закупівель під час дії воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 8. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-10-01> (дата звернення 10.09.2024).
6. Пантелеймоненко А., Мілька А., Павленко О. Публічні закупівлі в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, 2023. №51. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-20> (дата звернення 01.10.2024).

*Зайчко Ірина Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Павленко Ілля Леонідович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Внаслідок повномасштабного вторгнення економіка України зазнала значного спаду. Незважаючи на стійкість бізнесу, доступ до сучасних технологій та інвестицій ускладнився, що вимагає пошуку нових рішень для подолання викликів, спричинених війною. Безумовно, ці виклики вимагають активізації сучасних підходів та більш ефективних механізмів залучення інвестицій, котрі можуть допомогти відновити економіку та промисловість.

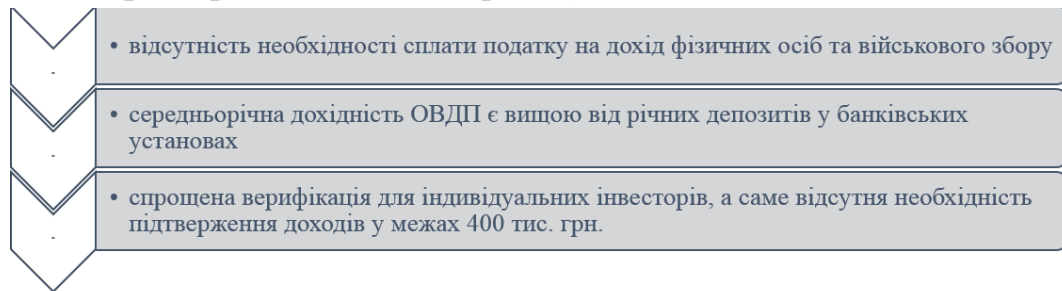
У 2022 році ВВП нашої держави зменшився на понад 29,2 %, а частка переробної промисловості скоротилася до 7% [5]. Незважаючи на те, що бізнес демонстрував максимально можливу стійкість у всіх видах своєї діяльності, він все ж таки зіштовхнувся із значними обмеженням, які ускладнили доступ до сучасних технологічних рішень та залучення нових інвестицій.

Нинішня війна в Україні є найбільш масштабною з часів Другої світової війни, що змушує переосмислювати підходи до вирішення проблем в усіх галузях, зокрема у сфері інвестування. Війна, поряд із жорсткою ринковою конкуренцією та впливом глобальних подій, підштовхує підприємства до пошуку нових способів примноження власного капіталу та залучення інвесторів. Це стає особливо важливим для забезпечення зовнішніх джерел фінансування та подальшого розвитку компаній у складних економічних умовах. [1]. Тому, для України інвестиції – це одне з важливих джерел додаткових коштів, які не лише можуть допомогти підтримати економічну стійкість в умовах повномасштабного вторгнення, а також сприятимуть повоєнній відбудові економіки та поверненню в країну людей, які виїхали.

Слід відмітити, що поступове та обережне зняття валютних обмежень сприяло залученню нових інвестицій і позикових коштів для відновлення економіки України [6]. Інвестиції в більшості випадків спрямовувалися у сфери економічної та господарської діяльності, які характеризуються розвиненістю. Станом на 31 березня 2024 року, найбільші обсяги прямих інвестицій були спрямовані до підприємств промисловості, які отримали 38,9% від загальної суми інвестицій. Також значні інвестиції надійшли до установ і організацій, що займаються оптовою та роздрібною торгівлею, а також ремонтом автотранспортних засобів і мотоциклів – 17,0%. Серед основних країн-інвесторів

домінують Кіпр із часткою 31,6%, Нідерланди – 20,8%, Велика Британія – 4,8%, Швейцарія – 4,2%, Німеччина – 4,3%, Австрія – 3,5%, Люксембург – 2,7%, і Франція – 2,6%. [4].

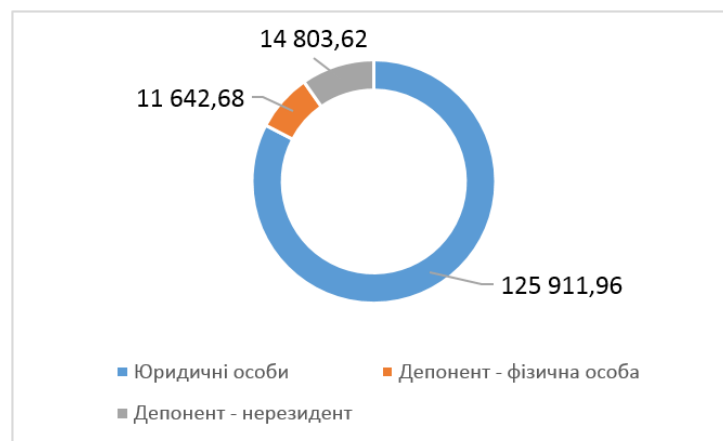
Не менш важливим аспектом є й те, що держава активно намагається залучати додаткові інвестиції через фінансовий інструмент – військові облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). Ці цінні папери були запроваджені як додаткове джерело фінансування для державних потреб і Збройних сил України, котрі мають характерні особливості (рис. 1).

Рис. 1. Відмінні особливості військових ОВДП

Джерело: систематизовано автором за [8]

Ілюстрація обсягів військових облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), що перебувають в обігу станом на 1 січня 2024 року (рис. 2), у розрізі різних категорій депонентів, вказує на те, що найбільшу частку складають військові ОВДП, які належать юридичним особам – 125911,96 млн грн. Депозити фізичних осіб становлять 11642,68 млн грн, а нерезидентів – 14803,62 млн грн. Це демонструє активну участь різних груп вкладників у підтримці держави під час війни за допомогою інвестування в військові ОВДП.

Рис. 2. Військові ОВДП в обігу станом на 01.01.2024, у млн. грн

Джерело: побудовано автором за [2]

Серйозними викликами для України, з якими вона зіткнулася при залученні додаткових інвестицій у національну економіку слід віднести:

- відсутність достатнього рівня обізнаності щодо інструментів інвестування;

- значні складнощі з фінансуванням малих підприємств, які внаслідок війни зазнали серйозної шкоди, оскільки досить складно знайти доступні варіанти залучення додаткових ресурсів.
- складна демографічна ситуація викликана повномасштабним вторгненням (за оцінками МОМ станом на 16 квітня 2024 року кількість внутрішньо переміщених осіб становила приблизно 3,5 мільйона осіб) [7].
- проблеми з експортом продукції сільського господарства, викликані певними затримками та серйозними обмеженнями експорту сільськогосподарської продукції;
- низька фінансова грамотність, відсутність достатнього рівня фінансової обізнаності керівників підприємств та нестача професійних управлінських кадрів знижує ефективність керування бізнесом, а також зменшує здатність малого та середнього бізнесу адаптуватися до швидких змін [3].

Отже, повномасштабне вторгнення росії на територію нашої держави завдало значної шкоди як економіці, так і процесам інвестування зокрема. На сьогодні, інвестори намагаються організовувати інвестування лише в тих сферах, які вже добре розвинуті. При цьому, держава докладает багато зусиль для збільшення обсягу залучення інвестицій. Одним з таких кроків є активний випуск військових ОВДП. Вважаємо, що Україна зіштовхнулася зі значними викликами, які потрібно подолати для формування сприятливого інвестиційного клімату. Важливу роль у цьому відіграватимуть міжнародна підтримка та інтеграція новітніх технологій, які можуть стати ключовим фактором для подальшого розвитку країни в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т. Г., Заїчко І. В., Бондарук І. С. Діагностика фінансового стану підприємства та його інвестиційної привабливості в системі фінансового менеджменту. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2022. № 1-2. С. 62-75. URL: <https://doi.org/10.31767/nasoa.1-2-2022.08>
2. Військові ОВДП в обігу станом на 01.01.2024. *Сайт НБУ*. URL: <https://bit.ly/3XKzPjX>
3. Заїчко І. В., Білошкурська Н. В. Нормативно-правове та методичне підґрунтя визначення рівня забезпечення і регулювання фінансової безпеки підприємств та держави. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/991>
4. Інвестиційна діяльність в Україні за 1 квартал 2024 року. *Міністерство економіки України*. URL: <https://bit.ly/3YdKogz>
5. Інноваційні інвестиції для відновлення економіки України. *Сайт програми розвитку Організації Об'єднаних Націй*. URL: <http://surl.li/qlhig>
6. Річний звіт 2023. *Національний банк України*. URL: <https://bit.ly/4eRWJN9>

7. Україна – Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні – Опитування загального населення – Раунд 16 (10 березня–11 квітня 2024). *International Organization for Migration*. URL: <https://bit.ly/3N0PtTa>

8. Шалаєв В. Ю., Мякишевська О. М. Інвестиції у військові облигації як інструмент підтримки України під час війни *Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами*: зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. студентів, аспірантів та молодих вчених. Київ, 2022. С. 536–538

Зимовець Владислав Вікторович,
доктор економічних наук,
головний науковий співробітник відділу публічних фінансів;
ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України»

ТІНЬОВІ КАПІТАЛИ У ФІНАНСУВАННІ ТА ПІДТРИМЦІ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Масштаби фінансових втрат України від війни є катастрофічно великими. Обсяги необхідного для відновлення економіки фінансування на початку 2023 р. оцінювались у 486,2 млрд дол. [1], що у 2,7 рази перевищує ВВП країни за 2023 р., а пряма завдана війною шкода – у 152,5 млрд дол., або 34,9 % від балансової вартості нефінансових активів по економіці в цілому [2]. Кількість діючих підприємств у сфері нефінансового бізнесу тільки за перший рік повномасштабного вторгнення зменшилася на 29,4 %, тобто було втрачено близько третини виробничого потенціалу країни. Потреби в необхідному фінансуванні значно перевищують потенціал фінансової системи країни. За «нормальної» для України норми нагромадження (середнє значення норми валового нагромадження основного капіталу на рівні 17,9 % ВВП за 2010 – 2021 рр.) для фінансування відновлення економіки знадобиться не менше 15 років, тоді як бізнес потребує коштів для підтримки життєздатності й відновлення ще до закінчення війни.

Історично під впливом макрофінансових, інституціональних і політичних чинників сформувалася специфічна структура капіталу українського бізнесу, двома ключовими ознаками якої були аномально висока боргова залежність і акумуляція ліквідних капіталів за межами фінансової системи України. Довоєнні стратегії фінансування бізнесу в Україні передбачали нагромадження й зберігання частини ліквідного капіталу поза її фінансовою системою[3]. Унаслідок кумулятивного нагромадження тіньового ліквідного капіталу теперішня ситуація докорінно відрізняється від становища 1990-х років, коли дефіцит капіталу був ключовою проблемою бізнесу. За різними оцінками, у 1991 – 2018 рр. з України було виведено капіталу на суму близько 150 млрд дол. [4] тому є підстави очікувати, що тіньовий ліквідний капітал може відіграти

вагому роль у фінансуванні першочергових потреб у відновленні бізнесу під час війни. На тлі вкрай обмеженого фінансового потенціалу держави і невизначеності з майбутніми обсягами зовнішньої фінансової допомоги залучення тіньових ліквідних капіталів для підтримки життєздатності й відновлення бізнесу під час війни є актуальним завданням.

Поняття тіньові ліквідні капітали бізнесу, яке є невід’ємним елементом тіньової економіки не має однозначного визначення у науковій літературі. У чинному законодавстві визначається поняття «тіньова економіка» як незареєстрована в установленому порядку економічна діяльність суб’єкта господарювання, результати якої беруть участь у створенні національного доходу, але не охоплюються повною мірою офіційною статистикою, і, як наслідок, уникають податкових зобов’язань перед державою, характеризуються порушенням законодавчо встановлених норм [5]. Тіньові доходи – це доходи від здійснення бізнесу, які умисно не задекларовані у фінансовій звітності (ухилення від оподаткування) або свідомо занижені за допомогою завищення (здійснення необґрунтованих, не пов’язаних із виробництвом) витрат (уникнення оподаткування).

Тіньовий ліквідний капітал – це гроші та їх еквіваленти, які не відображаються у фінансових звітах підприємств та виведені за межі фінансової системи країни [6]. Фактично – це частина тіньових доходів кінцевих бенефіціарів бізнесу, не використаних на приватне споживання, а також частина легальних заощаджень домогосподарств за межами фінансової системи країни, включаючи готівкову іноземну валюту поза банками. У широкому розумінні тіньовий капітал включає:

первинний тіньовий капітал – це приватний капітал у ліквідній формі поза господарським обігом, що формується за рахунок нелегальних фінансових потоків, які не декларуються бізнесом у звітності і не можуть бути використані як державні фонди або приватний інвестиційний капітал у країні походження;

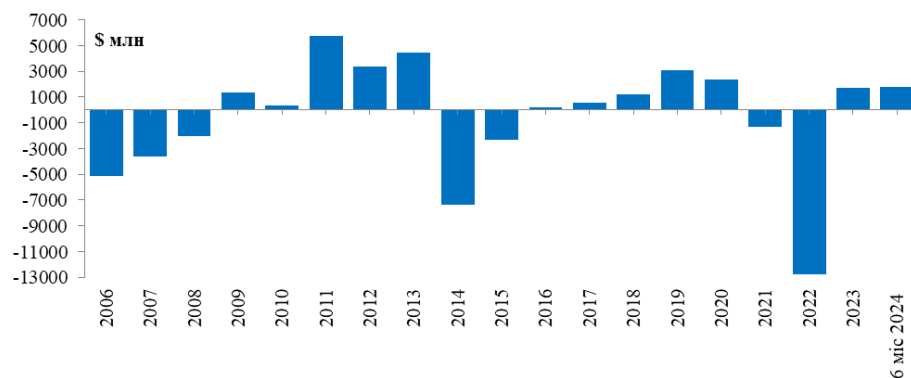
вторинний тіньовий капітал – це приватний капітал, який формується за рахунок задекларованих і легалізованих доходів, але з фінансової системи країни для захисту від високих систематичних ризиків.

Статистичні дані про можливі обсяги нагромаджених українським бізнесом тіньових ліквідних капіталів не оприлюднювалось. Аналітичні дослідження у цій сфері сфокусовано на втратах бюджету унаслідок ухилення від оподаткування. Щорічні втрати державного бюджету України унаслідок нелегального відпливу капіталу, який поєднується із ухиленням від оподаткування, за оцінками The Tax Justice Network, оцінюються у 460 млн дол США або 1,3 % від податкових надходжень [7], що є більш ніж удвічі меншим, ніж середньосвітове значення (*Global Average Tax Revenue Loss*) – 2,8%. За оцінками Дубровського, Черкашина та Гетьман встановлено, що обсяги втечі прибутків за кордон через офшорні схеми становлять 120-200 млрд грн на рік (15-35 млрд грн втрат бюджету на рік) [8], що не перевищує 2 % доходів

зведеного бюджету. Обсяги втечі прибутків – це показник потоку, лише частина якого акумулюється у формі тіньових ліквідних капіталів.

Основою формування первинного тіньового капіталу є нелегальний відплив капіталу, ознакою якого є перетин кордону країни [9]. Нелегальний відплив капіталу має подвійний негативний вплив на фінансову систему країни – зменшує податкові надходження до бюджету та погіршує платіжний баланс. Основним (але не єдиним) джерелом формування первинних тіньових капіталів бізнесу є нелегальні фінансові потоки по зовнішньоекономічних операціях. Практика зарубіжних країн, у яких мали місце збройні конфлікти показує, що реакцією бізнесу на війну була втеча капіталу з країни [10, 32]. У період гострої фази першого етапу війни в 2014-2015 рр. вплив ліквідності через вказані канали становив \$ 9,7 млрд.

Рис.1. Надходження/виведення коштів бізнесу через канали торговельних кредитів в 2008-2023 рр.

Джерело: НБУ. Платіжний баланс України. https://bank.gov.ua/files/ES/BOP_q.xlsx

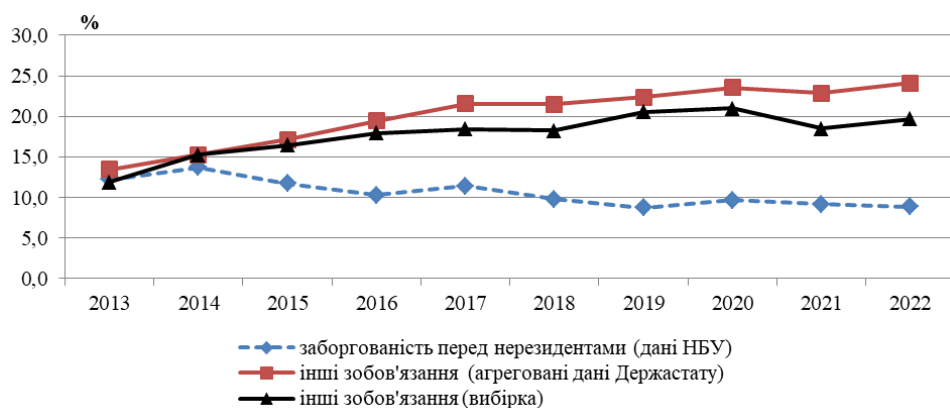
Реакцією бізнесу на повномасштабне вторгнення в 2022 р. стала активізація виведення капіталу через канал торгових кредитів, загальні обсяги якого становили \$ 12,8 млрд (за даними платіжного балансу). В 2023-2024 рр. відбулося часткове повернення виведеного капіталу через боргові канали у загальному обсягу \$ 1,7 млрд, що становить 27 % виведеного в 2022 р. капіталу (рис.1). Отже, макрофінансова стабілізація, проведена за рахунок міжнародної фінансової допомоги, дала змогу лише частково відновити довіру бізнесу до фінансової системи України.

Паралельно з виведенням з країни ліквідних капіталів під час війни відбувається об'єктивний процес декапіталізації бізнесу, основною причиною якої є прямі (знищення/пошкодження майна) та непрямі збитки. За даними оприлюдненої статистики збитки частини українського бізнесу (без урахування тимчасово окупованих територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії) упродовж 2022-2023 рр. становили майже 1,4 трлн грн. [11]. В еквіваленті спричинений війною дефіцит власного капіталу за 2022-23 рр. становить майже \$ 51 млрд. Прямі збитки – це не єдиний негативний наслідок війни для фінансів бізнесу. Не менш актуальним є забезпечення бізнесу стійкими джерелами фінансування оборотних активів. Упродовж війни 2014-2022 р. у

результаті дії кількох ключових факторів – втрати контролю за активами на окупованих територіях, знецінення національної валюти, падіння внутрішнього попиту, бізнес відчував значний дефіцит стійких джерел фінансування (власний капітал і довгострокові кредити) і був змушений підтримувати життєздатність за рахунок залучення боргового фінансування. В абсолютному вимірі агрегований чистий робочий капітал нефінансового бізнесу упродовж 2014-2022 рр. скоротився з 15,2 млрд дол США до від'ємного значення (8,7) млрд дол США (в еквіваленті за курсом НБУ на кінець року). Отже загалом з початку війни до початку 2023 р. нестача чистого робочого капіталу нефінансового бізнесу зросла на 23,9 млрд дол США.

Для забезпечення життєздатності в умовах втрати значної частини капіталу український бізнес потребує покриття дефіциту капіталу та ліквідності. В умовах високих систематичних ризиків і об'єктивно обмежених фінансових можливостей держави ключовим джерелом часткового покриття вказаного дефіциту під час війни і у пост-воєнний період буде самофінансування, у т.ч. за рахунок тіньових ліквідних капіталів бізнесу, частина яких розміщена поза межами фінансової системи України.

Для перевірки та оцінювання ролі тіньового капіталу у підтримці життєздатності бізнесу в Україні під час війни було проаналізовано динаміку часток інших зобов'язань та боргових зобов'язань перед нерезидентами у фінансуванні активів нефінансового бізнесу (рис.2). На тлі падіння частки власного капіталу у фінансуванні бізнесу частка інших зобов'язань в цілому по нефінансовому бізнесу (агреговані дані) підвищилась з 13,5 до 24,1 %, а по великих та середніх підприємствах, включених до вибірки, - з 11,9 до 19,7 %. Водночас частка боргового фінансування, отриманого від нерезидентів, з початку війни знизилася з 12,2 до 8,8%, що прямо вказує на поступовий відплив позичкового капіталу нерезидентів.

Рис.2. Інші зобов'язання та позики нерезидентів у фінансуванні бізнесу в Україні в 2013-2022 рр. (% від активів на кінець року)

Джерело: Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/12/Dsvsmm_22.pdf, оприлюднена фінансова звітність вибірки підприємств за 2013-2022 рр. НБУ/Міжнародна інвестиційна позиція. https://bank.gov.ua/files/ES/PIP_q.xlsx, оприлюднена фінансова звітність вибірки підприємств за 2013-2022 рр.

Нестача власного капіталу та вплив позичкового капіталу компенсувались за допомогою вливання ліквідного капіталу у національній валюті, ознакою чого є зростання частки інших зобов'язань у фінансуванні бізнесу. У той же час не було знайдено підтвердження того, що під час війни бізнес фінансується за рахунок акумульованих за кордоном ліквідних тіньових капіталів. Принаймні не виявлено ознак масштабного припливу ліквідного капіталу для підтримки бізнесу у перший рік повномасштабного вторгнення, а рівень репатріації виведених ліквідних капіталів знизився. Отже, тіньові капітали не працюють на економіку в умовах війни. Оскільки часовий горизонт можливої репатріації виведених капіталів є віддаленим через невизначеність щодо тривалості та наслідків московсько-української війни, відбувається «заморожування» тіньових ліквідних капіталів. Держава не має інструментів та важелів для їх примусової репатріації і спрямування на фінансування бізнесу під час війни. Зважаючи на зростаючу невизначеність щодо майбутньої тривалості війни важливим завданням фінансової безпеки країни є протидія нелегальному впливу капіталу.

Список використаних джерел

1. Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment *World Bank Group*. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a>
2. Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 р. 60 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf
3. Зимовець, В., Даниленко, А., Терещенко, О. та ін. Фінансові ризики едення бізнесу в Україні: сектор нефінансових корпорацій. Київ, 2022. ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». 260 с. URL:
4. Нова індустріалізація – реальний шанс для України. Антикризова рада громадських організацій України. Київ, 2018. 39 с. URL: https://uspp.ua/assets/doc/maket_nov_2019.pdf
5. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки. Наказ Міністерства економіки України від 20.01.2021 № 104. URL <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=9aced229-54e0-4021-be56-417ab6d47685>
6. Зимовець, В. (2024). Тіньові ліквідні капітали бізнесу: формування і використання. Економіка України. 67. 08 (753). 00-00. DOI: 10.15407/economyukr.2024.08.003
7. Ukraine. Country profile. <https://taxjustice.net/country-profiles/>
8. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні. Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна. Київ, 2021. <https://iset-ua.org/images/Doslidzennya-shem-2021-final.pdf>.

9. UNCTAD (2020). Conceptual framework for the statistical measurement of illicit financial flows. https://unctad.org/system/files/official-document/IFF_Conceptual_Framework_EN.pdf

10. Crisis Prevention and Recovery Report 2008: Post-Conflict Economic Recovery – Enabling Local Ingenuity. URL: <http://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/undp-cpr-post-conflict-economic-recovery-enable-local-ingenuity-report-2008.pdf>.

11. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності за 2022 рік. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/fin_rez/fr_ed/fr_ed_22.xlsx

*Керімов Павло Олексійович,
кандидат економічних наук,
науковий співробітник відділу публічних фінансів;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ: МИНУЛЕ І МАЙБУТНЄ

Розгляд минулого досвіду державної політики стимулювання промисловості на прикладі автомобілебудування вказує на відсутність систематичного підходу у її плануванні, виконанні і контролі. Так, впродовж 1997-2008 рр. програми стимулювання розвитку автомобілебудування затверджувались індивідуальними для кожного окремого підприємства постановами КМУ, які містили цільові показники (наприклад, цільовий обсяг випуску і рівень локалізації), а також пільги (як правило пільгове оподаткування – відсутність митного оподаткування і сплати ПДВ з товарів, потрібних для автомобілебудування (згідно зі списком Кабміну); звільнення від податку на землю та нульова ставка ПДВ для виробленої продукції; звільнення від збору до інноваційного фонду тощо) [1, с. 16–17]. Окремою проблемою була послідовність фінансування, тобто у випадках, коли програма передбачала бюджетні видатки, отримати державну допомогу можна було в кращому випадку перші кілька років, поки не змінялась влада, після чого програми починали фінансуватись за залишковим принципом (тобто не фінансуватись, адже гроші йшли на новооголошені програми, на яких нова влада сподівалась заробити політичний капітал). *Подібний підхід характеризується двома фундаментальними вадами:* по-перше, це «ручний» характер механізму надання пільг, який є непрозорим у виборі реципієнтів, який де-факто зводився до лобювання інтересів окремих власників; по-друге, даний підхід є непослідовним у забезпеченні дієвої державної підтримки і негнучким у питаннях зміни реципієнта допомоги у випадку його нездатності забезпечити виконання

проміжних цілей програми. В результаті, автомобільні компанії, такі як АвтоЗАЗ Деу та Богдан Моторз, отримували податкові пільги на прибуток строком на 10 і більше років, протягом яких ці підприємства фактично не мали прибутку. Схожа ситуація спостерігалася і в аерокосмічній галузі, тоді як більш-менш стабільну державну підтримку отримували тільки підприємства видобувної промисловості. Подібна траєкторія розвитку успадкованих від СРСР підприємств є типовою. В. Гапава називає такі підприємства "некроекономікою", і описує їх як підприємства, які звикли працювати в умовах адміністративно-командної економіки і продовжили функціонувати за тими ж принципами після її розпаду [2, с. 37–39]. Вони часто обтяжені взаємними боргами, і їхня продукція не має попиту на ринку. Однак це не стимулює їх до реформування виробництва; натомість вони часто лобіюють списання боргів або податкові канікули. Папава також зазначає, що ця проблема є особливо гострою в більших країнах, де держава мала ресурси для підтримки таких підприємств, багато з яких вважаються "стратегічно важливими".

Саме це і сталося в українській промисловості у 2006–2020 рр. Як показують розрахунки по репрезентативній вибірці по здебільшого великим підприємствам української промисловості за 2006–2020 рр., середня по промисловості частка підприємств-зомбі сягнула 31,8%, що в рази перевищує пікові значення, зафіксовані у Японії на початку нульових (близько 13%) [3, с. 9], та частку зомбі-підприємств по країнах ОЄСР станом на 2016 рік (12%) [4, с. 70]. Формування підприємств-зомбі в Україні відповідає теорії послідовних втрат, описаній Ангом (2015) [5, с. 2], яка полягає у довгостроковому скороченні прибутковості по мірі накопичення проблем на підприємстві (невдалі стратегії розвитку, низький рівень реінвестицій, скорочення обсягів виробництва внаслідок скорочення збуту тощо). Додатковими умовами в Україні, за аналогією до інших пост-совєцьких республік, слугували розриви виробничих ланцюгів та відсутність ринків збуту, описані раніше.

Окрім стандартних підприємств-зомбі, в українській промисловості також можна відмітити інші різновиди підприємств зі спотвореною (захисною) стратегією фінансування – підприємства із шахрайською стратегією фінансування (які на відміну від підприємств-зомбі використовували комерційний кредит) і підприємства із квазіризиковою стратегією фінансування, які використовували офшорні юрисдикції задля оптимізації оподаткування. Їх частки у промисловості також зафіксовані на досить високому рівні – 30–40% в середньому по всіх вибірках впродовж 2006–2020 рр., але в силу відсутності бази для порівняння (ця класифікація є авторською розробкою) визначати їх значимість за аналогією не видається можливим. На практиці значна кількість підприємств зі спотвореними стратегіями фінансування спричиняє підвищення вхідних бар'єрів у відповідні галузі, заморозку наявних ресурсів у неефективних виробничих циклах і, потенційно, – вилучення майбутньої державної допомоги на користь цих існуючих неефективних підприємств в силу їх більшого репутаційного ресурсу (тобто відомості та налагоджених зв'язків).

Таким чином, державна допомога часто лише оголошувалася, але на практиці не фінансувалася, а ті інструменти, які не потребують бюджетних видатків (зокрема податкові і митні пільги), не давали бажаного ефекту, що призвело до ефективно втрати значної частини успадкованої від СРСР промисловості. Висновком з цього історичного екскурсу є те, що ефективна державна підтримка потребує стратегічного підходу у плануванні, послідовного і прозорого виконання, і орієнтованості на підтримку життєспроможних або створення нових підприємств.

Розгляд сучасних програм державної допомоги в тому числі промисловим підприємствам не дає впевненості, що історичні уроки було засвоєно. З одного боку, Україна відійшла від практики надання цільової державної допомоги окремим підприємствам (в рамках заборони дискримінаційної державної допомоги), натомість використовуючи ту чи іншу форму конкурсного відбору для реципієнтів допомоги (гранти на створення або розвиток переробних підприємств) чи пільгових кредитів (програма 5-7-9). З іншого боку, процес виконання цих програм залишається досить непрозорим (наприклад, на сайті мінекономіки є інформація про надання, відкликання або відмові в наданні грантів, однак отримувачі цих грантів чи результат їх освоєння не розкривається; у відкритих джерелах майже відсутня не рекламна інформація стосовно програми 5-7-9), в той час як мета повернення 86% державної допомоги, наданої впродовж 2024 року, у вигляді податків [6, с.10] до кінця року виглядає на цьому фоні не реалістичним.

Список використаних джерел

1. Керімов П. Державна політика розвитку автомобілебудування: зарубіжний досвід та українські реалії. *Економіст*. 2017. №4. с.13-18. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econ_2017_4_6.pdf
2. Papava V.G. The Problem of Zombification of the Postcommunist Necroeconomy, *Problems of Economic Transition*. 2010. 53:4. 35-51. URL: <http://dx.doi.org/10.2753/PET1061-1991530403>
3. Nakamura Jun-ichi. A 50-year history of “zombie firms” in Japan: How banks and shareholders have been involved in corporate bailouts? *Japan and the World Economy*. 2023. URL: DOI:10.1016/j.japwor.2023.101188.
4. Banerjee R. N., Hoffman B. The rise of zombie firms: causes and consequences. *BIS Quarterly review*. 2018. 67-78. URL: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1809g.htm
5. Ang T. C. Are firms with negative book equity in financial distress? *Review of pacific basin financial markets and policies*. 2015. vol. 18. no. 3, pp. 1-41. URL: doi: 10.1142/S0219091515500162.

6. Каталог можливостей від держави. Міністерство економіки України.
URL: <https://me.gov.ua/Documents/Download?id=cd38b75e-b8d0-4e48-9ad5-451c3181902f>

*Кміть Віра Мирославівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту;
Львівський національний університет імені Івана Франка*

НЕПОДАТКОВІ ПЛАТЕЖІ ЯК ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Неподаткові платежі є елементом економічної системи країни, допомагають підтримувати рівновагу в державному бюджеті та забезпечувати фінансування різних сфер економіки.

Тема дослідження є особливо актуальною в умовах воєнного стану, оскільки неподаткові надходження є важливим джерелом фінансування державних програм і проектів, таких як соціальний захист, охорона здоров'я, освіта, інфраструктура та інші.

Неподаткові платежі, що надходять до бюджету класифікуються як «фінансово-економічні відносини між сектором державного управління та іншими інституційними одиницями у процесі реалізації неподаткових методів формування доходів бюджету, які виникають за наслідками реалізації або передачі прав власності на державне майно, адміністративного регулювання шляхом сплати дозвільних платежів та здійснення процедур ліцензування, компенсації заподіяної шкоди державі, штрафних санкцій тощо, а також регулювання вартості споживання суспільних благ і послуг через механізм визначення обсягів плати бюджетним установам. Цей вид доходів наділяється функцією балансування за відсутності достатньої кількості об'єктів оподаткування» [1, с. 268].

Важливим є розуміти економічну сутність у відмінності між неподатковими і податковими надходженнями, які слугують базою для обчислення величини податкового навантаження. В умовах воєнного стану значна частина бюджетних надходжень утворюється саме завдяки неподатковим надходженням. Їхня головна відмінність полягає у тому, що при застосуванні механізму їх накопичення, як правило, більшість існуючих податкових правил та принципів не застосовується. Сюди можна віднести такі ключові принципи оподаткування як стабільність, рівномірність, обов'язковість, єдиний підхід та всеохоплюючий характер. Неподаткові платежі в нинішніх реаліях у більшості випадків характеризуються цільовим призначенням, а також необов'язковістю та не систематичністю.

Основна особливість неподаткових надходжень у їх функціональному призначенні. Як правило, вони створюються для певних цілей і спрямовані на вирішення конкретних завдань та, окрім того, вони можуть бути використані для стимулювання певних видів діяльності, наприклад, для залучення інвестицій в певні сектори економіки.

Ще однією особливістю неподаткових надходжень є їхня роль у системі економічних відносин. Вони можуть використовуватись для регулювання взаємодії держави та бізнесу, а також для формування нових форм співпраці між різними учасниками економічного життя. Крім того, неподаткові надходження можуть бути використані для зменшення залежності від зовнішніх джерел фінансування, таких як позики та кредити.

Погоджуємось, що «неподаткові доходи – це врегульовані правовими нормами обов'язкові та добровільні платежі до Державного та місцевого бюджетів, державних цільових фондів, позабюджетних фондів, які вносяться юридичними та фізичними особами, мають, як правило, цільовий, відплатний або компенсаційний характер і не залежать від доходу (прибутку) платника» [2, с. 238].

Неподаткові надходження є частиною системи національних доходів, з одного боку, являють собою внутрішню єдність усієї системи доходів, що склалася за певний період, а з іншого боку, представляють різні її групи та види. Єдність і різноманітність усієї сукупності доходів визначається економічними джерелами національного доходу – різноманітністю національного доходу та особистих доходів, створених у сфері матеріального виробництва. Видів державних доходів є доволі багато, і їх можна класифікувати за різними ознаками, серед яких: об'єкти та суб'єкти економічно-правових відносин; способи, види і форми зарахування; умови акумулювання бюджетних ресурсів тощо.

Неподаткові доходи, на відміну від податків, зборів та інших обов'язкових платежів, часто надходять до цільових фондів держави, а не до бюджетів різних рівнів. Також вони можуть перераховуватися у встановленій пропорції на спеціальні рахунки органів влади чи державних установ, які мають відповідні повноваження. Дані платежі також характеризуються не одностороннім, а двостороннім компенсаційним чи відплатним характером (фіскальні санкції у вигляді штрафів та пені за порушення чинних податкових норм, ресурсні платежі тощо).

Також важливим є той факт, що неподаткові доходи абсолютно незалежні від величини доходу чи прибутку платника податків, оскільки не залежать від результатів його діяльності. Особливістю неподаткових доходів є те, що в окремих випадках вони можуть стягуватися як примусові платежі (штрафи та інші вилучення) як метод мобілізації фінансових ресурсів.

Щодо неподаткових доходів, то вони справляються не усіма суб'єктами господарювання чи окремими громадяни, а лише тими платниками, котрі у своїй діяльності використовують якесь державне майно чи користуються послугами

державних органів, сплачуючи державне мито та інші неподаткові платежі.

До повноправних платників неподаткових платежів, на рівні із суб'єктами господарювання, також відносять низку державних неприбуткових установи, серед яких заклади культури, освіти, медицини тощо. Щодо пересічних громадян та суб'єктів господарювання, то такі також можуть сплачувати неподаткові платежі добровільно, стаючи власниками державних військових облігацій, орендуючи державне майно чи у інших випадках.

До числа обов'язкових суб'єктів податкових правовідносин, як відомо, належать численні фінансові органи, включаючи регуляторні та контролюючі, які представляють інтереси держави і наділені певними правами та повноваженнями, результатом яких є стягнення різноманітних фінансових санкцій та застосування адміністративних приписів.

Отож, підсумовуючи викладене вище, можемо констатувати, що неподаткові платежі, у порівнянні з податковими, можна характеризувати за такими критеріями:

- не залежать від розміру доходу чи прибутку суб'єкта господарювання;
- можуть бути як обов'язковими, так і добровільними, залежно від цільового призначення чи способу мобілізації;
- як правило мають цільове спрямування, а характер платежу може бути як відплатним, так і компенсаційним;
- справляються до державного чи місцевого бюджетів, до цільових фондів держави (Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб тощо), а також на казначейські рахунки державних органів влади;
- стягуються на непостійній та нерегулярній основі.

Правове регулювання неподаткових надходжень залежить від конкретної країни та її податкової системи. Україна, наприклад, має встановлені обмеження щодо неподаткових надходжень відповідно до Податкового кодексу України (далі – ПКУ). *Так, згідно ПКУ, неподатковими надходженнями визнаються [3]:*

- доходи від власності та підприємницької діяльності;
- адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності;
- інші неподаткові надходження;
- власні надходження бюджетних установ.

Неподаткові надходження Зведеного бюджету України представлено в табл. 1. Звітні показники виконання неподаткових надходжень бюджету, як свідчать дані табл. 1, відображають процес зростання неподаткових надходжень.

Таблиця 1

Доходи державного бюджету України за статтями доходів (%)

Показники	2019	2020	2021	2022	2023
Усього доходів	100	100	100	100	100
Податкові надходження	80,12	79,10	85,37	53,14	45,04
Неподаткові надходження	18,70	19,79	13,52	19,38	37,11

Продовження таблиці 1

Доходи від власності та підприємницької діяльності	11,46	11,07	4,32	4,88	4,64
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	1,04	0,91	1,00	0,46	0,53
Інші неподаткові надходження	1,58	1,40	1,39	0,90	1,54
Власні надходження бюджетних установ	4,62	6,41	6,81	13,14	30,40
Доходи від операцій з капіталом	0,02	0,01	0,03	0,03	0
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	0,11	0,10	0,10	26,92	16,22
Цільові фонди	0,18	0,02	0,02	0,01	0,02
Офіційні трансферти	0,87	0,99	0,97	0,53	1,61

Джерело: сформовано автором з використанням джерела [4]

Як бачимо з даних рис.1., частка податкових надходжень із початком активних воєнних дій почала різко зменшуватись. Якщо за нормальних умов частка податкових доходів у Зведеному бюджеті перевищувала 80%, то у минулому році вона зменшилась майже удвічі і за ймовірних подальших активних воєнних дій неминучою буде тенденція до зменшення цієї частки в частині бюджетних надходжень.

Як справедливо наголошує К. Швабій «з об'єктивних причин податкові надходження державного бюджету, з одного боку, зумовлені скороченням/припиненням економічної активності суб'єктів господарювання в Україні суттєвим чином скоротились, а видатки на ведення війни в тому числі за рахунок коштів державного бюджету, з іншого боку, значно зросли. Це означає дефіцит коштів, який потрібно фінансувати. За рахунок яких джерел та в якій спосіб це можна робити – надскладне і непросте запитання. Джерела та форми такого фінансування можуть і повинні бути різними. Тут спробуємо розібратись, що конструктивно можна запропонувати в податковій сфері, не зачіпаючи при цьому й без того постраждалих людей та, водночас, корисне для бюджету країни» [5].

За твердженням С. Собчук, «роль неподаткових надходжень у процесі формування доходів бюджету країн світу суттєво різниться. В країнах ЄС дані надходження складають у середньому 9,2-10,8% доходів бюджету, або 4,2-4,9% ВВП, у США – 3,8-6,5% бюджету, або 0,7-1,0% ВВП, у Китаї – третину державних доходів» [6].

Щодо неподаткових надходжень до державного бюджету України, то як бачимо з даних табл. 1., їх частка, навпаки, з початком війни почала стрімко зростати. У період довоєнного стану частка неподаткових доходів не перевищувала 20%, а за результатами минулого року зросла більше, ніж у два рази. Значна частина доходів бюджету була сформована за рахунок офіційних трансфертних надходжень, отриманих від міжнародних організацій (Міжнародного валютного фонду, Світового банку, ЄБРР тощо), від Європейського Союзу та урядів іноземних держав, низки донорських організацій тощо. Нині, на жаль, немає жодної сфери національної економіки,

яка б не постраждала від російської агресії а це, в свою чергу, характеризується значними скороченнями частки податкових доходів бюджету та зростання неподаткових. За таких обставин та умов особливо важливим та нагальним є застосування виваженої податкової політики, яка сприятиме відновленню фінансової стабільності суб'єктів господарювання та їх фіскальної спроможності. Як наслідок, це також сприятиме поживленню підприємницької активності та зростанню податкових надходжень. Правове регулювання з боку держави в частині справляння як податкових, так і неподаткових надходжень повинно бути чітким і зрозумілим, а порядок обчислення неподаткових надходжень – простим та доступним і відповідати інтересам суб'єктів господарювання та економіки держави в цілому.

Таким чином, неподаткові надходження є важливою складовою економічної системи, яка має на меті стимулювання розвитку підприємств та забезпечення ефективної роботи на ринку. Вони відіграють важливу роль в економічному житті держави і можуть використовуватися для досягнення різних економічних і соціальних цілей. Їх функціональне призначення і роль в системі економічних відносин визначаються конкретними завданнями, які вони повинні вирішувати, і вимагають грамотного і системного підходу до їх використання.

Список використаних джерел

1. Дем'янишин В.Г., Шаманська О.С. Неподаткові надходження: проблеми та роль у доходах бюджету держави. *Фінансово-кредитна діяльність*. 2011. Вип. 2 С. 268-274.
2. Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін. Податкова система: навч. посіб. / За ред. В.Г. Баранової. Одеса: ВМВ, 2014. 344 с.
3. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
4. Зведений бюджет України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov>
5. Швабій К. Податки під час війни та після. *LB.ua* URL: https://lb.ua/blog/kostiantyn_shvabii/517086_podatki_pid_chas_viyuni_pislya.html
6. Собчук С. І. Формування неподаткових Надходжень бюджету в системі бюджетного регулювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 7. С. 80.

*Коваленко Вікторія Володимирівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківської справи;
Тарновецька Анна Андріївна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультету фінансів і банківської справи;
Одеській національний економічний університет*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Система фінансового моніторингу, яка пов'язана з контролем на процесах легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброєю масового знищення, постійно знаходиться під пильним наглядом як міжнародних, так і національних регуляторів з цього питання.

Так, відповідно до Рейтингу ризиків відмивання грошей і фінансування тероризму в усьому світі, у 2023 році найбільш високий ризик за цією проблематикою зайняла Гаїті – з балами 8,25; найнижчий в Ісландії – з балами 2,87. Україна у рейтингу посідає 78 місце із 152 країн, що досліджувалися, бали складають 5,08 [1].

Державною службою фінансового моніторингу України (SFMSU) протягом 2023 року до правоохоронних органів направлено 1122 матеріали (з них 608 узагальнених матеріалів та 514 додаткових узагальнених матеріалів). У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, та із вчиненням кримінального правопорушення, становить 102,1 млрд грн, зокрема: з легалізацією коштів – 89,0 млрд грн; із вчиненням кримінального правопорушення – 12,4 млрд грн; із фінансуванням тероризму – 0,7 млрд грн. [2].

При цьому, серед суб'єктів ринку фінансових послуг, найбільш активними учасниками щодо подання інформації про сумнівні фінансові операції до служби фінансового моніторингу є банки. У 2023 році ними було подано 1423311 повідомлень, що складає 99,6 % від загальної кількості повідомлень наданих суб'єктами ринку фінансових послуг. Зазначене пов'язано впершу з тим, що банки у даній сфері знаходяться під пильним контролем Національного банку України з початку запровадження системи фінансового моніторингу в Україні.

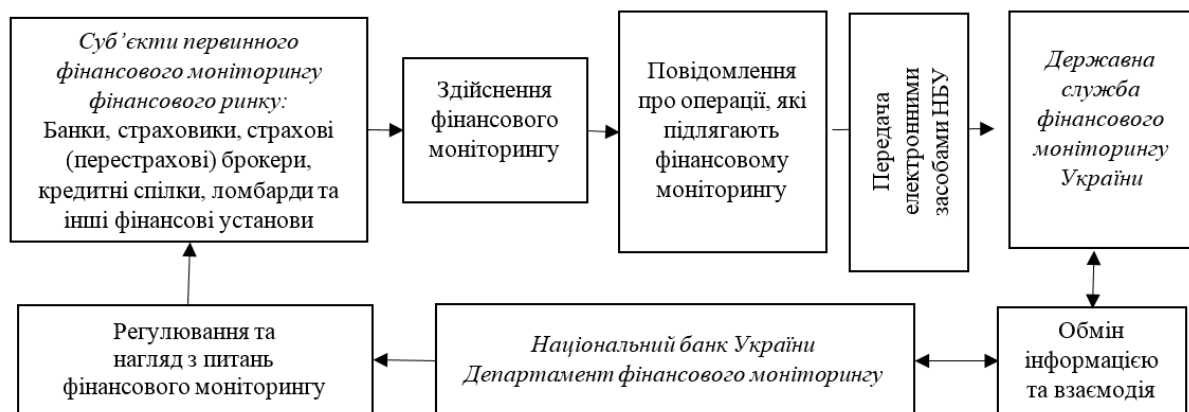
Тільки за перше півріччя 2024 року, Національний банк України застосував санкції за порушення у сфері фінансового моніторингу до таких банків як АТ "Юнекс Банк", АТ "СПБ", АТ "Ощадбанк", АТ "Південний", АТ "А Банк", АТ "БАНК 3/4", АТ "Універсал Банк", АТ "РВС Банк", АБ "Укргазбанк", АТ "Кристал Банк", ПуАТ "КБ "Акорд Банк", АТ "Комін Банк" [3]. Не виключенням є небанківські фінансові установи, які наразі знаходяться також під

наглядом Національного банку України, до яких за значений період було застосовано санкцій різного спрямування у тричі більше ніж до банків. Проте, проблема дієвості діючої системи фінансового моніторингу постає на порядку денному.

Система фінансового моніторингу є елементом забезпечення національної економічної безпеки країни. Відповідно до Закону України, фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [4].

Система уповноважених органів і організацій у сфері фінансового моніторингу в Україні має три рівня органів, які знаходяться в постійній взаємодії. Перший рівень: Державна служба фінансового моніторингу, яка виконує роль уповноваженого органу в даній сфері; другий рівень: наглядові органи, які здійснюють наглядові функції в сфері фінансового моніторингу щодо агентів фінансового моніторингу; третій рівень: агенти фінансового моніторингу – організації, що здійснюють операції з грошовими коштами або іншим майном, а також приватні підприємці. Всі три рівні системи фінансового моніторингу взаємодіють з правоохоронними органами, з організаціями, що постачають інформацію та здійснюють фінансову розвідку [5].

Система фінансового моніторингу ринку фінансових послуг також включає три рівні у взаємодії суб'єктів державного та фінансового моніторингу (рис. 1).

Рис.1. Система фінансового моніторингу на ринку фінансових послуг
Джерело: складено авторами за матеріалами [6]

Оцінка системи фінансового моніторингу в Україні вказує на поступове підвищення її ефективності, яка не зменшується під час воєнного стану. Проте, на сьогодні є дискусійні питання щодо визначення підходів, які впливають на зміцнення даної системи.

Так, Т. Даугаард та співавтори наукової статті, довели, що з метою мінімізації упереджених експертних суджень щодо оцінки ризиків, які стосуються сфери відмивання грошей та фінансування тероризму, зберігання

цифрових повідомлень перевірених ідентифікаторів за допомогою блокчейна може автоматизувати завдання та скоротити надмірну перевірку під час реєстрації у системі «знай свого клієнта» [7].

Системи штучного інтелекту буде відігравати вирішальну роль у підвищенні ефективності виявлення шахрайства, управління ризиками та дотримання правил у даному сегменті контролю за відмиванням грошей та системою управління «знай свого клієнта», буде відігравати вирішальну роль щодо контролю у цій сфері.

Дискусійним питанням є положення щодо формування дієвого механізму протидії фінансовим злочинам на який також впливає загальні індекси злочинності та безпеки країни. За I півріччя 2024 року, на першому місці за цими індексами знаходиться Венесуела з найвищим рівнем Crime Index 80,9 % та найнижчим Safety Index 19,1 %. Останнє 146 місце посідає Андорра з найнижчим рівнем Crime Index 14,1 % та найвищим Safety Index 85,9 %. Україна у даному рейтингу посідає 69 місце із значеннями індексів 46,8 % та 53,2 % відповідно [8]. Враховуючи ситуацію щодо зростання фінансової злочинності в Україні, за необхідне є проведення систематизації основних елементів механізму протидії фінансовим злочинам та вбудову їх в інтегровану модель підрозділу фінансової розвідки.

Таким чином, фінансовий моніторинг слід розглядати як систему заходів, передбачених законодавством та здійснюваних уповноваженими суб'єктами, спрямованих на дотримання вимог закону щодо протидії та запобігання легалізації коштів злочинного походження. Фінансовий моніторинг у сфері протидії відмиванню грошей стає ключовим елементом сучасної боротьби з фінансовою злочинністю.

Сучасні виклики, пов'язані з швидким розвитком цифрових технологій та глобалізацією фінансових ринків, підкреслюють необхідність постійного удосконалення механізмів фінансового моніторингу та зміцнення міжнародного співробітництва в цьому напрямку. Загалом, сучасний стан фінансового моніторингу вимагає не лише посилення національних систем протидії легалізації злочинних доходів, але і поглибленої співпраці між країнами та міжнародними організаціями. Тільки через взаємодію та об'єднання зусиль можна досягти ефективного протистояння фінансовій злочинності та забезпечити безпеку світового фінансового середовища.

Ключовим завданням у цьому напрямку постає оцінювання рівня ефективності діючої системи фінансового моніторингу на підставі чого можна здійснити контент подальших заходів щодо її підвищення. Для подальших досліджень у контексті розглянутої теми дослідження, необхідно визначитися з основоположними напрямками підвищення ефективності та дієвості системи фінансового моніторингу.

До них слід віднести удосконалення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

знищення та його адаптація до міжнародних стандартів; координація та узгодження системи запобігання та протидії у сфері AML/CFT; зміцнення взаємодії із суб'єктами первинного фінансового моніторингу, неприбутковими організаціями та громадськістю; міжнародне співробітництво.

Національна система оцінювання ризику відмивання коштів повинна базуватися на єдиному підході, який передбачає ідентифікацію клієнтів фінансових установ, обробку інформації регуляторними і наглядовими органами, нагляд з боку регуляторних органів і підрозділів фінансової розвідки та оцінки ризиків відмивання грошей та фінансування тероризму, порівняння даних фінансових установ із даними правоохоронних органів для визначення вразливих місць системи AML/CFT.

За необхідне є посилення інформативності громадськості щодо обізнаності нормативних вимог та норм проведення фінансових операцій, які б забезпечили кожного пересічного громадянина суспільства та суб'єкта економічної діяльності від загрози бути об'єктом (суб'єктом) фінансового моніторингу.

Список використаних джерел

1. Basel Institute on Governance (2023). Basel AML Index 2023: 12th Public Edition Ranking money laundering and terrorist financing risks around the world. URL: <https://index.baselgovernance.org/api/assets/8ebee704-b518-42ca-8de5-c67dbc71a18a> (дата звернення 23.09.2024).

2. Державна служба фінансового моніторингу України. Офіційний вебсайт. 2024. URL: <https://fiu.gov.ua/> (дата звернення 10.10.2024).

3. Національний банк України. Офіційний вебсайт. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 15.10.2024).

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831> (дата звернення 15.10.2024).

5. Серета Є., Сокирко О., Шепиленко В. Фінансовий моніторинг у національній безпеці України. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-82> (дата звернення 15.10.2024).

6. Коваленко В. В., Сергєєва О. С., Шелудько С. А. Фінансовий моніторинг та комплаєнс в банках. підручник. Харків: Діса плюс, 2023. 432 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/16917> (дата звернення 16.10.2024).

7. Daugaard, T. V., Jensen, J. B., Kauffman, R. J., Kwansoo, K. (2024). Blockchain Solutions With Consensus Algorithms and Immediate Finality: Toward Panopticon-style Monitoring to Enhance Anti-money Laundering. *Electronic Commerce Research and Applications*, 65, Article 101386. URL: <https://doi.org/10.1016/j.elerap.2024.101386> (дата звернення 17.10.2024).

8. NUMBEO (2024). Crime Index by Country 2024 Mid-Year. URL : https://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp?title=2024-mid (дата звернення 17.10.2024).

*Коваленко Юлія Михайлівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансових ринків та технологій;
Державний податковий університет*

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ НА РИНКУ ДЕРЖАВНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Залучення інвестиційних ресурсів на ринку державних цінних паперів є об'єктом наукового пошуку з набуттям Україною Незалежності [2–10; 12–14]. Зниження процентних ставок у розвинених країнах провокувало глобальне зниження ставок і на міжнародному ринку державного боргу, що полегшило залучення позичкового капіталу для країн з ринками, що розвиваються, і сприяло відповідному задоволенню боргової потреби. Наразі на фоні цих процесів зростають і потреби у реструктуризації, що спричиняє масове погіршення кредитного рейтингу таких країн.

Надмірне нарощування державних запозичень у країнах, що розвиваються, підтверджують і зарубіжні науковці. Так, близько 25 % ринків мають високий ризик та стикаються із спредами запозичення, що схожу на дефолт. «Підвищення рівня диверсифікації кредиторів на зовнішньому ринку державних позик значно ускладнює процес реструктуризації. Крім того, ніхто не хоче реструктуризувати борг перед самим собою, якщо це принесе користь іншим кредиторам, а не самій країні. Немає ефективної основи для об'єднання всіх цих кредиторів. Так само немає жодного підходу до реструктуризації боргу, який міг би дати те, що необхідно – новий старт для країн із великою заборгованістю, які постраждали від кризи» [15].

У цьому контексті на світовому ринку державних цінних паперів і посилення військових проблем на ринку державного боргу України варто підкреслити, що заходи щодо вирішення виявлених проблем знаходяться у межах площини комплексного вирішення боргових проблем, а також і економічних проблем в цілому. Зменшення заборгованості на фоні економічного розвитку є єдиним шляхом, що знизить відчутність боргового тягаря економіки України.

«Розмір державного боргу та його складових мають регламентуватись та за будь яких умов необхідне чітке дотримання нормативно фіксованих значень. Натомість, дотримання значення показника співвідношення державного боргу до ВВП, про яке йде мова у Бюджетному кодексі України і дія якого призупинена провокувало хвилеподібне нарощення боргів. При цьому, для утримання

макроекономічної стабільності в країні у кризові періоди (такі як пандемія, війна чи чергова зміна економічного циклу) слід стримувати нарощення боргів у період економічного піднесення чи відносної стабільності, для того, щоб мати можливість активніше здійснювати запозичення тоді, коли це необхідно. Саме тому, необхідно використовувати потенціал «сприятливих» періодів та коригувати дефіцит бюджету у відповідності із економічними циклами» [4, С. 207; 73].

Коригування дефіциту бюджету має відбуватися за принципом бюджетної консолідації, але із урахуванням поточного макроекономічного становища. Як пише Т. Богдан, «можливості бюджетної консолідації за рахунок зменшення державних видатків є вкрай обмеженими, а отже залишається лише варіант посилення фіскального тиску» [2]. Війна в Україні ще більше відкладає перспективи інструментів фіскальної консолідації, про що пише також Б. Данилишин, який наводить приклад неефективності таких дій у ряді держав світу [1]. Можна погодитись з фахівцями Національного інституту стратегічних досліджень, які вивчали економічні підсумки 2023 р. та перспективи 2024 р., відзначають, що для України є важливим уникнення ситуації, коли протидія інфляції та фіскальній консолідації обмежують ресурсні можливості фінансування відновлення в Україні, перекладаючи це на плечі іноземних донорів.

Наразі ж інструменти фіскальної консолідації перебувають у базі потенційних інструментів макроекономічної і боргової стабілізації. Відкритим залишається і питання розширення податкового потенціалу секторів фінансових і нефінансових корпорацій, оптимізації бюджетних витрат і постійний моніторинг на предмет корупції й уникнення (ухилення) від оподаткування. Суспільно значущим у періоди повоєнної відбудови економіки країни стане насамперед домінантизація принципу соціальної справедливості, зокрема у податковій політиці, розгляді можливості використання прогресивної шкали та податків для суб'єктів з великими прибутками та для осіб із великими доходами.

Розглядаючи найперспективніші методи урегулювання боргових проблем, варто звернути увагу на фінансові репресії, найпоширенішими інструментами яких є: «адміністрування процентних ставок, нормування структури фінансових портфелів, управління резервними вимогами, валютний контроль, регулювання режиму розміщення державних цінних паперів та інші, які безпосередньо чи опосередковано використовуються НБУ або Урядом. Підтримання облікової ставки НБУ на рівні, нижчому за рівень інфляції, є одним із прикладів опосередкованого застосування фінансових репресій в окремі періоди» [8, С. 40].

Попри негативні наслідки втручання у ринкові механізми фінансового ринку в цілому, та ринку державного боргу зокрема, країни світу використовують фінансові репресії з метою мінімізації боргового навантаження на економіку.

Борговий тиск на українську економіку посилюється, коли темпи розвитку економіки відстають від темпів нарощення боргів. Натомість сприятливий вплив спостерігатиметься в обох випадках, а відчутність боргового тиску на економіку

зменшиться. «Більш високі темпи зростання економіки знижують співвідношення державного боргу і ВВП не тільки через погашення боргу за рахунок додаткових податкових надходжень, а й через підвищення номінального рівня ВВП» [3].

Серед заходів урегулювання проблем, які існують на ринку державних цінних паперів слід виокремити нагальну необхідність визначення статусу України у рамках співпраці із Світовим банком та Міжнародним валютним фондом. Дотепер борговий статус України не дозволяє віднести Україну до переліку країн, які можуть претендувати на ці ініціативи. Тож вважається за необхідне з урахуванням особливих обтяжливих умов і необхідності повоєнної відбудови постановка питання щодо ініціювання перегляду боргового статусу нашої країни.

Підтримується необхідність удосконалення менеджменту видачі державних гарантій, зокрема і ідентифікації й кількісного аналізу ризиків, що пов'язані з наданням державних гарантій. Чинне з 2011 року Положення [11], яке регламентує цей процес, потребує оновлення й фіксації визначених конкретних нормативів.

«Надання державних гарантій в умовах обмеженого доступу до ринку капіталу та високої вартості залучення дозволяє використовувати оптимальні засоби розподілу кредитного ризику без втрати потенціалу виробничо-інвестиційного потенціалу фінансових та нефінансових корпорацій. Проте, тут важливі два моменти: корупційна складова та ефективність менеджменту надання гарантій. З врахуванням цих двох параметрів, варто зосередитись на вдосконаленні політики управління гарантованим боргом в Україні в цілому. Перш за все мова про встановлення науково-обґрунтованої частки гарантованого боргу в структурі сукупного державного боргу, а також підвищенні ефективності менеджменту надання державних гарантій.

Неефективне управління державними гарантіями може призвести до втрати державних ресурсів та підвищити ризики фіскальної кризи. В той же час менеджмент державних гарантій – досить складний процес, який зумовлений складністю визначення майбутньої вартості таких позик та надмірне використання державних гарантій як інструменту залучення фінансування через відтерміноване відображення у структурі державного боргу. Ці проблеми можна пом'якшити шляхом встановлення лімітів, чітких правил та політики моніторингу гарантій» [4, С. 208].

Список використаних джерел

1. Богдан Данилишин про те, чому фіскальна консолідація не може бути самоціллю державної політики. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/bogdandanilishin-pro-tendenciji-byudzhetnih-procesiv-v-ukrajini-ta-sviti-30112021-44420>

2. Богдан Т. Бюджетні дефіцити та де шукати їхнє фінансування. *Дзеркало тиждня*. 2022. 14.02. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/bjudzhetni-defitsiti-ta->

deshukati-jikhnje-finansuvannja.html

3. Богдан Т. П. Фінансиалізація світової економіки та нарощування глобального боргу: виклики та можливості для України. *Глобальне дослідження*. 2021. № 1. Growford. URL: <https://www.growford.org.ua/research/finansyaliza-tsiyasvitovoyi-ekonomiky-ta-naroshhuvannya-globalnogo-borgu-vyklyky-ta-mozhlyvostidlya-ukrayiny>

4. Ганцяк М. О. Залучення фінансових ресурсів на ринку державного боргу України. дис. ... канд. наук: 08. 00.08 / НУ «Чернігівська політехніка», 2023. 285 с.

5. Інвестиційний аналіз: підручник; 2-ге вид., перероб. і доп. / А. А. Пересада, Т. В. Майорова, С. В. Онікієнко, Ю. М. Коваленко та ін.; Кер. авт. кол. і наук. ред. А. А. Пересада. К.: КНЕУ, 2008. 544 с.

6. Коваленко Ю. М. Використання категоріального апарату інституційної теорії у фінансовому секторі економіки. *Світ фінансів*. 2010. С. 39–49.

7. Коваленко Ю. М., Біловус Т. В. Дослідження функціонування національних ринків цінних паперів у світових фінансових центрах. *ScienceRise*. 2017. № 7 (36). С. 9–15.

8. Науменкова С. В., Міщенко В. І. Фінансові репресії в механізмі прихованого переміщення державного боргу: форми та інструменти. *Фінанси України*. 2015. № 8. С. 31-55.

9. Пересада А.А. та ін. Інвестування: навчально-методичний посібник. К.: КНЕУ, 2001. 251с.

10. Проектне фінансування: підручник; за ред. д.е.н., проф. Т. В. Майорової. К.: КНЕУ, 2017. 434 с.

11. Про затвердження Положення про управління ризиками, пов'язаними з наданням державних гарантій, та розподіл таких ризиків між державою, кредиторами і позичальниками : Постанова КМУ від 23 лютого 2011 р. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/131-2011-%D0%BF#Text>

12. Фінансовий ринок: підруч.: у 2-х т. / кер. авт. кол. і наук. ред. Ю. М. Коваленко. Ірпінь: УДФСУ, 2018. Т. 1. 442 с.

13. Hutsaliuk O., Havrylova, N., Alibekova, B., Rakayeva, A., Bondar, I., Kovalenko Yu. Management of Renewable Resources in the Energy Sector: Environmental, Economic and Financial Aspects. *Circular Economy for Renewable Energy*. Springer. 2023. 69–89. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-30800-0_5

14. Laktionova O.; Kovalenko Yu.; Myhovich T.; Zharikova O. Transforming Financial Outsourcing Services for Sustainable Business Development: A Review on Green Finance. *Economics. Ecology. Socium*. 2022. №6. 37–50. URL: <https://doi.org/10.31520/2616-7107/2022.6.4-4>

15. Wolf M. We must tackle the looming global debt crisis before it's too late. *The Financial Times*. 2023. January, 17. URL: <https://www.ft.com/content/889fec5a-cb62-463f-af8c22c841bddb65?fbclid=IwAR2yZVn5bPTbwVVFopSu0ptFyqd09Qt3D3GenInP251i9z8D-aiJ0k25aI>

*Ковернінська Юлія Вікторівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

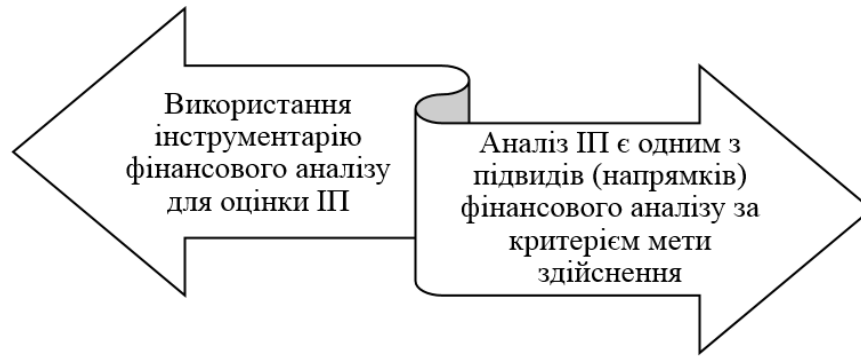
Бізнес-середовище, в якому функціонують суб'єкти господарювання, постійно розвивається, що закономірно спонукає їх шукати шляхи підвищення кількісних та якісних показників своєї діяльності. Це, в свою чергу, дозволяє таким суб'єктам утримувати стабільні позиції на ринку. Запорукою постійного зростання кількісних та якісних показників діяльності деякого суб'єкта господарювання є його здатність залучати достатні інвестиційні ресурси для розвитку. Таким чином, під час проведення фінансового аналізу діяльності установ та організацій слід приділити особливу увагу оцінці їхньої інвестиційної привабливості. Здійснення такої оцінки на високому рівні дозволяє виявити загрози та можливості в інвестиційній сфері компанії, а також оцінити її здатність зацікавити потенційного інвестора. Ці обставини підкреслюють актуальність обраної теми дослідження.

Наразі чинні нормативно-правові акти визначають інвестиційну привабливість господарюючого суб'єкта як «рівень задоволення фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог чи інтересів інвестора щодо конкретного підприємства, яке може визначатися чи оцінюватися значеннями відповідних показників, у тому числі інтегральної оцінки» [2].

Об'єктивне оцінювання інвестиційної привабливості бізнес-одиниці потребує застосування відповідних методів, що дозволяють визначити поточний рівень інвестиційної привабливості. На основі зібраних відомостей формуються заходи для максимально ефективного керування та збільшення інвестиційної привабливості з метою залучення інвесторів і отримання необхідного обсягу фінансових ресурсів для виконання стратегічних цілей та завдань організації [1].

Методичні підходи, які використовуються наразі, відрізняються між собою складом якісних і кількісних критеріїв та показників оцінки, а також способами їх розрахунку, аналізу та обробки. Це обумовлено, перш за все, існуванням безлічі різних точок зору щодо розуміння сутності терміну «інвестиційна привабливість суб'єкта господарювання» [3].

Розглядаючи представлене розуміння поняття, а також спираючись на низку інших тлумачень, що зустрічаються в науковій літературі, стає очевидним, що інвестиційна привабливість в контексті реалізації діяльності установ та організацій нерозривно пов'язана з фінансовим аналізом. Така взаємодія є двосторонньою (рис. 1).

Рис. 1. Двоїтий характер аналізу інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання в структурі фінансового аналізу

Джерело: складено автором

Таким чином, з одного боку, в процесі оцінки інвестиційної привабливості певна бізнес-одиниця оперує методичним інструментарієм фінансового аналізу. Зокрема, використовується коефіцієнтний, порівняльний та трендовий аналіз тощо. Причому показники розраховуються на основі даних фінансової звітності організацій та установ. Наприклад, згідно з вищезгаданою «Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій» [3], до складу інтегрального показника оцінки інвестованого об'єкта включають такі групи показників: ринкової активності, ділової активності, майнового стану, ліквідності активів, прибутковості, фінансової стійкості. До кожної з перелічених груп включено певну сукупність показників. Залежно від особливостей функціонування потенційного суб'єкта для інвестицій ці групи можуть доповнюватися іншими показниками, а їх результати інтерпретуватися по-різному. Водночас аналіз інвестиційної привабливості можна віднести до одного з напрямків (підвидів) фінансового аналізу зі своїм специфічним набором показників. Такий підвид аналізу можна виокремити залежно від мети здійснення фінансового аналізу. Наприклад, фінансовий аналіз господарюючої одиниці може здійснюватися з метою оцінки стану ліквідності, фінансової стійкості, інвестиційної активності, інвестиційної привабливості, майнового стану тощо. Тобто, залежно від цілей, які ставить менеджмент компанії, проводиться аналіз за тим чи іншим напрямком. Кожному з напрямків властивий свій набір показників.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т. Г., Заїчко І. С., Бондарук І. В. Діагностика фінансового стану та інвестиційної привабливості підприємства в системі фінансового менеджменту. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2022. № 1-2. С. 62 – 75.

2. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій : затв. наказом Агентства з питань запобігання банкрутству № 22 від 23.02.1998 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98>

3. Найдовська А., Андрієнко Я. Систематизація методик аналізу інвестиційної привабливості підприємства. *Молодий вчений*. 2023. 6 (118). 84-88. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-6-118-17>

Колісніченко Пауліна,
доктор економічних наук,
проректор з міжнародної співпраці;
ВШТІП Академія Прикладних Наук
(м. Познань, Республіка Польща);
Чуницька Ірина Іванівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансових ринків та технологій;
Державний податковий університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ FIN TECH

У сучасному світі, рейтинг країн на міжнародній арені визначається не тільки за рівнем економічного їхнього розвитку, а й відповідно до того, яке місце тій чи іншій країні належить на світовому ринку FinTech і на скільки активно вона впроваджує FinTech послуги у національний фінансовий ринок. Від того наскільки розвинена національна інноваційна система в цілому залежить її інноваційна інтеграція, міжнародне науково-технічне співробітництво та внесок у розвиток світового інноваційного середовища [4].

Світовий ринок FinTech розвивається досить швидкими темпами, що в першу чергу, пов'язано з тими перевагами, які продукує ринок FinTech трансформуючи світову економічну систему в цілому та фінансовий ринок зокрема [2]. Разом з тим, незважаючи на стрімкий розвиток ринку, прослідковується висока ризикова чутливість ринку FinTech до загроз та негативних факторів зовнішнього впливу [3].

Система ризиків, до яких чутливий світовий ринок FinTech, представлена наступними видами ризиків (рис. 1):

- стратегічний ризик світового ринку FinTech полягає в тому, що поява та інтеграція ринку фінансових технологій докорінно змінює весь уклад фінансового ринку. Кожен окремий учасник ринку, не усвідомлюючи того, змінює існуючу конфігурацію, витісняючи традиційні послуги;
- фінансовий ризик повзаний з тим, що від платоспроможності як користувачів так і замовників залежить можливість подальшої розробки фінансових інновацій та надання послуг;
- операційний ризик, який виникає через залучення великої кількості кількості ІТ-взаємозалежностей та ринкової інфраструктури. Діяльність

FinTech компаній у фінансовому секторі призводить до збільшення рівня складності всієї системи та залучення інших учасників ринку, котрі можуть мати обмежений досвід в сфері управління IT-ризиками;

- регуляторний ризик полягає в тому, що FinTech компанії не можуть швидко адаптувати свої продукти під вимоги динамічної системи регулювання, яка по суті перебуває на стадії формування;

- як і будь який ринок, ринок фінансових технологій має своїх системних учасників, до числа яких входять найбільші компанії світу. Саме ці компанії задають тренди на всьому ринку, і відповідно, негативні явища, поширюються на всіх учасників ринку, що являє собою ризик «зараження»;

- ризик проциклічних коливань та волатильності виникає через те, що окремі сегменти ринку FinTech піддаються надмірним волатильним коливанням, які неможливо контролювати;

- технологічний ризик пов'язаний із залежністю ринку FinTech від сфери IT. До того ж нові фінансові продукти чи послуги можуть викликати певні технічні складнощі в їх наданні;

- податковий ризик для ринку FinTech полягає у тому, що транскордонний характер послуг на ринку FinTech може стати причиною застосування подвійного оподаткування, що здійснюватиметься у кожній юрисдикції, яку проходить послуга;

- кіберризик полягає в високій ймовірності злочинного доступу до конфіденційної інформації та баз даних. В основі ринку фінансових технологій лежать процеси передачі масивів нематеріальної інформації, що робить його найбільш вразливим до кібератак.

Рис. 1. Система ризиків, до яких чутливий світовий ринок FinTech
Джерело: побудовано авторами

Світовий ринок FinTech, враховуючи загальносвітові економічні тенденції стикається з рядом проблем (табл. 1), адаптація до яких та вирішення яких є першочерговим завданням для учасників ринку FinTech.

Таблиця 1

Проблеми світового ринку FinTech та шляхи їх вирішення

Проблема	Шляхи вирішення
Кризові явища на кредитному ринку, що зменшує попит на онлайн кредити та фінансування. В той же час доступність залучення фінансування на кредитному ринку для FinTech компаній зменшується.	<ul style="list-style-type: none"> - переорієнтація на інші сегменти ринку FinTech - зміна юрисдикцій ведення бізнесу на більш сприятливі - пошук альтернативних джерел залучення фінансування
Різке зниження темпів нарощування клієнтської бази необанків, що спричинене спадом економічної активності.	<ul style="list-style-type: none"> - диверсифікація послуг; - зниження трансакційних витрат та зменшення вартості послуг; - оновлена маркетингова політика; - створення нових більш стійких фінансових продуктів, котрі будуть легко доступними в онлайн режимі та з використанням мобільних програм
Фінансова турбулентність на ринку цінних паперів, зумовлює відтік інвесторів, що в свою чергу знижує популярність ринку послуг управління фінансами та інвестиційних платформ.	<ul style="list-style-type: none"> - зміна інвестиційної політики; - диверсифікація напрямів інвестування; - орієнтація на довгострокові інвестиційні послуги
Зниження активності у сегменті ринку, що працює за моделлю «Software as a Service», що також втрачають клієнтів через проблеми на грошовому ринку	<ul style="list-style-type: none"> - зміна продуктового ряду
Зменшення популярності послуг FinTech компаній, через погіршення кібербезпеки	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення використанням аутсорсингових послуг сторонніх FinTech компаній
Відсутність цифрових стратегій на ринках ряду країн посилює невизначеність, що змушує компанії мігрувати на інші, більш регуляторно зрозумілі юрисдикції для ведення бізнесу	<ul style="list-style-type: none"> - розробка політики інтеграції елементів стійкості в існуючу фінансову систему; - підвищення прозорості цифрового фінансування; - тісна взаємодія між інноваційними рішеннями у галузі цифрового фінансування та регуляторами фінансових процесів

Джерело: складено авторами

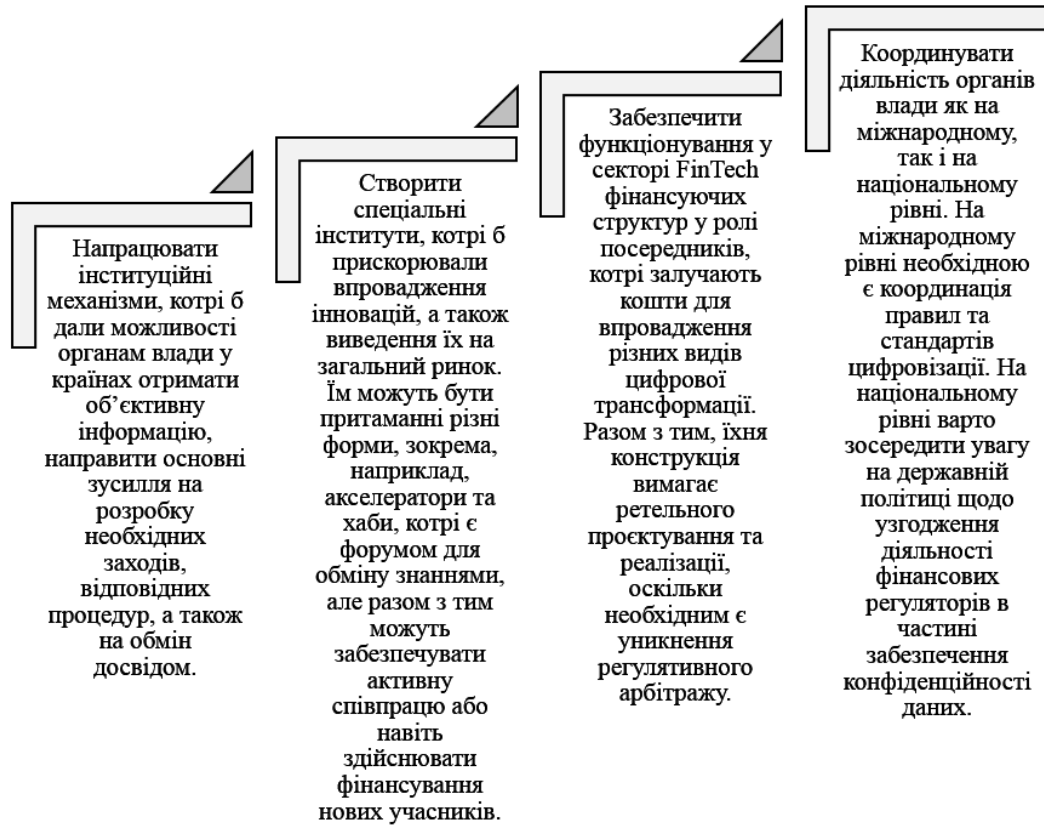
Багато проблем ринку FinTech стосуються не особливостей самого ринку, а саме економічного середовища, в якому він функціонує. Об'єктивність умов світової економіки вимагає від учасників ринку FinTech не вирішення конкретних економічних проблем, а швидкої та гнучкої адаптації до існуючих умов [5]. Можна стверджувати, що ринок FinTech може інтегруватись у будь яку суспільну сферу, адже тим самим покращує її якісні характеристики. Сьогодні, FinTech компанії націлені на створення якісних нових продуктів та послуг та готові трансформувати свої бізнес моделі відповідно до трендів індустрії.

Проте, з огляду на виявлені проблеми світового ринку FinTech, він потребує підтримки як з боку інвесторів так і з боку державних регулюючих

органів. Перш за все, мова йде чіткі та гнучкі регуляторні вимоги. В той же час, ринок FinTech потребує загальної стабілізації економіки, що дозволить реалізувати наявний потенціал.

На рисунку (рис. 2) відображено алгоритм заходів вдосконалення світового ринку FinTech, шляхом його адаптації до загальноринкових проблем.

Рис. 2. Алгоритм адаптації світового ринку FinTech до загальноринкових проблем

Джерело: побудовано авторами за даними [1]

Отже, розглянувши перспективи розвитку світового ринку FinTech, визначено, що його успішний розвиток та функціонування безпосередньо пов'язаний із загальним станом світової економіки. Окремі сегменти ринку демонструють підвищену чутливість до змін економічною кон'юнктури. Встановлено, що світовий ринок фінансових технологій чутливий до ризиків, зокрема таких як: стратегічний ризик, фінансовий ризик, операційний ризик, регуляторний ризик, ризик «зараження», ризик проциклічних коливань та волатильності, технологічний ризик, податкові ризики, кіберризики. Здійснено характеристику механізму прояву кожного із зазначених ризиків на світовий ринок FinTech. Враховуючи результати проведеного аналізу, систематизовано проблеми, що характеризують сучасні тенденції світового ринку FinTech. Значна кількість проблем, пов'язані із негативним впливом загального економічного середовища. Запропоновано шляхи вирішення зазначених проблем, які в більшій мірі спрямовані на адаптацію ринку до наявних умов, а також запропоновано алгоритм адаптації світового ринку FinTech до вирішення наявних проблем,

який, на нашу думку, позитивно відобразиться на ефективності світового ринку FinTech.

Список використаних джерел

1. Баула О. В., Лютак О. М. Цифрова трансформація фінансового сектору світової економіки: тенденції та ризики. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. №10. Т.1. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/12608>
2. Вергелюк Ю. Інвестування на ринку FinTech. *Modeling The Development Of The Economic Systems*. 2023. №1. С.50-56. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-7>
3. Інноватика на фінансових ринках: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. С.В. Онишко. Ірпінь : УДФСУ, 2018. 466 с.
4. Інноваційна модернізація менеджменту в умовах глобальної нестабільності : монографія / за заг. ред. А. Ю. Горбового; М. О. Кужелев, С. В. Онишко, В. І. Куценко, А. А. Олешко, М. В. Гусятинський, А. А. Халецька та ін.; Ун-т державної фіскальної служби України. Ірпінь-Білосток, 2018. 305 с.
5. Чуницька І. І., Богріновцева Л. М. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2342/2263>

Коляда Тетяна Анатоліївна,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри публічних фінансів;
Державний податковий університет

ПОДАТКОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Новації у податковій сфері виступають важливим інституційним чинником, що буде впливати на обсяги податкових надходжень місцевих бюджетів, та визначати суму власних доходів місцевих бюджетів, які будуть витрачатися на забезпечення сталого розвитку територіальних громад України. У цьому контексті доцільно проаналізувати основні положення Національної стратегії доходів до 2030 року, які безпосередньо стосуються формування податкових надходжень місцевих бюджетів, задля визначення тенденцій та перспектив на середньостроковий період.

Оскільки ПДФО є основним бюджетоутворюючим податком місцевих бюджетів, то саме новації щодо його адмініструванні спроможні спричинити найбільші зміни в структурі та обсягах доходів місцевих бюджетів. ПДФО відноситься до закріплених податків, частка закріплення за місцевим бюджетами визначається Бюджетним кодексом України та є диференційованою за видами місцевих бюджетів. Що стосується бюджетів територіальних громад, то на місцевому рівня залишається 60% від загальної суми надходжень від справляння цього податку.

У Національній стратегії доходів до 2030 року передбачено «відновити прогресивну шкалу ставок ПДФО у поєднанні з соціальною пільгою нейтральною до рівня доходів» [1]. При цьому прогресивність шкали оподаткування та розмір податкової (соціальної) пільги не визначено. Якщо встановити розмір соціальної пільги на рівні мінімальної заробітної плати, що є логічним та відповідним умові нейтральності рішенням, то в такому випадку доходи значної кількості населення вийдуть із-під оподаткування, враховуючи офіційні дані про розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів за 2021 рік – 73,5% населення отримували доходи нижче 8000 грн. на місяць [2].

Якщо встановити соціальну пільгу зі сплати ПДФО на рівні прожиткового мінімуму, який визначається, в першу чергу, для нарахування соціальних виплат та допомог малозабезпеченим верствам населення при плануванні державного бюджету на поточний рік, то в такому випадку втрачається принцип нейтральності та соціальної справедливості оподаткування, однак це не приведе до скорочення надходжень до бюджетів усіх рівнів. Станом на 01.01.2024 року прожитковий мінімум доходів громадян для працездатної особи встановлено на рівня 2920 грн. на місяць. При цьому за розрахунками Міністерства соціальної

політики України (у цінах червня 2024 року) прожитковий мінімум для працездатних осіб становить 7382,17 грн. на місяць, з урахуванням суми обов'язкових платежів відповідно до чинного законодавства – 9170,40 грн. на місяць.

Тому можна припустити, що за умови збереження кількості осіб, що сплачують ПДФО на рівні територіальних громад, питома вага цього податку у доходах місцевих бюджетів протягом наступних 3-х років залишиться на існуючому рівні або збільшиться до рівня 2022 року за рахунок зростання прогресивності шкали оподаткування. Але треба враховувати вплив таких негативних чинників, як міграція населення, скорочення робочих місць, призупинення темпів зростання рівня офіційної заробітної плати тощо.

Що стосується єдиного платку, то у Національній стратегії доходів до 2030 року запропоновано наступні кроки реформування спрощеної системи оподаткування (далі – ССО) – «звуження сфери її застосування шляхом виключення юридичних осіб, підвищення порогу реєстрації платників ПДВ та збільшення ефективних ставок податків до рівня загального режиму» [1]. Необхідність скорочення переліку осіб, що мають право використовувати ССО вже тривалий час дискутується у суспільстві серед науковців та практиків, оскільки є підстави вважати її одним із способів мінімізації сплати податків, в першу чергу, для юридичних осіб. Запровадження ССО розглядалася як тимчасова пільга для початку ведення бізнесу з поступовим переходом на загальну систему оподаткування, але з часом перетворилася у своєрідний легальний внутрішній офшор, де-факто багаторічну інверсійну інституційну пастку для вітчизняної податкової системи. Тому в умовах пошуку додаткових надходжень до бюджету, в першу чергу, державного, це цілком логічне та очікуване рішення уряду.

Звертає увагу той факт, що при переході юридичних осіб на загальну систему оподаткування місцеві бюджети будуть втрачати податкові надходження, оскільки замість єдиного податку вони будуть сплачувати податок на прибуток підприємств, більша частина якого зараховується до державного бюджету. Відповідно до Бюджетного кодексу України лише 10% податку на прибуток підприємств зараховується до обласних бюджетів та бюджету м. Києва. При цьому сільські, селищні та міські бюджети – тобто бюджети територіальних громад не отримують надходжень від справляння цього податку.

Запровадження пільгових ставок єдиного податку під час дії військового стану також має тимчасовий характер, це стосується, в першу чергу, платників другої та третьої груп. Пропонується об'єднання зазначених платників в одну групу та запровадження диференційованої шкали ставок податку залежно від обсягу отриманого доходу. Крім того, фіксований розмір єдиного податку для першої групи буде переведено на адвалерні ставки та застосовуватиметься до фактично отриманого доходу. Зазначені новації спрямовані на створення конкурентного середовища для всіх платників податків, незалежно від обраної системи оподаткування та відновлення принципу справедливості оподаткування.

Якщо прогнозувати обсяги надходжень до місцевих бюджетів від справляння єдиного податку, то у разі введення в дію податкових новацій відбудеться їхнє скорочення через зменшення кількості платників (юридичні особи мають перейти на загальну систему оподаткування, планується скорочення переліку видів діяльності для першої групи ССО). При цьому проблематично буде перекрити недонадходження податкових платежів до місцевих бюджетів за рахунок зростання ставок єдиного податку.

Щодо положення Національної стратегії доходів до 2030 року стосовно «посилення функцій органів місцевого самоврядування в частині адміністрування податків, які зараховуються до місцевих бюджетів» [1], то необхідно акцентувати увагу на податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Запровадження цього податку розглядалося як основне джерело надходжень до місцевих бюджетів, базуючись на досвіті європейських країн. Однак на відміну від провідних країн світу, де базою оподаткування податку на майно є оціночна вартість нерухомості, в Україні базою оподаткування виступає площа квартири або будинку, що перебуває у власності платника податку. Крім того, ставка податку для об'єктів нерухомості, що перевищують площу, яка не підпадає під оподаткування, визначена «у розмірі, що не перевищує 1,5% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, за 1 кв. м бази оподаткування» [3]. Законом України «Про Державний бюджет Україна на 2024 рік» встановлено розмір мінімальної заробітної плати у місячному розмірі з 1 квітня – 8000 грн. Бюджетною декларацією на 2025-2027 роки передбачено збереження мінімальної заробітної плати на рівні 8000 грн.

Таким чином, очікувати суттєвого зростання надходжень до місцевих бюджетів від адміністрування податку на нерухоме майно протягом середньострокового періоду немає підстав. Навіть враховуючи той факт, що «сільські, селищні, міські ради, в межах своїх повноважень приймають рішення про встановлення місцевих податків та зборів та податкових пільг зі сплати місцевих податків і зборів» [3], вважаємо маловірогідним запровадження максимальної ставки податку на нерухоме майно в умовах значних пошкоджень та руйнувань об'єктів нерухомості на території більшості громад України.

Решта доходів місцевих бюджетів мають незначну питому вагу у загальному обсязі надходжень, законодавчих новацій щодо їх акумулювання наразі не передбачається, тому можна зробити припущення, що їхня частка залишиться на існуючому рівні та зміна обсягів надходжень буде залежати від позитивного або негативного впливу макроекономічних чинників.

Проведене дослідження дозволило визначити тенденції та перспективи у формуванні доходів місцевих бюджетів на середньостроковий період, виходячи із прогнозних показників Бюджетної декларації на 2025-2027 роки та новацій Національної стратегії доходів до 2030 року. Доведено, що запропоновані зміни формальних правил для формування бюджетно-податкової політики України спроможні призвести до скорочення, або, у кращому випадку, залишення без

змін питому вагу доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансферів) [4, с. 527].

Підсумовуючи вищезазначене вважаємо, що в сучасних умовах органи місцевого самоврядування долають виклики, які перевіряють спроможність інститутів влади на місцевому рівні самостійно (в межах своїх повноважень) вирішувати питання фінансового забезпечення сталого розвитку територіальних громад та підтверджують ефективність реалізації реформи децентралізації в Україні, що буде одним із визначальних чинником успішного повоєнного відновлення країни.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>

2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

4. Коляда Т.А. Фінансове забезпечення сталого розвитку територіальних громад України як чинник реальної децентралізації повоєнного відновлення. Бізнес Інформ. 2024. № 7. С. 524-529. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-524-524>

*Костенко Ганна Петрівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, менеджменту та фінансів;
Дудкіна Марія Володимирівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Бердянський державний педагогічний університет*

ОЦІНКА ЗАЛУЧЕННЯ ЗОВНІШНІХ ДЕРЖАВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ

Зовнішні державні запозичення є важливим інструментом фінансування економіки, особливо в умовах обмежених внутрішніх ресурсів та кризових ситуацій, таких як війна або економічна нестабільність. Вони дозволяють країнам отримувати необхідні фінансові ресурси для підтримки державних витрат, зокрема інфраструктурних проєктів, соціальних програм та покриття дефіциту бюджету. Проте зовнішній борг також є джерелом ризиків, оскільки надмірне запозичення може призвести до підвищення боргового навантаження, зниження кредитного рейтингу та фінансової нестабільності. З огляду на це, оцінка ефективності залучення зовнішніх запозичень і їх вплив на економіку країни є актуальною темою для наукових досліджень і практичного аналізу.

Останнім часом велика увага дослідників приділяється проблемам залучення та ефективного використання зовнішніх запозичень, а також їх впливу на економіку країни. Серед видатних науковців, які внесли значний вклад у цю галузь, можна виокремити Р. Андрусіва, О. Ісаєва, В. Колосова, Н. Слав'юка, Д. Тюпу, М. Флейчук та інших.

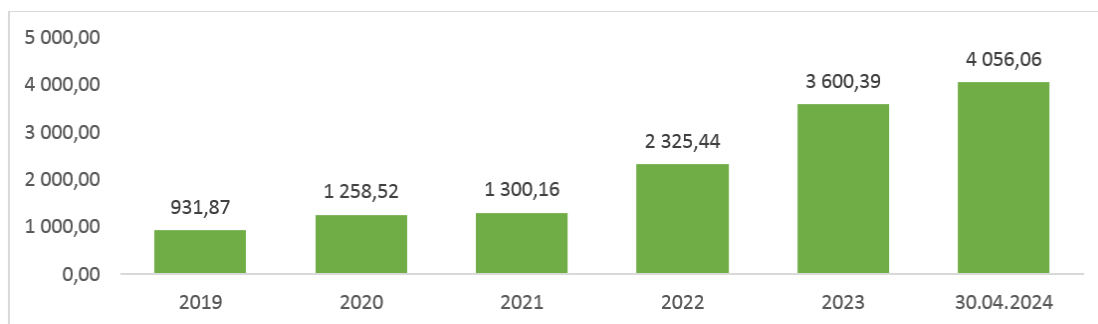
Метою даного дослідження є оцінка залучення зовнішніх державних запозичень України в сучасних умовах та аналіз їхнього впливу на економічну стабільність і розвиток країни. Особлива увага приділяється структурі зовнішнього боргу, джерелам кредитування та ризикам, пов'язаним із зростанням боргових зобов'язань. На основі проведеного аналізу визначаються ключові проблеми та пропонуються стратегії щодо оптимізації управління зовнішніми запозиченнями.

Станом на сьогодні основними тенденціями у сфері зовнішніх державних запозичень та управління державним боргом України є:

- активне залучення державних кредитів та накопичення заборгованості для фінансування військових потреб на фоні скорочення податкових надходжень;
- залучення ресурсів Національного банку шляхом емісії для підтримки розміщення державних облігацій та випуску внутрішніх військових облігацій;
- збільшення обсягів грантової та кредитної допомоги від офіційних зовнішніх кредиторів, таких як МВФ, Світовий банк та ЄС;

- зростання доходів від внутрішніх облігацій на вторинному ринку в умовах припинення фінансування з приватних джерел на невизначений термін;
- відтік ресурсів комерційних банків із ринку внутрішніх облігацій через надлишкову ліквідність у банківській системі [1].

Ці зміни відображають вплив війни на структуру зовнішніх державних запозичень та економічне управління України (рис. 1).

Рис. 1.1. Зміни у структурі зовнішніх запозичень України з 2019 року по 30 квітня 2024 року, млрд. грн.

Джерело: [2]

Станом на 31 грудня 2019 року сукупний розмір зовнішнього боргу склав 931,87 млрд. грн та згодом збільшувався на 77,03% до 4056,06 млрд. грн. станом на 30 квітня 2024 року.

У таблиці 1 наведено данні згідно яких можна зробити висновок, що протягом п'яти років заборгованість за позиками від міжнародних фінансових організацій тільки збільшувалася. Найбільшими кредиторами України серед міжнародних фінансових інституцій є Європейський Союз.

Таблиця 1

Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій з 2019 по 30 квітня 2024 року, млрд. грн.

Міжнародні фінансові організації	2019	2020	2021	2022	2023	30.04.2024
NEFCO	0,00	0,00	0,06	0,08	0,25	0,40
Європейський банк реконструкції та розвитку	11,98	13,69	10,54	9,45	7,36	6,98
Європейський Інвестиційний Банк	18,59	26,99	27,70	98,13	115,08	115,27
Європейський Союз	87,46	132,36	136,37	452,22	1249,78	1487,83
Міжнародний банк реконструкції та розвитку	116,13	149,66	167,90	303,47	495,86	582,95
Міжнародний Валютний Фонд	57,49	119,57	119,00	234,07	379,91	406,32
Фонд чистих технологій (МБРР)	0,54	1,05	1,59	2,84	4,34	4,63
Всього	292,20	443,31	463,17	1100,26	2252,58	2 604,38

Джерело: [2]

Сукупний розмір за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав станом на 30 квітня 2024 року становить 322,55 млрд. грн. проти 38,59 млрд. грн. а кінець 2019 року (збільшення на 88,04%). Найбільшими кредиторами України серед іноземних держав є Канада та Японія. Більш детально інформацію стосовно змін у структурі зовнішніх запозичень України перед іноземними країнами представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав з 2019 по 30 квітня 2024, млрд. грн.

Країна-кредитор	2019	2020	2021	2022	2023	30.04.2024
Великобританія	0,00	0,00	0,56	0,81	0,89	0,91
Італія	0,00	0,00	0,00	7,79	8,44	8,50
Канада	3,62	0,00	0,00	66,84	139,85	200,09
Нідерланди	0,00	0,00	0,00	7,79	8,44	8,50
Німеччина	6,43	8,99	7,82	21,46	23,72	23,89
Польща	0,15	0,41	1,14	1,94	3,68	3,72
США	0,08	0,05	0,01	0,02	0,02	0,02
Франція	0,59	0,79	1,08	17,37	18,97	19,03
Японія	13,36	16,53	13,61	36,49	35,94	33,86
Росія	14,35	17,13	16,53	22,16	23,01	24,03
Всього	38,59	43,9	40,75	182,67	262,97	322,55

Джерело: [2]

Загальний розмір заборгованості України перед іноземними комерційними банками та іншими фінансовими установами станом на 30 квітня 2024 становив 64,78 млрд. грн проти 33,34 млрд. грн станом на кінець 2019 року (збільшення на 48,54%). Найбільшими кредиторами України серед іноземних банківських та фінансових організацій є Cargill та Deutsche Bank (табл. 3).

Таблиця 3

Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ з 2019 по 30 квітня 2024, млрд. грн.

Іноземні банківські та інші фінансові установи	2019	2020	2021	2022	2023	30.04.2024
Cargill	6,61	17,37	20,10	25,32	27,44	27,62
Chase Manhattan Bank	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Citibank Europe PLC	0,00	0,00	0,00	0,00	0,16	0,17
Credit Agricole Corporate and Investment Bank	4,32	6,59	8,11	11,10	10,29	9,68
Deutsche Bank	22,42	37,13	22,52	23,96	21,60	20,72
National Westminster Bank PLC	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,59
Всього	33,34	61,09	50,74	60,38	59,49	64,79

Джерело: [2]

Сукупний розмір заборгованості України за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку станом на 30 квітня 2024 становив 899,34 млрд.

грн. проти 526,33 млрд. грн. станом на кінець 2019 року (збільшення на 41,45%) (табл. 4).

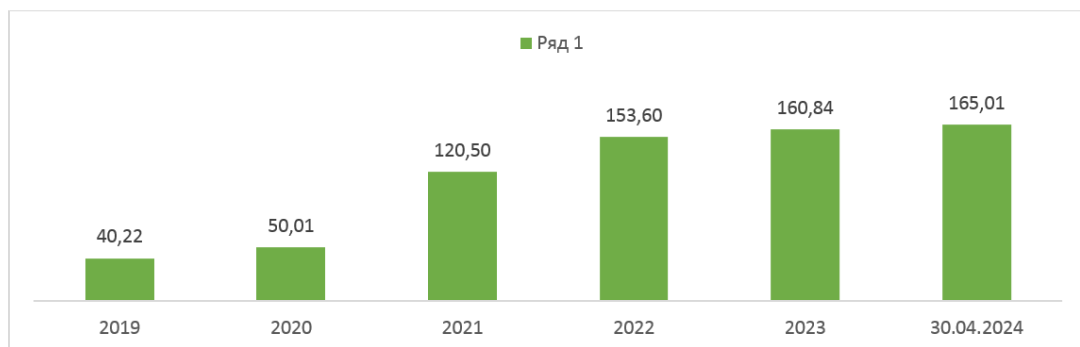
Таблиця 4

**Заборгованість за випущеними цінними паперами
з 2019 по 30 квітня 2024, млрд. грн.**

Рік випуску	2019	2020	2021	2022	2023	30.04.2024
ОЗДП 2013 року	71,06	84,82	81,83	109,71	113,95	119,01
ОЗДП 2015 року	279,64	244,17	209,00	276,48	287,17	299,92
ОЗДП 2016 року	23,69	28,27	0,00	0,00	0,00	0,00
ОЗДП 2017 року	71,06	84,82	81,83	109,71	113,95	119,01
ОЗДП 2018 року	55,66	66,45	64,10	85,94	89,26	93,22
ОЗДП 2019 року	26,42	34,74	30,92	38,95	42,21	42,50
ОЗДП 2020 року	0,00	116,94	109,58	143,77	151,51	156,26
ОЗДП 2021 року	0,00	0,00	47,74	64,00	66,47	69,42
Всього	526,53	660,21	625	828,55	864,52	899,34

Джерело: [2]

Станом на 30 квітня 2024 року сукупний розмір заборгованості України перед Міжнародним Валютним Фондом за категоріями, що не було представлено вище, складав 165,01 млрд. грн., а станом на кінець 2019 року – 40,22 млрд. грн. (зростання, що свідчить про збільшення обсягів зовнішньої заборгованості на 75,63%). Більш детально зазначені зміни представлено на рис. 2.

**Рис. 1.2. Зміни у структурі заборгованості України
перед Міжнародним Валютним Фондом
з 2019 року по 30 квітня 2024 року, млрд. грн. [2]**

Джерело: [2]

Зовнішні державні запозичення відіграють важливу роль у підтримці економіки України, особливо в умовах військових дій та економічної нестабільності. Однак надмірне залучення кредитів може створювати ризики для довгострокової фінансової стабільності країни. Аналіз структури зовнішнього боргу показав, що значна частина боргових зобов'язань формується перед міжнародними фінансовими організаціями та урядами інших країн, що вимагає ретельного управління для уникнення боргової кризи. Для мінімізації ризиків необхідно розробити ефективну стратегію управління зовнішніми

запозиченнями, включаючи диверсифікацію джерел фінансування та оптимізацію умов залучення боргових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2021–2024 роки: Постанова Кабінету Міністрів України № 1291 від 09 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1291-2021-%D0%BF#n6>. (Дата звернення: 03.09.2024).

2. Міністерство фінансів України. Державний борг та гарантований державою борг. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg> (Дата звернення: 05.09.2024).

*Кравченко Андрій Олегович,
здобувач ступеня доктора філософії;
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ

Фінансові ринки є важливою складовою світової економіки, забезпечуючи ефективний перерозподіл фінансових ресурсів між різними секторами економіки. В останні десятиліття вони зазнали значних змін, зумовлених впливом глобалізації, технологічного розвитку, фінансових криз та змін у регуляторному середовищі. Сучасний фінансовий ринок характеризується високим ступенем інтеграції, динамізму та складності. Метою цього дослідження є аналіз сучасного стану фінансових ринків, визначення основних тенденцій та трансформаційних процесів, які впливають на їхній розвиток.

Сучасні фінансові ринки характеризуються рядом тенденцій, які визначають їх розвиток. Перш за все, це зростання ролі цифрових технологій, що призводить до появи нових фінансових продуктів та послуг. Зокрема, розвиток фінтеху сприяє появі таких інновацій, як цифрові активи, блокчейн-технології, краудфандинг та інші форми альтернативного фінансування.

Іншим важливим аспектом є зростання впливу глобальних макроекономічних факторів на фінансові ринки. Важливими подіями останніх років стали глобальні фінансові кризи, які продемонстрували вразливість світової фінансової системи до шоків. Також пандемія COVID-19 значно вплинула на фінансові ринки, викликавши безпрецедентні коливання цін на активи та зміни у структурі попиту на фінансові інструменти.

Розвиток регуляторного середовища також є важливим фактором, що впливає на фінансові ринки. Після світової фінансової кризи 2008 року

регулятори багатьох країн посилили вимоги до капіталу банків, а також впровадили нові стандарти фінансової звітності. Ці заходи були спрямовані на підвищення стійкості фінансової системи, але також призвели до зниження ліквідності на деяких сегментах ринку.

Технологічний прогрес став однією з ключових рушійних сил трансформації фінансових ринків. Зокрема, широке впровадження цифрових технологій змінило традиційні моделі ведення бізнесу у фінансовій сфері. Основними напрямками трансформацій є розвиток фінтех-компаній, поширення технологій блокчейн та поява нових фінансових інструментів, таких як криптовалюти та токени [1, 2].

Фінтех-компанії значно змінили структуру фінансових ринків, надаючи нові послуги, такі як мобільні платежі, онлайн-кредитування та робо-адвайзинг. Ці інновації створюють конкуренцію для традиційних фінансових установ і змушують їх адаптувати свої бізнес-моделі для збереження конкурентоспроможності. Водночас вони відкривають нові можливості для споживачів, забезпечуючи швидкий і зручний доступ до фінансових послуг.

Технологія блокчейн стала важливою складовою цифрової трансформації фінансових ринків. Вона забезпечує новий рівень безпеки та прозорості операцій, дозволяючи здійснювати транзакції без посередників. Поява криптовалют і цифрових активів, таких як біткоїн, ефіріум та інші, стала викликом для традиційних фінансових установ і регуляторів, оскільки вони мають значний потенціал для змін у фінансовій системі.

Глобалізація фінансових ринків привела до зростання їхньої взаємозалежності та інтеграції. Це явище проявляється у збільшенні міжнародних інвестиційних потоків, глобальному розподілі фінансових активів та посиленому впливі глобальних економічних подій на національні фінансові ринки. Одним із наслідків глобалізації стало підвищення рівня волатильності на фінансових ринках, оскільки інвестори швидко реагують на зміни у світовій економічній ситуації [3].

Однак глобалізація також створює ризики для стабільності фінансових ринків. Зокрема, фінансові кризи, що виникають у одній країні, можуть швидко поширюватися на інші країни через глобальні фінансові зв'язки. Прикладом такого явища є світова фінансова криза 2008 року, яка почалася в США, але швидко охопила інші країни та призвела до значних економічних втрат у всьому світі.

З метою зниження ризиків, пов'язаних із глобалізацією, регулятори різних країн розробляють нові підходи до управління фінансовими ринками. Зокрема, йдеться про посилення міжнародного співробітництва у сфері фінансового нагляду, запровадження стандартів прозорості та підзвітності для міжнародних фінансових інститутів, а також створення механізмів для запобігання поширенню фінансових криз.

Останні десятиліття стали періодом значних трансформаційних змін у банківській сфері. Це стосується як організаційних змін, так і впровадження

нових технологій. Банки змушені адаптуватися до нових умов ведення бізнесу, зумовлених технологічним розвитком, змінами в регуляторному середовищі та зростаючою конкуренцією з боку фінтех-компаній.

Однією з ключових тенденцій є розвиток онлайн-банкінгу та мобільних додатків, що дозволяють клієнтам отримувати банківські послуги дистанційно[4]. Це змінює традиційну модель банківського обслуговування, зменшуючи потребу у фізичних відділеннях та підвищуючи ефективність роботи банків.

Іншим важливим аспектом є впровадження штучного інтелекту (ШІ) та великих даних у банківській діяльності. ШІ використовується для аналізу великих масивів даних, виявлення шахрайських операцій, оцінки кредитоспроможності клієнтів та персоналізації банківських продуктів. Використання цих технологій дозволяє банкам підвищити точність ухвалення рішень та знизити операційні ризики.

Сучасні фінансові ринки стикаються з рядом викликів та ризиків, які можуть мати суттєвий вплив на їхню стабільність та розвиток. Перш за все, це ризики, пов'язані з волатильністю фінансових ринків. Висока волатильність може призвести до значних втрат для інвесторів та фінансових установ, особливо у періоди економічної нестабільності.

Другим важливим ризиком є кіберзагрози, які стають все більш актуальними у зв'язку з цифровізацією фінансових ринків. Кіберзлочинці можуть використовувати вразливості у цифрових системах для здійснення шахрайських операцій, викрадення даних або паралізації роботи фінансових установ. Це створює значні ризики як для окремих компаній, так і для всієї фінансової системи.

Також варто відзначити ризики, пов'язані з регуляторними змінами. Посилення регулювання може створити додаткові витрати для фінансових установ та знизити їхню прибутковість. Водночас недостатнє регулювання може призвести до зростання системних ризиків та викликати фінансові кризи.

Перспективи розвитку фінансових ринків залежать від низки факторів, таких як подальший розвиток технологій, зміни у макроекономічних умовах, а також регуляторні реформи. Очікується, що у майбутньому фінансові ринки будуть продовжувати інтегрувати цифрові технології, такі як штучний інтелект, блокчейн та великі дані, що дозволить підвищити їхню ефективність та прозорість.

Також передбачається подальший розвиток ринку цифрових активів та інноваційних фінансових продуктів. Зокрема, поширення криптовалют та цифрових токенів може суттєво змінити структуру фінансових ринків і створити нові можливості для інвесторів. Водночас це створює виклики для регуляторів, які повинні розробити ефективні механізми контролю та нагляду за такими інструментами.

Загалом, майбутнє фінансових ринків виглядає перспективним, але залежить від здатності регуляторів та учасників ринку адаптуватися до нових

умов і ефективно управляти ризиками. Важливим завданням є забезпечення стабільності та надійності фінансової системи, яка зможе підтримувати економічне зростання та інноваційний розвиток у довгостроковій перспективі.

Отже, сучасні фінансові ринки знаходяться у процесі глибоких трансформацій, зумовлених технологічними інноваціями, глобалізацією та змінами у регуляторному середовищі. Ці процеси створюють нові можливості для розвитку фінансової системи, але також несуть значні виклики та ризики. Для успішного функціонування фінансових ринків у майбутньому важливо забезпечити їхню стійкість до зовнішніх шоків, підвищити ефективність регулювання та впроваджувати інноваційні технології, що сприятимуть підвищенню прозорості та надійності фінансової системи.

Список використаних джерел

1. Васильєв М. О. Інноваційні технології та їх вплив на фінансові ринки: аналіз сучасних тенденцій. *Науковий вісник ХНЕУ*. 2022. №4. С. 67-72.
2. Коваленко І. С. Трансформація фінансових ринків в умовах цифровізації. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. №1. С. 45-53.
3. Сидоренко Л. В. Регулювання фінансових ринків у період післякризового відновлення: досвід країн ЄС. *Вісник КНЕУ*. 2022. №5. С. 34-41.
4. Ткаченко В. І. Розвиток фінансових ринків у контексті глобальних економічних змін. *Економічний аналіз*. 2021. №7. С. 101-108.

Краснова Тетяна Олексіївна,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»;*
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Інвестиційна привабливість підприємств є ключовим елементом для забезпечення їх стабільного розвитку, а також економічного зростання держави. В умовах ринкової економіки підприємства, що прагнуть залучити зовнішні інвестиції, повинні не лише демонструвати стабільні фінансові показники, але й враховувати широкий спектр факторів, що впливають на рішення інвесторів. Одним із важливих аспектів інвестиційної привабливості є взаємозв'язок підприємства з бюджетною системою, оскільки саме через бюджет держава може впливати на умови інвестування, створюючи відповідні стимули та забезпечуючи підтримку.

Крім того, інвестиційна привабливість підприємств також залежить від зовнішнього економічного середовища, включаючи політичну стабільність, законодавчі ініціативи та регуляторні умови. Інвестори прагнуть мінімізувати ризики, тому наявність сприятливих умов для ведення бізнесу, таких як прозора юридична система, стабільна податкова політика та підтримка з боку держави, є критично важливими. Важливими чинниками також є доступ до фінансових ресурсів, рівень розвитку інфраструктури та наявність кваліфікованої робочої сили, які всі сприяють підвищенню загальної інвестиційної привабливості підприємств.

Інвестиційна привабливість підприємства визначається сукупністю характеристик, які впливають на рішення інвестора про вкладення коштів. Серед таких характеристик можна виділити фінансову стабільність підприємства, його інноваційний потенціал, конкурентоспроможність, рівень корпоративного управління, а також стан внутрішньої інфраструктури. Інвестори звертають увагу на фінансові показники, такі як рентабельність, рівень доходів, коефіцієнти ліквідності та платоспроможності. Проте наявність інноваційного потенціалу та здатність підприємства впроваджувати нові технології часто стають вирішальним фактором для залучення інвестицій. Особливу увагу слід приділяти також соціальній відповідальності бізнесу та його відповідності екологічним стандартам, що дедалі більше цікавить міжнародних інвесторів [1].

Одним з найважливіших чинників, що впливає на інвестиційну привабливість підприємства, є макроекономічне середовище, у якому воно

функціонує [2]. Тут виникає безпосередній зв'язок з бюджетною системою держави. Бюджетна система впливає на інвестиційну привабливість через фіскальну політику [3], державні програми підтримки бізнесу, субсидії та пільги. Держава може стимулювати інвестиційну діяльність підприємств шляхом надання податкових преференцій для певних галузей економіки або регіонів, створюючи сприятливі умови для залучення капіталу. Наприклад, держава може знижувати ставки податків для інноваційних підприємств, що впроваджують нові технології або здійснюють дослідження та розробки.

У свою чергу, бюджетна система отримує зиск від збільшення інвестиційної привабливості підприємств, оскільки зростання інвестицій призводить до розширення виробництва, створення нових робочих місць, підвищення рівня заробітної плати та, відповідно, збільшення надходжень до бюджету через податки. Збільшення доходів до бюджету дозволяє державі фінансувати соціальні програми, інфраструктурні проекти, освіту та охорону здоров'я, що створює сприятливі умови для подальшого розвитку бізнесу.

Важливим є розуміння того, що інвестиційна привабливість підприємства не може формуватися без його інноваційного розвитку [4]. Вона залежить від політичної та економічної стабільності в країні, рівня розвитку правової системи, а також загальних умов для ведення бізнесу. У цьому контексті державна політика, зокрема бюджетна система, має вирішальне значення. Держава повинна створювати сприятливе правове середовище, що захищає права інвесторів і забезпечує ефективне функціонування фінансового ринку. Наприклад, існування незалежних судів і прозорих процедур банкрутства підвищує довіру інвесторів до країни та підприємств, які працюють у ній.

Окрім цього, важливим аспектом є регіональна політика, яка має враховувати специфіку різних областей та економічних зон. У деяких регіонах інвестиційна привабливість може бути штучно збільшена за рахунок надання додаткових бюджетних коштів на розвиток інфраструктури або створення спеціальних економічних зон з пільговими податковими умовами. Це сприяє рівномірнішому розподілу інвестицій по країні, що, в свою чергу, підвищує загальний рівень економічного розвитку.

Бюджетна система відіграє одну з ключових ролей у підтримці стабільності національної валюти, що є важливим фактором для залучення іноземних інвестицій [3]. Стабільність валюти безпосередньо впливає на економічну ситуацію в країні та рівень ризиків для інвесторів. Якщо курс національної валюти постійно коливається або є непередбачуваним, іноземні інвестори можуть побоюватися втрат через конвертацію валюти або нестабільність економіки. У такому випадку, країна втрачає свою привабливість як безпечне місце для вкладень. Тому підтримка стабільного валютного курсу є одним із пріоритетів державної економічної політики, зокрема через фіскальні та монетарні інструменти.

Збалансована фіскальна політика, яка спрямована на контроль за дефіцитом бюджету, дозволяє уникати надмірних запозичень державою та

знижувати тиск на валютний ринок. Коли уряд контролює свої витрати та доходи, це сприяє стабільності економіки, що позитивно впливає на інвестиційний клімат [4]. Надмірний дефіцит бюджету може призвести до необхідності друку додаткових грошей, що в результаті спричиняє інфляцію та девальвацію національної валюти. Це, в свою чергу, підвищує ризики для інвесторів, особливо тих, що працюють з іноземною валютою, оскільки їхні вкладення можуть втратити вартість через зниження курсу валюти.

Крім того, бюджетні витрати можуть сприяти стабілізації фінансового ринку через підтримку ключових фінансових інституцій, таких як центральні та комерційні банки. Наприклад, під час фінансових криз держава може використовувати бюджетні ресурси для рекапіталізації банків або надання їм тимчасової ліквідності. Це дозволяє уникнути масових банкрутств фінансових установ та зберегти довіру до національної фінансової системи. У стабільній банківській системі інвестори мають більше впевненості у тому, що їхні вкладення будуть захищені, що сприяє збільшенню потоку інвестицій в економіку.

Інший аспект підтримки валютної стабільності через бюджетну систему полягає у збалансованій фіскальній політиці [5]. Центральний банк, співпрацюючи з міністерством фінансів, може контролювати валютний курс шляхом втручання на валютному ринку або регулювання обсягів грошової маси. Наприклад, у випадку різкого падіння курсу національної валюти через нестабільність на зовнішніх ринках, бюджетні кошти можуть бути використані для стабілізації ситуації, що, зокрема, може включати продаж іноземної валюти або фінансову допомогу комерційним банкам.

Уряд також може використовувати бюджетні ресурси для підтримки іноземних інвесторів через надання гарантій або пільгових умов для їх вкладень. Наприклад, у періоди фінансових коливань, держава може запроваджувати спеціальні програми підтримки іноземних інвестицій, компенсуючи можливі ризики через механізми страхування або надання кредитних гарантій. Це дозволяє знизити негативні наслідки валютної нестабільності та зберегти довіру до національної економіки як надійного місця для капіталовкладень.

В умовах глобалізації особливого значення набуває співпраця з міжнародними фінансовими інститутами, такими як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд або Європейський банк реконструкції та розвитку. Участь у міжнародних програмах фінансування та надання грантів дозволяє залучати додаткові ресурси для розвитку окремих секторів економіки, що також підвищує інвестиційну привабливість підприємств. Державні програми, що фінансуються з бюджету, можуть бути використані для підтримки підприємств, які співпрацюють з міжнародними інвесторами або орієнтовані на експорт [6].

Формування інвестиційної привабливості підприємств є багатограним процесом, який залежить від внутрішніх чинників підприємства, таких як його фінансова стабільність, інноваційний потенціал, ефективність управління та рівень конкурентоспроможності [7]. Водночас зовнішні умови, зокрема

макроекономічна ситуація, державна політика та бюджетна система, також відіграють вирішальну роль. Держава, через податкові стимули, підтримку фінансової стабільності та сприяння розвитку інфраструктури, здатна створювати умови, що підвищують привабливість підприємств для інвесторів.

Ефективна взаємодія між підприємствами та бюджетною системою дозволяє не лише залучати нові інвестиції, але й забезпечувати економічний розвиток регіонів та країни загалом. Стабільність національної валюти, збалансована фіскальна політика, а також підтримка державою фінансового сектору є ключовими факторами, що знижують ризики для інвесторів і сприяють збільшенню інвестиційних потоків. Крім того, прозорість бюджетних витрат і ефективне використання державних коштів підвищують довіру інвесторів до економічної системи. Державна підтримка у вигляді субсидій, податкових пільг або інвестиційних програм також стимулює підприємства до розширення своєї діяльності. Таким чином, тісна співпраця між підприємствами та бюджетною системою сприяє поліпшенню бізнес-клімату і загальному підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

Список використаних джерел

1. Мойса Т. В. Особливості формування інноваційного потенціалу підприємства в сучасних умовах розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-04-05>
2. Бондарук Т. Г., Заїчко І. В., Бондарук І. С. Діагностика фінансового стану підприємства та його інвестиційної привабливості в системі фінансового менеджменту. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2022. № 1-2. С.62-75. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/6274>
3. Бондарук Т. Г. Фіскальна політика в умовах воєнного стану як фактор економічного розвитку територій. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/872>
4. Бондарук Т. Г. Інноваційний розвиток вітчизняних підприємств та його фінансове забезпечення: нові виклики та перспективи в умовах нестабільності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Вип. 39/2023. С. 411-420. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1068/949>
5. Бондарук Т. Г. Фіскальна політика України як чинник сталого розвитку територій в умовах воєнного стану. *Економічні горизонти*. 2023. № 3(25). С. 57-67. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/286686>
6. Галіцейська Ю. М., Дзюблюк О. В., Довгань Ж. М., Забчук Г. М., Іващук О. О., Луців Б. Л., Сенів Б. Г., Чайковський Я. І. Монетарні важелі стимулювання розвитку економіки України: глобальні виміри та національні інтереси : монографія / за ред. д.е.н., проф. Дзюблюка О.В. Тернопіль, 2021. 300 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45065>

7. Бондарук Т. Г., Заїчко, І. В., Заїчко, І. Д. Роль фінансових ресурсів в інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств. *Академічні візії*. 2024. Вип.27. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/927>

Кривенко Марія Василівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти;
науковий керівник:
Юрченко Олексій Юрійович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та підприємництва;
Київський інститут бізнесу та технологій

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ З ДЕОФШОРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Економічна стабільність держави є однією з головних умов раціонального розвитку добробуту суспільства, а сучасні виклики та загрози в державних секторах економіки України стають фокусом уваги не лише законодавця, але й бізнесу та міжнародних партнерів. Зокрема, проблема використання офшорних зон для мінімізації податків значно ускладнює досягнення економічної стабільності, оскільки виведення капіталу в такі юрисдикції підриває податкову базу країни, що потребує активного впровадження заходів для запобігання цим схемам.

Питання регулювання офшоризації національних економік є поширеною практикою в країнах Європи та світу. Наша держава наразі перебуває на шляху інтеграційних процесів гармонізації економічних та правових практик з Європейським Союзом і водночас протистоїть не лише збройній агресії росії, але й здійснює низку економічних заходів в рамках державної політики у питаннях деофшоризації економіки України.

В першу чергу потрібно означити, що хоча в українській нормотворчій базі немає чіткого визначення терміну «офшорна зона», то на національному та міжнародному рівнях цей процес охоплює країни та їхні території, в правовому та податковому полі яких реєструються суб'єкти підприємництва, що мають офшорний статус. Даний статус використовується бізнесом задля оптимізації податкового навантаження (сплати податків за нульової або низькою податковою ставкою) та отримання високого рівня конфіденційності для реалізації інвестиційних проєктів та збільшення капіталів.

Ці умовні «плюси» надають змогу в тому числі недобросовісним підприємцям ухилятися від податкового законодавства, залишатися в «тіні» щодо прозорості економічної діяльності та реалізації інвестиційних проєктів,

приховуючи інформацію про корпоративну структуру компаній, реальних кінцевих бенефіціарних власників, активного залучення «номінального» сервісу, приховування активів компаній в новостворених фірмах, що існують лише в державних реєстрах юрисдикцій офшорних зон.

У практичній площині, за даними Міжнародного валютного фонду, як мінімум 96% прямих інвестицій українського приватного бізнесу здійснюють міграцію в офшорні зони, зокрема, але не виключно, на Кіпр.

Економіко-правовий аналіз статистичних даних щодо залучення вітчизняних інвестицій в закордонні юрисдикції демонструє сумну реальність: показники «офшоризації» та виведення інвестицій з України в інші юрисдикції удвічі більші, ніж у Сполучених Штатах Америки або Польщі.

У своїй роботі Русакова А., задля вирішення проблеми відтоку доходів українського бізнесу за кордон підкреслює необхідність здійснення фінансово-виважених та ефективних податкових заходів, в першу чергу для їх динамічності та релевантності до актуальних потреб національного ринку України [6, с.43].

На міжнародному рівні фундаментальні ініціативи щодо деофшоризації національних економік були розроблені відносно нещодавно: в першу чергу це стосується заходів з обміну інформацією (Конвенція про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах (Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters) та BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), яка є міжнародною ініціативою, що спрямована на боротьбу з практиками транснаціональних компаній, які мінімізують сплату податків через штучне переміщення прибутку в юрисдикції з низькими податками або уникнення податків за допомогою інших схем.

Важливо зазначити, що Україна є учасником Конвенції про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах, а сам правовий документ набрав чинності для нашої держави з 01.07.2014 року [3].

Фактично, законодавець підтвердив важливість запровадження механізмів конвенції в національний правовий простір, адже даний акт міжнародного законодавства передбачає співпрацю між державами в питаннях обміну інформацією, проведення податкових перевірок, стягнення податкових заборгованостей, а також боротьбу з офшорами.

Беручи до уваги аналітичні дані статистичних документів, які розроблялися та удосконалюються Організацією економічного співробітництва та розвитку (далі-ОЕСР), стає зрозумілим що глобальна деофшоризація в національних економіках провідних держав світу лише набирає обертів. Слід зазначити, що актуалізація цієї проблеми провокує генерацію нових методів боротьби з офшорними елементами національних економік світу, а одним з ефективних проявів запобігання розвитку цього явища визнають здійснення контролю над іноземними компаніями (правила КІК). Так, 9 років тому ОЕСР та лідери держав «Великої двадцятки» (G20) склали фінальний звіт на тему розробки ефективних правил КІК і цей офіційний документ, напрацьований фінансовими консультантами, економістами та радниками провідних держав

світу, задекларував основні поняття та напрямки реалізації розробленої концепції.

Щодо національного досвіду, то хрестоматійним прикладом у цьому розрізі є запровадження контролю над іноземними компаніями фізичними особами та юридичними особами-резидентами України. Так, запровадження вищезначених правил стало можливим з 01.01.2022 року, а сам «антиофшорний пакет» був прийнятий в рамках Закону України № 466-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» від 16.01.2020 року [5].

На думку Васильєвої М. О. задля здійснення мінімізації негативного впливу офшорних зон для відтоку капіталів українського бізнесу держава має реалізувати низку заходів, серед яких, зокрема, переформатування принципів обліку доходів та оподаткування активів українського бізнесу, встановлення податку на вивіз капіталу [1, с. 107].

Вже давно напрацьований механізм щодо запровадження податку на виведений капітал в Україні досі не запроваджено попри те, що ідея введення такого обов'язкового збору обговорювалось в колі економістів, юристів та законотворців з 2017 року, однак законодавчого відображення ініціатива ще не набула. Такий податок має на меті замінити податок на прибуток підприємств та у своїй природі закладає концепцію, яка полягає у тому, що податок сплачуватиметься тільки в разі фактичного виведення капіталу з підприємства (наприклад, на дивіденди або інші не пов'язані з діяльністю виплати), а не на весь прибуток підприємства.

Як слушно зазначає Васильєва М. О. у своїй науковій статті, основною ціллю для держави має стати розуміння поведінки та психології учасників національного бізнесу: якщо, здійснюючи економіко-правовий аналіз національної та іноземної юрисдикції з офшорною зоною, підприємці знайдуть більше переваг національної практики, кількість зацікавлених у питаннях пошуку офшорного статусу для своїх компаній власників українських підприємств суттєво знизиться [1, с. 107].

Вчені Паршин Ю. І., Санакоєв Д. Б., Самойлова С. Ю. у своїй спільній науковій роботі, яка присвячена темі міжнародного досвіду та його особливостей у питаннях офшоризації та деофшоризації економіки, зазначають, що деофшоризацію треба розглядати як державну політику, в тому числі політику наднаціональних утворень, що має на меті запобігти та/або припинити негативні явища, які виникають у зв'язку з розвитком офшоризації економічного сектору. Окрім цього, на думку вчених, до політики деофшоризації слід відносити і розробка державою на національному рівні спеціальних умов, які спрямовані на стимулювання учасників ринку утримуватися від такої поведінки [4, с. 296].

Замисел законодавця, який прослідковуються в аналізі прийнятих норм, надає деталізації суті державної політики у сфері боротьби з офшорними

елементами: фізичні та юридичні особи-резиденти України, які тим чи іншим чином контролюють або мають вирішальний вплив на іноземні компанії, мають зобов'язання щодо звітування перед українськими податковими органами про факт своєї участі у вищезначених компаніях. Окрім цього, за певних умов, які визначені законодавством, такі особи мають декларувати і сплачувати податки з доходів таких компаній в український бюджет.

Разом з тим, цікавою є позиція Катрушина Б. М., який зазначає, що боротьба з відпливом національного капіталу та прямих інвестицій в офшорні зони не може базуватися лише на примусових державних заходах. Фактично, не лише органи державної влади та місцевого самоврядування, державні організації та агенції мають фокусувати свою увагу на ліквідації такого явища серед українського великого бізнесу [2].

Концептуально важливим та ефективним механізмом задля реалізації програми з деофшоризації економіки України має базуватися на двох факторах.

Перший з них – це генерування нових та економічно ефективних регуляторних та податкових меж для відтоку грошових коштів великих підприємств за межі держави для бізнес-еліт, які намагаються ухилитися від податкових органів або приховати через системно створені юридичні особи різної організаційно-правової форми зароблені доходи.

Другий фактор – це генерація нових та економічно вигідних та сприятливих умов для ведення бізнесу в Україні з, відповідно, реєстраціями юридичних осіб в Україні та сплаті податків в державну скарбницю.

Отже, беручи до уваги найкращі міжнародні та національні практики у питаннях ефективної реалізації заходів у сфері деофшоризації українського економічного ринку, слід зазначити таке.

Перспективи державної політики в питаннях деофшоризації економіки України залежать від ступеню реалізації двох напрямків. З одного боку – побудова регуляторних та податкових бар'єрів для виведення грошей за межі України для бізнесу, який хоче уникнути оподаткування або приховати нелегально набуті статки. З іншого – створення комфортних умов ведення бізнесу на національному ринку.

Вищезазначені фактори, беззаперечно, знизять рівень привабливості офшорних зон для українського великого та середнього бізнесу, а держава зможе покращити економічні та юридичні показники, що відобразиться як в успішній європейській інтеграції, так і загальноекономічну стані України. У цьому контексті держава зобов'язана ефективно реалізовувати такі стратегічні ініціативи та пропонувати суб'єктам підприємництва привабливу економічну інтеграцію (включаючи державні пільги, субвенції тощо) та комфортніший податковий клімат з цілим спектром диспозитивних норм законодавства для учасників ринку.

Список використаних джерел

1. Васильєва М. О. Офшори як метод оптимізації оподаткування в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Т. 2, № 35. С. 105–107. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/15014> (дата звернення: 20.09.2024).
2. Катрушин Б. М. Лагідна деофшоризація. *Колонки*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/12/8/680496/> (дата звернення: 26.09.2024).
3. Конвенція про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах : Конвенція від 25.01.1988 р. № 127 : станом на 27 трав. 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_325#Text (дата звернення: 27.09.2024).
4. Паршин Ю. І., Санакоєв Д. Б., Самойлова С. Ю. Офшоризація та деофшоризація економіки: міжнародний досвід та особливості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 293–300.
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві : Закон України від 16.01.2020 р. № 466-IX : станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> (дата звернення: 20.09.2024).
6. Русакова А. І. Геопросторовий вимір міжнародного портфельного інвестування. *Збірник наукових статей Державного торговельно-економічного університету*. 2022. С. 39–45.

Крикун Віталій Вадимович,
здобувач ступеня доктора філософії;
ПВНЗ «Європейський університет»

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

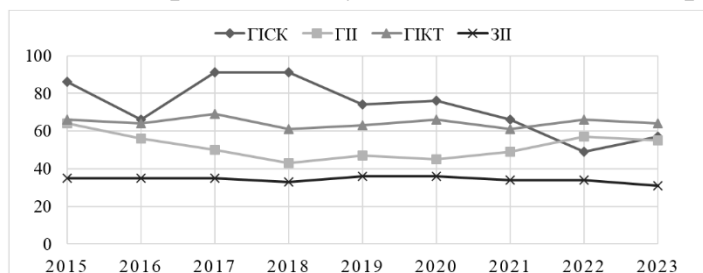
Розвиток інноваційного підприємництва країни перебуває на низькому рівні та до сих пір немає працюючого механізму інноваційного розвитку підприємництва країни [1].

Після підписання асоціації з ЄС український уряд схвалив велику кількість постанов та державних програм, які повинні активізувати інноваційну діяльність підприємств країни, проте більшість з них так і не було реалізовано. Багатьма відомими вченими давно було доведено, що без інноваційної орієнтації державної політики та без підвищення інноваційної активності підприємств не можна досягнути підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств [2; 3; 4; 5; 6].

Дослідженням інноваційної діяльності підприємств України як головного чинника підвищення рівня конкурентоспроможності на міжнародних ринках, з точки зору активізації інноваційної діяльності регіонів України, визначенню проблем та перспектив розвитку присвячені праці цілої плеяди науковців, зокрема І.Г. Яненкова [7], В.Г. Андрєєва [8], О.Г. Демченко [9], В.В. Джеджула [10], О.В. Левківський [11].

Згідно прогнозів фахівців, науково-технічний прогрес як джерело економічного зростання в найближчому майбутньому забезпечуватиме до 90% реального збільшення виробництва [12, с. 89].

Аналізування рейтингу України за рівнем інноваційної спроможності за такими індексами: ГП, ГІСК, ГІКТ, ЗП за 2015-2023 рр. свідчить про те, держава посідає досить посередні місця, проте останні роки можемо побачити ріст позицій в багатьох рейтингах, проте початок бойових дій в країні дещо вплинув на місце нашої держави в рейтингах, так в рейтингу ГП у 2021 році Україна посідала 49 місце (потрапивши в топ 50 із 180 країн світу), у 2022 році – 57 місце, а у 2023 році – 55 місце. Україна має значний інноваційний потенціал, що підтверджується даними рейтингів (рис. 1), що є фундаментом конкурентоспроможності державної науково-інноваційної сфери.

Рис. 1. Рейтинги України за індексами інноваційної спроможності
Джерело: [13]

Проте у науково-технологічній сфері Україна має значну кількість невирішених проблем, поглиблення яких спричинене:

- відсутністю ефективного механізму впровадження інновацій в сфері економічної діяльності з подальшою її комерціалізацією;
- незначним за обсягом рівнем співробітництва між інноваційними підприємствами та науково-дослідними установами;
- використанням на недостатньо високому рівні можливостей, які дає Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, зокрема щодо науково-технологічного співробітництва, розвитку підприємництва та промисловості [13].

Питома вага витрат за напрямками інновацій за 2020 рік має наступну структуру: на дослідження і розробки – 26,3 % (у 2016 – 10,6 %), на придбання інших зовнішніх знань – 0,4 % (у 2016 – 0,3 %), на машини і обладнання – 68,1 % (у 2016 – 85,4 %), на інші витрати – 5,2 % (2016 – 3,8 %). Порівнюючи з 2016 роком, змінився розподіл витрат за напрямками інновацій, в 2,5 рази збільшилася питома вага витрат на дослідження і розробки, така зміна є сприятливою, і буде доцільною, якщо разом з цим збільшиться обсяг фінансування інноваційної діяльності [14].

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств

Роки	Джерела фінансування			
	власні кошти підприємств, млн грн	кошти державного бюджету, млн грн	кошти інвесторів-нерезидентів, млн грн	кошти інших джерел, млн грн
2015	13427,0	55,1	58,6	273,0
2016	22036,0	179,0	23,4	991,1
2017	7704,1	227,3	107,8	1078,3
2018	10742,0	639,1	107,0	692,0
2019	12474,9	556,5	42,5	1147,0
2020	12297,7	279,5	125,3	1704,2

Найбільше витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств підприємства здійснюють за власний рахунок. Так із витрачених 14406,7 млн грн за 2020 рік частка власних коштів підприємств становить 85% (12297,7 млн грн). Частка ж коштів із державного бюджету становить лише 2% (279,5 млн грн), що є дуже малим показником для переходу підприємств до інноваційної діяльності.

Загалом слід зазначити, що рівень інноваційного розвитку України не у повній мірі відповідає вимогам та євроінтеграційним пріоритетам. Основними причинами поточного стану інноваційного розвитку українських підприємств є: відсутність заохочень в суб'єктів господарств до здійснення інновацій, брак коштів, відсутня підтримка з боку держави та інвестиції з боку зарубіжних інвесторів, недосконале законодавство щодо питань інноваційного розвитку країни. Розвиток освіти і науки має стати необхідним фундаментом задля

втілення інноваційних ідей та розробок. Заходи впровадження державної інноваційної політики повинні включати програми та проекти, спрямовані на розвиток конкурентоспроможних і пріоритетних виробництв через залучення приватних інституційних інвесторів, таких як комерційні банки та інвестиційні фонди, для підтримки інновацій та механізми економічного стимулювання інноваційного розвитку підприємницької діяльності [1].

Список використаних джерел

1. Крикун В. В. Інноваційний розвиток України: основні пріоритети та перспективи. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. (10). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13896011>
2. Геєць В., Семиноженко В. Інноваційні перспективи України : монографія. Харків : Константа, 2006. 272 с.
3. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів". Official website of the Parliament of Ukraine. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/en/2632-17/> (дата звернення: 25.09.2024).
4. Бондаренко Н. Напрями підвищення інноваційної активності промислових підприємств. Донбас-2020: перспективи розвитку очима молодих вчених : Матеріали V наук.-практ. конф., м. Донецьк, 25–27 трав. 2010 р. С. 973.
5. Ілляшенко С., Біловодська О. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств : монографія. Суми : Унів. кн., 2010. 281 с.
6. Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. Інноваційна стратегія українських реформ: монографія. Київ : Вища школа, 2002. 372 с.
7. Яненкова І. Г., Позур С. С., Катаєва О. А. Інноваційна діяльність промислових підприємств України: стан та перспективи розвитку. *Наукові праці. Економіка*. 2016. Т. 285, № 273. С. 89–94.
8. Андреева В. Г., Сосновська О. О. Оцінка сучасного стану інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств реального сектора економіки України. *Проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 68–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Rekon_2016_1_9
9. Демченко О., Бутівчак К. Сучасний стан інноваційної діяльності в Україні та шляхи її вдосконалення. *Молодий вчений*. № 12. С. 12–14.
10. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Цвик О. Г. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 4. С. 5–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_4_3.
11. Левківський О. В. Міжнародні індикатори оцінки інноваційного потенціалу України та його реалізації. *Інтелект XXI*. 2017. № 4. С. 78–82.
12. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 22–24 верес. 2022 р.

13. Global Innovation Index 2023. WIPO - World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4680> (date of access: 25.09.2024).

14. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.09.2024).

*Кузнецова Світлана Олександрівна,
доцент кафедри обліку і фінансів;
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА РИНКАХ КАПІТАЛУ

Фінансові інструменти є ключовими елементами ринків капіталу, відіграючи центральну роль у забезпеченні ефективності функціонування економіки. Вони забезпечують можливість перерозподілу капіталу між учасниками ринку, дозволяють хеджувати ризики, отримувати прибутки та реалізовувати інвестиційні стратегії. У сучасних умовах глобалізації економічних процесів та швидкої інтеграції фінансових ринків розуміння основних теоретичних засад формування та використання фінансових інструментів є надзвичайно важливим для ефективного управління активами і ризиками.

Фінансові інструменти можна визначити як договори або угоди, які створюють фінансові активи у одного суб'єкта та фінансові зобов'язання у іншого. До основних видів фінансових інструментів відносять акції, облігації, похідні цінні папери (деривативи), банківські депозити та кредити, валютні інструменти тощо.

Фінансові інструменти можуть бути поділені на кілька категорій:

- ✓ Первинні інструменти – це акції, облігації та інші традиційні цінні папери, які відображають відносини між емітентом та інвестором.
- ✓ Похідні інструменти – деривативи, які включають ф'ючерси, опціони, свопи. Вони базуються на вартості первинних активів і використовуються для хеджування ризиків або спекуляцій.
- ✓ Гібридні інструменти – поєднують риси як первинних, так і похідних інструментів. Наприклад, конвертовані облігації або структуровані продукти.

Фінансові інструменти виконують такі основні функції:

1. Фінансові інструменти дозволяють компаніям залучати необхідні фінансові ресурси для інвестиційних проектів.

2. За допомогою похідних інструментів інвестори можуть управляти ризиками, пов'язаними з коливаннями цін, процентними ставками чи валютними курсами.

3. Ліквідні ринки фінансових інструментів дозволяють учасникам швидко купувати або продавати активи без значних втрат у вартості.

Ринок капіталу є важливою частиною фінансового ринку, де здійснюється торгівля фінансовими інструментами, які мають довгостроковий характер. Основні учасники ринку капіталу – це інвестори, емітенти та фінансові посередники, які сприяють руху капіталу від тих, хто має надлишок коштів, до тих, хто має потребу в фінансуванні [1].

Одна з центральних концепцій ринку капіталу – це гіпотеза ефективного ринку (ГЕМ), яка стверджує, що на ефективному ринку ціни фінансових інструментів відображають всю доступну інформацію. *Існують три форми ефективності:*

✓ Слабка форма – ціни відображають усю історичну інформацію про торгівлю.

✓ Середня форма – ціни враховують як історичну інформацію, так і всю доступну публічну інформацію.

✓ Сильна форма – ціни включають усю доступну інформацію, включаючи інсайдерську.

Теорія портфеля є ще одним важливим підходом до аналізу фінансових інструментів на ринку капіталу. Її розробка належить Гаррі Марковіцу, який запропонував оптимізувати структуру інвестиційного портфеля шляхом диверсифікації активів для зниження ризику. Основна ідея теорії полягає в тому, що інвестори можуть мінімізувати ризики, комбінуючи активи, які мають низький або негативний кореляційний зв'язок [4].

Модель оцінки капітальних активів (САРМ) допомагає визначити очікувану дохідність фінансового інструменту з урахуванням його системного ризику. Основним показником у моделі САРМ є β (бета), що вимірює чутливість активу до ринкових коливань.

Похідні фінансові інструменти є важливим елементом ринків капіталу, оскільки вони дозволяють інвесторам хеджувати ризики та отримувати додаткові прибутки. Основними видами деривативів є ф'ючерси, опціони та свопи [2, 3, 6].

Ф'ючерс – це стандартний контракт на купівлю або продаж певного активу в майбутньому за фіксованою ціною. Ф'ючерсні контракти дозволяють хеджувати ризики, пов'язані з коливаннями цін на активи.

Опціон – це контракт, що надає право, але не обов'язок, купити (опціон кол) або продати (опціон пут) актив за фіксованою ціною до або на певну дату. Опціони дозволяють інвесторам отримати вигоду від змін цін на активи з мінімальними інвестиціями, зберігаючи при цьому контроль над ризиками.

Свопи – це угоди між двома сторонами, які домовляються обмінятися фінансовими потоками. Найпоширеніші типи свопів – це процентні та валютні

свопи, які використовуються для управління процентними ризиками або ризиками валютних курсів.

Оцінка фінансових інструментів є важливою складовою процесу управління інвестиціями та ризиками. Вона базується на кількісних моделях, що дозволяють визначити справедливу вартість активів з урахуванням ринкових умов [5].

Моделі дисконтування грошових потоків (DCF) використовуються для оцінки вартості активів, базуючись на майбутніх грошових потоках, які генеруються активом. Основна ідея полягає в тому, що вартість активу є сумою дисконтованих майбутніх грошових потоків.

Стохастичні моделі, такі як модель Блека-Шоулза, використовуються для оцінки вартості похідних інструментів, зокрема опціонів. Модель враховує волатильність активу, процентні ставки та час до закінчення терміну дії опціону.

Ринки капіталу схильні до різноманітних ризиків, які можуть вплинути на вартість фінансових інструментів і рішення інвесторів:

1. Ринковий ризик виникає через коливання цін на фінансові інструменти, що спричинено змінами в економічних умовах або ринкових настроях. Для управління ринковими ризиками використовують такі інструменти, як хеджування або диверсифікація.

2. Кредитний ризик виникає через можливу неспроможність контрагента виконати свої фінансові зобов'язання. Його управління включає аналіз кредитоспроможності контрагентів та використання похідних інструментів, таких як кредитні дефолтні свопи (CDS).

3. Операційний ризик пов'язаний з можливими збоями в управлінні, внутрішніх процесах або зовнішніх подіях, що можуть вплинути на ефективність функціонування компанії або ринку капіталу.

Формування та використання фінансових інструментів на ринках капіталу є складним процесом, що базується на численних теоретичних концепціях та моделях. Важливими аспектами є розуміння основних видів інструментів, їх функцій та ризиків, а також використання сучасних підходів до оцінки активів. Ефективне управління фінансовими інструментами дозволяє інвесторам досягати максимальних результатів при мінімальних ризиках, що є ключовою передумовою стабільності та розвитку ринків капіталу.

Список використаних джерел

1. Алексєєв І. В. Фінансові інструменти на ринку капіталу: сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Фінанси України*. 2019. № 6. С. 45–58.
2. Івашина О. О., Петренко Н. І. Похідні фінансові інструменти: теорія та практика використання. *Економіка і прогнозування*. 2020. № 4. С. 62–77.
3. Коваленко В. В. Фінансові інструменти на ринку капіталу: теоретичні та практичні аспекти. *Економічний аналіз*. 2021. Т. 31, № 2. С. 15–22.
4. Марковіц Г. Портфельний вибір: Ефективна диверсифікація інвестицій / Г. Марковіц; пер. з англ. Київ: Основи, 2020. 420 с.

5. Мертон Р. К. Фінансова інновація та формування ринків капіталу. *Журнал фінансових досліджень*. 2020. Т. 78. № 3. С. 212–234.

6. Семенюк Л. М. Теоретичні основи ринку похідних фінансових інструментів. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021. № 37. С. 88–97.

*Купрін Максим Юрійович,
здобувач ступеня доктора філософії,
спеціальність «Економіка»;
Львівський торговельно-економічний університет*

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОБОВ'ЯЗКОВОГО НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ВІСІМ ОСНОВНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ УРЯДОВЦІВ

За даними Організації Об'єднаних Націй (ООН), Україна входить до 15 країн світу з найшвидшими темпами скорочення населення [1]. Трудова міграція, низька народжуваність, збільшення тривалості життя та криза біженців, спричинена російським вторгненням, мають значні наслідки для державних фінансів, особливо для існуючої солідарної пенсійної системи. Тому, розвиток накопичувального пенсійного забезпечення в Україні визначено пріоритетом уряду.

Чинна солідарна пенсійна система (т.зв Перший рівень) функціонує на засадах фінансової взаємодопомоги між поколіннями, за якої виплати для пенсіонерів фінансуються за рахунок внесків працездатного населення. Така модель виявляється недостатньою для забезпечення належного коефіцієнта заміщення для більшості отримувачів пенсій в Україні, оскільки на одну особу пенсійного віку припадає в середньому лише одна застрахована особа, за яку здійснюється сплата єдиного соціального внеску: так, за даними Пенсійного фонду України станом на 1 липня в Україні налічувалось 10,3 млн пенсіонерів [5], в той час як зареєстрованих платників Єдиного соціального внеску – 10,8 млн. За умови середнього рівня заробітної плати в розмірі 18 806 гривень [5] та ставки відрахувань до Пенсійного Фонду України на рівні 18,15%, середній розмір пенсії становить лише 5816,62 грн [4].

З метою збалансування розмірів виплат для осіб, що досягли пенсійного віку, в 2004 році була запроваджена добровільна накопичувальна пенсійна система (т.зв Третій рівень), яка хоч і демонструє стабільні результати, проте за часи існування так і не виправдала очікувань через вкрай низький обсяг охоплення: її учасниками є лише 886,6 тис. осіб [2], що складає 8,2 % від загальної кількості офіційно працевлаштованого населення. Ефективність третього рівня пенсійного забезпечення в Україні стримується через чотири

взаємопов'язані чинники: неналежний нагляд і правозастосування, фрагментація ринку, системні проблеми з управлінням пенсійними установами та обмеженість інструментів на ринках капіталу. Наявність відносно великої кількості пенсійних установ (фондів і постачальників послуг), призвів до високих рівнів зборів та, відповідно, зниження чистої прибутковості. Невеликий розмір системи та обмежений вибір інструментів на внутрішніх фінансових ринках також могли спричинити недостатню диверсифікацію активів. Окрім того, структура управління, згідно з якою особи, які відповідають за управління НПФ, залишаються повністю залежними від спонсорів і постачальників послуг, працювала проти ефективного фідучіарного керівництва та нагляду [3].

У відповідь на виклики, пов'язані з адекватністю та стабільністю солідарної системи і низьким охопленням добровільного накопичувального елемента, уряд розглядає **можливість впровадження системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, СЗНПЗ**, (т.зв. Другого рівня пенсійної системи), який може бути ефективним способом покращення охоплення та адекватності добровільних накопичувальних механізмів у стійкий спосіб, а також зміцнення солідарних пенсій шляхом зменшення впливу демографічних факторів та диверсифікації пенсійних виплат.

Необхідно визнати, що зараз і в найближчому майбутньому Україна матиме багато нагальних, вищих пріоритетів, ніж впровадження та фінансування СЗНПЗ, якщо не вдасться визначити інноваційні форми фінансування. [6]. Однак, навіть якщо реалізацію цієї ідеї відкласти на кілька років, рішення щодо визначення дизайну оптимальної моделі цієї системи вважаються важливими та бажаними для полегшення її плавного та ефективного розгортання в майбутньому. Було б важливо створити дизайн, законодавство та інфраструктуру для СЗНПЗ, навіть якщо конкуруючі пріоритети в найближчому майбутньому неминуче затримують його реалізацію.

З огляду на ключові недоліки існуючого добровільного накопичувального компонента, вважається доцільним структурувати запровадження обов'язкової складової пенсійної системи таким чином, щоб одночасно забезпечити вирішення найбільш значущих системних проблем. Такий підхід сприятиме формуванню більш стійкої та збалансованої пенсійної системи, здатної відповідати сучасним викликам і забезпечувати довгострокову фінансову стабільність. *Основні питання, які слід враховувати під час впровадження СЗНПЗ та пов'язаної з ним структури ринку стосуються питань:*

- базової архітектури сзмпз та її взаємодії з солідарною системою;
- обов'язковості чи квазіобов'язковості участі в системі;
- ставки відрахувань;
- нового режиму ліцензування провайдерів послуг;
- структури адміністрування (централізована чи децентралізована);
- доцільності «провайдера по замовчуванню» для осіб, яким буде важко здійснити вибір самостійно;

- індивідуалізованої чи корпоративної моделі обрання провайдерів послуг;
- структури активів пенсійних портфелів;
- ставки внесків, ймовірно, нарешті повинні бути достатніми для підвищення адекватності пенсійних виплат, але для досягнення цієї мети можна застосувати поетапний підхід.

Базова архітектура СЗНПЗ та її взаємодія з солідарною системою.

Одним із ключових питань при впровадженні обов'язкового накопичувального компонента є вибір базової архітектури СЗНПЗ та визначення механізму її інтеграції з існуючою солідарною системою. Необхідно враховувати, що обидві системи повинні взаємодіяти таким чином, щоб забезпечити ефективне функціонування пенсійної моделі в цілому, уникнувши дублювання функцій та створення надмірної адміністративної складності. Це може вимагати не лише чіткого розподілу функціоналу між двома рівнями пенсійного забезпечення, але й розробки механізмів забезпечення фінансової незалежності, стійкості та довготривалості обох систем, що буде сприяти зниженню тиску на систему державних фінансів. Окремим важливим питанням є відокремлені та незалежні один від одного джерела фінансування обох систем та їх гармонійна інтеграція на етапі виплат.

Обов'язковість чи квазіобов'язковість участі в системі. Другим, але не менш важливим, є питання обов'язковості або квазіобов'язковості участі в накопичувальній системі. Обов'язкова участь може забезпечити ширше охоплення населення, знизивши ризики недостатнього пенсійного забезпечення в майбутньому. Однак, це також потребує створення механізмів стимулювання та підтримки для забезпечення відповідної мотивації учасників, що дозволить уникнути негативних реакцій на обов'язкові внески, які можуть трактуватись як додатковий податок. Квазіобов'язковість, при якій участь є автоматичною, але передбачає можливість відмови, може бути компромісним рішенням, що дозволяє забезпечити достатній рівень залученості та добровільності одночасно.

Ставка відрахувань. Одним із центральних питань, яке виникає у контексті впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного компонента, є визначення розміру внесків. Ці ставки мають бути водночас необтяжливими, однак достатніми для забезпечення адекватності майбутніх пенсійних виплат, оскільки саме розмір внесків суттєво впливає на здатність системи генерувати необхідні обсяги фінансових ресурсів для підтримки гідного рівня пенсій. Збільшення ставок внесків є необхідним кроком для досягнення цього завдання, і такий процес може бути реалізований поетапно.

Новий режим ліцензування провайдерів послуг. Запровадження обов'язкового накопичувального компонента потребує впровадження ефективного та прозорого режиму ліцензування провайдерів послуг. Це питання особливо важливе для забезпечення належного рівня довіри з боку учасників системи до надавачів пенсійних послуг, а також для гарантій якості управління пенсійними активами. Новий режим ліцензування має включати суворі

стандарти прозорості, звітності та дотримання регуляторних вимог, а також контроль за виконанням фідучіарних обов'язків. Створення чіткої регуляторної бази сприятиме зниженню ризиків шахрайства та неправомірного використання пенсійних коштів.

Структура адміністрування: централізована чи децентралізована. Одним із важливих рішень у процесі впровадження обов'язкового накопичувального компонента є вибір між централізованою чи децентралізованою структурою адміністрування. Централізована модель може забезпечити більшу ефективність управління ресурсами та стандартизацію процедур, що сприятиме зниженню адміністративних витрат і підвищенню швидкості транзакцій та прозорості. З іншого боку, децентралізована структура може краще відповідати потребам різних категорій, надаючи більшу гнучкість і можливість для інновацій, хоча в контексті системи в цілому є більш затратною. Вибір моделі адміністрування має базуватися на балансі між ефективністю, вартістю та адаптивністю до потреб учасників системи.

Особливу увагу слід приділити питанню створення або обрання провайдера (накопичувальної інституції) «по замовчуванню» для осіб, яким важко здійснити вибір самостійно. Враховуючи вкрай низький рівень фінансової грамотності в Україні, створення таких установ необхідне для захисту інтересів тих верств населення, які в силу різних причин можуть бути неготові до активної участі щодо своїх пенсійних накопичень (і як показує практика інших країн, таких осіб є переважна більшість). Така установа має бути достатньо гнучкою, надійною, прозорою, та ефективною, щоб запропонувати оптимальні рішення для цих осіб, одночасно зберігаючи високі (еталонні) стандарти управління активами та відповідальності за інвестиційні рішення. Роль держави має обмежуватись обранням ефективного менеджменту та забезпечення правила «китайської стіни» (відсутності будь яких втручань в операційну діяльність цієї установи, і особливо питань, пов'язаних з інвестуванням пенсійних активів). Ретельна розробка структури корпоративного управління для такої установи набуває першорядного значення, вимагаючи дотримання парадигми незалежної (від держави), компетентної, орієнтованої на членів і самодостатньої організації. Крім того, така інституція має потенціал для прикладу безпрецедентного стандарту, тим самим слугуючи парадигмою для інших зацікавлених сторін у системі.

Індивідуалізована чи корпоративна модель обрання провайдерів послуг. Важливим аспектом є вибір між індивідуалізованою та корпоративною моделями обрання провайдерів послуг. Індивідуалізована модель надає можливість для учасників самостійно обирати провайдера пенсійних послуг, забезпечуючи більшу гнучкість та персоналізований підхід до управління своїми накопиченнями. Корпоративна модель, навпаки, передбачає централізований вибір провайдера роботодавцем, що може спростити (та здешевити в цілому) процес обрання або переходів, але знизити рівень індивідуальної участі у прийнятті рішень. Вибір моделі має ґрунтуватися на принципі доцільності та

передбачати детальний аналіз усіх переваг та недоліків обидвох підходів та враховувати потреби і можливості учасників системи.

Підходи до портфельного управління. Структура активів у пенсійних портфелях становить сутнісний компонент для гарантування фінансової стійкості накопичувальної системи. Відправною точкою в даному контексті є стратегічний вибір між статичними портфелями та динамічними моделями, зокрема тими, що відомі як портфелі життєвого циклу. Статичні портфелі характеризуються фіксованою інвестиційною структурою, що залишається відносно незмінною протягом усього періоду, що, хоча й спрощує управління активами, не враховує вікових коливань рівня ризику, з якими стикаються учасники системи. Портфелі життєвого циклу, навпаки, передбачають динамічну адаптацію структури активів у часі, поступово зменшуючи частку високоризикових активів по мірі наближення учасника до пенсійного віку, що забезпечує оптимізацію управління ризиками відповідно до зміни життєвого циклу. Особливий акцент слід робити на досягненні належного балансу між довгостроковою прибутковістю та рівнем безпеки інвестиційних портфелів.

Ключовим фактором успішного впровадження СЗНПЗ є наявність добре організованого та всебічного процесу комунікації й консультацій щодо наведених вище питань, що дозволить досягти консенсусу серед усіх зацікавлених сторін. Забезпечення широкої підтримки як громадськості, так і політичних еліт є невід'ємною складовою сталого переходу до другого рівня пенсійної системи. Водночас, необхідними передумовами цього процесу виступають створення надійного регуляторного органу, який би забезпечив належний рівень безпеки та ефективності функціонування системи, а також підвищення довіри до існуючих пенсійних інституцій. У цьому контексті критичним є узгодженість зусиль усіх зацікавлених сторін для забезпечення комплексної підтримки з боку громадськості та політичного істеблішменту.

Список використаних джерел

1. Демографічні процеси. *Аналітична довідка ООН*. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-11/UN%20Policy%20Paper%20on%20Population%20Dynamics_FINAL%20UKR.pdf (дата звернення 05.10.2024). С. 1
2. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.07.2024. *НКЦПФР*. URL: <http://www.nssmc.gov.ua> (дата звернення 05.10.2024).
3. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Київ, Липень 2019 URL: https://knpf.bank.gov.ua/dl/nederzhavne_pensiine_zabezpechennia_v_ukraini_otsinka_ta_rekomendatsii_Text.pdf (дата звернення 05.10.2024). С.21-28
4. Середній розмір призначеної пенсійної виплати та питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 01.07.2024. *Пенсійний Фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2166027-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi-vyplaty-ta-pytoma-vaga-pension>

eriv-za-rozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-
stanom-na-01-07-2024/ (дата звернення 05.10.2024).

5. Показник середньої заробітної плати за 2024 рік. Інформація щодо чисельності отримувачів пенсій через банки та виплатні об'єкти поштового зв'язку за серпень 2024 року. *Пенсійний Фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov./2165179-pokaznyk-serednoyi-zarobitnoyi-platy-za-2024-rik/> (дата звернення 05.10.2024).

6. Fourth review of the extended arrangement under the extended fund facility, request for modification of a performance criterion, and financing assurances review—press release; staff report; and statement by the executive director for Ukraine. IMF, June 28, 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/06/28/Ukraine-Fourth-Review-of-the-Extended-Arrangement-under-the-Extended-Fund-Facility-Request-551207> C.21-28

*Курінний Сергій Сергійович,
здобувач ступеня доктора філософії;
ПВНЗ «Європейський університет»*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Продовольча безпека є невід'ємною складовою економічної та національної безпеки, тому держава відіграє головну роль у забезпеченні продовольчої незалежності, виступаючи гарантом стабільності аграрного сектору та формування передумов для вільного доступу населення до якісних продуктів харчування відповідно до фізіологічних потреб, звичок та персональних уподобань попри загрози та виклики, що пов'язані зі зміною клімату, виснаженням природних ресурсів, збройними конфліктами, геополітичною нестабільністю, зростанням соціальної нерівності та процесами глобалізації.

Внаслідок активних бойових дій на території Донецької, Харківської, Херсонської, Запорізької, Чернігівської та інших областей України було знищено або серйозно пошкоджено тисячі підприємств агропромислового комплексу, виведено із ладу техніку та зруйновано інфраструктурні об'єкти, що призвело до порушення логістичних ланцюгів і зростання цін на продукти харчування.

За оцінкою Світового банку втрати сільського господарства станом на грудень 2023 року вже перевищили \$80,1 млрд [1], серед яких завдано збитки виробничим об'єктам АПК на суму \$364,5 млн. Виробники сільськогосподарської продукції лишилися значної частини трудового потенціалу, майна та доступу до земель, адже на початок 2024 року залишаються замінованими 175 тис. км² площ [2], які використовувалися для вирощування пшениці, соняшника та інших культур.

На фоні серйозних потрясінь аграрного сектору актуалізується питання ефективності державної політики, здатності інституцій та урядових структур адаптуватися до нових викликів, щоб впоратися з наслідками воєнних руйнувань, блокади портів, тимчасової втрати територій та глобальних економічних криз для забезпечення стабільного розвитку АПК і продовольчої незалежності України.

Щоб оцінити ефективність державної політики у сфері продовольчої безпеки, виявити «сильні та слабкі місця» і розробити рекомендації, направлені на покращення рівня фізичної й економічної доступності населення до продовольства, вважаємо за необхідне зосередити увагу на аналізі ключових показників і тенденцій, які впливають на продовольчу безпеку. До таких показників доцільно віднести результативність програм підтримки малозабезпечених верств населення, обсяг виробництва та експорту зернових та

олійних культур, стимулювання інновацій, рівень фінансування сільського господарства та кредитування аграріїв.

Від початку повномасштабного вторгнення держава активізувала програму адресних виплатах соціально незахищеним громадянам, збільшила видатки на субсидії для оплати житлово-комунальних послуг (2024 р. – 49,9 млрд грн, 2023 р. – 37,9 млрд грн) та соціального захисту осіб з інвалідністю (2024 р. – 5,9 млрд грн, 2023 р. – 3,5 млрд грн) [3], щоб сприяти зменшенню рівня бідності та полегшити доступ найбільш вразливим групам населення до продуктів харчування. Однак за підрахунками Світового банку кількість українців, які живуть за межею бідності, попри зусилля уряду, зросла за рік на 4 %, і зараз становить 29 % від загального населення країни.

Валовий збір зернових та олійних культур в Україні за підсумками 2022 року становив 73,8 млн тонн, в 2023 році - 82 млн тонн, а цього року, за прогнозами експертів, очікується на рівні 74 млн тонн. Ситуацію ускладнює зростання площі тимчасово окупованих земель, а також шостий рік поспіль зменшення обсягів державної грошової підтримки сільського господарства (2024 р. – 4,2 млрд грн, 2023 р. – дані відсутні, 2022 — 4,6 млрд грн, 2021 - 4,5 млрд грн, 2020 – 4 млрд грн, 2019 – 5,9 млрд грн, 2018 – 6,3 млрд грн [4], що на фоні низької ефективності використання бюджетних коштів потребує більшого контролю за розподілом фінансових ресурсів.

Завдяки впровадженню заходів, направлених на підвищення обсягів експорту продукції, попри стримування країною-агресором роботи зернового коридору, блокування європейських кордонів та руйнування портової інфраструктури, в 2023 році було експортовано 67,5 млн тонн агропромислової продукції, що на 15 % більше за показник 2022 року, однак експортна виручка становила лише \$21,9 млрд, що менше показника 2022 року на 8 % [5]. Україна все ще експортує значну кількість непереробленої продукції, що призводить до втрати доданої вартості, зменшує потенційні прибутки та стає на заваді розвитку харчової промисловості.

Впродовж 2022 року більше 41 тис. аграріїв отримали безвідсотковий кредит від держави на суму 90,85 млрд грн. У 2023 році – 14 тис. господарств залучили державні банківські кредити на суму 78,8 млрд грн, а станом на червень 2024 року – 7,63 тис. аграріїв взяли позик на суму 51 млрд грн, з яких 21,3 млрд грн профінансовано державою за програмою «Доступні кредити 5-7-9 %». Дані свідчать про зменшення загальної кількості аграріїв, які скористалися послугами кредитування, що вказує на можливі зміни у державній політиці аграрного сектору, небажання виробників сільськогосподарської продукції брати на себе фінансові зобов'язання через нестабільну економічну ситуацію в країні або втрату можливості отримувати та обслуговувати кредити.

Виходячи із наведених вище даних, можна констатувати, що заходи в рамках реалізації державної політики у сфері продовольчої безпеки, виявилися недостатньо ефективними, адже впродовж останніх років місце України у рейтингу Глобального індексу продовольчої безпеки лише погіршувалося (2020

р. – 54 місце, 2021 р. – 58 місце, 2022 р. – 71 місце). Тому важливо зробити відповідні висновки та комплексно підійти до формування стратегії забезпечення продовольчої безпеки. *У контексті проблематики дослідження доцільним є:*

- збільшення обсягів виробництва, підвищення якості зберігання та ефективності постачання продовольства шляхом надання фінансової допомоги виробникам агропромислової продукції, забезпечення доступу до технологій та ресурсів (включаючи матеріально-технічні, земельні, інформаційні), а також проведення роботи по збільшенню продовольчих запасів на випадок кризових ситуацій;
- полегшення доступу до продовольства завдяки підвищенню контролю за цінами на соціально важливі групи товарів, впровадженню програм соціальної підтримки малозабезпечених верств населення, а також сприяння розвитку місцевих ринків;
- розвиток сільських територій за рахунок створення додаткових робочих місць, розбудови інфраструктурних об'єктів, покращення транспортного сполучення, якості освіти та соціальних послуг;
- всестороння підтримка фермерів та середніх сільськогосподарських виробників через надання грантів та пільгових кредитів від держави, зменшення адміністративного тиску та податкового навантаження, спрощення доступу до ринків збуту, а також забезпечення належних умов для кооперації та спільного використання ресурсів.

Реалізація зазначеного можлива у разі розробки та впровадження заходів з відповідним їх відображенням у державній політиці з використанням таких механізмів як: законодавче забезпечення (розробка та вдосконалення законів і нормативних актів, які покликані регулювати діяльність у сфері продовольчої безпеки), фінансова підтримка (надання субсидій, грантів на впровадження інновацій), інфраструктурний розвиток (будівництво складів, елеваторів, логістичних центрів), міжнародне співробітництво (залучення інвестицій, обмін досвідом і технологіями), моніторинг та контроль (ефективний облік запасів, виробництва, споживання), інформаційна підтримка населення та аграріїв (проведення семінарів, надання консультацій і доступу до інформації у сфері продовольчої безпеки).

Важливо налагодити ефективну координацію та комунікацію між органами державного управління, іноземними партнерами, аграріями, інвестиційними компаніями та громадськістю, та збільшити рівень контролю за використанням державних фінансів.

Пріоритетними напрямками забезпечення продовольчої безпеки повинні стати заходи, направлені на завершення війни, яка триває на території України більше 10 років і відновлення інфраструктури, що разом із впровадженням програм державної підтримки сільського господарства та подоланням бюрократичних перешкод, які заважають розвитку аграрного сектору, може

стати передумовою для підвищення продуктивності продовольчих систем, покращення якості харчових продуктів, зниження цін та залежності від імпорту.

Список використаних джерел

1. Збитки та втрати агросектору України внаслідок повномасштабного вторгнення росії складають \$80,1 млрд. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://surl.li/uirjz> (дата звернення 09.10.2024 р.)

2. Тарас Висоцький: Український агросектор потребує підтримки для відновлення і подальшого розвитку. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/news/taras-vysotskyi-ukrainskyi-ahrosektor-potrebuie-pidtrymky-dlia-vidnovlennia-i-podalshoho-rozvytku?v=664f496933a50> (дата звернення 09.10.2024 р.)

3. Уряд схвалив проєкт бюджету на 2024 рік. «Лівий берег» — українське інтернет-видання. URL: https://lb.ua/economics/2023/09/15/574901_uryad_shvaliv_proiekt_byudzhetu_2024.html (дата звернення 09.10.2024 р.)

4. Бюджет 2024 – яку державну підтримку заклали для агросектору? Перший аграрно-політичний сайт України. AgroPolit.com. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/1025-byudjet-2024--yaku-derjavnu-pidtrimku-zaklali-dlya-agrosektoru> (дата звернення 09.10.2024 р.)

5. Поточного рівня експорту недостатньо для вивезення врожаю 2023 року. AgroPortal.ua. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/potochnogo-rivnya-eksportu-ne-dostatno-dlya-vivezennya-vrozhayu-2023-roku> (дата звернення 09.10.2024 р.)

Куцик Валентина Ісідорівна,
*кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри економіки;
Львівський торговельно-економічний університет*

РЕГУЛЯТОРНІ МОДЕЛІ РИНКОВИХ ЕКОНОМІК: СВІТОВА ПРАКТИКА ТА МОЖЛИВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЇХ В УКРАЇНІ

Світова практика виробила низку регуляторних моделей ринкової економіки, серед яких сіл виділити: ліберальна, неоліберальна, європейсько-кейнсіанська, шведська (соціал-демократична), японська, олігархічна та ін.

Ліберальна (американська) модель, в її основу покладена концепція саморегульованості і самодостатності економіки. Вона передбачає втручання держави в ті економічні процеси, які не в змозі врегулювати ринок, відповідно до запитів суспільства, зокрема: екологічні та соціальні аспекти, рівноцінні умови для функціонування всіх форм власності тощо. У даній моделі інвестиції держави скеровуються здебільшого у капіталомісткі сектори та такі, що не викликають зацікавленості у приватного сектора.

У Німеччині застосовується неоліберальна модель, яка базується на ідеї саморегулювання ринкових економічних процесів. Водночас в рамках використання даної моделі держава відіграє активну роль, сприяючи розвитку соціально орієнтованого ринкового господарства. Це включає підтримку конкуренції, забезпечення економічної безпеки працівників, стимулювання зайнятості, вирівнювання доходів за допомогою економічних методів, розвиток житлового будівництва, підтримку рівних умов для підприємництва, впровадження соціального страхування та гарантування мінімальної оплати праці. Основна мета регулювання полягає в усуненні бар'єрів для конкуренції, стимулюванні розвитку малого бізнесу, збільшенні зайнятості та продуктивності праці, що, в результаті, сприяє соціальній орієнтації ринку.

Європейсько-кейнсіанська модель (використовується у Великій Британії, Англії, Франції, Італії, Австрії) передбачає значну роль державного сектора в економіці країни: державна власність концентрується в електроенергетиці, вугільній і газовій промисловості, машинобудуванні, фінансовій сфері. Бюджет розглядається як основний засіб впливу на попит і витрачається переважно на інвестиції та структурні зміни. Важливою особливістю цієї моделі є високий рівень узгодженості окремих заходів державного регулювання економіки, що реалізуються.

Шведська (соціал-демократична) модель застосовується в скандинавських країнах, а також частково в Іспанії, Португалії та деяких інших державах. Вона акцентує увагу на соціальних питаннях, трудових відносинах, підвищенні рівня зайнятості, а також на соціальному забезпеченні і жорсткій політиці перерозподілу доходів. Основні принципи цієї моделі полягають у створенні умов, що сприяють

розкриттю кожним економічним суб'єктом своєї суспільної корисності, при цьому забезпечуючи високу ступінь соціального захисту населення.

Японська модель зосереджена не на формуванні цін і зарплати через ринкові механізми, а на створенні та розвитку матеріального виробництва через нарощування інвестицій, підвищення попиту на основі зростання продуктивності праці та якості продукції, і насамперед на постійному розширенні експорту товарів і капіталу. Дана модель відноситься до кейнсіанської і вирізняється тим, що ефективно інтегрує державні та приватні інтереси на основі корпоративного планування. Високий рівень керованості економікою забезпечується через діяльність таких об'єднань, як корпорації та ради, при цьому провідну роль в управлінні займають фінансові установи. Державне регулювання сконцентроване в руках міністерств зовнішньої торгівлі та промисловості, які відповідають за виконання основних управлінських функцій. Держава створює вигідні умови для приватного сектора. На базі корпоративного планування сформовано ефективний механізм державного контролю над економічними суб'єктами в усіх галузях через використання економічних, організаційних та адміністративних інструментів.

Особливий інтерес до японської моделі регулювання пояснюється тим, що вона передбачала проведення економічної політики спрямованої не на формування заробітних плат та цін через ринкові механізми, а на розвиток матеріальної складової виробництва, таких як суднобудування, машинобудування, виробництво промислових роботів, сталі та труб, побутової електротехніки тощо. Зменшуючи енерго- та матеріаломісткість продукції, виробничий процес поступово переходив до створення наукомістких продуктів, що дозволило вирішити сировинну проблему, яка є важливою для України. Пізніше були визначені нові напрями науково-технічного прогресу: біотехнології, напівпровідникові лазери, волоконна оптика тощо. Протягом цього часу економічний розвиток Японії ґрунтувався на стратегії збільшення інвестицій, стимулювання попиту шляхом покращення якості виробів та підвищення показників продуктивності праці, а також постійного зростання обсягів експорту.

Таким чином, розглянувши зазначені моделі, застосувати їх, при формуванні ДЕП в Україні якусь конкретну існуючу модель розвинутих країн, яка б давала універсальну схему регулювання соціально-економічних процесів, неможливо. Треба формувати власну регуляторну модель економічної політики, виходячи з конкретних значень таких детермінант: а) характеру і гостроти соціально-економічних проблем в суспільстві; б) наявності раціональної структури економіки та конкретних умов (ринкових умов) для макроекономічної стабілізації і економічного зростання; в) стану ресурсно-виробничого потенціалу; г) можливостей забезпечення передумов національної економічної безпеки; д) національного менталітету.

Список використаних джерел

1. Мейш А. В., Матвійчук О. В. Моделі та типи національних економік. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 4. Т. 1. С.131-135. <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/27-17.pdf>
2. Черевко Г., Коцай В. Конкурентоспроможність моделей економіки. *Аграрна економіка*, 2023. Т. 16. №1-2. С. 106-117. URL: http://agrarianeconomy.lnau.edu.ua/images/docs/ae_2023_16_1-2/AE-16_1-2_12.pdf
3. Чорнодід І. Впровадження досвіду ринкових економік у соціальну орієнтацію економіки України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2021. (1). С. 39–43. URL: <https://doi.org/10.54929/pmt-issue1-2021-06>

*Куцик Петро Олексійович,
доктор економічних наук, професор, ректор;
Туліка Назарій Мирославович,
здобувач ступеня доктора філософії,
спеціальність 051 «Економіка»;
Львівський торговельно-економічний університет*

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ НА ЕКСПОРТ ІТ-ПОСЛУГ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Експорт ІТ-послуг України до війни був однією з найважливіших складових національної економіки, забезпечуючи стабільний ріст та створюючи нові робочі місця. ІТ-галузь України продовжувала стрімко розвиватися, збільшуючи експорт технологічних послуг до 41,5% від загального обсягу експорту послуг у 2021 році, що становило близько \$6,9 млрд [1, 2]. Однак військова агресія східного сусіда проти України кардинально змінила умови функціонування галузі, поставивши перед нею нові виклики та загрози.

Війна призвела до **значного зниження економічної активності в Україні**, що торкнулося й ІТ-сектору. У 2022 році експорт ІТ-послуг знизився до \$5,4 млрд, що на 14% менше порівняно з 2021 роком. Основною причиною падіння експорту стала неможливість забезпечення стабільної роботи компаній через бойові дії, проблеми з інфраструктурою та логістикою, а також виїзд значної частини ІТ-спеціалістів за кордон [2, 3]. Згідно з даними Національного банку України, обсяг експорту ІТ-послуг в Україні зазнав скорочення у серпні 2024 року. Порівняно з липнем того ж року, спостерігається зниження на 7% або \$38 млн, досягнувши найнижчої позначки з початку повномасштабного вторгнення агресора. Так само, показники серпневого експорту виявилися на 10,4% меншими порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Кумулятивний експорт ІТ-послуг за перші вісім місяців 2024 року склав

\$4,3 млрд, що на 5,7% менше, ніж за відповідний період 2023 року. Частка комп'ютерних послуг в загальній структурі експорту послуг України у серпні становила 37%, демонструючи зниження на 3,7% порівняно з серпнем 2023 року та на 1,7% порівняно з липнем 2024 року. Загальний експорт послуг України у серпні також зазнав скорочення на 3%, досягнувши \$1,4 млрд. Це на \$39 млн менше порівняно з попереднім місяцем [1, 4].

Війна суттєво вплинула на кадровий склад ІТ-компаній. Частина фахівців виїхала за кордон, а інша частина долучилася до лав ЗСУ. За результатами опитування, три чверті ІТ-компаній мають у штаті мобілізованих співробітників, хоча їх частка здебільшого не перевищує 5% від загальної кількості працівників [1, 3]. Це створює додаткові виклики для підтримання стабільної роботи компаній та виконання міжнародних контрактів. Ще однією проблемою є відсутність законодавчих механізмів для виїзду за кордон ключових спеціалістів, що ускладнює роботу компаній з іноземними партнерами. Більшість клієнтів українських ІТ-компаній є іноземними, і особистий контакт з ними є важливою складовою для укладання контрактів. Без можливості виїзду за кордон українські компанії стикаються зі зростаючими труднощами у підтриманні відносин з міжнародними партнерами [3].

Структура експорту ІТ-послуг України зазнала серйозних змін під впливом військової агресії, але ІТ-сектор продовжує відігравати важливу роль в економіці країни. У мирний час частка ІТ-послуг в експорті складала 41,5% від загального обсягу експорту послуг, однак під час війни ця частка залишилася на подібному рівні завдяки адаптивності компаній та підтримці міжнародних партнерів [2]. Одним з основних чинників, що вплинули на структуру експорту, є зміна попиту на різні типи послуг. Зокрема, за час війни зріс попит на DefenseTech (оборонні технології) та HealthTech продукти (цифрова медицина). DefenseTech, зокрема, набув особливого значення через розвиток технологій для військових потреб, таких як дрони, кібербезпека та системи управління боєм. Такі технології допомагають підвищувати обороноздатність країни та одночасно є важливим елементом експорту. Іншим важливим напрямом є HealthTech, що активно розвивається з початку пандемії, але в умовах війни отримав новий імпульс. Високий попит на медичні технології та системи цифрової терапії сприяє зростанню інтересу до українських розробок у цій сфері. Це включає розробку B2B-платформ для підтримки ментального та фізичного здоров'я, а також біонічні протези для постраждалих військових та цивільних [3]. Крім того, змінилася географія експорту. Багато компаній змушені відкривати офіси за кордоном, щоб забезпечити безперервність роботи та підтримувати контакти з іноземними клієнтами. За даними опитувань, 28% українських ІТ-компаній планують відкрити нові офіси за кордоном, зокрема в Польщі, що дозволяє зберігати ринки збуту і зменшити ризики, пов'язані з війною [1]. Чинниками, що негативно впливають на структуру експорту, є і проблеми з логістикою та інфраструктурою в Україні, які були частково зруйновані через бойові дії. Це зумовило зниження продуктивності компаній та неможливість забезпечити

безперебійну роботу. Однак, навіть у таких умовах, більшість українських ІТ-компаній змогли зберегти свої позиції на міжнародних ринках завдяки переходу на дистанційні моделі роботи та збільшенню кількості співробітників за кордоном.

Міжнародна підтримка є ключовим чинником, що дозволяє українському ІТ-сектору зберігати стійкість та продовжувати експансію на нові ринки. У межах програм підтримки економіки України, таких як USAID «Конкурентоспроможна економіка України», компанії отримують гранти та інші форми допомоги, що стимулює їх до подальшого розвитку. Ця підтримка особливо важлива в умовах, коли внутрішні ресурси країни вичерпуються через бойові дії, а фінансова стабільність залишається під загрозою [1, 5]. Крім того, міжнародна співпраця допомагає вирішувати кадрові питання. Зростаюча кількість українських фахівців працює за кордоном, але багато компаній підтримують своїх співробітників фінансово, зберігаючи робочі місця та часткову винагороду для мобілізованих спеціалістів. Такий підхід дозволяє не лише зберігати ключові кадри, але й підтримувати стабільний рівень експорту навіть в умовах війни [1].

Ще одним важливим аспектом є **розвиток нових ринків збуту**. Багато компаній активно працюють над відкриттям нових представництв за кордоном, що дозволяє зменшити ризики, пов'язані з війною, і розширити присутність на міжнародних ринках. Найпопулярнішими напрямками для відкриття нових офісів є Польща, Чехія, та інші країни Східної Європи, де вже діє багато українських компаній. Нарешті, важливою є підтримка з боку міжнародних донорів, які сприяють розвитку не лише великих компаній, але й стартапів та інноваційних підприємств. Це допомагає створювати нові робочі місця та стимулювати подальший розвиток ІТ-галузі України, забезпечуючи її готовність до відновлення після завершення війни [1].

Після завершення війни ІТ-індустрія України матиме унікальні можливості для відновлення та зростання, виступаючи ключовим драйвером економічного відновлення країни. За прогнозами, роль ІТ у відбудові країни може значно зрости завдяки використанню інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, інтернет речей (IoT) та цифрові двійники (Digital Twins). Ці технології можуть пришвидшити процес відновлення інфраструктури та скоротити витрати на відбудову на 20%. Також варто очікувати на збільшення ролі ІТ у розвитку таких секторів, як будівництво, медицина та промисловість. Використання ІТ-технологій дозволить автоматизувати багато процесів і підвищити ефективність виробництва та управління, що сприятиме більш швидкому відновленню економіки після війни. Ще однією перспективою для української ІТ-індустрії є збільшення частки власних продуктів у структурі експорту. Це дозволить знизити залежність від зовнішніх ринків і розширити можливості для залучення нових клієнтів. Проте це також вимагатиме додаткових інвестицій у розробку нових технологій та підтримку інноваційних проектів [1, 3]. Інший важливий аспект полягає в підтримці українських

спеціалістів, які працюють за кордоном, а також у стимулюванні їхнього повернення після завершення війни. Багато спеціалістів виїхали з країни через бойові дії, але їхній досвід і знання можуть стати ключовими для відновлення економіки України після перемоги [2, 3].

Отже, проведені дослідження свідчать про те, що повномасштабне вторгнення ворога в Україну мало суттєвий негативний вплив на експорт ІТ-послуг. Міграція кадрів, ускладнення міжнародних контрактів та загальна економічна нестабільність стали серйозними викликами для галузі. Однак, незважаючи на всі труднощі, українська ІТ-індустрія продемонструвала високу стійкість та адаптивність. Завдяки активному використанню нових технологій, переорієнтації на потреби воєнного часу та міжнародній підтримці, ІТ-сектор залишається одним з найдинамічніших і найстабільніших сегментів української економіки. Таким чином, можна зробити висновок, що ІТ-індустрія має всі передумови для того, щоб стати одним з ключових драйверів відновлення економіки України після війни. Для досягнення цієї мети необхідна подальша підтримка з боку держави, міжнародних партнерів та інвесторів, спрямована на розвиток галузі, залучення нових технологій та талантів.

Список використаних джерел

1. Динаміка ІТ-індустрії під час війни. Львівський ІТ Кластер. URL: <https://itcluster.lviv.ua/dynamika-it-industriyi-pid-chas-vijny-rezultaty-it-research-ukraine-2023> (дата звернення 02.10.2024).
2. Як розвивається ІТ-індустрія під час війни. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/yak-rozvivaetsya-it-industriya-pid-chas-viyni-rezultati-it-research-ukraine-2023> (дата звернення 02.10.2024).
3. Чому ІТ-галузь може бути драйвером післявоєнного відновлення економіки України. Ярина Возняк, керівниця команди досліджень. Львівський ІТ Кластер. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/09/1/703835> (дата звернення 05.10.2024).
4. Найгірший показник від початку повномасштабної війни. Львівський ІТ Кластер. URL: <https://itcluster.lviv.ua/najgirshyj-pokaznyk-vid-pochatku-povnomasshtabnoyi-vijny-u-serpni-eksport-it-poslug-sklav-lyshe-507-miljoniv> (дата звернення 05.10.2024).
5. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf> (дата звернення 01.10.2024).

*Кущенко Олена Іванівна,
кандидат економічних наук (PhD),
доцент ЗВО кафедри статистики, обліку та аудиту;
Митрофанова Лілія Вікторівна,
старший викладач,
ЗВО кафедра статистики, обліку та аудиту;
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ЧАС

Інфляція в ринковій економіці – це об'єктивний процес і мова йдеться лише про її рівень. При зростанні цін до 10-20% на рік – помірний темп, 200-300% – гіперінфляція «інфляційний психоз», понад 1000% – надзвичайно висока інфляція, яка має руйнівний вплив на обсяги національного виробництва та зайнятості.

Результат інфляції – падіння купівельної спроможності грошей. Щодо аналітики цього процесу, то першочергово необхідно подивитися на загальний показник – індекс інфляції, який характеризує зміну загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення щодо невиробничого споживання. Результати аналітики динаміки індексу та розрахунку темпів приросту (зниженню) дано у табл.1.

Згідно наданим даним відслідковується, що найвищий рівень інфляції в Україні був у перші роки після здобуття незалежності України. Як зазначається в наукових джерелах, така гіперінфляція є наслідком переходу від планової до ринкової економіки. Після 1993 року, щодо якого характерний найвищий показник індексу інфляції, вона поступово знижується і згодом з 1996 року, набуває галопуючого характеру. Прослідкувати характер інфляції та прогнозовані дані щодо змін в Україні у період 1994-2033 років нам дає змогу графік, зображений на рис.1.

На діаграмі помітно, що стрімке зростання інфляції в Україні спостерігалось у 2000 році, у 2008 році (період світової економічної кризи), у 2015 (внаслідок початку бойових дій на Сході України), у 2022 (після початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України). Науковці стверджують, що для стабілізації економічної ситуації в країні у періоди зростання інфляції, уряд впроваджував монетарну та фіскальну політику. З рисунку видно, що найефективнішою була антиінфляційна політика 2015 року, адже зниження інфляції відбулося у короткостроковому періоді та утримувалось на відносно стабільному рівні до 2020 року включно. Після було збільшення рівня інфляції внаслідок пандемії коронавірусу та подальший різкий скачок у 2022 му році після початку повномасштабного вторгнення. На рисунку можна побачити зниження інфляції у 2023 році, що також можна пояснити наявністю фінансової допомоги іноземних партнерів, яка допомогла

стабілізувати економічний стан в Україні. Проаналізувавши візуалізацію стає зрозуміло, що у довгостроковому періоді ефективною була антиінфляційна політика, що була націлена на боротьбу з інфляцією 2008 року. Більш наглядно зрозуміти ефективність антиінфляційної політики можна за допомогою показника темпу приросту(зниженню) інфляції, який розраховується за наступною формулою: $T_{np} = [(P_t - P_{t-1}) / P_{t-1}] 100$,

де: T_{np} – темп приросту(зниженню) інфляції,

P_t – індекс цін у t -му та $t-1$ році.

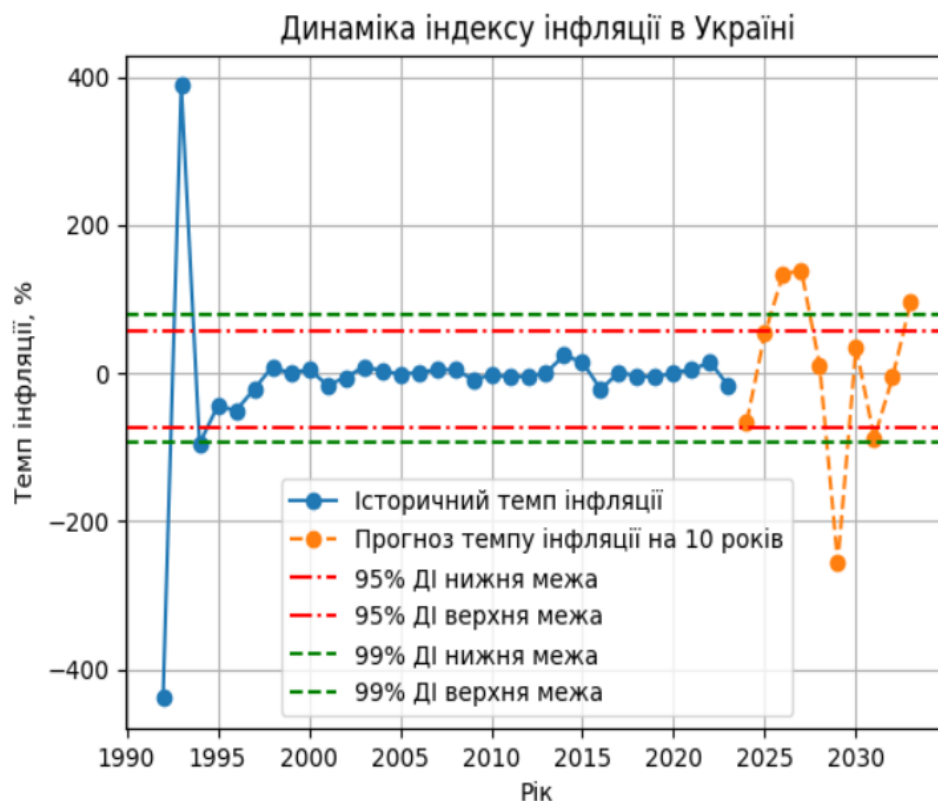
Згідно даних про індекси інфляції, розрахуємо динаміку темпів приросту (зниженню) інфляції в Україні у 1991-2033 рр. та відобразимо результати розрахунків, а також прогнозні дані(червоні) у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка індексу та темпу приросту інфляції в Україні у 1991-2033рр.

Рік	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Індекс інфляції, %	390	2100	10256	501	281,7	139,7
Темп приросту інфляції	-	438,46	388,38	-95,12	-43,77	-50,41
Рік	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Індекс інфляції, %	110,1	120	119,2	125,8	106,1	99,4
Темп приросту інфляції	-21,19	8,99	-0,67	5,54	-15,66	-6,31
Рік	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Індекс інфляції, %	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3
Темп приросту інфляції	8,85	3,79	-1,78	1,18	4,48	4,89
Рік	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Індекс інфляції, %	112,3	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9
Темп приросту інфляції	-8,18	-2,85	-4,12	-4,59	0,70	24,28
Рік	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Індекс інфляції, %	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1	105
Темп приросту інфляції	14,73	-21,56	1,16	-3,43	-5,19	0,86
Рік	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Індекс інфляції, %	110	126,6	105,1	-	-	-
Темп приросту інфляції	4,76	15,09	-16,98	-7,79	90,27	45,29
Рік	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Темп приросту інфляції	-8.72	-79.95	-124.46	14.27	-136.75	48,93

Джерело: складено та розраховано авторами за даними [1, 2]

Рис. 1. Динаміка індексу інфляції в Україні у 1994-2033рр.

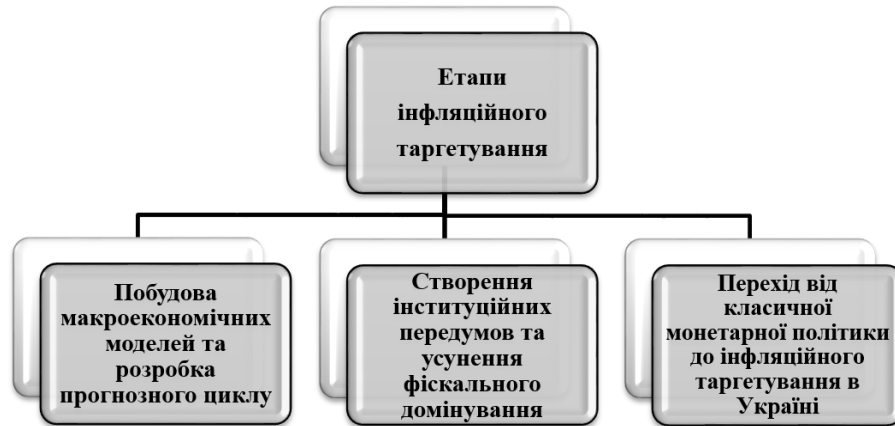
Джерело: складено Python-programming[4]

Аналітика даних табл.1 та рис.1 підтверджує гіпотезу про ефективність антиінфляційної політики уряду, яка найефективнішою була у 2008 та 2015 роках. Також вищезазначені розраховані дані є відображенням характеру інфляції в Україні, який загалом був галопуючим, тобто 10-20% на рік, а у 2033 році за прогнозом складатиме (-136.09). Прогноз було зроблено за допомогою сучасного інтерактивного програмного забезпечення Python-programming[4].

Національний банк України (НБУ) суттєво впливає на інфляційні процеси через механізм монетарної трансмісії шляхом зміни процентної ставки. Процентна ставка перебуває під впливом інших чинників. Центральний банк впливає на умови, за якими комерційні банки укладають угоди на грошовому ринку, змінюючи ставки за своїми операціями з банками. І як наслідок – НБУ має вплив на вартість короткострокових кредитних коштів. Вартість таких коштів впливає на процентні ставки банків за операціями з фізичними та юридичними особами, обмінний курс національної валюти та ціни інших фінансових активів.

З 2016 року Національний банк України почав використовувати новий метод боротьби з інфляцією – інфляційне таргетування, яке полягає у тому, щоб визначити «мету» на яку необхідно впливати, наприклад – регулювання приросту грошової маси. Інфляційне таргетування є новим режимом монетарної політики, перехід до якого відбувався в Україні у три етапи, рис.2:

Рис. 2. Схема нового режиму монетарної політики в Україні

Джерело: візуалізовано авторами за даними [3]

Спершу були побудовані макроекономічні моделі та розроблено прогнозний цикл – створено технічні передумови щодо застосування інфляційного таргетування. Другий етап передбачає створення інституційних передумов. На цьому етапі уряд забезпечив Національному банку України незалежність у використанні інструментів щодо досягнення цілей, а також включав у себе усунення фіскального домінування та зміну процесу ухвалення рішень з монетарної політики. Третій етап переходу від класичної монетарної політики до інфляційного таргетування в Україні тривав з 2015 року і завершився у 2016 році. Тільки він передбачав впровадження усіх ключових елементів інфляційного таргетування.

Інфляційне таргетування характеризується відкритим плануванням цілей та оприлюдненням задач. Такий підхід антиінфляційної політики передбачає вільний доступ до конкретних цілей економічної політики (запланований рівень інфляції) та звітність щодо здобуття бажаних результатів.

Виходячи із загального положення й спираючись на сукупність усіх вище перерахованих та зазначених фактів, можна дійти висновку, що інфляція є складним економічним явищем, яке тягне за собою ряд наслідків. Щодо боротьби з інфляцією уряду необхідно впроваджувати ефективну антиінфляційну політику аби забезпечити економічну стабільність в країні.

Зробивши аналітичний огляд наукових джерел та узагальнивши їх, а також провівши статистичний аналіз зібраних та розрахованих даних щодо динаміки індексу інфляції в Україні було зроблено висновок, що з кожним роком ефективність антиінфляційної політики України зростає. Завдяки впровадженій політиці уряду інфляція має галопуючий характер та набувала максимальних значень лише під впливом складних політичних явищ. Аналітика даних щодо індексу інфляції в Україні за усі роки її незалежності, розрахунки темпів історичної інфляції та прогнозних даних, а також візуалізація отриманих результатів дали змогу зробити висновки про процес відновлення економічної стабільності в Україні, який відбувся у більш короткий період після інфляції 2015го року, аніж у 1991-1993 рр. чи у 2008му. Саме у цей період Національний

банк України почав впроваджувати такий метод боротьби з інфляцією як інфляційне таргетування. До того ж, цей метод і досі використовується щодо стримування на контролі інфляційних процесів в Україні. Враховуючи динаміку інфляції після 2015го року та сьогодні у цілому, можна стверджувати, що впровадження інфляційного таргетування було вдалим рішенням. Завдяки цьому етапу монетарної політики уряд у короткостроковому періоді значно знизив індекс інфляції у 2015-2016 рр. та підтримував його на відносно сталому рівні.

Отже, сучасна антиінфляційна політика уряду України є ефективною. Для забезпечення економічної стабільності в країні та недопускання зростання інфляції, уряду необхідно розвивати інфляційне таргетування та впроваджувати нові методи в цей етап монетарної політики. Оскільки використання такого методу інфляційного регулювання є відносно новим для України, можна припустити, що з розвитком цього методу можна отримати позитивні зміни індексу інфляції.

Список використаних джерел

1. Індекс інфляції. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2000/> (дата звернення: 19.09.2024)
2. Індеси споживчих цін у 1991-2019рр. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn_rik/isc/isc_u/isc_m_u.htm (дата звернення: 19.09.2024)
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-onoviv-perelik-sistemno-vajlivih-bankiv-13732> (дата звернення: 20.09.2024).
4. Python. Access mode: URL: <https://www.python.org/> (дата звернення: 20.09.2024)

*Луніна Інна Олександрівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу публічних фінансів;
ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"*

ПОДАТКОВІ РЕЗЕРВИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Розвиток економіки в умовах воєнного часу потребує значних обсягів фінансових ресурсів. Так, оцінка фінансових потреб для реконструкції об'єктів інфраструктури, які зазвичай створюються за рахунок державного бюджету, сягає (станом на січень 2024 р.) 148,0 млрд дол. [1], тоді як обсяг бюджетних інвестицій за період 2011-2020 рр. становив, за нашими оцінками, трохи більше 22 млрд доларів США.

У складних умовах широкомасштабної війни видатки Зведеного бюджету України збільшилися до 3043,4 млрд грн або 58,1% ВВП у 2022 р. та до 4440,9 млрд грн або 67,9% ВВП у 2023 р. (табл.) проти 1844,4 млрд грн або 33,8% ВВП у 2021 році.

Таблиця 1

Основні показники Зведеного бюджету України: 2021-2024 рр.

Показники	2021		2022		2023	
	млрд грн	% ВВП	млрд грн	% ВВП	млрд грн	% ВВП
Доходи Зведеного бюджету – всього	1 662,2	30,5	2 196,3	41,9	3 104,3	47,5
Податкові надходження	1 453,8	26,7	1 343,2	25,6	1 638,1	25,1
<i>Податок та збір на доходи фізичних осіб</i>	349,8	6,4	420,7	8,0	496,3	7,6
<i>Податок на додану вартість (ПДВ)</i>	536,5	9,8	467,0	8,9	580,8	8,9
Неподаткові надходження	202,5	3,7	368,4	7,0	1 028,1	15,7
<i>Власні надходження бюджетних установ</i>	107,3	2,0	250,1	4,8	433,6	12,9
Допомога ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	1,3	0,02	481,3	9,2	433,6	6,6
Видатки Зведеного бюджету – всього	1 844,4	33,8	3 043,4	58,1	4 440,9	67,9
<i>Оборона</i>	127,5	2,3	1 142,9	21,8	2 097,6	32,1
<i>Громадський порядок, безпека та судова влада</i>	176,1	3,2	454,4	8,7	591,4	9,0
<i>Економічна діяльність</i>	293,4	5,4	156,4	3,0	247,3	3,8
<i>Обслуговування боргових зобов'язань</i>	155,0	2,8	162,1	3,1	253,9	3,9
Дефіцит Зведеного бюджету	186,9	3,1	844,8	16,1	1 327,1	20,3

При цьому динаміка податкових надходжень – головного джерела державних доходів – не відповідає зростаючій динаміці бюджетних витрат. У 2022 р. зменшився номінальний обсяг податкових надходжень (на 110,6 млрд грн до 1343,2 млрд грн, табл.), а у 2022 та 2023 рр. – також їх відносний рівень (як частки ВВП) до 25,1-25,6% ВВП порівняно із 26,7% у 2021 році. При цьому надходження ПДВ зменшилися до 8,9% ВВП, хоча у 2021 р. становили 9,8%.

Важливою причиною зростання загальних доходів зведеного бюджету (до 41,9% ВВП у 2022 р. та 47,5% у 2023 р. проти 30,5% у 2021 р.) стало отримання

грантової допомоги від урядів різних країн, міжнародних організацій, донорських установ, яка забезпечила збільшення доходів у 2022 р. на 9,2% ВВП, а у 2023 р. – на 6,6%. За рахунок благодійних внесків, грантів та дарунків також суттєво зросли власні надходження бюджетних установ (до 4,8% ВВП у 2022 р. та 12,9% ВВП у 2023 р. проти 2,0% у 2021 році). Збільшення надходжень податку на доходи фізичних осіб (до 7,6-8,0 % ВВП) обумовлено, переважно, підвищенням грошового забезпечення військовослужбовців та працівників Збройних Сил України. За рахунок власних доходів (без грантової допомоги) у 2023 р. було профінансовано менше 60% видатків зведеного бюджету.

Найбільш вагомими складовими видаткової частини бюджету воєнного часу є оборона (21,8% ВВП у 2022 р. й 32,1% ВВП у 2023 р. проти 2,3% у 2021 р.) та громадський порядок, безпека та судова влада (8,7% ВВП у 2022 р. і 9,0% ВВП у 2023 р. проти 3,2% у 2021 році). Якщо у 2021 р. на них припадало 16,5% видатків зведеного бюджету, то у 2023 р. – 60,6%. Одночасно відбулося зменшення порівняно із 2021 р. бюджетних видатків на економічну діяльність як у номінальних обсягах (із 293,4 млрд грн до 156,4 млрд грн у 2022 р. та 247,3 млрд грн у 2023 р.), так й за відносними показниками (із 5,4% ВВП до відповідно 3,0 та 3,8%).

Розрив між доходами і видатками зведеного бюджету (дефіцит зведеного бюджету) зріс із 3,1% ВВП у 2021 р. до 16,1% у 2022 р. та 20,3% ВВП у 2023 році. Необхідність фінансування безпрецедентних обсягів бюджетного дефіциту обумовила прискорене зростання державного боргу – до 5188,1 млрд грн або до 79,4 % ВВП станом на кінець 2023 р., а також вартості державних запозичень. Середньозважена доходність розміщення ОВДП на первинному ринку, номінованих у гривні, зросла із 11,34% у 2021 р. до 18,26% у 2022 р. та 18,98% у 2023 році. Значні обсяги залучення державних запозичень для фінансування бюджетних видатків не можуть бути довгостроковим рішенням, оскільки це відволікатиме дедалі більшу частку бюджету на обслуговування боргових зобов'язань.

Ситуація суттєвого збільшення бюджетного дефіциту та державного боргу вимагає корегування бюджетно-податкової політики, враховуючи вплив нових викликів та загроз на прискорення процесів макроекономічної дестабілізації [2, 3]. До ключових факторів розширення протекціоністських заходів уряду [4] та державної підтримки розвитку економіки у кризових умовах належать, зокрема, формування умов для самостійного розвитку національної економіки та відновлення потенціалу держави щодо генерування власних доходів [5], перш за все, податкових надходжень [6]. Виходячи з результатів податкових реформ у країнах з розвиненою економікою та економікою, що розвивається [7], для збільшення податкових надходжень за одночасного обмеження негативного впливу на економічне зростання пріоритет має належати заходам, які спрямовані на розширення податкової бази та зменшення втрат бюджетних надходжень.

Рекомендації щодо збільшення податкових надходжень Зведеного бюджету України

1. Запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб, враховуючі досвід різних країн щодо запровадження «податку солідарності» у кризових та посткризових умовах. Вважаємо за доцільне підвищення у період воєнного стану ставок податку на доходи фізичних осіб:

- для щомісячних доходів, що перевищують 30 тис грн (з частини доходу, що перевищує 30 тис грн), – 25%;
- для щомісячних доходів, що перевищують 100 тис грн (з частини доходу, що перевищує 100 тис грн), – 32%;
- для щомісячних доходів, що перевищують 200 тис грн (з частини доходу, що перевищує 200 тис грн), – 40%.

Якщо ввести оподаткування доходів фізичних осіб за вказаними ставками, то розрахунковий річний обсяг додаткових надходжень ПДФО (за нашими оцінками, що базуються на показниках 2022 р.) становитиме близько 60 млрд грн.

2. Реалізація заходів щодо удосконалення адміністрування ПДВ для зменшення податкового розриву – різниці між обсягами потенційних та фактичних бюджетних надходжень податку, яка є свідченням втрат бюджетних надходжень. Наші оцінки таких втрат у останнє десятиріччя становлять приблизно третину потенційних надходжень, тоді як середній показник недоотриманих доходів від ПДВ для постсоціалістичних країн ЄС у 2021 р. становив менше 10 %.

Наразі для виявлення випадків ухилення від сплати ПДВ податкові органи України застосовуються заходи контролю та проведення перевірок у сфері ПДВ, особливо у випадках його бюджетного відшкодування. При здійсненні операцій з постачання товарів/послуг продавець має скласти податкову накладну, яка підтверджує вхідний ПДВ, та зареєструвати її в Єдиному реєстрі податкових накладних (по різних трансакціях максимальний термін реєстрації складає від 30 до 50 днів). Податкові накладні, а також розрахунки щодо їхніх можливих корегувань мають важливе значення при адмініструванні ПДВ як для бізнесу [8], так й для податкових органів. Для боротьби зі схемами мінімізації податку створена система моніторингу податкових ризиків при реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування [9] та блокування податкових накладних за результатами оцінювання ризиків зловживань. Тривалість отримання податковими органами необхідної інформації може призводити до «заморожування» податкового кредиту для сумлінних платників податку, оскільки (відповідно до п. 201.10 статті 201 Податкового кодексу України) відсутність факту реєстрації платником податку – продавцем товарів/послуг податкової накладної не дає права покупцю на включення суми ПДВ до податкового кредиту.

Втрати бюджетних надходжень ПДВ пов'язані, значною мірою, із недосконалістю системи податкового адміністрування, що не дозволяє завчасно виявляти випадки податкових зловживань, ухилень від оподаткування та оптимізації схем сплати ПДВ. Покращити систему податкового адміністрування

та зменшити втрати бюджетних надходжень, як свідчить досвід багатьох країн, дозволяє цифрова трансформація податкових адміністрацій, електронне відстеження ділової активності, застосування нових вимог до електронних рахунків та цифрової звітності, що дозволяє проведення масової перехресної перевірки рахунків-фактур з ПДВ [10].

Сучасні технологічні рішення надають широкі можливості для отримання інформації щодо фінансових трансакцій суб'єктів господарювання, а отже – для підвищення ефективності та результативності адміністрування ПДВ [11, 12]. Приклади передової практики успішного використання нових технологій для отримання інформації по операціях постачання товарів/послуг та запобігання випадкам податкового шахрайства та ухилення від сплати ПДВ наведено нижче.

В Угорщині з 2014 впроваджено онлайн-касові апарати, інформація з яких по всіх операціях з постачання товарів/послуг суб'єктів господарювання надходить до спеціального централізованого сховища даних. Податкові служби мають безпосередній доступ до цієї інформації щодо конкретного платника податків та щодо всіх працюючих касових апаратів. Це дозволяє проводити безперервну оцінку ризиків та ефективно визначення суб'єктів господарювання для вибіркового перевірок. Зниження втрат надходжень ПДВ із 24,1% потенційних надходжень у 2012 р. до 4,4% у 2021 р.

У Словаччині з 2015 р. широкий перелік постачальників має використовувати електронні касові апарати під час продажу товарів і послуг. Інформація по всіх трансакціях надходить до віртуального електронного касового апарату (VECR) –платформи, що створена на веб-сайті Фінансового директорату. VECR формує чеки, що містять унікальний ідентифікаційний код та QR-код, а також ідентифікаційні дані про суб'єктів господарювання (назва, адреса виставлення рахунку, адреса точки продажу, податковий ідентифікаційний номер, ідентифікаційний номер платника ПДВ). Вся інформація доступна податковій адміністрації, що дозволяє генерувати фінансові заключні рахунки та звіти, включаючи фінансові дані щодо конкретного користувача та певного часового інтервалу, проводити аналітичні тести, оцінювати фіскальну поведінку підприємця та виявляти ризиковані фіскальні транзакції. Зниження втрат надходжень ПДВ із 38,6% потенційних надходжень у 2012 р. до 10,6% у 2021 р.

У Іспанії з 2017 р. звітність про транзакції подається в режимі реального часу (протягом чотирьох днів з моменту виставлення або отримання рахунків-фактур) суб'єктами господарювання, які використовують щомісячний режим подання податкових декларацій та відшкодування ПДВ, та великими компаніями, річний оборот яких перевищує шість мільйонів євро [13]. Зниження втрат надходжень ПДВ із 17,0% потенційних надходжень у 2012 р. до 0,8% у 2021 р.

До важливих результатів удосконалення системи адміністрування ПДВ на засадах цифрової трансформації належить також підвищення справедливості податкової системи, зокрема, щодо сумлінних платників податків, прискорення

процесів відшкодування ПДВ (перевірки для повернення ПДВ великим платникам податків зазвичай тривають не більше одного дня), обмеження випадків блокування рахунків підприємств. Навіть часткове зменшення податкового розриву з ПДВ забезпечуватиме збільшення щорічних обсягів бюджетних доходів (за різними сценаріями) приблизно від 60 до 180 млрд грн.

Отже, розв'язання завдань щодо забезпечення достатності бюджетних ресурсів для фінансування розвитку економіки України та інших пріоритетних державних витрат потребує зменшення фінансової залежності уряду від зовнішньої допомоги та збільшення власних фінансових ресурсів, перш за все, за рахунок податкових надходжень. Застосування нових технологічних інструментів для боротьби з податковим шахрайством, яке щорічно призводить до втрати мільярдів гривень бюджетних надходжень, забезпечуватиме зменшення податкового розриву з ПДВ та збільшення податкових доходів зведеного бюджету за одночасного зменшення витрат на його адміністрування як для податкових органів, так й для бізнесу. Поряд із заходами щодо запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб це допоможе створити фіскальний простір, необхідний для фінансування критично важливих державних видатків.

Список використаних джерел

1. Resilience, Reconstruction, Recovery: The Path Ahead for Ukraine. April 1, 2024. URL: <https://cepa.org/comprehensive-reports/resilience-reconstruction-recovery-the-path-ahead-for-ukraine/>
2. Fiscal Sustainability Report 2012. European Economy. 2012. No 8.
3. Fiscal Sustainability Report 2021. April 2022. Brussels.
4. Fronzaglia, M., de Moura Júnior, Á., Racy, J. and Vartanian, P. (2019) Possible Effects of Economic Public Policies Implemented in Brazil after the Financial Crisis of 2008 on Foreign Direct Investment. *Theoretical Economics Letters*, 9, 2800-2823.
5. UNDP (2008) *Post Conflict Economic Recovery: Enabling Local Ingenuity*. Bureau for Crisis Prevention and Recovery, New York.
6. *Fiscal Risks And Public Finance Sustainability 2023*. Conselho das Finanças Públicas December 2023. URL: <https://www.cfp.pt/uploads/cfp-rel-11-20231>
7. Amaglobeli D., Crispolti V., Sheng Xuguang S. Cross-Country Evidence on the Revenue Impact of Tax Reforms. *IMF Working Papers*. Volume 2022: Issue 199. URL: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2022/199/article-A001-en.xml>
8. Business Ombudsman Council. *Адміністрування податків, які сплачує бізнес. Системний звіт*. Серпень 2020 р.
9. Про затвердження порядків з питань зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2019 року №1165 (із змінами).
10. Луніна І.О. Інституційні передумови розширення дохідної бази податку

на додану вартість. Ефективна економіка. 2023. № 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.10.2>.

11. OECD Report. Technology Tools to Tackle Tax Evasion and Tax Fraud (2017).

12. Gupta, S., Keen, M., Shah, A., Verdier, G. (eds.) (2017). Digital Revolutions in Public Finance. Washington, DC: International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781484315224.071>

13. Dobaño R. SII de la AEAT: qué es y en qué consiste. URL: <https://getquipu.com/blog/que-es-el-sii-suministro-inmediato-de-informacion-del-iva/>

*Маліновська Ольга Ярославівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного адміністрування
та управління бізнесом;
Львівський національний університет ім. Івана Франка*

ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні економіка України відчуває дуже складні проблеми у фінансовій стабільності держави. Основною причиною цієї фінансової нестабільності є воєнне вторгнення та посягання на суверенітет України воєнними російськими військами. Тому перед урядом стоїть важлива задача, щодо побудови ефективної, раціональної та гнучкої фінансової системи яка зможе витримати всі економічні виклики. Довоєнна практика управління фінансовою стійкістю України ґрунтувалась на взаємоузгодженому застосуванні інструментів забезпечення роботи окремих секторів: монетарного, бюджетного, податкового; а також напрямів політики: боргової, валютної, курсової тощо (табл.1). Детальніше розглянемо кожний інструмент [1].

Протягом останнього часу бюджетна сфера характеризувалась реалізацією низки заходів, які матимуть позитивний вплив на впровадження середньострокового бюджетного планування, започатковують підготовку переліку публічних інвестиційних проєктів, які матимуть вплив на формування проєкту Держбюджету-2025. Здійснено кроки щодо забезпечення у 2024 р. заходів з підтримки сфери безпеки й оборони; активізації практичних заходів щодо імплементації вимог законодавства ЄС у сфері публічних фінансів, оптимізації виконання бюджетів. У черговий раз реалізація ініціатив у сфері державних фінансів засвідчила необхідність поліпшення діалогу між законодавчою та виконавчою гілками влади для забезпечення безперервності та недопущення вимушених затримок при формуванні та виконанні бюджетів [2].

За даними Казначейства, доходи державного бюджету сягнули 1486,7 млрд грн (зокрема загального фонду – 1031,6 млрд грн). Порівняно з аналогічним періодом минулого року зафіксовано їх збільшення на 0,6 % (загального фонду – +2,5 %). Касові видатки за цей період склали 2249,7 млрд грн, зокрема загального фонду – 1808,8 млрд грн, збільшившись відповідно на 8,8 % та 10,3 % порівняно з січнем – липнем 2023 р. [3].

Інструменти бюджетної політики у значній мірі взаємоузгоджені із податковими. У комплексі запроваджені зміни дали позитивний економічний ефект. Основний регуляторний потенціал інструментів спрямовано на першочергову оптимізацію забезпечення фінансовими ресурсами базових потреб держави у сфері національної безпеки та оборони, стимулювання підприємництва, а також соціальної підтримки осіб, які постраждали від збройної агресії.

Рис. 1. Інструменти підтримки фінансової стійкості України

У податковій та митній сферах основними інструментами підтримки фінансової стійкості впродовж останнього часу стали: завершення першої звітної кампанії із загального стандарту звітності (CRS); продовження співпраці з МВФ з питань податкової політики; впровадження управління податковими комплаєнс-ризиками; подальша цифровізація ПРРО; аналіз помилок при заповненні звітів про контрольовані іноземні компанії, а також оновлення нормативної бази. Варто зауважити, що значна кількість заходів у сфері застосування податкових інструментів, що мали дерегуляційний характер, поступово скасовується. Такі кроки на початку війни були вимушеними та прийняті як екстрена підтримка. Проте в умовах, коли фінансовий сектор

приспосовується до новоутворених обставин функціонування, вони знижують ефективність роботи податкової системи [1].

Інструменти митної політики стосувалися: встановлення митних пільг для обладнання для енергетики; переходу на нову автоматизовану систему митного оформлення; спрощення переміщення товарів військового призначення; налагодження обміну митною інформацією, а також збільшення кількості компаній зі статусом авторизованого економічного оператора.

У борговій сфері протягом досліджуваного періоду тривало залучення кредитів від міжнародних фінансових організацій та ЄС, а також двосторонніх кредитів та грантів. Відбулося різке зниження ризику рефінансування завдяки досягнутим домовленостям щодо реструктуризації зовнішнього комерційного боргу. Практика реалізації фінансування дефіциту державного бюджету України свідчить про важкість його покриття власними ресурсами. За розрахунками Міністерства фінансів України, щомісячна потреба фінансування бюджету становитиме 5 млрд дол. США протягом наступних кількох місяців.

Грошово-кредитна сфера характеризувалась подальшим зростанням прибутковості та капіталізації банків, поступовим поліпшенням якості їхніх кредитних портфелів, помірним скороченням міжнародних резервів країни та незначним прискоренням цінового зростання. Сукупний вплив зазначених та інших чинників зумовив рішення регулятора про збереження облікової ставки на поточному рівні. Попри надскладні умови функціонування на тлі продовження воєнних дій банківська система фіксує зростання прибутку та капіталізації. Опублікована фінансова статистика за перше півріччя 2024 р. свідчить про збереження тренду зростання чистого прибутку банків (близько 79 млрд грн проти 68 млрд грн за аналогічний період минулого року), що також позитивно впливає на динаміку регулятивного капіталу. Ці обставини разом зі специфічними особливостями реалізації процентної політики уряду та регулятора, що забезпечують банкам можливість інвестувати значні обсяги надлишкової ліквідності в надійні інвестиційні інструменти, гарантовані до повернення державою, загалом забезпечують зміцнення стійкості та інституційної спроможності банківської системи [3].

Відповідно, можна говорити про те, що на даному етапі регуляторами було мобілізовано увесь потенціал на забезпечення стійкості фінансового сектору України. Більшість із заходів є безпрецедентними, а також застосовані виключно на період дії воєнного стану в Україні, проте мають позитивний ефект в контексті забезпечення сталості системи.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Київ: Національний банк України, 2021. 104 с. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy>.

2. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. Київ: Рада Національного банку України. 2022. 5 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-m1_2022.pdf?v=4

3. Україна залучила близько 2,2 млрд доларів США від МВФ в межах програми Extended Fund Facility / Міністерство фінансів України. 2024. 03 лип. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_attracted_about_usd_22_billion_from

*Маліновська Ольга Ярославівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом;
Овчіннікова Вероніка Анатоліївна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»;
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

З початком повномасштабного вторгнення на територію України, український бізнес зазнав величезних втрат. Особливо постраждали ті підприємства, які знаходяться безпосередньо в окупованих зонах бойових дій. Результати опитування Європейської Бізнес Асоціації показують, що збитки малих і середніх підприємств через війну значно зросли. Серед підприємців, опитаних Європейською Бізнес Асоціацією, 27% оцінили збитки в 10 000 доларів США, 28% оцінили втрати від 100 000 до 50 000 доларів США, а ще 13% оцінили втрати від 500 000 до 100 000 доларів США % підприємців оцінили збитки понад 10 000 дол. 100 000. Лише 5% підприємців повідомили про відсутність збитків, але багато представників мікро-, малого та середнього бізнесу відновили свою діяльність або перенесли виробничі потужності та продовжують працювати в інших регіонах України. [4]

Проте багатьом підприємцям довелося припинити роботу, оскільки за відсутності фінансових ресурсів вони не змогли продовжити свою діяльність, що призвело до падіння валового внутрішнього продукту, а як результат зниження добробуту населення. Представників українського підприємництва зацікавила перспектива використання грантових інструментів від міжнародних та національних донорів незважаючи на активну інтерпретаційну діяльність залучених донорів, не вщухають дискусії щодо реалій доступу до фінансування та ефективності фінансових ресурсів у створенні робочих місць, розвитку економіки та підвищенні добробуту України.

Групою українських науковців проведений аналіз впливу міжнародних інституцій на фінансовий стан України в умовах війни. Здійснено оцінку поточних кредитних рейтингів боргових зобов'язань України з початку збройної агресії росії в умовах, коли Національний банк України створює умови для належної роботи у надскладних умовах. Наголошено на перспективах запровадження спеціального пакету фінансової допомоги Україні для продовження супротиву проти агресора шляхом залучення фінансових ресурсів міжнародних фінансових інституцій.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, чимало теоретичних і практичних питань, які стосуються проблем функціонування міжнародних фінансових інститутів, розглядаються науковцями

в контексті сталого розвитку економік світу або в контексті кризового стану (для його запобігання, або пом'якшення наслідків), обумовленого техногенними або екологічними факторами. Для вітчизняної науки проблеми міжнародної фінансової підтримки країни в умовах воєнного стану це малодосліджений напрям, який має важливе теоретичне та практичне значення, з огляду на те, що в умовах невизначеності, спричиненої активними бойовими діями, нівелюється точність фінансово-економічних прогнозів та оцінок співставлень обсягів наданої підтримки з результатами її впливу на стабілізацію економіки. [1]

Для ефективної підтримки українського бізнесу в умовах війни необхідно створити сприятливе середовище для його розвитку. Це передбачає спрощення адміністративних процедур, надання податкових пільг, розширення доступу до фінансування, підтримку експорту, розвиток інновацій, соціальну підтримку працівників та відновлення інфраструктури. Такі заходи сприятимуть створенню нових робочих місць, зростанню економіки та зміцненню позицій України на світовому ринку, забезпечуючи швидке відновлення та розвиток країни.

Розглянемо деякі кредитно-грантові програми для бізнесу, які набули актуальності в умовах війни. Програма «Доступ до фінансування та підтримка стійкості мікро- малих та середніх підприємств в Україні» була запроваджена Німецьким товариством міжнародного співробітництва (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) у партнерстві з Німецьким фондом міжнародного співробітництва Спаркас (German Sparkassenstiftung für Internationale Kooperation (DSIK) спільно з Фондом розвитку підприємництва для здійснення кредитування інвестиційних проектів із додатковою грантовою та консалтинговою підтримкою операційної діяльності бізнесу.

Рис.1. Структурні елементи управління платоспроможністю підприємств малого та середнього бізнесу

Джерело: [3]

Угода МБАНК та Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) діяла з 2018 по 2023 роки. Відповідно, ці банки уклали кредитну угоду на суму, що еквівалентна 25 млн дол. США, для реалізації Програми кредитування мікро-малих та середніх підприємств, що спрямована на підтримку Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі України з ЄС (ПВЗВТ).

Програма підтримувалася за рахунок фінансування Європейським Союзом у межах Ініціативи EU4Business.[2]

Спільні зусилля уряду, бізнесу та громадянського суспільства, а також здатність до адаптації та інновацій є ключовими для відновлення українського бізнесу під час війни. Незважаючи на обмеженість статистичних даних, розроблені рекомендації щодо підтримки бізнесу можуть бути ефективними. Для подальших досліджень необхідно детально проаналізувати інструменти створення сприятливого бізнес-клімату та визначити відповідальних за їхню реалізацію, щоб зменшити бюрократичні бар'єри та забезпечити ефективну державну економічну політику в умовах війни та глобальних викликів.

Список використаних джерел

1. Курсенко Л.В. Проблеми та особливості міжнародної фінансової підтримки України в умовах війни/ Публічне управління та регіональний розвиток, №(15), С.255-274. <https://doi.org/10.34132/pard2022.15>.

2. Томчук О.В., Трегубов О.С., Андронік О.Л. Фінансові аспекти управління платоспроможністю малого та середнього бізнесу в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 50. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2395/2316>

3. Маліновська О.Я. Особливості діяльності українського бізнесу під час воєнного стану. Сучасна парадигма публічного управління : Збірник тез IV Міжнар. наук.-практ. конф. (10-12 листопада 2022р.). Львів : ЛНУ імені Івана Франка, Львів, 2022. С. 250-255

4. https://financial.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2020/12/Zbirnyk_tezy_LNU_2020_Paradyhma_PU-1.pdf

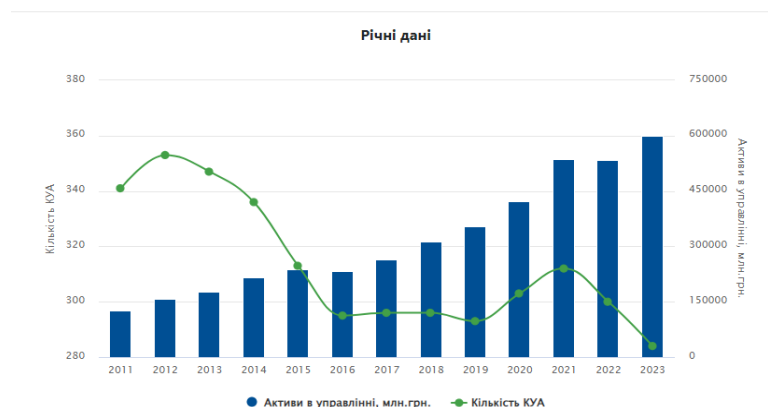
5. Маліновська О.Я., Жижка Ю.В. Особливості оцінки ефективності державного управління. Сучасна парадигма публічного управління [матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (17-18 жовтня 2019 р., м. Львів)] / за наук. ред. к.е.н., доцента Стасишина А.В. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 53-57.

Масюк Юрій Анатолійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕТОРІВ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

На сьогодні в Україні існує багато способів інвестування вільних коштів як фізичних, так і юридичних осіб. Одним із варіантів залучення коштів є участь в інститутах спільного інвестування (далі – ІСІ). Перевагами такого способу є можливість ознайомлення потенційного інвестора зі стратегією існуючих компаній з управління активами (далі – КУА). Основними напрямками інвестування за допомогою ІСІ в Україні зараз є: акції, облігації та нерухомість.

На діяльність КУА та ІСІ в Україні за останній час мали найбільший вплив дві події: Повномасштабне вторгнення РФ в Україну, та зміни законодавства, щодо діяльності на ринку фінансових послуг. Згідно даних «Української асоціації інвестиційного бізнесу», (Далі-УАІБ) маємо таку кількість та динаміку складу учасників даного ринку фінансових послуг:

Рис. 1 Динаміка кількості КУА та активи ІСІ в управлінні
Джерело: [1]

Виходячи з даної аналітики, можемо зробити висновок, що, незважаючи на кількісне зменшення КУА (станом на 9 жовтня 2024 року – 278 компаній), активи в управлінні лише зростають. Це свідчить про те, що інвестування коштів у діяльність ІСІ має гарні перспективи та є привабливим для потенційних інвесторів.

На мою думку ІСІ доречний спосіб, для післявоєнного відновлення економіки в Україні. Після закінчення воєнного стану в економіку України повернется багато діючих військовослужбовців. Не кожна людина має хист та здібності для відкриття власного бізнесу, і не кожен буде відчувати свою місію в роботі типу 5/2, після того як брав участь у творенні історії, та відстоюванні суверенітету держави. *Для таких людей одним із способів інтеграції в економічне життя країни може стати інвестування заощаджених під час служби коштів у відповідні ІСІ, політика інвестування яких може бути направлена на:*

- Відбудову нерухомості зруйнованих міст.
- Підтримку раніше діючих благодійних або волонтерських організацій, а в подальшому перетворені в комерційні організації (Розробка та виготовлення дронів, РЕБ, тощо.)
- Підтримка масштабних бізнес-проектів інших, військовослужбовців у мирному післявоєнному житті.

Для можливості розвитку цього виду діяльності в економічному житті країни слід звернути увагу державних регуляторів на даний сектор економіки. Необхідно створити сприятливі та лояльні умови для діяльності таких потенційних інвесторів.

Отже, можемо зробити висновок, що діяльність КУА та ІСІ значною мірою залежить від державного регулювання з боку наглядових органів. Попри всі труднощі в економіці, ІСІ залишаються зручним способом інвестицій, що дозволяє відчувати безпосередню участь у проектах, затверджених інвестиційною політикою кожної окремої КУА. Це може стати зручним способом інтеграції в економічне середовище післявоєнної України для діючих військовослужбовців, але цей інструмент буде ефективним лише за умови створення владою та регуляторами стабільних, прозорих і чесних умов у цьому секторі економіки.

Список використаних джерел

1. Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу. URL: <https://www.uaib.com.ua/analituaib>

*Мединська Тетяна Володимирівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, економічної безпеки,
банківської справи та страхового бізнесу;
Львівський торговельно-економічний університет*

ФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ І ЛОКАЛЬНОМУ РІВНЯХ

Фіскальне середовище на регіональному і локальному рівнях формується системою взаємовідносин реалізації фіскальної політики на цих рівнях управління і відображає систему заходів вдосконалення оподаткування та стимулювання підприємницької активності, спрямованих на забезпечення як інтересів держави щодо розвитку регіонів і громад, так їх внутрішніх інтересів за допомогою відповідного інструментарію регулювання, що знаходиться у функціональних можливостях як державних, так і місцевих органів влади у податковій сфері. Зокрема, це сприяє вирішенню питань вирівнювання територіальних диспропорцій, формування самодостатніх громад, підвищення просторової збалансованості якості та рівня життя мешканців.

Фіскальне середовище на регіональному і локальному рівнях визначається та обумовлюється найперше впливом державної фіскальної політики, її інструментами, важелями та механізмами, згідно національної інституційної бази, що обмежує певним чином процес бюджетного регулювання на нижчому рівні управління економічними відносинами, в тому числі щодо створення сприятливих умов стимулювання підприємницької активності. Проте органи місцевого самоврядування в Україні мають певний набір функціональних можливостей та інструментарію для самостійного формування сприятливого фіскального середовища для розвитку підприємництва та вирішення соціально-економічних пріоритетів на регіональному і локальному рівнях.

Для фіскального середовища характерні такі основні ознаки його як системи:

1. *Складність фіскального середовища* пов'язана з великою кількістю чинників, домінант та індикаторів його формування, які змінюються та різняться рівнем варіативності й вагомості. Зокрема, для різних за розміром і видом діяльності підприємств чи суб'єктів малого підприємництва складність фіскального середовища буде різною.

2. *Часова оцінка середовища*, пов'язана зі змінами національних, регіональних і локальних умов ведення бізнесу, зокрема в контексті зміцнення фінансового забезпечення діяльності місцевого самоврядування, інституційним та територіальним розміщенням економічних суб'єктів та локалізацією їх діяльності в просторі.

3. *Взаємообумовленість чинників формування фіскального середовища* пов'язана із взаємозалежністю зміни різних чинників в системі спільних

координат. А в умовах глобальної нестабільності турбулентність суспільного простору підвищує не лише темпи зміни окремих параметрів формування фіскального середовища, а й змінює характер їх взаємозалежностей, адже накладаються додаткові екзогенні впливи глобальної конкуренції за ресурси і капітал. Тобто, йде мова про вагомий вплив взаємопов'язаної глобальної економіки на рівні міжнародної торгівлі та потоку капіталів, яка впливає на конкурентну політику, що пов'язана в т.ч. і з протекціонізмом, а отже зі створенням конкурентного фіскального середовища окремих країн та регіонів. З іншої сторони, в рамках внутрішньо національного фіскального середовища формується система взаємодії між економічними суб'єктами, в тому числі щодо оптимізації бюджетних взаємовідносин на різних рівнях в ході формування та перерозподілу фінансових ресурсів.

4. *Змінність фіскального середовища* характеризується відносною швидкістю зміни фіскальних умов функціонування підприємств, яка пов'язана з їх схильністю як до перспективно-обумовленої зміни, так і до дестабілізаційних трансформацій фіскальних умов, що негативно впливають на стабільність та передбачуваність правил ведення бізнесу, а отже і на соціально-економічний розвиток держави, регіонів та громад.

5. *Оптимальність фіскального середовища* – полягає у необхідності створення оптимального балансу між фіскальною ефективністю та стимулюючим потенціалом відповідної політики щодо розвитку підприємництва та стимулювання ділової активності. Натомість надмірна фіскальна орієнтація регуляторних інструментів та важелів є дестимулюючим викликом для відтворювальних процесів та позитивних структурних трансформацій в підприємницькому секторі, адже впливає на величину їх обігових коштів, фінансову платоспроможність і ліквідність, можливості для відновлення в нестабільних умовах розвитку.

Узагальнюючи погляди вчених [1-5] щодо трактування сутності поняття “фіскальне середовище”, окреслимо такі характерні особливості фіскального середовища:

- фіскальне середовище є частиною економічного середовища та слугує підвищенню добробуту та самодостатності територіальних суспільних систем різних рівнів (територіальних громад, регіонів, країни);
- фіскальне середовище є складноструктурований об'єкт дослідження, який стосується процесів взаємодії між органами державної влади та іншими економічними суб'єктами;
- формується сукупністю інституційних, соціальних та організаційно-економічних умов взаємодії суб'єктів фінансових відносин (економічних суб'єктів з державою або державними інституціями) з приводу створення, розподілу, перерозподілу і використання суспільного продукту (фінансових ресурсів) на локальному, регіональному та державному рівнях щодо управління доходами, видатками і борговими зобов'язаннями держави;

- продукт впроваджуваних заходів органами державної влади у сфері функціонування податкової та бюджетної систем;
- функцією якості фіскального середовища є бюджетна ефективність на різних рівнях управління щодо акумуляції, розподілу та перерозподілу доходів з метою досягнення загальноекономічних і соціальних цілей – для забезпечення повної зайнятості, стабільності цін та економічного зростання, а також впливу на економічну кон'юнктуру шляхом зміни системи оподаткування і державних витрат.

Незважаючи на широту підходів щодо визначення економічної сутності та закономірностей формування фіскального середовища, проте теоретичні та практичні аспекти в контексті стимулювання підприємницької активності не знайшли достатнього відображення в сучасних дослідженнях. Крім того, в більшості наукових робіт, присвячених цьому питанню, проблематика щодо формування фіскального середовища розглядається здебільшого на макроекономічному рівні, водночас регіональний і локальний вимір цього явища залишається недостатньо вивченим і потребує додаткової уваги. А фіскальне середовище на регіональному і локальному рівнях крім загальнонаціональних умов доповнюється рядом інституційних та організаційно-економічних умов взаємодії між економічними суб'єктами та органами місцевого самоврядування стосовно управління доходами, перерозподілу і використання фінансових ресурсів територіальних громад.

Одним з основних завдань формування фіскального середовища на регіональному і локальному рівнях є формування сприятливих мов для стимулювання підприємницької активності за рахунок обґрунтованих інституційних умов нарощення податкового потенціалу, який реалізується не лише через обґрунтованість системи адміністрування місцевих податків і зборів, а й через оптимальність податкового навантаження в світлі задоволення бюджетних потреб місцевого розвитку в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Heller, P., Katz, M., Debrun, H., Thomas T., Koranchelian T., Adenauer I. Making fiscal space happen! 2006. P. 89-132.
2. Robert J. Barro. Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study. 1997. URL: <https://www.nber.org/papers/w5698>.
3. Пірнікоза П. В. Роль фіскального інституційного середовища у детінізації економіки. *Світ фінансів*. №1 (54). 2018. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1040>.
4. Knight B., Levinson A/ Fiscal institutions in U.S. Working paper. 1998. URL : <http://faculty.georgetown.edu/aml6/pdfs&zip/survey6.pdf>
5. латвінська М. О. Фіскальна політика в умовах модернізації фінансової системи : автореф. дис. ... докт. екон. наук: 08.01.08 / ОНЕУ. Одеса, 2019. 43 с.

*Мельник Олексій Вікторович,
здобувач ступеня доктора філософії,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;
Волинський національний університет імені Лесі України*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ

Будівельна галузь є тією галуззю, яка забезпечує та сигналізує про поточний стан усієї економіки, дозволяє оцінити рівень зацікавленості інвесторів (як зовнішніх, так і внутрішніх) у вкладення в економіку тієї чи іншої країни. Разом з тим, житлове будівництво та ринок житлової нерухомості повинен забезпечити основне право громадян – право на власне житло, зокрема ст. 48 Конституції України стверджує, що кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло [2]. Особливої актуальності проблематика функціонування та розвитку ринку житлової нерухомості набула у період воєнного стану, а необхідність її нагального дослідження зумовлена багатьма чинниками, серед яких втрата громадянами власного житла через окупацію окремої території, наявність великої кількості внутрішньо переміщених осіб, нестача фінансових ресурсів для фінансування потреб житлового будівництва внаслідок підвищеної їх потреби у сфері оборони та захисту від агресора.

Проблематика розвитку ринку житлової нерухомості та використання фінансових інструментів його активізації є предметом дослідження багатьох вітчизняних теоретиків та практиків, зокрема: Д. Базилевич, Ю. Григоренко, О. Євтух, В. Кравченко, І. Кичко, О. Козич, А. Реут, О. Сайко, О. Самолук та інші.

Розглядаючи тенденції житлового будівництва в Україні протягом 2022 – 2024 років варто відзначити наступне. Так, 2022 рік став рекордним за падінням обсягів будівництва, що було зумовлено воєнною агресією росії проти України. Зокрема, у 2022 році таке падіння порівняно з 2021 роком становило 65 %. Проте, уже у 2023 році, порівняно з 2022 обсяг будівництва в Україні мав позитивну тенденцію та зріс на 22,6 % [1; 2]. Відзначимо також, що у 2023 році спостерігалася зростаюча тенденція за показником прийнятого в експлуатацію житла, а саме такий показник збільшився у 2023 році порівняно з 2022 роком на 4 %.

Звернемо увагу також на темп зростання загальної площі житлових будівель, прийнятих в експлуатації. Так, у поквартальному розрізі найбільший темп зростання спостерігався у 1 кварталі 2023 року та сягав 152,2 %. Для порівняння у 1 кварталі 2021 року (у довоєнному періоді) такий показник становив 120,5 %, у 1 кварталі 2022 року – 55,2 %, а у 1 кварталі 2024 року – 104,8 %. Таке зростання було, насамперед, зумовлено завершенням будівництва

житлових об'єктів з високим ступенем готовності [6]. Факторами, що впливають на загальний спад у секторі житлового будівництва, окрім військових дій, є також високий рівень інфляції, висок вартість сировини та матеріалів, часто низький їх обсяг на ринку та погіршення логістики, глибока територіальна диференціація за вартістю та обсягами угод на ринку житлового будівництва відносно безпекового аспекту. Зокрема, вищим попит на житло є у західних та центральних регіонах України, проте навіть у більш привабливих регіонах падіння ринку житлового будівництва сягало до 30 %.

Основними проблемами розвитку ринку житлового будівництва в Україні є відсутність чіткої та ефективної політики житлового будівництва, зростання цін на житло як на первинному, так і на вторинному ринку житлової нерухомості, високі ризики, пов'язані із постійними обстрілами міст, відсутність достатнього фінансування житлового будівництва в Україні через ведення війни, реальний рівень доходів населення, корупційні ризики тощо.

З метою активізації ринку житлової нерухомості доцільно також використовувати сучасні інструменти регулювання такого ринку, зокрема використання довгострокового іпотечного кредитування, страхування інвестиційних ризиків на ринку житлової нерухомості, залучення фінансових установ до фінансування будівництва, використання житлових облігацій та державних субсидій, використання форвардних контрактів та інвестиційних договорів тощо. Такі інструменти набудуть нової актуальності у повоєнний період, адже саме тоді відбудеться зростання попиту на ринку як житлової, так і комерційної нерухомості. Відновлення міст сприятиме зростанню кількості мешканців, що матимуть бажання придбати житло у певній агломерації.

Список використаних джерел

1. Григоренко Ю. Обсяг будівництва в Україні у 2023 році наполовину менший за довоєнний рівень. URL: <https://gmk.center/ua/infographic/obsiah-budivnytstva-v-ukraini-u-2023-r-napolovynu-menshyj-za-dovoiennyj-riven/> (дата звернення 30.09.2024 р.)
2. Конституція України. URL: <https://constitution.in.ua/articles/48/> (дата звернення 30.09.2024 р.)
3. Kychko I. I. Zhytlove budivnytstvo v Ukraini u konteksti urbanistychnykh ta demohrafichnykh zmin. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. *Demography and Social Economy*. 2021. №3 (45). С. 155-168. <https://doi.org/10.15407/dse2021.03.155>
4. Самолюк О. Стан розвитку житлового будівництва в умовах війни. URL: [https://doi.org/10.58442/2522-9931-2023-25\(54\)-191-207](https://doi.org/10.58442/2522-9931-2023-25(54)-191-207)
5. Стащук О. В. Кредитування як метод фінансування житлового будівництва. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. №3(19). С. 127-132. <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-03-127-132>
6. Держстат. Офіційний сайт. URL: [https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_BEGINING_COMPLETION_CONSTRUCTION\(20.0.0\)](https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_BEGINING_COMPLETION_CONSTRUCTION(20.0.0))

*Миронова Мар'яна Ігорівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин;
Полякова Юлія Володимирівна,
доктор економічних наук,
професор кафедри міжнародних економічних відносин;
Львівський торговельно-економічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Іноземне інвестування є ключовим фактором для економічного розвитку будь-якої країни, адже воно не лише забезпечує додаткові фінансові ресурси, але й сприяє трансферу технологій, підвищенню конкурентоспроможності та створенню нових робочих місць. Однак ситуація змінюється радикально, коли країна перебуває у стані війни або конфлікту. У цей період, в умовах воєнного стану, іноземні інвестори часто стикаються з низкою унікальних викликів і ризиків, які можуть вплинути на їх рішення щодо вкладання капіталу.

Перш ніж заглибитися в особливості іноземного інвестування в період воєнного стану, варто зазначити, що війна або військові конфлікти зазвичай супроводжуються значним підвищенням ризиків. Це включає не лише прямі загрози для фізичної безпеки інвесторів і їхніх активів, але й складності в веденні бізнесу через порушення ланцюгів постачання, коливання валютних курсів, економічну нестабільність і зміни в законодавчій та регуляторній сферах.

За таких умов особливу увагу приділяють аспектам, пов'язаним із забезпеченням правової захищеності інвестицій. Коли країна перебуває у стані війни, правові системи можуть бути ослаблені або змінені, що ускладнює забезпечення інвестиційних прав. Нерегулярні судові процеси, затримки в розгляді справ, а також відсутність незалежних судів можуть поставити під загрозу можливість реалізації інвестиційних прав або захисту інтересів інвесторів.

У зв'язку з цим, міжнародні інвестори часто шукають альтернативні способи захисту своїх інвестицій, такі як укладення угод про захист інвестицій або страхування від політичних ризиків. Однак навіть ці заходи не завжди здатні повністю усунути ризики, пов'язані з війною. Ситуація ускладнюється також тим, що іноземні компанії можуть зіштовхнутися з непередбачуваними змінами в економічній та політичній ситуації, які можуть негативно вплинути на прибутковість їх інвестицій.

Найбільшими інвесторами економіки України серед країн Європейського Союзу є Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Австрія. Від початку повномасштабного вторгнення Україна отримала фінансову підтримку від міжнародних партнерів на загальну суму у розмірі 66 млрд. доларів США. У період 2022-23 років основними закордонними інвесторами виступали компанії (бренди), що вже

мали потужності в Україні на момент повномасштабного вторгнення. Серед них: «Carlsberg», «Cersanit», «Kronospan», «Laude», «Nestle», «Phillip Morris», «Velux» та інші. Переважна більшість зазначених міжнародних корпорацій виділяли кошти на релокацію виробництва, ремонт пошкоджених об'єктів, соціальні проекти. Однак, безумовний фокус міжнародної спільноти направлений на оборонну промисловість в Україні [1].

Не менш важливим є вплив на інвестування економічних санкцій та обмежень, які можуть бути накладені на країну, що перебуває у стані війни. Санкції можуть торкнутися як окремих галузей, так і всього економічного простору, створюючи додаткові труднощі для інвесторів. Це може включати заборони на фінансові операції, обмеження на експорт та імпорт товарів, а також замороження активів.

Під час воєнного стану важливою стає також роль державної політики щодо іноземних інвестицій. Уряд може вжити заходів для стимулювання інвестування шляхом надання податкових пільг або створення спеціальних економічних зон, однак ці ініціативи можуть бути недостатньо ефективними, якщо ситуація залишається нестабільною. Розвиток спеціальних інвестиційних заходів та привілеїв для іноземних інвесторів є важливим стратегічним кроком для стимулювання та залучення іноземного капіталу в Україні [2, с. 105].

Водночас, існує і позитивний аспект іноземного інвестування в умовах війни: можливість для деяких компаній знайти нові нішеві ринки та отримати конкурентні переваги. Деякі інвестори можуть вбачати в нестабільності можливість для придбання активів за зниженими цінами або отримання вигідних угод, які не були б доступні у звичайний час. Це може бути особливо актуально в умовах відновлення після конфлікту, коли країна розпочинає процес відновлення та реконструкції.

Отже, іноземне інвестування в період воєнного стану є складним і багатогранним процесом, який вимагає ретельного аналізу ризиків і можливостей. Інвестори повинні враховувати не лише безпосередні загрози для своїх активів, але й можливі правові, економічні та політичні зміни, що можуть вплинути на їхню діяльність. Успішне інвестування у такій складній ситуації можливе лише при правильному управлінні ризиками, грамотній стратегії і готовності до швидкої адаптації в умовах непередбачуваності.

Список використаних джерел

1. Атамас О. П. Інвестування в умовах економіки війни: аналіз сучасного стану та короткостроковий прогноз. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-161>.
2. Барановська В. М. Особливості міжнародного інвестування в Україні в умовах воєнного стану. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 1. Т. 3. С. 102-110. URL: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2023.1.3.10>.

Мовчан Марина Віталіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
науковий керівник:
Кужелев Михайло Олександрович,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів;
Національний університет "Києво-Могилянська академія"

ОСОБЛИВОСТІ ІНФЛЯЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Інфляція посідає одне з провідних місць серед найбільш гострих і актуальних проблем, пов'язаних з економічним розвитком України, адже впливає на життя всього суспільства, особливо в країні з повномасштабною війною. Її результатом є руйнація грошової системи, послаблення національної валюти та витіснення її у внутрішньому обігу іноземною, знецінення праці, погіршення життєвого рівня населення, перешкоджання довгостроковим інвестиціям та загальному економічному зростанню. На сьогодні процес стабілізації економічного зростання обов'язково передбачає використання комплексних заходів стабілізації темпів інфляції через конкретні фінансові інструменти як процентні ставки, регулювання обмінних курсів, зміну податкових навантажень.

Інфляція – це економічне явище, що характеризується загальним підвищенням рівня цін на товари і послуги в економіці протягом певного періоду часу. Вона означає зменшення купівельної спроможності грошей, тобто те, що за одну одиницю грошей можна купити менше товарів або послуг, ніж раніше. Визначення інфляції як «загального підвищення рівня цін» означає, що це не просто збільшення ціни окремих товарів або послуг, але поширене підвищення цін у всій економіці. Це вказує на те, що вплив інфляції охоплює широкий спектр товарів та послуг, які споживаються в економіці [1, С. 7-9].

Для того щоб оцінити нинішній стан явища інфляції в Україні з необхідно проаналізувати динаміку цього неоднозначного процесу, який часто називають тяжкою “хворобою” у науковій літературі.

У 50-60-х роках ХХ ст. і була пов'язана з різким падінням ефективності суспільного виробництва та носила прихований характер. Через хронічний дефіцит, гроші утрачали свою значимість, навіть при стабільних цінах [2, С. 177]. Як спадок від СРСР Україна отримала “інфляційно-орієнтовану” економіку, адже вона не могла працювати автономно на засадах самофінансування і потребувала бюджетного датування, що провокувало зростання бюджетного дефіциту.

У 1990-ті роки уряд проводив активну проінфляційну політику, яка характеризувалася: значним дефіцитом бюджету, необмеженою грошовою емісією, зростанням цін на енергоносії, ціновими шоками та значним зниженням

реальних доходів більшості населення. У 1991 р. лібералізація цін у період дефіциту споживчих товарів спровокувала гіперінфляцію, тоді як відбулося заморожування цін в умовах економічного спаду та надмірного збільшення грошової маси.

Гіперінфляція 1992 – 1994 рр. в Україні була наслідком неправильної економічної політики держави, спрямованої на стимулювання економічного зростання через кредитну експансію та надмірну емісію готівки, а також лібералізацію цін за відсутності конкурентного середовища та значних помилок регулювання цін [3, С. 820-821].

Проте у 1995–1996 рр. спостерігалася дефляція (оскільки дефіцит бюджету було скорочено за рахунок позик міжнародних фінансових організацій), відбулася приватизація та лібералізація цін. Таким чином, це був період стримування інфляції за допомогою стимулюючих заходів політики доходів.

Важливим кроком монетарної політики було введення в 1996 році гривні та проведення грошової реформи, що сприяла валютній стабілізації. Збільшення експорту товарів і послуг призвели до зниження рівня інфляції до 139,7 % [4, С. 60–62].

1997 рік характеризувався жорсткою дефляційною політикою, тоді інфляція знизилася до 10% через ревальвацію гривні, що дозволило НБУ знизити ставку рефінансування з 40% до 16%. З 1998 до 2000 р. рівень інфляції в економіці України починає зростати, а в 2001 р. спостерігається її уповільнення. У 2008 році через світову фінансово-економічну кризу спостерігається зростання інфляції та дефіциту зовнішньоторговельного балансу, проте з 2009 року спостерігається стійка тенденція до зниження інфляції внаслідок економічної стабілізації у світі.

Перші кроки до впровадження інфляційного таргетування, або політики чіткої стратегії досягнення бажаного значення рівня інфляції, на законодавчому рівні були здійснені у 2010 році, хоч ідею до переходу до такого режиму Національний банк висунув ще в 2001 році. Заходи 2010–2013 років у поєднанні зі сприятливими економічними умовами дали позитивні результати, при цьому чітко прослідковувалася тенденція до зниження рівня інфляції [5].

Індекс інфляції є статистично значущим фактором, який впливає на реальний ВВП. Тому розробка механізму таргетування інфляції є актуальною перспективою в економіці та господарській практиці [6, С. 103; 7, С. 252].

У 2014 р. внаслідок розгортання воєнних подій на сході України рівень інфляції склав 24,9%. Основними причинами цього стала воєнна експансія, зміна тарифів на газ та електроенергію; ослаблення гривні, що призвела до подорожчання імпортованих товарів; різкі коливання валютних курсів. У 2015 році девальвація гривні призвела до паніки на споживчому ринку, інфляція сягнула 43,3%. Збільшення світових цін на сировину та енергоносії, надходження іноземних позик, валюти, ввезення іноземної валюти з-за кордону і придбання її центральним банком збільшують грошову масу в країні, сприяючи тим самим знеціненню національної валюти, посилюють інфляційні процеси. В Україні

закономірністю та однією з причин посилення інфляції традиційно є доларизація економіки [3, С. 822], під час повномасштабної війни це питання постає ще гостріше, адже населення оцінює ризиковість як високу щодо знецінювання їхніх накопичень.

Основними формами прояву доларизації в Україні є: доларизація кредитів та депозитів, грошової маси, збереження готівки в іноземній валюті за межами банківської системи («на руках» у населення), чистий попит населення на іноземну валюту [5]. Доларизація збільшує еластичність попиту на гроші щодо очікуваного рівня інфляції, оскільки очікування вищої інфляції змушують резидентів "переключитись" на іноземну валюту. Оскільки уряди контролюють лише домашню валюту, вони втрачуть на сеньйоражі. Як наслідок, спроби профінансувати бюджетний дефіцит за допомогою інфляційного податку зменшать монетарну базу і це виллється у вищу ніж очікувалось інфляцію [8, С. 215].

З 2017 року через підвищення мінімальної зарплати вдвічі інфляція зростає. Водночас зростання світових цін на зерно та енергоносії у 2017–2018 рр. посилює вплив на внутрішні ціни, що зумовило необхідність запровадження жорсткої монетарної політики. У 2018 році спостерігається обвал курсу гривні, падіння реального ВВП та зниження темпів інфляції, для протидії цим негативним явищам НБУ підвищив облікову ставку до 18,0 % [9, С. 326–329].

Далі, у 2019 році гривня стала світовим лідером за темпами зростання. Золотовалютні резерви зросли на 22 %. Водночас Україна стала третім експортером сільськогосподарської продукції до ЄС після США та Бразилії. Макроекономічна стабілізація та пожвавлення проявились у зростанні ВВП за рахунок широкомасштабних реформ, активізації євроінтеграційних процесів, посиленні інвестиційної активності, зростанні доходів і зниженні темпів інфляції [10, С. 98–99].

У 2020 році Україна зіткнулася з масштабною економічною кризою через скорочення попиту та пропозиції. Після масштабної агресії у 2022 році інфляція знову стрімко зростає до 20,2%. Двома головними причинами активізації інфляційного процесу у 2022 році була інфляція витрат (витрат) та інфляція зумовлена погіршенням очікувань економічних суб'єктів. Серед найважливіших чинників інфляції витрат була висока вартість енергоносіїв, подорожчання яких призвело до зростання собівартості енергоємних товарів (продовольчих – хліб, оброблені молочні продукти, ковбасні вироби, цукор, непродовольчих – будівельні матеріалів, скляні вироби, метал, продукція хімічної промисловості [11, С. 13-17].

З початку повномасштабної війни НБУ перейшов від таргетування інфляції з плаваючим курсом до монетарної політики з фіксованим курсом. Цей план зміни режиму грошово-кредитної політики був прорахований заздалегідь і викладений в Основних засадах грошово-кредитної політики на період воєнного стану. Фіксує курс у лютому 2022 року, НБУ чітко усвідомлював, що це лише тимчасова практика, від якої з часом доведеться відмовитися. Наступним кроком

у стратегії монетарної політики НБУ стало ухвалення Правлінням НБУ стратегії послаблення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та поступового повернення до таргетування інфляції. У рамках цієї стратегії в жовтні 2023 року НБУ перейшов на режим керованого обмінного курсу [12, С. 283].

Поступове зниження облікової ставки з липня 2023 року з 25% до 13% давало змогу балансувати між цілями з цінової стабільності та сприяння стійкому економічному розвитку [13, С. 27]. У липневому інфляційному звіті 2024 року НБУ зазначив, що прискорення промислової інфляції, яка сягнула 33,3% у річному вимірі, тиснуче на споживчі ціни через вторинні ефекти, передусім збільшення собівартості виробництва.

В Україні сьогодні інфляція проявляється через зростання цін та девальваційних процесів в країні, зокрема Мінфін прогнозує курс до 42, 3 грн за долар, активно припускається поступове підвищення акцизів і тарифів ЖКГ. Очікується, що з 2025 року розпочнеться поступове коригування тарифів, обумовлене складним станом в енергетиці та державному бюджеті. Зокрема значне підвищення вартості енергоносіїв для швидкого усунення дисбалансів в енергетичному секторі стане джерелом додаткового інфляційного тиску та зумовить потребу в значному збільшенні субсидій для населення [13, С. 39].

Серед фінансових інструментів, покликаних на регулювання інфляції, що викликав багато емоцій з боку суспільства, є підвищення податків, специфічно “військового збору” від жовтня 2024 року. НБУ оцінює вплив нового фактору як нейтрального відносно інфляції, оскільки вплив на ціни прогнозується незначний та не очікує негативного ефекту на економічні процеси, пояснюючи що додаткові бюджетні ресурси надходять в економіку завдяки підвищенню оподаткування доходів.

Отже, інфляція є актуальною проблемою України з часів відновлення незалежності та залишатиметься однією з найбільших загроз для стабільності макроекономічного середовища, особливо у світлі повномасштабної війни, коли населення вразливе до коливань цін, тому інструменти фіскальної та монетарної політики повинні бути спрямовані на стримуванні інфляційних очікувань та впровадженні виваженої валютно-курсової політики.

Список використаних джерел

1. Петрик О., Половнюв Ю. Прогнозування інфляції. *Вісник НБУ*. 2004. №12. С. 7–9.
2. Тівєриадська Л.В., Якименко А.М. Інфляційні процеси та їх соціально-економічні наслідки в Україні. *Економічний простір*. 2015. № 93. С. 175–188.
3. Ганусик Ю. Б. Закономірності розвитку інфляції в Україні в умовах циклічності. *Глобальні і національні проблеми економіки*. 2015. № 5. С. 818–825.
4. Батракова Т. І., Рогаченко О. С. Проблеми регулювання інфляційних процесів в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. № 7. С. 59–64.

5. Сомик А. В. Доларизація економіки України. *Ефективна економіка*. № 8, 2014.
6. Kuzheliev M., Zherlitsyn D., Rekunen I., Nechyporenko A., Nemsadze G. The impact of inflation targeting on macroeconomic indicators in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2020. №15(2). p.94-104.
7. Baranovskyi O., Kuzheliev M., Zherlitsyn D., Serdyukov K., Sokyрко O. Cryptocurrency market trends and fundamental economic indicators: correlation and regression analysis. *Financial and Credit Activity : Problems of Theory and Practice*. 2021. № 3(38). P. 249-261
8. Питльована О.М. Взаємозв'язок між інфляцією та доларизацією в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. № 19.11 С. 213-220.
9. Paska I. M., Ponedilchuk T. V. Аналіз інфляційних процесів в Україні за 2012–2017 рр. і їх вплив на економічне зростання. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2018. № 2 (25). С. 325–331.
10. Семенча І. Є., Калашнікова Ю. М. Інфляційні процеси в Україні: проблеми сьогодення і причини виникнення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2020. № 39. С.97-101.
11. Національний банк України. Інфляційний звіт, жовтень 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q4.pdf?v=7
12. Khokhych D., Tkachenko O., Svystun A. Ukraine's monetary policy under martial law. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024, № 2, p. 282-289.
13. Національний банк України. Інфляційний звіт, липень 2024 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q3.pdf?v=9

Назукова Наталія Миколаївна,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу публічних фінансів;
ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КВАЛІФІКОВАНОЇ РОБОЧОЇ СИЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ДЛЯ ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Функціонування української економіки під час російської збройної агресії проти України, а також досягнення сталого економічного відновлення і розвитку України у поствоєнний період, значно залежить від якості людського капіталу, зокрема від сформованих знань, умінь і навичок робочої сили. В умовах війни забезпечення реального сектору кваліфікованою робочою силою належить до передумов не тільки економічної, але й національної безпеки, створюючи підґрунтя для сталого економічного розвитку та посилюючи обороноздатність країни.

Державна політика забезпечення кваліфікованої робочої сили сьогодні реалізується на рівні післясередньої невищої освіти (рівень 4 за Міжнародною стандартною класифікацією (МСКО)) та вищої освіти (рівні 5-8 за МСКО). У *Національній програмі «Розвиток системи освіти»* узагальнено фінансові обмеження цих рівнів освіти, які створюють виклики як в умовах війни, так і для перспектив поствоєнного відновлення України:

- фінансове забезпечення закладів професійно-технічної освіти (ЗПТО) перебуває на мінімальному рівні,
- відсутні бюджети розвитку у ЗПТО,
- мережа закладів вищої освіти (ЗВО) та закладів фахової передвищої освіти (ЗФПО) України є надмірно збільшеною та не відповідає фінансовій спроможності держави до її підтримки, при цьому додається проблема зруйнованих та переміщених закладів освіти,
- низький рівень фінансової автономії ЗВО заважає оперативно розпоряджатись наявними коштами та майном, встановлювати власні системи оплати праці, вести гнучку цінову політику основних і додаткових освітніх та інших послуг, залучати інвестиції від бізнесу та гранти від фондів [1, с. 130, 145, 146].

З огляду на проблеми із забезпеченістю ринку праці кваліфікованими працівниками, а також із фінансуванням вищої та професійної освіти, Національною програмою «Розвиток системи освіти» передбачено створення єдиної системи професійної освіти та об'єднання професійно-технічної та фахової передвищої освіти (представленої ЗФПО) [2]. У випадку реалізації, це буде третя за рахунком зміна освітнього рівня для закладів, які готують молодших спеціалістів. Так, з 1998 р. технікуми, училища і коледжі було віднесено до системи вищої освіти [3], а 2019 р. – виокремлено в окрему освітню

ланку – ЗФПО [4]. Тобто, станом на 2019 р. в Україні було 619 ЗВО (разом з академіями, університетами, інститутами, коледжами, технікумами і училищами), а у 2020 р. внаслідок прийнятих законодавчих змін стало 515 ЗВО та 129 ЗПТО. Виокремлення ЗПТО в окрему освітню ланку, яка не належить до вищої освіти, змінило структуру охоплення населення вищою освітою. Зокрема, за показником «Коефіцієнт зарахування до вищої освіти», який розраховують фахівці Інституту статистики ЮНЕСКО як кількість осіб будь-якої вікової групи, які навчаються у вищих навчальних закладах, виражена у відсотках від загальної кількості населення п'ятирічної вікової групи після закінчення середньої школи [5], охоплення вищою освітою в Україні, починаючи з 2020 р. різко скорочується. Якщо у 2010 р. Україна перебувала серед лідерів за охопленням вищою освітою, то у 2021 р. коефіцієнт зарахування до вищої освіти в Україні суттєво знизився, порівняно з країнами ЄС та Північної Америки: 70,72% проти 77,5% та 84,17% відповідно. Водночас, лідерство України за охопленням населення вищою освітою мало формальний характер, оскільки включало коледжі, технікуми та училища. Тому можна зробити висновок, що нормативні зміни 2019 року гармонізували підходи щодо віднесення освітніх закладів до вищої освіти в Україні та розвинених країнах.

Крім того, високий рівень охоплення вищою освітою, що спостерігався до 2020 р., не відповідає потребам економічного зростання України. Охоплення населення певною освітою – вищою або професійно-технічною – має відповідати потребам ринку праці, а також створювати знаннєву основу для економічного зростання. Збільшення показника охоплення населення вищою освітою доцільне у країнах, які переходять від копіювання існуючих технологій до створення власних винаходів. До прикладу, у 1970-х рр. у багатьох розвинених країнах Європи частка робочої сили з вищою освітою складала не більше 20% населення, а в розвинених країнах Азії – не більше 7%, і зростала поступово, відповідаючи на запити їх економік. Так, у 1971 р. у Фінляндії частка населення з вищою освітою становила 13%, у Норвегії – 15,8%, в Данії – 18,9%. Структура освітніх досягнень відповідала рівням економічного розвитку цих держав. Натомість на сьогодні ці країни розвивають економіку на основі знань, а отже – мають високі показники охоплення населення вищою освітою: Фінляндія – 90%, Норвегія – 83%, Данія – 81,2%. При цьому розвинені країни Європи, які націлені на індустріальний тип розвитку, мають дещо нижчі показники охоплення населення вищою освітою: Велика Британія – 61,4%, Франція – 67,6%, Німеччина – 70,3%. Таким чином, охоплення населення вищою освітою за показником коефіцієнта зарахування на рівні 70% в Україні може свідчити про таку структуру освітніх досягнень, яка характерна для індустріального типу розвитку. Водночас, для розвитку реального сектору особливе значення має фахова структура робочої сили з вищою та професійною освітою.

За останніми даними Світового банку, в Україні у 2019 р. частка випускників вищої освіти, які навчалися на науково-технічних, інженерних і математичних факультетах, скоротилась з до 25,0% порівняно із 36,8% у 1999 р.

До них, зокрема, належать випускники машинобудівних, виробничих та будівельно-конструкторських факультетів, частка яких за цей час скоротилась найбільше – з 31,9% до 15,8% [6]. Відповідно, у виробничій сфері України склалася нестача фахівців виробничого, інженерного та технологічного профілю.

Реалізація намірів створити єдину систему професійної освіти шляхом об'єднання професійно-технічної та фахової передвищої освіти [2] вплине на структуру фінансування освіти. За нашими підрахунками, таке об'єднання не дозволить досягти європейського рівня фінансування професійної освіти. Професійна освіта у країнах ЄС надається на рівні як післясередньої невищої освіти (що відповідає українським ЗПТО та ЗФПО), також на другому етапі середньої освіти, чого немає в Україні. Близько половини державного фінансування освіти в країнах ЄС станом на 2021 р. приходились порівну на вищу і професійну освіту [7]. В Україні, навіть у випадку об'єднання професійно-технічної та фахової передвищої освіти, на професійну освіту приходиться лише близько 12% державного фінансування освіти.

Державні видатки на освіту одного студента ЗВО денної форми навчання в Україні приблизно удвічі нижчі, ніж у Польщі та Словенії, втричі – ніж у Фінляндії, вчетверо – ніж у США (табл. 1).

Таблиця 1

Державні видатки на освіту одного студента ЗВО у деяких країнах у 2019р., дол. США за паритетом купівельної спроможності

№ з/п	Країна	Розмір видатків	№ з/п	Країна	Розмір видатків
1	Люксембург	51978	11	Корея	19465
2	США	31094	12	Чехія	18919
3	Швеція	27140	13	Естонія	17776
4	Норвегія	27101	14	Коста Рика	16917
5	Фінляндія	26927	15	Ірландія	16830
6	Бельгія	23469	16	Чилі	16406
7	Австрія	22439	17	Словенія	16274
8	Канада	22335	18	Польща	15301
9	Данія	21617	19	Україна	8375
10	Нідерланди	20623	20	Іспанія	14934

Примітка: розглядаються сумарні капітальні і поточні витрати на освіту. Вартісні показники вказані з урахуванням паритету купівельної спроможності (ПКС) для країн ОЕСР з джерела даних ОЕСР; для України – розраховано автором на основі даних Держслужби статистики і індексів ПКС, які оновлює МВФ двічі на рік у квітневому і жовтневому випуску World Economic Outlook (Implied PPP conversion rate).

Джерело: [8]; [9]; [10]

Важливо відзначити, що у країнах ОЕСР частка капітальних видатків у загальних видатках на вищу освіту у 2018–2019 рр. складала у середньому 10% [11], тоді як в Україні у 2020р. – лише 2,9% [12,13].

Таким чином, факторами ризику для забезпечення кваліфікованої робочої сили в умовах війни та для поствоєнного відновлення в Україні, є:

- відсутність професійних навчальних програм на другому етапі середньої освіти;

- скорочення частки випускників, які здобувають фах у галузі інженерії та природничих наук, що створює ризики нестачі інженерних та технологічних працівників, які зможуть працювати на сучасних високотехнологічних виробництвах, зокрема оборонної сфери;
- низький рівень капітальних видатків на освіту, що негативно позначається на навчальній матеріально-технічній базі освітніх закладів – а відтак на якості отриманих знань;
- низькі показники фінансування професійної і вищої освіти у розрахунку на одного учня/студента, як у порівнянні з розвиненими країнами загалом, так і з сусідніми країнами ЄС, – зокрема.

Список використаних джерел

1. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Освіта і наука». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/education-and-science.pdf>
2. Відновлення України. Розвиток системи освіти. Національна програма. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/improve-education-system>
3. Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту). Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-п>
4. Про фахову передвищу освіту. Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>
5. “Data Page: Gross enrolment ratio in tertiary education”. Our World in Data (2024). Data adapted from UNESCO Institute for Statistics. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/gross-enrollment-ratio-in-tertiary-education>.
6. World Bank. Education Statistics. URL: <https://databank.worldbank.org/source/education-statistics-%5E-all-indicators#>
7. General government expenditure by function (COFOG). URL: https://doi.org/10.2908/GOV_10A_EXP
8. Educational finance indicators - EAG 2020. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EAG_FIN_RATIO
9. Сателітний рахунок освіти в Україні у 2019 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. The World Bank. Implied PPP Conversion Rate (National Currency Per Current International Dollar). URL: https://tcdata360.worldbank.org/indicators/h8a56d239?country=UKR&indicator=45049&viz=line_chart&years=1997,2010
11. Офіційний сайт статистичного порталу ОЕСР/ URL: <https://stats.oecd.org/#>
12. Сателітний рахунок освіти в Україні у 2020 р. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Капітальні інвестиції за видами активів за видами економічної діяльності у 2020 р. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Нестеряк Юліана Володимирівна,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту.**

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Державний бюджет є одним із ключових інструментів економічної політики будь-якої держави, оскільки він безпосередньо впливає на фінансову стабільність країни та добробут її громадян. Особливо важливою роль державного бюджету стає в умовах економічної нестабільності, зокрема під час кризових явищ, військових конфліктів та внутрішніх реформ [1]. В Україні, яка переживає складні виклики, пов'язані з війною, економічними коливаннями та інституційними змінами, бюджетна політика набуває особливої ваги у забезпеченні економічної стабільності та соціального захисту населення [2].

Термін «бюджет» походить від французького «bougette». Державний бюджет має як основні ознаки бюджету, так і специфічні його риси. Фактично сьогодні бюджет повинен розглядатися як діалектична категорія, суть якої розкривається крізь призму чотирьох підходів: організаційного, суспільного, політичного та матеріально-формалістичного. Бюджет держави як економічне явище має низку ознак. Доцільно його аналізувати через такий спектр ознак, як: ретроспективність, синергетичність, об'єктивність, підпорядкованість, універсальність та інтегрованість, чутливість, юридичність, індикативність [3, с. 272-278].

Державний бюджет є основним фінансовим планом країни, який визначає обсяги та джерела доходів держави, а також напрями використання бюджетних коштів протягом певного періоду, зазвичай одного року. Це документ, який затверджується законодавчим органом і є важливим інструментом державного управління економікою. Державний бюджет є не тільки фінансовим планом, але й важливим механізмом реалізації економічної політики уряду, який дозволяє перерозподіляти ресурси для досягнення національних цілей.

Основні функції державного бюджету включають кілька ключових аспектів. Однією з найважливіших є фіскальна функція [4, с. 60], яка полягає у зборі доходів до бюджету через податки та інші фінансові джерела для забезпечення державних видатків. Регулююча функція бюджету проявляється в здатності уряду через бюджетну політику впливати на економічний розвиток, зокрема стимулювати або стримувати зростання в різних секторах економіки. Соціальна функція полягає у фінансуванні програм, які забезпечують соціальний

захист населення, зокрема пенсій, допомог, охорони здоров'я та освіти. Також важливою є контрольна функція бюджету, яка дає можливість державі здійснювати нагляд за правильним і ефективним використанням фінансових ресурсів.

Класифікація доходів і видатків державного бюджету здійснюється для кращого планування і управління фінансами. Доходи державного бюджету поділяються на податкові та неподаткові. Податкові доходи включають податки на прибуток, доходи фізичних осіб, податки на додану вартість, акцизи та інші податки, які сплачують юридичні та фізичні особи. Неподаткові доходи охоплюють прибутки від державних підприємств, орендну плату за державне майно, штрафи та інші надходження. Видатки державного бюджету класифікуються за функціональними напрямками, зокрема на соціальний захист, оборону, охорону здоров'я, освіту, інфраструктуру, а також на обслуговування державного боргу.

Державний бюджет відіграє ключову роль у регулюванні економіки через впровадження фіскальної політики, яка є одним із основних інструментів впливу на економічну стабільність [5]. Фіскальна політика визначає обсяги державних доходів та видатків, що дозволяє уряду безпосередньо втручатися в економічні процеси, стимулюючи або стримуючи зростання залежно від ситуації. В умовах економічної нестабільності, наприклад, під час кризи або рецесії, уряд може збільшувати державні витрати для підтримки виробництва, створення нових робочих місць та забезпечення соціальних програм, що сприяє пом'якшенню негативних економічних явищ. Навпаки, під час економічного зростання фіскальна політика має спрямовуватися на зменшення бюджетного дефіциту через підвищення податків або зниження витрат.

Бюджетна політика як складова фіскальної політики впливає на макроекономічне регулювання, визначаючи пріоритети фінансування різних секторів економіки. Дане поняття включає підтримку стратегічно важливих галузей, а саме: інфраструктура, енергетика, оборона, освіта та охорона здоров'я. Уряди використовують бюджетну політику для регулювання рівня зайнятості, стимулювання інвестицій, розвитку нових технологій і підтримки експорту. Окрім того, через державний бюджет вирішуються питання соціального захисту, що є важливим фактором збереження соціальної стабільності та запобігання соціальним конфліктам. Ефективна бюджетна політика може сприяти збалансованому економічному розвитку та досягненню довгострокових макроекономічних цілей.

Механізми впливу державного бюджету на економічні цикли є вкрай важливими для забезпечення стійкості економіки та адаптації до змін. У періоди економічного спаду або кризи держава може використовувати бюджетні стимули для підтримки зростання через інвестиції в інфраструктурні проєкти, державні програми з працевлаштування та соціальні виплати. Такі заходи допомагають збільшити споживчий попит і зберегти рівень зайнятості, що є важливим фактором пом'якшення кризових явищ. Під час економічного підйому

бюджет може виконувати роль стримуючого фактора через скорочення державних видатків або збільшення податків, що дозволяє уникнути перегріву економіки та надмірного зростання інфляції. Таким чином, державний бюджет є потужним інструментом управління економічними циклами, що дозволяє досягти економічної стабільності та стійкого розвитку.

В умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України у лютому 2022 року тенденції доходів та видатків бюджету суттєво змінилися. За останні 5 років доходи та видатки відповідно зростали, проте, зберігався хронічний дефіцит бюджету. Але війна суттєво змінила ситуацію – у 2022 році видатки суттєво перевищили значення 2021 року. Видатки зросли на 1215164,40 грн. або на 81,5% у порівнянні з попереднім роком. Показник дефіциту бюджету у 2022 рік сягнув 918027,70 грн., або ж видатки перевищили суму доходів на 34%. На 2023 рік також заплановане значне зростання видатків у розмірі 2580676,61 грн. Але визначена Законом України «Про державний бюджет на 2022 рік» сума доходів суттєво знизиться до 1329260,09 грн. або більш, ніж на чверть минулорічного показника [6, с. 47-51].

Основні проблеми державного бюджету України включають кілька аспектів, які суттєво впливають на фінансову стабільність країни. Однією з ключових проблем є дефіцит бюджету, який виникає, коли державні видатки перевищують доходи. Причини дефіциту є доволі різноманітними: економічні кризи, військові дії, недосконалість податкової системи або неефективне планування видатків. Наслідки дефіциту бюджету негативно позначаються на економіці, оскільки держава змушена позичати кошти для покриття дефіциту, що збільшує державний борг і посилює залежність від зовнішнього фінансування. В результаті це також призводить до скорочення фінансування соціальних програм та інвестицій у розвиток інфраструктури, що погіршує загальний рівень життя населення.

Заборгованість України є ще однією значною проблемою, оскільки державний борг зростає внаслідок постійного запозичення для фінансування бюджетного дефіциту. Управління державним боргом є складним завданням, оскільки воно вимагає значних ресурсів для обслуговування боргу, зокрема сплати відсотків і погашення основної суми [7]. Високий рівень заборгованості обмежує можливості держави інвестувати у стратегічні галузі, зменшує довіру іноземних інвесторів і підвищує ризик фінансової нестабільності. У той же час зростання боргу призводить до девальвації національної валюти та підвищення інфляції, що негативно позначається на внутрішній економіці.

Проблеми ефективного використання бюджетних коштів також є суттєвим викликом для України. Недостатній контроль за використанням державних фінансів, корупція та нераціональні витрати призводять до значних втрат бюджету. Неефективність у розподілі коштів затримує реалізацію важливих проєктів, таких як розвиток інфраструктури, освіти та охорони здоров'я, що погіршує економічну ситуацію і соціальне становище громадян. Запровадження прозорих механізмів управління державними фінансами і посилення контролю

за видатками є необхідними заходами для підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

Податкова система є основою доходної частини бюджету, і її недосконалість значно впливає на формування державних доходів. Головною проблемою є недостатня ефективність збору податків через тіньову економіку, ухилення від сплати податків та низький рівень податкової культури. Варто зауважити, що податкова система України потребує реформування для забезпечення більшої справедливості та стимулювання економічного розвитку. Підвищення податкового навантаження на бізнес без врахування його спроможності призводить до скорочення інвестицій, зменшення виробництва та зниження рівня зайнятості. Тому неабияк важливо вдосконалювати податкову систему, підвищувати її ефективність і спрощувати адміністрування податків для збільшення надходжень до бюджету без шкоди для економічного зростання.

Перспективи розвитку бюджетної політики України пов'язані з необхідністю реформування бюджетного процесу, що дозволить більш ефективно управляти державними фінансами та забезпечити стійкий економічний розвиток. Реформування передбачає впровадження нових підходів до планування бюджету, зокрема середньострокового бюджетного прогнозування, що дозволить краще передбачати потреби економіки та уникати раптових фінансових потрясінь. Не менш важливим напрямом є децентралізація бюджетного процесу, яка надасть більше фінансової незалежності місцевим органам влади для реалізації регіональних програм розвитку. Оптимізація податкової системи є одним з ключових аспектів забезпечення стабільних доходів бюджету. Для цього необхідно вдосконалювати механізми збору податків, зменшувати тіньову економіку та запроваджувати справедливішу систему оподаткування. Підвищення ефективності податкової політики включає спрощення процедур адміністрування податків, що полегшить умови ведення бізнесу, а також зниження податкового навантаження на малий та середній бізнес, що сприятиме їх розвитку. Водночас податкова система має забезпечити справедливий розподіл податкового тягаря між різними категоріями платників податків, включаючи великі корпорації та іноземних інвесторів.

Основна увага в бюджетній політиці України має бути зосереджена на оборонних видатках та розвитку військового озброєння і техніки. Разом з тим необхідно збільшити інвестиції в інфраструктуру, особливо на територіях, що постраждали від збройного конфлікту. Сприяння розвитку малих і середніх підприємств зменшить залежність від імпорту та забезпечить використання місцевих ресурсів. У той же час необхідно створити програми соціального захисту для ветеранів війни та маргіналізованих груп населення. Ресурси мають бути спрямовані на науково-дослідні та дослідно-конструкторські ініціативи, пов'язані з оборонними технологіями та економічною конкурентоспроможністю. Для досягнення цих цілей необхідно ефективно управляти бюджетними ресурсами, здійснювати моніторинг та аналіз витрат і забезпечувати прозорість фінансового менеджменту. Необхідно боротися з

тіньовою економікою та збільшувати оборотні активи для збільшення бюджетних надходжень [3, с. 194-199].

Підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів є ще одним важливим напрямом розвитку бюджетної політики України. Для цього необхідно впроваджувати інноваційні підходи до контролю за бюджетними витратами, зокрема через використання цифрових технологій і прозорих тендерних процедур. Це дозволить зменшити рівень корупції та забезпечити ефективне використання державних ресурсів. Вкрай важливим є також залучення громадськості до контролю за витратами бюджету, що підвищить довіру до державних інститутів та сприятиме більш раціональному використанню коштів на рівні місцевих громад і національних програм.

Отже, державний бюджет є фундаментальним інструментом для забезпечення економічної стабільності України, адже через нього уряд здійснює контроль за економічними процесами та вирішує ключові соціально-економічні питання. Він відіграє важливу роль у регулюванні економічних циклів, стимулюванні зростання в кризові періоди та підтримці стратегічних секторів економіки, таких як оборона, енергетика та соціальний захист. Бюджетна політика дозволяє не лише збалансувати доходи і видатки держави, але й забезпечити умови для економічного розвитку через підтримку малого та середнього бізнесу, інвестиції в інфраструктуру та соціальні програми. Однак для ефективного використання державних фінансів необхідне подальше реформування бюджетного процесу, оптимізація податкової системи та підвищення прозорості управління бюджетними коштами. Це створить передумови для стійкого економічного зростання, зменшення державного боргу та забезпечення добробуту населення.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т. Г. Фіскальна політика в умовах воєнного стану як фактор економічного розвитку територій. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/872>
2. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Соціальні аспекти економічної безпеки держави. *Економічні горизонти*. 2018. №2(5). С. 76-86. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/140678/137749>
3. Західна О., Круглякова В., Рахвал І. Бюджетна політика України: стан, оцінювання, перспективи. *Молодий вчений*. 2023. №10 (122). С. 194-199.
4. Бондарук Т. Г. Фіскальна політика України як чинник сталого розвитку територій в умовах воєнного стану. *Економічні горизонти*. 2023. № 3(25). С. 57-67. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/286686>
5. Бондарук Т. Г. Фіскальна політика в умовах воєнного стану як фактор економічного розвитку територій. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/872>

6. Куроєдова Д., Плешакова Н. Державний бюджет України в умовах воєнного стану. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», (February 24, 2023; Singapore, Singapore)*. 2023. С. 47-51.

7. Бондарук Т.Г., Бондарук О.С., Мельничук Н. Ю. Державний борг України та видатки бюджету на його обслуговування. *Статистика України*. 2018. № 1. С. 30-39. URL: <https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/169/148>

Приймак Павло Ігорович,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;*
науковий керівник:
Коляда Тетяна Анатоліївна,
*кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник, доцент кафедри публічних фінансів;
Державний податковий університет*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Соціальний захист є важливим компонентом державної політики України, спрямованим на забезпечення належного рівня життя громадян, зокрема найбільш вразливих верств населення. Як складова соціальної політики, він забезпечує фінансову підтримку та надання соціальних послуг, зокрема через систему пенсій, допомоги по безробіттю та інші соціальні виплати [1, с. 42]. Важливість соціального захисту полягає в гарантуванні економічної безпеки громадян у складних життєвих ситуаціях, таких як втрата працездатності, старість чи безробіття.

Основною метою цієї системи є забезпечення соціальної стабільності та попередження бідності, що стає особливо актуальним в умовах економічної кризи та війни. Для реалізації цієї політики в Україні функціонує широка нормативно-правова база, що включає національні закони та міжнародні стандарти. Конституція України закріплює право громадян на соціальний захист, який охоплює пенсійне забезпечення, соціальні виплати та допомогу в разі безробіття, інвалідності або втрати годувальника.

Основними нормативними актами, що регулюють сферу соціального захисту, є закони «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про пенсійне забезпечення» та «Про соціальні послуги». Особливе значення має закон «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», який визначає мінімальні розміри соціальних виплат.

На міжнародному рівні Україна активно інтегрує принципи соціального захисту, закріплені у відповідних міжнародних договорах та конвенціях. Серед найважливіших є акти Організації Об'єднаних Націй та Міжнародної організації праці. Угода про асоціацію з Європейським Союзом також передбачає адаптацію національного законодавства до європейських стандартів у сфері соціального захисту, що сприяє гармонізації соціальної політики України з міжнародними практиками. Зміни в національній правовій системі, зумовлені євроінтеграційними процесами, сприяють підвищенню рівня соціального захисту та покращенню доступу до соціальних послуг. Особливо важливим є забезпечення рівних прав на соціальний захист для всіх категорій населення, зокрема осіб з інвалідністю, літніх людей та внутрішньо переміщених осіб. Таким чином, правова база соціального захисту в Україні враховує як національні особливості, так і міжнародні стандарти, що забезпечує розвиток цієї сфери в умовах сучасних викликів.

Війна в Україні значно загострила проблеми системи соціального захисту, викликавши безліч викликів і нових ризиків для її функціонування. Один із основних викликів – це збільшення кількості людей, які потребують державної допомоги, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб з інвалідністю, а також громадян, які втратили роботу або житло. Соціальна система зіткнулася з необхідністю адаптації до умов постійної кризи, що потребує швидкого та гнучкого реагування на нові потреби населення [2, с. 27]. Війна також загострила проблеми фінансування соціальних програм, що ускладнює їх ефективне функціонування.

Сучасні технології соціальної підтримки в умовах військового стану відіграють вирішальну роль у забезпеченні оперативної допомоги населенню. Одним із ключових елементів є впровадження цифрових платформ для надання соціальних послуг, що дозволяє автоматизувати процеси оформлення соціальних виплат та зменшити бюрократичні затримки. Наприклад, електронні сервіси, такі як єдиний реєстр соціальних виплат, дозволяють громадянам швидше отримати допомогу без необхідності фізичної присутності в органах соціального захисту. Важливим є також розвиток мобільних додатків для відстеження статусу заявок на соціальні послуги, що підвищує прозорість і довіру до системи.

Фінансування соціальних програм залишається одним із головних викликів, оскільки війна суттєво знизилася економічні можливості держави [3, с. 201]. Зниження ВВП та збільшення витрат на військові потреби призвели до обмеження ресурсів, доступних для соціальних потреб. Проблеми з фінансуванням спричиняють затримки у виплатах та неефективність деяких програм. Однак, перспективи покращення фінансування можуть бути пов'язані з міжнародною фінансовою допомогою та грантами, а також з модернізацією податкової системи для забезпечення стабільного надходження коштів до бюджету. Необхідно також підвищити ефективність використання наявних ресурсів, зокрема через оптимізацію програм соціального захисту та зменшення дублювання функцій різних органів.

Особливості соціального захисту населення під час воєнного стану характеризуються необхідністю оперативного реагування на нові виклики, спричинені військовою агресією, та специфікою надання соціальної допомоги у надзвичайних умовах. Війна внесла суттєві зміни в систему соціальної підтримки, змусивши державу адаптувати механізми реагування на зростаючі потреби населення. Зокрема, зросла кількість людей, які потребують екстреної соціальної допомоги, таких як внутрішньо переміщені особи, ветерани, родини військовослужбовців, а також особи, які втратили роботу або житло внаслідок бойових дій. Основною специфікою надання соціальної допомоги під час війни є її цільовий характер. Держава надає пріоритет підтримці тих громадян, які постраждали внаслідок бойових дій, і впроваджує нові соціальні програми для їхньої підтримки. Зокрема, були прийняті нові постанови, які регулюють виплати внутрішньо переміщеним особам та родинам військових, що загинули чи були поранені на фронті. Це включає адресні грошові виплати та компенсації за втрачене житло. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) займають особливе місце в системі соціального захисту під час воєнного стану. Їхня кількість постійно зростає, що змушує уряд адаптувати програми підтримки до нових масштабів міграції. Для цих осіб передбачено спеціальні виплати на проживання, компенсації за оренду житла, а також соціальні послуги, спрямовані на інтеграцію ВПО в нові громади. Однак, через обмежені ресурси та складність координації, не всі внутрішньо переміщені особи можуть отримати необхідну допомогу вчасно.

Екстрена соціальна допомога під час війни стала ключовим елементом підтримки населення. В умовах воєнного стану держава змушена швидко реагувати на надзвичайні ситуації, зокрема через спрощення процедур надання соціальних послуг та запровадження механізмів прискореного розгляду заяв. У деяких випадках допомога надається протягом декількох днів після звернення, що значно прискорює процес отримання підтримки в порівнянні з мирним часом. Впровадження сучасних технологій, таких як електронні реєстри соціальних виплат та мобільні додатки, дозволяє знизити бюрократичні бар'єри та підвищити прозорість процесу надання соціальної допомоги [4, с. 257]. Це дає змогу оперативніше надавати підтримку вразливим групам, мінімізуючи затримки у виплатах. Проте впровадження цих технологій потребує вдосконалення, оскільки в умовах війни інфраструктура в деяких регіонах зруйнована або перебуває в критичному стані, що ускладнює доступ до електронних послуг.

Перспективи розвитку соціального захисту населення в Україні значною мірою залежать від процесу модернізації системи відповідно до європейських стандартів. Євроінтеграція України передбачає адаптацію соціальних політик до норм ЄС, що включає підвищення ефективності соціальних послуг, забезпечення рівних прав та соціальних гарантій для всіх громадян [2, с. 30]. Однією з ключових реформ є посилення адресності соціальної допомоги, що дозволить

спрямовувати ресурси на підтримку найбільш вразливих верств населення, таких як внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю та багатодітні сім'ї.

Одним із пріоритетів розвитку соціального захисту є перехід на цифрові платформи та електронне урядування у соціальному секторі. Впровадження сучасних інформаційних технологій, таких як електронні реєстри отримувачів соціальних послуг та автоматизація процесів надання соціальної допомоги, значно підвищує ефективність та прозорість системи. Цифровізація дозволяє зменшити навантаження на соціальних працівників та прискорити обробку заявок громадян, що в умовах воєнного стану є критично важливим. Наприклад, запуск єдиної платформи для реєстрації та отримання соціальних послуг спрощує доступ до допомоги для внутрішньо переміщених осіб [1, с. 45]. Інтеграція недержавних організацій у систему надання соціальних послуг є ще одним важливим аспектом модернізації. Залучення громадських та благодійних організацій до співпраці з державними установами дозволяє ефективніше надавати соціальну допомогу. Недержавні організації відіграють важливу роль у забезпеченні соціальних послуг, особливо в умовах обмежених державних ресурсів під час війни [5, с. 17].

Фінансування соціальних програм також потребує удосконалення. Для забезпечення стабільності соціальної системи необхідно запровадити нові підходи до формування бюджетів, а також залучення міжнародної фінансової допомоги. В умовах економічної кризи, спричиненої війною, Україна повинна розробити ефективні стратегії оптимізації використання наявних ресурсів, що допоможе забезпечити стійкість соціальних програм.

Основні проблеми соціального захисту населення в Україні та шляхи їх вирішення мають кілька аспектів, що потребують уваги та негайного вдосконалення. Однією з ключових проблем є необхідність кодифікації законодавства у сфері соціального захисту. Наразі існує фрагментована нормативно-правова база, що включає в себе численні закони та підзаконні акти, які часто дублюються або суперечать один одному. Відсутність єдиного Соціального кодексу ускладнює правозастосування, що, в свою чергу, знижує ефективність системи соціального захисту. Запровадження такого кодексу дозволить уніфікувати підходи до забезпечення соціальних прав громадян і полегшити координацію між різними органами, які займаються наданням соціальних послуг.

Проблеми фінансування соціальних програм є однією з найгостріших тем у сфері соціального захисту. Війна суттєво вплинула на економічну спроможність держави, що призвело до зниження надходжень до бюджету і, відповідно, до скорочення видатків на соціальні програми. Більшість цих програм є ресурсоемними, і в умовах дефіциту коштів не завжди вдається забезпечити стабільне фінансування соціальних виплат. Важливим шляхом вирішення цієї проблеми є залучення міжнародної фінансової допомоги, а також оптимізація витрат шляхом перегляду пріоритетів у розподілі коштів.

Одним із ключових напрямків вдосконалення соціальної системи є підвищення адресності соціальної допомоги. Наразі в Україні значна частина соціальних виплат здійснюється за принципом універсальності, без врахування індивідуальних потреб і фінансового стану отримувачів. Це призводить до того, що багато громадян, які фактично не потребують допомоги, отримують її на рівні з малозабезпеченими. Запровадження більш адресного підходу дозволить спрямувати ресурси на підтримку найбільш вразливих верств населення і таким чином підвищити ефективність витрачання державних коштів. Це передбачає ретельний аналіз соціально-економічного стану отримувачів допомоги та запровадження системи моніторингу й контролю за наданням соціальних послуг.

Слід також зазначити, що недоліки системи соціального захисту ускладнюються через відсутність належної інфраструктури для надання соціальних послуг, особливо у сільській місцевості та віддалених регіонах. Це обмежує доступ до соціальної допомоги для значної частини населення. Розвиток сучасних технологій, таких як електронне урядування і цифрові платформи для надання соціальних послуг, може значно покращити ситуацію. Впровадження цих технологій дозволить автоматизувати процеси, зменшити кількість бюрократичних процедур і спростити доступ до допомоги для громадян, які цього потребують.

Вважаємо, що розвиток соціального захисту є ключовим завданням державної політики, а його вдосконалення потребує комплексного підходу. Це передбачає як впровадження цифрових технологій, так і залучення недержавних організацій до системи соціальних послуг. Успішна реалізація цих заходів сприятиме забезпеченню соціальної стабільності, підвищенню якості життя громадян та адаптації системи соціального захисту до сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Длухопольський О., Козар А. Аналіз бюджетних витрат на соціальний захист: виклики пандемії COVID-19. *Вісник економіки*. 2022. № 3. С. 38-64. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.038>.
2. Підлипна Р. П., Смочко В. Ю. Фінансова підтримка соціальної сфери України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2020. № 38. С. 25-31.
3. Коляда Т. А., Мороз О. О. Бюджетне фінансування соціальних послуг в Україні: особливості та перспективи розвитку. *Бізнес Інформ*. 2019. № 10. С. 199-206. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-10_0-pages-199_206.pdf.
4. Юрчик Г. М., Білан С. А. Соціальні витрати в Україні: структурні та динамічні особливості фінансування та вплив на соціальну безпеку. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2021. № 2. С. 251-263.

5. Василик О. М. Соціальний захист населення як важливий компонент державного управління. *Інновація: аспекти управління, виробництва та послуг* : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Тернопіль, 28 березня 2019 р., С. 17-18.

Прозоров Юрій Володимирович,
*науковий співробітник відділу економічної теорії;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

ІНСТИТУЦІЙНА КОНЦЕНТРАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ РОЗВИТКУ: ДОСВІД КОНВЕРГЕНЦІЇ ЄС ДЛЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Конвергенція старих та нових країн ЄС – це достатньо комплексний та складний процес структурних зрушень та інституційної адаптації. Але як резюмують своє дослідження О. Пищуліна та В. Юрчишин, «механізми конвергенції розглядаються керівництвом Євросоюзу як ключовий інструмент відновлення стійкого зростання економіки, підвищення добробуту громадян, а також посилення інтеграційних процесів у Євросоюзі» [1, с.18]. Т. Бурлай дійшла висновку, що сама «євроінтеграція стала мультисистемним інститутом розвитку постсоціалістичних країн ЄС» [2, с.94].

Як було показано нами раніше [3], державні банки розвитку мають достатній інституційний вплив у нових країнах-членах ЄС, зокрема, у Чехії (*NRB Development Bank* та Болгарії (*BDB Development Bank*). Більш традиційною для регіону Центральної та Східної Європи є дуальна зв'язка державних банківських інституцій: у Польщі (банк розвитку *Bank Gospodarstwa Krajowego* + універсальний *PKO Bank Polski*), у Румунії (універсальний комерційний банк *CEC Bank* для кредитування МСП + спеціалізований *EximBank*), в Угорщині (*MFB Development Bank* + *Export-Import Bank*), у Словаччині (*Slovak Guarantee and Development Bank* + експортно-імпорتنий *EXIMBANKA SR*).

В процесі концентрації інститутів розвитку нові країни члени-ЄС з регіону Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) насамперед орієнтувалися на історичний дуже успішний повоєнний приклад системи банків розвитку Німеччини, які працюють як на рівні земель, так і на федеральному рівні. Головним державним фінансовим інститутом розвитку у Німеччині є Кредитна установа з відбудови *Kreditanstalt für Wiederaufbau* (KfW) створена у 1948 році як основний інституційний важіль кредитування відбудови у ФРН після Другої світової війни в рамках плану Маршалла.

При цьому Міністерство економіки ФРН, як писав, аналізуючи специфіку німецького підходу до участі державних банків у повоєнній відбудові, Е.Шонфельд, було і залишається «міністерством-опікуном KfW, яке давало йому вказівки щодо пріоритетів, які слід надавати різним видам інвестицій.

Менеджери KfW відповідали за тактику інвестиційної діяльності і мали право вирішувати, яка фірма має здійснювати той чи інший конкретний інвестиційний проект» [4, с.277]. Наприкінці 1950-х років, коли повоєнні злидні та розруха залишилися у ФРН позаду, Установа з відбудови не була ліквідована як передбачалося при її створенні, а в якості надзвичайно вдалого державного інституту розвитку федерального рівня перебрала на себе інноваційний функціонал – підтримку експорту, надання кредитів МСБ через банки-посередники тощо. У 1980-х роках процеси глобалізації надали KfW нові боргові фінансові інструменти задля рефінансування операцій на міжнародних ринках капіталу. Як показала Т.Кричевська, «у 1990-х ключовим напрямом діяльності KfW стало фінансування реконструкції Східної Німеччини після возз'єднання» [5, с.95].

Банк KfW у 2000-х роках інституційно трансформується федеральним урядом об'єднаної Німеччини та концентрується з іншими державними фінансовими установами у Групу KfW [6], яка на даний час складається із таких інститутів розвитку Німеччини федерального рівня:

1. KfW IPEX-Bank – для експортного та проектного фінансування;
2. KfW Development Bank – для довгострокового кредитування проєктів малого та середнього бізнесу;
3. DEG (*Deutsche Investitions – und Entwicklungsgesellschaft*) – для кредитування, гарантування та мезонінного фінансування розвитку;
4. KfW Capital – для операцій на ринку акцій та венчурних фондів.

В даний час Група забезпечує біля 90% потреб у фондуванні за рахунок емісії облігацій, гарантованих згідно Закону про KfW Федеральним урядом Німеччини. За рахунок такого квазісуверенного статусу Установа з відбудови має найвищий довготерміновий кредитний рейтинг AAA від усієї «Великої трійці» рейтингових агенцій [7; 8]. Як ми пропонували у попередньому дослідженні, такий механізм залучення коштів, «вважаємо за доцільне використовувати і для створення у Києві центральної установи для післявоєнної відбудови України» [9, с.92].

KfW ще з 1999 року активно присутня на банківському ринку України, була співзасновником Німецько-Українського фонду (НУФ) – нині Фонд розвитку підприємництва – та через 13,2% частки у ProCredit Holding AG є співзасновником *ПроКредитбанку*, що спеціалізується в Україні саме на кредитуванні сегменту МСБ.

Таблиця 1

**Поточні зобов'язання Банку Розвитку KfW в Україні
станом на 01.05.2024**

Параметри	млн євро	%
Енергетика та клімат	582	47,9
Житло, соціальна інфраструктура та послуги	484	39,9
Сталий розвиток	148	12,2
ВСЬОГО	1214	100,0

Джерело: [10]

KfW, який працює за моделлю «банк банків», надає кредити комерційним банкам в межах лімітів, а ті за рахунок отриманих коштів здійснюють кредитування кінцевих позичальників з урахуванням ризиків і відповідності програмним умовам та супроводжують клієнтів весь життєвий цикл довгострокового кредитного продукту. KfW навіть у воєнний час має представництво у Києві [10], фокусується у поточній діяльності, як свідчить табл.1, на енергетичному та інфраструктурному секторах, а також кредитуванні пріоритетних проєктів, пов'язаних із ESG тематикою.

За даними Мінфіну України у 2024 році на стадії реалізації знаходяться загалом 10 інвестиційних проєктів KfW в Україні – із затвердженням обсягом 298,5 млн євро[11], з яких станом на 01 липня 2024 року використано 128,6 млн євро (таким чином вибірка коштів в умовах війни склала менше половини – 43 %), з них:

- ✓ за рахунок кредитних коштів – 8 інвестпроєктів на загальну суму 265,1 млн євро, з яких використано по 4 проєктам суму 124,5 млн євро (або 47%);
- ✓ за рахунок грантових коштів – 2 інвестпроєкти на загальну суму 33,4 млн євро, з яких використано лише по одному працюючому проєкту 4,1 млн євро (тільки 12%).

Польській досвід концентрації та консолідації інститутів розвитку також є цікавим для інституційної розбудови девелопментального інституційного середовища в Україні. Польська державна корпорація страхування експортних кредитів (KUKK), Банк розвитку Польщі (BGK) та Польська агенція інвестицій і торгівлі (PAIH) зконцентровані з точки зору корпоративного управління і наразі входять до Польського фонду розвитку [12]. Саме польська експортно-кредитна агенція KUKK однією з перших у світі (з вересня 2023р.) почала страхувати інвестиції в Україну не тільки для польських фірм, але й для компаній з усього світу. Банк розвитку Польщі BGK заявив у травні 2024р., що планує розпочати надання гарантій за кредитами по Програмі Ukraine Falcicity ЄС для інвестпроєктів в Україні у III кв.2024 року.

Загалом завдяки процесам конвергенції старих та нових країн-членів ЄС, на думку академіка А.А.Гриценко та ін. дослідників з Інституту економіки та прогнозування НАН України, «наразі зберігається висока привабливість інтеграційного проєкту ЄС для держав з офіційним статусом країн-претендентів на вступ до Євросоюзу, насамперед держав Західних Балкан» [13, с.551], а також і України. При цьому, процес євроінтеграції стимулює формування і концентрацію національних фінансових і нефінансових інститутів розвитку у тісному співробітництві з девелопменталістськими структурами старих членів ЄС та передбачає підтримку від багатосторонніх банків розвитку та фондів Євросоюзу.

Отже, на шляху України до ЄС інституційні зміни у державній частині банківської системи у воєнний та повоєнний час повинні відбуватися виважено та керовано. Використання європейського, насамперед, німецького та польського досвіду концентрації та структурної трансформації банків та

інститутів розвитку, а також ефективного і транспарентного державного управління фінансовими інститутами розвитку вважаємо за необхідне враховувати при остаточному доопрацюванні положень законопроекту «Про Національну Установу розвитку» [14], прийнятого 18.06.2024 р. за основу Верховною Радою України. Прийняття цього закону та підписання його Президентом України стане формально закріпленим виходом із наявної інституційної пастки відсутності доступного довгострокового кредитування пріоритетних проєктів відновлення реального сектору в Україні.

Список використаних джерел

1. Пищуліна О., Юрчишин В. Зближення України з ЄС – від поточного відставання до перспективного прискорення. Липень 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/07/30/2024-ПАКТ-13.pdf>
2. Бурлай Т.В. Європейська інтеграція як мультисистемний інститут розвитку: переваги і межі ефективності. *Економічна теорія*. 2012. №3. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_12_3_85_uk.pdf
3. Березовик, В., Прозоров, Ю. Межі концентрації державного банківського капіталу та інститути координації кредитування економіки. *Економіка та суспільство*. 2024 (63). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-71>
4. Andrew Shonfield. *Modern Capitalism: The Changing Balance of Public & Private Power*. Oxford University Press, 1969. 482p.
5. Кричевська Т. Національна модель банківської системи Німеччини: становлення, еволюція та можливості збереження в умовах глобалізації. *Економічна теорія*. 2019. №3. С. 73-100. URL: <https://doi.org/10.15407/etet2019.03.073>
6. KfW. Promotional mandate and history. URL: <https://www.kfw.de/About-KfW/F%C3%B6rderauftrag-und-Geschichte/>
7. Fitch Ratings - Frankfurt am Main. Fitch Affirms KfW at 'AAA'; Outlook Stable. 26 Jan, 2023. URL: <https://www.fitchratings.com/research/banks/fitch-affirms-kfw-at-aaa-outlook-stable-26-01-2023>;
8. KfW's current financial ratings Outlook Stable: Standard & Poor's AAA, Moody's Aaa. URL: <https://www.kfw.de/About-KfW/Investor-Relations/KfW-as-Issuer/Rating/>
9. Прозоров Ю. Рух до локалізації глобальних інститутів розвитку задля післявоєнного відновлення України та формування нових економічних зв'язків з ЄС та світом. *Геополітичні та геоекономічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі* / Наук. ред. В. Юрчишин. Київ: Центр Разумкова. 2022. с. 89-94. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf
10. KfW. Financial Cooperation with Ukraine. URL: https://www.kfw-entwicklungsbank.de/PDF/Download-Center/PDF-Dokumente-Flyer/Ukraine_Flyer_EN.pdf.

11. Міністерство фінансів України. Відносини з багатосторонніми та комерційними кредиторами/Кредитна Установа для Відбудови (KfW). URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9A%D1%84%D0%92_01_07_2024.pdf.

12. Інтерфакс-Україна. Польський держбанк BGK почне надавати гарантії за кредитами для інвестпроектів в Україні в III кв.-2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/investments/987919.html>.

13. Гриценко А., Борзенко О., Бурлай Т. Досягнення та виклики європейської інтеграції України. *Журнал європейської економіки. Т.20. №3(78). Липень-вересень 2021. С. 548-572.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jee_2021_20_3_9

14. Проект Закону про Національну установу розвитку. Верховна Рада України. №11238 від 07.05.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44168.19.09.2024>.

*Проць Наталія Василівна,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів;
Рибак Софія Василівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

ВПЛИВ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ НА РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Рівень прожиткового мінімуму є дуже важливим в економіці України. Оскільки саме відносно до нього визначається рівень бідності країни та розраховують чи не усі соціальні гарантії. Відповідно до цього, можемо вважати прожитковий мінімум основним державним соціальним стандартом. Тобто дослідження впливу прожиткового мінімуму на рівень життя населення завжди буде актуальним. Метою аналізу такого впливу є: дізнатися які виплати залежать від прожиткового мінімуму; який прожитковий мінімум на даний час та як він змінювався впродовж останніх років; визначити чи кількісна величина прожиткового мінімуму об'єктивно відповідає реальному мінімуму, який наші громадяни витрачають на життя.

До 2022 р. в Україні рівень життя впевнено прямував до європейського. Проте із початком повномасштабного вторгнення, ситуація кардинально змінилась. Попри те, що прожитковий мінімум досить низький, якість життя українців бажає бути кращою.

В Україні уже впродовж років спостерігається проблема заниженого прожиткового мінімуму. Тобто суми, затверджені у Держбюджеті, є дуже далекі

від реальності та зовсім не співвідносяться з тим, що повитті щомісячно витрачати Українці. Це пов'язано насамперед з тим, що під час війни видатки на оборону збільшують за рахунок скорочення соціальних виплат.

Рівень прожиткового мінімуму є дуже важливим в економіці України. Оскільки саме відносно до нього визначається рівень бідності країни та розраховують чи не усі соціальні гарантії. Тобто можемо вважати прожитковий мінімум основним державним соціальним стандартом.

Прожитковий мінімум – це вартісна величина, що відображає мінімальний набір продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, які необхідні для задоволення основних соціальних і культурних потреб людини. Прожитковий мінімум розраховується на основі вартості споживчого кошика [1].

Станом на 2024 р. прожитковий мінімум на 1 особу на місяць становить:

- загальний показник – 2920 грн;
- для дітей віком до 6 років прожитковий мінімум дорівнює 2563 грн;
- для дітей від 6 до 18 років – 3196 грн;
- для працездатних осіб – 3028 грн;
- для осіб, які втратили працездатність – 2361 грн [2].

За розрахунками Міністерства соціальної політики України, фактичний розмір прожиткового мінімуму у цінах серпня 2024 року в розрахунку на місяць на одну особу, в розрізі демографічних груп населення, становив:

- на одну особу – 6921,38 грн (7922,57 грн з урахуванням суми обов'язкових платежів);
- для дітей віком до 6 років – 6244,66 грн;
- на дітей віком від 6 до 18 років – 7816,54 грн;
- для працездатних осіб – 7213,11 грн (8 960,39 грн з урахуванням суми обов'язкових платежів);
- для осіб, які втратили працездатність – 5 905,47 грн [3].

Оскільки розмір прожиткового мінімуму значно занижений, то це негативно впливає на рівень життя населення України. На даний час цей показник не підлаштовується під інфляційні зміни, що ще раз підтверджує його невідповідність до сучасних реалій, неспроможність базового державного соціального стандарту виконувати свою основну функцію соціального орієнтира, що в умовах воєнного стану лише поглибить соціальну прірву в країні та сприятиме поширенню міграційних настроїв серед населення

У європейській практиці соціальні стандарти відрізняються залежно від країни, проте споживчий кошик являється індикатором інфляції. В Україні споживчий кошик уже давно не переглядали не зважаючи на докорінні щорічні зміни у світових тенденціях та постійній цифровізації. Через це прожитковий мінімум у нашій країні не відображає рівня інфляції.

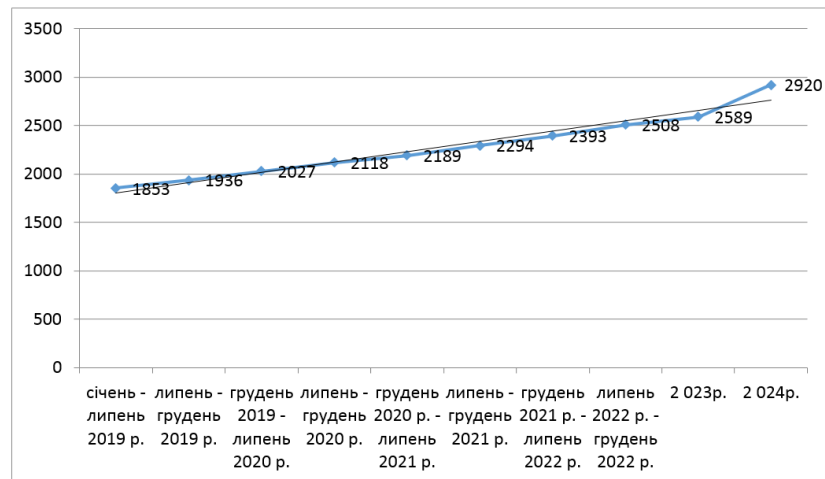
Від рівня прожиткового мінімуму залежить обсяг більшості виплат. Згідно з законодавством України, більше, ніж 63 види соцвиплат залежать від рівня прожиткового мінімуму. До прикладу, розмір субсидії обчислюється

відносно прожиткового мінімуму. Для розрахунку зарплати працівників бюджетної сфери також використовується цей показник.

Розмір допомоги у зв'язку з безробіттям не може перевищувати 4 прожиткових мінімуми, а мінімальний обсяг аліментів – не менше, ніж половина прожиткового мінімуму. Також від цього показника залежать розміри пенсій, пільг щодо оподаткування, допомоги малозабезпеченим тощо[4].

Динаміку зміни прожиткового мінімуму за останні кілька років наведена на рис. 1.

Рис. 1. Зміна прожиткового мінімуму впродовж 2019–2024 рр.

Джерело: складено на основі [5]

Отже, прожитковий мінімум в Україні являється одним з основних соціальних стандартів. Адже саме від цієї величини розраховуються більшість соціальних допомог та зарплат працівникам бюджетної сфери, визначається рівень бідності. На даний час у нашій країні спостерігається проблема заниженого рівня прожиткового мінімуму. Це насамперед пояснює відносно низький рівень бідності в країні. Прожитковий мінімум з базового стандарту перетворився на інструмент фінансового управління та перерозподілу обмежених бюджетних коштів.

Список використаних джерел

1. Міністерство фінансів України: офіційний веб-портал. URL: www.minfin.com.ua
2. Державна податкова служба України: офіційний веб-портал. URL: www.tax.gov.ua
3. Висновок Комітету Верховної ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів. Протокол № 191 26 вересня 2024 року щодо розгляду проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» (реєстр. № 12000 від 14.09.2024) URL: www.rada.gov.ua
4. Юрків Ю. А. Прожитковий мінімум в Україні: бідність чи гідний рівень життя? *Економічна правда*. 2023 р.

5. *Державна служба статистики України*: офіційний веб-портал. URL: www.ukrstat.gov.ua

*Радзіховська Лариса Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент;
Смоляр Ліана Володимирівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного інституту*

КОРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ КУРСОМ ДОЛАРА США ТА МІЖНАРОДНИМИ РЕЗЕРВАМИ НБУ

В сучасній економіці курс валюти є одним з ключових показників, що відображає фінансову стабільність країни та її економічний потенціал. Для України, з огляду на її унікальні економічні умови та зовнішні виклики, особливо важливо стежити за динамікою курсу гривні щодо інших валют, зокрема долара США. Одним із факторів, що впливають на валютний курс, є обсяги міжнародних резервів, які накопичує Національний банк України (НБУ). Міжнародні резерви виконують важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності, оскільки вони можуть слугувати буфером проти зовнішніх потрясінь та підтримувати національну валюту в умовах економічних труднощів.

У цьому контексті виникає потреба проаналізувати, наскільки сильним є зв'язок між курсом долара та міжнародними резервами НБУ. Дослідження має на меті виявити наявність кореляційного зв'язку між цими показниками. Буде використано метод кореляційного аналізу, що дозволяє кількісно оцінити рівень взаємодії між двома фінансовими показниками.

Величини курсу долара США (X) та міжнародних резервів Національного банку України (Y) мають залежність, що дозволяє аналізувати їх взаємодію. У цьому випадку ми можемо спостерігати, що зміна одного показника, зокрема курсу долара, може впливати на інший – міжнародні резерви. Знання цієї залежності є важливим для прогнозування фінансової стабільності країни.

Для аналізу зв'язку між курсом долара США та міжнародними резервами НБУ були зібрані дані за період з 1 червня 2021 року по 1 червня 2023 року. Значення курсу долара та міжнародних резервів наведено у таблиці 1.

Щоб оцінити зв'язок між курсом долара та міжнародними резервами був розрахований коефіцієнт кореляції Пірсона, за відповідною формулою. Ця формула дозволяє визначити силу та напрямок лінійної залежності між двома змінними. Формула для розрахунку коефіцієнта кореляції та виглядає наступним чином:

$$r = \frac{n(\sum xy) - (\sum x)(\sum y)}{\sqrt{[n\sum x^2 - (\sum x)^2][n\sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

де:

r — коефіцієнт кореляції,

n — кількість спостережень,

x — значення курсу долара,

y — значення міжнародних резервів,

$\sum(xy)$ — сума добутків значень

$\sum(x)$ та $\sum(y)$ — суми значень x та y відповідно,

$\sum(x)^2$ та $\sum(y)^2$ — суми квадратів значень x та y .

Значення r коливається в межах від -1 до 1, де:

Значення, близькі до 1, вказують на сильну позитивну кореляцію, що означає, що коли один з показників зростає, інший також зростає.

Значення, близькі до -1, свідчать про сильну негативну кореляцію, тобто, коли один з показників зростає, інший зменшується.

Значення, близькі до 0, свідчать про відсутність лінійної залежності між показниками.

Кореляційна таблиця 1

Рік	Міжнародні резерви НБУ, млрд \$ США (Y)	Курс долара (X)	X*Y	X ²	Y ²
01.06.2021	3688.93	26.90	99232.22	723.61	13608204.54
01.01.2022	4815.70	27.70	133394.89	767.29	23190966.49
01.06.2022	5579.44	29.30	163477.59	858.49	31130150.71
01.01.2023	9848.56	36.60	360457.30	1339.56	96994134.07
01.06.2023	12317.58	36.60	450823.43	1339.56	151722777.1
Сума (Σ)	36250.21	157.10	1207385.42	5028.51	316646232.9

Джерело: розроблено автором на основі [1, 2]

Після проведення всіх необхідних обчислень за наведеними даними отримано коефіцієнт кореляції $r=0,97$ (рис 1).

А	В	С	Д	Е	Ф	Г	Н
$n=$	5	$Xc=$	31,42				
$bI=$	342019,124	$Yc=$	7250,04				
$b0=$	-10738990,83	$r=$	0,969758608				

Рис. 1. Розрахунок коефіцієнта кореляції з використанням табличного процесора Microsoft Excel

Це значення свідчить про дуже сильну позитивну кореляцію між курсом долара та міжнародними резервами НБУ.

Таким чином, зростання міжнародних резервів, як правило, супроводжується зміцненням курсу долара, та іноді його зниженням. Отже, дані результати підкреслюють важливість моніторингу цих фінансових показників для формування ефективної економічної політики. Кореляційний аналіз дозволяє зробити висновки про потенційні зміни на валютному ринку, що може бути корисним для розробки стратегій у фінансовій сфері.

Список використаних джерел

1. Як змінювався курс долара в Україні за останні 10 років і що впливало на його вартість. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20240927-yak-zminyuvavsya-kurs-dolara-v-ukrayini-za-ostanni-10-rokiv-i-shho-vplyvalo-na-jogo-vartist/> (дата звернення: 06.10.2024).

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Золотовалютні резерви України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets/> (дата звернення: 06.10.2024).

*Редзюк Євгеній Васильович,
кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
сектору міжнародних фінансових досліджень;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ

Економіка України надалі протистоїть викликам війни та поступово відновлюється. Проте в 2024 році зростання ВВП буде досить повільним, на рівні 3,7% порівняно з 5,3% у попередньому році, передусім через руйнування енергетичної інфраструктури. Для великих підприємств дедалі відчутнішим є брак кадрів, а збереження безпекових загроз стримує інвестування. Водночас стрімке сповільнення інфляції на початку 2023 року дало змогу Національному банку України (НБУ) перейти до циклу зниження облікової ставки – із 25% у липні минулого до 13% у липні 2024 року. Ринкові ставки за кредитами та депозитами поступово скорочувалися у відповідь на зниження процентних ставок НБУ, тому при збереженні цих тенденцій можна очікувати покращення кредитування бізнес-структур та відновлення інвестиційних процесів в Україні.

Відзначимо, що запровадження фінансової і військової допомоги від міжнародних партнерів в Україні допомогло зберегти відносну макроекономічну стабільність, контрольовану інфляцію та валютний курс, тому в даних умовах

фінансово-інвестиційний сектор України функціонує, незважаючи на підвищені ризики безпекового, логістичного, валютно-фінансового і макроекономічного характеру. Більшість вітчизняних організацій банківської системи та фінансово-інвестиційної сфери України, маючи стресовий стан економіки в 2022-2024 рр., все ж таки відновили свою діяльність, значних банкрутств й втрат у цій галузі не відзначається. Тому функціонування кредитного і фондового ринку України під час війни відбувалось з врахуванням загальної макроекономічної та фінансово-інвестиційної ситуації в країні.

Фінансово-інвестиційна сфера України в основному складається з: банківських установ, фінансово-інвестиційних фірм, страхових організацій, фінансових компаній з торгівлі валютними цінностями та переказу коштів, кредитних спілок та ломбардів, організацій іпотечного інвестування. У зв'язку з тим, що за час розвитку України, як Незалежної держави, так і не був сформований ефективний фондовий ринок, а великі підприємства та корпоративні структури не були законодавчо та стимулами залучені до його функціонування, тому його значущість для економіки України є наднизькою. Неповноцінні реформи фінансового і фондового ринку призвели до того, що провідна кредитно-інвестиційна роль в Україні вже понад 30 років належить банківській системі, активи якої становлять 90-95% від активів інших учасників фінансово-інвестиційного ринку. Кредитування банківською системою вітчизняних корпорацій відбувається в основному за найвищими ставками в Європі (крім Туреччини в 2021-2024 рр.).

Фондовий ринок України відіграє мізерну роль в розвитку вітчизняної економіки, в мобілізації заощаджень населення і їх ефективному інвестуванні. Олігархічно-сировинний корпоративний сектор України не зацікавлений в ефективному, прозорому і соціально відповідальному функціонуванні вітчизняного ринку цінних паперів, тому завдяки махінаціям й лобіюванню антисоціального законодавства – міноритарних акціонерів, населення України та іноземних інвесторів було усунуто від інвестування на фондовому ринку в акції вітчизняного корпоративного сектору. Під час повномасштабної війни такі тенденції продовжились, можна виділити лише, що завдяки порушенню законодавства закрилась ще одна фондова біржа в травні 2022 р. (ПАТ "Українська міжбанківська валютна біржа" /УМВБ/). Деякі корпоративні структури під час війни перейшли у власність держави (ПАТ «Укрнафта», ПАТ «КРАЗ», ПАТ «Мотор Січ» та ін.) для забезпечення безпеково-воєнних потреб, але це не покращило інвестиційний клімат і стандарти корпоративного управління в нашій державі та не пожвавило показники фондового ринку. В 2022-2024 рр. відбулось значне призупинення фінансово-інвестиційних процесів. При цьому існуюча обмеженість інструментів для вкладання коштів в економіку України вирішується з 2017-2018 рр. завдяки облігаціям внутрішньої державної позики (ОВДП) Міністерства фінансів України. Це по суті єдиний ліквідний інструмент для вкладання коштів юридичними і фізичними особами на фондовому ринку України до і під час війни.

Фінансово-інвестиційні фірми на фондовому ринку України у 2022-2024 рр. показали, що поступове зниження активності на вітчизняному ринку цінних паперів у довоєнному періоді продовжилося стагнацією та скороченням учасників ринку у період повномасштабної війни. Станом на 06.2024 р. дещо прискорилося поступове зниження кількості операторів організованого ринку капіталу до 3 бірж (станом на 31.12.2021 р. – 4); інвестиційних фірм залишилося лише 154 (31.12.2021 р. – 188); депозитарних установ – 140 (31.12.2021 р. – 165); компаній із управління активами – 280 (31.12.2021 р. – 307); адміністраторів недержавних пенсійних фондів – 18 (31.12.2021 р. – 21). Загалом з 2009 року спостерігається системне зниження кількості професійних учасників фондового ринку України.

За результатами торгів на організованих ринках капіталу протягом 2023 року обсяг торгів фінансовими інструментами становив 436,43 млрд. грн., а обсяг угод з ОВДП номінованими в іноземній валюті становив 1,81 млрд. дол. США та 95,1 млн євро. У 2023 році порівняно з даними аналогічного періоду 2022 року обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу збільшився майже на 275,80 млрд грн. (2022 р. – 160,64 млрд грн.). Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу за вказаний період зафіксовано з ОВДП – 406,0 млрд грн. (93% загального обсягу торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу протягом 2023 року). За період 01-07.2024 року такі тенденції продовжились: найбільший обсяг торгів на операторах організованих ринків капіталу протягом зазначеного періоду серед фінансових інструментів зафіксовано з ОВДП – 314,34 млрд грн. (89% від загального обсягу торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу) [1;2].

Таким чином, основним джерелом та інструментом для підтримки небанківської фінансово-інвестиційної сфери України під впливом військової агресії виступали лише ОВДП запропоновані Урядом України. Тому інвестиційні фірми вкладали у цей фінансовий інструмент свої гроші та заробляли на комісіях, купуючи їх для своїх клієнтів. Розміщення та торгівля акціями, корпоративними облігаціями та цінними паперами інвестиційних фондів, пенсійних фондів показували дуже незначний обсяг на тлі ОВДП у 2022-2024 роках. При цьому динаміка збільшення активів суттєво поступається банківському сектору. Так, вартість чистих активів інститутів спільного інвестування в Україні на кінець 2021 року становили 371 млрд грн.; на 31.12.2022 року – 413 млрд грн.; на 31.12.2023 року – 491 млрд грн.; на 30.06.2024 року – 523 млрд грн. Активи недержавних пенсійних фондів КУА (компаній з управління активами) України на кінець 2021 року становили 2,194 млрд грн.; на 31.12.2022 року – 2,301 млрд грн.; на 31.12.2023 року – 2,774 млрд грн.; на 30.06.2024 року – 3,064 млрд грн. Дані показники з урахуванням інфляції характеризують низьку активність та незначимість професійних учасників вітчизняного фондового ринку для економіки України [3].

На відміну від України корпоративний сектор, населення та фондовий ринок розвинутих країн та країн з висхідними ринками суттєво взаємопов'язані, тому ринок цінних паперів активно використовується малим і середнім бізнесом, крупними корпораціями для системного зростання, отримання дешевого й довгострокового фінансування своєї діяльності. В правових, розвинених країнах світу та країнах з висхідними ринками ліквідний фондовий ринок і банківська система конкурують між собою за можливість надати капітал для розвитку прозорим і соціально-відповідальним корпораціям. Так, для прикладу активи фондового ринку в США можна оцінювати на основі вартості ринкової капіталізації компаній, що торгуються на основних біржах, таких як Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE) та біржа високотехнологічних компаній (NASDAQ). Станом на 2023-2024 рр., загальна ринкова капіталізація американських компаній становила приблизно 46-55 трлн дол. США. Цей показник охоплює акції публічних компаній, а також корпоративні облігації, біржові фонди (ETF) та інші інструменти. В цілому активи ринку цінних паперів США в 2 рази перевищують активи банківської системи США, а в країнах ЄС навпаки [4].

Аналіз діяльності банківської системи і фондових ринків розвинутих країн світу і країн, що розвивається, показує на значну увагу державних органів влади до їх регулювання і розвитку – їх прозорість, досконалість, конкурентність є провідним інструментом і основою для якісного зростання всієї економіки, її диверсифікації, швидкої адаптації до сучасних потреб споживачів і світових тенденцій. Тому Україні також необхідно переосмислити підходи в регулюванні вітчизняних банківської системи і фондового ринку. З найбільшими відсотками по кредитах в Європі та відсутністю можливостей залучати швидко кошти з фондового ринку України – наше ділове середовище буде й надалі структурно примітивізуватись та згортатись. Для активізації бізнесу необхідно в значній мірі покращити систему інвестицій і фінансування у вітчизняній економіці. На жаль, на даний момент для розбудови конкурентної банківської системи і дієвого фондового ринку в Україні не має політичної волі, стратегічно орієнтованої державницької позиції в цій сфері та консенсусу серед власників крупних капіталів. Тому без верховенства права і захисту прав власності, а також без проведення судової, правоохоронної і антикорупційної реформи – перспектив для довгострокових позитивних змін в корпоративному середовищі Україна не матиме; а вітчизняний фондовий ринок стагнуватиме і продовжить обслуговувати в основному лише єдиний інструмент – ОВДП. Крім того, наявність олігархічного корпоративного сектору (непрозорих практик його функціонування), посилення його позицій в Україні, зменшення прав міноритарних акціонерів, закритість від прозорого суспільного контролю – також унеможлиблює реформування вітчизняного фондового ринку. Відзначимо, що, як показує практика заможних, економічно розвинених країн світу, трансформація фондового ринку є обов'язковою умовою для успішного зростання корпоративного сектору України. В цілому, відсутність прогресу в

реформуванні банківської системи і фінансово-інвестиційної сфери призведе до неможливості здійснити економічну євроінтеграцію, модернізацію корпоративного сектору, покращення рівня інвестування й зменшення рівня зубожіння населення.

Враховуючи наведені виклики і проблеми, вважаємо, що Україні потрібна більш досконала і відповідальна політична система, яка могла б функціонувати на основі стійких державних інституцій, стратегічно орієнтовано і з націленістю на досягнення реальних змін в економіці та соціальній сфері (не імітація реформ, тобто копіювання директив ЄС при запровадженні яких у вітчизняне законодавство, взагалі не змінюються умови функціонування економіки України на краще, або погіршуються). Крім того, вітчизняний корпоративний сектор потребує передбаченої політики оподаткування, прозорості й зменшення дискретності митних процедур, запровадження податку на виведений капітал, тарифної лібералізації, більш дієвої політики просування на експорт вітчизняної продукції, запровадження системи ефективною приватизації, реформи системи освіти у відповідності до ринку праці, більшої доступності до кредитних ресурсів, удосконалення державної стимулюючо-регуляторної політики щодо розвитку інноваційно орієнтованого корпоративного сектору тощо. При закінченні війни, відповідальній і стратегічно орієнтованій державній політиці в Україні – відбудеться детінізація, деолігархізація і демонополізація корпоративного сектору, яка призведе до зміни його структури, до пожвавлення внутрішнього бізнес-середовища та впровадження масової кластеризації економіки на основі висококонкурентних лідерів корпоративного середовища [5;6].

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). 23 вересня 2024 року URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/informatsiina_dovidka_za_hruden_2023_.pdf; <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>
2. Офіційний сайт Агентства розвитку інфраструктури фондового ринку України. URL: <https://smida.gov.ua/uploads/Zvit2021.pdf>
3. Офіційний сайт Української Асоціації Інвестиційного Бізнесу. 23.09.2024 р. URL: <https://www.uaib.com.ua/analituaib/publ-ici-quart?date=2023-12-31>
4. Official site of The World Federation of Exchanges. *Statistics Portal*. 23.09.2024. URL: <https://www.world-exchanges.org/our-work/statistics>
5. Редзюк Є.В. Механізми ефективного державного стимулювання і пріоритети при інвестуванні в економіку України. *Економіка України*. 2021. № 8 (717). С.68-80
6. Редзюк Є.В. Формування конкурентних кластерів України в умовах глобальних викликів. *Стратегія економічного розвитку України* : зб. наук. праць, КНЕУ ім. В. Гетьмана. Том 53, м.Київ, 2023. С.63-77

Рибіна Лариса Олександрівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Сумський національний аграрний університет

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Державний борг відіграє значну та багатогранну роль у макроекономічній системі будь-якої держави. Відносини щодо створення, споживання та погашення державного боргу істотно впливають на стан публічних фінансів, кругообіг капіталу, інвестиційний клімат, структуру споживання та розвиток міжнародного співробітництва між країнами. Причиною виникнення державного боргу є політика держави, яка не забезпечує бездефіцитність публічних фінансів. Борг державного сектора, з одного боку, функціонує шляхом створення додаткових державних активів, спрямованих на вирішення невідповідності між економічними та соціальними потребами шляхом запозичень у фізичних осіб, неурядових установ та іноземних країн, а з іншого боку, породжують безліч нових викликів, пов'язаних із зменшенням боргу країни та масштабом їхньої позиції у світовій фінансовій системі. Для України проблема удосконалення системи управління державним боргом актуальна з причини того, що її вирішення вимагає дослідження і пошуку нових інструментів, методів в період воєнного стану.

Державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення одержаних і непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що є результатом здійснення державою внутрішніх та зовнішніх запозичень [1]. Державні запозичення здійснюються шляхом залучення коштів (розміщення боргових інструментів) на внутрішньому та зовнішньому ринках фінансового капіталу. Ці доходи є привабливими для використання в державному секторі економіки та ефективно перетворюються на збільшення надходжень до бюджету. Державні запозичення призначені для фінансування дефіциту бюджету на державному та місцевому рівнях, авансування коштів на різні програми, поповнення резервних активів, а також рефінансування боргу раніше створеного урядом.

Дослідження управління державним боргом України в умовах дії воєнного стану показали, що темпи росту державного боргу, зокрема, зовнішнього боргу, перевищували суттєво темпи змін ВВП, що свідчить про збільшення зовнішнього боргового навантаження на економіку України в цілому; відбулися суттєві погіршення в частині її кредитоспроможності, оскільки зростання темпів росту зовнішнього боргу відбувається на тлі росту внутрішнього боргу, яка характеризується більш короткостроковою часовою структурою у порівнянні із зовнішнім боргом; значні зміни відбуваються у структурі зовнішніх запозичень, частка зовнішніх запозичень у формі державних цінних паперів (ОВДП) зросла

за рахунок зниження частки банківських кредитів. Встановлено, що саме позичений капітал, а не прямі іноземні інвестиції, стали основними інструментами боргової політики країни. Посилились ризики, пов'язані із процесом зовнішнього кредитування: має місце більша частка короткострокових позичень, недостатньо забезпечених зобов'язаннями в іноземній валюті і сильною закредитованістю приватного сектору. Всі ці чинники мають негативний вплив на динаміку державного боргу України.

В загалі граничний обсяг державного боргу затверджується законом про Державний бюджет України на кожний бюджетний період. За звичайних умов, цей обсяг складає 60% від ВВП [2]. Воєнний стан в Україні вніс суттєві коригування у цей показник (табл. 1).

Таблиця 1

Державний борг та ВВП України за період 2020-2023 роки

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
ВВП реальний, млн. грн.	4194102	5459574	5191028	6537825
Державний борг, млн. грн.	2551936	2671828	4071683	5519484
Частка державного боргу до ВВП, %	60,8	48,9	78,4	84,4
Частка зовнішнього боргу у загальному обсязі державного боргу, %	49,3	48,7	57,1	65,2

Джерело: побудовано на основі [3, 4]

На думку українських науковців Білого М. М., Пчели А.В., Васильченко С. О. зменшення ризиків, пов'язаних із виконанням боргових зобов'язань на державному рівні, суттєво залежить від «обґрунтованого вибору фінансових інструментів управління державним боргом» [4]. У зв'язку із дією воєнного стану широкого поширення набули військові облігації внутрішньої державної позики. За статистичними даними Міністерства фінансів України, наприклад, у липні 2024 року від випуску державних облігацій було залучено 38 млрд. грн., з яких 35,5 млрд. грн. - від військових облігацій» [5]. Це майже 93%. Для порівняння, протягом липня 2024 року юридичні особи та фізичні особи інвестували в державні облігації відповідно на 10,6 млрд. грн. та 5,2 млрд. грн. більше, ніж у червні 2024 року [5]. Залучені кошти спрямовуються на оборотні статті видатків Державного бюджету, тим самим зменшуючи його дефіцит, внаслідок і обсяг державного боргу.

Істотним недоліком управління державним боргом нині є відсутність законодавчо закріплених цілей державних запозичень. Досі поза правовим регулюванням залишаються порядок проведення операцій реструктуризації, обміну боргових зобов'язань на інвестиції, а також конверсія та консолідація позик. Практично відсутня узгодженість у політиці управління активними та пасивними боргами. Значні резерви вдосконалення управління державним боргом України є в системі оптимізації державного контролю та незалежного аудиту, особливо аудиту ефективності, здійснення якого диктують такі

обставини: необхідність підвищення результативності, дієвості та ефективності державного фінансового контролю, суттєве поліпшення діяльності виконавчих органів влади та інших організацій, що користуються державними ресурсами; потреба посилення прозорості діяльності організацій. Вирішення цих питань дозволить суттєво скоротити державний блорг країни.

Список використаних джерел

1. Шелест О.Л. Державний борг України: механізм управління та обслуговування. *Економіка і суспільство*. 2017. №8. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/118.pdf (дата звернення 08.10.2024).
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 08.10.2024).
3. Державний борг України. Мінфін-веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення 09.10.2024)
4. Білий М. М., Пчела А.В., Васильченко С. О. Дослідження фінансових інструментів управління державним боргом України в умовах воєнного стану. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. №1(37). С.350-358. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1\(37\)-350-358](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1(37)-350-358).
5. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні (липень – серпень 2024 р.). НІСД – веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-u-period-voyennoho-8> (дата звернення 09.10.2024)

Рябокінь Марина Валеріївна,
кандидат економічних наук, доцент,
проректор з навчально-методичної роботи,
доцент кафедри економіки та підприємництва;

Павлюк Ірина Ігорівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 051 «Економіка»;
Київський інститут бізнесу та технологій

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Метою написання роботи є дослідження окремих теоретичних аспектів управління конкурентоспроможністю підприємства в сучасних умовах. У статті здійснюється аналіз основних етапів розробки та впровадження конкурентних стратегій, визначаються ключові виклики, з якими стикаються підприємства при впровадженні конкурентних стратегій в умовах воєнного стану.

Поняття «конкурентоспроможність» не має єдиного підходу до визначення та є похідним від поняття «конкуренція», що означає змагання виробників за споживача. Вона є комплексною порівняльною характеристикою підприємства, яка відображає переваги сукупності показників його діяльності та забезпечує успіх на певному сегменті ринку за певний проміжок часу щодо сукупності показників підприємств-конкурентів [1, с. 6]. Її можна охарактеризувати як здатність підприємства ідентифікувати та максимально використовувати свої унікальні конкурентні переваги для ефективного функціонування на ринку.

В сучасному бізнес-середовищі конкурентоспроможність підприємства є ключовим фактором його успіху та способом досягнення економічного ефекту від господарської діяльності. Вона базується на поєднанні ринкових стратегій, ефективного управління ресурсами, адаптації до нових ринкових умов, готовність до впровадження інновацій.

Конкурентоспроможність підприємства забезпечується, як відомо, досягненням і розвитком конкурентних переваг, які виникають в економічній, технічній, організаційній сферах діяльності підприємства. Таким чином, конкурентні переваги є одним із базових понять теорії конкуренції, а їх дія відбувається у конкретних ринкових умовах [3, с. 216].

В умовах воєнного стану та постійному рості конкуренції на ринку, українським підприємствам доводиться розвиватися в надзвичайно складних умовах. Для багатьох, забезпечення ефективного управління конкурентоспроможністю стало навіть не способом покращення своїх економічних показників, а шляхом для збереження своїх позицій на ринку.

Управління конкурентоспроможністю це, перш за все, системна діяльність, яка полягає у здійсненні комплексу дій щодо розробки та впровадження конкурентних стратегій на підприємстві. Системний підхід до управління

конкурентоспроможністю передбачає врахування всіх аспектів функціонування підприємства, від технологічних процесів до ринкових стратегій та управління персоналом. Такий підхід дозволяє комплексно аналізувати всі елементи підприємства, від управління ресурсами до організації виробництва і маркетингу, що в підсумку забезпечує максимальну ефективність і довгостроковий успіх на ринку. Системний підхід також сприяє забезпеченню стійкості підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища та швидких змін у галузі.

Науковці виділяють такі основні етапи розробки та реалізації системи конкурентних стратегій [6, с. 114]:

- аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища;
- формулювання конкурентних стратегій;
- планування та реалізація стратегії;
- контроль та моніторинг;
- адаптація та інновації;
- оцінка результатів і вдосконалення;
- зворотній зв'язок;
- управління змінами.

Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища є ключовим етапом у формуванні та реалізації конкурентних стратегій. Він дозволяє підприємству оцінити поточні умови, виявити можливості та загрози ззовні, а також проаналізувати свої сильні і слабкі сторони. При проведенні аналізу зовнішнього середовища беруться до уваги чинники, які можуть впливати на діяльність підприємства, такі як ринкові тенденції, конкуренти, потреби клієнтів, економічні, політичні.

Аналіз внутрішнього середовища спрямований на вивчення внутрішніх ресурсів та потенціалу підприємства (матеріальних та фінансових ресурсів, персоналу, ступеня впровадження інновацій тощо).

Формулювання конкурентних стратегій є стратегічним плануванням, яке полягає в визначенні, на основі результатів аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища, напрямів та заходів, які дозволять підприємству досягти довгострокових цілей та зайняти стійкі позиції на ринку. Стратегія для кожного підприємства обирається індивідуально і спрямовується на досягнення ключових показників ефективності (збільшення частки на ринку, підвищення прибутковості, поліпшення якості продукції, зниження витрат тощо).

Планування та реалізація полягає у визначенні конкретних кроків, завдань, термінів, а також провадження розроблених заходів, забезпечення їх виконання та контроль результатів. Від чіткого планування залежить, наскільки ефективними будуть вжиті заходи для досягнення показників ефективності.

Під час реалізації конкурентної стратегії важливо здійснювати моніторинг та контролювати її впровадження, своєчасно виявляти відхилення, оцінювати ефективність та коригувати стратегію відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Враховуючи динамічність умов ринкового середовища та постійні зміни у технологіях стратегія повинна змінюватись та адаптуватись до поточних умов, а підприємство має бути готовим до впровадження інновацій. Інноваційність та інвестиції в технології та модернізацію виробництва є основою для досягнення довгострокових конкурентних переваг. Успіх підприємства великою мірою залежить від здатності впроваджувати нові технології. Крім того, інвестиції у вдосконалення виробничих процесів дозволяють скоротити витрати та підвищити продуктивність, що сприяє покращенню рентабельності підприємства та його конкурентоспроможності.

На етапі оцінки результатів здійснюється порівняння фактичних досягнень з попередньо встановленими цілями, що дозволяє виявити ступінь їх виконання. У разі наявності відхилень від запланованих показників, проводиться аналіз причин, як внутрішніх так і зовнішніх. Цей етап також дозволяє виявити можливі перевитрати або, навпаки, недовикористання ресурсів, що може посприяти вдосконаленню управлінських рішень у майбутньому.

Зворотній зв'язок є важливим інструментом управління, який дозволяє отримати інформацію про те, як стратегія реалізується, наскільки вона відповідає очікуванням працівників, клієнтів, партнерів та інших зацікавлених сторін. Він є способом залучення зацікавлених сторін до процесу розробки та впровадження конкурентної стратегії, що сприяє її підтримці та підвищує імовірність успіху.

Останнім етапом впровадження конкурентної стратегії є управління змінами. Він полягає в готовності підприємства до роботи в нових умовах, впровадження нових технологій, здійснення, за необхідності, внутрішньої реорганізації підприємства.

У контексті роботи системи управління конкурентоспроможністю організації ці пункти відображають ключові аспекти, які необхідно взяти до уваги для досягнення успішних результатів. Зовнішнє та внутрішнє середовище, конкурентна стратегія, планування, моніторинг та адаптація, управління ризиками та залучення зацікавлених сторін взаємопов'язані і відіграють важливу роль у побудові конкурентоспроможного бізнесу [6, с. 114-115].

Як бачимо, впровадження конкурентної стратегії зумовлює необхідність комплексного застосування наукових підходів, синтезу теоретичних концепцій і практичних кроків. З одного боку, підприємство повинно ґрунтуватися на чітких економічних теоріях, таких як моделі конкурентних сил, стратегії диференціації чи лідерства за витратами. З іншого боку, важливою є практична реалізація стратегії через правильне планування, управління ресурсами, ефективну комунікацію, адаптацію до ринкових змін та використання інновацій.

Отже, конкурентоздатність підприємства є неоднозначною і складною економічною категорією. Конкурентоспроможність кожного підприємства має свої особливості, які пов'язані із специфікою ведення діяльності. В сучасних надзвичайно нестабільних та мінливих умовах конкурентоздатність підприємства тісно пов'язана з його, гнучкістю, креативністю та здатністю швидко адаптуватися до змін ринкового середовища та технологічних новацій.

Так, при реалізації конкурентних стратегій підприємства стикаються з наступними перешкодами:

- нестабільністю ринку, що полягає у значних змінах у споживчому попиті, що ускладнює прогнозування продажів та планування виробництва;
- зменшення фінансових можливостей підприємств, у зв'язку з інфляційними процесами, відтоком інвестицій, що суттєво обмежує можливості для впровадження нових технологій, модернізації виробництва і розвитку нових продуктів Крім того, у підприємств;
- проблеми з кадрами через мобілізацію, виїзд частини населення за кордон;
- емоційний стан споживачів, який змінюється внаслідок впливу воєнних дій і призводить до до змін у їх поведінці, зокрема, до зменшення купівельної спроможності.

Всі ці чинники ускладнюють формування ефективних конкурентних стратегій, а також є перешкодою для їх впровадження. Отже, управління конкурентоспроможністю та реалізація конкурентних стратегій підприємства у воєнний час є складним завданням, яке потребує ретельного планування та гнучкості в адаптації стратегій.

Список використаних джерел

1. Збарський В. К., Місевич М. А. Конкурентоспроможність високотоварних сільськогосподарських підприємств: монографія. Київ, 2009. 310 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/3072/1/KVSP_2009.pdf.
2. Вакуленко Ю. В., Олійник А.С., Гевленко О. Є. Системна характеристика управління конкурентоспроможністю підприємства. *Агросвіт*. 2018. № 18. С. 10-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2018_18_3 (дата звернення 08.10.2024).
3. Гончарук П. А. Формування конкурентних переваг підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2013. № 3(2). С. 216-219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2013_3%282%29__47.
4. Капелюшна А. А., Панченко М. О. Формування концепції управління конкурентоспроможністю підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 4(3). С. 13-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2018_4%283%29__5 (дата звернення 07.10.2024).
5. Лозовський О. М. Управління конкурентоспроможністю як складова менеджменту підприємства. *Економічний простір*. 2018. № 130. С. 149-157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2018_130_15 (дата звернення 09.10.2024).
6. Лук'янчук О. М. Система управління конкурентоспроможністю підприємства: наукові підходи та практичні виклики. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Збірник наукових праць*. 2024. № 3-4. С. 110-116 URL <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-3-4-316-317-110-116> (дата звернення 07.10.2024).

7. Халімон Т.М. Гнучкість в системі управління конкурентоспроможністю підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1. С. 74-82. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/естебі_2018_1_12 (дата звернення 09.10.2024).

8. Щурко У. В. Підходи до формування та реалізації конкурентних стратегій. *Економіка і суспільство*. 2018. №17. С. 402-412. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/60 (дата звернення 09.10.2024).

*Самойлюк Аліна Сергіївна,
викладач циклової комісії з економіки та маркетингової діяльності;
Фаховий коледжу економіки та управління
Національної академії статистики, обліку та аудиту*

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЗАХОДИ ДЛЯ ПІДТРИМКИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

У сучасних умовах війни, яка триває на території України, малий і середній бізнес (МСБ) стикається з численними економічними викликами. Особливо важливим аспектом є доступ до фінансових ресурсів, зокрема кредитів, які допомагають підтримувати бізнес-активність у кризових умовах. Внаслідок зменшення платоспроможності клієнтів, руйнування логістичних ланцюгів та інших наслідків війни, МСБ потребує підтримки з боку держави та банківських установ у формі адаптованої кредитної політики. У цій статті розглянуто основні заходи, які спрямовані на підтримку МСБ під час війни, зокрема державні програми та роль комерційних банків.

1. Державні програми підтримки кредитування малого і середнього бізнесу.

Одним із ключових заходів для підтримки МСБ є впровадження державних програм, спрямованих на полегшення доступу до кредитних ресурсів. Наприклад, програма «Доступні кредити 5-7-9%» продовжує діяти навіть в умовах війни, надаючи можливість підприємцям отримувати кредити на пільгових умовах. В умовах війни ця програма була розширена, зокрема, збільшено граничні суми кредитування та подовжено терміни погашення. Такі заходи спрямовані на стабілізацію економіки та забезпечення безперервності роботи підприємств [1].

Окрім того, уряд запровадив механізм державних гарантій на кредити для МСБ, що зменшує ризики для банківських установ. Це дозволяє банкам активніше видавати кредити, не зважаючи на високі ризики дефолтів під час війни. За оцінками Міністерства фінансів України, подібні гарантії допоможуть збільшити обсяги кредитування для бізнесу на 30-40% [2].

2. Роль комерційних банків у підтримці малого і середнього бізнесу.

Поряд із державними програмами важливу роль у підтримці МСБ відіграють комерційні банки. Багато банків під час війни пропонують спеціальні кредитні продукти для підприємців, зокрема кредити з відтермінованим платежем або знижені процентні ставки для тих галузей, які найбільше постраждали від війни. Крім того, банки працюють над розробкою нових продуктів, таких як кредити на рефінансування поточних зобов'язань бізнесу, що дозволяє підприємствам не допустити дефолту [3].

Важливим є також питання реструктуризації вже виданих кредитів. Багато банків надають можливість перегляду умов погашення кредитів для тих підприємств, які не можуть виконувати свої зобов'язання через втрату основних активів або інші військові фактори [4]. Ці заходи дозволяють зберігати кредитоспроможність підприємств і уникати масових банкрутств.

3. Виклики і перспективи кредитної політики для МСБ у повоєнний період.

Війна створює значні економічні перешкоди, які неможливо вирішити лише за допомогою кредитних програм. Однак, у повоєнний період очікується подальший розвиток кредитної політики для МСБ. Зокрема, після стабілізації економіки банки планують запровадження нових програм відновлення бізнесу, що включатимуть довгострокові кредити з низькими процентними ставками. Основною метою таких програм буде стимулювання інвестицій у відновлення зруйнованих підприємств і модернізацію виробництва [5].

Зважаючи на зазначені фактори, кредитна політика під час війни має важливе значення для підтримки бізнесу. Адаптація кредитних інструментів до умов війни та запровадження нових механізмів фінансової підтримки сприятимуть не лише виживанню підприємств, але й їх подальшому розвитку в умовах післявоєнної відбудови.

Список використаних джерел

1. Програма "Доступні кредити 5-7-9%". URL: <https://5-7-9.gov.ua>.
2. Міністерство фінансів України. Державні гарантії для бізнесу. URL: https://mof.gov.ua/uk/business_guarantees.
3. Українська асоціація банків. Підтримка банками малого і середнього бізнесу під час війни. URL: <https://uabanks.com/war-support-msb>.
4. Національний банк України. Реструктуризація кредитів для бізнесу під час війни. URL: <https://bank.gov.ua/business-restructuring-war>.
5. Відновлення економіки України після війни: кредитна політика. URL: <https://rebuild-ukraine.gov.ua/finance>.

Солодовник Олена Вікторівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
кафедри статистики, обліку та аудиту;
науковий керівник:
Куценко Олена Іванівна,
кандидат економічних наук (PhD),
доцент ЗВО кафедри статистики, обліку та аудиту;
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРІОРИТЕТНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ТА ОБОРОННИХ СТАТЕЙ БЮДЖЕТУ

Початок повномасштабної війни в Україні 24 лютого 2022 року вимагав радикальної зміни підходу до формування державного бюджету. У цій роботі розглядаються адаптації фіскальної політики України, з акцентом на пріоритетах оборони та соціального забезпечення в умовах безпрецедентних викликів.

Плани бюджету до війни та коригування в умовах воєнного часу До російського вторгнення Україна визначила свою фіскальну стратегію в Бюджетній декларації на 2022-2024 роки, затвердженій Кабінетом Міністрів 31 травня 2021 року [1]. Цей документ наголошував на підвищенні національної конкурентоспроможності та покращенні інвестиційного клімату через стратегічне фінансування охорони здоров'я, освіти та інфраструктури.

Однак початок війни 24 лютого 2022 року змусив негайно переглянути фінансові пріоритети. Уряд швидко переорієнтував ресурси для посилення обороноздатності та підтримки вразливих верств населення. Це вимагало пошуку нових джерел доходів, де ключову роль відіграла міжнародна фінансова допомога рис. 1 та внутрішні ресурси рис. 2.

Джерела фінансування загального фонду державного бюджету у 2024

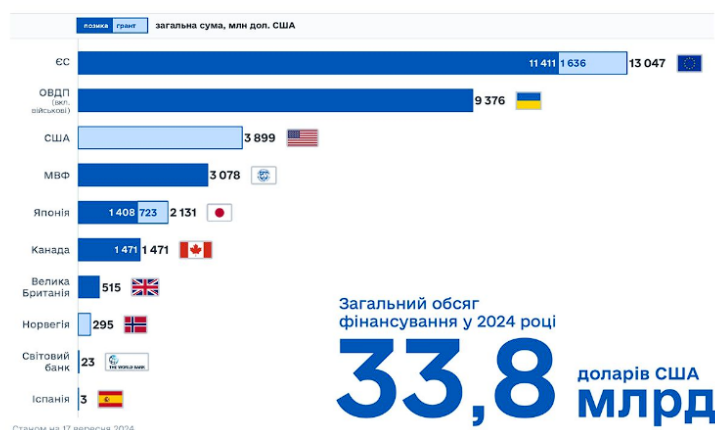

Рис.1. Джерела фінансування загального фонду державного бюджету міжнародними партнерами[2]

Рис.2. Структура доходів за основними джерелами[4]

Для пом'якшення економічного впливу війни український уряд запровадив кілька фіскальних стимулів, починаючи з 17 березня 2022 року таких як зниження ПДВ на пальне до 7%, скасування акцизів на пальне [8]. Також платники єдиного податку I та II групи отримали тимчасові податкові пільги. Запроваджено 2% податок з обороту для платників єдиного податку третьої групи з підвищенням річного ліміту доходу до 10 млрд грн [4]. Крім того, уряд надав митні пільги на імпорту та заходи підтримки бізнесу для підтримання економічної активності.

28 червня 2024 року уряд затвердив Бюджетну декларацію №751 на 2025-2027 роки [3]. Цей документ визначає фіскальну стратегію на найближчі роки, беручи до уваги складнощі, спричинені тривалим воєнним станом.

Війна значно ускладнила процеси планування та реалізації бюджету. У 2025 році бюджетна політика була орієнтована на зменшення дефіциту державного бюджету, який суттєво збільшився через нагальні фінансові потреби, спричинені агресією. Прогнозується, що доходи державного бюджету на 2025 рік становитимуть 2007,4 млрд грн, тоді як витрати досягнуть 3643,6 млрд грн.

Значну частку бюджету – 26,3% ВВП або 2223 млрд грн – буде спрямовано на оборонну сферу, охоплюючи забезпечення військових і розвиток оборонно-промислового сектору. Передбачені витрати включають фінансову підтримку, постачання обмундирування, харчів для військовослужбовців, а також закупівлю військової техніки та озброєння (див. рис. 3).

Соціальний захист населення залишається ключовим пріоритетом у бюджеті. На допомогу малозабезпеченим родинам, виплату пенсій та реалізацію інших соціальних програм виділено 419,2 млрд грн, з яких 237,9 млрд грн направлено до Пенсійного фонду. Окрім цього, передбачена підтримка ветеранів, осіб з інвалідністю та родин з дітьми (див. рис. 4).

Видатки на безпеку і оборону на 2024-2025 роки (державний бюджет)			
млрд грн			
Показник	2024 (на 01.01.2024)	2024 (з урахуванням змін з/п №П1417)	2025 (проект на 12.09.2024)
ВИДАТКИ – ВСЬОГО:	1 692,6	2 176,7	2 223,0
Оплата праці з нарахуваннями	1 071,1	1 149,0	1 158,4
Озброєння та військова (спеціальна) техніка, з них:			
Мінстратегпром (розвиток ОПК)	51,0	39,8	54,6
Держспецзв'язку (закупівля БПЛА)	43,3	43,3	46,9
Держгарантії	30,0	30,0	30,0
Інші видатки	173,8	322,8	327,4

Рис.3. Динаміка видатків на безпеку і оборону на 2024-2025 роки[4]

Соціальний захист	
Підтримка соціально незахищених осіб, посилення адресності, удосконалення та ефективність витрат	
419,2 млрд грн	Кошти пенсійному фонду на виплату пенсій будуть враховані у повному обсязі. Буде проведено індексацію пенсій у 2025 році (з 1 березня).
 Трансферт Пенсійному фонду на виплату пенсій враховано з урахуванням збільшених надходжень ЄСВ	237,9 млрд грн
 Допомоги особам, які потрапили у складні життєві обставини, на дітей та малозабезпеченим сім'ям (4,5 млн отримувачів допомоги, 230 тис. малозабезпечених сімей)	127,9 млрд грн
 Виплата пільг і субсидій 2,8 млн домогосподарств	42,3 млрд грн
 Соціальний захист осіб з інвалідністю	6,7 млрд грн
Пріоритети:	Підвищення ефективності:
<ul style="list-style-type: none"> Програми підтримки осіб з інвалідністю, зокрема протезування, - враховано 100% потреби Заходи з підтримки дітей та сімей з дітьми (муниципальна няня, «дитина не одна», патронат) - 3,8 млрд грн (+46% до 2024) 	<ul style="list-style-type: none"> Бездефіцитний бюджет ПФУ Додаткові заходи щодо збільшення доходів ПФУ (зокрема, збільшення надходжень ЄСВ, повернення коштів від АТ Ощадбанк та спрямування залишку коштів Фонду безробіття)

Рис.4. Структура соціального захисту [4]

Попри значні труднощі, з якими стикаються місцеві бюджети під час війни, їхні показники виконання залишаються наближеними до запланованих. Більшість областей змогли забезпечити виконання бюджетних зобов'язань на рівні 27,4% за перший квартал 2024 року. Водночас деякі громади, особливо в прифронтових регіонах, відчувають серйозні проблеми з фінансуванням та скороченням податкових надходжень. Держава втручається, надаючи додаткові кошти для стабілізації таких регіонів та забезпечуючи соціальні виплати..

У 2025 році на медичну сферу передбачається виділити 210,7 млрд грн, що охоплює фінансування програм медичних гарантій та придбання ліків для лікування серйозних захворювань. Освітній сектор отримає 169,3 млрд грн, а на підтримку культурного розвитку та інформаційного простору заплановано 9,6 млрд грн. Уряд також продовжує стимулювати розвиток підприємництва через Фонд розвитку підприємництва та грантові ініціативи для бізнесу. Окремо передбачено 1 млрд грн на проведення гуманітарного розмінування, що має на меті забезпечити безпеку в зонах, які зазнали впливу активних бойових дій. Це

важливий крок для повернення до нормального життя у постраждалих регіонах [4].

У 2025 році планується виділити 1,75 млрд грн для Державного фонду декарбонізації та енергетичної трансформації. Ці ресурси будуть спрямовані на скорочення викидів вуглецю та підвищення енергоефективності, що стане важливим кроком у напрямку екологічного переходу та забезпечить сталий розвиток економіки. Окрім цього, місцеві бюджети отримають додаткову дотацію в розмірі 51,2 млрд грн, що на 17 млрд грн більше порівняно з показниками 2024 року. Ці кошти допоможуть місцевій владі на звільнених територіях відновити економічну активність та покращити рівень життя населення в постраждалих регіонах. Прогноз бюджету на 2025 рік передбачає зниження дефіциту до 19,4% ВВП, порівняно з 20,6% у чинному законі на 2024 рік. Це скорочення відповідає домовленостям з міжнародними партнерами. Щодо державних запозичень для загального фонду, планується залучити 2237,6 млрд грн, з яких 579,2 млрд грн будуть внутрішніми, а 1658,4 млрд грн надійдуть із зовнішніх джерел. Водночас, поки не весь обсяг зовнішнього фінансування підтверджений, що потребує подальшої активної співпраці з міжнародними партнерами [4].

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що плани щодо скорочення бюджетного дефіциту, передбачені в Бюджетній декларації на 2025–2027 роки, свідчать про прагнення до довгострокової фінансової стабільності [2]. Загалом, економічна політика країни спрямована на забезпечення національної безпеки та підтримку розвитку, хоча відновлення економіки залишається основним викликом. У той же час, економічна стратегія України в умовах воєнного стану демонструє здатність держави швидко адаптуватися до нових викликів, концентруючи ресурси на оборону, соціальну підтримку та ключову інфраструктуру. Основними джерелами фінансування стали міжнародна допомога та внутрішні ресурси, що дозволяє підтримувати стабільність в умовах значних труднощів.

Список використаних джерел

1. Бюджетна декларація на 2022 – 2024 роки. URL:<https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%202022-2024%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf> (дата звернення 1.10.2024).
2. Міністерство фінансів України. URL:https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 (дата звернення 1.10.2024).
3. Бюджетна декларація 2025-2027 рік. URL:https://mof.gov.ua/storage/files/2_%20%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1

%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%202025-2027%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf (дата звернення 3.10.2024)

4. Міністерствфінансів України. URL:https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_proekt_derzhbiudzhetu_na_2025_rik_oboronu_kraini_bude_zabezpecheno-4788 (дата звернення 2.10.2024)

5. Радіонов Ю. Формування і виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2669/2585> (дата звернення 1.10.2024).

6. Зеленський М. Особливості формування та використання державного бюджету України в умовах воєнного стану. URL:<http://srd.pdaba.edu.ua:8080/bitstream/123456789/10804/1/Vatamaniuk-Zelinska.pdf>(дата звернення 2.10.2024).

7. Інститут стратегічних досліджень Коментарі експертів. Виконання бюджету в умовах війни: прогноз тенденцій.

8. Державна податкова служба України. URL:<https://cv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-576956.html> (дата звернення 30.09.2024)

Стащук Олена Володимирівна,
доктор економічних наук,
завідувач кафедри-професор кафедри фінансів;
Маслов Роман Юрійович,
здобувач ступеня доктора філософії
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;
Волинський національний університет імені Лесі України

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Податкову систему кожної країни можна розглядати з двох позицій – у вузькому та широкому значенні. У загальному значенні податкова система є елементом державного регулювання та впливу на соціально-економічний розвиток держави, є результатом систематизації усього податкового законодавства країни та формується у результаті прийняття відповідних законодавчо-нормативних актів. У вузькому значенні податкова система кожної країни складається із сукупності чинних податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджетів відповідного рівня.

Разом з тим, як вважають К. Рачковський, Ф. Шнайдер та Й. Венгжин, податкова система повинна відповідати таким критеріям: економічному (ефективне формування фінансових ресурсів держави), суспільному (виявлення суб'єкта-платника податку) та юридичному (передбачає встановлення самого процесу справляння податків) [1].

Важливість формування ефективної системи оподаткування є актуальною в усіх країнах світу, не виключенням стала й Україна. Пандемія коронавірусу, війна росії проти України з 2022 року, набуття Україною статусу кандидата у члени Європейського Союзу – усі ці чинники стали тригерами до необхідності перегляну податкової системи України з урахуванням світового досвіду, особливо досвіду країн євроспільноти.

Формування найбільш ефективної системи оподаткування, що забезпечує досягнення дуального ефекту, зокрема є каталізатором розвитку вітчизняної економіки та забезпечує необхідні обсяги формування фінансових ресурсів бюджету вимагає постійного дослідження та удосконалення. Варто відзначити, що суттєвий внесок у розвиток податкової системи здійснили такі зарубіжні науковці, як С. Бах, Д. Велічковіч, Й. Велічковіч, В. Вержбіцка, Й. Мергальська, А. Сміт, Й. Стігліц та інші. Податки та система оподаткування знаходиться в центрі уваги досліджень таких вітчизняних науковців, як І. Долженко, О. Кириленко, А. Крисоватого, С. Савіцької, М. Самчук та інших.

На сучасному етапі розвитку податкової системи України, доцільно також проаналізувати зарубіжний досвід її функціонування, особливо вагомими для цього є особливості розвитку системи оподаткування країн Європейського

Союзу. Варто відзначити, що податкові системи країн Європейського Союзу є самостійними суб'єктами, що регулюються законодавчо-нормативними актами відповідних країн [1]. Разом з тим, не дивлячись на те, що в цілому податкова система країн ЄС є гармонізована та уніфікована, проте існують різниці у видах податків, податкових ставках, обов'язковості їх сплати в різних країнах-членах ЄС. З огляду на вище зазначене, метою нашої роботи є виявлення особливостей податкових систем країн-членів Європейського Союзу для подальшого їх порівняння.

Так, розглядаючи загалом кількість державних та місцевих зборів, варто відзначити, що в Італії їх налічується 15, у Німеччині – 16, у Франції – 7, у Нідерландах – 9, в Португалії та Іспанії – по 8. Разом з тим в Україні таких податків і зборів встановлено в кількості 11.

Німецька система оподаткування включає такі прямі податки: податок на прибуток, податок на прибуток підприємств, податок на спадщину, податок на передачу нерухомості, комерційний податок, податок на нерухомість, податок на транспортні засоби. До непрямих податків Федеративної Республіки Німеччина належать: податок на додану вартість, податок на страхування, податок на енергію, податок на тютюн, податок на пиво, податок на ігристе вино, податок на електроенергію, податок на алкоголь. Податкова система Німеччини поділяє всіх платників податків на шість класів залежно від отриманого доходу, що свідчить про застосування прогресивної системи оподаткування [2].

Податкова система Франції складається з федеральних та місцевих податків. Так, серед федеральних виокремлюють ПДВ, прибутковий податок з фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, мита та нафтопродукти, акцизи, податок на власність, податок на прибуток від цінних паперів. До місцевих податків ФРН належать туристичний збір, сімейний податок, податок на використання комунікацій, податок на продаж будинків [3; 4].

Податкова система Чехії є достатньо складною, та, як стверджу В. Вержбічка, має низький рівень прозорості. Так, для прикладу, ставка податку на доходи фізичних осіб з 2010 року має майже незмінний характер та становить в межах 21 %. Такий податок є основним у Чехії, проте податкова система цієї країни має у своїй структурі також податок на додану вартість, соціальні внески, медичне страхування, дорожній податок на автомобілі, податок на продаж нерухомості [1; 6; 7].

Система оподаткування Польщі складається з прямих і непрямих податків. Зокрема, до прямих податків належить податок на доходи фізичних осіб (PIT), податок на прибуток підприємств (CIT), податок на спадщину та дарування, податок на цивільно-правові операції (PCC), податок на видобуток певних корисних копалин, сільськогосподарський податок, лісовий податок, тоннажний податок, податок на нерухоме майно, податок на транспортні засоби, єдиний податок на вартість реалізованої продукції (так званий податок на виробництво суден). До непрямих податків належать: податок на додану вартість (ПДВ), акцизний збір, податок на азартні ігри [1; 6].

В світлі вище зазначеного, варто підсумувати, що кожна податкова система країн Європейського Союзу є унікальна, проте гармонізована до устрою функціонування євроспільноти. Разом з тим, структура податкової системи країн-членів Європейської спільноти зумовлена рівнем їх економічного розвитку, рівнем суспільного розвитку, а також політико-правовим устроєм держави. Аналіз вітчизняної системи оподаткування показує, що рівень оподаткування в Україні загалом відповідає середньоєвропейським показникам за таких ставок основних податків, як: ПДВ – 20% (основна ставка), податок і збір з доходів фізичних осіб – 18%, податок на прибуток – 18%. Водночас, податкова система України все ще вимагає удосконалення, зокрема необхідним є забезпечення її стабільності, прозорості та чіткості. Водночас, статус кандидата в члени Європейського Союзу не вимагає обрання чи повне наслідування практики функціонування податкової системи будь-якої з країн-членів ЄС, швидше навпаки – формування такої унікальної вітчизняної системи оподаткування, яка буде відповідати як стратегії розвитку України, так і цілям розвитку Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Raczkowski, K., Schneider, F., Węgrzyn, J. (2020). *Ekonomia systemu podatkowego*. PWN, Warszawa. URL: https://ekonomista.pte.pl/pdf-156783-85036?filename=Konrad%20Raczkowski_.pdf
2. Мельник Я. О. Особливості фінансової системи Федеративної Республіки Німеччини. *Студентський вісник НУВГП : зб. наук. праць*. 2020. Вип. 2(14). С. 95–96.
3. Savitska, S., Pravdiuk, M., Dolzhenko, I., Banera, N., Samchyk, M. (2022). Tax Systems of Ukraine and EU Countries during the Covid-19 Pandemic: Current Status and Pro-spects. *Independent Journal of Management & Production*, 13(3). <https://doi:10.14807/ijmp.v13i3.1906>
4. Bornhofen, M., Bornhofen, M. C. (2022). *Steuerlehre 1. Rechtslage 2022. Auflage 43*. Springer Gabler, Wiesbaden.
5. Analysis of fiscal efficiency of taxation in the system of filling budget funds in Ukraine / O. Stashchuk, A. Boiar, T. Shmatkovska, M. Dziamulych, O. Skoruk, S. Tesliuk, Y. Zintso // *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research*. 2021. Vol. 11, Issue 1, Special Issue XVII. P. 47-51. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/20402/> (дата звернення 18.09.2024 р.)
6. Wierzbicka, W., & Mergalska, J. (2023). SYSTEM PODATKOWY W POLSCE, NIEMCZECH I CZECHACH – ANALIZA PORÓWNAWCZA. *Nauki Ekonomiczne*, 38. [https://doi.org/10.19251/ne/2023.38\(6\)](https://doi.org/10.19251/ne/2023.38(6))
7. Податкова система Чехії. URL: <https://czholding.com.ua/about-cz/podatкова-systema/> (дата звернення 18.09.2024 р.)

Степанова Олена Вікторівна,
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник відділу публічних фінансів;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

МЕХАНІЗМИ РОЗШИРЕННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ

Фінансування охорони здоров'я в умовах війни є складним та динамічним процесом, який вимагає трансформації традиційних підходів до його реалізації, а також балансування між критичними новими потребами та обмеженим фіскальним простором. Здатність системи фінансування галузі адаптуватися до кризових умов, гнучкість в управлінні фінансовими ресурсами галузі дозволить забезпечити її резильєнтність і безперервність надання медичних послуг для населення в період військового стану. Враховуючи роль охорони здоров'я, довоєнну мережу та доступність медичної допомоги, в умовах війни безперервність функціонування галузі стає основоположним для формування суспільної, економічної та інституційної стійкості.

В Україні фінансування охорони здоров'я наразі перебуває під тиском зростання критичних потреб у наданні медичної допомоги, а також зменшення потенціалу фінансування галузі. Пріоритетність витрат на охорону здоров'я в Україні у структурі витрат зведеного бюджету суттєво знизилася з 11,08 % у січні – серпні 2021 року до 5,0 % у січні – серпні 2024 року, що є ознакою військового стану та зазвичай мало місце в усіх країнах, які перебували у воєнному стані. За останніми рекомендаціями ВООЗ, державні витрати на охорону здоров'я необхідно розглядати не як «витрати» держави, а як «державні інвестиції», які підвищують стійкість функціонування суспільства[1]. Виходячи з цих позицій, в Україні держава шляхом державних інвестицій в охорону здоров'я, навіть в умовах воєнного стану, продовжує інвестувати у підтримку капіталу здоров'я та людського капіталу країни.

Недостатність фіскального простору для фінансування медичної галузі в Україні обумовлює зростання фінансового навантаження на населення для оплати медичної допомоги, що в галузі, оскільки збільшує нерівність у доступі до медичних послуг. Так, відповідно до опитування ВООЗ [2] – 88% домогосподарств у 2024 році мали витрати, пов'язані з охороною здоров'я, протягом попередніх трьох місяців, з яких 30% домогосподарств потребували саме оплати медичних послуг. Соціальна інклюзивність в охороні здоров'я в Україні в умовах війни погіршується ускладненням доступу до медичних послуг окремих груп населення, зокрема внутрішньо переміщені особи та населення регіонів близьких до лінії фронту.

Вагомим фактором тиску на фіскальний простір для охорони здоров'я є зростання потреб фінансування відновлення зруйнованої та пошкодженої медичної інфраструктури. За даними Міністерства охорони здоров'я внаслідок

обстрілів та атак з 24.02.2022 по 11.09.2024 року було пошкоджено 1877 медичних закладів, з яких 220 – зруйновані повністю й відновленню не підлягають[3]. За оцінками Світового Банку (станом на кінець 2023 р.) нанесені збитки медичній інфраструктурі оцінюється у 1,4 млрд. дол.США[4]. Повні очікувані втрати охорони здоров'я складають 17,8 млрд. дол. США, а потреби у відбудові та відновленні 14,16 млрд. дол. США протягом наступних десяти років. Слід зауважити, що фактичний нанесений війною рівень руйнувань та пошкоджень системі охорони здоров'я, є вищим, враховуючи неоцінений період 2024 року. Однак навіть такі обсяги потреб у відбудові та відновленні системи охорони здоров'я є надзвичайно високими, оскільки майже втричі перевищують річні бюджетні витрати на фінансування охорони здоров'я в Україні.

У таких умовах, в Україні існує нагальна необхідність розширення фіскального простору для фінансування зростаючих потреб в охороні здоров'я. Механізмами, які можуть бути впроваджені в Україні для збільшення потенціалу фіскального простору є спеціальні соціальні облігації (social bonds) та облігації соціального впливу (social impact bonds) для фінансування системи охорони здоров'я. Випуск спеціальних соціальних облігацій для фінансування охорони здоров'я є ефективним механізмом для залучення необхідного обсягу коштів для покриття зростаючих витрат в охороні здоров'я та часто використовувався для фінансування надзвичайних потреб в різних країнах в кризових умовах та в умовах війни. Впровадження механізму облігацій соціального впливу є фінансовим механізмом, який передбачає укладення державою багатостороннього договору, за яким оплата державою надавачам медичних послуг та інвесторам, у тому числі урядам інших країн та міжнародних організацій знаходиться у взаємозв'язку із досягненням чітко визначених цілей в охороні здоров'я [5]. *Облігації соціального впливу, як механізм фінансування програм в охороні здоров'я матимуть такі переваги:*

- мобілізація додаткових фінансових ресурсів для забезпечення реалізації програм та заходів в охороні здоров'я;
- зменшують тиск на бюджетну систему;
- перерозподіл фінансові ризики на інституційних інвесторів, уряди інших країн, приватну сторону;
- фінансування соціальних програм, які в іншому випадку могли не отримати фінансування в умовах кризових викликів.

Механізмом, який дозволить збільшити фіскальний простір в умовах війни та збільшити бюджетні надходження є адресні цільові податки для фінансування охорони здоров'я (англ. *earmarked health taxes*). Впроваджуючи цільові податки для охорони здоров'я, країни здійснюють інвестиції у соціальну якість, зменшують витрати на медичні послуги та підвищують участь робочої сили в економічній діяльності. Такі податки визначаються також, як механізм прогресивного перерозподілу корисності для здоров'я між різними групами суспільства. Цільові податки для охорони здоров'я можуть стягуватися безпосередньо з компоненту, який здійснює негативний вплив на здоров'я

людини (наприклад, з вмісту обсягу спириту, граму цукру, солі або жирів) або у цілому з продуктів, які містять шкідливий для здоров'я людини компонент. В Україні протягом останніх десяти років також опрацьовується питання доцільності впровадження адресних цільових податків на напої з підвищеним вмістом цукру, опрацьовуються законопроекти. Однак, фактично комплексних рішень наразі не було прийнято.

Для ефективного впровадження адресних цільових податків для охорони здоров'я, як механізму розширення фіскального простору обов'язково доцільно застосовувати принципи цільового резервування, зокрема вилучення загального обсягу податкового надходження або його частки та їх умовне відкладення («резерв») для визначених цілей в охороні здоров'я. На практиці цільове резервування та розподіл забезпечує наочність та транспарентність отриманого обсягу податкових надходжень від адресних цільових податків та бюджетних витрат на фінансування охорони здоров'я, створюючи таким чином прозорий зв'язок між джерелом фінансування та об'єктом витрат [6]. Крім того, необхідно обрати принцип: встановити частку (або повний обсяг) податкових надходжень від адресних цільових податків, яка повинна бути спрямована на видатки на фінансування охорони здоров'я, окремої бюджетної програми або встановити пропорції обсягу коштів, які спрямувати на охорону здоров'я. Для існуючих податків, зокрема акцизів на алкоголь та тютюн, забезпечення орієнтації на охорону здоров'я здійснюється зазвичай шляхом розширення бази оподаткування, підвищення ставок, цільового резервування отриманих доходів [7].

Загалом експерти ООН стверджують, що впровадження адресних цільових податків для охорони здоров'я у середньому в різних країнах дозволило збільшити від 2,5% до 3,5% податкових надходжень за групами доходів та отримати від 0,3% до 0,9% ВВП у 2019 році [8].

Отже, в умовах воєнного стану в Україні існує необхідність розширення фіскального простору для фінансування охорони здоров'я. З цією метою можуть бути розроблені та впроваджені відповідні механізми для фінансування галузі, зокрема, випущені соціальні облігації та облігації соціального впливу, а також запроваджені адресні цільові податки для охорони здоров'я. Впровадження таких механізмів збільшує потенціал розширення фіскального простору для охорони здоров'я, як шляхом отримання додаткових бюджетних надходжень, так і завдяки зменшенню бюджетних потреб на фінансування охорони здоров'я. В умовах високих рівнів дефіциту бюджету та зростання державного боргу, використання додаткових механізмів для фінансування охорони здоров'я може сприяти підвищенню фіскальної стійкості.

Список використаних джерел

1. Strengthening public sector capacity, budgets and dynamic capabilities towards Health for All. Council Brief № 4. *World Health Organization*. 2022. URL:

https://cdn.who.int/media/docs/default-source/council-on-the-economics-of-health-for-all/who_councileh4a_councilbrief4.pdf?sfvrsn=275a7451_5&download=true

2. Health needs assessment of the adult population in Ukraine. Survey report. World Health Organization. April 2024. URL: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/378776/WHO-EURO-2024-6904-46670-75558-eng.pdf?sequence=1>

3. В Україні відновлено майже 900 об'єктів медзакладів, пошкоджених росіянами від початку війни. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/uk/v-ukrayini-vidnovleno-majzhe-900-ob-yektiv-medzakladiv-poshkodzhenih-rosiyanami-vid-pochatku-vijni>

4. Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3) February 2022 – December 2023. World Bank. European Union. United Nations. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf>

5. Katz AS, Brisbois B. Social Impact Bonds as a Funding Method for Health and Social Programs: Potential Areas of Concern. American Journal of Public Health. 2018. № 108(2). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5846579/>

6. Cashin Ch., Sparkes S., Bloom D. Earmarking for health: from theory to practice. Health Financing Working Paper. 2017. № 5. World Health Organization. URL: <https://iris.who.int/handle/10665/255004>

7. Colin C., Melo G., Brys B. The place for health taxes in the wider fiscal system. Health taxes : policy and practice. World Health Organization. 2023. pp. 23-55. URL: <https://doi.org/10.1142/q0365>

8. Health Taxes. General Issues in Designing Health Taxes. Committee of Experts on International Cooperation in Tax Matters Twenty-sixth session. Department of Economic and Social Affairs. United Nation. 2023. URL: <https://financing.desa.un.org/document/crp21-health-taxes-chapter-4-general-issues-designing-health-taxes-0>

Страшна Інна Олександрівна,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»;
науковий керівник:
Ковернінська Юлія Вікторівна,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту**

ДЕРЖАВНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ

Фінансове інвестування під час війни є одним із найбільш ризикованих економічних напрямків, що потребує підтримки стабільності через державну інвестиційну політику, особливо для країн, як-от Україна, яка стикається з численними економічними й безпековими проблемами. Військовий конфлікт призвів до руйнування інфраструктури, втрат виробничих потужностей і значного відтоку інвестиційного капіталу. За даними Міністерства фінансів України [1], обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну скоротився з 6687 млрд доларів у 2021 році до 1152 млрд доларів у 2022 році та 4247 млрд доларів у 2023 році, що свідчить про серйозний вплив війни на інвестиційний клімат.

Війна створює чимало викликів як для інвесторів, так і для компаній. Постійні зміни курсу долара, інфляційний тиск і ризики військових дій, такі як обстріли чи ракетні атаки, суттєво впливають на інвестиційну діяльність. Додаткові труднощі забезпечують через нестабільність банківських правил і зміни в законодавстві щодо виведення коштів, що ускладнює процес фінансового планування. У таких умовах інвесторам варто бути особливо уважними до змін у фінансовій та регуляторній сфері.

Незважаючи на складні умови, деякі сектори економіки, як-от оборона, інформаційні технології та енергетика, демонструють зростання і залишаються привабливими для інвесторів. Згідно з даними Державної служби статистики України, у 2023 році реальний ВВП зріс на 5,3%. Це стало значним досягненням після глибокого спаду у 2022 році на 28,8%, що свідчить про відновлення економіки в умовах активних бойових дій та високих безпекових ризиків [2]. Підтримка через державні програми, міжнародні фінансові ресурси та високий попит на інновації сприяють розвитку навіть у кризових ситуаціях.

З початком повномасштабної війни Україна кардинально змінила свої погляди на визначення та перелік пріоритетних галузей економіки. Якщо раніше пріоритет надавався галузям, спрямованим на задоволення суспільних потреб у високотехнологічній, конкурентоспроможній, екологічно чистій продукції та якісних послугах [3], то в сучасних реаліях виділяються галузі, що забезпечують життєдіяльність громадян і зміцнюють обороноздатність держави, стають надзвичайно важливими. Державні програми сприяють розвитку цих галузей через субсидії, кредитування та сприятливі податкові умови для інвесторів.

Серед таких секторів:

- мілітарі-тек (високотехнологічне озброєння);
- металургія, гірнича промисловість і машинобудування;
- сільське господарство та харчова промисловість;
- ІТ сектор і стартапи [4].

Особливу увагу буде приділено підтримці енергетики, роздрібною торгівлі, житлово-комунального господарства та виробництв, які працюють за мобілізаційними замовленнями [5]. Якщо всі інші сектори в Україні до війни ефективно розвивалися, то військово-технічний є новою галуззю у фокусі розвитку держави. Сьогодні Україна виступає як великий випробувальний полігон: продукція військового призначення розробляється, виготовляється і відразу ж випробовується в дії. Більше того, питання безпеки будуть пронизувати всі сфери суспільного життя навіть після війни. За словами Міністра економіки України Юлії Свириденко, «це зараз наш головний пріоритет, виходячи з тієї реальності, яка є» [4].

У часи війни військові облігації стали одним з небагатьох інвестиційних інструментів, але їх слід розглядати лише як частину загальної стратегії держави із залученням інвестиційних ресурсів. Незважаючи на те, що перелік операцій з цінними паперами був розширений, ринок капіталу України все ще залишається обмеженим. Для інвесторів з капіталом менше 100 тисяч грн основними варіантами залишаються банківські депозити та облігації, зокрема військові облігації (ОВДП).

Ці облігації, які були введені в обіг згідно з Постановою КМУ № 156 [6], доступні в гривні, доларах і євро. Вони мають різні терміни обігу та ставки доходності, які фіксуються Міністерством фінансів України. Основними покупцями військових облігацій є юридичні особи, зокрема банки, які пропонують своїм клієнтам можливість для інвестування.

Після 24 лютого 2022 року, коли війна стала реальністю для багатьох українців, значно зросла активність населення в інвестуванні в військові облігації. Це стало доступним способом підтримки держави. Придбати ці облігації можуть фізичні та юридичні особи, а також іноземні інвестори через ліцензовані фінансові установи та банки. Крім того, фізичні особи можуть здійснювати покупки через мобільний застосунок «Дія». Кошти, отримані від продажу військових облігацій, направляються до державного бюджету України і використовуються для фінансування соціальних та оборонних потреб під час війни.

Зважаючи на складні умови, завдяки державним ініціативам, зокрема тим, що спрямовані на цифровізацію інвестиційних процесів, інвесторам вдалося частково мінімізувати ризики. Наприклад, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) і Національний банк України (НБУ) запровадили ряд нововведень для спрощення фінансових процедур. Серед них — полегшення процедури ідентифікації осіб при купівлі державних облігацій, що робить доступ до ринку легшим для інвесторів. Крім того, для нерезидентів спростили процеси

придбання цінних паперів, що відкриває нові можливості для залучення іноземного капіталу в українську економіку [7].

Одним із ключових кроків стало об'єднання підходів до обліку цінних паперів резидентів і нерезидентів на агрегованих рахунках депозитарних установ, що забезпечує більшу прозорість та ліквідність на ринку. Важливими є також ініціативи щодо цифровізації інвестиційних послуг — електронний документообіг та можливість проведення загальних зборів дистанційно суттєво спрощують операційні процеси для інвесторів [7].

Ці кроки спрямовані на мінімізацію ризиків для інвесторів, полегшуючи доступ до фінансових інструментів, підвищуючи прозорість ринків і знижуючи адміністративні бар'єри, що є ключовими факторами для підтримки інвестиційної активності в умовах військової нестабільності. Хоча ризики залишаються, інвестори, які обирають правильну стратегію, можуть отримати прибуток навіть у таких важких умовах. Вдале об'єднання стратегічного підходу та державної підтримки може стати ключовим фактором успіху в інвестуванні під час війни.

Війна в Україні створює серйозні виклики для державної інвестиційної політики, значно підвищуючи ризики та обмежуючи доступні інструменти. Попри численні військові втрати та руйнування інфраструктури економіка України продовжує демонструвати стійкість і здатність до відновлення. Важливо зазначити, що інвестиції в обороноздатність країни не лише підтримують економіку, але й зміцнюють національну безпеку, залишаючись важливою складовою державної стратегії.

У такій ситуації стратегічний підхід до інвестування може забезпечити не тільки фінансову вигоду, а й сприяти відновленню та стабільності країни. Підтримка з боку держави, міжнародних фінансових установ та зростаючий попит на інновації створюють сприятливе середовище для інвестування. Водночас за даними Міністерства фінансів України, у першому півріччі 2024 року обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну склав приблизно 2960 мільйонів доларів США [1]. Цей показник свідчить про наявність певного інтересу з боку міжнародних інвесторів, незважаючи на виклики, що стали перед економікою країни. Спільні зусилля держави та бізнесу можуть стати запорукою успіху в післявоєнному відновленні України, допомагаючи реалізувати потенціал країни на міжнародній арені.

Отже, післявоєнне відновлення потребуватиме активної участі інвесторів, готових працювати в умовах ризиків та невизначеності. Це може призвести до створення більш стійкої та інноваційної економіки України, що стане основою для майбутнього процвітання.

Список використаних джерел

1. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення 08.10.2024).

2. Коментар Національного банку щодо зміни реального ВВП у 2023 році. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realnogo-vvp-u-2023-rotsi> (дата звернення 08.10.2024).

3. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць: Закон України від 06.09.2012р. № 5205-VI: втрата чинності від 27.07.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5205-17#n10> (дата звернення 08.10.2024).

4. Уряд робить ставку на розвиток чотирьох пріоритетних галузей, які стануть локомотивом для відновлення української економіки. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-robyt-stavku-na-rozvytok-chotyrokhpriortetnykh-haluzei-iaki-stanut-lokomotyvom-dlia-vidnovlennia-ukrainskoi-ekonomiky-iuliiia-svyrydenko> (дата звернення 08.10.2024).

5. Мінекономіки визначило пріоритетні галузі, що потребують особливої підтримки під час війни. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=cdbccfec-285d-43b0-9068-28876b470d45&title=MinekonomikiViznachiloPrioritetniGaluzi-SchoPotrebuiutOsobliivoiPidtrimkiPidChasViini> (дата звернення 08.10.2024).

6. Про випуск облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації»: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.02.2022 р. № 156: станом на 9 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 08.10.2024).

7. Відновлення фондового ринку: позитив для інвесторів та ризику для держзапозичень. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3547626-vidnovlenna-fondovogo-rinku-pozitiv-dla-investoriv-ta-riziki-dla-derzzapozicen.html> (дата звернення 08.10.2024).

*Суммар Дмитро Володимирович,
здобувач ступеня доктора філософії;
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Державне регулювання фінансового забезпечення агропромислових підприємств є критично важливим аспектом розвитку аграрного сектору економіки. В умовах глобалізації та нестабільності фінансових ринків, забезпечення фінансування сільського господарства стає одним із пріоритетів державної політики. Належне фінансове забезпечення дозволяє агропромисловим виробникам реалізувати інноваційні технології, модернізувати виробництво, підвищити конкурентоспроможність та забезпечити продовольчу безпеку країни. У зв'язку з цим важливо дослідити механізми, які сприяють ефективному державному регулюванню фінансових потоків у агропромисловому комплексі.

Вони базується на наборі взаємозалежних фінансово-економічних інструментів, форм, важелів і методів впливу на процес розширеного відтворення, враховуючи цілі та інтереси учасників економічних відносин. Як зазначає С. Юрчишина державне регулювання економіки акумулює дві групи методів: прямі й непрямі. Перші включають адміністративні й правові; другі – фінансово-економічні – бюджетно-податкове, грошово-кредитне й цінове регулювання. З огляду на особливості виробництва, фінансове регулювання агропромислового сектору економіки слід розглядати як цілеспрямований вплив на потенціал господарюючих суб'єктів, що передбачає застосування спеціалізованого механізму регулювання, яке має на меті підвищення прибутковості підприємств, збільшення доходів державного бюджету та забезпечення конкурентоспроможності продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках [6].

Формування державної фінансової політики, включаючи регулювання бюджетних доходів і витрат, дефіциту бюджету, державного боргу та валютного курсу, відбувається з урахуванням ряду зовнішніх факторів. Воно спрямовано на підвищення інвестиційної привабливості країни для міжнародного капіталу, збільшення конкурентоспроможності національних товарів на світових ринках, а також на виконання рекомендацій міжнародних фінансових організацій для залучення необхідного обсягу кредитування. Співставлення елементів фінансової архітектоніки формуються з урахуванням державних та ринкових методів впливу на соціальні та економічні процеси. Удосконалення фінансової політики повинно відбуватися з урахуванням структурних особливостей національної економіки та супроводжуватися пошуком балансу між державними і саморегулюючими механізмами [4].

Ринкова економіка має своє унікальне конкурентне середовище та товарне виробництво, здатна, з одного боку, максимально ефективно задовольнити зростаючі потреби суспільства в умовах обмежених економічних ресурсів. Однак, з іншого боку, вона виявляється недостатньо ефективною та гнучкою для вирішення багатьох вітчизняних економічних проблем. Основні соціальні проблеми має вирішувати держава через систему державних установ та бюджетних організацій, які здійснюють функції регулювання економіки загалом і агропромислового комплексу зокрема [2].

У сучасних умовах, коли країна стикається з високою невизначеністю, особливо важливо забезпечити фінансову стабільність. Ключовими завданнями фінансового регулювання під час воєнного стану є ефективне фінансування зростаючого дефіциту державного бюджету та створення довіри до фінансового ринку. Для цього необхідно впроваджувати додаткові фінансові гарантії, які допоможуть знизити ризики та зміцнити економічну ситуацію [3].

Актуально зауважує В. Пасічник, що державне фінансове регулювання сьогодні відіграє важливу роль у забезпеченні економічного розвитку як у країнах з розвинутою економікою, так і в трансформаційних. Воно підтримує сукупний попит, що є критично важливим для зростання. Ключовими напрямками економічної політики у розвинутих країнах є адаптивне грошово-кредитне регулювання, структурні зміни у фінансовій системі, а також досягнення бюджетного балансу протягом економічного циклу. Здатність бюджетного стимулювання економіки значною мірою залежить від динаміки показників боргової стійкості і тривалості економічних спадів. Для довгострокового економічного розвитку важливими є технологічні інновації, фактори виробництва, інституційна структура та рівень інтеграції національної економіки в глобальні процеси [4].

Особливу увагу варто приділити агропромисловим підприємствам, які відіграють стратегічну роль у забезпеченні продовольчої безпеки та стабільності національної економіки.

Фінансовий стан підприємств аграрного сектора в значній мірі залежить від обсягу державної підтримки, яка є необхідною не лише через специфіку галузі, але й через кілька особливостей. Серед них – низька купівельна спроможність населення, що обмежує можливості підвищення цін на продукцію; відставання України від інших країн у науково-технічному прогресі та впровадженні новітніх технологій; постійна потреба в інвестиціях; недостатньо розвинута інфраструктура сільських територій і дисбаланс цін між сільськогосподарською та промисловою продукцією [1].

Розглядаючи основні аспекти державного регулювання фінансового забезпечення агропромислових підприємств установлено, що воно забезпечує стабільність фінансових потоків через механізми субсидування та дотацій. За рахунок цього зменшуються ризики та гарантується безперервність виробництва. Доволі важливим і перспективним напрямом вбачаємо створення стабільної системи програм пільгового кредитування, які дадуть змогу

модернізувати виробництво до вимог сталого розвитку. Враховуючи мінливість поточного економічного середовища необхідно створювати резерви та фонди для реагування на економічні кризи, що сприятимуть збереженню стабільності у складних фінансово-виробничих умовах. Політика держави у сфері регулювання цін і підтримки локальних виробників забезпечує агропромисловим підприємствам кращі умови для конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Погоджуємося з висновками Л. Тулуша, С. Леонтовича, О. Радченко, що фінансова складова в галузях економіки, що забезпечують безпеку, вимагає детальної оцінки, визначення обсягів і системного відображення в єдиній стратегії, з урахуванням кореляцій та взаємозв'язків з іншими елементами, адже війна спровокувала зменшення продовольчих запасів та докорінно трансформувала державу й її фінансову систему, змінила основи фінансового планування і чинні індикатори фінансової безпеки, виходячи за межі суто фінансової політики, вплинула на всі аспекти національної та світової безпеки [5].

Отже, ефективне державне регулювання фінансового забезпечення агропромислових підприємств є необхідною умовою для стабільного розвитку даної сфери в Україні. Упровадження інноваційних фінансових інструментів, підтримка малих і середніх фермерських господарств, а також зміцнення фінансових інститутів можуть суттєво підвищити рівень інвестицій у сільське господарство. Синергія між державою, фінансовими установами та виробниками забезпечить сталий розвиток агропромислового комплексу, що, у свою чергу, сприятиме економічному зростанню та соціальному добробуту країни.

Список використаних джерел

1. Вдовенко І. С. Державне регулювання фінансових механізмів забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. *Економіка і суспільство*. 2018. № 17. С. 513-517. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-75>.
2. Макух Т. О. Особливості державного регулювання фінансового забезпечення підприємств хлібопекарної галузі. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 235-241.
3. Маслій О. А., Глушко А. Д. Державне фінансове регулювання як інструмент мінімізації загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 2 (02). С. 125-130.
4. Пасічник В. А. Державне фінансове регулювання економічного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 21. С. 72-78.
5. Тулуш Л. Д., Леонтович С. П., Радченко О. Д. Державне регулювання фінансової безпеки в умовах воєнного стану. 2022. С. 331-338. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-41>.

6. Юрчишина С. І. Фінансова складова в системі державного регулювання розвитку підприємств агропромислового комплексу України. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27. № 4. С. 118-123.

*Тарнавський Олександр Володимирович,
здобувач ступеня доктора філософії;
Національний університет «Києво-Могилянська Академія»*

ЗАСТОСУВАННЯ ГІБРИДНОЇ МОДЕЛІ ДЛЯ ОЦІНКИ НЕСТАНДАРТНИХ ОПЦІОНІВ

Облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) є одним з основних видів активів, що утримують українські банки. Серед усіх ОВДП, випущених Міністерством фінансів України, виділяються ОВДП з індексованою вартістю, виплата за якими залежить від зміни курсу USD/UAH між датою випуску та датою погашення цих інструментів. Частка опціонів, вбудованих в ОВДП з індексованою вартістю, у валових активах державних банків України є вагомою. Наприклад, для Приватбанку вона становить 11% [1] та 17% для Укркресімбанку [2] за даними звітів за 2022 рік. Таким чином, різкі коливання вартості цих інструментів можуть становити загрозу для достатності капіталу та платоспроможності фінустанов. З іншого боку, вбудовані опціони є доволі складними до оцінки, адже поєднують у собі одночасно характеристики декількох типів опціонів. Вбудований опціон складає більше 40% вартості загального портфеля індексованих ОВДП банків [3]. Тому оцінка та управління ризиками цих інструментів потребує особливої уваги.

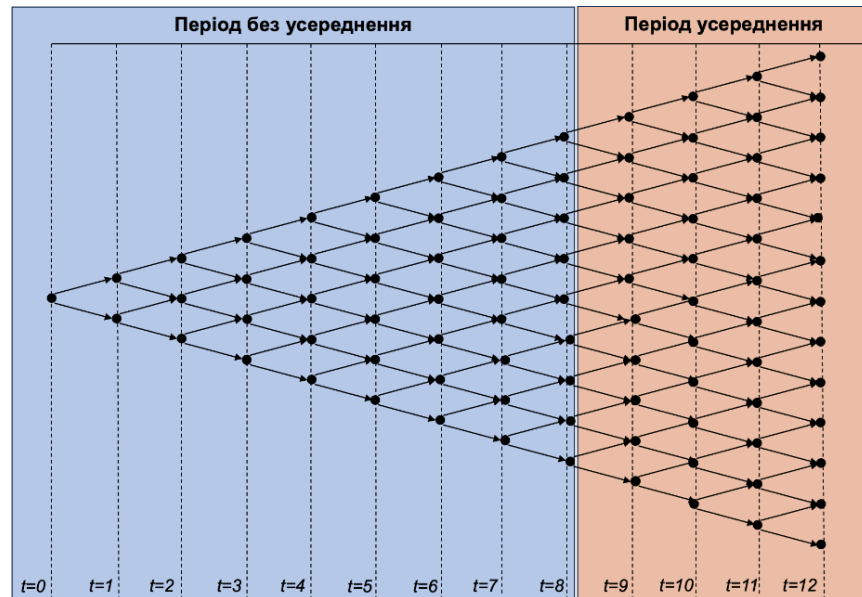
Доречно побудувати гібридну модель, яка враховуватиме усереднення курсу USD/UAH лише у останній місяць перед погашенням опціону та не потребуватиме додаткових припущень. *Для побудови цієї моделі варто розділити майбутню динаміку базового активу на дві частини:*

1. *Період, у якому не відбувається усереднення.* У цьому періоді будуть майбутні значення курсу USD/UAH, які не враховуються у формулі розрахунку виплати опціону. Проте, цей період є визначальним для ціни базового активу, з якої починається усереднення.

2. *Останній місяць дії опціону.* У цей період відбувається усереднення, а в кінці – виконання опціону. У цей час опціон стає *азійським* (опціоном, у виплаті якого враховується середнє арифметичне значення ціни базового активу).

У перший період динаміку базового активу можна описати за допомогою стандартного біноміального дерева, а другий – за допомогою моделі Халла-Уайта [4]. Далі, поєднавши ці два підходи можна визначити справедливую вартість опціону, що вбудований у ОВДП з індексованою вартістю. Схематично

таку двоетапну біноміальну модель зображено для вбудованого опціона, що має термін до виконання 3 місяці, на рис. 1.

Рис. 1. Схема біноміального дерева гібридної моделі для тримісячного опціона з часовим кроком один тиждень

Джерело: побудовано автором

Доречно порівняти результати трьох підходів: моделі Гармана-Колхагена, що застосовується НБУ з додатковими припущеннями; методу Монте Карло, що враховує усереднення у останній місяць; описаної гібридної моделі. Для цього було обрано 3 вбудованих опціони з різними строками до виконання та цінами виконання. Вхідні дані оцінки опціонів наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Вхідні дані для оцінки вбудованих опціонів

ОВДП	UA4000188221	UA4000196752	UA4000196455
Дата оцінки	01.01.2024	01.01.2024	01.01.2024
Курс USD/UAH	38.00	38.00	38.00
Страйк опціона	14.75	27.22	25.71
Строк до погашення, рік	0.75	3.00	7.16
Безризикова ставка у UAH	15.77%	17.80%	13.86%
Безризикова ставка у USD	4.99%	3.98%	3.80%

Джерело: НБУ[5], Казначейство США [6]

Для оцінок за гібридною моделлю використано параметр h моделі Халла-Уайта на рівні 0.01. Результати оцінок за різними моделями наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Порівняння результатів оцінки гібридної моделі з результатами інших моделей оцінки вбудованих опціонів

ОВДП	Строк до виконання, р.	Курс виконання	Модель НБУ	Монте Карло	Стандартна похибка Монте Карло	Гібридна модель
UA4000188221	0.75	14.75	23.50	23.28	0.017	23.33
UA4000196752	3.00	27.22	17.78	17.50	0.034	17.59
UA4000196455	7.16	25.71	19.43	19.31	0.046	19.32

Джерело: дані НБУ, розрахунки автора

З таблиці видно, що модель НБУ дає найвищі оцінки, проте вартість жодного опціону не входить у межі 99% довірчого інтервалу Методу Монте Карло. Гібридна ж модель дає оцінки ближчі до методу Монте Карло. Але перевагою гібридної моделі над методом Монте Карло є наявність точної оцінки без статистичної похибки.

Список використаних джерел

1. Фінансова звітність АТКБ "Приватбанк" за 2022 р. *Офіційний веб-сайт АТКБ "Приватбанк"*. URL: https://static.privatbank.ua/files/dod1_01052023_2022.pdf (дата звернення: 02.09.2024).
2. Фінансова звітність АТ "Державний експортно-імпортний банк України" за 2022 р. *Офіційний веб-сайт АТ "Державний експортно-імпортний банк України"*. URL: <https://www.eximb.com/assets/files/download/a1-1-2-stand-alone-fs-exim-2022-encrypt.pdf> (дата звернення: 02.09.2024).
3. Тарнавський О. Державні боргові інструменти з вбудованими деривативами в Україні: аналіз ризиків. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2024. Вип. 1 (74) 2024. С. 150–155.
4. Hull J. C., White A. D. Efficient Procedures for Valuing European and American Path-Dependent Options. *The Journal of Derivatives*. 1993. Vol. 1, no. 1. P. 21–31. URL: <https://doi.org/10.3905/jod.1993.407869> (date of access: 09.09.2024).
5. Крива безкупонної дохідності, побудована за гривневими ОВДП (модель Свенссона). *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/ovdp/fair-value> (дата звернення: 01.04.2024).
6. Казначейство США. Статистика процентних ставок за казначейськими облигаціями США. URL: <https://home.treasury.gov/policy-issues/financing-the-government/interest-rate-statistics> (дата звернення: 01.04.2024).

*Теліщук Мирослава Миколаївна,
старший викладач кафедри економічної
політики та сталого розвитку;
Купріянова Анастасія Олександрівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
Державний податковий університет*

СТАБІЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема стабільності національної валюти набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану, коли економіка країни зазнає значних потрясінь. Воєнний стан суттєво посилює ризики для стабільності національної валюти, оскільки конфліктні ситуації призводять до порушень у зовнішній торгівлі, скорочення інвестицій та збільшення бюджетних витрат на оборону. У такій ситуації девальвація стає закономірним наслідком зростання економічних дисбалансів. Під час війни економічні умови стають нестабільними, і уряд змушений вдаватися до нестандартних заходів для підтримки фінансової системи, що лише поглиблює кризові явища. Тому проблема девальвації гривні під час воєнного стану є надзвичайно важливою, оскільки вона напряму впливає на фінансову стабільність країни та добробут її населення.

Девальвація гривні являє собою процес зниження вартості національної валюти відносно іноземних валют, що може мати серйозні економічні наслідки для країни. Серед основних наслідків девальвації можна виділити зростання цін на імпортовані товари, що призводить до інфляції, а також зниження купівельної спроможності громадян. Для бізнесу це може обернутися збільшенням витрат на закупівлю матеріалів та сировини за кордоном, що знижує конкурентоспроможність товарів на внутрішньому ринку. Крім того, девальвація ускладнює обслуговування зовнішніх боргів, оскільки виплати за кредитами в іноземній валюті стають дорожчими [3].

Девальвація гривні під час воєнного стану спричиняється кількома ключовими факторами, кожен з яких має свій значний вплив на економічну стабільність країни. Одним із основних факторів є різке зниження експортних надходжень. За даними Міністерства економіки України, обсяги експорту впали на 35% у грошах, за масою – на 38,4%, порівняно з довоєнними показниками через втрату ключових торгових партнерів і численні логістичні обмеження. Блокування портів, руйнування транспортної інфраструктури та зупинка підприємств у зоні бойових дій ускладнили процес постачання товарів за кордон. Відповідно, це призводить до значного дефіциту іноземної валюти на внутрішньому ринку, що створює тиск на гривню та підвищує ймовірність її девальвації [8].

Значною мірою на стабільність національної валюти впливає і зростання державних витрат на оборону. Згідно з даними Міністерства фінансів, у 2023 році

на оборону було виділено в обсязі 40,5% ВВП загального бюджету країни, що значно перевищує довоєнні витрати. Це різке збільшення фінансування військових потреб веде до суттєвого зростання бюджетного дефіциту, який на 2022 рік вже досяг 914 701,7 млн грн. Для покриття цього дефіциту уряд змушений звертатися до емісії грошей або зовнішніх запозичень, що підвищує ризики інфляції та, відповідно, тисне на гривню [5].

Іншою значною проблемою є зменшення обсягів іноземних інвестицій. Під час воєнного стану інвестори уникають високих ризиків, тому капітал масово виводиться з країни. Це суттєво знижує рівень валютних надходжень, необхідних для підтримки стабільності гривні. Відсутність інвестицій призводить до втрати важливих джерел капіталу, які могли б допомогти стабілізувати економіку в умовах війни.

Додатковим фактором є коливання валютного ринку, яке спричиняє різке збільшення попиту на іноземну валюту. В умовах нестабільності громадяни та бізнес активно купують іноземну валюту для захисту своїх активів. Це створює серйозний тиск на валютний ринок, адже при зниженні пропозиції валюти через скорочення експорту та інвестицій попит на неї різко зростає. За даними НБУ, протягом 2022-2023 років попит на іноземну валюту зріс на понад 30%, що спричинило додаткові ризики для гривні. Такий дисбаланс на ринку валют підсилює девальваційний тиск і сприяє подальшому ослабленню національної валюти [6].

Сукупність цих факторів – від падіння експорту до зростання бюджетного дефіциту та відтоку капіталу – створює стійкі передумови для девальвації гривні під час воєнного стану. Економічна та фінансова система країни опиняється під значним тиском, що підвищує ризик довготривалих негативних наслідків для стабільності національної валюти.

Девальвація гривні під час воєнного стану має серйозні економічні та соціальні наслідки, що відчутно впливають як на населення, так і на бізнес. Одним із найважливіших наслідків є інфляція, яка виникає через зростання цін на імпортовані товари. Оскільки значна частина продукції, зокрема пальне, техніка та медикаменти, ввозиться з-за кордону, знецінення гривні автоматично робить ці товари дорожчими. За даними Національного банку України, у 2022 році інфляція досягла рівня 26,6%, що значно перевищує довоєнні показники. Це призводить до підвищення цін на товари першої необхідності, збільшуючи тягар для пересічних громадян [4].

Девальвація також має значний вплив на купівельну спроможність населення, оскільки зростання цін на товари та послуги знижує реальні доходи громадян. У 2022 році, реальні доходи населення скоротилися на 14,1% порівняно з попереднім роком. Це призводить до зниження рівня життя, оскільки громадяни змушені витратити більше коштів на базові потреби, а можливості для заощаджень і додаткових покупок скорочуються. Водночас девальвація посилює соціальну нерівність, оскільки найбільше страждають малозабезпечені верстви населення, які мають менший доступ до ресурсів для захисту своїх доходів [6].

Фінансова стабільність бізнесу, зокрема малого і середнього, також суттєво погіршується через девальвацію. Витрати на імпорту сировину та матеріали зростають, що збільшує собівартість продукції та знижує рентабельність підприємств. За даними Федерації роботодавців України, до 60% підприємств малого та середнього бізнесу зіткнулися з суттєвими фінансовими труднощами внаслідок зростання цін на імпортовану продукцію та матеріали. Девальвація також ускладнює доступ до кредитних ресурсів, оскільки підвищуються відсоткові ставки, що обмежує можливості для інвестицій та розвитку бізнесу [7].

Ще одним важливим наслідком є зростання боргового навантаження на державу, особливо щодо обслуговування зовнішнього боргу. Більшість державних боргових зобов'язань деноміновані в іноземній валюті, що робить їх обслуговування дорожчим у разі знецінення гривні. У 2023 році, за даними Міністерства фінансів, сукупний державний борг України досяг 5,519 трильйона гривень. При цьому обслуговування зовнішнього боргу у валюті стало набагато складнішим через девальвацію гривні, що змушує уряд шукати додаткові джерела фінансування для виплат за борговими зобов'язаннями. Це може призвести до зростання податкового навантаження на бізнес і населення або ж до необхідності подальших запозичень, що створює замкнене коло боргового тиску на економіку [1].

Таким чином, девальвація гривні має комплексний вплив на економіку країни, посилюючи інфляційні процеси, знижуючи купівельну спроможність населення, погіршуючи фінансову стійкість бізнесу та ускладнюючи обслуговування державного боргу. Ці процеси взаємопов'язані та потребують ретельного управління для мінімізації довготривалих наслідків для національної економіки.

Під час воєнного стану стабілізація гривні є складним, але необхідним завданням для забезпечення економічної стійкості країни. Одним із можливих сценаріїв для стабілізації є залучення фінансової підтримки від міжнародних інституцій, таких як МВФ, Світовий банк та Європейський Союз. Ці організації можуть надавати як кредити, так і гранти, що дозволяє Україні поповнювати валютні резерви та зменшувати тиск на гривню. Наприклад, нещодавні домовленості з МВФ передбачають надання Україні до \$15,6 мільярдів у вигляді фінансової допомоги, що суттєво підтримає економіку в період нестабільності [2].

Іншим ключовим інструментом є жорстка монетарна політика. У цьому контексті Національний банк України має контролювати грошову масу, обмежуючи грошову емісію, щоб уникнути інфляційного тиску. Вже в 2022 році НБУ підвищив облікову ставку до 25%, що є одним із кроків для стримування інфляції та стабілізації валютного курсу. Одночасно важливим є збереження стабільності на валютному ринку, щоб уникнути різких коливань курсу, які можуть підірвати довіру до гривні.

Ще одним напрямом стабілізації є підтримка експорту. Враховуючи обмеження логістики та втрату традиційних ринків через війну, надзвичайно важливо стимулювати виробництво для експорту та знаходити нові ринки збуту, зокрема в країнах ЄС, з якими торговельний оборот України вже перевищує 40% від загального експорту. Підтримка експортерів шляхом надання податкових пільг чи субсидій допоможе збільшити валютні надходження, що сприятиме стабільності гривні [6].

Залучення інвестицій також відіграє значну роль у довгостроковій стабілізації гривні. Для цього необхідно створювати сприятливий інвестиційний клімат через проведення реформ у сферах судової системи, податкового адміністрування та дерегуляції бізнесу. Відновлення довіри інвесторів, навіть у складний воєнний час, може стати рушійною силою для відновлення економіки. Наприклад, стабільний приплив прямих іноземних інвестицій може суттєво підтримати гривню, забезпечивши стабільність на валютному ринку і покращивши макроекономічну ситуацію в країні.

Отже, ризики девальвації гривні під час війни мають глибокі структурні корені та вимагають комплексного підходу для мінімізації наслідків. Для стабілізації ситуації потрібні як зовнішня фінансова підтримка, так і внутрішні заходи: жорстка монетарна політика, підтримка експорту та залучення інвестицій. Кредити та гранти міжнародних організацій, такі як допомога від МВФ і ЄС, можуть забезпечити необхідну фінансову подушку, тоді як реформи у сфері податкової політики та управління допоможуть відновити довіру інвесторів і зміцнити макроекономічну стабільність.

Список використаних джерел

1. Держборг України у 2023 році зріс на 30,4%, до нового історичного максимуму. Економічна правда: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/01/30/709305/> (дата звернення: 03.10.2024).
2. Україна й МВФ домовилися про 5-й перегляд програми EFF на майже \$16 млрд – Шмигаль. Острів: веб-сайт. URL: <https://www.ostro.org/news/ukrayina-j-mvf-domovylysyua-pro-5-j-pereglyad-programy-eff-na-majzhe-16-mlrd-shmygal-i490217> (дата звернення: 04.10.2024).
3. Макроекономіка: базовий курс: навч. посіб. / І.Й. Малий та ін. Київ, 2016. 254 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Faculty_of_Economics_and_Administration/kmdu%20fetau/Publications/PosD196bnik_52012817_0329.pdf (дата звернення: 05.10.2024).
4. Інфляційний звіт січень 2023 року. Національний Банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q1.pdf?v=9 (дата звернення: 05.10.2024).
5. Буряченко А. Є., Болдова А. А., Москаленко Н. В., Фінансування дефіциту державного бюджету: маневреність у контексті управління державним боргом. Економіка та суспільство. 2023. № 53. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-31> (дата звернення: 06.10.2024).

6. Річний звіт 2023. Національний Банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023.pdf (дата звернення: 04.10.2024).

7. Понад 60% представників мікро-, малого й середнього бізнесу констатують суттєве погіршення економічних та фінансових показників. Укрінформ: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3901921-vijna-romitno-vplinula-na-robotu-ponad-60-ukrainskogo-biznesu.html> (дата звернення: 07.10.2024).

8. Україна в 2022 році експортувала майже 100 млн тонн товарів. Міністерство економіки України: веб-сайт. URL: [https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1487b1f5-eeb7-4946-b9c8-3370f20568a2&title=Ukraina V2022-RotsiEksportovala](https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1487b1f5-eeb7-4946-b9c8-3370f20568a2&title=Ukraina%2022-RotsiEksportovala) (дата звернення: 07.10.2024).

Тимошук Лілія Миколаївна,
*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».*

науковий керівник:
Федина Віта Віталіївна,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна в Україні призвела до значних і непередбачуваних змін як у економічній, так і у фінансовій сферах. Робота банківських установ у період воєнного стану тісно пов'язана з різноманітними ризиками, серед яких ключову роль відіграє кредитний ризик. Збитки від кредитного ризику можуть вплинути не тільки на фінансову стійкість окремих банків, але й на загальну стабільність банківської системи. Дієві стратегії управління ризиками дозволяють фінансовим установам адаптуватися до складних умов та уникати системних ризиків, що можуть призвести до серйозних наслідків для економіки.

Кредитний ризик характерний для всіх аспектів банківської діяльності, а його наслідки залежать від діяльності емітентів, позичальників або контрагентів. Цей ризик виникає щоразу, коли комерційний банк обіцяє надати фінансування, здійснює кредитування, інвестує кошти або будь-яким іншим способом бере на себе зобов'язання відповідно до укладеного контракту [1]. Насамперед, він залишається основним джерелом проблем для банків не тільки в Україні, але і у світі, тому, банківські установи усвідомлюють важливість процесу ефективного управління кредитним ризиком, що включає ідентифікацію, вимірювання, оцінку, моніторинг та контроль ризиків. Це передбачає виявлення потенційних факторів ризику, оцінку певних наслідків, спостереження за діяльністю, яка підпадає під вплив цих ризиків, і впровадження заходів для уникнення або зменшення їхнього негативного впливу [2].

Для ефективного управління кредитним ризиком в умовах воєнного стану розглянемо ключові стратегії, які фахівці з ризик – менеджменту можуть використовувати в банківських установах.

1. Розробка всебічної політики управління кредитними ризиками, яка регулюватиме процеси управління ризиками в усій організації. Політика повинна чітко визначати ролі та обов'язки зацікавлених сторін, а також процедури виявлення та оцінки кредитних ризиків, разом із стратегіями щодо їх управління.

2. Регулярна оцінка кредитного ризику. Щоб виявити потенційні кредитні ризики та розробити відповідні стратегії їх управління, потрібно проводити регулярні оцінки кредитного ризику. Це передбачає визначення можливих

сценаріїв ризику, оцінку ймовірності та впливу кожного сценарію, а також розробку стратегій, які ефективно знижують ризики.

3. Впровадження надійних механізмів зменшення кредитного ризику. Для мінімізації потенційних кредитних ризиків важливо впроваджувати ефективні механізми їх зниження – використання моделей кредитного скорингу, впровадження належних практик андеррайтингу та регулярний моніторинг кредитоспроможності позичальників.

4. Регулярне навчання співробітників. Постійне навчання працівників є критично важливим для їх розуміння важливості управління кредитним ризиком та способів його ефективного зниження. Це охоплює навчання з політики управління кредитними ризиками, моделей кредитного скорингу, практик андеррайтингу та планів реагування.

5. Розробка комплексного плану реагування на кредитні ризики з метою забезпечення швидкої та ефективної реакції організації на події, пов'язані з кредитним ризиком. Це включає розробку чітких протоколів для виявлення та стримування кредитних ризиків, інформування зацікавлених сторін та проведення аналізу після інциденту.

6. Проведення регулярних оглядів кредитного ризику для оцінки ефективності та актуальності програми управління кредитним ризиком. Це включає аналіз дієвості механізмів зниження ризику, виявлення можливих прогалин у програмі управління кредитними ризиками та впровадження необхідних коригувань [3].

Для ефективного управління кредитним портфелем і кредитною діяльністю банку необхідно розробити та реалізувати обґрунтовану кредитну політику. Ця політика має охоплювати основні елементи та принципи організації кредитної роботи в банку, визначати пріоритетні напрями кредитування, а також перелік кредитів, які не повинні включатися до кредитного портфеля банку.

Кредитна політика повинна регулювати кредитну діяльність банку та встановлювати правила формування кредитного портфеля. Кожному банку необхідно визначити власну кредитну політику, яка відобразатиме напрями та специфіку його діяльності, можливості банку та його клієнтів, рівень допустимого кредитного ризику, а також права та обов'язки кредитних працівників банку [4].

У таких умовах управління кредитним ризиком стане більш ефективним, що дозволить створити сучасну систему контролю за кредитним ризиком у банківській діяльності. Це стане можливим через постійний моніторинг і своєчасну реакцію на проблеми позичальників. Банк має використовувати ефективну диверсифікацію сумнівних кредитів, встановлювати ліміти на допустиму величину кредитного ризику, застосовувати різні механізми для створення резервів на покриття можливих втрат під час ризикових кредитних операцій. Також не слід нехтувати можливостями сек'юритизації боргу - при необхідності замінювати банківські кредити додатковою емісією цінних паперів,

включаючи військові облігації, та використовувати ефективні засоби страхування кредитних ризиків [5].

Управління кредитним ризиком у воєнний час є надзвичайно важливим для захисту банківської системи, забезпечення економічної стабільності та мінімізації збитків. Дієві заходи дозволять фінансовим установам адаптуватися до складних умов і уникнути системних ризиків, які можуть призвести до катастрофічних наслідків для економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. Федина В. В. Кредитний ризик банку: сутність та причини виникнення. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 39. С. 223–228.
2. Оцінка кредитних ризиків URL: <https://finap.com.ua/otsinka-kredytnyh-ryzykiv>
3. Strategies for Effective Credit Risk Management in Banks. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/strategies-effective-credit-risk-management-banks-vatsal-tayal>
4. Хома І.Б., Скіп Р.А. Аналіз кредитної політики банківського сектору України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2022. № 11 (67). С. 241-247.
5. Хома І., Лук'янський О. Шляхи вдосконалення управління кредитним ризиком банку в сучасних умовах. *Russia-Ukraine War: Consequences for the World: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Internet Conference* (м. Дніпро, 1–2 лютого 2024 р.). Дніпро. С. 142-144.

*Тищенко Дмитро Олександрович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки;
Державний торговельно-економічний університет*

МІСЦЕ ІННОВАЦІЙНИХ ПАРКІВ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Починаючи з 70-х років широке поширення у всіх розвинених і низці країн, що розвиваються, отримали наукові та технологічні парки, зони розвитку нових і високих технологій, бізнес-інкубатори та ін. активно використовують малі форми підприємництва в наукомістких галузях. Сьогодні загальна кількість різноманітних парків та зон вимірюється вже тисячами. Науково-технологічні парки відіграють важливу роль у перенесенні високих технологій в галузі фундаментальних розробок у виробництво та сприяють комерціалізації науки, позитивним структурним зрушенням в економіці, зростанню конкурентоспроможності продукції на світовому ринку. Інноваційні парки можуть значно відрізнятися за масштабністю, структурою та обсягом наданих послуг, ступенем наукомістким, складом учасників. *За наростаючим ступенем складності та масштабності українські економісти Л. В.Олексенко [61, с.109] та О. С. Олійник [62, с.152] виділили їх основні типи:*

- Інкубатори - інноваційні центри, де новостворені малі фірми отримують можливість зміцнити і набути фінансової міцності, закріпитися на ринку. Як правило, з державною допомогою в інкубаторах бізнесмени-початківці отримують на пільгових умовах приміщення, обладнання, обчислювальну техніку, різноманітні послуги. Найчастіше інкубатори є первинними елементами складніших наукових парків;
- Технологічні парки (наукові, інноваційні, промислові, конверсійні, бізнес-парки та ін.) є науково-виробничими комплексами, що включають дослідний центр і пов'язану з ним виробничу зону, в якій, як правило, розташовуються малі наукомісткі фірми;
- Технополіси - це міста, в економіці яких головну роль відіграють дослідні центри і виробництва, що використовують результати їх досліджень і розробок. Технополіси включають технопарки, інкубатори і комплекс різноманітних структур, що забезпечують життя міста;
- Регіони науки та технологій - великі науково-виробничі комплекси, які включають ВНЗ, дослідні державні та приватні установи, промислові корпорації або їх відділення, що спеціалізуються на виробництві наукомісткої продукції, технопарки та інкубатори з їхніми малими фірмами, а також розгалужену інфраструктуру, що підтримує наукову та виробничу діяльність. Серед найбільш відомих - "Силікон Веллі", "Шосе-128" (США) та низка інших.

Не будучи масштабними проектами, дослідні "ядра" органічно вписуються у рамки розвитку програм технополісів та міст науки. Наприклад, дослідницький бізнес-парк Еніва в Хоккайдо та дослідницький

Технопарк Куруме в префектурі Фукуока є дослідницькими "ядрами" і одночасно головними проектами технополісів, що знаходяться в цих префектурах. У Цукубі також було започатковано власне "ядро". У більшості дослідні "ядра" розташовані у префектурах, що мають технополіси, або у великих метрополіях. Але слід наголосити, що в цілому значення Закону про створення дослідницьких "ядер" полягає у створенні нової моделі дослідницьких міні-парків, що згодом вплинула на розвиток науково-виробничих комплексів в цілому [3, с.17]. В даний час всі чотири перелічені функції дослідницьких "ядер" тією чи іншою мірою реалізуються у всіх наукових та технологічних парках Японії.

Важлива особливість дослідницьких "ядер" - основна роль місцевої влади в управлінні їх розвитком. Більш того, закон передбачає можливість створення дослідницьких "ядер" державними та приватними фірмами. Це призвело до подальшої децентралізації у плануванні високотехнологічних проєктів: починаючи з середини 80-х років парки стали створюватися з ініціативи та планування міської влади, а з кінця 80-х у цьому процесі беруть участь і приватні фірми.

Поки що кількість приватних дослідницьких парків невелика (до середини 90-х за чисельністю вони поступалися паркам, керованим містами та префектурами). Водночас багато хто з них функціонує досить успішно. Наприклад, інноваційний парк Кіото, заснований як філія приватної компанії, функціонує вже понад 10 років; за цей період він перетворився на один із провідних бізнес-інкубаторів країни, міжнародний центр високотехнологічних НДДКР. Зараз у ньому працюють понад 130 компаній та дослідницьких установ, що спеціалізуються в різноманітних сферах - від оптики до інтернет-технологій. Окрім вітчизняних фірм, послугами парку користуються також філії американських та європейських компаній, що виходять на японський ринок. Підприємцям та фірмам-клієнтам пропонуються різноманітні послуги: надання офісних приміщень та лабораторій, проведення конференцій, консультації та надання інформації, допомога у встановленні контактів з академічним сектором, державними структурами, закордонними фірмами та організаціями тощо.

Список використаних джерел

1. Олексенко Л. В. Розвиток інфраструктури національної інноваційної системи. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 1 (63). С. 108–122.
2. Олійник О. С. Інноваційна інфраструктура: проблеми та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2017. № 43. С. 150–160.
3. Самородов А. С. Інформаційне забезпечення доступу до інноваційної інфраструктури. *Право та інновації*. 2021. № 4 (36). С. 14–20.

*Тіщенко Євген Олександрович,
кандидат економічних наук, докторант;
ПВНЗ «Європейський університет»*

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Повоєнне відновлення економіки є одним із найбільш актуальних завдань подальшого розвитку України, що обумовлює необхідність дослідження питань, пов'язаних із оцінкою економічного та фінансового стану держави і, перш за все, стану державних фінансів, залученням значних обсягів внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів для ефективного забезпечення відтворюваних процесів, а також з організацією фінансування процесів відбудови та реконструкції на основі формування відповідних фінансових механізмів і використання широкого кола фінансових методів та інструментів, здатних не лише відновити втрачені виробничі потужності та економічний і соціальний потенціал, а й забезпечити формування нової структури економіки та її подальший розвиток на основі інноваційної моделі.

Під час військових дій на території України значних втрат зазнали майже всі галузі промисловості, енергетичні об'єкти, транспорт, сільське господарство, інфраструктура, логістика, житлово-комунальне господарство та соціальна сфера, а загальна сума втрат перевищує кілька десятків трильйонів гривень [1; 2, с. 203].

Згідно з Планом Відновлення України, розробленим Національною радою з відновлення України від наслідків війни, потреба у інвестиціях для фінансування відновлення вітчизняної економіки, зокрема для реалізації у 2023–2032 рр. 850 великих виробничих, енергетичних, інфраструктурних, екологічних і соціальних проєктів, була визначена в сумі, що перевищує 750 млрд. дол. США [1], а, на думку окремих вітчизняних і зарубіжних експертів, після завершення військових дій цей показник може значно перевищити суму в 1,1 трлн. дол. США [3, с. 76; 4, с. 459].

З початком військових дій економічна ситуація в країні значно погіршилась, а падіння обсягів реального ВВП склало майже 28,8%. І хоча в 2023–2024 рр. спостерігався його приріст, надолужити втрачені обсяги ВВП до рівня 2021 р. найближчим часом буде дуже складно і знадобиться певний час та активна підтримка країн-донорів, ефективна робота органів державної влади, діяльність бізнесових структур і громадян з відновлення зруйнованого економічного потенціалу. Крім того, варто враховувати той факт, що унаслідок інтенсивних військових дій частина підприємств і установ була вимушена змінити місце свого розташування, відбулося порушення господарських зв'язків, зменшилась кількість зайнятих, а значна кількість кваліфікованих кадрів виїхала за межі України.

У результаті економічного спаду виникла непередбачувана і складна проблема з формуванням дохідної частини державного бюджету. Однак завдяки значним надходженням фінансової допомоги від багатьох країн-партнерів та міжнародних фінансових організацій ситуацію вдалося стабілізувати. Внутрішні надходження до державного бюджету уряд використовував переважно для фінансування потреб оборони та національної безпеки, а фінансування невиробничої та соціальної сфери відбувалося за рахунок коштів, наданих країнами-донорами та міжнародними фінансовими організаціями [4; 5, с. 181].

Разом з тим варто зазначити, що в 2022–2024 рр. відбулися значні зміни в структурі дохідної частини державного бюджету країни. Так, у 2021 р. питома вага доходів бюджету від податків і зборів складала 85,4%, а в 2023 р. – лише 45,0%. При цьому частка податку на доходи фізичних осіб і доходи від підприємницької діяльності збільшилась на 14,7 в. п., частка доходів від орендної плати, зборів за експлуатацію надр та інших природних багатств підвищилась на 4,7 в. п., а частка внутрішніх податків на товари і послуги зменшилась на 9,5 в. п. [6].

Не дивлячись на те, що завдяки значним надходженням коштів від країн-партнерів, кредитів від урядів іноземних держав і емісії облігацій внутрішньої державної позики стан державних фінансів вдалося стабілізувати, відбулося різке збільшення обсягів зовнішнього та внутрішнього державного боргу, який, за оцінками окремих науковців, перевищує вже ВВП країни, що може спричинити потенційні ризики для надійного фінансового забезпечення процесів відновлення та реконструкції економіки у майбутньому.

Так, на початок квітня 2024 р. лише борг перед Міжнародним валютним фондом (МВФ) складав майже 12 млрд. дол. США, а разом з відсотками (включаючи відстрочені платежі) – близько 16,3 млрд. дол. США. Постійно збільшуються обсяги внутрішнього державного боргу у зв'язку зі значними облігаційними запозиченнями на внутрішньому ринку з метою покриття дефіциту державного бюджету. Вже у 2024 р. загальні виплати за державним боргом України можуть скласти понад 26 млрд. дол. США, з яких 57% – це витрати на погашення внутрішнього боргу, а 43% – зовнішнього (головним чином перед МВФ), що в перспективі може негативно вплинути на стан макрофінансової стабільності та стан корпоративних фінансів і домогосподарств. За оцінками науковців і практиків, упродовж наступних п'яти років потреба в коштах для виплати комерційних боргів і сплати відсотків іноземним кредиторам складе майже 74 млрд. дол. США [6].

У зв'язку з такою ситуацією виникає гостра необхідність у пошуку надійних, стабільних і необтяжливих для країни джерел надходження коштів. Упродовж 2022–2023 рр. головними джерелами надходження коштів були безповоротна фінансова допомога окремих країн (найбільші суми надійшли від США, Німеччини та Норвегії), кредити, надані урядами іноземних держав (ЄС, Канади, Франції, Японії, Італії та ін.) та МВФ. Так, у 2022 р. грантове фінансування становило майже половину всіх надходжень. Однак упродовж

наступних років воно зменшилося і в 2024 р. не перевищувало 6,5% від загальної суми фінансової допомоги Україні. Натомість, суттєво збільшилась частка кредитного фінансування [4, с. 464].

Наприклад, у 2022–2023 рр. за програмами фінансування, розробленими та запровадженими МВФ, Україна отримала кредити на суму понад 7,2 млрд. дол. США, а в наступні чотири роки МВФ планує додатково надати кредитне фінансування на суму близько 11,1 млрд. дол. США. Згідно з програмою фінансування під назвою «Український інструмент», інститути Європейського Союзу взяли на себе зобов'язання надати уряду України в 2024–2027 рр. фінансово-кредитну підтримку в сумі понад 50 млрд. євро, з яких 42 млрд. євро буде використано для фінансування дефіциту державного бюджету країни, а 8 млрд. євро буде спрямовано на інвестиційні цілі для реалізації в процесі повоєнної відбудови та реконструкції вітчизняної економіки великих інвестиційних проєктів у енергетиці, інфраструктурі, соціальній сфері та інших галузях [6].

Складність економічної та фінансової ситуації в Україні обумовлює необхідність пошуку додаткових джерел фінансування процесів повоєнної відновлення та реконструкції вітчизняної економіки на основі розроблення відповідних фінансових механізмів, методів та інструментів фінансування, які сприятимуть формуванню необхідних стимулів для їх залучення і ефективного використання. Такими джерелами, крім безповоротної фінансової допомоги країн-донорів і кредитів міжнародних фінансових організацій, можуть бути інвестиції великих зарубіжних компаній, банків та інвестиційних фондів, вкладені у відбудову та створення нових виробничих, інфраструктурних і соціальних об'єктів, а також внутрішні фінансові ресурси – власні кошти підприємств, установ, домашніх господарств і громадян України [5, с. 182; 7, с. 148].

Важливе значення для забезпечення макрофінансової стабільності та формування нових джерел інвестиційних ресурсів може мати зменшення обсягів зовнішнього державного боргу України шляхом його часткового списання або реструктуризації на основі використання процедур і механізмів Паризького та Лондонського клубів кредиторів, що, крім іншого, сприятиме розширенню можливостей для мобілізації фінансових ресурсів на внутрішньому ринку капіталу.

З метою стимулювання залучення іноземних інвестицій у відбудову та реконструкцію економіки України першочерговими заходами повинні бути: розроблення додаткових законодавчих і нормативно-правових актів, які спрямовані на захист прав власності інвесторів, запровадження спрощеного порядку отримання ліцензій, дозволів, прав на користування певними природними об'єктами тощо, зниження тарифних та інших видів бар'єрів при залученні капіталу та ввезенні сучасного обладнання і устаткування, надання обґрунтованих податкових, митних та інших пільг, створення механізму страхування іноземних інвестицій, а в окремих випадках – передача іноземним

інвесторам прав на концесію або у власність виробничих, інфраструктурних і соціальних об'єктів, створених у процесі відбудови та реконструкції, переважно, на засадах реалізації державно-приватного партнерства [3, с. 77; 8, с. 32].

Ураховуючи загальну економічну та фінансову ситуацію, залучення необхідних обсягів внутрішніх фінансових ресурсів для відбудови та реконструкції економіки є більш складним процесом, який вимагає значних зусиль як з боку держави, так і з боку вітчизняного бізнесу, активізації механізмів фінансового посередництва та суттєвої трансформації діяльності ринку капіталів з метою підвищення його ліквідності, а також поліпшення кредитної та інвестиційної діяльності установ фінансового сектору і, перш за все, державних банків.

Головними напрямками вдосконалення фінансового механізму, методів та інструментів фінансування, використання яких, на наш погляд, сприятиме активізації залучення внутрішніх фінансових ресурсів для відбудови та реконструкції економіки, можуть бути:

– вдосконалення координації фіскальної та грошово-кредитної політики з метою посилення впливу останньої на реалізацію заходів, передбачених економічною політикою уряду та спрямованих на реалізацію критично важливих державних і регіональних програм та економічних і соціальних проєктів [9, с. 227];

– вдосконалення існуючих і розширення спектру використовуваних НБУ монетарних інструментів, які здатні підтримувати кредитну та інвестиційну активність вітчизняного бізнесу та громадян, спрямовану на підтримку економічного зростання та реалізацію стратегії економічного відновлення країни;

– використання емісійних коштів НБУ виключно для здійснення рефінансування вітчизняних державних банків з метою забезпечення цільового кредитування діяльності суб'єктів ринку, які беруть участь у повоєнному відновленні та реконструкції економіки;

– розширення можливостей державного кредитування цільових програм в окремих галузях і сферах діяльності, вдосконалення регуляторних вимог НБУ, спрощення умов банківського кредитування, пом'якшення нормативів кредитної діяльності банків з метою підвищення рівня доступності кредитів, посилення захисту прав кредиторів, а також надання державних гарантій підприємствам-позичальникам, які беруть участь у відбудові критично важливих виробничих, інфраструктурних і соціальних об'єктів [7, с. 149; 10, с. 81];

– вдосконалення механізмів зменшення частки прострочених і непрацюючих банківських кредитів, включаючи їх дострокове списання (перш за все, за рахунок банківських резервів), підприємствам-позичальникам і громадянам, які найбільше постраждали від військових дій;

– використання нових інструментів для здійснення трансформації вільних коштів малого бізнесу і громадян в інвестиційні ресурси [11, с. 17];

– організація випуску спеціальних облігацій державної позики для фінансування повоєнної відбудови економіки України та їх розміщення на внутрішньому і зовнішньому ринках капіталу [12];

– використання НБУ ефективних методів валютного регулювання і контролю та запровадження обмежень на вплив вітчизняного капіталу за кордон;

– активна фінансова та нефінансова підтримка підприємств малого та середнього бізнесу, приватних підприємців і домашніх господарств;

– розширення податкової бази, підвищення ставок податків, митних зборів і акцизів, збільшення ставок рентної плати за користування надрами та вдосконалення податкового адміністрування;

– розширення можливостей для використання фінансових інструментів зеленого, кліматичного та інших видів сталого фінансування [13, с. 294];

– організація ефективної системи державного управління, моніторингу та контролю за використанням залучених коштів у процесі повоєнної відбудови і реконструкції економіки незалежно від джерел їх походження.

Використання значних обсягів фінансування для відбудови та реконструкції економіки на новій технічній основі потребує також придбання нового обладнання, устаткування та технологій, а для цього необхідно забезпечити норму накопичення основного капіталу на рівні 25–35% від ВВП, чого можна досягти лише завдяки активізації інноваційної та інвестиційної діяльності [14, с. 272].

Успішне формування та реалізація фінансових механізмів забезпечення процесів відбудови та реконструкції вітчизняної економіки потребує концентрації зусиль органів державної влади, представників бізнесу та громадян і сприятиме прискоренню соціально-економічного розвитку України.

Список використаних джерел

1. План Відновлення України. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 2022. URL: <https://recovery.gov.ua>

2. Тіщенко Є. О. Теоретичні засади використання фінансово-економічних механізмів проєктного фінансування у відбудові України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економіка. 2024. № 6 (86). Т. 2. С. 201–211. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-6-9991>

3. Міщенко В. І., Тіщенко Є. О. Методологічні засади формування механізму впливу цифровізації на забезпечення національно укоріненої стійкості та безпеки економічного розвитку. *Підприємництво та інновації*. 2024. № 32. С. 71–80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/32.11>

4. Городніченко Ю. та ін. Відбудова України. CEPR. 2023. 508 с. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf

5. Тіщенко Є. О. Інституційні засади відновлення та реконструкції економіки України. *Бізнес-навігатор*. 2024. № 3 (76). С. 179–186. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.76-30>

6. Exploring Additional Funding Paths for Revival. Institute of Analytics and Advocacy. 2024. URL: <https://iaa.org.ua/portfolio/exploring-additional-paths-for-ukraines-revival-a-collection-of-inspirational-concepts/>
7. Науменкова С. В., Міщенко С. В., Тіщенко Є. О. Проектне фінансування в умовах реалізації “Ukraine Facility Plan”. *Економічний простір*. 2024. № 191. С. 142–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-24>
8. Міщенко В. І., Науменкова С. В. Проблеми вдосконалення управління державними корпоративними правами. *Економіка України*. 2002. № 5. С. 29–36.
9. Міщенко В. І., Науменкова С. В., Міщенко С. В. Проблеми координації монетарної та бюджетної політики в сучасних умовах. *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 223–231. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-41>
10. Naumenkova S., Tishchenko I., Mishchenko S., Mishchenko V., Ivanov V. Assessment and Mitigation of Credit Risks in Project Financing. *Banks and Bank Systems*. 2020. № 15(1). P. 72–84. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.15\(1\).2020.08](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.15(1).2020.08)
11. Науменкова С. В. Оцінка впливу галузевої приналежності на рівень перспективної платоспроможності. *Вісник НБУ*. 2005. № 7. С. 14–21.
12. Tishchenko I., Savchenko N., Shostak T. The Role of Digital Financial Assets in the Post-War Recovery of Ukraine’s Economy. *Ефективна економіка*. 2024. № 7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.7.75>
12. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Інноваційні інструменти зеленого фінансування для України. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 291–299.
14. Відновлення та реконструкція повоєнної економіки України : наукова доповідь / за ред. акад. Гриценка А. А. Київ, 2022. 305 с.

*Ушаков Олександр Сергійович,
здобувач вищої освіти;
науковий керівник:
Савченко Наталія Миколаївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту;
Поліський національний університет*

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕНДАУМЕНТУ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ПРАКТИЦІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Розвиток фінансової автономії вищих навчальних закладів України нерозривно пов'язаний з необхідністю диверсифікації джерел фінансування. В умовах обмеженого бюджетного фінансування доцільність використання ендаументу в закладах вищої освіти обумовлена необхідністю забезпечення фінансової стабільності, незалежності та довгострокового розвитку університетів. Ендаумент дозволяє закладам вищої освіти створити стійке джерело фінансових ресурсів для підтримки освітніх програм, наукових досліджень та інфраструктури, що сприяє підвищенню якості навчання та конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Такий підхід також залучає випускників та меценатів до участі у розвитку університетів, створюючи додаткові можливості для інновацій та розвитку наукового потенціалу.

Ендаумент (endowment) – це цільовий капітал, що формується із внесків благодійників, випускників, меценатів або інших організацій, який інвестується, а отриманий дохід використовується для підтримки діяльності закладу. Основна ідея ендаументу полягає у збереженні капіталу і його примноженні за для забезпечення довгострокової фінансової стабільності та підтримки освіти.

Вперше поняття ендаументу було використано в університетах США. Найвідоміший приклад – Гарвардський університет, який заснував свій цільовий фонд для отримання значних благодійних внесків з метою підтримки та розвитку освітньої діяльності. З часом ця практика поширилася на інші університети в США, а пізніше і по всьому світу. Сьогодні ендаументи є невід'ємною частиною фінансової системи багатьох провідних навчальних закладів, що дозволяє їм підтримувати високу якість освіти та рівень наукових досліджень. У міжнародній практиці до благодійної підтримки освіти і науки залучені сьогодні: фонди громад; корпоративні й асоційовані фонди; фонди приватних осіб; фонди глобальних національних інтересів (надають підтримку проектам, які впливають на глобальний розвиток); посередницькі фонди тощо [3].

В Україні понад 70% ресурсів у загальній структурі фінансування освіти мають державне походження, приватні інвестиції надаються здебільшого у формі плати за навчання. Ендаумент-фонди знаходяться на етапі започаткування, що, зокрема, пов'язано з низьким рівнем поінформованості суспільства (у т. ч. освітянського сектору), з їх сутнісними характеристиками та

перевагами [1]. Перший ендаумент-фонд в Україні був створений в КНУ ім. Т.Г. Шевченка в 2013 році. Нормативно-правове регулювання створення та функціонування ендаумент-фондів в Україні регулюється рядом законодавчих актів, які визначають порядок заснування, проведення діяльності та використання коштів таких фондів. Основним нормативним документом є Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який встановлює правові засади діяльності благодійних фондів, у тому числі і ендаументів. Крім цього, Законом України «Про вищу освіту» передбачено можливість створення цільових фондів в університетах для фінансування їхньої діяльності. Податкове законодавство також має важливе значення, оскільки регулює питання застосування податкових пільг для осіб, які роблять внески до ендаумент-фондів, що стимулює залучення меценатів і донорів до підтримки освітніх закладів. З нашої точки зору, доцільною є розробка спеціалізованого нормативно-правового акту, який би визначав організаційні та методологічні основи формування та функціонування таких фондів. Адже його відсутність ускладнює процедури адміністрування, розміщення та повернення коштів. Зрештою, сам фонд страждає від знецінення через системні ризики, інфляцію та поточні операційні втрати. Значних збитків зазнає і фонд через невирішеність питань оподаткування благодійних внесків та доходів, отриманих від управління фондом.

Практика створення ендаумент-фондів у вітчизняних вищих навчальних закладах майже не зустрічається. Погоджуємося з думкою А. Н. Сухочевої, як вважає, що для того щоб ендаумент став дієвим інструментом для закладів вищої освіти, *необхідно дотримання кількох умов:*

- 1) наявність великої кількості випускників;
- 2) високий рівень затребуваності випускників на ринку праці та в великих компаніях;
- 3) наявність великої кількості спеціальностей, які відповідають галузевій структурі регіону, або наявність статусу закладу, як базової підготовки фахівців у конкретній галузі;
- 4) високий рівень інформаційної відкритості закладу;
- 5) висока частка добровільних внесків та пожертв у позабюджетні фонди такого закладу;
- 6) активна взаємодія та співпраця з приватними компаніями за різними напрямками діяльності;
- 7) наявність додаткових освітніх програм;
- 8) наявність інноваційних освітніх програм і технологій, а також ведення масштабної науково-дослідницької діяльності;
- 9) реалізація активної маркетингової політики щодо просування освітніх та інших послуг закладу на ринку, а також залучення спонсорів, роботодавців, випускників і батьків [2].

Традиційна схема організації діяльності ендаумент-фонду у вищих навчальних закладах виглядає наступним чином (рис. 1):

Рис. 1. Схема організації діяльності ендаумент-фонду у вищих навчальних закладах

Фонд можна формувати не лише за рахунок надходження грошових коштів, але й при отриманні благодійних внесків у вигляді майна та інших матеріальних цінностей, таких як будівлі, споруди, обладнання та транспортні засоби.

Прибуток від управління цільовим капіталом передається повністю вищому навчальному закладу, для підтримки якого фонд був створений, тоді як сам цільовий капітал залишається недоторканим. *Кошти ендаумент-фонду можуть використовуватися для:*

- виплати стипендій студентам;
- підтримки наукових досліджень;
- розвитку інфраструктури університету;
- оплати праці викладачів або для залучення нових науково-педагогічних працівників.

Українські підприємства та організації на сьогодні не готові переходити до формування ендаумент-фондів. Це пов'язано з: відсутністю фіскальних та інших стимулів для фінансування освіти та дослідницьких проектів; заперечення можливості ефективності функціонування вищих навчальних закладів в Україні; страх корупції в управлінні коштами та значна бюрократизація всіх процесів фінансування. З боку вищих навчальних закладів іде гальмування процесів створення ендаумент-фондів через думку про ризикованість інвестування вільних коштів. Як свідчать показники фінансової звітності, майже всі вищі навчальні заклади зберігають вільні кошти на депозитних рахунках в банках, не роблячи жодних інвестицій. Також негативно впливає і нестабільність економічної та політичної ситуації в країні.

Таким чином, головною метою створення ендаумент-фондів при закладах вищої освіти є покращення фінансового стану таких організаційних структур та умов для реалізації їх основної діяльності, оновлення інфраструктури,

впровадження сучасних технологій в освітній процес. Створення такими закладами ендаумент-фондів є проявом державно-приватного партнерства. Залучення суб'єктів приватного підприємництва та бізнес-структур до фінансування закладів вищої освіти, які є бюджетними установами, свідчить про створення комплексного підходу до регулювання процесу формування та використання такими некомерційними організаціями доходів, необхідних для їх функціонування та розвитку.

Список використаних джерел

1. Гернего Ю.О. Ендаумент фінансування освітньої складової інноваційної економіки в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 563–567
2. Сухочова А. М. Сучасні напрямки державної політики по удосконаленню умов формування фінансових ресурсів недержавного професійного навчального закладу. *Вісник ОДУ*. 2006. № 10. С. 25–29.
3. Facts About College and University URL: <https://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=73>.

Федина Віта Віталіївна,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

СКОРИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА ЯК СПОСІБ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ

Сучасні тенденції розвитку суспільства викликають потребу в отриманні найнеобхіднішої інформації за декілька секунд, не перевантажуючись при цьому супутньою інформацією, у зв'язку з чим особливої актуальності набуває принцип доступу до інформації всього лише «одним натисканням пальця». Цей тренд сформував цифрову економіку, де банки змушені адаптуватися до нових умов. Для забезпечення стабільності та безпеки українські банки зосереджуються на вдосконаленні методів оцінки та управління ризиками, особливо в сфері кредитів та боротьби з шахрайством [1].

Сьогодні у структурі кредитного ризик-менеджменту вітчизняних банків вкрай важко переоцінити роль скорингових технологій, саме тому використання даного виду технологій на різних етапах відносин між кредитором та позичальником є актуальним та перспективним.

Є справедливою думка щодо того, що будь-яка модель буде ефективною тільки тоді, коли вона базуватиметься на значній кількості спостережень, котрі дадуть змогу правильно виявити зв'язки між усіма параметрами. Дослідження

таких зв'язків в Україні відбувається тільки на основі власних кредитних історій, а тому банки мають досить високий ризик отримати недостовірні результати. За даних умов виникає нагальна потреба у створенні єдиної інформаційної бази кредитних історій, яка надасть змогу пришвидшити прийняття рішень щодо надання кредитів, а також суттєво мінімізувати кредитні ризики.

Застосування скорингових технологій в Україні гальмується унаслідок економічних умов функціонування (специфіка ведення бізнесу, значний відсоток тіньової економіки тощо). Саме тому вітчизняним банкам досить складно використовувати зарубіжний досвід у використанні скорингових технологій [2]. Для прикладу, якщо проаналізувати такий параметр скорингу як збільшення віку позичальника, то у Франції, Німеччині, Великій Британії та США він підвищує його рейтинг, натомість в Україні – навпаки.

Своєрідна невідповідність також проявляється у такому показнику як дохід позичальника – заявлений дохід в основному відображає реальний дохід позичальника у розвинутих країнах, разом з тим, в Україні є поширеною практика «сірої» бухгалтерії та зарплати в «конвертах». Ще одним прикладом є такий показник, як часта зміна роботи: в Америці часта зміна роботи вважається позитивним чинником, оскільки є свідченням того, що працівник є затребуваним на ринку праці, натомість в Україні часта зміна роботи вважається негативним явищем, оскільки може означати навпаки некомунікабельність або непрофесійність працівника, що, у свою чергу, може призвести до неплатоспроможності такого позичальника, а також до імовірності виникнення проблемної заборгованості у банку.

Не дивлячись на вищезазначені проблеми щодо застосування технології скорингу вітчизняними банківськими установами, саме скоринг виступає ефективним способом мінімізації кредитного ризику банку і надає змогу оптимально вирішувати основні завдання кредитного ризик-менеджменту.

У відповідності до зростання кількості позичальників зростає і ризик виникнення заборгованості, що виникає унаслідок того, що банки проводять доволі неефективну оцінку фінансового стану позичальників. З метою зниження ризиків більшість банківських установ використовують типовий підхід для здійснення оцінки кредитоспроможності позичальника, а саме – кредитними інспекторами ухвалюються суб'єктивні рішення, а також проводиться оцінка позичальника за скоринговою системою [3].

Кредитний скоринг є «методом оцінки ризику кредитування певного позичальника, котрий дає уявлення кредитору про майбутній сценарій взаємовідносин з позичальником» [4].

Термін «скоринг» з англійської мови перекладається як «бал», тому цей метод оцінки часто називають «бальною системою». Його засновником вважається Д. Дюран, який у 1941 році вперше запропонував розділяти клієнтів на групи за рівнем кредитоспроможності. Він виділив основні фактори, що впливають на кредитний ризик, і розробив систему коефіцієнтів для їхньої кількісної оцінки. Завдяки кредитному скорингу можна миттєво оцінити

кредитоспроможність клієнта. Цей метод широко використовується для швидкого прийняття рішень щодо надання кредитів, як для фізичних осіб, так і для бізнесу. При цьому використовуються різні підходи, від простих до складних математичних моделей.

Метод кредитного скорингу дозволяє банку оцінити ймовірність того, що позичальник поверне кредит у строк. Це досягається шляхом класифікації позичальників на групи за рівнем кредитоспроможності. Аналізуючи кредитні історії попередніх клієнтів, банк визначає характерні ознаки надійних та ненадійних позичальників. На основі цієї інформації розраховується інтегральний показник – скоринг. Якщо скоринг перевищує встановлений поріг, позичальник вважається надійним і отримує кредит.

Впровадження системи кредитних балів допомагає банкам економити кошти, швидше приймати рішення про кредитування, відсіювати ненадійних клієнтів та розробляти індивідуальні пропозиції. Завдяки системі кредитних балів банки можуть значно підвищити ефективність своєї роботи. *Вона дозволяє:*

- обирати найнадійніших клієнтів, зменшуючи ризик неповернення кредитів;
- швидше приймати рішення про кредитування, покращуючи сервіс для клієнтів;
- сегментувати клієнтів для розробки персоналізованих пропозицій;
- зменшити витрати на обробку кредитних заявок;
- покращити якість кредитного портфеля.

Виділяють чотири види кредитного скорингу – колекторський, поведінковий, аплікаційний та скоринг оцінки можливості шахрайства [4].

Колекторський (Collection) – передбачає визначення пріоритетних напрямків роботи з неблагонадійним позичальником, фактично це є роботою з простроченими заборгованостями. Якщо позичальник затримує виплату за кредитом, банк нагадує позичальнику про необхідність погашення заборгованості. У тому випадку, коли клієнт ніяк не реагує на повідомлення, банк звертається до суду або до колекторських агентств.

Поведінковий (Behavioral) – передбачає динамічну оцінку очікуваної поведінки позичальника, засновану на даних про історію трансакцій здійснених за його рахунками. Дана оцінка використовується з метою профілактики виникнення заборгованості за кредитом. Методи поведінкового скорингу надають змогу швидко і якісно здійснити оцінку динаміки змін індивідуального кредитного рахунку клієнта, а також загалом кредитного портфеля. Моделі, котрі зазвичай використовують з метою виконання даного завдання, надають можливість спрогнозувати зміни у платоспроможності клієнта, визначити оптимальні ліміти по кредитній карті і так далі.

Аплікаційний (Application) – передбачає оцінку кредитоспроможності клієнта, який звернувся за кредитом, за вказаними у анкеті даними для отримання кредиту. Дана оцінка є основним бар'єром для багатьох клієнтів. Якщо за

результатами такої оцінки клієнт не набирає необхідної кількості балів, то такому клієнту пропонують інші умови або відмовляють у кредиті.

Скоринг оцінки можливості шахрайства (Fraud) – передбачає виявлення потенційних шахраїв серед вже існуючих клієнтів - позичальників або клієнтів, котрі претендують на отримання кредиту. Зазвичай, даний тип скорингу, з метою більш детального аналізу позичальників, використовується разом з поведінковим та аплікаційним скорингом.

Особливо поширені є методи, котрі використовуються в поведінковому та аплікаційному скорингу. *При цьому дані методи можуть бути використані як окремо, так і в деяких комбінаціях:*

- 1) методи штучного інтелекту (експертні системи, нейронні мережі, метод найближчого сусіда, генетичні алгоритми, байесівські мережі, логіко-ймовірнісні методи) [5];
- 2) методи статистики (лінійна регресія, дискретний аналіз, дерева класифікацій, логістична регресія);
- 3) методи дослідження операцій (нелінійна оптимізація, лінійне програмування) [6].

На сьогодні, у вітчизняних банках майже не використовуються автоматизовані системи скорингу, разом з тим, у країнах Західної Європи їх застосовують вже більше 60 років і вони є доволі поширеним явищем, особливо під час здійснення кредитування фізичних осіб [7].

Застосування кредитного скорингу є найбільш ефективним з метою визначення кредитоспроможності фізосіб при наданні карткових, іпотечних та споживчих кредитів. Під час кредитування фізосіб також проводиться процедура здійснення оцінки їхньої кредитоспроможності на підставі таких показників як кредитна історія позичальника, рівень доходу позичальника, а також особистісні якості позичальника (стандартизована скорингова оцінка).

Наступним кроком кредитного скорингу є розрахунок інтегрованої скорингової оцінки позичальників банку, котрий передбачає розробку скорингової карти. Скорингова карта містить основні кількісні та якісні показники, котрі й визначають кредитоспроможність позичальників.

Насамперед, задля розробки адекватної скорингової карти, необхідно вибрати низку факторів, що можуть найбільше вплинути на поведінку в майбутньому позичальника. Для цього варто провести вибірку «поганих» і «добрих» позичальників за певний проміжок часу. Потім необхідно проаналізувати, з використанням статистичних методів, усі дані позичальника з метою виявлення таких даних, які є найбільш типовими характеристиками окремо для «поганих» і «добрих» кредитних рахунків позичальників.

Загалом, скорингові карти є потужним інструментом, який допомагає банкам швидше приймати рішення щодо кредитування, знижуючи при цьому ризики. Вони автоматизують процес оцінки кредитних заявок і дозволяють точно оцінити кредитоспроможність клієнтів.

Отже, можна зробити висновок, що з метою ефективного використання технології скорингу на практиці вітчизняним банкам, банківській системі країни та державі, загалом, *необхідно вирішити низку завдань, до яких відноситься:*

- розробка спеціального законодавстві, яке б регламентувало відносини в сфері споживчих кредитів;
- розробка простого механізму повернення грошей кредиторю у разі неплатоспроможності позичальника;
- запровадження адекватної класифікації позичальника, що надало б можливість уникати проблеми забезпечення повернення коштів у примусовому порядку позичальником;
- розробка зручного механізму реалізації застави, законодавчо однозначного та невитратного;
- подолання негативної практики роботодавців щодо виплати винагороди своїм працівникам за «сірою» схемою;
- створення умов за яких банки самостійно б вирішували проблему зниження кредитних ризиків позичальника, а не за допомогою їх часткового перекладання на поручителя.

Список використаних джерел

1. Федина В.В. Кредитний ризик банку: сутність та причини виникнення. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 39. С. 223-228. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1501/1412>
2. Житар М.О., Чамор Г.С. Особливості банківського кредитування фізичних осіб в Україні. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 2. С. 81-94.
3. Змінено окремі підходи до оцінки банками кредитного ризику. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zmineno-okremi-pidhodi-do-otsinkibankami-kreditnogo-riziku>
4. Федина В.В. Світовий досвід управління кредитними ризиками банків та його адаптація в Україні. *Сучасна статистика: матеріали XXI Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики (м. Київ, 5 грудня 2023р.)*. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2023. С. 266-272. URL: <http://194.44.12.91:8080/xmlui/handle/123456789/274>
5. Bevz R., Domanska O. The role of AI and ML in transforming credit risk management in banking. URL: <https://www.avenga.com/magazine/ai-for-credit-risk-management/?region=ua>
6. Богріновцева Л. М., Заїчко І. В., Федина В. В. Управління кредитними ризиками банків на фінансовому ринку: теоретичний аспект. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. №2(11). С. 283-289. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/373/360>
7. Житар М.О. Аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України / *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2017. № 1. С. 94-105.

Федчук Марія Андріївна,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Теліщук Мирослава Миколаївна,*
*старший викладач кафедри економічної
політики та сталого розвитку;
Державний податковий університет*

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ НА ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В умовах глобальних викликів та внутрішніх криз, що виникають внаслідок збройних конфліктів, питання економічної стабільності набуває особливого значення. Україна, яка переживає складний період війни, стала свідком значних економічних потрясінь, що загрожують не лише її фінансовій системі, але й соціальному добробуту населення. У цьому контексті міжнародна фінансова допомога виступає важливим інструментом підтримки держави, забезпечуючи необхідні ресурси для фінансування державних витрат, соціальних програм та відновлення інфраструктури.

Війна, розпочата росією в лютому 2022 року, завдала нищівного удару по українській економіці, спричинивши масштабні руйнування інфраструктури, розриви ланцюгів поставок, зменшення виробництва та зростання безробіття. Національний банк України, відійшовши від традиційної політики уникнення емісійного фінансування, змушений був покривати частину потреб за допомогою друку грошей, що створює ризик гіперінфляції. В таких умовах міжнародна фінансова допомога стала життєдайним ресурсом для збереження фінансової стабільності країни, забезпечення базових потреб населення та підтримки економічної активності [1, с.644].

З початку повномасштабного вторгнення, міжнародна спільнота мобілізувала значні обсяги фінансової допомоги для підтримки нашої країни в умовах війни. За інформацією Світового банку, з моменту початку конфлікту в лютому 2022 року було зібрано 38 млрд доларів США у вигляді фінансових зобов'язань та обіцянок для України, з яких понад 29 млрд доларів було виплачено станом на листопад 2023 року. Ця фінансова підтримка є частиною ширших зусиль, спрямованих на підтримку функціонування уряду України та підготовку до відновлення після війни [2, с.140].

За даними Ukraine Support Tracker, допомога з боку Європи перевищила підтримку з боку США: Європейський Союз зобов'язався надати 144 млрд євро та вже виділив 77 млрд євро для підтримки України. Поточна фінансова допомога надається в різних формах, таких як: гранти, гарантії та паралельне фінансування від міжнародних партнерів. Ця значна фінансова підтримка є критично важливою для забезпечення економічної стабільності України в

короткостроковій перспективі та відновлення в довгостроковій. Вона підкреслює важливість міжнародної підтримки у зміцненні стійкості та відбудові країни в умовах конфлікту [2, с. 140].

Згідно з інформацією Міністерства фінансів України, станом на середину 2023 року загальний обсяг фінансування, залученого від іноземних партнерів на двосторонній та багатосторонній основі, перевищив 50 млрд доларів США. Динаміка залучення допомоги протягом 2022–2023 років демонструє поступове зростання. У структурі джерел основну частину складають гранти (понад 55 % від загального обсягу), тоді як пільгові кредити і гарантії займають близько 40 % і 5 % відповідно [2, с.140].

Водночас частина грантів та кредитів спрямовується на підтримку економіки України. Це включає забезпечення критичного імпорту енергоносіїв, сировини та обладнання, а також збереження та відновлення експортного потенціалу. Допомога також надається підприємствам і населенню в регіонах, які постраждали від руйнувань, а також для відбудови пошкодженої інфраструктури, такої як: дороги, мости та лінії електропередач. Окремі проекти фокусуються на підтримці конкретних секторів економіки: для агропромислового комплексу вже залучено понад 2 мільярди доларів у вигляді пільгових кредитів на закупівлю насіння, добрив та засобів захисту рослин. Крім того, спільно з ЄС, ЄБРР і Європейським інвестиційним банком реалізуються програми грантів, мікрокредитування та технічної допомоги для підтримки малого та середнього бізнесу [2, с. 141].

Фінансова підтримка Україні від міжнародних партнерів має стати більш системною, забезпечуючи регулярність, надійність та можливість термінового фінансування відновлення та реконструкції без затримок, навіть під час активних бойових дій. Важливо зменшити емісійне фінансування та надавати перевагу грантам замість кредитів, навіть пільгових. Це дозволить уникнути збільшення боргового навантаження, яке може ускладнити реалізацію довгострокових політик відновлення в умовах економічного спаду [3, с.11].

Крім того, безповоротні кошти для реконструкції можуть надходити з ресурсів, пов'язаних із агресором. Росія повинна нести відповідальність і компенсувати витрати України, використовуючи кошти свого центрбанку та активи олігархів. Останні події вказують на можливість реалізації таких заходів, і важливо не втрачати цю можливість [3, с.11].

Для цього необхідно прийняти законодавство на рівні країн ЄС та інших партнерів, яке дозволить конфіскацію та передачу активів російських олігархів і центрбанку Україні. Проміжні рішення, такі як інвестування конфіскованих активів з подальшим спрямуванням відсотків на відновлення, а також можливість запозичення під заставу цих активів, також можуть бути корисними. Це дозволить не лише забезпечити фінансування термінових потреб, а й закласти основи для сталого розвитку України в майбутньому [3, с.11].

Міжнародна фінансова допомога відіграє критично важливу роль у забезпеченні економічної стабільності України в умовах війни. По-перше,

міжнародні гранти та кредити дозволяють Україні фінансувати термінові потреби, такі як закупівля медикаментів, продуктів харчування та енергоносіїв. Це особливо важливо в умовах блокад і руйнувань, які обмежують доступ до базових ресурсів. Завдяки цим фінансовим вливанням країна може підтримувати соціальну стабільність, запобігаючи гуманітарним кризам.

По-друге, міжнародна допомога сприяє відновленню ключових секторів економіки. Зокрема, агропромисловий комплекс, який є основою українського експорту, отримує необхідні ресурси для підтримки виробництва та збереження продовольчої безпеки. Це, в свою чергу, допомагає стабілізувати валютний ринок і зберегти робочі місця.

По-третє, фінансова підтримка від міжнародних організацій, таких як Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз та Світовий банк, не лише забезпечує негайну ліквідність, а й створює основу для структурних реформ. Ці реформи можуть включати покращення управління державними фінансами, боротьбу з корупцією та розвиток інфраструктури, що в перспективі сприятиме стійкості економіки.

Крім того, міжнародна фінансова допомога підвищує довіру інвесторів до української економіки. Коли країна отримує підтримку від міжнародних партнерів, це сигналізує про її здатність подолати труднощі та відновити стабільність. Це може залучити іноземні інвестиції, які також є важливими для відновлення економіки.

Отже, міжнародна фінансова допомога є не лише засобом для подолання нагальних викликів, а й важливим інструментом для стратегічного розвитку України в умовах війни. Вона забезпечує економічну стабільність, підтримує соціальну справедливість і закладає основи для майбутнього відновлення та процвітання країни. У цей критичний період важливо продовжувати співпрацю з міжнародними партнерами та ефективно використовувати отримані ресурси для досягнення сталого розвитку та безпеки.

Список використаних джерел

1. Прохорова М. Е., Гуменюк Я. М. Міжнародна фінансова допомога Україні. *Наукові перспективи*. 2023. № 11(41). С. 644. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/7693/7738> (дата звернення: 06.10.2024).

2. В.А. Панченко. Роль міжнародної фінансової допомоги у відбудові економіки України в умовах війни. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 2(108). С. 140-141. URL: <http://ema.ztu.edu.ua/> (дата звернення: 06.10.2024).

3. Вишлінський Г.В, Репко М. М., Гайдай Ю.В., Горюнов Д. В., Самойлюк М. І. Міжнародна підтримка: мистецтво неможливого. *Економіка України під час війни: грудень 2022 та підсумки року*. 2022. С. 11. URL: <https://ces.org.ua/economy-of-ukraine-during-the-war-december-amndhe-results-of-the-year/> (дата звернення: 06.10.2024).

*Халімончук Катерина Анатоліївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»;*

*науковий керівник:
Теліщук Мирослава Миколаївна,
старший викладач кафедри економічної
політики та сталого розвитку;
Державний податковий університет*

ВПЛИВ ВІЙНИ НА СПОЖИВАННЯ ТА ЗАОЩАДЖЕННЯ: ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ

Війна в Україні кардинально змінила економічне життя країни, створивши безпрецедентні виклики для споживання та заощадження. Потреба в відбудові, що йшла паралельно з євроінтеграційними прагненнями, актуалізувала питання соціальної якості ще до війни. Зараз, на фоні руйнувань, відбудова України вимагає комплексної державної політики, збалансованої з людськими очікуваннями щодо добробуту. Це завдання ускладнюється браком ресурсів і необхідністю переорієнтації економіки.

Війна призвела до зниження доходів внаслідок втрати робочих місць, падіння зарплат, зростання безробіття. Інфляція, зумовлена зменшенням пропозиції товарів та послуг, девальвацією гривні, а також збільшенням витрат на оборону, створює тиск на споживчий бюджет населення. Обмежений доступ до ресурсів, перебої з електроенергією, водою, газом, а також нестача продуктів харчування на територіях з активними бойовими діями змушують населення адаптуватися до нових реалій. Тривога, страх, невизначеність майбутнього створюють стрес, який може впливати на споживчі рішення. Банки обмежили надання кредитів у зв'язку з невизначеністю економічної ситуації [3].

Наслідком повномасштабного вторгнення росії на територію України є значне зростання бідності. Фактичний показник прожиткового мінімуму та рівень бідності зріс на 6,3 відсоткових пункти, досягнувши 37,4%. Аналіз рівня бідності за типами домогосподарств демонструє, що домогосподарства без дітей мають вищий рівень бідності порівняно з домогосподарствами з дітьми. Це пов'язано зі значним відсотком пенсіонерських домогосподарств у цій групі. Найбільш вразливими до бідності є багатодітні сім'ї, де майже три чверті перебувають за межею бідності за критерієм фактичного прожиткового мінімуму [3].

Українці переорієнтовуються на товари першої необхідності: продукти харчування, медичні товари, одяг. Відкладаються дорогі товари та послуги, такі як подорожі, розваги, новий одяг. Відмови від необов'язкових витрат, зменшення споживання енергії, шукання альтернатив дорогим товарам та послугам стали частиною повсякденного життя. Зростає попит на готівку для безпеки та швидкого реагування на надзвичайні ситуації. Нерухомість розглядається як

безпечний актив і засіб збереження капіталу. Зростає попит на сонячні батареї, генератори, економні електроприлади. Бюджетування, пошук дешевших товарів та послуг, використання соціальних допомог стали необхідними навичок виживання. Зростає рівень солідарності та підтримки між людьми [3].

Війна зумовили глибокі зміни у споживчій поведінці та стратегіях заощадження українців. Адаптаційні стратегії дозволяють населенню виживати і відновлюватися після війни. Важливою є роль держави у підтримці населення та економіки. Досвід війни може сприяти змінам у споживчих звичках і заощаджувальних моделях на довгий час [2].

Відновлення України потребує створення макроекономічного "вікна можливостей", пов'язаного з повоєнною реконструкцією, підвищенням продуктивності та макрофінансовою стійкістю. Це завдання середньо- та довгострокової перспективи, проте пошук можливостей відновлення потрібно починати вже сьогодні. Важливо враховувати пропозиції Світового банку щодо базових заходів державної політики, зокрема, щодо збереження та повоєнного відновлення соціальної сфери [2].

Війна підкреслила необхідність комплексного підходу до розбудови економіки та соціальної сфери України. Це вимагає активної ролі держави в підтримці населення та створенні умов для відновлення та зростання [1].

Збільшення мінімальної зарплати, перегляд та індексація зарплат у державному секторі, а також заохочення підприємств до підвищення заробітної плати для працівників допоможуть стимулювати споживчий попит та покращити добробут населення. Розширення програми соціальної допомоги, підвищення рівня виплат, запровадження нових соціальних програм, наприклад, допомоги молодим сім'ям, безробітним, ветеранам є необхідними для підтримки тих, хто найбільше постраждав від війни. Фінансові стимули, пільги, гранти для малого та середнього бізнесу, а також спрощення процедур отримання кредитів допоможуть відновити економічну діяльність та зберегти робочі місця [3].

Важливо забезпечити стабільність банківської системи, зміцнити її регулювання та прозорість, що підвищить довіру до фінансових інститутів та стимулюватиме заощадження. Заходи щодо стримування інфляції, такі як регулювання цін, контроль за курсом валют, та боротьба зі спекуляцією допоможуть стабілізувати ціни та зменшити негативний вплив на доходи населення [2].

Важливо навчати населення грамотному управлінню особистими фінансами, плануванню бюджету, ефективному заощадженню та інвестуванню. Проведення просвітницьких кампаній, роз'яснення різних видів інвестиційних інструментів, а також формування сприятливого середовища для інвестицій допоможуть стимулювати інвестиційну активність населення та економічне зростання.

Створення сприятливого інвестиційного клімату шляхом спрощення процедур ведення бізнесу, надання податкових пільг, забезпечення прозорості та захисту інвестицій приваблюватиме інвестиції в українську економіку. Заходи

щодо захисту вітчизняних виробників від нечесної конкуренції, підтримка розвитку локального виробництва та стимулювання імпортозаміщення сприятимуть розширенню робочих місць та зміцненню економіки. Інвестиції в інфраструктуру, розвиток нових галузей, реалізація програм підтримки малого та середнього бізнесу сприятимуть створенню нових робочих місць та економічному зростанню [1].

Ефективна державна політика, спрямована на підтримку доходів населення, створення стабільного фінансового середовища, підвищення фінансової грамотності та стимулювання економічного розвитку, є ключовими факторами для відновлення економіки та покращення життєвого рівня населення. Завдяки злагодженій роботі держави та громадян України зможе подолати наслідки війни та розбудувати більш процвітаюче майбутнє [2].

Повне відновлення економіки після війни буде тривалим процесом, який вимагатиме зусиль від усього суспільства. Заощадження і інвестиції відіграватимуть ключову роль у відбудові країни. Україна має використати цей досвід для створення більш стійкої та ефективної економіки [2].

Війна має руйнівний вплив на економіку, що призводить до зниження споживання та заощаджень. Вона створює низку викликів для домогосподарств, підприємств та урядів, включаючи зниження доходів, невизначеність майбутнього, інфляцію та зниження довіри споживачів [1].

Щоб подолати дані виклики, потрібні стратегії адаптації. Для домогосподарств це означає скорочення дискреційних витрат, збільшення заощаджень і зміну споживчих звичок. Компанії зосередити увагу на підтримці ліквідності, скороченні виробництва й розробці нових ринкових стратегій. Уряди мають використовувати фіскальну та монетарну політику для запровадження соціальних пільг задля підтримки економіки та найбільш постраждалих домогосподарств і підприємств.

Отже, Реалізація цих стратегій адаптації має вирішальне значення для пом'якшення негативного впливу війни на споживання та заощадження. Це допомагає забезпечити постконфліктне економічне відновлення та зменшує довгостроковий економічний вплив війни.

Список використаних джерел

1. Пригара О. Ю., Ярош-Дмитренко Л. О. Стратегії адаптації бізнесу в турбулентному ринковому середовищі під час війни в Україні. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка*. 2023. Вип. 223. С. 108- 114.
2. Бурлай Т. В., Костриця В. І., Близнюк В. В., Левін Р. Я. Новітня політика соціальної якості ЄС: корисний досвід для повоєнного відновлення України. *Економічна теорія*. 2022. №3. С. 89-119.
3. Шишкін В. С. Зміни рівня та структури доходів домогосподарств Україні під впливом повномасштабної війни. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4018>

*Хміляр Анастасія Юріївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»;*

*науковий керівник:
Бондарук Таїсія Григорівна,
доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Державний соціальний захист є одним із основних елементів соціально-економічної політики будь-якої країни, оскільки спрямований на забезпечення гідного рівня життя всіх громадян, особливо найбільш незахищених верств населення. Особливої актуальності соціальний захист населення набув у зв'язку зі збільшенням кількості поранених та інвалідів під час бойових дій в Україні. Це створює потребу у додатковому фінансуванні програм соціального захисту, спрямованих на підтримку груп населення, які потребують допомоги у зв'язку з втратою працездатності внаслідок військового конфлікту.

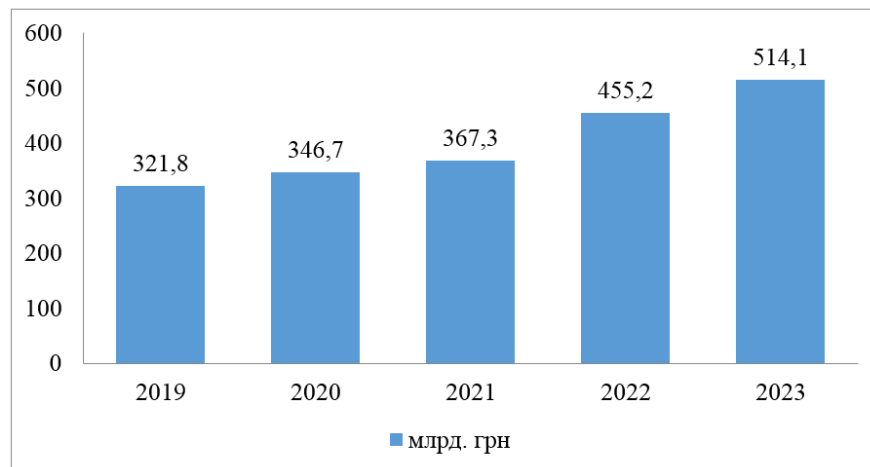
Різні види соціального захисту громадян, а саме соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога та соціальні послуги, передбачають використання різних методів і джерел фінансування [1]. Враховуючи досвід інших країн, фінансування соціального захисту населення може здійснюватися за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, державних та недержавних соціальних фондів, суб'єктів господарювання різних форм власності, спонсорів, благодійників та домогосподарств. Це свідчить про існування в зарубіжних країнах багатоканальної системи фінансування соціального захисту [2, с. 25].

Традиційно основним джерелом фінансування соціального захисту громадян в Україні є державний та місцеві бюджети, а також позабюджетні фонди [3]. Видатки на соціальний захист та безпеку залишаються пріоритетом бюджетної політики України, демонструючи постійне зростання, незважаючи на складну ситуацію в країні, де значна частина загального бюджету спрямована на національну оборону (рис. 1).

За два роки з початку повномасштабного вторгнення видатки на соціальний захист і безпеку зросли на 40% (146,8 млрд грн). У 2023 році на ці потреби було виділено 514,1 млрд грн, що становить 11,6% від загальних видатків зведеного бюджету. У порівнянні з 2022 роком це більше на 12,9%, або 58,9 млрд грн.

Проте сума видатків на соціальний захист, відображена в зведеному бюджеті, не дає повної картини загального бюджетного фінансування соціальної сфери. Це пов'язано з тим, що значна частина соціальних видатків закладена в

інших статтях бюджету, таких як освіта, охорона здоров'я, культурний і фізичний розвиток тощо [5].

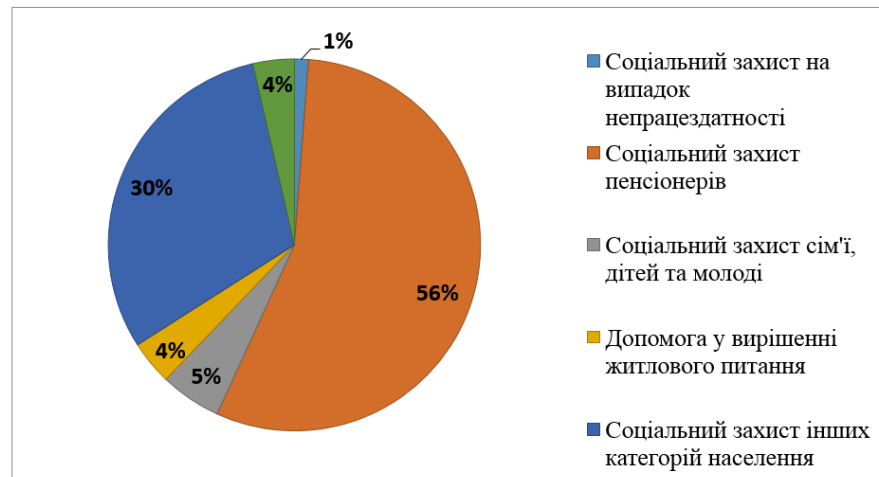
Рис. 1. Видатки зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення за 2019-2023 рр.

Джерело: побудовано авторкою за даними [4]

Згідно з функціональною класифікацією видатків, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 № 11 "Про бюджетну класифікацію" зі змінами від 09 серпня 2024, фінансування за статтею "Соціальний захист і соціальне забезпечення" охоплює такі основні напрями:

- соціальний захист у разі втрати працездатності;
- соціальний захист пенсіонерів;
- соціальний захист ветеранів війни та праці;
- соціальний захист сімей, дітей і молоді;
- соціальний захист безробітних;
- підтримка у вирішенні житлових питань;
- соціальний захист інших категорій населення;
- дослідження у сфері соціального захисту;
- інша діяльність у сфері соціального захисту [6].

Аналіз видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення дозволяє з упевненістю стверджувати, що більшість коштів спрямовується на соціальний захист пенсіонерів (рис. 2). У 2023 році на цю категорію припадало 56% усіх витрат на соціальне забезпечення. Другою за величиною категорією стала сфера соціального захисту інших категорій населення, таких як військовослужбовці, інваліди, постраждалі внаслідок аварії на ЧАЕС, яка у 2023 році досягла 30% від загальної кількості витрат. Слід відзначити, що витрати на захист пенсіонерів та інших категорій населення становлять 86% з усіх видатків на соціальний захист, тоді як на інші витрати спрямовується лише 14% бюджету.

Рис. 2. Склад видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2023 р.

Джерело: побудовано авторкою за даними [7]

Соціальний захист під час війни є надзвичайно важливим, оскільки він підтримує найбільш незахищених верств населення, які страждають від наслідків конфлікту. Війна заважає мільйонам людей отримати медичне обслуговування, житло, фінанси та роботу. Особливу увагу слід приділити соціальній відповідальності бізнесу [8], підтримці внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців та їх сімей, осіб з інвалідністю, пенсіонерів та багатодітних сімей. Завдяки соціальному захисту ці групи отримують матеріальну допомогу, необхідні товари та послуги, а також психологічну та юридичну допомогу.

Тому надійна система соціального забезпечення в умовах воєнного стану є не лише аспектом соціальної справедливості, а й важливим елементом збереження соціальної стабільності, єдності та національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Соціальні аспекти економічної безпеки держави. *Економічні горизонти*. 2018. №2(5). С. 76-86. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/140678/137749>
2. Лисяк Л. В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Економіка*. вип. 11(1). 2017. С. 23–30.
3. Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини: навч. посібн. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2019. 304 с.
4. Видатки зведеного бюджету України. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/>
5. Bondaruk T. H., Bondaruk I. S., Dubyna M. V. Financial sustainability as a factor of forming fiscal space of local budgets. *Economies' Horizons*. 2020. № 2(13). С. 4-16. URL: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(13\).2020.205286](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(13).2020.205286)

6. Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 14.01.2011 р. № 11 із змінами від 09.08.2024. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text>

7. Видатки зведеного бюджету за 2023 рік. *Open Budget. Портал «Бюджет для громадян»*. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table>

8. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Економічна природа організаційно-економічного механізму соціальної відповідальності бізнесу. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2020. №1-2. С. 57-64. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/4800>

*Цетнар Олена Борисівна,
здобувачка фахової передвищої освіти,
спеціальність 241 «Готельно-ресторанна справа»;
Вавричук Оксана Степанівна,
викладач економічних дисциплін;
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола*

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Фінансово-кредитне забезпечення власного бізнесу в умовах війни є надзвичайно складним та важливим завданням для підприємців. Війна створює безпрецедентні виклики для економіки, бізнесу і фінансової системи. Підприємства стикаються з ризиками втрати активів, скорочення доходів, проблемами з постачанням, зниженням попиту та доступу до фінансових ресурсів. Однак існують певні механізми та стратегії, які допомагають забезпечити функціонування бізнесу навіть в умовах війни.

Уряд та міжнародні партнери надають підприємцям різноманітні форми фінансової допомоги для підтримки бізнесу в умовах війни. Ця підтримка спрямована на пом'якшення негативного впливу війни на економіку, збереження робочих місць та забезпечення стійкості підприємств.

Держава активно впроваджує програми пільгового кредитування, які дозволяють бізнесу отримувати фінансування на вигідних умовах. Наприклад, уряд може компенсувати частину відсоткових ставок за кредитами, що дозволяє знизити фінансове навантаження на підприємців. Також важливими є програми релокації бізнесу із зон бойових дій до безпечніших регіонів. Це допомагає зберегти робочі місця та продовжити діяльність підприємств навіть у складних обставинах [1].

Окрім державної допомоги, важливу роль відіграє міжнародна підтримка. Міжнародні фінансові інституції, як-от Світовий банк, ЄБРР та МВФ, надають

кредити та гранти для відновлення бізнесу. Такі програми часто спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, а також на відновлення стратегічних галузей економіки. Особливої уваги заслуговують грантові програми, що дозволяють бізнесу отримати фінансування без необхідності його повернення, що є особливо важливим у кризових умовах [2].

Приватні фонди та міжнародні корпорації також долучаються до підтримки підприємців, пропонуючи благодійні гранти та інвестиції. Це дає змогу підприємствам не лише відновлювати свою діяльність, а й шукати нові можливості для розвитку в умовах війни. Окрім того, волонтерські та благодійні організації підтримують соціальні підприємства, які допомагають постраждалим від конфлікту, що стимулює розвиток соціально відповідального бізнесу. Таким чином, урядова підтримка, міжнародні програми та приватні ініціативи відіграють ключову роль у фінансово-кредитному забезпеченні бізнесу під час війни. Це дозволяє підприємствам зберігати стабільність, розвиватися та адаптуватися до складних умов, зберігаючи важливі ланки економіки навіть у кризовий період.

В умовах війни банки стикаються з серйозними викликами, зокрема зниженням ліквідності та підвищеними ризиками неповернення позик. Це обумовлено економічною нестабільністю, пошкодженням інфраструктури та скороченням доходів підприємств. Проте, деякі фінансові установи розробляють спеціальні кредитні продукти, які допомагають бізнесу адаптуватися до нових реалій.

Зокрема, банки пропонують пільгові умови кредитування, спрямовані на підтримку підприємств, які продовжують свою діяльність або вимушено переміщують бізнес до безпечніших регіонів. Це включає зниження відсоткових ставок або надання кредитів з державними гарантіями, що зменшує ризик для банків і стимулює їх видавати позики. Державні програми також допомагають компенсувати частину витрат бізнесу на обслуговування кредитів.

Крім того, фінансові установи пропонують можливість реструктуризації наявних боргів. Це дозволяє бізнесу отримати відстрочку виплат або змінити умови кредитування на більш гнучкі, враховуючи поточний фінансовий стан підприємства. Такі заходи дають змогу знизити тиск на бізнес і дозволяють сконцентрувати ресурси на підтримці операційної діяльності.

Деякі банки також орієнтуються на цільові кредити для галузей, які мають критичне значення для економіки в умовах війни, таких як сільське господарство, харчова промисловість чи енергетика. Ці кредити мають довші терміни повернення або додаткові пільги для підприємств, які підтримують економічну стабільність та забезпечують населення важливими товарами і послугами. Таким чином, навіть попри складні економічні умови, фінансові установи продовжують шукати шляхи для підтримки бізнесу, пропонуючи адаптовані кредитні продукти та умови, що сприяють виживанню і розвитку підприємств в умовах війни.

Міжнародна фінансова допомога стає одним із ключових джерел підтримки бізнесу в умовах війни. Такі інститути, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк і Європейський банк реконструкції та розвитку, відіграють важливу роль у наданні кредитів і грантів, що спрямовані на підтримку економіки та підприємств, які постраждали через воєнні дії. Ці організації забезпечують довгострокові кредити на вигідних умовах, які допомагають підприємствам зберігати життєздатність у складних обставинах.

Гранти від міжнародних фінансових установ, зокрема, дають можливість підприємствам відновлюватися без обтяження необхідністю повернення коштів. Це особливо важливо для малого та середнього бізнесу, який найбільше потерпає від війни. Така допомога сприяє відновленню виробничих потужностей, стабілізації роботи компаній і підтримці зайнятості [3].

Залучення міжнародних інвестицій також відіграє важливу роль у відновленні економіки. Інвестори бачать перспективу в реконструкції зруйнованої інфраструктури, що відкриває нові можливості для розвитку галузей, важливих для відбудови країни. Інвестиції у відновлення постраждалих об'єктів і регіонів можуть стати важливим стимулом для економічного зростання після війни.

Війна значно збільшує фінансові ризики для бізнесу, що робить страхування ключовим елементом фінансового планування. Підприємства стикаються з ризиками втрати майна, пошкодження активів і перебоїв у роботі, що може призвести до суттєвих збитків. У таких умовах страхування стає необхідним для захисту від непередбачуваних подій. Страхування майна та активів дозволяє мінімізувати втрати у разі їх пошкодження чи знищення. Окрім того, страхування фінансових ризиків допомагає знизити вплив на бізнес від зменшення доходів або неспроможності виконати зобов'язання перед партнерами.

Юридичні інструменти також відіграють важливу роль у мінімізації збитків. Вони дозволяють підприємствам захистити свої права та інтереси в умовах підвищеної невизначеності. Це може включати юридичний захист при врегулюванні суперечок, пов'язаних із контрактними зобов'язаннями, або використання спеціальних механізмів для забезпечення стабільності у взаєминах із постачальниками та клієнтами. Таким чином, поєднання страхування та юридичної підтримки допомагає бізнесу ефективніше протистояти викликам війни та зберегти фінансову стабільність.

Війна сприяє активному розвитку волонтерських і благодійних організацій, які стають важливими партнерами для бізнесу. Ці організації часто здійснюють гуманітарні проекти, які підтримують постраждалих від війни, а також допомагають з відновленням регіонів і спільнот. Бізнес, залучений до таких ініціатив, не лише робить свій внесок у вирішення суспільних проблем, але й отримує можливість налагодити співпрацю з іншими організаціями та фондами.

Участь у соціально значущих проєктах дозволяє бізнесу отримати додаткові ресурси, зокрема фінансову або матеріальну підтримку від благодійних організацій. Це також допомагає підприємствам зміцнити свою репутацію як соціально відповідальних, що, в свою чергу, може підвищити довіру з боку клієнтів та партнерів. Участь у таких ініціативах стає важливим елементом стратегії корпоративної соціальної відповідальності, що позитивно впливає на імідж компанії та забезпечує довгострокові переваги навіть в умовах війни.

У підсумку можна сказати, що фінансово-кредитне забезпечення бізнесу в умовах війни є складним процесом, який вимагає гнучкості, адаптації та ефективної взаємодії з державою, банками та міжнародними інституціями. Незважаючи на численні виклики, за допомогою державних програм підтримки, міжнародної фінансової допомоги, оптимізації внутрішніх процесів та використання нових фінансових інструментів, підприємці можуть забезпечити стійкість свого бізнесу навіть у складні часи.

Список використаних джерел

1. Солоненко Ю. В., Панасюк П. І. Державна підтримка та стимулювання бізнесу України в умовах війни. *Галицький економічний вісник*. Тернопіль : ТНТУ, 2023. № 3 (82). С. 190–200. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/42546/2/GEJ_2023v82n3_Solonenko_Y-State_support_and_business_190-200.pdf (дата звернення: 03.10.2024).

2. Кобеля-Звір М. Я., Вовчак О. Д. Грантово-кредитні інструменти підтримки бізнесу в умовах війни. *Трансформаційна економіка*. №1 (06). 2024. С. 27-32. URL: <https://www.transformations.in.ua/index.php/journal/article/view/82/80> (дата звернення: 03.10.2024).

3. Мейш А., Шпильовий В. Державна політика стимулювання розвитку підприємництва в Україні: від класичного покращення бізнес-клімату до подолання викликів війни. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 6. Том 2. 2022. С. 202-208. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a33cb7d1-7d3a-4fc1-9fa7-fab2f5cb93b8/content> (дата звернення: 05.10.2024).

Чабанюк Одарка Михайлівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування,
Львівський торговельно-економічний університет;
старший науковий співробітник,
Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз МЮ України

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Аналіз оборотних активів є важливим для ефективного управління фінансовим становищем підприємства. Основні напрями аналізу ефективності використання оборотних активів включають в себе:

- оцінка динаміки, структури та оборотності оборотного капіталу в цілому, що дозволяє отримати загальне уявлення про те, як ефективно використовуються оборотні активи в організації та як ці активи змінюються з часом;
- аналіз складу, динаміки і оборотності запасів: що визначає, чи оптимально підтримується рівень запасів, як вони змінюються з часом і яка їх оборотність;
- дослідження складу, динаміки і оборотності дебіторської заборгованості, що визначає, яка частина дебіторської заборгованості може бути реалізована швидше, а яка може стати проблемою зі збором;
- аналіз короткострокових фінансових вкладень, як вивчення динаміки та вибір оптимального співвідношення між різними видами фінансових вкладень на короткий термін;
- оцінка складу, динаміки і оборотності грошових коштів, що визначає, як ефективно управляються грошові кошти організації і яка їх оборотність.

Результатом аналізу оборотних активів є розробка рекомендацій щодо поліпшення структури цих активів і прискорення їх оборотності. Це допомагає виявити можливості підвищення ефективності використання оборотних активів та уникнення прорахунків у їх управлінні [2, с. 5-6]. Ці показники допомагають компанії виявити ефективність використання оборотних активів, їх рентабельність та вплив на прибутковість підприємства (табл. 1)

Таблиця 1

Показники ефективності використання оборотних активів

Назва коефіцієнта	Формула	Опис
Коефіцієнт оборотності Коб	$\text{Коб} = \text{T}/\text{ОАср}$ $\text{Коб} = \text{Д}/\text{Дод}$	Характеризує обсяг товарообороту (Т) в розрахунку на 1 грн середньої величини оборотних активів (ОАср) Коефіцієнт оборотності Коб може бути розрахований діленням кількості днів аналізованого періоду (Д) на тривалість одного обороту у днях (Дод)

Продовження таблиці 1

Тривалість одного обороту в днях (Тод)	$Тод = ОАср / Тодн$	Показник являє собою відношення середнього залишку оборотних коштів (ОАср) до одностороннього товарообігу за аналізований період (Тодн) Даний показник також часом обігу оборотних коштів, і чим швидше оборотні кошти роблять кругообіг, тим краще і ефективніше вони використовуються.
Коефіцієнт закріплення (завантаження) оборотних коштів (Кз)	$Кз = ОАср / Т$	Даний показник, зворотний коефіцієнту оборотності, показує величину оборотних коштів на 1 грн. реалізованих товарів.
Рентабельність оборотних активів (Роа)	$Роа = Чп / ОАср$	Показник є узагальнюючим показником ефективності їх використання, і визначається як співвідношення чистого прибутку (Чп) або іншого фінансового результату до середньої величини оборотних активів.

Аналіз оборотних активів та ефективності їх використання є необхідною умовою управління оборотними коштами та є дуже важливим для ефективного функціонування підприємства. *Розглянемо деякі ключові аспекти, які нами опрацьовано:*

- раціональне використання оборотних коштів: Це означає, що підприємство має дбати про оптимальне використання своїх ресурсів. Це може включати ефективне керування запасами, забезпечення швидкого руху грошових потоків та вчасну реалізацію активів;
- зниження матеріалоємності продукції: Це важливо для збільшення ефективності виробництва. Шляхом оптимізації використання матеріалів і ресурсів підприємство може виробляти більше продукції за ті ж витрати;
- стабільний економічний стан: Це означає, що підприємство досягає високого рівня ліквідності та прибутковості, що є ключовими показниками успішності;
- ефективне використання оборотних активів: Це важливо для забезпечення безперервності виробництва і реалізації продукції. Правильне розподілення фінансових ресурсів у активи допомагає підприємству забезпечити стійке фінансове становище.

Всі ці аспекти підтверджують, що ефективне управління оборотними коштами є критично важливим для успіху підприємства. Це дозволяє оптимізувати ресурси, забезпечувати стійкість фінансового становища та підвищувати ефективність виробництва. Прискорення оборотності оборотних коштів може сприяти збільшенню обсягу продажів і прибутку, оскільки це свідчить про оптимальне використання ресурсів. Однак слід також враховувати ризики, пов'язані зі зменшенням запасів або збільшенням заборгованості. Тому важливо забезпечити баланс між прискоренням оборотності та збереженням достатнього рівня ресурсів для стабільного функціонування підприємства.

Список використаних джерел

1. Бабин І. М., Чабанюк О. М. Обліково-інформаційне забезпечення управління доходами підприємств сфери послуг. Збірник наукових праць ЛНТУ : економічні науки. Серія «Облік і аудит» / [ред. кол. : відп. ред. д.е.н., проф. Герасимчук З. В.]. Луцьк : ЛДТУ, 2010. Вип. 7 (25). Ч. 1. С. 43-50.
2. Куцик П. О., Воронко Р. М., Редченко К. І., Воронко О. С. Аналітичне забезпечення управління формуванням фінансових результатів суб'єктів бізнесу. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. *Економічні науки*. №62. 2021. С. 4–11. URL: DOI: 10.36477/2522-1205-2021-62.
3. Лобода Н. О., Чабанюк О. М., Сподарик Т. І. Фіскальне навантаження в національній економіці: динамічний аспект. *Бізнес Інформ*. 2021. № 2. С. 292-299. URL: <http://jnas.nbuiv.gov.ua/article/UJRN-0001239115>
4. Мединська Т. В., Чабанюк О. М. Спеціальні податкові режими: загальні положення, облік і звітність: навч.-практ. посіб.. Київ: Алерта. 2017. 240 с.
5. Лобода Н. О., Чабанюк О. М. Бухгалтерський облік: у схемах і таблицях : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Алерта, 2024. 217 с.

Чигрин Дарія Володимирівна,
*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;*
науковий керівник:
Шалигіна Ірина Валеріївна,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Сумський національний аграрний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ВИСОКИХ РИЗИКІВ ВІЙНИ

Агровиробництво і зокрема фермерство є тими сферами діяльності, які швидко не переносяться в більш безпечне місце. Це саме через те, що цей вид діяльності безпосереднє пов'язаний із виробництвом такої продукції, яка в більшості вирощується на земельних ресурсах. З 2022 року фермерські господарства стикнулися з особливими викликами та проблемами, що вплинули як на загальну діяльність одних так і на виживання деяких інших.

Особливо гостро це питання стоїть перед фермерськими господарствами Сумщини, тому що тут військові дії з боку агресора постійно призводять до того, що фермери, і не тільки по лінії фронту, змушені покидати власні землі. Це відбувається тому, що є значна небезпека для їх життя через обстріли, мінування, бомбардування та інші негативні наслідки війни. Майже щодня тут інфраструктурні об'єкти (як критичної так і цивільної інфраструктури), основні засоби, техніка фермерів пошкоджується або взагалі знищується. В свою чергу все це негативно впливає на їх фінансовий стан та несуть великі збитки; зменшується кількість працівників і навіть самих господарів (евакуація, мобілізація та навіть смертельні випадки під час роботи на землі), що притаманне для більшості фермерських господарств прикордоння. Отже, фермерські господарства зараз знаходяться в дуже складних умовах невизначеності та ризику, однак все одне намагаються виробляти власну продукцію в таких жорстких реаліях сучасного життя регіону.

Особливо важливим для фермерів є формування свого власного капіталу для проведення виробничо-господарської діяльності. В ст.1 Закону України «Про Фермерське господарство» визначено те, що Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону. Також фермерське

господарство може бути зареєстрованим у державних органах влади та управління в двох формах: юридична особа чи фізична особа - підприємець. Чинним законодавством не передбачено обов'язковості щодо формування саме статутного капіталу фермерського господарства. У зазначеному законі використовується таке поняття як «складений капітал» фермерського господарства [1].

Розглянемо що ж це за поняття і яка є різниця у формуванні статутного капіталу та складеного. Головна відмінність їх полягає у самих джерелах формування. У податковій, бухгалтерській чи господарській звітності та документації фермерських господарств найчастіше використовують саме поняття статутний капітал. Статутний капітал - джерело власних коштів (вклади засновників), які призначені для того щоб сформувати значну частку власних необоротних і оборотних активів будь-якого суб'єкту господарювання, зокрема й фермерського господарства. Законодавчо визначено, що фермерське господарство може проводити свою господарську діяльність і без формування статутного капіталу. *Однак, перевагами щодо його формування в фермерських господарствах є наступне:*

- їх контрагенти матимуть можливість зрозуміти, який саме грошовий еквівалент майна є у фермерського господарства для того, щоб врахувати всі свої ризики у роботі з ними;
- учаснику фермерського господарства, який захоче продати свою частку в статуті буде простіше це зробити;
- відповідно саме через статут фермерського господарства може бути врегульоване питання щодо розподілу, відчуження тощо часток між його учасниками.

Поняття складеного капіталу є ширшим і до складу майна фермерського господарства можуть входити будівлі, споруди, матеріальні цінності, цінні папери, продукція, вироблена господарством в результаті господарської діяльності, одержані доходи, інше майно, набуте на підставах, що не заборонені законом, право користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права (в тому числі на інтелектуальну власність), грошові кошти, які передаються членами фермерського господарства до його складеного капіталу [1]. Особливістю в складеному капіталі є необов'язковості щодо встановлення його розміру в статуті фермерського господарства. Тому складений капітал має плаваючий характер, але законодавством не забороняється фіксувати його розмір, однак тільки тоді коли всі члени фермерського господарства погодяться на це.

В табл. 1 представлено статті формування власного капіталу СФГ «Урожай» Роменського району Сумської області.

Таблиця 1

Склад та структура статей власного капіталу СФГ «Урожай»

Статті	2021р.		2022р.		2023р.		Відхилення 2023-2021рр.	
	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%
Статутний капітал	1 000	0,1	1 000	0,1	1 000	0,1	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1 463 228	99,9	1 538 154	99,9	1 699 671	99,9	236 443	0
Усього	1 464 228	100	1 539 154	100	1 700 671	100	236 443	0

Джерело: фінансова звітність СФГ «Урожай» за 2021-2023рр.

Констатуємо те, що впродовж періоду дослідження 2021-2023 рр. у фермерського господарства в складі його власного капіталу був тільки статутний капітал та нерозподілений прибуток. Сума статутного капіталу залишалася незмінною – 1 000 тис. грн. та його питома вага в загальній структурі капіталу також незмінна – 0,1%. Позитивні зміни відбувалися у розмірах нерозподіленого прибутку, який у 2021 році становив 1 463 228 тис. грн і зріс до 1 699 671 тис. грн у 2023 році, тобто на 16%. Питома вага його також залишається такою самою 99,9%. Загальне відхилення за три роки становить 236 443 тис. грн, що відображає стабільне зростання прибутку фермерського господарства. Отже, основним джерелом зростання власного капіталу СФГ «Урожай» є збільшення нерозподіленого прибутку, що вказує на його високу прибутковість та рентабельність.

Основною метою управління капіталом саме фермерського господарства має бути формування такої його структури, яка б дозволяла ефективно фінансувати власну діяльність в досягненні стратегічної мети. Для СФГ «Урожай» стратегічна мета діяльності буде досягнута в перспективі саме при ефективному управлінні власним капіталом, що полягає у: необхідності встановлення необхідного обсягу капіталу; оптимізації розподілу капіталу за видами фермерської діяльності; забезпеченні певних умов щодо досягнення максимальної його дохідності при мінімізації всіх видів ризику, особливо фінансових; забезпеченні фінансового контролю засновниками за використанням та реінвестуванням капіталу.

Список використаних джерел

1. Про фермерське господарство : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення 30.09.2024)

Чуднівєць Анастасія Богданівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;
науковий керівник:
Нечипоренко Аліна Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів;
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ефективна банківська система є невід’ємною складовою для успішного функціонування економіки будь-якої країни. Становлення та розвиток банківської системи України розпочалось після здобуття незалежності. Адже в кожній країні має бути своя система функціонування банківських установ. Така ціль стала об’єктивною необхідністю для формування України як самостійної та суверенної держави з власною грошовою системою. Така система має забезпечити можливості державного регулювання грошового обігу та фінансового ринку, сприяючи розвитку вітчизняної економіки.

У таблиці 1 наведено етапізацію становлення та розвитку банківської системи України.

Таблиця 1

Етапізація становлення та розвитку банківської системи України

Роки	Характеристика
1988-1990 рр.	Перереєстрація українських комерційних банків та початок формування незалежної банківської системи України.
1991 – перша половина 1992 р.	Розбудова банківської системи України у контексті набуття економічного та політичного суверенітету.
Друга половина 1992 р. – 1993 р.	Формування банківської системи України на етапі становлення економічного та політичного суверенітету
1994–1996 рр.	Розвиток банківської системи, спрямований на перший етап економічних реформ, реалізованих монетарними методами.
1997–1999 рр.	Реформування банківського сектору в умовах фінансово-економічної кризи, що передбачало поєднання монетарних заходів з структурними реформами.
2000 – перша половина 2008 р.	Зростання банківської системи в умовах реструктуризації економіки, зниження прибутковості банківських операцій, а також укрупнення і консолідації банківського капіталу.
Друга половина 2008 р. – 2015 р.	Розвиток банківського сектору під впливом глобальної фінансово-економічної кризи, що супроводжувався девальвацією гривні, спадом виробництва та експорту, бюджетним і платіжним дефіцитом. Період характеризувався відновленням економіки після кризи, закриттям банків, відходом іноземних банків через внутрішню економічну і соціальну кризу та погіршенням макроекономічних показників.
2016 р. – до теперішнього часу	Етап впровадження Комплексної програми розвитку фінансового сектору до 2020 р., супроводжувався зосередженням НБУ на міжнародні стандарти та директиви ЄС у межах Угоди про асоціацію з ЄС. Знаковими стали скорочення кількості банків, підвищення рентабельності банківських операцій, зростання частки державних банків за активами (54,7%) та депозитами (63,4%), повернення до дедоларизації вкладів, активізація корпоративного кредитування та очищення балансів від проблемних кредитів.

Джерело: [1]

Після 24 лютого 2022 року в нашій країні змінилось все. Для українських банків повномасштабне вторгнення також мало великі наслідки. Вони намагались працювати там, де це було безпечно для працівників та клієнтів, постачали вчасно готівку в банкомати та продовжували надавати свої послуги через онлайн-банкінги. Більшість відділень почали працювати вже з настанням літа. Через постійні кібератаки дані всіх клієнтів було переміщено в хмарні сховища.

Впродовж «останніх років банківська система України функціонує в умовах нестабільності й постійних структурних трансформацій» [2]. За даними табл. 2 можна побачити, що кількість банків в Україні зменшилась. Так, під час пандемії COVID-19 в Україні перестав функціонувати лише один банк, а у період з 2022 по 2024 роки зачинилось 9 банківських установ. Це, безпосередньо, пов'язано із збройною агресією росії. Багато філій було зруйновано, банки втратили свій дохід, через те, що перестали працювати.

Таблиця 2

Кількість діючих банків в Україні

Рік	Кількість діючих банків
01.01.2020	75
01.01.2021	74
01.01.2022	71
01.01.2023	67
01.08.2024	62

Джерело: складено автором за [3]

Загалом ситуація на грошово-кредитному ринку та в банківській системі наразі дещо стабілізується, однак залишається складною через кризові явища, які були викликані повномасштабним вторгненням.

Варто відзначити, що інструменти монетарної політики мають значний вплив на економічний розвиток України [4]. Саме тому важливим є ефективне використання та постійне вдосконалення цих інструментів Національним банком України. Особливо актуалізується це питання в умовах воєнного стану в країні.

Реформи, які були прийняті в країні, підвищили фінансову стійкість та прозорість роботи банків. Завдяки прийнятим законам було посилено відповідальність керівництва банків за нанесення шкоди роботі банківської установи. Задля покращення захисту інтересів кредиторів та вкладників, а також щоб підтримувати фінансову стабільність та надійність було створено Кредитний реєстр Національного банку України.

Банківський сектор успішно витримав виклики війни завдяки значному запасу міцності, оперативним діям НБУ та ефективним реформам у даній сфері.

Банки продовжують надавати послуги безперервно, підтримуючи функціонування мережі, зберігаючи прибутковість, операційну ефективність та нарощуючи значення капіталу. Навіть за умов перебоїв із електропостачанням банківська мережа залишалася функціональною. Накопичений запас стійкості підвищує готовність банків до нових викликів, пов'язаних із тривалою війною, та сприяє підготовці до повноцінного відновлення кредитування. Незважаючи на втрати, спричинені війною, у 2022 році банківська система залишалася прибутковою, а у 2023 році банки збільшили прибутки. Стабільна операційна ефективність та висока чиста процентна маржа стали характерними рисами всіх банківських бізнес-моделей — від корпоративних до роздрібних і універсальних. Ці результати стали можливими завдяки скоординованій роботі банківського сектора, швидким та ефективним заходам Національного банку і системній реформі галузі, що триває з 2015 року. У кризовий період банки увійшли з надійним запасом капіталу, високою ліквідністю та напрацьованими планами дій, що посилило їх стійкість і готовність до непередбачуваних викликів [5].

Отже, незважаючи на складні умови сьогодення банківська система України демонструє поступовий розвиток й адаптацію до існуючих викликів. Щодо особливостей її функціонування слід виокремити посилення регуляторних вимог з боку Національного банку України, що націлені передусім на підвищення стабільності й прозорості банківського сектору, що є надзвичайно важливим в сучасних економічних умовах.

Список використаних джерел

1. Черелюк В.О. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах сьогодення. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Випуск 78. URL: http://bses.in.ua/journals/2022/78_2022/21.pdf
2. Нечипоренко А.В. Діяльність банківських установ на фінансовому ринку України. *Економічний вісник університету*. 2023. №58. С. 46–53.
3. Кількість банків в Україні (2008-2024). *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>
4. Kuzheliev M., Zherlitsyn D., Rekunenko I., Nechyporenko A., Nemsadze G. The impact of inflation targeting on macroeconomic indicators in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2020. №15(2). P. 94–104.
5. Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=8

Шалигіна Ірина Валеріївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Басенкова Тетяна Георгіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;
Сумський національний аграрний університет

ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ АГРОБІЗНЕСУ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В ПЕРІОД ВІЙНИ

В період воєнного стану агробізнес стикається з численними викликами, такими як порушення ланцюгів постачання, зниження доступу до ресурсів та необхідність термінових фінансових вливань. Програми доступного кредитування стають ключовим інструментом для забезпечення безперервної діяльності підприємств аграрного сектору. Завдяки державним і міжнародним фінансовим ініціативам, бізнес отримує можливість залучати кошти на вигідних умовах для підтримки виробництва та відновлення. Це дозволяє не лише зберегти робочі місця, але й забезпечити продовольчу безпеку країни. Вивчення цих програм є надзвичайно важливим для розуміння стратегії виживання аграрного сектору в кризовий період.

За дослідженнями представників Європейської бізнес асоціації на період війни визначено три пріоритети в аграрній сфері:

- 1) розвиток експортної логістики;
- 2) зберігання врожаю;
- 3) кредитування та доступ до фінансування для агросфери. [1]

Вигідні кредитування та програми підтримки агробізнесу в умовах війни є критично важливим інструментом для підтримки економічної стійкості та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Станом на жовтень 2024 року в Міністерстві аграрної політики та продовольства України оголосили про дев'ять напрямків підтримки агросектору, таких як:

1. гранти для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства;
2. гранти для створення або розвитку тепличного господарства;
3. гранти для переробних підприємств;
4. державна підтримка меліорації;
5. державна підтримка малих виробників;
6. часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва;
7. пільгове кредитування агросектору;
8. фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві;
9. надання кредитів фермерським господарствам. [2]

У 2024 році діє програма, за якою аграрії можуть отримати засоби тимчасового зберігання зерна – рукави, місткістю 200 тонн кожен. Даний захід реалізується за підтримки урядів Канади та Японії, австралійської благодійної організації Munderoo Foundation та USAID. Скористатися можливістю та подати заяву для участі в програмі можуть агровиробники з Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Миколаївської, Одеської, Сумської, Харківської, Херсонської та Чернігівської областей. Станом на 04.10.2024 р. у Державний аграрний реєстр (ДАР) надійшло 2283 заявки. Найбільше їх подали аграрії з Миколаївської області – 497 заявки, Харківської області – 363 та Дніпропетровської області – 360. [2]

Варто приділити увагу і програмі вигідного кредитування «Доступні кредити 5-7-9», яка розпочала свою роботу у лютому 2020 року, її створили за ініціативою Президента України та Кабміну, щоб підтримати розвиток малого бізнесу. Таким чином, ФОП або юридична особа, що є учасником даної програми може отримати позику до 50 млн. грн на строк до 3 або до 5 років, залежно від цілей фінансування. Крім того, ставки 7% та 9% можна зменшити, створюючи нові робочі місця. Так, за кожного найнятого працівника бізнес отримує знижку 0,5% річних. Проте, ставка не може бути нижчою за 5% річних. [3]

На сьогодні участь у програмах вигідного кредитування для аграріїв беруть 46 банків. Найбільшу кількість кредитів видали «Приватбанк» (44,9 тис.), «Ощадбанк» (15,1 тис.) та «Райффайзен Банк» (5,4 тис.).

Таблиця 1

Результати кредитування агропідприємств у 2020-2024 роках

Рік	Всього видано кредитів, шт	Загальна сума кредитів, млрд.грн	Середня сума кредитів, млн. грн
2020	34 673	46,2	1,33
2021	82 000	104,5	1,27
2022	54 000	67,8	1,25
2023	72 000	93,5	1,3
02.10.2024	10 693	78,2	7,31
Разом	253 366	390,2	1,54

Джерело: складено автором на основі даних [2;3]

Як ми можемо побачити з таблиці 1, то за п'ять років кредитування (з 2020р. по 02.10.2024 р.) було видано 253366 шт. кредитів для аграріїв на загальну суму 390,2 млрд. грн. На кожне підприємство припадає близько 1,54 млн. грн. Якщо говорити про кожен рік окремо, то і за кількістю, і за сумою найбільше кредитів було видано у 2021 році 82 000 шт., що у грошовому еквіваленті складає 104,5 млрд. грн. Найменший обсяг кредитів було видано у 2024 році – 10693 шт., хоча сума складає 78,2 млрд. грн. Проте, якщо говорити про найменшу суму, то вона була у 2020 році – 46,2 млрд. грн., що за кількістю дорівнює 34673 шт. Таким чином, можна прослідкувати таку тенденцію, що суми кредитування зростають, а кількість підприємств зменшується. Тобто одне підприємство отримує більшу суму грошей.

Таблиця 2

**Перелік областей, що отримали найбільше кредитів за програмою
«Доступні кредити 5-7-9» у 2024 році**

Область	Сума кредитування, млрд.грн	Кількість господарств, шт.	Середня сума обсягу кредитування на 1 підприємство, млн.грн
Київська	4,3	658	6,53
Вінницька	2,9	679	4,27
Кіровоградська	2,7	881	3,06
Одеська	2,7	629	4,29
Харківська	2,5	406	6,16
Дніпропетровська	1,9	436	4,36
Львівська	1,9	479	3,97
Волинська	1,9	363	5,23

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Таким чином, як ми можемо побачити з таблиці 2, за програмою «Доступні кредити 5-7-9» у 2024 році більше всього отримали підприємства Київської області – 4,3 млрд. грн для 658 господарств, що в середньому 6,53 млн. грн. на одне підприємство. Найменше з цього переліку отримали підприємства Кіровоградської області – 2,7 млрд. грн. для 881 аграріїв, що в середньому 3,06 млн. грн на одного.

У вересні 2024 року Міністерство аграрної політики та продовольства України опублікувало інформаційну довідку щодо державної підтримки сільгосптоваровиробників у 2025 році. Проаналізувавши дану програму, варто зауважити, що у проекті бюджету України на 2025 рік передбачені видатки та кредити на підтримку та відродження аграрного сектору на деокупованих територіях. *Загалом, планується виділити близько 7381 млн. грн., а саме:*

- 4 726,0 млн. грн для підтримки фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції;
- 1 000,0 млн. грн піде на компенсації витрат за гуманітарне розмінування земель сільськогосподарського призначення;
- 205,0 млн грн для підтримки сільгосптоваровиробників;
- 80,0 млн грн для надання кредитів фермерським господарствам;
- 1370 млн. грн для надання грантів для створення або розвитку бізнесу [2].

В умовах війни агробізнес залишається одним із ключових секторів економіки, що забезпечує продовольчу безпеку країни. Програми підтримки агробізнесу відіграють вирішальну роль у стабілізації та відновленні аграрного виробництва. Державні та міжнародні фінансові ініціативи, включаючи пільгове кредитування, субсидії та страхування ризиків, надають аграрним підприємствам можливість продовжувати свою діяльність у надскладних

умовах. Впровадження таких програм сприяє збереженню робочих місць, розвитку експорту та покращенню економічної стійкості сектору. Важливо продовжувати удосконалювати механізми підтримки агробізнесу для його адаптації до нових викликів і змін у післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Європейської бізнес асоціації. URL: <https://eba.com.ua/> (дата звернення 05.10.2024)
2. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення 06.10.2024)
3. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення 07.10.2024)
4. Шалигіна І.В., Басенкова Т. Г. Умови ведення аграрного бізнесу в період війни та його успішний розвиток. *Економіка, фінанси, облік і право в умовах глобалізації*. Матеріали зб. тез доповідей Міжн. наук.-практ. конф. (Полтава, 8 листопада 2023 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2023. Ч. 1. С.35-36.

*Шарапа Вадим Григорович,
здобувач ступеня доктора філософії;
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»*

ХАРАКТЕРИСТИКА МІКРО – ТА МАКРОСЕРЕДОВИЩ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ – СПЕЦИФІКА ПРОВЕДЕННЯ PEST- ТА SWOT-АНАЛІЗУ

Актуальні виклики, цілі та завдання є маркерами, що зумовлюють доцільність коригування стратегій формування та розвитку підприємницької діяльності на теренах сучасної України. Важливою складовою є дослідження специфіки мікро- та макросередовищ підприємств України та особливостей проведення аналізу і визначення потенційних ризиків діяльності.

Зважаючи на окреслені аспекти, вважаємо за необхідне розглянути характеристику мікро- та макросередовищ підприємств України та специфічні особливості проведення PEST- та SWOT- аналізу.

Загалом мікросередовище підприємства «являє собою взаємопов'язану сукупність певних, складників внутрішньої організації діяльності господарюючого суб'єкта які у своїй сукупності характеризують умови функціонування та перспективні параметри розвитку діяльності» [1, с. 124].

Макросередовище сприяє створенню загальних умов ефективного функціонування підприємства, відповідно до поставлених цілей та задач діяльності.

В цілому, макросередовище не носить якогось певного специфічного характеру, відповідно до окремо взятого підприємства, оскільки його чинники справляють загальний вплив на всю систему розвитку підприємств країни. Проте, що ступінь впливу стану сформованості макросередовища на кожне окреме підприємство не є однаковою: це залежить від існуючих відмінностей у внутрішній політиці компанії, визначається провідними сферами діяльності та виробництва і відмінності у внутрішній ієрархії зв'язків та обов'язків співробітників. При цьому важливе значення має алгоритм діагностики специфіки макросередовища та формування потенційних кроків щодо оптимізації діяльності. Основним інструментом аналізу макросередовища є метод PEST-аналізу який ще називають степ аналіз даний метод призначений для своєчасного виявлення різноманітних політичних економічних соціокультурних та технологічних чинників що в своїй сукупності сприяють формуванню певних особливостей функціонування зовнішнього середовища що безпосередньо впливає на ринкове становище і стратегією діяльності компанії в різноманітних умовах назва методу складається з абrevіатури перших літер провідних груп чинників що відповідно використовуються у структурі PEST-аналізу (Policy – P, Economy – E, Society – S, Technology – T) [1, с. 124].

Зазначимо, що в де-яких дослідженнях додаються додаткові варіанти врахування досліджуваних чинників, що призводить до трансформації назви та

зміни абрєвіатури. *В якості прикладу, можемо навести такі варіанти назв та додаткових складових для аналізу:*

– PEYST – аналіз, де до вище окреслених варіантів додається ще одна складова «E» – має на меті врахування екологічних чинників впливу (Environmental);

– PESTLE – аналіз, до структури якого додано також і законодавчу складову, що має на меті дослідження впливу юридичних умов функціонування підприємства/наявність юридичної підтримки [1, с. 124].

Незалежно від обраного варіанту проведення аналізу (класична форма чи варіант із включенням додаткових чинників), візуалізація та опрацювання результатів надаються у вигляді таблиці, де усі показники систематизуються за певними критеріями. Змістовне наповнення таблиці реалізується шляхом проведення комплексного дослідження та формування експертної оцінки кваліфікованих фахівців, що є обізнаними та компетентними у певному сегменті діяльності. Метою скоординованої та командної роботи спеціалістів є визначення конкретного чинника та/або групи чинників, що окремо або у сукупності призводять до деструкції реалізації певної галузі в діяльності підприємства та в результаті формують стійкий побічний вплив на всіх рівнях діяльності [1, с. 124].

Проведення PEST-аналізу на території України на прикладі середньостатистичного підприємства в галузі ресторанного бізнесу, дозволить нам виділити такі складові впливу:

– політичні чинники: несприятлива ситуація, викликана військовою агресією, необхідність створення додаткових оповіщень на час тривоги; організація укриттів з метою забезпечення перебування клієнтів;

– економічні чинники: зростання цін на вітчизняні товари та продукти, зміна цін на логістичні послуги та збереження продукції, що в свою чергу призводить до необхідності вироблення нової цінової політики (яка б дозволила отримувати прибуток, не втрачаючи клієнтів);

– соціальні чинники: зниження спроможності додаткових витрат у населення; збільшення відсотку міграції населення; недостатність кваліфікованих фахівців; поява «блекаутів», що призводить до необхідності формування системи безпеки, закупівлі генераторів та відповідних гаджетів забезпечення якості обслуговування;

– технологічні чинники: необхідність розробки електронного (цифрового меню);

– можливості дистанційного замовлення та оперативної доставки.

Відповідні складові зовнішніх чинників дозволяють сформуванню наочну картину першочергових кроків з оптимізації діяльності та збереження потенційної конкурентоспроможності організації.

Водночас, значні внутрішні зміни (що можуть визначатися кадровою нестабільністю, недостатністю кваліфікації) та динаміка зовнішніх змін призводять до необхідності впровадження SWOT-аналізу, що дозволяє

своєчасно почати розробку та реалізацію нової стратегії. У структурі даного методу закладено оцінку: можливостей, загроз, сильних сторін та слабких сторін організації діяльності підприємства [2, с. 180].

За результатами проведеного аналізу наукових джерел такі компоненти можуть у повній мірі бути складовими оцінювання закладу гостинності:

- можливості: гармонійне розташування, наявність історичних пам'яток, гнучкі ціни, широкий спектр послуг, можливість тривалого перебування;
- культурний розвиток; якісний відпочинок; ефективна бізнес діяльність.
- загрози: нестабільний курс валюти; високий рівень конкуренції; вимогливість гостей; складність пошуку балансу «лояльна ціна» - «високий рівень послуг».
- сильні сторони: кваліфікований персонал; чітка взаємодія підрозділів; врахування традицій та культури інших країн; комп'ютеризація; широкий спектр послуг; можливість перебування з домашніми улюбленцями.
- слабкі сторони: витратність за рахунок постійної модернізації; складнощі впровадження новітніх технологій, через пошук фахівців, підвищення кваліфікації; постійне оновлення сайту компанії; пошук нових векторів «чим би здивувати?»

Зазначимо, що при проведенні аналізу важливо звертати увагу на переваги та недоліки у структурі кожного методу. *В змісті досліджуваної проблематики важливими є такі аспекти:*

- перевагами є: швидкість виконання аналізу; легкість організації дослідження та відсутність необхідності у гаджетах; методи є універсальними та можуть бути використані у проведенні дослідження як великих, так і малих підприємств; методи є поліваріантними та підходять для діагностики функціонування середовища відповідно до означеної мети; методи спрямовані на визначення «слабких місць» та «прогалин» у діяльності підприємства та дозволяють оперативно прийняти рішення щодо вектору оптимізації діяльності.
- недоліки методів втілюються у таких особливостях: відсутність можливості спрогнозувати точні показники діяльності підприємства; визначення факторів «ризиків» та «ресурсності» але без відображення чіткого взаємозв'язку між складовими; необхідно регулярно проводити аналіз на підприємстві із урахуванням швидкого плину зміни чинників; щоб аналіз проводили компетентні фахівці, що зможуть вибудувати модель актуального стану розвитку підприємства [3, с. 281-285].

Таким чином, аналіз специфіки мети та завдань діяльності підприємства в подальшому сприяє побудові обґрунтованої стратегії діяльності, що є важливим аспектом формування стратегії розвитку.

Список використаних джерел

1. Руденко Л. Г. PEST-аналіз і аналіз прогалин політик, програм, планів і законодавчих актів у сфері суспільного добробуту (соціального захисту) і

підготовка рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенцій Ріо. Херсон : ФОП Грінь Д. С., 2016. 124 с.

2. Стратегічне дослідження регіонів України за допомогою SWOT-аналізу : кол. моногр. за ред. О. Л. Тоцької. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 180 с.

3. Гуменюк О. Г. Використання SWOT-аналізу як основного інструменту стратегічного управління. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 281–285.

*Швець Сергій Михайлович,
кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу моделювання та прогнозування економічного розвитку»;
ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"*

ФІСКАЛЬНО-МОНЕТАРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

Фіскально-монетарні чинники стали відігравати важливу роль на зламі тисячоліть, коли країни стали більш вразливими до економічних потрясінь, що почастишали. Необхідність збільшення обсягів монетизації бюджетного дефіциту з кожною наступною кризою, з одного боку, призвело до загострення боргової проблеми та вибудовування домінантної позиції бюджетного сектора, а з іншого – послабило стабілізаційний потенціал монетарної політики, що у підсумку ускладнило досягнення економічних таргетів. Не маючи достатнього кредиту часу для повноцінного відновлення після кожної чергової кризи, уряди почали застосовувати поєднання фіскальних та монетарних заходів для вирівнювання траєкторії зростання.

Встановлення правил реалізації фіскальної та монетарної політики тісно пов'язано з балансами міжчасового бюджетного обмеження уряду та центрального банку, які встановлюють взаємозв'язок між накопиченими фінансовими резервами (пасивами) і напрямками витрачання коштів в залежності від їх призначення та адміністрування (активами). При розробці та реалізації економічної політики баланси уряду та центрального банку все частіше розглядаються як консолідований елемент, що посилює взаємозв'язок між монетарною та фіскальною політиками. Міжчасове бюджетне обмеження консолідованого державного органу в редакції, представленій відомим економістом О. Бланшаром, встановлює лінійну залежність між зміною державного боргу, диференціалом відсоткового зростання ($r-g$), первинним дефіцитом бюджету та зміною пропозиції грошей, що пов'язано з сеньйоражем [1, с. 66]:

$$\Delta b_t = (r - g)b_{t-1} + pb_t - \Delta m_t \quad (1)$$

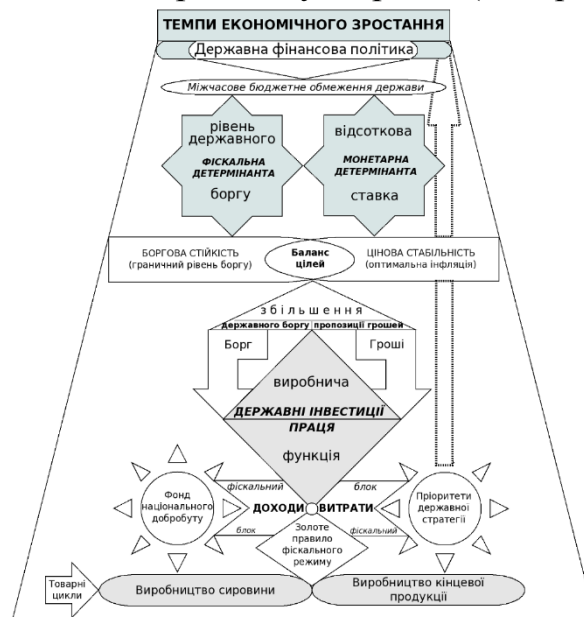
де Δb_t це обсяг державного боргу, накопичений за період t ; r це реальна відсоткова ставка (інструмент монетарної політики); g це темпи економічного зростання; pb_t це первинний дефіцит бюджету на момент часу t ; Δm_t це сеньйораж за період t .

Значна частина дебатів щодо вирішення проблеми державного боргу поряд з дотриманням фіскальної стійкості фокусується навколо ідеї про те, що постійна від'ємна різниця між відсотками, які сплачуються за державним боргом, та темпами зростання економіки – так званий диференціал відсоткового зростання $(r-g)$ – є благом для державних фінансів. Причина полягає в тому, що вказаний диференціал зростання допомагає державі зберегти боргову стійкість незалежно від фіскальної позиції. До тих пір, поки відсоткова ставка (r) менше темпів економічного зростання (g), уряду нічого не заважає деякий час покривати дефіцит бюджету шляхом запозичень на ринку капіталу, що не призводитиме до підвищення боргового навантаження на економіку. Описаний сценарій є актуальним для розвинених країн, для яких характерною є пастка ліквідності, за якої досягається нульовий поріг відсоткової ставки (англ.: Zero Lower Bound). Такий резервний потенціал у разі потреби завжди може бути використаний як заохочувальний чинник реалізації експансивної фіскальної політики. Втім, не слід сприймати це як заклик до нерозважливих витрат, оскільки наслідки неконтрольованої експансії бюджетного сектора можуть негативно позначитися на фінансовій стійкості економіки. В свою чергу, у разі підвищення відсоткової ставки для боротьби з інфляцією, фіскальна позиція послаблюватиметься, що може додати проблем при фінансуванні дефіциту бюджету. Така нестійка позиція зменшуватиме простір для маневру з боку монетарної політики, зменшуючи результативність забезпечення контролю над інфляцією, що потребуватиме дедалі більш активного оперативного втручання.

Підсумовуючи викладене, можна говорити про те, що міжчасове бюджетне обмеження консолідованого державного органу фіксує та деталізує зв'язок між використанням фіскальних та монетарних інструментів регулювання. Використавши окреслений простір політики в частині маніпулювання змінними в рівнянні (1), зроблено спробу розробити структурно-логічну схему демонстрації синергетичного ефекту дії фіскальних та монетарних детермінант економічного зростання, які представлені рівнем державного боргу (b) та реальною процентною ставкою (r) (рис. 1). Слід зауважити, що оперативний простір верхньої межі маніпулювання вказаними показниками лімітований, з одного боку, критичним рівнем державного боргу, вище якого темпи економічного зростання стають від'ємними, а з іншого – оптимальною інфляцією, вище якої доходи держави від сеньйоражу починають скорочуватися. Незважаючи на вказане оперативне обмеження, побудована схема дозволяє за дотримання вписаних умов сценарної стратегії рухатися вздовж траєкторії сталого розвитку та/або, що є характерним для економіки України, досягати

цільових наздоганяючих темпів економічного зростання. Однією з таких сценарних умов є використання фактору державних інвестицій, нарощення яких передбачає використання інструменту державних запозичень у межах кордонів фіскального простору.

Враховуючи той факт, що експортний потенціал вітчизняної економіки визначають монополії, сконцентровані у вузькому сегменті сировинних галузей, пріоритетом стратегічного курсу держави має стати структурна перебудова у напрямі випереджаючого розвитку видів економічної діяльності з високою доданою вартістю. З цією метою запропоновано варіант фіскальної політики з імплементацією модифікованої версії золотого правила фіскального режиму, яка, серед іншого, передбачає створення фонду національного добробуту як джерела фінансування нарощення державних інвестицій із залученням сировинного сектору через мобілізацію додаткових доходів під час ресурсного буму. За визначеного сценарію можна очікувати послаблення негативного впливу ефекту витіснення та посилення ефекту залучення. Запропонований варіант реалізації управлінських заходів актуалізує питання дієвості фіскально-монетарних детермінант економічного зростання у координатах правильно обраних інструментів та часових орієнтирів реагування на внутрішні та зовнішні шоки, що особливо актуально при вибудовуванні цільових стратегічних пріоритетів воєнного та повоєнного розвитку України (див. рис. 1).

Рис. 1. Фіскально-монетарні детермінанти економічного зростання в Україні

Джерело: розроблено автором

Список використаних джерел

1. Blanchard, O (2023). Fiscal Policy under Low Interest Rates. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. 177p. <https://doi.org/10.7551/mitpress/14858.001.0001>.

*Шелудько Сергій Андрійович,
кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри публічних фінансів;
Державний податковий університет*

ПУБЛІЧНО-БОРГОВИЙ АСПЕКТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ

Боргова безпека є важливим елементом забезпечення фінансової безпеки будь-якої сучасної держави, особливо в умовах екзистенційних потрясінь: війни, пандемії, природніх або антропогенних катастроф. Зокрема, одним з ключових каналів деструктивного впливу воєнних ризиків (як на фіскальну, так і на монетарну сфери національної економіки) є милітаризація державних фінансів, а відтак – посилення податкового навантаження всередині країни та зниження її міжнародної ліквідності у зовнішньоекономічних відносинах. Прагнення органів макрофінансового регулювання до фінансової стабільності за такого сценарію реалізуються через максимізацію залучення всіх доступних зовнішніх джерел: від внутрішньодержавних запозичень до міжнародної фінансової допомоги. Варто визнати, що зростання боргових зобов'язань воюючої держави є цілком закономірним явищем, а розв'язання проблем боргової безпеки полягає не в стримуванні абсолютних обсягів запозичень, а в неупередженому дотриманні гранично допустимого рівня видатків на обслуговування таких зобов'язань.

Аналізуючи борговий аспект забезпечення фінансової безпеки держави, основну увагу варто приділяти державному та гарантованому державою боргу, які в іноземній практиці об'єднуються під назвою «публічний борг». У деяких випадках, до публічно-боргових відносять ще й муніципальні зобов'язання [1, с. 25], проте така класифікація є предметом дискусії. У випадку України сукупний обсяг державного та гарантованого державою боргу є однорідним об'єктом регулювання, зокрема в частині обмежень щодо їхнього граничного рівня. Так, чинною нормою Бюджетного кодексу України встановлено, що на кінець бюджетного періоду обсяг вказаних частин публічних запозичень не може перевищувати 60 % від річного розміру номінального ВВП [2, ст. 18]. Водночас, таке розсудливе та недвозначне застереження не застосовується з 2021 року, відповідно до законів про Державний бюджет на відповідні роки.

В умовах відсутності чинних законодавчих обмежень щодо гранично допустимого обсягу, а також враховуючи згубні для економічного розвитку наслідки повномасштабного вторгнення, рівень публічної заборгованості України суттєво зростав протягом останніх років (табл. 1).

Дані з табл. 1 свідчать, що вже у 2020 році публічний борг України фактично перетнув обумовлену законодавством межу, перевищивши 60 % ВВП. З того ж часу спостерігається виключно позитивна динаміка його абсолютного обсягу – на піку, за результатами 2022 року, зобов'язання зросли більш ніж у 1,5 рази. Якщо ж взяти до уваги розрахункову базу відносного рівня публічного

боргу до ВВП у фактичних (номінальних) цінах, то, розуміючи логіку інфляційних процесів, можна дійти висновку про ще швидші темпи приросту та вищий рівень боргового обтяження державних фінансів.

Таблиця 1

**Динаміка рівня публічного боргу України
в 2019 – 2024 рр., млрд. грн.**

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024*		
						I	II	рік
Державний борг	1 761,4	2 259,2	2 362,7	3 715,1	5 188,1	5 612,6	5 850,2	н/д
Гарантований державою борг	236,9	292,7	309,3	360,3	331,4	311,7	317,8	–
Публічний борг	1 998,3	2 551,9	2 672,1	4 075,5	5 519,5	5 924,3	6 167,9	6 800,6
Номінальний ВВП	3 977,2	4 222,0	5 450,8	5 239,1	6 537,8	1 609,2	1 696,2	7 589,9
Рівень публічного боргу, %	50,2	60,4	49,0	77,8	84,4	–	–	89,6
Приріст публічного боргу, %	-7,8	27,7	4,7	52,5	35,4	7,3	11,7	23,2
Інфляція (на кінець року), %	4,1	5,0	10,0	26,6	5,1	3,2	4,8	8,5

*Примітка. Попередні оцінки та прогнози НБУ

Джерело: розраховано та складено за даними [3; 4]

Проте самі по собі обсяги публічного боргу не можна вважати безумовною загрозою фінансовій безпеці країни або перешкодою її економічному зростанню. Серед країн з високим публічно-борговим навантаженням (100 % ВВП та вище) деякі держави (зокрема, США, Японія, Канада, Франція, Італія, Велика Британія) характеризуються водночас помітними темпами зростання економіки, в той час як інші (наприклад, Греція, Іспанія, Лаос, Гана) перебувають у рецесії та економічному занепаді. Тому можна стверджувати, що вирішальним для підтримки належного рівні фінансової безпеки держави є не обсяг її публічного боргу, а спроможність до його обслуговування.

Дослідження прогнозів Міністерства фінансів України щодо платежів за державним боргом відповідно до діючих станом на 01.10.2024 угод, а також аналіз власних сценаріїв представлені в табл. 2.

Таблиця 2

**Сценарії динаміки витрат на обслуговування державного боргу
України в 2024 – 2026 рр., млрд. грн.**

Показник	без нових запозичень			з приростом на рівні 2024 р. (23 %)			з приростом на рівні 2023 р. (35 %)		
	2024	2025	2026	2024	2025	2026	2024	2025	2026
Погашення	1 113,7	576,5	331,9	1 113,7	576,5	331,9	1 113,7	576,5	331,9
Обслуговування	311,7	356,9	269,7	311,7	447,0	424,2	311,7	494,0	518,0
Платежі за державним боргом	1 425,4	933,4	601,6	1 425,4	1 023,5	756,1	1 425,4	1 070,5	849,9

Продовження таблиці 2

Залишок державного боргу	6 469,1	5 892,6	5 560,7	6 469,1	7 380,5	8 746,1	6 469,1	8 156,8	10 679,8
Вартість обслуговування, % ВВП	4,1	4,1	2,8	4,1	5,2	4,4	4,1	5,7	5,4
Приріст реального ВВП, %	3,7	4,1	4,8	3,7	4,1	4,8	3,7	4,1	4,8

Джерело: розраховано та складено за даними [3; 4]

Відповідно до викладених у першій частині табл. 2 прогнозів щодо платежів з погашення та обслуговування державного боргу України варто визнати, що номінальна вартість таких ресурсів за умови збереження чинних умов і відсутності нових значних запозичень загалом відповідає очікуванім економічним можливостям країни: витрати з обслуговування наближені до темпів реального зростання. До розрахунку свідомо не долучалися суми платежів з погашення основної суми боргу, оскільки міжнародна практика публічного боргового менеджменту свідчить, що повного задоволення зобов'язань можна уникати. Якщо боржник (зокрема, інституційний) своєчасно та в повному обсязі здійснює обслуговування боргу, кредитори, переважно, зацікавлені в збереженні розмірів вкладень, а погашення основної суми боргу перекриваються вхідними грошовими потоками від розміщень нових зобов'язань на заміну виконаним.

Утім, якщо в середньостроковій перспективі перед Україною постане потреба в нарощенні боргового фінансування з темпом на рівні 2023 або 2024 рр., одного лише економічного потенціалу буде недостатньо для належного виконання державною зобов'язань. Зокрема, в 2025 – 2026 рр. потреба в додаткових ресурсах для обслуговування державного боргу складатиме: для сценарію за тенденціями 2024 р. – 93,6 млрд. грн. (1,5 % ВВП 2023 р.), для сценарію за тенденціями 2023 р. – 196,6 млрд. грн. (3 %). Для порівняння, у 2024 р. держбюджетне фінансування МОН становить 171,2 млрд. грн.

Отже, нарощення обсягів публічного боргу, як абсолютних, так і відносних, є закономірним економічним явищем, і саме по собі не стає на заваді нормальному економічному розвитку. Ключовим питанням управління борговими аспектами фінансової безпеки держави є спроможність обслуговувати публічні зобов'язання. Незважаючи на зростання рівня публічного боргу України, основною загрозою є здатність національної економіки генерувати необхідний рівень доданої вартості для його обслуговування. Хоча базовий прогноз органів державної влади свідчить, що Україна зможе обслуговувати борг у середньостроковій перспективі, ймовірність виникнення потреби в додаткових запозиченнях має лишатися в фокусі прискіпливого аналізу та бути врахованою під час розробки та ухвалення рішень зі стратегічного управління економікою.

Список використаних джерел

1. Алексєєва Н. Боргові фінанси: французька парадигма розвитку. *Ринок цінних паперів України*. 2016. № 1-2. С. 21–42.
2. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI : станом на 21.09.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/> (дата звернення: 07.10.2024).
3. Міністерство фінансів України. Державний борг та гарантований державою борг. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> (дата звернення: 07.10.2024).
4. Національний банк України. Інфляційний звіт, липень 2024 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-lipen-2024-roku> (дата звернення: 01.10.2024).

***Шишкіна Марина Андріївна,**
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»,
освітньої програми «Фінансовий контроль та аудит»;
науковий керівник:
Овчарик Роман Юрійович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту;
Державний торговельно-економічний університет*

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЇЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Судові експертизи мають важливе значення для визначення обставин злочинів, пов'язаних із російською військовою агресією проти України. Судово-економічна експертиза українських підприємств у зв'язку з військовою агресією російської федерації має на меті встановлення фактичних даних щодо втрат вартості майна та недоотриманого прибутку [1, с. 80].

Інвентаризація – це процедура перевірки, яка дає змогу оцінити наявність та рух матеріальних цінностей, що перебувають на відповідальному зберіганні у матеріально відповідальних осіб в межах підприємства, а також виявити можливі розбіжності чи відхилення між даними бухгалтерського обліку та фактичною наявністю активів цього підприємства.

Інвентаризація військового майна – це перевірка інвентаризаційною комісією фактичної наявності, кількості, стану та комплектності військового майна в підрозділах, на складах, в їдальнях, парках, майстернях та інших об'єктах військового господарства, а також зіставлення отриманих даних з

інформацією з облікових книг, карток матеріальних цінностей, звітів, службових документів тощо [2].

Під час інвентаризації військового майна здійснюється перевірка його наявності, стану, руху, відповідності встановленим критеріям, а також забезпечується підтвердження достовірності результатів інвентаризації з даними бухгалтерського обліку та фінансової звітності. На територіях, де відбувалися активні бойові дії, було завдано значних матеріальних збитків через пошкодження або повне знищення майна фізичних і юридичних осіб. Це підвищило важливість проведення судово-економічних експертиз, оскільки за їх допомогою експерт може визначити розмір фактичних втрат постраждалих осіб. Крім того, такі експертизи можуть використовуватися у випадках розкрадання гуманітарної допомоги.

Під час проведення експертизи судовий експерт аналізує операції, що стосуються надходження, переміщення та вибуття майна військової частини. Всі ці операції повинні бути підтверджені первинними документами, які, у свою чергу, мають містити обов'язкові реквізити відповідно до вимог Закону України [4]. Облікові документи поділяються на первинні документи, облікові реєстри та допоміжні документи, які оформлюються за встановленими формами. Згідно з Інструкцією з обліку військового майна у Збройних Силах України [3], первинними документами вважаються накладні, вимоги, відомості, акти, атестати та інші документи, призначені для оформлення та підтвердження господарських операцій, що пов'язані з рухом і зміною вартості та технічного стану військового майна. Вони є підставою для записів в облікових реєстрах. Будь-який первинний бухгалтерський документ має відображати дані про фактично проведену операцію, складатися своєчасно та містити достовірну інформацію.

Головним аспектом документальної перевірки є визначення відповідності операцій, відображених у документах, чинним нормативним актам. Експерт повинен перевірити, чи відповідають зміст операцій та їхнє оформлення чинним нормативно-правовим актам і інструкціям. Під час дослідження експерт співставляє бухгалтерські документи з журналами-ордерами, меморіальними ордерами, відомостями та іншими обліковими реєстрами, щоб перевірити коректність їх заповнення. Усі записи в облікових реєстрах мають бути підтверджені первинними бухгалтерськими документами. Під час проведення експертного дослідження судові експерти виявляють низку недоліків, пов'язаних з оформленням документів, що відображають рух матеріальних цінностей у міжінвентаризаційний період. Серед них: невідповідність найменувань майна в різних бухгалтерських документах, звітах та первинних документах; розбіжності в кодах номенклатури; наявність виправлень у документах; відсутність підписів відповідальних осіб; розбіжності в документах, поданих на дослідження; відсутність даних про місця зберігання тощо.

Отже, судові економічні експертизи відіграють важливу роль у розслідуванні злочинів, пов'язаних з російською агресією проти України,

допомагаючи встановити фактичні втрати вартості майна та недоотримані прибутки підприємств. Процес інвентаризації військового майна є необхідним для оцінки його фактичної наявності та стану, а також для виявлення невідповідностей у бухгалтерському обліку. У контексті активних бойових дій судово-економічні експертизи стають особливо важливими для визначення розмірів матеріальних збитків та запобігання зловживанням, зокрема, у сфері гуманітарної допомоги. Ефективність експертиз залежить від точності первинних документів і їх відповідності законодавству, що забезпечує надійність та правову силу отриманих висновків.

Список використаних джерел

1. Хомутенко В. П., Хомутенко А. В. Теоретичні аспекти економічних втрат українських підприємств унаслідок військової агресії російської федерації як предмету судово-економічної експертизи. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2023. 3(21), 79-90. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3\(21\)](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-3(21))

2. Положення про інвентаризацію військового майна у Збройних Силах: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.05.2000 № 748: станом на 19 лист. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/748-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.09.2024)

3. Про затвердження Інструкції з обліку військового майна у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 17.08.2017 № 440: станом на 26 сер. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1192-17#Text> (дата звернення: 02.09.2024)

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 966-XIV: станом на 03 вер. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 03.09.2024)

Яцентюк Лариса Андріївна,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
науковий керівник:*
Бондарук Таїсія Григорівна,
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Повномасштабне вторгнення з лютого 2022 року значно вплинуло на економіку України, зокрема на місцеві бюджети через окупацію, міграцію та руйнування інфраструктури. Це підкреслює важливість дослідження формування місцевих бюджетів під час війни.

Фінансова децентралізація [1] сприяла розширенню фіскального простору та автономії місцевого самоврядування, покращуючи рівень життя [2]. Проте місцеві фінансові органи стикаються з серйозними викликами через зміни в законодавстві.

Найбільша залежність від державного бюджету спостерігається в Луганській, Чернівецькій та Закарпатській областях. Зміни в законодавстві дозволяють зберігати реверсну дотацію для тимчасово окупованих територій, забезпечуючи фінансування першочергових потреб.

Реформа місцевого самоврядування суттєво збільшила доходи місцевих бюджетів: з 185,4 млн грн у 2014 році до понад 500 млн грн у 2017 році. У 2020 році спостерігалось зниження через витрати на Covid-19. У 2022 році через вторгнення доходи сповільнилися, особливо в областях з активними бойовими діями: Херсонській (-33,3%), Луганській (-21,9%), Донецькій (-19,9%), Запорізькій (-15,1%) та Харківській (-11,6%).

Основні причини зниження доходів: міграція населення, зниження ділової активності та купівельної спроможності. Проте в травні 2022 року ситуація покращилась, і дохідність відновила. За рік місцеві бюджети отримали 555,1 млрд грн, а їх частка в доходах зведеного бюджету зросла з 22,6% у 2017 році до 24,4% у 2022 році.

Попри негативний вплив війни, у травні 2022 року доходи місцевих бюджетів зросли з 51,0 млрд грн до 62,8 млрд грн у грудні.

Податкові надходження становили 70,9% доходів місцевих бюджетів у 2022 році (393,5 млрд грн), а офіційні трансферти — 24,7%. Через бойові дії 85% громад недоотримали кошти, а кожна четверта громада зібрала на 50% менше доходів. Значні недонадходження стосувались плати за землю (5,7 млрд грн менше порівняно з 2021 роком). У березні 2022 року втрати місцевих бюджетів склали 1,1 млрд грн. Приріст доходів почався наприкінці року, збільшившись на 1,4%.

Рис. 1. Склад надходжень до місцевих бюджетів України у 2023 р.
Джерело: побудовано авторкою за даними [3]

Аналізуючи проблеми формування місцевих бюджетів під час війни, можна зазначити, що, незважаючи на суттєвий негативний вплив повномасштабного вторгнення, громади демонструють здатність протистояти викликам [4]. Спостерігається позитивна динаміка наповнення місцевих бюджетів: зниження доходів понад 60% від запланованих обсягів відзначається лише в регіонах з активними бойовими діями. В інших областях показники виконання залишаються на рівні 2021 року.

Для підтримки стабільності бізнесу було внесено зміни до податкового законодавства, що вплинуло на бюджети місцевих рад. У громадах, які не постраждали від агресії, стабільні надходження ПДФО та єдиного податку дозволили підтримувати казначейський рахунок.

Це стало можливим завдяки заниженню прогнозів доходів, появі нових платників на спрощеній системі оподаткування, добровільним сплатам патріотичних платників та зростанню ПДФО через підвищення зарплат військовослужбовців і працівників поліції.

Для ефективного розподілу бюджетних коштів в Україні необхідно врахувати кілька напрямів [5]: пропозиції щодо розподілу коштів між місцевими та державним бюджетами, а також розподіл видатків за функціональною структурою і напрямами використання ресурсів.

До початку повномасштабного вторгнення основними статтями видатків були соціальний захист, освіта, економічна діяльність, охорона здоров'я та загальнодержавні функції [6], на які держава виділяла понад 80% коштів зведеного бюджету. Найменшу частку займали видатки на охорону навколишнього середовища та розвиток.

У майбутньому бюджетна політика повинна акцентувати на соціальних видатках, передбачаючи не менше 50% від зведеного бюджету для фінансування освіти, охорони здоров'я, науки і культури. Структура бюджету може варіюватися в залежності від економічного потенціалу країни, поставлених завдань і ролі в економіці.

Відсутність ефективного використання бюджетних коштів є серйозною проблемою для держави. Зростаюча кількість фактів та негативних наслідків вимагає термінового втручання органів влади для їх вирішення. Раціональне використання бюджетних коштів сприятиме стабільності фінансової системи України та позитивно вплине на економічні показники. Тому в майбутньому варто зосередити свою увагу на цій проблемі та спрямовувати ресурси та час на її вирішення.

Список використаних джерел

1. Бондарук Т.Г. Проблеми та перспективи оцінки фіскального простору місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2020. № 1(61). С. 55-64.
2. Бондарук Т. Г. Фіскальна політика України як чинник сталого розвитку територій в умовах воєнного стану. *Економічні горизонти*. 2023. № 3(25). С. 57-67. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/286686>
3. Місцеві бюджети. *Державний веб-портал бюджету для громадян*. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
4. Бондарук Т., Чеховська М., Бондарук О. Економічна безпека України під час військових дій: виклики та шляхи протидії. *Економічні горизонти*. 2024. №1(27). С. 129–141. URL: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(27\).2024.299201](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(27).2024.299201)
5. Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини: навч. посібн. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство». 2019. 304 с.
6. Bondaruk T. G., Bondaruk I. S. State regulation of financial support of municipal authority under decentralisation conditions. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 4 (13). Ч. 1. С. 16-21. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000425646800002>

СЕКЦІЯ 2

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ В УКРАЇНІ

Liu Chengyu,

PhD student of the Department of Accounting and Taxation,

West Ukrainian National University;

Intermediate accountant, Lecturer,

Nanchang Institute of Science and Technology,

Nanchang City, Jiangxi Province, China

THE INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND BLOCKCHAIN IN TAX AUDITS

The application of artificial intelligence (AI) and blockchain technology in tax audit shows great potential to improve transparency, security and efficiency. The immutability of blockchain ensures the real-time verification and security of transactions, while AI processes big data through machine learning and advanced analysis to identify fraud or irregularities. Although the integration of these technologies in tax audit is still in the initial stage, they can be combined to create a more intelligent and automated system. At present, AI faces challenges in dealing with complex blockchain data and distinguishing between legitimate and fraudulent transactions. The application of smart contracts in tax collection also raises regulatory and technical issues.

AI and blockchain can be integrated to create a more intelligent and automated tax audit system by leveraging their respective strengths. Blockchain offers a transparent, immutable ledger for financial transactions, ensuring data security and reducing opportunities for manipulation (Nakamoto, 2008) [7]. AI, with its advanced data processing capabilities, can automate the auditing process by analyzing blockchain's vast datasets in real-time (Marr, 2018) [6]. This integration allows for more streamlined tax audits, reducing human intervention and improving efficiency (Peters & Panayi, 2016) [9]. By combining AI's ability to detect patterns and anomalies with blockchain's secure, transparent infrastructure, this approach can enhance audit accuracy and compliance tracking, thus minimizing errors and potential fraud (Zavolokina, Scherer, & Schwabe, 2020) [13]. Together, AI and blockchain present a promising solution to revolutionize the audit process by transforming it into an automated and highly reliable system (Treleaven, Brown, & Yang, 2017) [10].

AI is instrumental in enhancing blockchain-based audits by analyzing large volumes of blockchain data to detect patterns, anomalies, or irregularities that may indicate tax fraud or non-compliance. Through machine learning algorithms, AI systems can be trained to recognize suspicious activities or deviations from expected financial behaviors, making the audit process more precise and efficient (Bose & Mahapatra, 2001) [2]. These algorithms learn from historical data, identifying common fraud markers,

which then allow tax authorities to gain real-time insights into potential fraud or irregular transactions (Ngai et al., 2011) [8]. Moreover, AI's ability to process large, complex datasets enables it to continuously monitor and flag irregularities in blockchain systems (Wang, 2019) [11]. This capability significantly enhances fraud detection and strengthens the overall reliability of the tax audit process, minimizing human error and improving accuracy (Xu & Zhao, 2020) [12]. By combining AI with blockchain, authorities can proactively address non-compliance and fraud, ensuring greater transparency and trust in the tax system.

AI-driven smart contracts have the potential to revolutionize tax collection by automating various tax-related processes. These smart contracts, built on blockchain, can execute tax payments or enforce compliance requirements automatically when predefined conditions are met, reducing administrative overhead and improving efficiency (Christidis & Devetsikiotis, 2016) [3]. By utilizing AI's decision-making capabilities, smart contracts can handle complex tax scenarios, identifying the appropriate conditions for tax payments, deductions, or exemptions without human intervention (Berg, Davidson, & Potts, 2019) [1]. This automation eliminates delays and ensures timely tax collection, which is crucial for both tax authorities and taxpayers (Catalini & Gans, 2020) [4]. The transparency of blockchain, combined with AI's ability to analyze and interpret data, minimizes errors, prevents fraud, and improves the overall efficiency of tax administration (Cong & He, 2019) [5]. Ultimately, AI-powered smart contracts create a more streamlined, secure, and accurate tax collection process, benefiting all stakeholders involved in the system.

References

1. Berg, C., Davidson, S., & Potts, J. (2019). *Understanding the blockchain economy: An introduction to institutional cryptoeconomics*. Edward Elgar Publishing.
2. Bose, I., & Mahapatra, R. K. (2001). Business data mining - A machine learning perspective. *Information & Management*, 39(3), 211-225.
3. Christidis, K., & Devetsikiotis, M. (2016). Blockchains and smart contracts for the internet of things. *IEEE Access*, 4, 2292-2303.
4. Catalini, C., & Gans, J. S. (2020). Some simple economics of the blockchain. *Communications of the ACM*, 63(7), 80-90.
5. Cong, L. W., & He, Z. (2019). Blockchain disruption and smart contracts. *The Review of Financial Studies*, 32(5), 1754-1797.
6. Marr, B. (2018). *Artificial intelligence in practice: How 50 companies used AI and machine learning to solve problems*. Wiley.
7. Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*.
8. Ngai, E. W., Hu, Y., Wong, Y. H., Chen, Y., & Sun, X. (2011). The application of data mining techniques in financial fraud detection: A classification framework and an academic review of literature. *Decision Support Systems*, 50(3), 559-569.
9. Peters, G. W., & Panayi, E. (2016). Understanding modern banking ledgers through blockchain technologies: Future of transaction processing and smart contracts on the internet of money. *Banking Beyond Banks and Money*, 239-278.

10. Treleaven, P., Brown, R., & Yang, D. (2017). Blockchain technology in finance. *Computer*, 50(9), 14-17.

11. Wang, Y. (2019). Artificial intelligence in financial fraud detection: A review. *International Journal of Finance & Economics*, 24(3), 872-888.

12. Xu, X., & Zhao, Z. (2020). Blockchain and AI in auditing: A systematic literature review. *Journal of Blockchain Research*, 3(2), 45-59.

13. Zavolokina, L., Scherer, A., & Schwabe, G. (2020). How can we interpret and understand blockchain? An exploration of systematic literature reviews. *Journal of Information Technology*, 35(3), 285-300.

Momotiuk Liudmyla,
Professor of Department of Finance, Banking and Insurance;
National Academy of Statistics, Accounting and Audit

THE ROLE OF THE COUNTRY'S TAX SYSTEM IN ATTRACTING BUSINESS

The tax system plays a crucial role in the functioning of a country's economy and society. The tax system is integral to the economic health and social well-being of a nation. It not only provides necessary revenue for governmental functions but also helps in redistributing wealth, stabilizing the economy, influencing behavior, and ensuring the efficient allocation of resources. Usually when we talk about the tax system, we discuss the tax burden and how negatively it affects business. But there are tax systems that, on contrary, attract business and thus contribute to the economic development of countries.

Luxembourg, a small but affluent country in Europe, has a unique economic structure and tax system. Luxembourg has experienced robust economic growth over the years, characterized by:

- one of the highest GDP per capita in the world. Luxembourg's GDP per capita is approximately €108,000 (or about \$115,000 USD) in nominal terms
- Financial Services Hub: a significant portion of its GDP comes from financial services.
- diversified Economy: while finance dominates, there are also strong sectors in technology, logistics, and manufacturing.

In the table we provide the main taxes that are included in the tax system of Luxembourg.

Table 1

Characteristics of the tax system of Luxembourg

Tax	Characteristics	Rate
Personal Income Tax	Levied on the income of individuals, including salaries, pensions, and	The personal income tax system is progressive, with

Продовження таблиці 1

	rental income	rates ranging from 0% to 42%.
Corporate Income Tax	Applied to the worldwide income of resident companies and the Luxembourg-source income of non-resident companies	The general corporate income tax rate is around 24.94% as of 2023.
Value-Added Tax (VAT)	One of the lowest standard VAT rates in the EU	Standard Rate: 17% Intermediate Rate: 14% Reduced Rate: 8% Super-Reduced Rate: 3%
Wealth Tax	Luxembourg does not currently impose a wealth tax on individuals. The wealth tax that existed was abolished for individuals in 2006. However, wealth taxes do apply to corporations. Imposed on the net assets of companies, both resident and non-resident with Luxembourg-based business operations	0.5% of the net wealth up to €500 million. For net wealth exceeding €500 million, the rate is 0.05%
Municipal Business Tax	A local tax levied on the income of businesses operating within a municipality	Each municipality applies its own multiplier to the base rate. The multiplier is a percentage that varies by location. The base rate is 6.75% of the taxable income of the business and a municipal multiplier that differs from one municipality to another.
Withholding Taxes	Applied to certain types of income paid to both residents and non-residents. These taxes are withheld at the source by the payer and remitted to the tax authorities.	Dividends: typically 15% Interest: generally 0% (with some exceptions) Royalties: 0%
Social Security Contributions	Contributions paid by both employers and employees to fund social security benefits, including healthcare, pensions, and unemployment benefits	The overall employee contribution rate is approximately 14.4% of the gross salary. The overall employer contribution rate is approximately 15.91% of the gross salary.

Also there are other taxes: real estate taxes, taxes on specific goods such as alcohol, tobacco, and fuel, various taxes aimed at promoting environmental sustainability, such as taxes on CO₂ emissions, an annual tax on vehicle ownership.

What makes the tax system of Luxembourg attractive for business?

1. Competitive Corporate Tax Rates. Luxembourg offers competitive corporate tax rates compared to many other European countries, making it an appealing location for multinational corporations, particularly in the financial sector.

2. Investment Incentives. Tax policies that favor investments in technology and innovation have encouraged both domestic and foreign investments, further propelling economic growth.

3. The standard VAT rate of 17% is one of the lowest in the European Union, and there are reduced rates for essential goods and services. Lower VAT rates also make Luxembourg an attractive destination for businesses, particularly those involved in cross-border trade.

4. Double Taxation Treaties. Luxembourg has a wide network of double taxation treaties with many countries, which helps reduce the tax burden on cross-border income and investments.

5. Participation Exemption. Luxembourg provides a participation exemption for dividends received and capital gains realized from qualifying participations, making it an attractive jurisdiction for holding companies.

6. Luxembourg has a robust and transparent regulatory framework overseen by the Commission de Surveillance du Secteur Financier (CSSF), which ensures stability and trust in the financial market.

7. The tax administration in Luxembourg is known for being efficient and transparent, which can reduce administrative burdens for taxpayers.

8. R&D Tax Incentives. Luxembourg offers significant tax incentives for research and development (R&D), including tax credits and grants, to encourage innovation, economic growth and diversification of the economy.

9. Startup Incentives. The government provides various incentives and support programs for startups and small to medium-sized enterprises (SMEs), fostering entrepreneurship and innovation.

10. Luxembourg offers tax incentives for environmentally friendly practices and investments in renewable energy, supporting sustainable development.

These positive aspects contribute to Luxembourg's reputation as a favorable tax jurisdiction, attracting both individuals and businesses looking for a stable and advantageous tax environment.

*Shevchuk Oleg Antonovych,
PhD, Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation;
West Ukrainian National University*

RECOGNITION AND REGULATION OF ELECTRONIC TRANSACTIONS IN ACCOUNTING

The primary regulatory document in the sphere of accounting, control, and taxation at the micro-level is the company's accounting policy. This document outlines the selected methods and approaches for accounting electronic transactions, chosen from the various options available. The innovative nature, inherent risks, high volatility, and dynamic character of accounting for electronic payment instruments and crypto-assets necessitate a detailed and comprehensive framework for regulating these transactions in the company's accounting policy.

One of the most challenging aspects of developing an accounting policy is the recognition of electronic payment instruments and crypto-assets as accounting objects. The policy must explicitly classify these objects into appropriate categories, such as intangible assets, financial investments, or cash equivalents, based on their nature and intended use. This requires the application of the accounting principle of "substance over form," which emphasizes the underlying reality of transactions rather than their legal form. This principle plays a critical role in determining the nature of electronic transactions and how they should be reflected in the financial statements. The accounting nature of electronic payment instruments or crypto-assets can vary depending on the purpose for which they are held and utilized. If electronic transactions are carried out with the goal of acquiring ownership or long-term possession of assets, the associated crypto-assets should be recognized as intangible assets. Conversely, if electronic transactions are conducted with the primary intent of generating speculative income, these assets fall under the category of financial investments. However, when electronic money or cryptocurrencies are used as a medium of exchange between business partners, they should be accounted for as cash equivalents. This distinction is essential for accurately reflecting the financial position of the company in its financial statements.

In line with the chosen accounting treatment for these assets, the accounting policy should also document the appropriate method of valuation. Regardless of the specific method selected, the accounting policy should address the possibility of revaluing these assets based on their fair market value. Given that most electronic payment instruments and crypto-assets are traded on active markets, it is feasible and often necessary to apply fair value in their initial recognition and subsequent revaluation. This ensures that the reported value of these assets reflects current market conditions, thereby enhancing the transparency and accuracy of the company's financial reports.

Furthermore, the accounting policy should define a detailed list of electronic payment instruments that may be used for various types of transactions. These could include transactions related to the acquisition or leasing of non-current assets, the purchase of inventories, financial investments, deposits, capital contributions, borrowing, creditor

settlements, tax payments, and more. Each category of activity can be broken down into specific subcategories, as necessary. For instance, certain business partners may require that transactions with them be conducted exclusively using specific types of electronic money or cryptocurrencies. This level of detail can help ensure that transactions are conducted efficiently and in compliance with both internal regulations and external contractual agreements. The use of electronic payment instruments across different areas of economic activity should align with the matrix defined in the company's accounting policy. Any deviation from the specified use of these instruments would constitute a breach of internal protocols, and such deviations should require prior approval from designated responsible personnel. This mechanism of control ensures that electronic transactions are conducted within the approved framework, thus minimizing risks and potential compliance issues.

The accounting and management teams can also impose restrictions on the types of electronic payment instruments that are permitted for use in the company's electronic transactions. For example, they may prohibit the acceptance of certain electronic or cryptographic currencies if there are concerns about their legitimacy, ongoing usability, or future market prospects. This precaution is especially relevant in light of the fast-paced and sometimes unpredictable nature of the digital asset market, where the value and legality of certain assets may fluctuate significantly.

Volatile electronic money and cryptocurrencies require particular attention due to the risks associated with their price instability. Holding such volatile assets for extended periods is generally undesirable, as their value can fluctuate dramatically within short timeframes. The accounting policy may establish a time limit within which these assets must be disposed of or liquidated to mitigate potential financial losses. Alternatively, the policy could set specific thresholds for market value fluctuations, indicating the percentage change in value at which the asset should be automatically disposed of. By defining upper and lower value limits compared to the original acquisition cost, the accounting policy can ensure that electronic and cryptographic currencies are promptly and automatically settled when certain conditions are met.

This approach is similar to the mechanisms currently in place in futures and options trading, where predetermined conditions trigger automatic actions to protect against adverse price movements. By incorporating these elements into the company's accounting policy, management can minimize losses caused by falling market prices and secure profits by locking in favorable rates when they occur. This risk management strategy not only protects the company from market volatility but also enhances the overall financial stability of the business.

In conclusion, the regulation of electronic transactions within a company's accounting policy serves as a critical tool for maintaining financial order and mitigating risks. By ensuring that all aspects of electronic and crypto-payment instruments are thoroughly considered, from their recognition and valuation to their appropriate use and disposal, the company can effectively manage these assets and protect its financial position. This comprehensive approach allows for better alignment with global accounting

standards and fosters greater trust and confidence among stakeholders, including investors, regulators, and business partners.

*Андрейченко Аліна Юріївна,
здобувачка фахової передвищої освіти;
Лавриненко Анастасія Анатоліївна,
здобувачка фахової передвищої освіти;
науковий керівник:
Минич Юлія Василівна,
викладач вищої категорії, завідувач відділення (економічного);
Лозівської філії Харківського
автомобільно-дорожнього фахового коледжу*

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСОБИ КОНТРОЛЮ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Економічна діяльність у країні, що переживає воєнний стан, стикається з численними викликами та складнощами, які потребують швидкої, зваженої та ефективної реакції з боку урядів і економічних структур. В умовах кризи, коли традиційні механізми фінансування та інвестицій можуть бути суттєво порушені, особливо важливими стають фінансові інструменти, здатні забезпечити стабільність, розвиток та відновлення економіки. Детально розглянемо основні фінансові інструменти, які можуть відігравати ключову роль у сприянні економічному розвитку під час військових конфліктів, а також їх вплив на стабільність національного господарства.

Одним із найважливіших фінансових інструментів у період воєнного стану є державні облігації. Ці фінансові інструменти дозволяють урядам залучати необхідні кошти для фінансування військових витрат, соціальних програм, а також для відновлення критично важливої інфраструктури. Продаж державних облігацій не лише забезпечує негайний доступ до фінансових ресурсів, але й дає змогу зацікавити інвесторів, які в умовах економічної невизначеності шукають безпечні активи. Таким чином, облігації стають надійним фінансовим механізмом, що підтримує стабільність в умовах кризи.

Крім того, важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності відіграють міжнародні фінансові організації, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк. Ці організації можуть надати кредитні лінії, які допоможуть країнам-партнерам підтримувати свою економіку в складні часи. Такі кредити часто супроводжуються рекомендаціями щодо проведення структурних реформ, що в майбутньому може призвести до підвищення стійкості та конкурентоспроможності економіки.

Наступним важливим інструментом, що має величезне значення в умовах військового конфлікту, є державні програми підтримки підприємств. Під час воєнного стану багато підприємств стикаються з фінансовими труднощами, що може загрожувати їхньому виживанню. Тому надання субсидій, пільгових кредитів або податкових канікул стає вирішальним кроком для підтримки бізнесу. Ці заходи не лише допомагають підприємствам адаптуватися до нових, часто вкрай складних умов, але й сприяють збереженню робочих місць, що є критично важливим для соціальної стабільності та добробуту населення.

Необхідність залучення іноземних інвестицій також стає особливо актуальною в умовах воєнного стану. Для цього країни можуть створювати сприятливі умови для інвесторів, такі як спеціальні економічні зони, податкові пільги або інвестиційні гранти. Це дозволить не лише залучити капітал, але й технології та експертизу, які можуть бути надзвичайно корисними для відновлення економіки та підвищення її конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Для подальшого розвитку фінансових інструментів в умовах воєнного стану важливо враховувати низку факторів, які можуть суттєво вплинути на їхню ефективність. *По-перше*, необхідно зосередитися на прозорості та підзвітності у використанні фінансових ресурсів. Це дозволить уникнути корупційних схем та забезпечити, щоб кошти використовувалися за призначенням, сприяючи реальному розвитку економіки.

По-друге, важливо забезпечити координацію між різними державними органами та міжнародними партнерами. Спільні зусилля можуть призвести до більш ефективного використання ресурсів та реалізації комплексних програм, що враховують специфіку кожної країни. Також варто розглянути можливість залучення приватного сектору до фінансування проектів відновлення, оскільки це може забезпечити додаткові ресурси та інноваційні рішення.

Також важливо приділити увагу розвитку технологічних інновацій та цифровізації. Це дозволить не лише підвищити ефективність управлінських процесів, але й створити нові можливості для бізнесу. Наприклад, впровадження електронних платформ для торгівлі та надання послуг може значно спростити доступ до фінансування для малих і середніх підприємств, які часто є двигуном економічного зростання.

Останнім, але не менш важливим аспектом є соціальний діалог та залучення громадянського суспільства до процесу прийняття рішень. Взаємодія з населенням дозволить краще зрозуміти його потреби та пріоритети, а також забезпечити підтримку реформ, що реалізуються. Це, в свою чергу, сприятиме зміцненню соціальної згуртованості та стабільності в країні.

Отже, фінансові інструменти для економічного розвитку в умовах воєнного стану повинні бути адаптовані до нових викликів і можливостей. Від державних облігацій до міжнародної допомоги, від підтримки бізнесу до залучення іноземних інвестицій — всі ці механізми можуть стати основою для відновлення та сталого розвитку. Важливо, щоб уряди країн, що переживають

кризу, враховували всі ці аспекти у своїй політиці, оскільки лише комплексний підхід дозволить ефективно подолати наслідки воєнного стану та забезпечити стабільний економічний розвиток у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Audit as an integral part of business security ensuring organizational and legal aspect. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/86fcf6dbbbcd5c4a514-cf6c4022d74e9.pdf>

2. Слюсаренко В. Є. Аудит: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9339/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F___%D1%81%D0%BB%D1%8E%D1%81%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE1_.pdf

*Андрусова Надія Федорівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Овчарик Роман Юрійович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту;
Державний торговельно-економічний університет*

АУДИТ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В епоху цифрової трансформації інформаційні технології стали не просто підтримкою бізнесу, а його стратегічною основою. Сучасний період розвитку ринкової економіки засвідчує ситуацію, у якій все більшої уваги серед вітчизняних суб'єктів господарювання набуває інтерес до ІТ-середовища, яке виступає джерелом людських, технічних, інформаційних та програмних ресурсів, що необхідні для забезпечення розвитку підприємства.

Аудит інформаційних систем (ІТ-аудит) є важливим інструментом стратегічного управління, оскільки дозволяє не лише перевіряти відповідність систем безпеки, але й надавати керівництву інформацію для прийняття обґрунтованих рішень на стратегічному рівні. ІТ-аудит, який раніше розглядався лише як інструмент перевірки на відповідність вимогам безпеки та законодавства, сьогодні перетворився на важливий інструмент стратегічного управління підприємством. Він дозволяє оцінити, наскільки ефективно інформаційні системи підтримують бізнес-процеси, виявляти ризики, оптимізувати витрати та знаходити нові можливості для зростання.

ІТ-аудит – це незалежна перевірка аудитором ІТ-середовища підприємства з метою отримання повної та об'єктивної інформації про його поточний стан формування об'єктивного аудиторського висновку, а також надання рекомендацій щодо удосконалення ІТ- середовища. [1, с.49] Ключова особливість ІТ-аудиту в системі управління підприємством полягає в тому, що його результати дозволяють чітко зрозуміти, яку саме роль відіграють інформаційні технології в загальній структурі компанії. Окрім цього, отримана інформація дає можливість оцінити, наскільки ІТ-стратегія відповідає загальній стратегії розвитку підприємства. Також це дозволяє визначити рівень зрілості ІТ-процесів, ступінь їх оптимізації та ефективність управління ІТ-ризиками.

Науковці характеризують різні напрями ІТ-аудиту: так, Івахненко С.В., виділяє такі його основні напрями [3, с.27]:

- а) аудит технічного стану; [3, с.27]
- б) аудит інформаційної безпеки; [3, с.27]
- в) оціночний аудит інформаційних систем та програмного забезпечення; [3, с.27]
- г) аудит проєктів впровадження та реінжинірингу; [3, с.27]
- д) аудит ефективності інформаційної системи. [3, с.27]

Пугаченко О.Б. [3, с.27] стверджує, що ІТ-аудит охоплює такі сфери перевірки, як:

- а) стан комп'ютерно- інформаційних систем та можливості розширення їх наявних функцій;
- б) рівень забезпечення архівування та зберігання даних;
- в) рівень контрольних процедур для моніторингу функціонування середовища комп'ютерної обробки даних;
- г) аналіз програмного забезпечення й наявність ліцензій та можливості гнучкого реагування на зміни законодавства з погляду настроювання програмного забезпечення;
- д) питання інформаційної безпеки.

Проведені дослідження засвідчують, що на сьогодні досліджуються наступні етапи проведення ІТ-аудиту:

Етап 1: Попереднє дослідження та планування. На цьому етапі відбувається ретельна підготовка до аудиту. Аудитори:

- Визначають мету аудиту: Чому проводиться аудит? Які саме аспекти ІТ-інфраструктури будуть перевірені?
- Збирають інформацію: Вивчають організаційну структуру, політики компанії, існуючу документацію, а також результати попередніх аудитів (якщо такі були).
- Аналізують процеси та контролі: Оцінюють, як функціонують різні ІТ-процеси, які контролі встановлені для захисту даних та забезпечення безперебійної роботи систем.
- Визначають обсяг аудиту: Вирішують, які саме системи, підрозділи або процеси будуть охоплені аудитом.

- Розробляють програму аудиту: Складають детальний план робіт, включаючи перелік процедур, які будуть виконані, відповідальних осіб та терміни.

Етап 2: Проведення аудиту та аналіз. Це основний етап, під час якого аудитори безпосередньо перевіряють ІТ-систему:

- Збір доказів: Аудитори використовують різні методи для збору доказів, такі як опитування співробітників, аналіз документів, тестування систем, спостереження за роботою.
- Оцінка відповідності: Перевіряється відповідність ІТ-системи внутрішнім політикам компанії, галузевим стандартам та законодавчим вимогам.
- Виявлення ризиків та вразливостей: Аудитори шукають слабкі місця в системі, які можуть бути використані зловмисниками.
- Аналіз ефективності: Оцінюється, наскільки ефективно ІТ-система підтримує досягнення бізнес-цілей компанії.

Етап 3: Звітування. Після завершення аудиту складається детальний звіт, який містить:

- Опис об'єкта аудиту: Короткий огляд ІТ-інфраструктури компанії.
- Виявлені проблеми та ризики: Детальний опис всіх виявлених відхилень від стандартів, вразливостей та інших проблем.
- Рекомендації: Конкретні пропозиції щодо усунення виявлених проблем та підвищення рівня безпеки та ефективності ІТ-системи.
- Висновки: Загальна оцінка стану ІТ-системи та рекомендації щодо подальших дій.

Етап 4: Відстеження результатів. На цьому етапі компанія повинна вжити заходів для усунення виявлених проблем та реалізації рекомендацій аудиторів. Аудитори можуть періодично проводити повторні перевірки для оцінки ефективності вжитих заходів.

На основі проведених досліджень, можна визначити такі переваги проведення ІТ-аудиту: [1, с.52]

1. ІТ-аудит допомагає визначити поточний стан ІТ-інфраструктури підприємства, проаналізувати всі складові ІТ системи; [1, с.52]
2. детальна інвентаризація усіх складових ІТ- інфраструктури; [1, с.52]
3. ІТ-аудит здійснює аналіз роботи ІТ-інфраструктури у штатному режимі та з максимальним навантаженням; [1, с.52]
4. ІТ-аудит сприяє виявленню проблем матеріально-технічної бази та наданню рекомендацій з їх розв'язання; [1, с.52]
5. ІТ-аудит допомагає у підготовці підприємства до автоматизації, модернізації ІТ інфраструктури під нові вимоги. [1, с.52]

Таким чином все вищесказане підкреслює значення ІТ-аудиту, зокрема:

- швидкий темп інновацій в галузі інформаційних технологій: ІТ-аудит постійно розвивається та адаптується до змін в технологічному середовищі

та бізнес-процесах, постійні зміни у вимогах регуляторів, а також розвиток нових загроз кібербезпеці;

– захист даних: допомагає виявити та усунути вразливості, які можуть призвести до витоку конфіденційної інформації;

– підвищення ефективності: оптимізує роботу ІТ-систем, знижує витрати та підвищує продуктивність;

– відповідність нормативних вимог: забезпечує відповідність ІТ-системи законодавчим та галузевим стандартам;

– управління ризиками: допомагає ідентифікувати та оцінювати ризики, пов'язані з ІТ.

Отже, ІТ-аудит стає невід'ємною частиною стратегічного управління підприємством в умовах цифрової трансформації. Він дозволяє не тільки оцінити надійність ІТ-систем і рівень їх захисту, але й визначити, наскільки ефективно вони підтримують бізнес-цілі. Завдяки аудиторам керівництво отримує глибоке розуміння сильних і слабких сторін ІТ-інфраструктури, що допомагає оперативно реагувати на виклики, мінімізувати ризики та виявляти нові можливості для розвитку. Таким чином, ІТ-аудит стає важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності та стабільного зростання підприємства.

Список використаних джерел

1. Мулик Я., Пірняк А., Шейко К. Стан та розвиток іт-аудиту в умовах цифрової економіки. *Економічний простір*. 2024. (190). С. 47-56. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-9>

2. Нога І. М., Скриньковський Р.М., Павловські Г. Діагностика ефективності застосування інформаційних технологій в управлінні підприємствами. *Бізнес Інформ*. 2016. No 9. С. 241–245. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=binf_2016_9_39

3. Огірко О.І., Крамар М.О. Аудит інформаційних систем і технологій як інструмент стратегічного управління підприємством. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2684/1/Law%20%26%20Sciences_2018_2-4-9.pdf

*Афанас'єва Інна Іванівна,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЕЛЕКТРОННА СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ПЕРЕМІЩЕННЯ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ: НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ

Акцизний податок відіграє значну роль як джерело наповнення бюджету та елемент державного регулювання виробництва та обігу підакцизних товарів. Саме тому дослідження правового регулювання акцизного оподаткування є важливим для удосконалення процесу адміністрування податків. Процедури контролю за переміщенням підакцизних товарів мають базуватися на впровадженні дієвих механізмів через тіньовий характер та високий ризик операцій, пов'язаних із обігом підакцизних товарів.

Варто зазначити, що за законодавством Європейського Союзу акцизний податок сплачується у кінцевому пункті споживання, до досягнення якого товари перебувають у режимі відстроченої сплати податку. Адміністрування акцизного податку в режимі відстроченої сплати за нормами європейського законодавства забезпечує електронна системи контролю за переміщенням підакцизних товарів від виробника до споживача. Ефективним механізмом у системі адміністрування акцизного податку у країнах ЄС стало функціонування інституту акцизних складів, електронна система контролю руху підакцизних товарів та фінансова гарантія.

Запровадження електронної системи моніторингу переміщення підакцизних товарів на території країн-членів ЄС сприяло вирішенню питань, пов'язаних із легалізацією обігу підакцизних товарів, убезпеченням переміщення товарів на умовах відстроченої сплати акцизного податку та прискоренням повернення фінансових гарантій. Зазначена система базується на реєстрації електронних адміністративних документів з переміщення підакцизних товарів у системах країни відправника та країни призначення. Введення системи електронного моніторингу дозволяє відстежувати переміщення підакцизних товарів від відправника до одержувача із застосуванням ефективного документообігу. Електронний документ складається вантажовідправником, підтверджується в країні відправника та містить інформацію про заплановане переміщення на території Європейського Союзу. У свою чергу країна, що отримує підакцизні товари, надсилає повідомлення вантажовідправнику та отримує звіт про отримання підакцизних товарів [1].

Нормативне регулювання впровадження електронної системи моніторингу руху підакцизних товарів на території країн-членів Європейського Союзу здійснюється на підставі Директив ЄС, Регламентів ЄС і Ради, Правил та Рішень (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика нормативних актів Європейського Союзу щодо впровадження системи електронного моніторингу руху підакцизних товарів

Документ	Характеристика
Регламент Європейського Союзу і Ради (ЄС) №684/2009	встановлює положення цифровізації процедур руху підакцизних товарів у режимі відстроченої сплати податку
Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013	визначає порядок документообігу між митними органами та економічними операторами, що має здійснюватися з використанням засобів електронного опрацювання інформації
Рішення № 1152/2003 Європейського Парламенту та Ради	регулює правові основи розробки системи електронного контролю за переміщенням підакцизних товарів, за якою товари переміщуються між уповноваженими операторами на території Європейського Союзу відповідно до режиму відстроченої сплати податку
Директива Ради ЄС 2008/118	встановлює правові норми функціонування системи та правила справляння акцизного податку; визначає типи електронних операторів, які уповноважені зберігати підакцизні товари на умовах відстроченої сплати акцизного податку, умови віднесення дії режиму відстроченої сплати на території Європейського Союзу
Правила 389/2012,	забезпечують адміністративне співробітництво між членами ЄС щодо обміну інформацією в умовах функціонування системи електронного моніторингу руху підакцизних товарів

Зокрема, Директивою Ради ЄС 2020/262 встановлює загальний режим акцизних податків, якими прямо або опосередковано оподатковують споживання підакцизних товарів, врегульовує низку питань формалізації митного законодавства, нарахування та стягнення акцизного податку у режимі відстроченої сплати (табл. 2) [2].

Таблиця 2

Ключові питання, що врегульовано Директивою Ради ЄС 2020/262

№ з/п	Ключові питання	Примітки
1	Формальності митного законодавства	регулює формальності митного законодавства щодо територій ввозу товарів на митну територію та вивозу товарів із митної території Європейського Союзу
2	Спеціальні територіальні статуси	перелік країн, що не підпадають під визначення третіх сторін для цілей застосування положень Директиви
3	Оподатковувана подія, виникнення податкового зобов'язання, порушення протягом переміщення під режимом відстрочення сплати акцизного податку	визначення товарів підакцизними для цілей оподаткування, за умов випуску для оподаткування, моменту відправлення, повного знищення або безповоротної втрати товару

Продовження таблиці 2

4	Особи, що мають сплачувати акцизний податок	за умов: виходу із режиму відстрочення сплати податку, тримання та зберігання підакцизних товарів, виробництва та перероблення, імпортування та незаконного вивезення
5	Нарахування, стягнення, відшкодування, звільнення від сплати акцизного податку	відповідно до встановлених кожною державою–членом ЄС процедур

Процес інтеграції України у ЄС вимагає гармонізації національного законодавства із нормами європейського законодавства, запровадження ефективної системи контролю за обігом підакцизних товарів. В умовах воєнного стану в Україні зростає роль податкових надходжень у формуванні дохідної частини бюджету [3]. Тому наша держава поступово наближає законодавство щодо акцизного оподаткування та контролю за рухом підакцизних товарів до норм основних Директив ЄС.

Міністерство цифрової трансформації України представило дорожню карту проекту протидії тіньового обігу деяких підакцизних товарів із застосуванням електронної акцизної марки. Відповідно до Закону №3173- IX механізм обігу електронної акцизної марки буде впроваджено з 01.01.2026 року [4]. При замовленні виробниками акцизних марок для зазначених підакцизних товарів у системі е-Акциз планується створення особистих кабінетів та автоматичне нарахування суми акцизного податку. Згідно із положеннями Закону №3173- IX електронна марка акцизного податку представляє сукупність даних унікального ідентифікатора та даних електронної системи обігу зазначених підакцизних товарів, що надає можливість ідентифікувати марковану продукцію (товар) на усіх етапах переміщення [4].

Відповідно до запропонованих змін податкового законодавства економічні оператори мають забезпечувати:

- маркування певних груп підакцизних товарів при виробництві на митній території України, до ввезення на митну територію України або в режимі митного складу;
- внесення повної та достовірної інформації про підакцизні товари до електронної системи обігу зазначених товарів;
- направлення повідомлень до електронної системи обігу підакцизних товарів;
- виконання вимог щодо формування електронних документів;
- своєчасність та повнота сплати акцизного податку по операціях з підакцизними товарами, які підлягають маркуванню.

Електронне маркування підакцизних товарів для імпортерів та виробників має вирішити запропонована система електронного маркування окремих підакцизних товарів, що посилює державний контроль за рухом ввезених товарів. У свою чергу покупцям надається можливість отримати прозору інформацію щодо походження підакцизних товарів та легальності акцизних марок. Е-Акциз – спеціальний двовимірний цифровий код ідентифікую окрему

одиницю підакцизного товару. Використання електронних акцизних торгових марок є ефективним інструментом боротьби із розповсюдженням контрафактних товарів [5]. Унікальний ідентифікатор або цифровий код містить серійний номер акцизної марки та формується через електронну систему обігу підакцизних товарів. Варто зазначити, що на теперішній час в Україні невирішеними залишаються питання форм електронних документів з акцизного оподаткування та порядку їх обігу.

Таким чином, система моніторингу обігу підакцизних товарів дозволяє контролювати рух відповідних товарів на кожному етапі, що фіксується у електронному адміністративному документі. Використання зазначеної системи сприяє удосконаленню процесу адміністрування акцизного податку, скороченню часу податкових перевірок та дозволяє оперативно здійснювати аналіз ризиків, налагодити координацію між фіскальними органами щодо стану транскордонних операцій.

Список використаних джерел

1. Новицька Н.В. Особливості моніторингу руху підакцизних товарів в Україні та країнах ЄС. *Економічний вісник*. Серія: фінанси, облік, оподаткування, 2019. № 3. С. 155-163. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/996230>
2. Директива Ради ЄС 2020/262 від 19 грудня 2019 року про загальний режим акцизного податку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_028-20#n47
3. Монаєнко А.О., Атаманчук Н.І. Правове регулювання акцизного оподаткування в умовах сучасних викликів та тенденцій розвитку правової держави : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 276 с. URL: https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/Monayenko_Atamanchuk_Pravove-regulyuvannya_druk.pdf
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України у зв'язку із запровадженням електронної простежуваності обігу напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах: Закон України № 3173-IX від 29.06.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3173-20#Text>
5. Е-Акциз – електронне маркування підакцизних товарів для виробників та імпортерів. URL: <https://torgsoft.ua/articles/law/eaktsyz/>

Безверхий Костянтин Вікторович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту;
Клименко Дар'я Сергіївна,
здобувач вищої освіти факультету фінансів та обліку;
Державний торговельно-економічний університет

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ДАНИХ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ НА ПРИКЛАДІ POWER BI

Економічний або ж управлінський аналіз, як його трактують в деяких джерелах, – це система спеціальних знань для дослідження зміни і розвитку економічних явищ, процесів у їх взаємозв'язку та взаємозумовленості, що визначаються суб'єктивними та об'єктивними причинами [1, с. 13]. Об'єктами економічного аналізу можуть виступати як окремі підприємства, їх структурні підрозділи чи певні господарські явища та процеси, так і окремі галузі економіки чи економічна система в цілому. Необхідно зазначити, що економічний аналіз тісно пов'язаний з функцією управління, адже результати аналізу служать інформаційним джерелом для обґрунтування і прийняття управлінських рішень як на мікро- так і на макроекономічному рівнях. Тому, аналітична інформація насамперед має бути достовірною та зрозумілою, що в свою чергу забезпечить отримання максимальної користі від отриманої інформації, можливість правильно зрозуміти й оцінити ситуацію та прийняти відповідне управлінське рішення. Проте, в залежності від об'єкта аналізу, обсягу вхідних економічних даних та глибини проведеного аналізу, аналітик може отримати великий обсяг складних даних, який користувачеві буде важко зрозуміти. Отже, постає питання, в якій формі представити отримані результати аналізу, для того щоб покращити їх сприйняття та розуміння? Для отримання відповіді на дане питання необхідно звернутися до результатів досліджень, які стверджують, що через зір людина сприймає 90% інформації і на 17% вищою є продуктивність людини, яка працює з візуальною інформацією. Крім того, в 60000 разів швидше сприймається візуальна інформація в порівнянні з текстовою [2]. Отже, звідси можна зробити висновок, що саме візуалізація даних є одним з найкращих способів подання результатів економічного аналізу.

Під візуалізацією даних розуміють процес створення графічних зображень для представлення інформації. Завданням візуалізації є не просто графічно відобразити результати аналізу, а відобразити їх у такий спосіб, щоб вони були максимально зрозумілими. *Візуалізація даних економічного аналізу має низку переваги, а саме:*

1. Покращення та спрощення розуміння результатів проведеного аналізу як аналітиками, так і користувачами аналітичної інформації (керівниками, бухгалтерами, менеджерами, інвесторами, органами державної влади, органами статистики, науковцями та дослідниками, мас-медіа, тощо);

2. Зменшення інформаційного перевантаження та утримання уваги користувачів інформації, акцентування уваги на ключових моментах;
3. Виявлення тенденцій, відхилень та закономірностей, які може бути важко помітити при роботі з великими обсягами даних;
4. Однозначність і точність наведеної інформації;
5. Пришвидшення процесу прийняття рішень.

Зараз на ринку представлена велика кількість інструментів для візуалізації даних, серед яких можна виділити Power BI. Power BI - це комплексне програмне забезпечення від компанії Microsoft для бізнес-аналітики, яке дозволяє збирати, обробляти та візуалізувати отримані дані. Для візуалізації даних Power BI надає можливість створювати кругові, лінійні, стовпчасті та інші види діаграм, гістограми, графіки, карти та картограми тощо[3]. Тут необхідно зазначити, що аналітику, при виборі того чи іншого способу візуалізації даних, необхідно зважати на доречність їхнього застосування при тій чи іншій аналітичній задачі. Наприклад, стовпчасті діаграми доцільно використовувати для зіставлення, порівняння декількох і більше показників чи відображення рейтингів. За допомогою кругової діаграми можна графічно відобразити результати аналізу структури, наприклад, випуску продукції чи основних засобів. Лінійна діаграма дає змогу побачити тенденції, піки та спади, що є особливо корисним, наприклад, при відображенні даних аналізу сезонності реалізації продукції тощо.

Крім вибору способу візуалізації даних, Power BI надає можливість опрацювання даних з різних джерел: баз даних, таблиць Excel, хмарних сховищ тощо, та їх поєднання у єдину аналітичну модель, яка забезпечує глибокий аналіз і дає можливість зведення даних для формування повноцінних звітів. Автоматичне оновлення даних у звітах, розміщених у хмарі Power BI, забезпечує постійну актуальність інформації та можливість моніторингу ключових бізнес-показників в режимі реального часу. Також Power BI надає можливість для колективної роботи, що дозволяє командам ділитися звітами та результатами аналізу через хмарні сервіси, такі як Power BI Service або Microsoft Teams, публікувати та демонструвати сформовані звіти чи дашборди (dashboard з англ. – інформаційна панель) керівництву компанії, інвесторам, бізнес-партнерам тощо. На противагу звичайним звітам, видані інформаційною панеллю «розумні звіти» допомагають краще зрозуміти певні тенденції в конкретному сегменті діяльності підприємства та контролювати події, що відбуваються в даний момент [4; 5].

Отже, візуалізація даних економічного аналізу є важливим елементом аналітичного процесу, адже графічне відображення результатів аналізу полегшує їх сприйняття та спрощує процес прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень на їх основі. В свою чергу Power BI є інструментом, який містить весь необхідний функціонал для побудови таких графічних зображень та відображення результатів аналізу у найбільш зрозумілий для користувачів аналітичної інформації спосіб.

Список використаних джерел

1. Парасій-Вергуненко І. М., Назарова К. О., Гордополов В. Ю., Безверхий К. В., Гоцуляк В. Д., Нежива М. О., Негоденко В. С. Управлінський аналіз бізнесу (за видами економічної діяльності): навч. посіб.. Київ: Вид. «Центр учбової літератури», 2024. 586 с.
2. Візуалізація даних, як і навіщо її використовувати - BizAutomation. URL:<https://bizautomation.com.ua/vizualizacziya-danikh-yak-i-navishho-yiyi-vikoristovuvati/> (дата звернення: 17.09.2024).
3. Power BI. URL: <https://app.powerbi.com> (дата звернення: 17.09.2024).
4. Microsoft Power BI - RBC group. URL: <https://www.rbcgrp.com/ua/it-platformy/microsoft-power-bi/> (дата звернення: 17.09.2024).
5. Федоренко О. Що таке дашборд: приклади і способи застосування – Waytobi. URL: <https://waytobi.com/ua/blog/kpi-dashboards.html> (дата звернення: 17.09.2024).

Василюк Марія Михайлівна,
доктор економічних наук,
професор кафедри обліку і оподаткування;
Пухличенко Ірина Юрївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЕТИЧНІ НОРМИ У ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕРА

Професія бухгалтера є однією з ключових у сучасному економічному середовищі, оскільки саме від роботи бухгалтерів залежить фінансова прозорість, стабільність та успішність будь-якого підприємства. Однією з важливих частин діяльності бухгалтера є дотримання етичних норм.

Етичні норми слід розглядати як сукупність принципів, що регулюють поведінку фахівців у процесі їхньої професійної діяльності. Для бухгалтерів, як і для багатьох інших професій, етика є основою, яка забезпечує довіру до результатів їхньої роботи. **Міжнародні стандарти етики для бухгалтерів були розроблені Міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC) і включають такі основні принципи:**

- **чесність:** бухгалтер має бути відвертим у всіх професійних та ділових відносинах;
- **об'єктивність:** професіонал має уникати ситуацій, які можуть вплинути на його неупередженість;
- **конфіденційність:** не розголошувати інформацію, отриману під час виконання професійних обов'язків, без належних на це підстав;
- **компетентність:** бухгалтер повинен постійно вдосконалювати свої професійні знання та навички, щоб забезпечувати високу якість послуг.

Згідно з Міжнародним кодексом етики для професійних бухгалтерів, етичні принципи слугують “наріжним каменем, на якому будується довіра суспільства до бухгалтерської професії”. Без дотримання цих принципів будь-які результати можуть бути поставлені під сумнів. Порухення етичних норм у професії бухгалтера може мати катастрофічні наслідки не тільки для конкретної організації, але й для всього економічного середовища. Перш за все, він відповідає за точність та правдивість фінансової інформації. **Якщо він спотворює дані або навмисно приховує важливі факти, це може призвести до низки серйозних проблем:**

- **зниження довіри до фінансової звітності:** якщо організації маніпулюють фінансовими звітами, це підриває довіру інвесторів, кредиторів та суспільства в цілому. Наприклад, гучний скандал з компанією Enron (американською енергетичною компанією) на початку 2000-х років став наслідком саме таких порушень, коли в результаті неетичної

бухгалтерської практики було приховано реальний фінансовий стан компанії;

– *юридична відповідальність*: бухгалтери, які порушують етичні норми, ризикують зіткнутися з юридичними наслідками. Згідно з багатьма національними законами, подача неправдивої фінансової звітності може призвести до судових розглядів, фінансових штрафів або навіть тюремного ув'язнення;

– *погіршення репутації професії*: скандали, пов'язані з порушенням етичних норм у професії бухгалтера, підривають довіру не тільки до окремих осіб, а й до всієї професії в цілому. Це може призвести до більш суворого регулювання та зменшення можливостей для фахівців. Цитата з Міжнародного кодексу етики для професійних бухгалтерів підкреслює важливість чесності: “Бухгалтери повинні керуватися етичними принципами чесності та об'єктивності для забезпечення поваги до професії та довіри суспільства”.

Щоб запобігти порушенням етичних норм у професії бухгалтера, важливо впровадити ряд заходів, які сприятимуть дотриманню етичних стандартів:

– *підвищення рівня освіти*: важливо, щоб майбутні бухгалтери в процесі навчання отримували глибокі знання про етичні стандарти професії. Це може включати спеціальні курси з професійної етики, тренінги та семінари;

– *внутрішній контроль*: організації мають забезпечити наявність ефективних механізмів внутрішнього контролю, що дозволять запобігти можливим порушенням. Це може включати регулярні перевірки, аудит та незалежні експертні оцінки;

– *культура прозорості та відповідальності*: організації повинні сприяти відкритій та прозорій культурі, де кожен співробітник розуміє важливість етичної поведінки.

Бухгалтер повинен надавати професійні послуги з належною ретельністю, компетенцією і старанністю і зобов'язаний постійно підтримувати професійні знання та вміння на рівні, необхідному для забезпечення того, щоб клієнт або роботодавець отримували вигоду від використання компетентних професійних послуг, які ґрунтуються на останніх нововведеннях в практиці, законодавстві й методології [3].

Етичні норми у професії бухгалтера мають важливе значення, оскільки вони забезпечують довіру до облікового процесу, а також захищають професію від репутаційних втрат. Дотримання таких принципів, як чесність, об'єктивність та конфіденційність, є критично важливим для будь-якого бухгалтера. Однак порушення етичних норм може мати наслідки, як для окремих організацій. Тому важливо постійно вдосконалювати професійну підготовку бухгалтерів і забезпечувати ефективні механізми контролю та відповідальності.

Список використаних джерел

1. Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC). URL: <https://proaudit.com.ua/federacii/m-zhnarodna-federac-ya-buxgalter-v.phtml>
2. Міжнародний кодекс етики для професійних бухгалтерів. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/Нужна%201/page18.html
3. Професійна етика бухгалтера: фундаментальні принципи. URL: <https://community.uteka.ua/ua/publication/profession-20-moya-profesiya-62-professionalnaya-etika-buxgaltera-fundamentalnye-principyu>

*Волошин Микита Ігорович,
кандидат економічних наук, докторант;
ПВНЗ «Європейський університет»*

ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ

Мікрофінансові організації (МФО), як і банківські установи, піддаються ризикам, пов'язаних з їх основною діяльністю, одним із найбільш значних з яких є кредитний ризик. *На відміну від банків, діяльність МФО характеризується рядом специфічних ознак, як то:*

- робота виключно з капіталом (МФО не залучають депозити від клієнтів), а отже і ризикують виключно власним капіталом;
- видача кредитів у національній валюті, отже МФО не наражаються на валютний ризик;
- простіша форма кредитного продукту і короткий термін дії; позика, як правило, є незабезпеченою, а її тривалість становить лише кілька тижнів або місяців;
- вищий рівень показників простроченої заборгованості, що зазвичай пов'язаний з кредитуванням більш ризикованого «небанківського» сегменту клієнтів;
- менший масштаб діяльності, більше свободи для вдосконалення та прийняття незалежних рішень, на відміну від банків.

Зважаючи на такі ознаки, МФО є ефективним майданчиком для пошуку та розроблення підходів до управління кредитним ризиком й відповідно визначення проміжних та кінцевих цілей такої діяльності.

Інструменти управління кредитним ризиком в МФО зводяться до багатокомпонентної системи прийняття рішень. Функцією цієї системи є оптимальна обробка вхідного потоку кредитних заявок.

У теорії та практиці управління кредитним ризиком існують різні підходи до визначення економічної категорії «ціль управління кредитним ризиком» та дотичних понять, описані у таких джерелах: Базельський комітет [1], С. Джозеф [2], К. Браун та П. Молес [3], Л. Томас [4], О.В. Дзюблюк та Л.М. Прийдун [5],

Л.О. Примостка та співавтори [6], Т.В. Гестел та Б. Безенс [7]. Зазначається, що в розглянутих працях немає єдності у питаннях постановки цілей високого рівня для управління кредитним ризиком у фінансових установах. Як наслідок, немає єдності і у підходах до налаштування системи управління кредитним ризиком. Допускаються різні формулювання цілей, що можуть суперечити одна одній. Ця робота базується на постановці мети максимізації прибутку з урахуванням ризику, яку пропонують більшість авторів. Проте вона потребує уточнення перед практичним використанням у МФО.

На основі аналізування праць різних авторів за проблематикою дослідження здійснене уточнення цілі управління кредитним ризиком, як то: метою управління є така обробка вхідного потоку заявок на кредит, що дозволяє у результаті максимізувати суму прибутку з урахуванням ризику, що формується після подачі заявки на кредит та враховує послідовність виданих протягом фіксованого проміжку часу (горизонту управління) кредитів. Цей прибуток має складатися з отриманого грошового потоку (доходів, зменшених на кредитні збитки) та набору витрат, які виникають після подачі клієнтом заявки на кредит.

Загалом наведене формулювання мети створює підстави для встановлення загального орієнтиру та логічного бар'єру, що блокує збиткові операції й у поєднанні з відомими характеристиками вхідного потоку клієнтів й параметрами кредитного продукту приводить установу до стану оптимального функціонування.

Зважаючи на наявність спільних рис банківських установ та МФО розроблений удосконалений методичний може бути використаний на рівні банків у разі адаптації з урахуванням специфіки їх функціонування та бізнес-моделі загалом.

Список використаних джерел

1. Basel Committee on Banking Supervision. Principles for the Management of Credit Risk. 2000. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs75.htm> (дата звернення: 11.08.2024).
2. Joseph, C. (2013), *Advanced Credit Risk Analysis and Management*. John Wiley & Sons, Hoboken, New Jersey, USA.
3. Brown, K. and Moles, P. (2014), *Credit Risk Management*, Edinburgh Business School Heriot-Watt University, Edinburgh, UK.
4. Thomas L. C. (2009), *Consumer Credit Models: Pricing, Profit, and Portfolios*, Oxford University Press, Oxford, UK.
5. Дзюблюк О.В., Прийдун Л.М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку : монографія. Тернопіль : ФОП Паляниця В.А., 2015. 295 с.
6. Примостка Л.О., Чуб М.П., Карчева Г.Т. Управління банківськими ризиками : навч. посіб. / за ред. Л.О. Примостки. Київ : КНЕУ, 2011. 600 с.
7. Gestel, T. V. and Baesens, B. (2009), *Credit Risk Management Basic Concepts*, Oxford University Press Inc, New York, USA.

*Ворошилов Данііл,
здобувач другого(магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування;
науковий керівник:
Афанас'єва Інна Іванівна,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасні цифрові технології стали суттєвою складовою частиною підприємницької діяльності та змінили якість роботи і швидкість доступу до інформації. На даний час такі технології зробили значний вплив на сферу бухгалтерського обліку та звітності. Впровадження та використання цифрових технологій значно спростило та оптимізувало процеси, пов'язані з веденням бухгалтерського обліку, обліку в оподаткуванні та управлінського обліку, обробкою великого масиву інформації та формуванням різноманітних звітів. Основною перевагою цифровізації облікового процесу є автоматизація процесів ведення обліку. Засоби цифрового обліку мають автоматично записувати та співставляти показники фінансових звітів, зменшуючи або взагалі усуваючи потребу в ручному введенні даних та зменшуючи помилки. Більшість спеціалізованого програмного забезпечення спрощує роботу та автоматично класифікує витрати, розраховує податки та формує різноманітні звіти (бухгалтерські, управлінські, податкові). Цифровізація значно економить час та підвищує точність і надійність облікових даних, забезпечує доступ до інформації онлайн або офлайн, але основна перевага полягає у представленні інформації в реальному часі, дозволяючи суб'єктам господарювання приймати обґрунтовані та своєчасні управлінські рішення.

Використання хмарних технологій в системі бухгалтерського обліку в умовах динамічних змін ринкових умов позитивно впливає на мобільність процесу збору та обробки інформації, ефективність прийняття управлінських рішень. В умовах воєнного стану використання хмарних технологій не втрачає актуальності. Але варто зазначити, що цей процес має враховувати сучасні економічні умови, культурні особливості, законодавчо-нормативні особливості національної економіки [1].

Впроваджуючи хмарні технології в обліковій системі господарюючі суб'єкти отримують доступ до своєї фінансової інформації з будь-якого пристрою, підключеного до інтернету або мережи. Доступність надає можливість зацікавленій стороні отримати повне розуміння фінансового стану підприємства, що сприяє прийняттю обґрунтованих ефективних управлінських рішень та стратегічному плануванню фінансово-господарської діяльності

суб'єкта господарювання. Це надає більше гнучкості в прийнятті рішень, змогу більш повно аналізувати дані фінансової звітності та краще розуміти результати діяльності підприємства. Електронний документообіг як ключовий елемент цифровізації забезпечує швидкий електронний обмін документами із значною економією ресурсів та часу, автоматичний пошук нормативної та іншої документації, ефективно впливає на продуктивність праці. За таких умов значно прискорюється процес створення шаблонів документів, час проведення розрахунків, прийняття виконаних робіт та наданих послуг [2, 3].

Використання даного інструментарію не тільки покращує співпрацю й спілкування між структурними підрозділами і зацікавленими сторонами, але й оптимізує використання ресурсів підприємства. Багато користувачів можуть отримувати доступ до потрібних даних і працювати з ними одночасно, зменшуючи трудомісткий процес обміну документами.

Ринок хмарних технологій розвивається, суб'єктам господарювання пропонуються сучасні інструменти, які дозволяють адаптуватися до мінливих умов та підвищують гнучкість та стійкість бізнесу. Глобальний характер економічних процесів потребує прискореного обміну інформацією та стимулює поновлення діючих інформаційних технологій та виникнення нових. Ефективна обробка даних в сучасних умовах являється важливим фактором успішної фінансово-господарської діяльності [3].

Спілкування між бухгалтерськими працівниками підприємства та зовнішніми користувачами значно полегшуються за допомогою цифрових засобів, підвищуючи ефективність і прозорість. ІТ-технології спрощують процес аудиту та сприяють дотриманню усіх норм та правил бухгалтерського обліку, що визначено обліковою політикою підприємства. З впровадженням електронних систем стає легше відстежувати фінансові операції та створювати необхідні детальні реєстри. Ця функція допомагає підприємствам продемонструвати прозорість і відповідність вимогам законодавства. Цифрові рішення набагато підвищують точність обліку і знижує ризик невідповідності.

Науковці наголошують на тому, що хмарні технології це не тільки технічний засіб, але й управлінський інноваційний інструмент, що вимагає певної корпоративної культури, змін у структурі управління та процесах прийняття ефективних управлінських рішень [1]. Переваги впровадження цифрових технологій в облікову систему є значними, але впровадження сучасних інформаційних технологій для підприємства і окремих осіб додає складнощів, які обов'язково слід враховувати при виборі програмного продукту. По-перше, впровадження сучасних інформаційних технологій потребує належної підготовки фахівців та досвіду роботи для ефективного використання цих інструментів. По-друге, бухгалтери та спеціалісти з фінансів повинні володіти та постійно вдосконалювати необхідні навички роботи в програмному забезпеченні облікового процесу. Нехтування цими факторами може призвести до помилок або недостатнього використання усіх можливостей програмних продуктів.

Незважаючи на численні переваги використання ІТ-рішень у бухгалтерському обліку та при формуванні фінансової звітності призводить до виникнення потенційних ризиків кібербезпеки, пов'язаних із зберіганням та передачею облікових даних [4]. Оскільки підприємства все більше покладаються на цифрові системи, вони стають уразливими до кіберзагроз, таких як хакерство, крадіжка особистих даних і зловмисне програмне забезпечення. Тому для підприємств вкрай важливо впроваджувати надійні заходи кібербезпеки та регулярно оновлювати програмне забезпечення, щоб захистити свою конфіденційну інформацію від несанкціонованого доступу або кібератак [5, 6]. Це особливо важливо в епоху коли витоки даних і випадки злому стають все більш поширеними. Завдяки багатофакторній автентифікації користувачів підприємства можуть забезпечити цілісність та неушкодженість своїх даних. Задля убезпечення бізнес-інформації суб'єкти господарювання можуть побудувати власні приватні хмари, а через складність відновлення втрачених даних існує необхідність створювати власні резервні копії документів [7].

Іншою проблемою є вартість впровадження технологій цифрового обліку. Хоча початкові інвестиції можуть знадобитися для придбання бухгалтерського програмного забезпечення та навчання працівників, довгострокові вигоди переважають витрати. Однак ця вартість може стати перешкодою для невеликих підприємств з обмеженим бюджетом. Отже, використання цифрових технологій в обліковому процесі змінило спосіб, у який підприємства здійснюють господарські операції та складають фінансову звітність. Незважаючи на доступ до інформації у режимі реального часу важливо визнати необхідність навчання та дотримання заходів кібербезпеки для забезпечення ефективного та безпечного використання цих технологій.

Таким чином, адаптація національної облікової системи до хмарних технологій має враховувати особливості українського бізнесу, кваліфікацію працівників. Гармонійна інтеграція хмарних технологій сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств.

Список використаних джерел

1. Шиш А.М. Хмарні технології бухгалтерському обліку та фінансовому аналізі в Україні: аналіз відмінностей та стратегії адаптації до місцевого контексту. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 2. URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/13/10> (дата звернення 08.10.2024)

2. Афанас'єва І.І. Інформаційна система управлінського обліку в умовах діджиталізації економіки. *Збірник наукових праць Державного університету інфраструктури: Серія «Економіка і управління»*. Вип. 49. 2021. С. 32-41. DOI: 10.32703/2664-2964-2021-49-32-41 URL: <https://em.duit.edu.ua/index.php/home/article/view/3>

3. Євсєєва О.О., Ковальова Д.А., Євсєєв А. Організація електронного документообігу як складової хмарних технологій у зміцненні інформаційного

сегмента економічної безпеки. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/47869/1/SCIENCE-AND-TECHNOLO> (дата звернення 07.10.2024)

4. Аналоги програми 1С для обліку в Україні. URL: <http://erp-project.com.ua/index.php/ru/poleznye-materialy/publikatsii/razrabotat/739-analogi-programmy-1s-dlya-ucheta-v-ukraine> (дата звернення 08.10.2024)

5. Платформа SAP. URL: <https://www.sap.com/documents/2020/12/9ea0a307-c07d-0010-87a3-c30de2ffd8ff.html> (дата звернення 07.10.2024)

6. Хакерські атаки на Україну. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B> (дата звернення 07.10.2024)

7. Михайловина С.О., Матрос О.М., Поліщук О.М. «Хмарні» технології як важливий аспект розвитку системи бухгалтерського обліку і оподаткування. *Ефективна економіка*. 2021. №8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/88.pdf (дата звернення 07.10.2024)

Гевлич Лариса Леонідівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту;
Гевлич Іван Геннадійович,
кандидат технічних наук,
доцент кафедри маркетингу та бізнес-аналітики;
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ТРЕНДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ АУДИТУ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сучасний етап розвитку економіки передбачає все більше залучення диджитал-технологій в усі сфери життя та бізнесу. Це зумовлює необхідність трансформації аудиту як невід'ємного елемента фінансового контролю та прозорості фінансової інформації. Дослідження сучасних трендів модифікації методики та технології аудиту в цифровому світі стає актуальним теоретичним та практичним завданням.

Концепції диджитал-аудиту досліджуватися С. Король, А. Ключко, І. Крюковою, Т. Наумовою, Л. Кирильєвою [1-3], але потреба у зміні аудита в сучасних перевірках залишилася поза їх увагою, що вимагає продовження досліджень.

Наразі цифрові технології стають ключовим елементом незалежного аудиту, оскільки значно підвищують ефективність перевірок. Завдяки їм покращується планування та виконання аудиторських завдань, спрощується документообіг і обмін даними, знижується вплив суб'єктивних чинників, автоматизуються рутинні завдання, збільшується обсяг вибірки без використання додаткових ресурсів. Крім того, вони допомагають виявляти складні тренди, аномалії, ризики, забезпечують глибоку аналітику, візуалізацію

даних і гарантують безпеку конфіденційної інформації.

Аналіз аудиторської практики показує, що компанії Великої четвірки активно застосовують програми штучного інтелекту та машинне навчання. Але цим можливості залучення інноваційних технологій в аудит не обмежуються. Big Data Analytics може використовуватися при аналізі великих обсягів структурованих та неструктурованих даних, що дозволяє аудиторам глибше розуміти фінансові показники, виявляти тенденції та оцінювати ризики на основі фактичних даних. Robotic Process Automation може автоматизувати рутинні та повторювані завдання, такі як обробка документів, перевірка обчислень, збір і аналіз даних, і тим зменшувати використовуваний час, мінімізувати людські помилки, підвищувати продуктивність аудиторів. Cloud Computing дозволяють аудиторам зберігати і обмінюватися документами, працювати з будь-якого місця, забезпечуючи доступ до інструментів і даних у реальному часі. Блокчейн може забезпечити аудиторам доступ до надійної та прозорої інформації про транзакції, що спрощує підтвердження транзакцій і документів. Технології забезпечення кібербезпеки та шифрування можуть використовуватися для захисту конфіденційних даних під час перевірки, зокрема при віддаленій роботі та обміні інформацією між командами. Доповнена (AR) та віртуальна реальність (VR) можуть використовуватися для створення інтерактивних віртуальних середовищ, де аудитори взаємодіють з даними або навчаються у симуляційних умовах. Застосування IoT дозволяє аудиторам отримувати дані в реальному часі з підключених пристроїв, що допомагає в аудиті матеріальних запасів, відстеженні операцій або моніторингу обладнання.

Разом з перевагами, які дають застосування диджитал-інструментів в аудиті, можуть виникати такі додаткові проблеми:

- перехід до диджитал-аудиту збільшує ризик незахищеності даних, у тому числі через кібератаки;
- впровадження технологій зазвичай вимагає значних інвестицій;
- диджиталізація збільшує обсяги даних, які потрібно обробити аудиторам;
- якість вхідних даних стає критично важливою для аудиту;
- застосування штучного інтелекту та автоматизованих процесів може створити етичні та психологічні проблеми щодо сприйняття результатів аудиту;
- недостатня підготовка персоналу може призвести до недоцільного використання технологій;
- впровадження технологій може вимагати зміни організаційної культури;
- необхідно актуалізувати нормативно-правове середовище аудиту;
- висока залежність від цифрових інструментів може створювати додаткові ризики аудиту.

За результатами дослідження можна зробити висновки, що трансформація аудиту в умовах цифрової економіки є неминучою, відкриває нові можливості для підвищення ефективності та надійності аудиторської практики, проте

вимагає врахування нових ризиків та викликів, що супроводжують впровадження диджитал-технологій.

Пошук способів розв'язання проблем, що виникають при диджиталізації аудиту, буде напрямом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Король С. Я., Клочко А. О. Цифрові технології в обліку й аудиті. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2020. № 1. С. 170-176.
2. Крюкова І. О. Розвиток цифрового аудиту. *Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Суми, 22 листопада 2022 р.). Суми: СНАУ, 2022. С. 43-45.
3. Наумова Т. А., Кирильєва Л. О. Цифрова трансформація аудиту як фактор нового формату професійного розвитку. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Харків, 10 листопада 2022 р.). Харків: ДБТУ, 2022. С. 145-148.

Гринюк Ірина Вікторівна,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:*
Зоріна Олена Анатоліївна,
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ: АВТОМАТИЗАЦІЯ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Успіх будь-якого бізнесу має ґрунтуватися на ефективній стратегії управління. Виробничі процеси спрямовані на максимізацію прибутку. Зростаюче використання штучного інтелекту в різних галузях промисловості змінило спосіб виконання роботи, що призвело до підвищення ефективності та продуктивності. У цьому секторі інтелект має важливе значення для забезпечення ефективного управління всіма процесами, їх швидкого завершення та отримання високоякісних результатів.

Питанню впровадження штучного інтелекту в наш час приділяється багато уваги. Його переваги перед людським інтелектом очевидні, але недостатньо повно визначені всі проблеми пов'язані з впровадженням штучного інтелекту в системі управління підприємством, його роль в ефективності організації виробничого процесу.[1]

Впровадження передових технологій, тісно пов'язане за адаптацією всіх компонентів і структур до нових вимог, зробило революцію в економічному секторі. У нашій країні в більшості компаній цим зазвичай займаються висококваліфіковані фахівці. Спираючись на власний досвід, знання та навички, експерти здатні спрогнозувати розвиток ситуації. Однак, оскільки цю роботу виконують люди, існують певні ризики. Експерти можуть припускатися помилок. Таким чином, можна виділити основні обмеження людського інтелекту.

У порівнянні з швидкими штучними є такі:

- нездатність виконати велику кількість обчислень. Проаналізувавши значну кількість інформації підвищується ймовірність пропустити важливу деталь.
- більш детальні оцінки потребують більше часу.
- експерти можуть бути перевантажені при обробці великих обсягів даних, що може призвести до прийняття неправильних, не найефективніших рішень.
- в умовах жорсткої конкуренції перспективи розвитку зменшуються.
- людський організм потребує відпочинку.

- тривалі процеси не можна безперервно аналізувати, прораховувати та оцінювати.
- потрібно заохочувати працівників до постійної роботи.
- неправильна розстановка цілей і завдань при реорганізації організацій і підприємств.

У своїй повсякденній діяльності існує проблема вдосконалення систем управління бізнесом, і використовує новітні комп'ютерні технології для обробки інформації.

Іншими словами, стосується впровадження технологій штучного інтелекту в сферу організації виробничих процесів.

Штучний інтелект, або скорочено ШІ – це галузь комп'ютерних наук, яка фокусується на розробці машин і систем, здатних виконувати завдання, що зазвичай вимагають людського інтелекту, такі як навчання, розв'язання проблем і прийняття рішень. В основі ШІ лежить ідея створення машин, які можуть мислити й міркувати, як люди, і можуть вчитися на власному досвіді, щоб з часом покращувати свою продуктивність. Сфера штучного інтелекту постійно розвивається і має потенціал революціонувати багато аспектів нашого життя – від охорони здоров'я і фінансів до транспорту і розваг.[2]

Багато вчених залучено до процесу управління компанією, і їх дослідження значно розширили знання в галузі автоматизованого управління. Метою комп'ютерного управління є задоволення всіх інформаційних потреб працівників різних організацій, відділів та рівнів. Інформація, отримана штучним інтелектом, не потребує подальшої обробки і складається у вигляді періодичних або спеціальних управлінських звітів, що містять дані про минуле, теперішнє і можливе майбутнє становище підприємства. Широке використання елементів штучного інтелекту дозволяє стандартизувати подання та поширення інформації про новітні інноваційні ідеї, які в подальшому можуть бути реалізовані відповідно до конкретних вимог учасників інноваційних проектів. Розвиток інтелектуальних систем управління підприємствами та нових комп'ютерних методів організації виробничих процесів є необхідною умовою виживання і швидкого розвитку окремих підрозділів, структур і цілих організацій на конкурентоспроможному рівні в сучасних умовах. У майбутньому необхідно буде управляти рівнем інтелектуальних систем, що використовуються на підприємствах.

Подальші дослідження необхідні для оцінки доцільності впровадження таких систем та їхнього потенціалу для підвищення надійності їхньої роботи, а також для аналізу їхнього впливу на економічну ситуацію в країні та рівень безробіття.

Аналізуючи статистичні дані опитування щодо основних експертів у сфері інформаційних технологій, можна зробити висновок, що навіть в умовах стрімкого впровадження штучного інтелекту в системи управління різноманітними процесами, експертів залишається багато.

Вони не підтримують широке використання цієї інтелектуальної системи, оскільки бачать у ній більше ризик, ніж можливість.

Решта людей мають сумніви щодо захисту даних своєї компанії. Їхня думка дуже сильна, оскільки багато експертів з найбільших компаній світу визнають, що їхні організації зазнали принаймні однієї руйнівної кібератаки за останній рік, використовуючи сучасні системи безпеки.

Опитування широкої громадськості (не експертів у галузі інформаційних технологій) показало, що більшість людей занепокоєні тим, що впровадження штучного інтелекту може призвести до глобальних проблем і його використання на підприємствах потрібно обмежити лише певними, шкідливими і небезпечними для здоров'я людини, посадами.

Список використаних джерел

1. Kovtunenکو V. Yurii. Застосування штучного інтелекту у системі управління підприємством: проблеми та переваги. URL:<https://economics.net.ua/ejopu/2019/No2/93.pdf#>

2. Штучний інтелект (ШІ)-що це таке, як працює і навіщо потрібен. URL:<https://termin.in.ua/shtuchnyy-intelekt/>

*Гринюк Іванна Вікторівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування,
освітньої програми «Облік, аудит та оподаткування»;
науковий керівник:
Франчук Тамара Михайлівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

КІБЕРБЕЗПЕКА В ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: ЗАГРОЗИ ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

У сучасному бізнес-середовищі інформаційні системи бухгалтерського обліку відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного управління фінансовими ресурсами, автоматизації облікових процесів та формуванні звітності. Цифровізація бізнес-процесів дозволяє компаніям швидко адаптуватися до змін у законодавстві та ринку, підвищуючи точність і прозорість фінансових операцій. Проте зростання рівня інтеграції цифрових технологій у бізнес-середовище супроводжується збільшенням кількості кіберзагроз, які спрямовані на викрадення, зміну або знищення фінансової інформації. В умовах цифрової економіки кібербезпека стає невід'ємною складовою захисту даних підприємства.

Існує низка кіберзагроз, які впливають на інформаційні системи бухгалтерського обліку. Їх можна класифікувати на зовнішні та внутрішні.

Зовнішні загрози найчастіше пов'язані з атаками хакерів, які використовують різноманітні методи для проникнення в систему, включаючи шкідливе програмне забезпечення, віруси та програми-шифрувальники. Наприклад, хакери можуть застосовувати фішингові атаки для отримання конфіденційних даних, таких як логіни та паролі користувачів системи [1, с. 45]. Ці загрози спрямовані на викрадення інформації або її спотворення.

До внутрішніх загроз належать дії співробітників компанії, які можуть використовувати свої повноваження для доступу до конфіденційної інформації з метою зловживання нею або випадково порушувати правила безпеки через недостатнє знання або нехтування внутрішніми регламентами [2, с. 32]. Низька обізнаність працівників щодо загроз кібербезпеки підвищує ризик успішних атак через соціальну інженерію.

Фінансові втрати є одним із найбільш очевидних наслідків кібератак. Наприклад, у випадку викрадення або втрати даних про фінансові операції, підприємство може втратити великі суми грошей або навіть можливість своєчасно виконувати фінансові зобов'язання [3, с. 35]. Кібератаки на бухгалтерські системи можуть також призвести до відтоку клієнтів, які втратять довіру до компанії, що зазнала порушення безпеки.

Репутаційні збитки є не менш важливими для фірм, які зазнають атак. Викрадення даних може призвести до негативної публічної реакції та втрати партнерів або клієнтів, що може тривати навіть після відновлення нормальної роботи системи.

Для мінімізації кіберзагроз, які впливають на інформаційні системи бухгалтерського обліку, підприємствам необхідно застосовувати різні підходи, що охоплюють як технологічні рішення, так і організаційні заходи.

Одним з ключових інструментів для захисту інформаційних систем є використання антивірусного програмного забезпечення, брандмауерів та систем виявлення вторгнень (IDS/IPS). Ці засоби допомагають забезпечити моніторинг мережевої активності, своєчасне виявлення загроз і блокування потенційно небезпечних дій [2, с. 82].

Багато вразливостей у системах бухгалтерського обліку виникає через використання застарілих версій програмного забезпечення або несвоєчасне встановлення оновлень. Важливо дотримуватися політики регулярних оновлень, щоб виправляти відомі вразливості та забезпечувати надійний захист від кібератак.

Шифрування є одним із найбільш ефективних способів захисту інформації. Зашифровані дані стають недоступними для несанкціонованих користувачів, навіть якщо вони отримують фізичний доступ до серверів або пристроїв зберігання [3, с. 57]. Використання сучасних алгоритмів шифрування дозволяє забезпечити захист фінансової інформації на всіх етапах її обробки.

Двофакторна або багатфакторна автентифікація (MFA) є важливим інструментом для підвищення рівня безпеки доступу до інформаційних систем. Вона передбачає використання додаткових способів підтвердження особи користувача, таких як SMS-коди, апаратні токени або біометричні дані, що значно ускладнює можливість отримання несанкціонованого доступу до систем [2, с. 127].

Отже, кібербезпека інформаційних систем бухгалтерського обліку є критично важливою для захисту фінансових даних та забезпечення стабільності бізнесу в умовах цифровізації. Виклики, що постають перед підприємствами у зв'язку з кіберзагрозами, вимагають комплексного підходу до захисту систем, який включає як технологічні рішення, так і організаційні заходи. Впровадження надійних систем захисту, шифрування даних, багаторівневої автентифікації та навчання персоналу дозволяють мінімізувати ризики й забезпечити надійний захист від кібератак.

Список використаних джерел

1. Гуменюк, І. М. Основи кібербезпеки в інформаційних системах. Київ: Наукова думка, 2022. 150 с.
2. Іваненко, О. А. Інформаційна безпека: підходи та методи захисту. Львів: Світ знань, 2021. 200 с.

3. Ковальчук, С. В. Фінансові ризики у кіберпросторі. Одеса: Технопринт, 2023. 175 с.

Даниленко Софія Володимирівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти;

науковий керівник:

Гуріна Наталія Валеріївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та консалтингу;
Державний податковий університет

БУХГАЛТЕРІЯ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

Інтернаціоналізація бізнесу – це процес глобального розширення компаній, що супроводжується виходом на міжнародні ринки та налагодженням транснаціональних економічних зв'язків [1]. В умовах глобалізації значно зростає роль бухгалтерії, адже її основне завдання – забезпечити фінансову прозорість, відповідність міжнародним стандартам та ефективно управління фінансовими ресурсами. Зміни в економічному середовищі створюють нові виклики для бухгалтерських служб, які повинні адаптуватися до нових умов та відповідати вимогам різних країн і ринків.

Одним із основних аспектів, що впливає на бухгалтерську діяльність у міжнародному бізнесі, є різниця в підходах до фінансового обліку та звітності в різних країнах. Кожна держава має свої законодавчі норми та стандарти бухгалтерського обліку, які можуть суттєво відрізнятися. Для того, щоб забезпечити коректне відображення фінансової інформації та уникнути порушень, компанії змушені адаптувати свої облікові системи відповідно до міжнародних стандартів, таких як Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ). Впровадження МСФЗ є необхідним для прозорості фінансової звітності, особливо для великих корпорацій, які функціонують у різних юрисдикціях.

Ще одним важливим фактором є управління валютними ризиками. Операції на міжнародному рівні передбачають використання різних валют, і через постійні коливання валютних курсів бухгалтерські служби повинні уважно стежити за їх змінами. Валютні коливання можуть суттєво вплинути на фінансові результати компаній, особливо якщо вони здійснюють значні операції з іноземними партнерами або інвестують в інші країни. Для зменшення негативного впливу валютних ризиків необхідно впроваджувати спеціалізовані стратегії хеджування, що дозволяють зафіксувати курс або мінімізувати втрати від його змін.

Окрім цього, бухгалтерія в умовах інтернаціоналізації стикається з необхідністю дотримання різних податкових режимів. Кожна країна має власну систему оподаткування, тому компаніям, що працюють у декількох юрисдикціях, потрібно належним чином організувати процеси, щоб відповідати вимогам місцевого податкового законодавства. Міжнародні податкові угоди, правила про трансфертне ціноутворення та уникнення подвійного оподаткування стають важливими аспектами, що вимагають ретельної уваги бухгалтерів і фінансових експертів.

Крім того, інтернаціоналізація бізнесу вимагає використання сучасних інформаційних технологій. Автоматизація бухгалтерського обліку та впровадження ERP-систем дозволяють координувати діяльність компаній у різних країнах, спрощуючи облік, звітність та контроль. Застосування таких технологій сприяє підвищенню ефективності облікових процесів, зменшенню ризиків помилок та прискоренню обробки даних [2, с. 55-61].

Отже, бухгалтерія в умовах інтернаціоналізації бізнесу постає як ключовий інструмент управління, що забезпечує прозорість, відповідність міжнародним стандартам та фінансову стабільність компаній. Сучасні виклики вимагають від бухгалтерських служб високого рівня професіоналізму та адаптивності до змін, а також впровадження інноваційних технологій для ефективного управління фінансовими ресурсами в умовах глобалізації.

Список використаних джерел

1. Інтернаціоналізація бізнесу: етапи, моделі та приклади серед брендів. 2022. Web-promo.: веб-сайт. URL: <https://web-promo.ua/ua/blog/internaczi-onalizacziya-biznesa-etapy-modeli-i-primery-sredi-brendov/#sho-take-internacionalizacziya-biznesu> (дата звернення: 22.09.2024р.)
2. Гуріна Н.В., Гурін Д.П. Бухгалтерський аутсорсинг: сутність, переваги, недоліки та особливості запровадження. *Галицький економічний вісник, №1 (86), 2024.* С. 55-61. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/86/1258.pdf> (дата звернення: 24.09.2024р.)

*Дехтяр Леся Олександрівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Овсюк Ніна Василівна,
доктор економічних наук,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

В умовах сучасної інтеграції України до глобального економічного простору спостерігається зростання кількості суб'єктів господарювання, які прагнуть отримувати достовірну та актуальну інформацію щодо фінансово-господарської діяльності. Оскільки жодне підприємство не може діяти в ізоляції, для забезпечення ефективної фінансово-господарської діяльності воно повинно підтримувати тісну взаємодію з постачальниками, покупцями та підрядниками. Це зумовлює необхідність впровадження на підприємстві належної системи бухгалтерського обліку та проведення незалежної оцінки фінансової звітності для перевірки її відповідності чинним правовим вимогам. Якісне відображення облікових операцій, пов'язаних з постачальниками та підрядниками, є невід'ємною частиною системи господарських відносин, що сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень і посилює конкурентні позиції підприємства на міжнародних ринках.

Розрахунки з постачальниками та підрядниками відіграють важливу роль у діяльності будь-якого підприємства, оскільки ефективне управління цими процесами впливає на фінансову стабільність, ліквідність, кредитоспроможність та ділову репутацію підприємства. У цьому контексті аудит розрахунків з постачальниками та підрядниками набуває особливої значущості, оскільки дозволяє виявити ризики, пов'язані з можливими порушеннями облікових процедур, недостовірністю фінансової звітності та управлінськими помилками.

Для розуміння терміну «постачальники та підрядники» необхідно звернутися до наукових досліджень, які розглядають облік та аудит розрахунків з цими контрагентами. Згідно з дослідженням [1, с. 112], постачальниками вважаються фізичні чи юридичні особи, які надають товарно-матеріальні цінності, виконують роботи або надають послуги. Науковці [3, с. 65] підкреслюють важливість взаємодії з контрагентами, оскільки своєчасна та скоординована організація таких операцій безпосередньо впливає на фінансову стійкість і платоспроможність підприємства.

Як зазначено в роботі [6, с. 145], характерною особливістю взаємовідносин з постачальниками та підрядниками є те, що вони регулюються договорами постачання або підяду. Однією з важливих умов є правильне оформлення

документів при отриманні товарно-матеріальних цінностей або передачі продукції представникам постачальників, особливо у випадку бартерних операцій. Виконані роботи та надані послуги підрядників фіксуються у відповідних актах, а обов'язковими документами для відображення господарських операцій є товарно-транспортні накладні, податкові накладні, акти виконаних робіт, рахунки-фактури тощо [2, с. 87].

Облік розрахунків із постачальниками та підрядниками ведеться на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Характерною особливістю цього рахунку є його активно-пасивна природа, що дозволяє одночасне відображення як дебіторської, так і кредиторської заборгованості. За дебетом рахунку 63 фіксуються сплачені суми для погашення заборгованості перед постачальниками та підрядниками, а також авансові платежі або погашення кредиторської заборгованості [1, с. 113].

Головною метою аудиту розрахунків є верифікація достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що стосуються зобов'язань підприємства перед постачальниками і підрядниками. *Завданнями аудиту є:*

1. Оцінка відповідності даних обліку дійсним зобов'язанням підприємства.
2. Перевірка своєчасності та повноти відображення операцій у бухгалтерському обліку.
3. Виявлення можливих помилок або зловживань у процесі розрахунків.
4. Оцінка відповідності укладених договорів чинному законодавству та умовам ринку.
5. Перевірка наявності ефективної системи внутрішнього контролю за розрахунками з постачальниками та підрядниками [5].

Організація аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками є важливою передумовою для забезпечення ефективної діяльності підприємства. Одним із ключових аспектів цього процесу є розробка методологічних основ аудиту, що включають визначення його мети, завдань, джерел інформації та основних напрямів обліку операцій з контрагентами. Такий підхід дозволяє аудитору отримати об'єктивну та достовірну інформацію щодо діяльності підприємства. Отже, планування та реалізація аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками повинні враховувати всі аспекти господарської діяльності, що стосуються цих операцій.

На початковому етапі аудиторської перевірки необхідно оцінити особливості ведення бухгалтерського обліку на підприємстві та провести аналіз стану внутрішнього контролю. Це дозволить виявити потенційно проблемні ділянки обліку для їх подальшого детального вивчення. Аналіз внутрішнього контролю також надає аудитору змогу оцінити ступінь достовірності облікових даних та можливість їх використання під час аудиту [2, с. 87].

Наступним етапом аудиту є перевірка правильності відображення зобов'язань у бухгалтерському обліку. Це включає аналіз кореспонденції рахунків, облікових регістрів і первинних документів, що підтверджують господарські операції. Особливе значення має також оцінка результатів

інвентаризації розрахунків з постачальниками. Аудитор може або прийняти результати інвентаризації, виконаної працівниками підприємства, або, у разі виявлення порушень, призначити додаткову інвентаризацію [2, с. 88].

Ключовим аспектом аудиторської перевірки є вибірковий контроль кредиторської заборгованості, що передбачає перевірку відповідності сум заборгованості первинним документам. Аудитор також повинен переконатися в тому, що укладені договори з постачальниками та підрядниками відповідають всім необхідним вимогам, включаючи предмет договору, умови оплати, ціни, умови постачання, упаковку, маркування, відповідальність сторін, форс-мажорні обставини та порядок вирішення спорів.

Після цього аудитор перевіряє повноту оприбуткування запасів та встановлює наявність кредиторської заборгованості, термін позовної давності щодо якої минув, а також правильність її списання відповідно до чинних нормативних вимог.

На завершальному етапі аудиту складається звіт, який містить результати перевірки, а також формується аудиторський висновок [1, с. 114].

Аудит розрахунків з постачальниками та підрядниками є важливою складовою системи контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємств, що відіграє вирішальну роль у забезпеченні їхньої фінансової стійкості та ефективності взаємодії з контрагентами. В сучасних умовах інтеграції України до світового економічного простору якісне ведення бухгалтерського обліку та своєчасне проведення аудиту розрахунків дозволяють забезпечити підприємствам надійний контроль за своїми зобов'язаннями та фінансовими потоками.

Аудиторська перевірка, спрямована на виявлення помилок, невідповідностей та можливих порушень, є ключовою для мінімізації ризиків, пов'язаних із взаємодією з постачальниками та підрядниками. До основних проблемних аспектів аудиту розрахунків належать неправильне оформлення первинних документів, несвоєчасне відображення операцій, помилки в класифікації витрат, неадекватна оцінка резервів та ризик фальсифікації даних. Врахування цих ризиків дозволяє аудиторам своєчасно ідентифікувати слабкі місця в системі внутрішнього контролю та вжити заходів для їх усунення.

Важливою складовою аудиту є також оцінка відповідності укладених договорів та документів чинному законодавству, перевірка правильності інвентаризації зобов'язань та повноти оприбуткування запасів. Встановлення контролю за сумами кредиторської заборгованості, особливо тими, за якими минув строк позовної давності, є необхідним для формування достовірної звітності.

Окрім традиційних методів аудиторської перевірки, автоматизація процесів обліку та аудиту розрахунків є важливим інструментом для підвищення точності та ефективності контролю, що знижує вплив людського фактора та покращує якість аудиторської роботи [5].

Загалом, якісне проведення аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками не лише забезпечує достовірність фінансової звітності, а й сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства на міжнародному ринку. Це дозволяє підприємству приймати ефективні управлінські рішення, засновані на точній та своєчасній інформації щодо його фінансових зобов'язань.

У сучасних умовах господарської діяльності ефективність управління розрахунками з постачальниками та підрядниками відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості підприємства та його конкурентоспроможності. Проведення аудиту розрахунків із контрагентами дозволяє виявляти проблемні аспекти ведення бухгалтерського обліку, контролювати своєчасність і точність відображення зобов'язань та приймати своєчасні управлінські рішення. Табл. 1 систематизує основні питання та проблеми аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками, а також методи їхнього вирішення.

Таблиця 1

Основні аспекти аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками (складено автором на основі)

Аспект аудиту	Характеристика	Проблеми, що можуть виникати	Методи вирішення
Ведення обліку операцій з постачальниками	Оцінка правильності та своєчасності відображення операцій у бухгалтерському обліку.	Помилки в кореспонденції рахунків, несвоєчасне відображення операцій.	Перевірка первинних документів, кореспонденції рахунків та облікових реєстрів.
Оформлення первинних документів	Аналіз правильності оформлення накладних, актів виконаних робіт, рахунків-фактур та інших документів.	Неправильне або неповне оформлення первинних документів, що призводить до викривлення даних в обліку.	Перевірка наявності всіх обов'язкових реквізитів у документах, відповідність чинним вимогам законодавства.
Інвентаризація розрахунків з постачальниками	Оцінка правильності та своєчасності проведення інвентаризації розрахунків, перевірка залишків заборгованостей.	Невідповідність даних обліку результатам інвентаризації, порушення при проведенні інвентаризаційних процедур.	Проведення повторної інвентаризації або вибіркового контролю залишків заборгованостей.
Контроль кредиторської заборгованості	Перевірка правильності та своєчасності відображення сум кредиторської заборгованості, відповідність їх первинним документам.	Несвоєчасне відображення заборгованості, невідповідність облікових даних первинним документам.	Вибірковий контроль кредиторської заборгованості, звірка даних обліку з первинними документами.
Укладення договорів з постачальниками	Оцінка повноти та відповідності договорів умовам господарських операцій та чинному законодавству.	Недостатньо детальні договори, відсутність необхідних реквізитів або умов.	Перевірка повноти договорів: предмет договору, умови оплати, ціна, відповідальність сторін тощо.
Оцінка внутрішнього контролю	Перевірка наявності та ефективності системи внутрішнього контролю за розрахунками з постачальниками та підрядниками.	Недостатній контроль або відсутність ефективних механізмів перевірки даних.	Оцінка процесів внутрішнього аудиту, рекомендації щодо покращення системи контролю.

Продовження таблиці 1

Аналіз платіжної дисципліни	Перевірка своєчасності виконання зобов'язань перед постачальниками, оцінка ризику невиконання зобов'язань.	Затримки в оплаті постачальникам, що може призвести до дефолтів або погіршення стосунків із контрагентами.	Аналіз платіжної дисципліни підприємства, своєчасність проведення платежів, аудит фінансового стану підприємства.
Автоматизація обліку та аудиту	Використання сучасних технологій для автоматизації процесу обліку та аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками.	Відсутність автоматизації процесів може призводити до помилок, викликаних людським фактором.	Впровадження програмного забезпечення для автоматизації облікових та аудиторських процесів.

Джерело: [2, с. 89]

Аудит розрахунків з постачальниками та підрядниками є складним і багатогранним процесом, який потребує системного підходу та врахування різних аспектів господарської діяльності підприємства. Як показує аналіз, найбільш поширеними проблемами є неправильне оформлення первинних документів, помилки в обліку та несвоєчасність відображення господарських операцій. Для їхнього вирішення застосовуються перевірка документів, контроль за станом кредиторської заборгованості, а також впровадження сучасних технологій для автоматизації процесів обліку та аудиту. Ефективне проведення аудиту розрахунків забезпечує достовірність фінансової звітності та підвищує конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Розрахунки з постачальниками та підрядниками є однією з найбільш ризикових сфер для аудиту через низку можливих проблем:

1. Неправильне оформлення первинних документів. Невірне або неповне оформлення рахунків, актів виконаних робіт або накладних може призвести до помилок в обліку.
2. Помилкова класифікація витрат. Наприклад, невірне віднесення витрат до основної діяльності або інвестицій.
3. Несвоєчасне відображення операцій. Затримки в обліку можуть призвести до невірного формування звітності, а також до недостовірного відображення зобов'язань.
4. Неадекватна оцінка резервів. Необґрунтоване створення резервів під зобов'язання або їхня відсутність може викривляти фінансові показники підприємства.
5. Фальсифікація даних. Існує ризик навмисного заниження зобов'язань або фальсифікації документів з метою приховування фактів шахрайства.

Для забезпечення ефективного аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками використовують такі методи:

1. Аналіз первинних документів. Перевірка накладних, рахунків-фактур, актів виконаних робіт, договорів та інших документів для оцінки їх відповідності вимогам законодавства і правильності відображення в обліку.

2. Оцінка внутрішнього контролю. Аудитор перевіряє наявність та ефективність процедур внутрішнього контролю щодо обліку зобов'язань та розрахунків.

3. Суцільний та вибірковий контроль. Використання методів вибіркового аудиту для перевірки певних категорій операцій або повного контролю для перевірки найбільш ризикованих ділянок.

4. Аналіз платіжної дисципліни. Перевірка своєчасності виконання підприємством своїх зобов'язань перед постачальниками та підрядниками, що дозволяє оцінити платіжну дисципліну та можливі ризики дефолтів.

Сучасні технології дозволяють автоматизувати багато аспектів аудиту розрахунків, що значно підвищує точність і ефективність перевірок. Використання спеціалізованих програмних рішень для аналізу фінансової звітності та обліку дозволяє швидко виявляти аномалії або невідповідності в даних. Крім того, автоматизація дозволяє зменшити вплив людського фактора та мінімізувати ризики помилок. Отже, аудит розрахунків з постачальниками та підрядниками є важливою складовою аудиторської перевірки фінансового стану підприємства. Своєчасне виявлення помилок, недостовірних даних або зловживань дозволяє покращити якість управлінських рішень і забезпечити ефективний контроль за зобов'язаннями підприємства. У сучасних умовах розвитку технологій важливим аспектом є автоматизація аудиту, що дозволяє підвищити його результативність і зменшити ризики помилок.

Список використаних джерел

1. Огійчук М. Ф., Рагуліна І. І., Новіков І. Т., Рагуліна М. М. Внутрішній аудит : навч. посіб. Київ : Алерта, 2022. 390 с.
2. Оляднічук Н.В. Удосконалення обліку та аудиту розрахунків із постачальниками та підрядниками. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. № 47. С. 86–92.
3. Подмешальська Ю. В., Понякіна К. Ю. Облік та аудит зобов'язань на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 64-70.
4. Пугаченко О., Зарудна Н. Внутрішній контроль порядку відображення в бухгалтерському та управлінському обліку довгострокових зобов'язань. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-4> (дата звернення: 08.10.2024)
5. Руда Л., Причепка І., Липецька О. Організація обліку та методичні засади проведення аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками. *Економіка та суспільство*. 2022. № 35. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-48> (дата звернення: 08.10.2024)
6. Тебенко Ю. М. Класифікація поточних зобов'язань для цілей обліку суб'єктів господарювання. *Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації : матеріали наук.-практ. інт.- конф.*, м. Суми, 22 листопада 2022 р. Суми, 2022. С. 145 – 147.

*Дрозд Ірина Кузьмівна,
докторка економічних наук, професорка,
голова аудиторського комітету;
Міністерство аграрної політики та продовольства України*

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНЦІЙ ДЕРЖАВНОГО АУДИТОРА ЗА СТАНДАРТАМИ INTOSAI

Розвиток компетенцій державних аудиторів Рахункової палати як вищої державної інституції є ключовим для забезпечення ефективного контролю за державними фінансами та підвищення прозорості у роботі державних органів. Безперервне професійне навчання і адаптація до змін у законодавчій та економічній сферах є необхідними для підтримки здатності аудиторів виявляти і вирішувати складні фінансові порушення. Вдосконалення їхніх компетенцій безпосередньо впливає на якість аудитів, сприяючи посиленню підзвітності та довіри до управління державними ресурсами. Виконання державного аудиту за міжнародними стандартами INTOSAI, як того вимагає законодавство [1], особливо є важливим у період війни, оскільки забезпечує прозорість, ефективність і цільове спрямування ресурсів для підтримки оборони, відновлення інфраструктури та гуманітарних потреб, що сприяє довірі міжнародних донорів.

Згідно зі стандартами INTOSAI [2] та вимогами окремого стандарту ISSAI 150 «Професійна компетентність», розвиток компетенцій державних аудиторів зосереджується на кількох ключових напрямках. *Першим і чи не найважливішим напрямком є етична компетентність.* ISSAI 150 наголошує на необхідності забезпечення відповідності аудиторів принципам етики, зокрема об'єктивності, професійної незалежності, конфіденційності та професійної поведінки. Державні аудитори повинні мати глибокі знання ISSAI 130 «Кодекс етики» і застосовувати його в умовах національного правового поля.

Наступним пріоритетним напрямком компетенції державного аудитора є технічні знання та навички, включаючи володіння сучасними методами фінансового аналізу, оцінки ризиків, внутрішнього контролю, а також спеціалізованих інструментів для виявлення шахрайства. Стандарти INTOSAI передбачають знання специфічних аудиторських методик, рекомендованих додатковими настановами вищих органів аудиту в рамках затвердженої структури стандартів. До таких настанов відносяться GUID 3920 «Процес аудиту ефективності», GUID 5100 «Керівництво з аудиту інформаційних систем», GUID 5250 «Керівництво з аудиту державного боргу» та інші.

Третім напрямком компетенції державного аудитора нами визначена цифрова грамотність та управління даними. Нові компетентнісні запити включають опанування навичок роботи з великими обсягами даних, застосування аналітичних інструментів і технологій автоматизації аудиту, що

забезпечує підвищення точності і швидкості аудиторської перевірки. Особлива увага приділяється знанням кібербезпеки і захисту інформації.

Четвертий напрямок компетенції передбачає досконале володіння міжнародними стандартами державного аудиту, прийнятих INTOSAI. Починаючи з 2019 року це структуровані фундаментальні принципи, базові стандарти (ISSAI) та настанови (GUID), об'єднані в Концептуальну основу стандартів IFPP (Framework of Professional Pronouncements) для їх застосування в національних аудитах [3]. Зокрема, ISSAI 150 зобов'язує аудиторів вивчати найкращі світові практики та стандарти аудиту, зокрема ті, що стосуються управління державними фінансами.

ISSAI 150 передбачає необхідність безперервного професійного розвитку аудиторів шляхом участі в програмах підвищення кваліфікації, семінарах і конференціях. Це забезпечує актуалізацію знань та адаптацію до швидко змінюваних умов регуляторного і фінансового середовища.

Дотримання цих вимог і напрямів розвитку компетенцій підвищує ефективність роботи державних аудиторів і забезпечує основу для виконання державними аудиторами нових завдань в рамках трьох видів аудиту, затверджених законодавчо: фінансового аудиту, аудиту ефективності, аудиту відповідності.

Нові напрями державного аудиту виникають у відповідь на зміни в управлінні державними ресурсами, зростання ролі інформаційних технологій та необхідність забезпечення ефективності, прозорості та безпеки державних процесів [3, с. 61].

Нових професійних компетенцій державних аудиторів в Україні потребують аудити, проведення яких вже здійснюється Вищими органами аудиту зарубіжних країн, до яких можна віднести аудит інформаційних систем державних установ, аудит електронного урядування (e-Government), аудит екологічної відповідальності, аудит ефективності управління державними інвестиціями в інновації, аудит захисту прав людини та соціальних програм, аудит управління у сфері оборони та безпеки, аудит місцевих бюджетів та громад.

Аудит інформаційних систем державних установ в Україні довгий час вважався окремим напрямком діяльності в сфері аудиту, так званого ІТ аудиту. Разом з тим, вищі органи аудиту зарубіжних країн мають значний досвід виконання саме таких аудитів, через його специфіку, пов'язану з управлінням бюджетними коштами в сфері впроваджених ІТ проєктів, а не лише питаннями дотримання технічних вимог (стандартів). Розширення використання цифрових технологій у державному управлінні вимагає аудиту інформаційних систем міністерств та відомств, які в Україні широко використовують персональні бази даних, що мають бути серйозно захищені. Основною причиною виникнення цього напрямку є необхідність перевірки безпеки, ефективності та надійності цих систем, зокрема для захисту даних і забезпечення безперебійності операцій.

Виявлення кіберзагроз, недоліків у захисті даних та аналіз відповідності інформаційних систем міжнародним стандартам також є ключовими аспектами.

Аудит електронного урядування (e-Government) викликаний розвитком цифрових послуг для громадян (e-послуги, електронні реєстри). Цей напрямок пов'язаний із забезпеченням прозорості, доступності та безпеки державних цифрових послуг, а також оцінкою їх ефективності та результативності для громадян і бізнесу.

У відповідь на посилення міжнародних вимог щодо сталого розвитку та змін клімату, державні аудитори все частіше зосереджуються на аудиторських перевірках екологічних програм і політик. Це включає аудит витрат на реалізацію екологічних проєктів, оцінку їх впливу на довкілля та аналіз відповідності національним і міжнародним екологічним стандартам. Для України цей напрямок актуалізований суттєвими втратами та шкодою, нанесеною руйнуваннями через військову агресію РФ.

Рахункова палата України має певний досвід в аудитах ефективності управління державними інвестиціями в інновації, разом з тим норми міжнародних стандартів INTOSAI та рекомендації GUID надають суттєво інші методичні та організаційні підходи до проведення таких аудитів. Державні програми, спрямовані на підтримку інноваційних секторів економіки, таких як ІТ, біотехнології та «зелені» технології, вимагають проведення аудиту для оцінки результативності державних інвестицій. Основна причина розвитку цього напрямку – забезпечення цільового використання бюджетних коштів та досягнення очікуваних економічних і соціальних результатів.

Розширення соціальних зобов'язань держав у контексті боротьби з бідністю, соціальною нерівністю та захистом вразливих груп населення вимагає детальної перевірки ефективності соціальних програм. Тому методика аудитів захисту прав людини та соціальних програм передбачає оцінку аудиторами, наскільки ці програми відповідають вимогам щодо захисту прав людини та сприяють соціальній справедливості.

Аудит державних проєктів у сфері оборони та безпеки, що виконується вищими органами аудиту зарубіжних країн має суттєві відмінності від виконання такого ж аудиту в Україні перш за все своєю відкритістю за методикою і результатами. На відміну від практики в Україні, звіти про такі аудити оприлюднюються в ЗМІ та на офіційних сайтах вищих органів аудиту. Через зростання витрат на оборону і національну безпеку в умовах загострення війни зростають запити від міжнародних донорів на аудит оборонних контрактів, програм закупівель озброєнь, а також управління військовими ресурсами. Причинами є потреба у запобіганні корупційним ризикам та забезпеченні ефективного використання державних коштів у сфері оборони.

Розвиток цієї нової предметної сфери державного аудиту обумовлений різними чинниками: технологічним прогресом, зростанням складності управління державними фінансами та необхідністю підвищення прозорості і підзвітності у нових сферах державної діяльності. Однак спільним є прагнення

до втілення методичного та організаційного забезпечення державного аудиту на основі кращої світової практики, що можливе лише виключно через розвиток професійної компетентності державних аудиторів в Україні.

Список використаних джерел

1. Про Рахункову палату: Закон України № 576-VIII від 02.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>
2. INTOSAI - International Organization of Supreme Audit Institutions. URL: <https://www.intosai.org/index.html>
3. INTOSAI Framework of Professional Pronouncements (IFPP) URL: <https://www.intosai.org/focus-areas/audit-standards.html>
4. Абасов В.А. Аудит ефективності ІТ - систем стратегічних об'єктів державного управління. Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2017. № 2(80). С.60-65.

*Зігун Ірина Юріївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Нечипорук Наталія Віталіївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОЦІНКА ОБЛІКОВОЇ ЗВІТНОСТІ З ПОДАТКАМИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Всі ми добре розуміємо, що не всі процеси будуть незмінні під час військового стану, який припадає нам на сьогоднішній день. Таких ж змін зазнала і облікова звітність податків, і все ще приймає зміни.

Вплив воєнного стану на звітність податкової системи значна. Війна в Україні суттєво змінила економічне середовище, створивши ризики для підприємств, що призводить до нових підходів у веденні бухгалтерського обліку. Багато аспектів та методів бухгалтерського обліку під час воєнного стану змінилися, так само як і звітність. З першого дня війни було внесено низку змін до Податкового кодексу України законом. Якщо точніше, то: «Закон № 2115 від 03.03.2022 дозволив не подавати звітність, не сплачувати податки/збори та не реєструвати податкові накладні/розрахунки коригування тим платникам, які внаслідок воєнних дій не мають такої змоги».[1]. На період дії воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення платники податків звільнені від відповідальності за невиконання цих зобов'язань. У той же час платникам податків більше не доводилося покладатися на їх неспроможність звітувати, сплачувати податки або реєструвати рахунки-фактури, фактично відкриваючи двері для всіх платників податків до дефолту, незалежно від їхньої платоспроможності.

Відбулися значні зміни в податковій політиці, які були спрямовані на підтримку економіки, зменшення податкового навантаження на бізнес, а також на забезпечення функціонування державного бюджету в умовах війни. Уряд запровадив можливість відтермінування сплати податків та подання звітності для платників податків, які не можуть вчасно виконувати свої зобов'язання через бойові дії. Це стосується як фізичних, так і юридичних осіб. Розглянемо податкові зміни для Фізичних осіб підприємців(надалі – ФОП). З 1 квітня 2022р. для ФОП 1-ї та 2-ї групи було знято обов'язковість сплати єдиного податку. А от, для ФОП 3-х групи поставили ставку єдиного податку в 2% . Також, ця група звільняється від обов'язку нарахування, сплати та подання звітності з ПДВ за діяльністю з надання товарів, робіт і послуг на території України. Загалом, «було внесено зміни і в певні форми звітності, яка передбачає звітування. Так з 15.03.2022 почала діяти нова форма «Податкової декларації з податку на

прибуток».[4]. Ключовим для нової форми є те, що вона більш деталізована та дозволяє подати електронну копію з електронним цифровим підписом. Ця форма призначена для полегшення податкової звітності для підприємств під час кризи та дозволяє їм краще керувати дотриманням податкового законодавства.

На даний ж момент, наказом Мінфіну № 400 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України» Зокрема, у новій редакції включено види податкових декларацій з ПДВ та змінено порядок їх заповнення та подання, затверджений наказом Міністерства фінансів України.

Викладення форми податкової накладної у новій редакції у зв'язку з доповненням її новими реквізитами, а саме щодо:

- зазначення інформації про договір (контракт), відповідно до якого здійснюється операція з вивезення за межі митної території України товарів, та реквізитів митної декларації за такою операцією;
- проставлення ознаки «власна сільськогосподарська продукція» у разі складання податкової накладної за операцією з постачання на митній території України та/або вивезення за межі митної території України окремих видів товарів, які є власною сільськогосподарською продукцією у розумінні пп. 14.1.331 Податкового кодексу України (далі – ПКУ), що класифікується за кодом УКТ ЗЕД, до якого застосовано режим експортного забезпечення.

Отже, застосування нової редакції форми, встановленої наказом Мінфіну № 400, виглядає таким чином: 1 жовтня 2024 року – податкові накладні, надіслані платниками податку на реєстрацію в Єдиному реєстрі податкових накладних із зазначеного періоду (включаючи накладні, складені до 1 жовтня 2024 року та не зареєстровані в Єдиному реєстрі податкових накладних, та розрахунки коригування кількісних і вартісних показників до таких податкових накладних). А ще: «з 01 листопада 2024 року – для податкової декларації з податку на додану вартість, тобто яка подається починаючи із звітного (податкового) періоду за жовтень 2024 року».[5].

Воєнний стан суттєво вплинув на податкову систему України. З одного боку, відбулося тимчасове спрощення податкового обліку та звітності, що допомогло підтримати бізнес в умовах кризи. З іншого боку, податкові органи зіткнулися з низкою проблем, пов'язаних з втратами документів, обмеженням доступу до інформації, що ускладнило ефективне виконання податкових зобов'язань. Усі ці фактори призвели до нерівномірності збору податків та затримок у звітності.

Багато підприємств, особливо в зонах активних бойових дій, не змогли забезпечити своєчасну подачу звітності через фізичне знищення документів або втрату доступу до податкових органів.

Список використаних джерел

1. Податкові зміни під час дії воєнного стану: «Новий Закон». URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211542_podatkov-zmni-pd-chas-d-vonnogo-stanu-noviy-zakon (дата звернення 08.10.2024).
2. Податки під час війни. Державна податкова служба України. URL: <https://tr.tax.gov.ua/media-ark/local-news/print-581820.html> (дата звернення 08.10.2024).
3. Під час воєнного стану подаємо звітність лише в електронному вигляді. Державна податкова служба України. URL: <https://zt.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-589884.html> (дата звернення 08.10.2024).
4. Що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. Бухгалтерський облік під час війни. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html> (дата звернення 08.10.2024).
5. Нова форма податкової накладної та податкової звітності з податку на додану вартість, терміни їх застосування. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-/826553.html> (дата звернення 08.10.2024).

*Зоріна Олена Анатоліївна,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ІНТЕГРАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПІДПРИЄМСТВА

З моменту розвитку фінансового менеджменту та управлінського обліку різниця між ними очевидна. Найбільш фундаментальна відмінність полягає в тому, що фінансовий менеджмент здебільшого керує фінансовими потоками, і основна увага приділяється тому, як отримати кошти з меншими витратами та як їх використовувати якомога ефективніше. Фінансовий менеджмент є важливою ланкою, яка зв'язує підприємство із зовнішнім середовищем. Він тісно пов'язаний із функціонуванням фінансового ринку. Можна сказати, що успішне управління фінансами ґрунтується на передумові приділення пильної уваги поточній ситуації на фінансовому ринку та його динамічним тенденціям з урахуванням фактичного становища самої компанії, щоб знайти для себе вільний простір для операцій з капіталом, а також для досягнення цілі максимізації корпоративної вартості управлінської діяльності. Поява управлінського обліку та обліку витрат полягає у зміцненні внутрішнього управління підприємством та, як кінцевої мети, досягненні найкращих економічних вигід. Об'єктом виступає господарська діяльність та вартість підприємства, а за рахунок глибокої обробки та повторного використання фінансової та іншої інформації реалізуються економічні вигоди, прогнозування процесів, контрзаходи, контроль, оцінка відповідальності та інші функції.

Управлінський облік – це управління внутрішньою діяльністю підприємства. Інтеграція управлінського обліку у фінансовий менеджмент дозволяє досягти економічних вигід для підприємств. Фінансовий менеджмент – це управління фінансами, інвестиціями та доходами підприємства у вигляді вартості, а також пов'язаною з ним виробничою та операційною діяльністю. Тому з концепцій фінансового менеджменту та управлінського обліку можна сказати, що і ті, й інші є об'єктами дослідження, заснованими на господарській діяльності та її вартості, а кінцевою метою дослідження є максимізація економічної вигоди підприємства за рахунок управління вартістю.

Як відомо, виробництво та діяльність самого підприємства є процесом руху капіталу: від залучення грошових коштів та інвестицій до утворення необхідних для виробництва засобів, у тому числі оборотних коштів, основних засобів, нематеріальних активів та інших активів, на продаж, потім продаж товарів та утворення грошових коштів. Об'єктом дослідження фінансового менеджменту є рух капіталу в процесі відтворення підприємства, включаючи фінансову діяльність, інвестиційну діяльність, щоденну діяльність з експлуатації капіталу та діяльність з розподілу прибутку. Оскільки фонди є конкретною

формою вартості або рух фондів є формою руху вартості, тому фінансовий менеджмент виступає як об'єкт дослідження у формі вартості. Як було сказано раніше, управлінський облік також бере як об'єкт дослідження вартість і реалізує внутрішнє управління підприємствами за допомогою обробки інформації про вартість. Таким чином, і фінансовий менеджмент, і управлінський облік є дослідженнями вартості. Фінансовий менеджмент безпосередньо аналізує та відображає рух вартості. Вони нероздільні і можуть бути інтегровані.

Управлінський облік має бути інтегрований у фінансовий менеджмент не лише тому, що має послідовний об'єкт дослідження, а й тому, що ключем до управлінського обліку є аналіз та відображення вартості. Можна сказати, що це скоріше методологічне дослідження, тоді як фінансовий менеджмент безпосередньо проводить вартісний аналіз. Інтеграція управлінського обліку у фінансовий менеджмент сприяє розвитку фінансового менеджменту.

Управлінський облік включає: аналіз ефективності витрат, метод змінних витрат, аналіз обсягу витрат і результатів, прийняття короткострокових бізнес-рішень, прийняття рішень щодо інвестиційних проектів, комплексний бюджет, систему контролю витрат, облік відповідальності та інші аспекти. Управління фінансами включає: управління фінансуванням капіталу та зобов'язань, управління довгостроковими та короткостроковими інвестиціями, управління довгостроковими та короткостроковими активами, управління прибутком і розподілом, фінансове планування та контроль, фінансовий аналіз тощо. Серед цього змісту є багато збігів: аналіз форми витрат, метод змінних витрат та аналіз витрат – обсягу – прибутку використовуються як методи прогнозування, і вони також широко використовуються в управлінні прибутком та розподілом фінансового менеджменту.

Збіг змісту також є причиною того, що управлінський облік не є системним, хоча його методи застосовуються на підприємствах, виходячи з цього, можна сказати, що інтеграція управлінського обліку у фінансовий менеджмент сприяє не лише реформуванню та вдосконаленню методу управлінського обліку, а й корисна для системи фінансового управління в цілому. Через узгодженість дослідницьких засад управлінського обліку та фінансового менеджменту здебільшого результати дослідження перетинаються, тому вважаємо за можливе інтегрувати їх.

У той же час управлінський облік фокусується на аналізі та відображенні вартості, орієнтуючись в основному на технологію та методи, тому управлінський облік краще інтегрувати в управління фінансами. Оскільки в першому основна увага приділяється технології та методу, у другому робиться акцент на застосуванні технології та методу у прийнятті рішень, вважаємо, що ця частина змісту може бути включена до фінансового менеджменту на основі цих принципів та методів прийняття рішень. Наприклад, методи бюджетування капіталовкладень, такі як принцип тимчасової вартості грошей, метод чистої наведеної вартості та метод внутрішньої норми прибутку, основні принципи та методи аналізу витрат – обсягу – прибутку, модель управління запасами та інші

основні принципи та методи мають бути віднесені до сфери управління фінансами.

Водночас на основі цих принципів та методів управління фінансами проводять оцінку цінних паперів, аналіз вартості, конкретні рішення щодо планування капіталовкладень, аналіз фінансових ризиків та рішення щодо управління запасами. Це сприяє інтеграції та застосуванню принципів та методів, а також їх удосконаленню.

Де в чому зміст управлінського обліку та фінансового менеджменту не перетинається, у цій частині він може бути включений до фінансового прогнозування, фінансового контролю та фінансової оцінки у фінансовому менеджменті. Вищезгаданий зміст здебільшого стосується прогнозного аналізу, комплексного бюджету, стандартної системи контролю витрат та обліку відповідальності в управлінському обліку. По суті, фінансовий прогноз підприємства повинен також здійснювати прогнозний аналіз продажу, собівартості та прибутку, у фінансовому контролі обов'язкове використання нормативної системи контролю витрат, у фінансовій оцінці також має бути задіяний оціночний метод обліку відповідальності. Таким чином, інтеграція зробить управління фінансами більш досконалим і принесе спільну користь, а також буде вигідніша для фактичної роботи підприємства.

Крім того, такі методи, як система оцінки продуктивності Balanced Scorecard (BSC), облік витрат за видами діяльності (ABC), загальне управління якістю (TQM) та система виробництва «точно в строк» (JIT) можуть бути використані та розширені до фінансового управління. Balanced Scorecard є системою оцінки сучасного стратегічного управлінського обліку для всебічної оцінки діяльності підприємств. Оскільки формування основних можливостей підприємств часто залежить від деяких нефінансових показників, Balanced Scorecard запроваджує нефінансові показники під час оцінки діяльності підприємств. Нефінансові показники також мають бути додані до сучасної системи показників фінансового аналізу. Оцінка збалансованої системи показників може відкрити новий погляд на фінансовий аналіз та оцінку та уникнути недалекоглядності, властивої підприємствам, які використовують лише фінансові показники для оцінки ефективності. Така поведінка допомагає досягти довгострокових фінансових цілей підприємства, що, у свою чергу, сприяє надійній роботі довгострокового фінансового управління.

Управління витратами на основі діяльності – це новий метод централізованого управління, який базується на методі витрат на основі діяльності з метою підвищення цінності для клієнтів та збільшення корпоративного прибутку. Завдяки підтвердженню та вимірюванню експлуатаційних витрат він розраховує собівартість продукту і в той же час проникає в розрахунок витрат на операційний рівень, відстежує та динамічно відображає всю операційну діяльність підприємства та проводить розрахунок витрат, аналіз ланцюжка, включаючи аналіз операцій і т.д., для надання точної інформації для прийняття рішень на підприємстві, ефективного виконання

необхідних операцій, усунення та оптимізації операцій, які не можуть створити цінність, для досягнення мети зниження витрат та підвищення ефективності.

Управління витратами на основі діяльності може раціоналізувати операційні витрати та підвищити операційну ефективність, таким чином виконуючи вимоги фінансового управління щодо рентабельності.

Підсумовуючи, зазначимо, що місія підприємства полягає у тому, щоб створювати вартість, а мета фінансового управління – щоб реалізувати зростання вартості підприємства. Згідно з правилами та законами зростання вартості, воно ґрунтується на вимірі вартості, оцінці та звітності, на плануванні цілей вартості та управлінських рішень. Інтеграція різних драйверів вартості та методів управління, а також упорядкування управлінських та бізнес-процесів мають бути його вибором, що також є неминучою вимогою для інтеграції управлінського обліку у фінансовий менеджмент.

Список використаних джерел

1. Colin Drury. Management and Cost Accounting. Cheriton House, North Way, Andover, Hampshire, United Kingdom, 2018.

*Іонін Євген Євгенович,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту;
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

АНАЛІТИЧНА ПІДТРИМКА БАЗОВИХ КОНЦЕПЦІЙ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Стандартизація фінансової звітності є інструментом державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Головною метою при цьому виступає запобігання розвитку чинників, що сприяють розвитку фінансової кризи. Впровадження цих стандартів активізує боротьбу з тіньовим сегментом економіки і дозволить створити умови для ліквідації наслідків кризових ситуацій.

МСФЗ розглядаються як один з важливіших принципів стійкості міжнародних економічних відносин і макроекономічної рівноваги. В цілому можна сказати, МСФЗ відповідають потребам глобальної економіки. Український досвід впровадження МСФЗ забезпечив умови для формування фінансової та ділової звітності суб'єктів господарювання у цифровому форматі іXBRL. Підготовка звітів такого формату полегшує та прискорює процеси аналізу фінансового стану суб'єктів, забезпечує всебічну оцінку всіх сфер діяльності використовуючи інформацію грошового виміру та ділових відносин.

Ключові аналітичні індикатори забезпечення безперервної діяльності, як базового допущення в системі бухгалтерського обліку можна представити наступним чином (табл. 1).

Валюта балансу відбиває майновий стан підприємства, його збільшення в цілому позитивно оцінюється і найчастіше є свідченням збільшення обсягів діяльності. Для забезпечення стабільності роботи, особливо у короткостроковому періоді, необхідною умовою є обов'язкове перевищення поточних активів над поточними зобов'язаннями. Ця вимога ґрунтується на потенційних грошових потоках, відповідно вхідних та вихідних, що покладено в основу алгоритму розрахунку показника робочий капітал.

Перевищення власного капіталу (при відсутності довгострокових кредитів) над необоротними активами пов'язано з тим, що він повинен покривати більше 10% оборотних активів. У такому випадку це буде відповідати нормальному типу фінансової стійкості.

Для забезпечення впевненої стабільної роботи підприємства необхідною умовою є питома вага власного капіталу у валюті балансу. Цей індикатор наочно аналітично підтверджує значущість концепції збереження фінансового капіталу. Точність висновків при цьому однозначно залежить від структури власного капіталу, а саме питомої ваги нерозподіленого прибутку у складі власного капіталу, що стає можливим тільки на основі прибуткової роботи.

Таблиця 1

Аналітичні індикатори забезпечення безперервності діяльності

Індикатор	Формалізоване представлення
Валюта балансу	$\sum_{i=1}^n p_i \times q_i,$ де q_i - кількісний вимір і виду активів p_i – вартість і виду активів
Співвідношення оборотних активів та короткострокових зобов'язань	$OA > KZ$ де, OA – оборотні активи KZ – короткострокові зобов'язання
Співвідношення власного капіталу та необоротних активів	$BK > HA$ де, BK – власний капітал HA – необоротні активи
Співвідношення власного капіталу та валюти балансу	$\frac{BK}{TL}$ або $\frac{BK}{TA}$ де, BK – власний капітал TL – сукупні пасиви TA - сукупні активи
Структура власного капіталу	Kp – капіталізація прибутку
Чистий операційний грошовий потік у динаміці	$+GF_{oper}$ – позитивний чистий грошовий потік з операційної діяльності

Платоспроможність безпосередньо залежить від грошового потоку, а саме від його знаку (+, або -). Ця вимога відноситься, в першу чергу, до операційної діяльності.

Таким чином, перелічені індикатори є обов'язковим для забезпечення базового допущення покладеного у систему бухгалтерського обліку, концепції (принципу) безперервності.

Список використаних джерел

1. Концептуальна основа МСФЗ. URL: <https://amsfo.com.ua/kontseptualna-osnova-za-2022> (дата звернення 01.10.2024).
2. Міжнародний стандарт аудиту 570 «Безперервність діяльності». URL: <http://surl.li/qwuу> (дата звернення 01.10.2024).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. №73. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
4. Калабухова С. В. Уніфікація аналітичних процедур в умовах стандартизації бухгалтерського обліку та аудиту: монографія. Київ: КНЕУ, 2019. 431 с.
5. Іонін Є. Є., Овчинникова М. М. Фінансова аналітика сучасного бізнесу: монографія. Донецьк, 2012. 304 с.

*Кидисюк Христина Михайлівна,
здобувач ступеня доктора філософії;
Львівський національний університет імені Івана Франка*

АНАЛІЗ СИСТЕМ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ БЮДЖЕТНОЇ СФЕРИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Дослідження систем оплати праці працівників бюджетних установ є актуальними, зокрема в контексті ефективності державного сектору, мотивації працівників та справедливого розподілу ресурсів. Бюджетні установи, до яких належать державні установи, державні школи та заклади охорони здоров'я, складають основу надання державних послуг. Забезпечення того, щоб працівники цих установ отримували справедливу та адекватну винагороду, має вирішальне значення для підтримки якості послуг і загального функціонування державного сектору. Оскільки працівники державного сектору відіграють важливу роль у наданні основних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та безпека, їхні системи оплати мають прямий вплив на соціальну стабільність, економічну стабільність та утримання кваліфікованих спеціалістів.

У Німеччині система оплати праці працівників державного сектору базується на добре структурованій системі, відомій як Tarifvertrag für den öffentlichen Dienst (TVöD), яка поширюється на більшість працівників, за винятком державних службовців (Beamte), чиї оклади регулюються окремими законами [1]. Система TVöD класифікує працівників за різними групами та ступенями оплати праці відповідно до їхньої кваліфікації, досвіду та обов'язків. Коригування оплати здійснюється періодично шляхом колективних переговорів між профспілками та представниками роботодавців. Система характеризується прозорістю та передбачуваністю, що допомагає забезпечити справедливість у різних регіонах та установах.

У Франції оплата праці працівників державного сектора регулюється Statut Général des Fonctionnaires, який поширюється на державних службовців різних рівнів [2]. Французькі працівники державного сектора поділяються на категорії А, В і С залежно від їхньої кваліфікації та посадових функцій. Структура оплати праці у Франції є ієрархічною, де кожний розряд має певну шкалу оплати праці. Щорічні надбавки до заробітної плати та підвищення залежать від досвіду та заслуг. Крім посадових окладів, залежно від місця перебування працівника, сімейного становища та конкретних обов'язків надаються різні надбавки. Колективні договори також є частиною системи, але французька держава зберігає значну роль у встановленні політики оплати праці.

У Великій Британії заробітна плата в державному секторі, як правило, визначається відомчими органами управління, наприклад NHS Pay Review Body для медичних працівників і School Teachers' Review Body для освітян. Ці органи надають рекомендації уряду на основі економічних умов, потреб державного сектору та порівняльних рівнів заробітної плати в приватному секторі. Оплата

державної служби у Великій Британії структурована відповідно до класів, причому кожен клас має відповідний діапазон оплати праці. Підвищення заробітної плати в межах групи залежить від продуктивності, а її підвищення підпадає під обмеження, встановлені урядом у часи жорсткої економії. Крім того, у державному секторі Великої Британії відбулися реформи, спрямовані на підвищення гнучкості та більш тісний зв'язок оплати праці з індивідуальною та інституційною діяльністю [3].

В усіх трьох країнах системи оплати праці працівників бюджетних установ розроблені таким чином, щоб забезпечити справедливість і підзвітність, збалансовуючи фіскальні обмеження. Відмінності виникають через ступінь ролі колективних переговорів і ступінь державного втручання у встановлення заробітної плати. Однак у Німеччині, Франції та Великій Британії розрахунок оплати праці базується на узгодженості компенсації з необхідністю залучати та утримувати кваліфікований персонал, забезпечуючи ефективне надання державних послуг.

На відміну від економічно розвинутих європейських країн у Швеції організація оплати праці працівників державного сектору базується на децентралізованій системі, що керується колективними договорами, які досягаються внаслідок переговорів [4]. Шведський державний сектор включає державні установи на національному, регіональному та муніципальному рівнях, а також державні послуги, такі як освіта, охорона здоров'я та державне управління. Система оплати праці в Швеції наголошує на гнучкості, місцевій автономії та рівності, що відображає давні традиції трудового співробітництва та соціального діалогу. Іншою суттєвою відмінністю шведської системи оплати праці є її спрямованість на соціальний захист працівника, коли йому при звільненні та пошуку роботи надаються додаткові права і переваги. Детальніший аналіз цієї системи оплати працівників бюджетних установ дозволив виокремити ключові особливості шведської системи винагороди в державному секторі, відображені в таблиці.

Основною особливістю є проведення децентралізованих колективних переговорів між роботодавцями державного сектору та профспілками. Хоча існують національні рамки та керівні принципи, переговори щодо заробітної плати відбуваються на галузевому, регіональному чи навіть місцевому рівнях. Це дозволяє коригувати регіональні економічні умови, динаміку ринку праці та інституційні потреби.

На відміну від жорстких тарифних сіток, шкал заробітної плати, поширених у багатьох країнах, державний сектор Швеції перейшов до індивідуалізованої системи оплати праці. Це передбачає розрахунок заробітної плати працівників на основі їхньої індивідуальної кваліфікації, результатів діяльності та обов'язків, а не фіксованих посад. Така система дозволяє гнучко встановлювати заробітну плату відповідно до конкретної ролі та продуктивності працівника.

Однак ця система все ще передбачає загальні норми, передбачені єдиними колективними договорами, які встановлюють загальні рівні заробітної плати, гарантуючи, що працівники державного сектора отримують справедливу винагороду відповідно до галузевих стандартів та рівня інфляції.

Таблиця 1

**Характеристика системи оплати праці працівників
бюджетних установ Швеції**

№	Ключова ознака	Характеристика
1	Децентралізовані колективні переговори	Основними учасниками цих переговорів є: Шведське агентство державних роботодавців (SAGE), яке представляє центральний уряд як роботодавця. Шведська асоціація місцевих органів влади та регіонів (SALAR), яка представляє регіональних та муніципальних роботодавців.
2	Індивідуалізована система оплати праці	Заробітна плата працівників визначається на основі їхньої індивідуальної кваліфікації, результатів діяльності та обов'язків, а не фіксованих тарифів, посад.
3	Оплата за результатами роботи	Атестація роботи працівників використовується для визначення підвищення зарплати та просування по службі.
4	Рівна оплата праці та гендерна рівність	Регулярний контроль гендерних розривів в оплаті праці та закріплений за керівниками бюджетної установи обов'язок вживати заходів для забезпечення рівної оплати за рівноцінну працю забезпечують рівну оплату незалежно від статі працівника. Профспілки також беруть активну участь у забезпеченні гендерної рівності в оплаті праці.
5	Річний перегляд заробітної плати	Заробітна плата в державному секторі в Швеції підлягає щорічному перегляду як частина колективних договорів. Ці огляди дозволяють вносити коригування на основі інфляції, умов ринку праці та загальної економічної ситуації.
6	Пенсійні внески та пільги	Пенсійні виплати, право на які отримують працівники державного сектору в Швеції, частково фінансуються за рахунок внесків роботодавця.

Джерело: складено автором за матеріалами [3, 4, 5]

Важливою особливістю шведської винагороди в державному секторі є використання результатів роботи для розрахунку оплати праці. Для визначення результатів роботи використовують атестацію працівників, яка впливає на визначення підвищення зарплати та просування по службі. Керівництво бюджетної установи має можливість винагороджувати працівників, які демонструють високий рівень компетентності, або беруть на себе додаткові обов'язки. Цей аспект узгоджується з метою стимулювання ефективності та продуктивності в державному секторі.

Швеція при розрахунках оплати праці в державному секторі приділяє значну увагу гендерній рівності. Ринок праці Швеції є одним із найбільш гендерно рівних у світі, і державний сектор відіграє вирішальну роль у просуванні цієї рівності. Гендерні розриви в оплаті праці регулярно

контролюються, а керівництво зобов'язано вживати заходів для забезпечення рівної оплати за рівноцінну працю.

Заробітна плата державного сектора в Швеції підлягає щорічному перегляду, що складає суттєву частину колективних договорів. Ці огляди дозволяють вносити коригування на основі інфляції, умов ринку праці та загальної економічної ситуації. Коригування заробітної плати може здійснюватися для підтримки конкурентоспроможності з приватним сектором і забезпечення того, щоб працівники державного сектору отримували заробітну плату, яка відображає поточні економічні реалії.

Право на пенсійні виплати працівників державного сектору в Швеції забезпечується частковим фінансуванням за рахунок внесків роботодавця. Шведська пенсійна система поєднує загальну державну пенсію та професійну пенсію. Працівники державного сектору зазвичай користуються більш сприятливими умовами пенсійного забезпечення, ніж працівники приватного сектору, особливо з точки зору професійних пенсійних схем, які обговорюються колективно та контролюються представниками роботодавців і профспілок.

Шведська система оплати праці в державному секторі характеризується високим ступенем децентралізації, гнучкості та індивідуалізації з сильним наголосом на соціальній рівності та компенсаціях за результатами роботи. Колективні переговори залишаються наріжним каменем системи, забезпечуючи справедливість і збалансованість щодо заробітної плати. У той же час місцева автономія у встановленні заробітної плати дозволяє установам державного сектору вирішувати специфічні регіональні та організаційні потреби. Крім того, зобов'язання Швеції щодо рівної оплати праці та гендерної рівності гарантує, що працівники державного сектору отримують справедливую винагороду, незалежно від статі чи інших факторів. Такий підхід до винагороди узгоджується з ширшими цілями шведської держави добробуту та її зосередженістю на досконалості державної служби.

Переваги систем оплати праці працівників бюджетних установ європейських країн доцільно аналізувати та активно впроваджувати на умовах адаптації у вітчизняну практику тих елементів систем винагороди, які здатні забезпечити ефективне і якісне виконання повноважень працівників бюджетної сфери.

Список використаних джерел

1. Das Bundesverwaltungsamt (BVA). URL: <https://www.bva.bund.de/SharedDocs/FAQs/DE/Bundesbedienstete/Arbeit-Beruf/Entgelt/010TVoeD.html#:~:text=Der%20TV%C3%B6D%20regelt%20die%20n%C3%A4heren,hin%20zur%20Beendigung%20des%20Arbeitsverh%C3%A4ltnisses.> (дата звернення 22.09.2024)

2. Statut Général des Fonctionnaires. URL: <https://www.emploi-collectivites.fr/statut-blog-territorial#:~:text=Le%20statut%20g%C3%A9n%C3%A9ral%20des%20fonctionnaires%20repr%C3%A9sente%20donc%20de%20fa%C3%97>

A7on%20primaire,de%20d%C3%A9roulement%20de%20la%20carri%C3%A8re.
(дата звернення 22.09.2024)

3. Kaplan, R.S. and Norton, D.P. (2007) Using the Balanced Scorecard as a strategic management system. Harvard Business Review, Vol. 85 No. 7/8, pp. 150-61.

4. Sweden Global Payroll and Tax Information Guide. URL: <https://payslip.com/resources/blog/sweden-payroll-and-tax-information-guide> (дата звернення 01.10.2024)

5. Schmidhuber L, Hilgers D, Hofmann S. International Public Sector Accounting Standards (IPSASs): A systematic literature review and future research agenda. Financial Acc & Man.2022;38:119–142. URL: <https://doi.org/10.1111/faam.12265> (дата звернення 01.10.2024)

Костирко Руслан Олександрович,
доктор економічних наук,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АУДИТОРА ЩОДО ОЦІНКИ ШАХРАЙСЬКИХ ДІЙ ПІД ЧАС АУДИТУ

Під час планування аудиту аудитор має оцінити ризики суттєвих викривлень фінансової звітності, які можуть бути результатом помилки чи шахрайства на підставі приписів Міжнародного стандарту аудиту 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства при аудиті фінансової звітності» (надалі – МСА 240) [1]. Проте, відповідальність за створення системи внутрішнього контролю, що протидіє шахрайству, в першу чергу, лежить на управлінському персоналі суб'єкта господарювання, звітність якого перевіряється. *З метою дотримання вимог МСА 240 аудитор проводить наступні процедури:*

– по-перше, це оцінка ризиків шахрайства через запити управлінському персоналу, аналітичні процедури оцінки ризиків, спостереження та інспектування;

– по-друге, розробка плану аудиту з урахуванням оцінених ризиків, розробка подальших аудиторських процедур відповідь на оцінені ризики;

– по-третє, збір аудиторських доказів щодо наявності шахрайських дій, зокрема – тестування нетипових проведення;

– по-четверте, повідомлення тим, кого наділено найвищими управлінськими повноваженнями інформації про дієвість системи внутрішнього контролю та виявлені факти шахрайства, підозрюваного шахрайства (за наявності).

Аудитор проводить тестування журнальних записів, отримує інформацію щодо незвичайної, нетипової діяльності (за наявності), відбирає і тестує бухгалтерські проведення на кінець звітного періоду, проводить огляд облікових оцінок, значущих операцій, які виходять за межі звичного ходу господарської діяльності клієнта (за наявності). Відповідно розроблено тест на шахрайство з урахуванням ризику нехтування управлінським персоналом клієнта заходами контролю. Такий тест є робочим документом аудитора і сприяє документуванню достатніх і прийнятних аудиторських доказів.

Таблиця 1

Тест на шахрайство. Ризик нехтування управлінським персоналом заходами контролю (фрагмент)

Джерело інформації (оборотні –сальдові відомості та інші документи)	Фактори ризику: які події можуть призвести до викривлення фінансової звітності в результаті нехтуванням управлінським персоналом заходами контролю	Чи ідентифіковано ризик або будь-які ознаки наявності ризику (так/ні/не застосовний)	Твердження звітності, на які впливає ідентифікований ризик	Розділи Фінансової звітності на які впливає ідентифікований ризик	Резюме партнера із завдання
Балансові рахунки 949; 97	Маніпулювання та фальсифікації з рахунками інших витрат, включаючи підроблені бухгалтерські записи та/або підроблені документи	ні	настання; повнота; закриття періоду; подання	розділ I форми 2	операції є типовими, ризик мінімальний
Балансові рахунки 71;74	Маніпулювання та фальсифікації з рахунками інших доходів, включаючи підроблені бухгалтерські записи та/або підроблені документи	ні	настання; повнота; закриття періоду; подання	розділ I форми 2	операції є типовими, ризик мінімальний
Відомість зарплати, рахунок 661	Виплати на користь фіктивних працівників та/або працівників або завищені/занижені виплати	ні	настання; подання	розділ III форми 1; розділ I форми 2; Примітки	наявний жорсткий контроль зі сторони відділу кадрів та бухгалтерії

Продовження таблиці 1

Балансові рахунки 103, 104, 105, 106, 107, 109, типові форми №ОЗ-2	Операції по ремонту основних засобів безпідставно капіталізовані з метою зменшення витрат (збільшення прибутковості)	ні	класифікація; подання	розділ I форми 1; розділ I форми 2; Примітки	витрати на ремонти капіталізуються, акти здачі-приймання затверджені керівником, підписуються членами комісії
Балансові рахунки 20, 28, акти списання, лімітно-забірні карти	Запаси списані понад норми; маніпулювання з калькулюванням при формування собівартості готової продукції	не застосовний	точність, оцінка та розподіл	розділ II форми 1; розділ I форми 2; Примітки	списання запасів незначні, контролюється автоматично через програмне забезпечення

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2020 року). URL: https://www.apob.org.ua/?page_id=3482 (дата звернення: 20.09.2024)

*Лубенченко Ольга Едуардівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАКТИКУЮЧХ АУДИТОРІВ

Безперервне професійне навчання аудиторів в Україні регулюється декількома нормативними документами:

По–перше, Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1]. Це базовий закон, що визначає правові засади впровадження аудиторської діяльності, регулює відносини, що виникають у процесі надання аудиторських послуг між персоналом, аудиторськими фірмами, замовниками, регуляторними органами, та іншими зацікавленими користувачами аудиторських звітів, встановлює вимоги до підвищення кваліфікації аудиторів.

По – друге, Наказ Міністерства фінансів України № 447 від 21 серпня 2023 року, що вносить зміни до Порядку безперервного професійного навчання аудиторів. *Наказом передбачено:*

- оновлення Порядку безперервного професійного навчання аудиторів; так, визначено форми, види, обсяг, тривалість, умови навчання та порядок контролю за його проходженням;
- удосконалення вимог до організації освітніх заходів та контролю; так, освітні заходи для аудиторів розробляються професійними організаціями аудиторів та бухгалтерів, а також юридичними особами, які відповідають встановленим вимогам, в тому числі, аудиторськими фірмами [2].

Якість аудиторських послуг є ключовою конкурентною перевагою аудиторських фірм, що базується на регламентації процедур на всіх етапах аудиту, кваліфікації і обізнаності персоналу, його спроможності накопичувати нові знання та вміння, застосовувати їх під час перевірок та оновлювати. Саме тому, професія аудитора потребує якості знань. *Співробітників аудиторських фірм умовно можна поділити на дві категорії: 1) ті особи, які не так давно закінчили заклад вищої освіти і прийшли в аудиторські колективи, 2) ті особи, які працюють певний час в компаніях і мають професійний досвід (більше 5 років). В обох категоріях виникають проблеми із підтриманням кваліфікації на належному рівні.*

У першій категорії труднощі виникають через відсутність кодифікації знань. Існуючі знання поділяються на кодифіковані – ті що, формалізовані, тобто записані у вигляді документів, інструкцій, внутрішньофірмових приписів та некодифіковані – ті що є особистими надбаннями аудиторів. *Саме через відсутність: а) кодифікації, методичних доробок в аудиторських фірмах, б) неможливість отримати некодифіковані знання безпосередньо від їх носіїв (найбільш досвідчених колег), в) певну відсутність таких знань в освітніх*

програмах закладів вищої освіти молоді співробітники значною мірою не складають іспити з теоретичних знань та кваліфікаційного іспиту під час атестації.

У другій категорії співробітників проблеми пов'язані із завантаженістю у проектах аудиторських фірм, що практично унеможлиблює підтримку професійного навчання на належному рівні. Такі особи, як правило, приймають участь у освітніх та короткострокових заходах з безперервного професійного навчання формально, так би мовити «виключивши відеокамеру» та відмежувавшись від дискусій і обговорень. Інші заходи з безперервного професійного навчання, такі як публікації у вигляді монографій, підручників, статей з питань обліку, аудиту, оподаткування, участь у підготовці проектів нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку та аудиту, тощо також застосовує обмежене коло аудиторів, як правило це – викладачі закладів вищої освіти. Всі перелічені фактори призводять до «старіння» знань і навичок аудиторів, неможливості слідкувати за змінами у законодавстві та своєчасно на них реагувати. Такий стан речей породжує і певні етичні проблеми, зокрема упередженість у прийнятті рішень під час аудиту.

В другій категорії існує, так би мовити, підкатегорія – вікові співробітники, які важко адаптуються щодо змін законодавчих вимог, технічних інновацій, для яких не є пріоритетом матеріальні стимули чи кар'єрне зростання. Такі співробітники не прагнуть до можливостей для професійного розвитку і підходять більш ніж формально до безперервного професійного навчання аудиторів. Для усунення виявленого протиріччя між якістю знань та віковим різноманіттям доречним було впровадження «теорії поколінь» в управління аудиторською фірмою, що дозволяє залучати різних за віком і досвідом фахівців для виконання аудиторських завдань.

Підсумовуючи викладене, слід зауважити, що підвищення кваліфікації аудиторів вимагає комплексного підходу, як з боку аудиторських фірм і їх співробітників, так і з боку вищої школи та регуляторних органів. Комплексність включає розробку освітніх програм, впровадження сучасних методів освіти у навчальних закладах через залучення практиків – аудиторів, бухгалтерів, фахівців міністерств і відомств, розробку методичних матеріалів (кодифікація знань), застосування на практиці «теорії поколінь» для створення ефективних груп із завдань, врегулювання етичних питань в аудиторських фірмах.

Список використаних джерел

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII, станом на 16.09.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>

2. Про затвердження Порядку безперервного професійного навчання аудиторів: Наказ Міністерства фінансів України від 21.08.2023 р. № 447, станом на 16.09.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0999-20#Text>

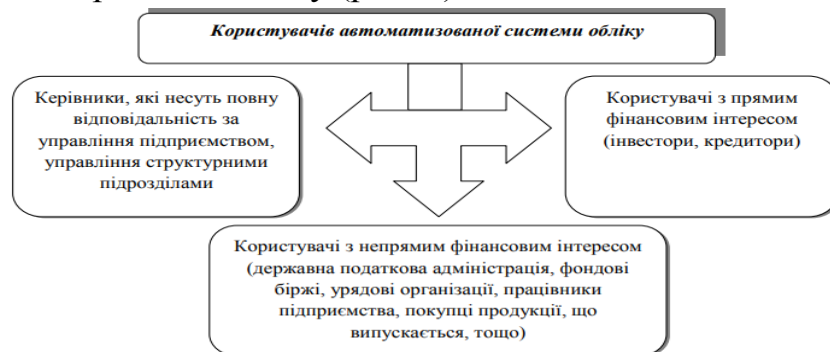
Максимова Лілія Сергіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Новікова Олена Павлівна,
старший викладач кафедри обліку та консалтингу;
Державний податковий університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ

Упродовж останніх років бізнес-середовище зазнало значних трансформацій під впливом новітніх глобальних тенденцій та викликів. Серед основних чинників, що визначають ці зміни, можна виокремити процеси глобалізації, військові конфлікти, зміну кліматичних умов, а також зростання політичної нестабільності на міжнародній арені. Окрім цього, бізнес стикається з посиленням ринкових вимог, загостренням конкуренції та швидким розвитком проривних технологій. Усі ці фактори значно ускладнюють управління технологічними, економічними та соціальними процесами, вимагаючи від компаній більшої адаптивності, інноваційних підходів та здатності ефективно реагувати на динамічні зміни у зовнішньому середовищі.

Автоматизація облікових процесів є ключовим фактором підвищення ефективності управління сучасними підприємствами. Метою даної автоматизації є підвищення якості роботи бухгалтерів і бухгалтерії в цілому. Вона дозволяє оптимізувати трудові ресурси, знизити ймовірність помилок, покращити якість облікових даних та пришвидшити розробку управлінських рішень. В умовах війни автоматизація облікових процесів набуває особливого значення, адже в результаті ми отримуємо зручний електронний документообіг та мінімізування людського фактору, що важливо при дефіциті працівників та фінансів [1].

У контексті автоматизації систем обробки облікової інформації бухгалтерський облік та бухгалтерські дані набувають значно ширшого застосування порівняно з традиційними методами ручної обробки. Незважаючи на це можна виділити три основні типи користувачів автоматизованими системами бухгалтерського обліку (рис. 1).

Рис. 1. Користувачі автоматизованої системи обліку

Джерело: [2, с. 34]

Сучасна автоматизована система обліку базується на використанні передових засобів обчислювальної техніки і покликана виконувати низку ключових функцій, визначених потребами її користувачів. *Серед основних завдань цієї системи можна виділити такі:*

- забезпечення повного і своєчасного задоволення інформаційних запитів користувачів, що сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень;
- здійснення контролю та аудиту з метою виявлення відхилень та забезпечення надійності даних для подальшого прийняття рішень;
- підтримка процесу прийняття управлінських рішень шляхом надання обчислювальних рекомендацій і висновків на основі аналізу даних;
- проведення всебічного аналізу господарської та фінансової діяльності підприємства з метою прогнозування і оптимізації його подальшого розвитку [2, с. 34].

Сучасні інформаційні технології суттєво оптимізують процеси збору, обробки, зберігання та передачі бухгалтерської інформації завдяки використанню спеціального програмного забезпечення. Використання таких програм забезпечує підвищення ефективності облікових операцій та знижує ризик помилок, які притаманні ручним методам обробки. Зокрема, на практиці широко застосовуються системи автоматизованого обліку, такі як «ДЕБЕТ Плюс» і «MASTER: Бухгалтерія», що повністю відповідають чинним бухгалтерським стандартам і нормативам. Ці програмні продукти суворо дотримуються стандартів формалізації інформації, що підвищує рівень прозорості, надійності та відповідності бухгалтерської звітності до сучасних регуляторних вимог.

Цифровізація бухгалтерського обліку реалізується за допомогою спеціалізованих програмних продуктів, таких як «BAS Бухгалтерія» та подібні системи. Інтеграція програмного забезпечення «BAS Бухгалтерія» з системами управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) значно розширює можливості як у сфері управління, так і в бухгалтерській діяльності. Використання цього інтегрованого інструментарію сприяє спрощенню процесів ведення бухгалтерського та податкового обліку завдяки автоматизації ключових функцій, зокрема: створення та управління документообігом, автоматичне генерування бухгалтерських проводок, формування звітності та ведення реєстрів [3].

З огляду на це, бухгалтерський облік, як важливий елемент бізнес-процесів, повинен підлаштовуватися під вимоги цифрової трансформації, що призводить до комплексної модернізації всієї системи обліку.

Автоматизація бухгалтерського обліку суттєво трансформує процеси збору, обробки фінансової інформації та формування звітності, автоматизуючи ці важливі функції. Вони забезпечують високу швидкість, точність і надійність облікових операцій, що сприяє ефективнішій інтеграції з іншими підрозділами організації та поліпшенню взаємодії з зовнішніми стейкхолдерами.

Список використаних джерел

1. Пукальська О.І. Автоматизація облікового процесу підвищення ефективного контролю фінансової звітності. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://mpeproc.fmm.kpi.ua/article/view/298055/290856&ved=2ahUKEwjYh7yMr--HAxUHkRAIHdh4Dj44FBWAwegQIExAB&usg=AOvVaw2dhH8OVwCehPY499TZ4_nR (дата звернення 08.10.2024).
2. Белінська С. М., Белінська Т. А. Особливості автоматизації облікового процесу. *Агросвіт*. 2018. № 14. С. 31–36.
3. Лемішовська О., Лінинська В. Бухгалтерський облік в умовах впровадження інформаційних технологій і систем. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-23> (дата звернення: 08.10.2024).

Матинченко І. М.,

здобувач фахової передвищої освіти, група 272;

науковий керівник:

Найко М. Є.,

викладач циклової комісії з фінансів, обліку та оподаткування;

Фаховий коледж економіки та управління

Національної академії статистики, обліку та аудиту

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ОБЛІК ТА АУДИТ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ТА НОВІ ВИКЛИКИ

Цифровізація охоплює всі сфери сучасного бізнесу, і облік та аудит не є винятком. Впровадження цифрових технологій відкриває нові можливості для автоматизації процесів, підвищення ефективності та точності облікових операцій і аудиторських перевірок. Однак, разом із цими можливостями виникають і нові виклики, такі як безпека даних, необхідність навчання кадрів та адаптації до нових технологій. Розглянемо вплив цифровізації на облікову та аудиторську практику, а також можливості та виклики, які вона створює для фахівців у цій сфері.

Цифрові технології дозволяють автоматизувати більшість рутинних облікових операцій, таких як введення даних, облік платежів, нарахування заробітної плати та інвентаризація. Використання спеціалізованого програмного забезпечення, такого як ERP-системи (Enterprise Resource Planning), дозволяє обліковцям фокусуватися на аналітичних завданнях, тоді як рутинні завдання виконуються автоматизовано [1, с. 45-57].

Автоматизовані системи дозволяють зменшити кількість людських помилок під час введення та обробки даних, що значно підвищує їх точність і

достовірність. Цифрові системи зберігають історію операцій та змін у реальному часі, що спрощує доступ до актуальних і надійних даних.

Завдяки цифровим системам підприємства можуть отримувати доступ до фінансової інформації в реальному часі, що дозволяє оперативно реагувати на зміни в бізнес-середовищі та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Це особливо важливо для великих підприємств, де швидкість обробки інформації може впливати на результативність діяльності.

Цифрові технології дають можливість автоматизувати значну частину аудиторських перевірок. Наприклад, використання програмного забезпечення для аудиту дозволяє автоматично аналізувати великі обсяги даних, визначати ризики та відхилення. Це суттєво підвищує ефективність аудиторської діяльності та скорочує час на виконання рутинних завдань [2, с. 89-101].

Використання аналітики великих даних (Big Data). Аудитори можуть використовувати великі дані для проведення глибоких аналізів, які раніше були недоступними. Аналітичні інструменти, засновані на ШІ, можуть виявляти закономірності, прогнозувати ризики та оцінювати ефективність бізнес-процесів. Цей підхід дозволяє аудиторам не тільки перевіряти достовірність фінансової звітності, але й надавати клієнтам цінні поради щодо оптимізації бізнесу.

Завдяки цифровим технологіям аудит може проводитися в режимі реального часу. Це дозволяє аудиторам миттєво отримувати доступ до фінансових даних і здійснювати контроль за операціями підприємства. Такий підхід знижує ймовірність шахрайства та інших порушень, оскільки всі операції підлягають постійному контролю [3, с. 123-135].

Зі зростанням цифровізації обліку та аудиту зростають і ризики, пов'язані з безпекою даних. Підприємства стикаються з проблемами кіберзагроз, витоку конфіденційної інформації та несанкціонованого доступу до фінансових даних. Це вимагає від компаній інвестування в системи кібербезпеки та розробки політик щодо захисту даних.

Цифровізація вимагає від облікових і аудиторських фахівців нових навичок, зокрема знань у галузі роботи з сучасними технологіями, програмним забезпеченням і великими даними. Це означає, що підприємства повинні інвестувати в навчання свого персоналу, щоб забезпечити ефективне використання нових технологій.

Із впровадженням автоматизації багато рутинних завдань обліковців та аудиторів замінюються технологіями, що змінює їхню роль. Тепер вони більше зосереджуються на аналітиці, консультуванні та управлінні ризиками. Це вимагає розвитку нових компетенцій і підходів до виконання професійних обов'язків [4, с. 67-78].

Україна активно впроваджує цифрові технології в різні сфери економіки, і облік та аудит не є винятком. Впровадження новітніх технологій, таких як електронна звітність, автоматизовані системи бухгалтерського обліку та аналітичні інструменти для аудиту, сприяє підвищенню прозорості та

ефективності фінансової діяльності. Проте для повноцінної цифровізації необхідно подолати кілька ключових викликів, серед яких – недостатній рівень цифрової грамотності, застаріле обладнання та необхідність розробки національних стандартів, що враховують сучасні технології.

Цифровізація відкриває значні можливості для автоматизації облікових та аудиторських процесів, підвищення їх точності та ефективності. Проте, для успішного впровадження новітніх технологій, підприємства повинні приділяти увагу питанням кібербезпеки, навчання персоналу та адаптації до нових реалій цифрового середовища. Успішна цифровізація обліку та аудиту допоможе українським компаніям підвищити свою конкурентоспроможність на міжнародних ринках та забезпечити високий рівень прозорості фінансової звітності.

Список використаних джерел

1. Дерев'янку, О. О. «Аудит в епоху цифровізації: нові можливості та виклики». Вісник економічної науки України, 2021, №2, С. 45-57.
2. Пархоменко, О. В. «Цифрова трансформація аудиту: використання аналітичних інструментів та Big Data». Вісник Національного університету «Львівська політехніка», 2022, №3, С. 89-101.
3. Васильєва, О. А. «Роль автоматизації облікових процесів у забезпеченні ефективного управління підприємством». Економіка і прогнозування, 2020, №4, С. 123-135.
4. Ковальчук, П. І. «Цифрові рішення в аудиторській практиці: аналіз новітніх тенденцій». Вісник Київського національного економічного університету, 2021, №1, С. 67-78.

*Нежива Марія Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту;
Державний торговельно-економічний університет*

КРИПТОВАЛЮТИ В БІЗНЕСІ: РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОБЛІК

Україна веде активну роботу над впровадженням сучасних цифрових технологій, зокрема блокчейну та криптовалют, у різні сектори економіки та суспільного життя, включаючи державне управління. Ця цифрова трансформація є частиною загальної стратегії розвитку країни, спрямованої на підвищення ефективності роботи державних установ, покращення прозорості та зручності для громадян. Криптовалюти мають унікальні характеристики, такі як децентралізація та анонімність, що робить їх привабливими для користувачів, але водночас викликає значні побоювання серед регуляторів. Основним викликом для регулюючих органів залишається визначення чітких меж і правил, оскільки занадто жорстке регулювання може загальмувати розвиток технології, а надто м'яке – створити ризики для фінансової системи та економіки.

Правовий статус криптовалют варіюється у різних країнах. Деякі держави, як-от Японія, легалізували криптовалюту і визнали її як законний засіб платежу. Інші, наприклад Велика Британія, Південна Корея та Сінгапур, дозволяють використання криптовалют, але не визнають їх як офіційний засіб розрахунку. Водночас є країни, які повністю заборонили криптовалюту, як це зробив Китай, що раніше був одним із найбільших центрів майнінгу у світі [1].

Відсутність чітких правил та анонімність, яка властива криптовалютам, викликає серйозні занепокоєння серед урядів та регулюючих органів через потенційну загрозу для фінансової стабільності та зростання злочинної діяльності. Зокрема, існують побоювання, що криптовалюти можуть бути використані для відмивання грошей, фінансування тероризму та інших нелегальних операцій. Через те, що криптовалютні транзакції часто відбуваються без втручання централізованих органів, вони не підпадають під звичні механізми державного контролю, що ускладнює моніторинг і запобігання злочинним схемам.

Також серйозною проблемою є відсутність єдиних міжнародних стандартів для обліку криптовалют, особливо для бухгалтерів і аудиторів. Стандарти Міжнародної системи фінансової звітності (МСФЗ) не включають детальних положень щодо обліку криптовалют, що призводить до різноманіття підходів у бухгалтерському обліку. Це створює нерівномірність і неоднозначність у фінансовій звітності.

Через відсутність універсальних стандартів бухгалтерського обліку на міжнародному рівні, для криптовалют можуть використовуватися різні підходи, що створює проблеми для прозорості та порівнюваності фінансової інформації. Це може негативно вплинути на фінансові ринки, створюючи можливість

шахрайства, зокрема через неправильне вимірювання або невідповідні методи визнання доходу.

Ризик полягає також у тому, що в умовах відсутності чітких правил вибір методів обліку криптовалют може бути інструментом для маніпуляцій. Керівництво компаній може використовувати обрані облікові політики для досягнення певних цілей, що відкриває можливості для управління доходами. Це може негативно вплинути на довіру до звітності компаній, особливо коли економічна сутність криптовалют неправильно відображається в звітах, наприклад, при неправильній класифікації активів.

Сумніви щодо криптовалют пов'язані з ризиками, зокрема через їхній потенціал сприяти незаконній діяльності. Вони надають широкі можливості для міжнародних транзакцій завдяки швидкості та низьким витратам, але через децентралізовану природу їх важко відстежувати, що створює сприятливі умови для відмивання грошей і фінансування злочинів. Значна частина користувачів і операцій з біткойнами пов'язана з нелегальною діяльністю: близько 26% користувачів і майже половина всіх транзакцій мають злочинне походження [2].

Оподаткування криптовалют також варіюється в різних країнах, створюючи виклики як для приватних осіб, так і для компаній. Основна проблема полягає в правильній класифікації криптовалют та діяльності, пов'язаної з ними. Наприклад, в Ізраїлі криптовалюти оподатковуються як активи, тоді як в Аргентині та Іспанії вони підлягають податку на прибуток. У Швеції податкові органи почали приділяти більше уваги оподаткуванню криптовалют, оскільки велика частина торгівлі ними не декларується перед податковими службами, що викликає занепокоєння щодо ухилення від сплати податків [3].

Таким чином, криптовалюти, хоча і відкривають нові можливості для глобальної економіки, несуть значні ризики як для законодавчих органів, так і для фінансових ринків. Відсутність чіткої правової бази та анонімність транзакцій викликають занепокоєння щодо відмивання грошей та інших злочинних дій. Крім того, через відсутність єдиних стандартів бухгалтерського обліку виникають труднощі для компаній і бухгалтерів щодо точного відображення криптовалют у фінансовій звітності, що може підірвати довіру до ринку. З огляду на різні підходи до регулювання криптовалют і їх оподаткування в різних країнах, міжнародна гармонізація нормативних актів є важливою для зниження ризиків шахрайства та підвищення прозорості.

Список використаних джерел

1. Winifred A. (2023). Countries Where Cryptocurrency Is Legal vs Illegal. *CoinGecko*. <https://www.coingecko.com/research/publications/crypto-legal-countries>
2. Foley S., Karlsen J., Putniņš T. (2019). Sex, Drugs, and Bitcoin: How Much Illegal Activity Is Financed through Cryptocurrencies? *The Review of Financial Studies*. 32, 1798–1853. <https://doi.org/10.1093/rfs/hhz015>
3. Pérez J. (2022). Countries Where Cryptocurrency Is Legal and Illegal. *Money*. <https://money.com/cryptocurrency-legal-status-by-country/>

Овсюк Ніна Василівна,
доктор економічних наук,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЛІТАРНИХ ВИКЛИКІВ: ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ

Економіка України протягом 2022-2024 років продемонструвала стійкість завдяки діям ЗСУ, підтримки Урядовими структурами національного бізнесу та фінансовій допомозі іноземних партнерів. За інформацією Мінекономіки більш ніж 90% національних підприємств змогли відновити власну господарську діяльність, що сприятиме зростанню економічного потенціалу нашої держави.

Економічне зростання у першому кварталі 2024 р. спостерігається на рівні 4,5% (можливе коливання 1%) на противагу аналогічному періоду 2023 р. в розмірі (-10,3%). Позитивна динаміка росту національної економіки була обумовлена стабільним функціонуванням «морського коридору», а також поживленням діяльності залізничного сполучення, зростанням виробничих потужностей у добувній промисловості, розвитком металургії, мінеральних добрив, збільшенням споживчого попиту на будівельні послуги та значним зростанням виробництва в оборонній сфері.

За прогнозними даними Мінекономіки у березні поточного року зростання ВВП визначається в межах 4,6% ($\pm 1\%$), отже порівняно з березнем 2023 р. цей показник збільшився на 29,5% ($\pm 1\%$), а порівняно з лютим 2024 р. зростання спостерігається у розмірі 3,9% [1].

Незважаючи на мілітарні виклики та існуючу невизначеність, збалансованими залишалися валютний, грошово-кредитний та товарні ринки. Так, на початку 2024 року зберігалася відносна курсова стійкість національної валюти, обумовлена стабільно вузькими межами курсових коливань, навіть після здійснення переходу від фіксованого режиму до режиму керованої гнучкості. В результаті фінансових надходжень від міжнародних партнерів НБУ зміг наростити власні резерви.

За даними НБУ загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку нашої країни станом на кінець березня 2024 р. дорівнював 55786,6 млн. дол. США [2]. Наразі інвестиції спрямовуються у розвинені сфери економічної діяльності України: до промислових підприємств – 38,9%, до підприємств оптової та роздрібної торгівлі, а також суб'єктів господарювання, що здійснюють ремонт автотранспортних засобів – 17,0%.

До основних держав-інвесторів належать Кіпр – 31,6%, Нідерланди – 20,8%, Швейцарія – 4,2%, Велика Британія та Північна Ірландія – 4,8%, Німеччина – 4,3%, Австрія – 3,5%, Люксембург – 2,7% та Франція – 2,6% [1].

В межах Багаторічної фінансової перспективи ЄС на період 2024-2027 років запроваджено Фінансовий інструмент для нашої країни – Ukraine Facility в

розмірі 50 млрд. євро., який зокрема сприятиме залученню інвестицій, визначенню інвестиційної програми для України, що має стати ключовим засобом Єврокомісії для мобілізації інвестицій спрямованих на економічне відновлення України.

Ініціативи міжнародних інвесторів спрямовані на мобілізацію фінансування через міжнародні та європейські фінансові інституції, шляхом зниження ризику при залученні фінансування від приватних та інституційних інвесторів для реалізації проектів в Україні.

В умовах воєнного стану національні урядові інституції працюють над створенням сприятливих умов для залучення інвестицій в Україну. З ціллю стимулювання залучення в економіку країни стратегічних інвесторів, покращення інвестиційної привабливості України, створення нових робочих місць, а також зростання конкурентоспроможності економіки завдяки реалізації державної підтримки великих інвестиційних проектів схвалено Закон України від 17.12.2020р. №1116-ІХ «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [3].

Наступним механізмом залучення інвестицій виступають індустриальні парки, що враховують міжнародний досвід індустриалізації економіки, зокрема модернізації промислової галузі засобами запровадження підходів ресурсозбереження та циркулярної економіки, залучення інвестицій, формування умов для зростання зайнятості населення та сприяння збалансованому регіональному та місцевому розвитку. На стимулювання індустриальних парків державним бюджетом на 2024 р. передбачено 1 млрд. грн.

Одним з ефективних інструментів, що сприяє залученню додаткових інвестиційних ресурсів у державний сектор економіки України, виступає державно-приватне партнерство, що ґрунтується на поглибленні відносин між державними інституціями та бізнесом. Для цього на державному рівні сформовано механізм страхування інвестицій, що включає страхування інвестицій в Україні від мілітарних ризиків [4].

Отже, інвестиції представляють собою будь-які види активів, які вкладаються у виробничу діяльність суб'єкта господарювання з ціллю одержання у майбутньому доходів. *Прийняття рішення щодо доцільності інвестицій потребує ретельного обґрунтування внаслідок:*

- концентрації значних обсягів грошових коштів;
- іммобілізації власного капіталу через те, що кошти заморожені в активах, та існує імовірність, що вони матимуть змогу приносити прибуток лише через деякий період.

Ураховуючи значну інертність інвестування, економічний і мілітарні ризики, потрібно виходити з системних оптимізацій їх розрахунків на підґрунті ретроспективного та поточного аналізу функціонування об'єктів інвестування, різноманітності їх форм і видів. Найбільш деталізована класифікація інвестицій була запропонована відомим економістом І.О. Бланком (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація інвестицій підприємства

Види інвестицій	Характеристика
<i>За об'єктами вкладення капіталу</i>	
Реальні	визначають вкладення капіталу у необоротні активи (відновлення основних засобів та створення інноваційних нематеріальних активів), збільшення запасів ТМЦ та інші об'єкти, пов'язані із реалізацією операційної діяльності суб'єкта господарювання або покращення умов персоналу
Фінансові	окреслюють вкладення капіталу у різноманітні фінансові інструменти, зокрема цінні папери, задля одержання доходів у майбутньому
<i>За характером участі в інвестиційному процесі</i>	
Прямі	обумовлюють безпосередню участь інвестора у виборі об'єктів інвестування та вкладення капіталу. Вони реалізуються шляхом безпосереднього вкладення капіталу до статутних капіталів інших суб'єктів господарювання. Прямі інвестування здійснюють досвідчені інвестори, які у достатній мірі проінформовані щодо об'єктів інвестування та реально ознайомлені з його механізмом
Непрямі	передбачають вкладення капіталу інвестора, опосередковане іншими особами (фінансовими посередниками)
<i>За періодами інвестування</i>	
Короткострокові	характеризують вкладення капіталу на період до одного року
Довгострокові	характеризують вкладення капіталу на період більше одного року
<i>За рівнем інвестиційного ризику</i>	
Безризикові	вкладення коштів у такі об'єкти інвестування, за якими відсутній реальний ризик втрати капіталу (очікуваного доходу) і практично гарантовано отримання розрахункової суми інвестиційного доходу
Низькоризикові	вкладення капіталу в об'єкти інвестування, ризик за якими значно нижчий від середньо ринкового
Середньоризикові	рівень ризику за об'єктами інвестування приблизно відповідає середньо ринковому
Високоризикові	рівень ризику перевищує середньо ринковий
Спекулятивні	вкладення капіталу в найбільш ризикові інвестиційні проекти або інструменти інвестування, за якими очікується найвищий рівень інвестиційного доходу
<i>За формами власності капіталу, що інвестується</i>	
Приватні	характеризують вкладення коштів фізичних і юридичних (недержавної форми власності) осіб
Державні	характеризують вкладення капіталу державних підприємств, а також коштів державного бюджету різних рівнів і державних позабюджетних фондів
<i>За регіональною належністю інвесторів</i>	
Національні (внутрішні)	характеризують вкладення капіталу резидентами (юридичними або фізичними особами) даної країни в об'єкти інвестування на її території
Іноземні	передбачають вкладення капіталу нерезидентами в об'єкти (інструменти) інвестування даної країни

Джерело: сформовано автором на підставі [5, с. 446]

На підґрунті достовірної інформації, яка генерується у системі бухгалтерського обліку, реалізується стратегічний аналіз інвестицій та ухвалюються рішення щодо доцільності інвестування.

Інформаційною базою для аналізу ефективності інвестиційної діяльності слугують:

- первинні документи (акти приймання-передачі, ремонту, установки, списання основних засобів, акції, облигації, векселі, виписки банку, видаткові касові ордери, довідки бухгалтерії);
- реєстри обліку (журнал 3, відомості 3.1 та 3.4; журнал 4, відомості 4.1, 4.2 та 4.3);
- фінансова звітність (Баланс (звіт про фінансовий стан); Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід); Звіт про рух грошових коштів; Звіт про власний капітал; Примітки до річної фінансової звітності);
- інші джерела (планові та звітні показники капітального будівництва, проектно-кошторисні документи тощо).

Організація бухгалтерського обліку інвестицій включає наступні етапи:

- 1) формування облікової політики щодо операцій з інвестиціями;
- 2) оцінка фінансових інвестицій та інвестиційних проектів;
- 3) класифікація інвестицій;
- 4) синтетичний та аналітичний облік інвестицій;
- 5) документування операцій з інвестиціями;
- 6) організація підсумкового обліку у формах фінансової звітності;
- 7) контроль за операціями з інвестиціями [6, с. 79-81].

На даний період, з урахуванням мілітарних викликів, основними пріоритетами Уряду, спрямованими на підтримку та розвиток бізнесу, що враховують достовірні дані, генеровані системою бухгалтерського обліку є:

- покращення регуляторного середовища, що включає зокрема добровільний аудит, страхування господарської діяльності та ризик-орієнтований підхід при плануванні перевірок;
- гармонізація законодавства та вимог із стандартами ЄС, зокрема Директиви ЄС про сталий розвиток (екологічний аспект), про корпоративну звітність зі сталого розвитку (CSRD);
- доступ до фінансів і ринків, що передбачає безповоротну фінансову підтримку національного бізнесу з ціллю активізації господарської діяльності та стимулювання створення робочих місць.

Інвестиції є базисом розвитку суб'єктів господарювання, окремих галузей та економіки країни в цілому. Від ефективності інвестування залежить розквіт власного виробничого потенціалу підприємства, можливості розв'язання соціальних й екологічних проблем, високий рівень і потенційний динамізм фізичного, фінансового та людського капіталів. Без надійних засад інвестиційної діяльності, якими повинні професійно володіти фахівці відповідного профілю, особливо в умовах воєнного стану, важко сподіватися на сталий розвиток вітчизняної економіки, науково-технічний та соціальний прогрес, а з ним і на

належне місце України у світовому господарстві.

Список використаних джерел

1. Інвестиційна діяльність в Україні за I квартал 2024 року. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9cb46b66-6285-4f7f-a08e-f450f32f0cb2&title=InvestitsiinaDiialnistVUkrainiZa1-Kvartal2024-Roku> (дата звернення: 04.10.2024).
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 01.10.2024).
3. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17.12.2020 р. № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (дата звернення: 04.10.2024).
4. Про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків: Закон України від 22.11.2023 р. № 3497-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3497-20#Text> (дата звернення 02.10.2024).
5. Бланк І.О., Ситник Г.В., Андрієць В.С. Управління фінансами підприємств: підручник. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2017. 792 с.
6. Лисяк Є., Белозерцев В. Організація обліку фінансових інвестицій. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 78-83.

Палямар Мирослава Віталіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Нечипорук Наталія Віталіївна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОСОБЛИВОСТІ ПРИДБАННЯ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ І ОБЛІКУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

В період значних трансформації ринкової кон'юнктури та переходу до інноваційного розвитку економіки країни, трансформаційних процесів та євроінтеграції, умови забезпечення ефективного функціонування суб'єктів господарювання обтяжуються через необхідність присутності достовірної та зрозумілої бухгалтерської інформації щодо земельних ресурсів для всіх користувачів.

Під поняттям «земельні ресурси» визначається сукупність земельних ділянок, які перебувають у володінні, порядкуванні та користуванні суб'єкта господарювання незалежно від методів їх застосування у своїй господарській діяльності (рис.1)

Рис.1 Земельні ресурси, як об'єкт бухгалтерського обліку

Серед природних ресурсів в Україні пріоритетним об'єктом бухгалтерського обліку відносяться земельні ресурси аграрного призначення. Земельні ресурси як предмет бухгалтерського обліку мають в складі себе економічні, екологічні та правові притаманності, яким необхідно надавати

питоме значення як на теоретичних, так і на методологічних рівнях. Утворення інформаційного середовища управління земельними ресурсами сільськогосподарського завдання якої є суттю систематизації інформаційних запитів, так інституційних інтересів учасників соціально-економічних відносин. Нагальність наукового пошуку спрямованості розвитку земельних ресурсів зумовлена в потребі вдосконаленні новітньої концепції облікового подання, яка б врахувала не тільки економічні та правові характеристики.

Право власності на землю забезпечує наявність певних умов щодо її ужитку в господарського призначення та допевнюватися від осіб цього права здійснення та дотримання певних зобов'язань, а саме: відносно вірне та вчасне подання та зображення землі та дій з нею в обліку, а також цілковите та оперативне нарахування і тим самим регуляторну сплату податків за землекористування. Професор Г.Г. Кірейцев зазначає: «Земля в сільському господарстві – основний засіб виробництва. На відміну від інших засобів вона незамінна, немає обґрунтованої грошової оцінки і за умов правильного її використання зберігає якісні властивості як унікальний засіб сільськогосподарського виробництва» [5].

Відповідно до Законів України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»[1] та «Про оцінку земель» [2]земля як об'єкт обліку неодмінно мусить мати грошову оцінку, її вартість та дозвіл використання нею неухильно повинні віднайти відображення в бухгалтерському обліку. Пов'язувати земельних угідь на баланс сільськогосподарських утворення змушує зрозумілого та правдивої інформаційно-облікового відображення, що надається завдяки таким об'єктам обліку земельних ділянок і земельних відносин.

До земель сільськогосподарського призначення належать:

- а). сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги);
- б). несільськогосподарські угіддя (господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісгосподарського призначення, землі під господарськими будівлями і дворами, землі тимчасової консервації[3].

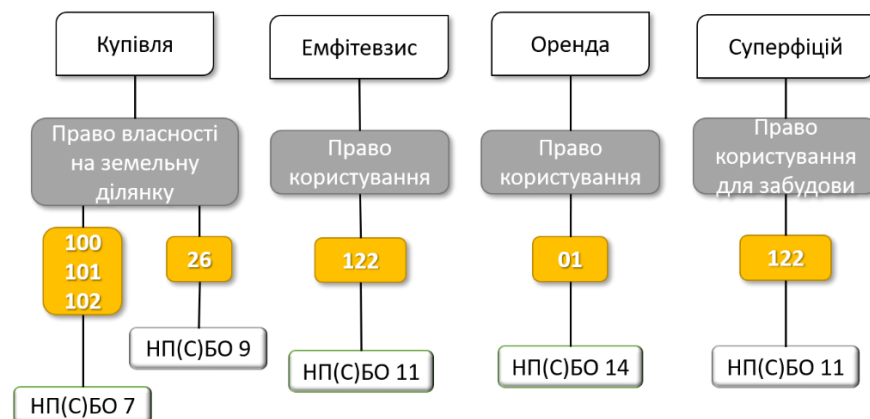
Відповідно до Земельного кодексу України «право власності на землю – це право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками» [3]. Для класифікації у обліку земельних ресурсів відповідно до ознаки за правом власності повинна містити наступні види земельних ресурсів: (земельні ресурси у володінні(договір купівлі); земельні ресурси у користуванні (земельні ресурси з правом постійного користування та земельні ресурси з правом тимчасового використання(отримані на правах земельного сервітуту, емфітевзису); земельні ресурси у розпорядженні(набуті в результаті відчуження суперфіцію).

Класифікація земельних ресурсів за методами їх отримання в обліковому процесі надає вдосконалювати ефективні та цілеспрямовані стратегії організації та методи відображення вартості земельних ресурсів в балансі та на

позабалансових рахунках. Таким чином це може допомогти сформулювати перелік інформації, яка повинна відображатися в примітках до річної фінансової звітності.

У Національному стандарті НП(С)БО 7 [7] «Основні засоби» в сільськогосподарських підприємствах відсутня рекомендація щодо обліку земельних ресурсів, які стосуються земель аграрного призначення, а викладені лише загальні положення. Також відсутні рекомендації щодо питань відображення земельних ресурсів в звітності. Втім земля є незрівняним ресурсом та потребує індивідуальних рекомендацій і вказівок що стосуються її[5].

Для відображення інформації на рахунках бухгалтерського обліку земельних ресурсів застосовується поняття «земельна ділянка», яка знаходиться у власності або користуванні суб'єкта господарювання. Одиницею обліку земельних ресурсів є окрема земельна ділянка певного виду, площі, якості та вартості. Основним субрахунком, використання якого забезпечує збір, накопичення та формування інформаційного базису про наявні земельні ресурси, якими володіє підприємство є субрахунок 101 «Земельні ділянки»[8]. Хоч рахунок є активним та належить до ОЗ, але якщо ми звернемося до НП(С)БО 7, то виясимо що до зносу цей субрахунок не можна віднести. Таким чином земельний ресурс на ділянці власника чи орендодавця не є вичерпним і не підлягає амортизації.

Рис 2 .Облік земельних ресурсів сільськогосподарського призначення

Залигається наразі актуальним питанням, яке виникає в сфері обліку земельних ділянок і земельних ресурсів в цілому удосконалення нормативно-правової бази обліку ділянок, яка повинна бути чіткою й зрозумілою. Нажаль ні Національних стандартах бухгалтерського обліку, ні у Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку і звітності, не надається чіткої законодавчої регламентації обліку земельних ділянок, за цільовим призначенням, а також прав користування ними, віднесення їх до балансу підприємств та організацій різних форм власності.

Отже, земельні ресурси сільськогосподарського призначення, як об'єкт бухгалтерського обліку – входять до складу необоротних активів, як вид активів з довготривалим строком використання як право володіння, право користування

та право розпорядження ними суб'єктом господарювання. Інвентарним об'єктом в такому випадку стає окрема ділянка з кадастровим номером, визначеними кордонами та місцем розташування, яка складається з кількісної та якісної оцінки у вигляді коштів та виконуються поставленими вченими підходам щодо відображення в обліку.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України №996-XIV від 16 липня 1999р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення: 03.10.2024).

2. Про оцінку земель: Закон України № 1378-IV від 12 грудня 2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text> (дата звернення: 03.10.2024)

3. Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001 р. URL:<https://tax.gov.ua/arhiv/podatkova-baza> (дата звернення: 04.10.2024).

4. Ільчак О.В. Бухгалтерський облік і контроль земельних ресурсів сільського господарства: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09. К., 2016. 234 с. (дата звернення: 05.10.2024).

5. Коваль Л. В., Заболотчук А. В. Облік земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/> (дата звернення: 07.10.2024).

6. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» № 181 від 28 липня 2000 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення: 09.10.2024).

7. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» № 92 від 27 квітня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 09.10.2024).

8. План рахунків бухгалтерського обліку активів, зобов'язань і господарських операцій підприємств, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws>. (дата звернення: 11.10.2024).

*Пилипенко Олексій Іванович,
доктор економічних наук, доцент,
декан обліково-статистичного факультету;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПІДГОТОВКА БУХГАЛТЕРІВ З УРАХУВАННЯМ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ЧАСУ

Бухгалтерська професія є однією з найдавніших, а термін «бухгалтер» виник шляхом поєднання таких слів, як книга та утримувач [1]. *За часів зародження бухгалтерського обліку в Стародавньому Єгипті орієнтовно в IV-III ст. до н.е. функціями бухгалтера були наступні: облік цінностей, збір податків, організація громадських робіт для потреб держави [2].* Поступово задачі бухгалтерів розширювалися з урахуванням вимог певних періодів розвитку суспільства, а бухгалтерський облік в будь-якій країні формувався під впливом певних стандартів. Наразі бухгалтерському обліку в цілому притаманна традиційність, тобто визначені чіткі правила та процеси. Проте, з урахуванням економічної ситуації на певній території або при виникненні форс-мажорних обставин, для спрощення та полегшення роботи бухгалтерської служби вводяться нові правила ведення обліку, що відповідають вимогам певного періоду.

У зв'язку зі збройною агресією РФ, починаючи з лютого 2022 р., на території України виникли обставини, визначені Торгово-промисловою палатою як форс-мажорні, що мають невідворотну дію [3], тому бухгалтерський облік та його організація кардинально змінилися шляхом внесення змін до нормативних документів України. Корективи в нормативну базу вносяться регулярно з урахуванням обставин, які мають або постійний, або тимчасовий характер. Щодо застосування даних змін на практиці бухгалтерами існує безліч роз'яснень фахівців, контролюючих органів, у тому числі податкових, що може бути використано на користь підприємства у разі застосування штрафних санкцій.

Виклики сьогодення, зокрема надскладні умови для суб'єктів господарювання, зумовлені воєнними діями, ставлять нові задачі перед бухгалтерами як практикуючими, так і перед майбутніми, тобто студентами вищих навчальних закладів, до навчальних програм яких мають бути внесені доповнення з урахуванням форс-мажорних обставин та надскладних умов ведення бізнесу на території України. Зокрема, в умовах воєнного стану значні зміни відбулися в організації бухгалтерського обліку, в податкових розрахунках, особливу роль почав відігравати управлінський облік, що дає змогу управлінцям різних рівнів приймати ефективні рішення в умовах форс-мажорних обставин.

Слід відмітити колосальну роль сучасних цифрових технологій, які почали активно впроваджувати більшість підприємств для вирішення поточних проблем, що дозволяють вести бухгалтерський облік дистанційно та опрацьовувати великі масиви даних з мінімальними помилками на базі використання електронного документообороту. Загостреним є питання забезпечення економічної безпеки

підприємства, чому повинно сприяти раціональне використання сучасних цифрових технологій. В цілому вплив воєнного та післявоєнного періоду на бухгалтерський облік та фінансову звітність складно спрогнозувати, але орієнтирами може бути досвід країн, що виходять або вийшли із затяжної економічної кризи чи після стихійного лиха, що суттєво вплинуло на економіку певної держави або окремої території.

Перераховані вище проблемні питання, з якими стикаються бухгалтери в умовах воєнного стану, обумовлюють необхідність доповнення навчальної програми з підготовки бухгалтерів комплексом організаційно-методичних аспектів ведення обліку в умовах воєнного стану та в післявоєнний час наступними темами в межах відповідних навчальних дисциплін:

1. Бухгалтерський облік майна, переданого для військових цілей в примусовому чи добровільному порядку, починаючи безпосередньо з його передачі, оцінки, відшкодування вартості, та можливого подальшого повернення у власність підприємства в післявоєнний час у разі його збереження (або документальне оформлення компенсації збитків у випадку руйнування чи повного знищення майна).

2. Відображення в бухгалтерському обліку благодійної та гуманітарної допомоги в грошовому або матеріальному вираженні з урахуванням того, що більшість даної допомоги надходить від міжнародних фондів та організацій. Розглядом даного питання варто поглибити навчальну програму з таких предметів, як облік в зарубіжних країнах, організація бухгалтерського обліку безповоротної допомоги (з урахуванням нинішніх вимог та прогнозованих змін у післявоєнний час), облік залучення грошових коштів та матеріальних ресурсів для відновлення підприємств у післявоєнний період, фінансова та податкова звітність, контроль цільового використання отриманої допомоги. Крім того, ряд підприємств надають допомогу Збройним Силам України або іншим структурам, які можуть бути задіяні в захисті країни, і за такий внесок отримують податкові пільги, а отже, така допомога має відобразитися в бухгалтерському обліку відповідно до вимог чинного законодавства.

3. Бухгалтерський облік наявних бомбосховищ, витрат на їх будівництво, введення в експлуатацію, утримання та поліпшення. У більшості випадків бомбосховища перебувають на обліку місцевих органів влади, їх будівництво, поліпшення та утримання фінансується з місцевих бюджетів, тому варто поглиблювати знання майбутніх бухгалтерів у сфері бухгалтерського обліку на державних та комунальних підприємствах.

4. Особливості бухгалтерського обліку операцій, пов'язаними з земельними орендними відносинами в умовах воєнного стану та у післявоєнний час. На даний момент та до кінця дії воєнного стану в Україні діє заборона на безоплатну передачу земель державної та комунальної власності в особисту власність, а також заборона на отримання дозволів на розробку документації щодо землеустрою з метою такої передачі. Винятково на законодавчому рівні передбачено дозвіл надання в оренду земельних ділянок для ведення

товарного сільськогосподарського виробництва на строк до одного року, для розміщення виробничих потужностей підприємств, які були переміщені із зони бойових дій чи окупованих територій [5].

5. Порядок і особливості застосування цифрових технологій на основі поглибленого вивчення суміжних дисциплін. Дані технології дозволяють вести бухгалтерський облік дистанційно та водночас працювати з великими обсягами даних: «хмарні» технології, штучний інтелект, застосування сервісів, що дозволяють обмін електронними документами з мінімальними витратами часу, та ресурсів на рівні підприємства та зовні (робота з контрагентами, подання звітності тощо), використання цифрових технологій, що сприяють досягненню економічної безпеки підприємства та запобіганню витоку конфіденційної інформації (застосування «хмарних» технологій та програмного забезпечення типу блокчейн). Освоєння цифрових технологій з метою проведення аналізу господарської діяльності підприємства, виявлення слабких сторін діяльності та прийняття своєчасних заходів керівництвом. Вкрай актуальним є поглиблене вивчення нових вітчизняних і зарубіжних програмних продуктів для ведення бухгалтерського обліку з урахуванням вимог чинного законодавства України. Наразі ще багато підприємств використовують програмне забезпечення 1С «Бухгалтерія», проте на ринку програмних продуктів представлені програми вітчизняного та зарубіжного виробництва, що можуть задовольнити потреби як малого підприємства, так і промислового гіганта, враховуючи потребу в досягненні економічної безпеки діяльності.

6. Організація бухгалтерського обліку пошкодженого або повністю знищеного майна підприємств в результаті воєнних дій, у тому числі проведення інвентаризації та документального оформлення такого майна з метою компенсації збитків з боку росії.

7. Організаційне забезпечення бухгалтерського обліку у сфері трудових відносин з урахуванням проведення мобілізації, бронювання працівників або їх добровільного вступу до лав ЗСУ. Багато людей були змушені мігрувати з окупованих територій, частина персоналу може працювати дистанційно, відбулося перенесення підприємств в більш безпечні територіально місця.

8. Методика та організація управлінського обліку з урахуванням актуальних умов ведення бізнесу та вимог післявоєнного періоду. В умовах викликів, що виникли в умовах воєнного стану, управлінський облік відіграє надважливу роль для управлінців всіх рівнів, дозволяючи отримувати в найкоротші терміни інформацію про реальний стан підприємства для прийняття ефективних рішень. Управлінський облік тісно пов'язаний з можливостями, які надає цифровізація: можливість формувати та отримувати необхідні звіти в реальному часі, сприяння ефективній організації економічних і виробничих процесів з урахуванням поточних умов господарювання, швидка реакція та вжиття необхідних заходів для вирішення проблемних питань,

прогнозування фінансового стану підприємства на певний проміжок часу тощо.

9. Особливості ведення бухгалтерського обліку ФОП I, II та III груп в нинішніх умовах господарювання та у післявоєнний час. Починаючи з середини 2022 р., уряд України та різноманітні міжнародні фонди активно стимулюють реєстрацію фізичними особами підприємцями громадян країни, в тому числі ветеранів, шляхом надання грантів на розвиток власного бізнесу. Допомога, що на даний момент надається, є безповоротною, проте є перелік вимог, яких має дотримуватися отримувач гранту, у тому числі це створення робочих місць та, відповідно, нарахування заробітної плати, проведення нарахувань та утримань, що не завжди підприємець може робити самостійно за браком часу чи фахових знань. Для ведення обліку на новостворених підприємствах або у фізичної особи підприємця у більшості випадків залучаються дистанційно фахівці з бухгалтерського обліку. Майбутній бухгалтер повинен розуміти специфіку створення бізнес-плану на отримання гранту, вміти обґрунтувати потребу в гранті на розширення, модернізацію виробництва, розуміти важливість дотримання вимог щодо реалізації та мати відповідні знання щодо освоєння грантових коштів, запобігання неправомірним витратам тощо.

10. Особливості бухгалтерського відображення операцій з придбання, оприбуткування, оплати, безоплатного отримання, реалізації та обміну криптовалюти. Ці знання особливо будуть актуальними в післявоєнний час, де для відновлення економіки можуть залучатися кошти різноманітних фондів та організацій, які впровадили чи планують впровадити на майбутнє такий актив, як криптовалюта. Варто зазначити, що даний момент на законодавчому рівні питання обліку та обігу криптовалюти залишається невизначеним і незрозумілим для багатьох бухгалтерів, що ускладнює облікове відображення такого активу суб'єктами господарювання [6].

Вищезазначений перелік проблемних питань, якими може бути доповнена навчальна програма здобувачів знань в галузі бухгалтерського обліку, не є вичерпним у зв'язку з тим, що наразі важко достовірно прогнозувати подальший перебіг подій, нові виклики та, зокрема, економічні умови, в яких опиниться Україна в післявоєнний період. Однак фахова розробка даних питань науковцями та практикуючими бухгалтерами в межах чинного законодавства є основою підвищення кваліфікації майбутніх фахівців і є актуальною вже сьогодні з метою актуалізації освітніх програм.

Список використаних джерел

1. Історія професії бухгалтера. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/8749-storya-profes-buhgaltera>.

2. Історія бухгалтерського обліку. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141455185.pdf>.

3. Клименко М. Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. Юридична Газета Online. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zizvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html>.

4. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/4765-17#Text>.

5. Особливості регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/osoblyvosti-regulyuvannya-zemelnyh-vidno-syn-v-umovah-voennogo-stanu>.

6. Облік та оподаткування криптовалюти в умовах нестабільності діючого законодавства. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/64_2022/15.pdf.

*Плетньова Єлизавета Сергіївна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»;
Глушач Юлія Станіславівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики обліку та аудиту
економічного факультету;
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна*

СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Основним джерелом інформації про діяльність підприємства, як для зовнішніх, так і для внутрішніх користувачів являються дані фінансової звітності. Ступінь достовірності інформації про діяльність підприємства, його фінансовий стан і фінансові результати, що міститься у фінансовій звітності, ефективність використання даної інформації різними категоріями користувачів багато в чому визначаються її якістю, що визначається положеннями сформованої на підприємстві облікової політики [4, с.112].

З огляду на це, актуальною є оцінка облікової політики та її значення в процесі управління підприємством, а також шляхи збільшення ефективності його діяльності за допомогою удосконалення облікової політики. Проблеми формування та реалізації облікової політики є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних вчених, зокрема: Васільєва Л. М., Лучик Г. М., Нестеренко С. С., Барановська Т. В., Кулик В. А., Пушкар М. С., Щирба М. Т. та ін. [2, с.81]

Термін «облікова політика» визначається на законодавчому рівні відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в

Україні» та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Відповідно до цих документів, облікова політика являє собою сукупність принципів, методів та процедур, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, а також для підготовки та подання фінансової звітності.

Основною метою облікової політики є визначення таких методів обліку, які будуть найбільш вигідними для конкретного підприємства та дозволять скласти фінансову звітність, що відповідатиме встановленим якісним вимогам. Формуючи облікову політику, підприємство має вибирати принципи, методи та процедури таким чином, щоб точно відображати фінансовий стан і результати діяльності, забезпечуючи при цьому зіставність фінансової звітності. [2, с.82]

Облікова політика підприємства формується головним бухгалтером або іншою особою, на яку відповідно до законодавства покладено ведення бухгалтерського обліку підприємства, і затверджується керівником підприємства. Облікова політика підприємства оформляється розпорядчим документом (наказом). [4, с.113]

Метою облікової політики є забезпечення отримання точної інформації про фінансовий та майновий стан підприємства, а також про результати його діяльності, яка є необхідною для прийняття рішень усіма користувачами фінансової звітності. Ця мета досягається шляхом виконання певних завдань. *Серед ключових завдань облікової політики виділяються такі:*

- Надання достовірної інформації у фінансовій звітності, яка є важливою для всіх категорій користувачів, як внутрішніх, так і зовнішніх.
- Орієнтація на досягнення основних показників результативності у всіх ключових аспектах діяльності підприємства.
- Оптимізація оподаткування та вибір таких елементів облікової політики, які мають вплив на податкові зобов'язання.

Основне призначення облікової політики полягає в організації та систематизації облікових процесів на підприємстві, методичному відображенні майна, господарських операцій та фінансових результатів, а також у наданні бухгалтерському обліку послідовності та цілеспрямованості, що забезпечує його ефективність. Кожне підприємство має дотримуватись встановлених принципів ведення бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності. [5, с.98]

Облікова політика складається з таких ключових компонентів:

- Методологічна складова – це основні правила та законодавчі норми, що регулюють облікову систему, включаючи методи оцінки майна і зобов'язань, особливості ведення обліку основних засобів, товарно-матеріальних запасів і нематеріальних активів. Вона також охоплює вибір методів нарахування амортизації для різних видів активів та способи визначення доходу.
- Технічна складова – стосується вибору форми ведення обліку, створення робочого плану рахунків підприємства, визначення облікових реєстрів, їх структури, порядку записів та взаємозв'язків. Цей аспект також включає організацію попереднього, поточного та підсумкового бухгалтерського

контролю, а також розробку варіантів розподілу управлінських і виробничих витрат. Важливим елементом є створення внутрішньої звітності для управлінського апарату.

- Організаційна складова – передбачає визначення прав і обов'язків бухгалтерських працівників, структуру бухгалтерського апарату, розподіл функціональних обов'язків між співробітниками. Це також включає чіткий розподіл ролей і відповідальностей облікового персоналу на підприємстві. [4, с.114]

Під час формування облікової політики необхідно дотримуватися таких принципів:

- Активи і зобов'язання підприємства повинні бути відокремлені від активів і зобов'язань його засновників та інших компаній (принцип майнової відособленості).
- Підприємство має намір продовжувати свою діяльність у найближчій перспективі (принцип безперервності діяльності).
- Облікова політика підприємства повинна застосовуватися постійно, з року в рік, без істотних змін (принцип послідовності застосування).
- Господарські операції підприємства повинні бути відображені у тому звітному періоді, коли вони відбулися, незалежно від часу здійснення оплати (принцип тимчасової визначеності).
- Облікова політика формується шляхом вибору одного з кількох альтернативних методів, передбачених загальноновизнаними стандартами.
- Щодо конкретного питання підприємство, як правило, має використовувати один обраний метод обліку, хоча в окремих випадках допускається застосування кількох методів одночасно.
- Облікова політика підприємства затверджується керівником і є ключовим документом, що визначає правила ведення бухгалтерського обліку відповідно до стандартів, встановлених законодавством.

Вибрані методи обліку повинні застосовуватися у всіх структурних підрозділах підприємства, зокрема тих, які виділені на окремий баланс, незалежно від їх місцезнаходження.

Облікова політика, що стосується одного і того ж методу обліку, може різнитися між підприємствами. Можливість вибору конкретних методів оцінки, калькуляції, обліку та особливостей ведення рахунків надає підприємству певну свободу у формуванні своєї облікової політики. [1]

При внесенні змін до облікової політики необхідно враховувати ключові вимоги та принципи, які забезпечують її послідовність і відповідність чинним стандартам. Зміни облікової політики повинні бути обґрунтовані та реалізовані таким чином, щоб вони не порушували достовірності й прозорості бухгалтерського обліку. *Зміни в облікову політику можуть бути внесені в таких випадках:*

- 1) змінюються статутні вимоги підприємства;

2) зміни забезпечать достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства;

3) змінюються вимоги Мінфіну в частині ведення бухобліку та складання фінзвітності.

Подібні вимоги містить і профільний МСБО. Зокрема, за приписами п. 14 МСБО 8 підприємство має змінити облікову політику, лише якщо зміна:

1) вимагається МСФЗ; або

2) призводить до того, що фінансова звітність надає достовірну й доречнішу інформацію про вплив операцій, інших подій або умов на фінансовий стан, фінансові результати діяльності чи грошові потоки суб'єкта господарювання.

Зміни до облікової політики мають бути належним чином документовані та затверджені керівництвом. Крім того, зміни обов'язково слід відобразити у фінансовій звітності підприємства, зокрема, у примітках до фінансових звітів, з поясненням причин і наслідків таких змін. [3]

Отже, облікова політика є ключовим інструментом в організації та управлінні бухгалтерським обліком на підприємстві. Вона визначає основні правила, методи і процедури ведення обліку, які забезпечують достовірність і прозорість фінансової звітності. Якісно розроблена облікова політика сприяє ефективному управлінню активами, зобов'язаннями та фінансовими результатами, а також дозволяє оптимізувати процеси оподаткування та управлінських рішень. Важливими складовими облікової політики є методологічний, технічний та організаційний аспекти, кожен з яких має свій вплив на загальний результат діяльності підприємства. Крім того, внесення змін до облікової політики можливе лише за певних умов і повинно бути належним чином обґрунтоване, задокументоване та затверджене керівництвом. Це дозволяє зберегти послідовність облікових процесів та забезпечити відповідність міжнародним і національним стандартам.

Список використаних джерел

1. Васільєва Л. М. Сутність облікової політики, її значення і вимоги, які до неї пред'являються. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_6_53

2. Колісник О. П., Кузьмич С. М. Значення облікової політики в процесі управління підприємством. *Цифровий репозиторій ХНУГХ ім. А. Н. Бекетова. Університет державної фіскальної служби України*, м. Ірпінь, 2019. С. 81-83.

3. Облікова політика підприємства: вносимо зміни в умовах війни / Ліга Закон. 2022. № 49-50. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/BZ014218>.

4. Пилипчук І. В., Рибка Л. П., Корсун І. Б. Сутність та значення облікової політики підприємства. *Вісник СHT ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ*. 2020. Вип. 1. С. 112-114.

5. Тесак О. В. Облікова політика як інструмент організації бухгалтерського обліку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія:*

Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 21, ч. 2. С. 97-100.

Польова Тетяна Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та торговельного підприємництва;
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

АНАЛІЗ ПОРУШЕНЬ СУБ'ЄКТАМИ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ ВИМОГ ЩОДО ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

Наказом Міністерства фінансів України від 17.05.2023 № 253 встановлено Порядок проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг [1]. На його підставі у 2023 році проводилася відповідна інспекція по суб'єктам аудиторської діяльності. А саме: контроль якості аудиторських послуг щодо дотримання принципів незалежності та об'єктивності, Міжнародних стандартів аудиту та Закону про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність, ефективності системи внутрішнього контролю; перевірка договорів про надання аудиторських послуг, внутрішніх розпорядчих актів, робочих документів, аудиторських звітів; складання звіту з висновками і рекомендаціями за результатами перевірки; внесення обов'язкових до виконання рекомендацій з усунення виявлених недоліків і порушень щодо якості аудиторських послуг.

Комітет з контролю якості аудиторських послуг особливу увагу як і раніше приділяє перевірці відомостей у заявах (скаргах), що надходять до Аудиторської палати України щодо наявності у діях аудиторів ознак професійного проступку.

У 2023 році по плану передбачалось провести перевірку 62 суб'єктів аудиторської діяльності, які проводять аудит фінансової звітності підприємств. Остаточо станом на 29.02.2024 сімнадцять аудиторських фірм та аудиторів визнані такими, що пройшли перевірку з контролю якості послуг з обов'язковими до виконання рекомендаціями, що на 19 % менше ніж у 2022 році. Зазначимо, що на період дії воєнного стану проведення перевірок відбувається за умови надання аудиторськими фірмами згоди на проведення, наявності технічних можливостей, забезпечення безпеки перевіряючим. Згоду на проведення перевірки не надали 34 суб'єкти аудиторської діяльності у 2023 році, що на 7% більше ніж у минулому періоді.

За даними Комітету з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України [2] середня тривалість перевірки за місцезнаходженням аудиторських фірм збільшилася до 10 робочих днів у 2023 році, що на 6 робочих днів більше, ніж у минулому році. Головними причинами цього стали регулярні повітряні тривоги, у період яких перевірка припинялась; поширене використання дистанційної форми проведення перевірки через воєнний стан; обмежений доступ працівників

аудиторських фірм до офісу для надання доступу до документації; відключення електроенергії.

Серед підприємств-замовників аудиторських перевірок у 2023 році найбільше було товариств з обмеженою відповідальністю. Другий шабель належить приватним акціонерним товариствам, яких у звітному році перевіряли більше на 7%. На перевірку недержавних пенсійних фондів, компаній з управління активами, ломбардів, кредитних спілок припало 9% із загальної кількості суб'єктів господарювання у 2023 році.

Під час градації виявлених недоліків щодо виконання вимог Міжнародних стандартів аудиту [3] та Закону про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність [4], аналізують їх значущість, яка визначається суттєвістю та змістом порушення з боку аудиторських фірм. Суттєвим недоліком є факти неотримання достатнього обсягу аудиторських доказів, які дозволяють дійти висновків з досягнення загальних цілей аудитора.

Комітет з контролю якості аудиторських послуг посилену увагу приділяв дотриманню аудиторами вимог МСА 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності», МСА 560 «Події після звітного періоду», МСА 570 «Безперервність діяльності», МСА 540 «Аудит облікових оцінок та пов'язані з ними розкриття інформації». На жаль, є прояви того, що з року в рік повторюються недоліки при проведенні аудиту фінансової звітності, що свідчить про випадки відсутності виправлення порушень.

Серед недоліків застосованої методології аудиту фінансової звітності найрозповсюдженішими були ті, що пов'язані з визначенням ризиків суттєвого викривлення інформації у звітності, застосування аудиторської вибірки, тестування системи контролю, аудитом облікових оцінок. У 2023 році спостерігалось також недотримання вимог об'єктивності, компетентності до осіб, відповідальних за перевірку; недостатня ретельність перевірки роботи менш досвідчених членів аудиторської групи; відсутність доказів перегляду політик і процедур через оновлені МСА.

Для усунення недоліків суб'єкти аудиторської діяльності мають дотримуватися ризик-орієнтованого підходу; проводити щорічну оцінку системи управління якістю та надати висновок, чи ця система надає впевненість в тому, що мету досягнуто. Аудиторські фірми повинні підтримувати високий когнітивно-інформаційний рівень своїх працівників шляхом постійного професійного навчання, опанування нових методів та технік. Доцільно переглянути розроблені політики та процедури системи управління якістю щоб вчасно вжити заходи для реагування на ідентифіковані недоліки і їх виправити.

Не останнє місце належить стимулам персоналу для забезпечення якості робіт, зокрема політика оплати праці персоналу, залученого до виконання завдань з обов'язкового аудиту повинна передбачати мотивацію до якісного надання аудиторських послуг, а обсяг заробітної плати повинен бути встановлений на рівні вищому ніж мінімальна заробітна плата.

Потрібен контроль за своєчасністю та повнотою сплати внесків на користь Аудиторської палати України або Органу суспільного нагляду за аудиторською

діяльністю (на виконання вимог ст. 15 Закону про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність). Зокрема фіксованого внеску з кожного аудиторського звіту по результатам перевірки звітності замовників; внеску у відсотках суми винагороди за договорами з надання аудиторських послуг з обов'язкового аудиту звітності або інших обов'язкових завдань.

Міжнародні стандарти аудиту підкреслюють, що аудитори постійно мають застосовувати професійне судження та дотримуватися професійного скептицизму. Підставою для аудиторської думки є отримання обґрунтованої впевненості, що звітність підприємства-замовника не містить суттєвого викривлення внаслідок шахрайства або помилок. Саме звіти незалежного аудитора разом зі звітністю є базою для прийняття рішення користувачами звітності. Обґрунтована впевненість досягається, якщо аудитор одержав прийнятні аудиторські докази у достатньому обсязі для зменшення аудиторського ризику до прийнятного рівня.

За результатами перевірок контролю якості аудиторських послуг основні недоліки були пов'язані з процедурами визначення ризиків шахрайства та оцінки ризиків, збором аудиторських доказів, визнанням доходів, аудитом облікових оцінок. Аналіз структури недоліків свідчить, що найбільшу питому вагу в 2023 році мали ті, що пов'язані з оцінкою ризиків суттєвого викривлення (18%); обліковими оцінками, включаючи справедливу вартість (13%); процедурами розгляду ризиків шахрайства (10%); визнанням доходів (7%). Так, у багатьох випадках аудиторські фірми не забезпечували належне документування процедур оцінювання ризиків, що може вплинути на подальші аудиторські дії для отримання достатніх аудиторських доказів з подальшим формулюванням думки про наявність суттєвих викривлень у звітності підприємства-замовника. Документування оцінювання ефективності розробки і реалізації компонентів внутрішнього контролю повинно містити пояснення та посилання на отримані аудиторські докази, а не обмежуватися лише відповідями «так/ні». В якості значного ризику треба відзначити факти нехтування управлінським персоналом суб'єкта господарювання заходами контролю, оскільки з метою вчинення шахрайських дій на підприємстві з'являється можливість маніпулювати бухгалтерськими записами та складати фінансову звітність з викривленими показниками. Щодо значних операцій, які виходять за межі звичайного перебігу бізнесу підприємства, необхідно їх проаналізувати на можливість шахрайства під час фінансового звітування або приховування незаконного привласнення активів.

Для суб'єктів аудиторської діяльності аналітичні процедури, окрім визначення відхилень між даними звіту про фінансовий стан на початок та кінець періоду, обчислення групи фінансових показників та їх динаміки, повинні передбачати розгляд впливу отриманих результатів на ризики суттєвого викривлення фінансової звітності. Під час документування повинно бути визначено які типи комерційних операцій призводять до ризиків шахрайства у визнанні доходів. Суб'єкти аудиторської діяльності мають переглядати шаблони робочих документів на предмет необхідності їх удосконалення.

Аудиторським фірмам необхідно забезпечити виконання процедур оцінки ризиків, які включатимуть наступне: запити керівництву суб'єкта господарювання та відповідальним за фінансову звітність особам, для отримання різних точок зору при ідентифікації та оцінці ризиків суттєвого викривлення; виявлення невідповідностей, тенденцій, операцій і сум, що допоможуть ідентифікувати ризики суттєвого викривлення; спостереження та перевірку для підтвердження/спростування відповідей працівників підприємства-замовника, а також отримання додаткової інформації про підприємство-замовник і його бізнес-середовище.

Питання перевірки облікових оцінок, включаючи справедливу вартість, залишається у 2023 році найбільш гострими в аудиті фінансової звітності. Недоліки цієї групи були пов'язані з недостатнім розглядом ознак упередженості управлінського персоналу, включаючи доречність змін в облікових оцінках або методі їх формування порівняно з попереднім періодом; при тестуванні облікових оцінок не оцінено обґрунтованість припущень, включаючи розгляд суперечливих або непослідовних доказів тощо.

У звітному році виявлені значущі недоліки, зокрема щодо знецінення гудвілу та необоротних активів; встановлення строків корисного використання необоротних активів; формування чистої вартості реалізації запасів та справедливої вартості фінансових інвестицій в інструменти капіталу, інвестиційної нерухомості; розрахунку очікуваних кредитних збитків; нарахування невиплачених відпусток.

Невиконання суб'єктами аудиторської діяльності процедур щодо перевірки повноти і визнання в належному звітному періоді доходів та закупок було пов'язано з неотриманням аудиторських доказів щодо суттєвих статей доходів і витрат, включаючи відшкодування дебіторської заборгованості. Більшість аудиторів у робочих документах зазначили, що облікові записи узгоджуються з фінансовими звітами підприємства-замовника. Проте, підтвердження узгодження того, що інформація у фінансовій звітності відповідає бухгалтерським записам, на підставі яких вона сформована, відсутнє. Наприклад, перевірка повноти обліку доходів від реалізації здійснювалася шляхом порівняння з показниками декларацій з ПДВ, де загальною сумою порівнюються податок та обсяг постачання з бухгалтерським обліком, в окремих випадках порівняння доходів відбувалося з попереднім роком. Поряд з цим, є випадки відсутності документування доказів щодо перевірки відшкодування дебіторської заборгованості після дати балансу; виявлення провідних контрактів з продажів, аналіз їх умов та перевірка відповідності: визнання доходів у належному звітному періоді і в сумі, що відповідає вимогам НП(С)БО 15.

Отже, аудиторські фірми мають забезпечувати тестування точності, повноти та надійності даних, сформованих підприємством-замовником. Якщо клієнт надає розбивку дебіторської заборгованості за строками виникнення чи днів прострочення для розрахунку розміру резерву сумнівної заборгованості або

очікуваних кредитних збитків, то суб'єкту аудиторської діяльності доцільно провести вибіркове спостереження, щоб переконатися в коректності групування.

Вищевикладене підтверджує нагальну важливість уникнення та нівелювання впливу цих значущих недоліків для забезпечення високої якості аудиторських послуг та надійності фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг та інших перевірок: наказ Міністерства фінансів України від 17.05.2023 р. № 253 // Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1127-23#Text>.

2. Положення про комітет з контролю якості аудиторських послуг: рішення з'їзду аудиторів України від 24.06.2023 р. № 3/9 // Сайт Аудиторської палати України. URL: <http://surl.li/njxсгг>.

3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, інших гарантій та супутніх послуг : видання 2020 р. URL: <https://www.iaasb.org/publications/2018-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance-and-related-services-26>.

4. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII // Верховна Рада України. Законодавство України : [база даних]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2258-19>.

Пугач Валерія Сергіївна,
здобувачка вищої освіти, факультету фінансів та обліку;
науковий керівник:
Овчарик Роман Юрійович,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту;
Державний торговельно-економічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах економіки Україна активно інтегрується в європейський простір, що передбачає приведення національної економіки та законодавчої бази у відповідність до стандартів Європейського Союзу. Зокрема, це стосується законодавства, що регулює організацію і здійснення аудиторської роботи в державі. Аудит, як надійний засіб підтвердження даних фінансової звітності, необхідний підприємствам та їх акціонерам, постачальникам, кредиторам, інвесторам, фінансовому сектору, страховим компаніям і суспільству в цілому. У зв'язку з цим питання щодо перспектив розвитку аудиторських послуг в Україні набуває все більшої актуальності. Для ефективного здійснення аудиторської діяльності в країні необхідно вирішити низку завдань, що стосуються професійної роботи аудиторів і аудиторських компаній.

Для успішного провадження аудиторської діяльності в Україні насамперед необхідно вирішити деякі питання щодо професійної діяльності аудиторів та аудиторських компаній. Економіст Богданова М.В. виділяє такі основні проблемні аспекти надання аудиторських послуг в Україні (рис. 1).

Рис. 1. Основні проблемні аспекти надання аудиторських послуг в Україні

Джерело: [1]

Однією з проблем є недостатній обсяг методичних розробок аудиторського контролю для регулювання діяльності українських аудиторів. Недостатність технічних засобів та методів призводить до неточних аудиторських висновків на міжнародному рівні. Особливе занепокоєння викликає якість роботи багатьох українських аудиторських фірм. Це питання порушують не лише клієнти та державні структури, але й самі аудитори, які зацікавлені у стабільному розвитку ринку, що сприяє підвищенню престижу професії. Враховуючи відкритість вітчизняної економіки, серед перспектив розвитку аудиторської діяльності в Україні на рис. 2 доцільно відзначити:

Рис. 2. Перспективи розвитку аудиторської діяльності в Україні

Джерело: [2]

Вважаємо за необхідне зосередити увагу на перспективні напрямки розвитку аудиторської діяльності в Україні [3]:

1) внесення змін і доповнень до Закону України "Про аудиторську діяльність", щоб він відповідав іншим законодавчим актам України та міжнародним стандартам аудиту, контролю якості та супутніх послуг. Бажано ввести додаткові пункти для більш чіткого регулювання відносин аудитор-клієнт;

2) аналіз і запозичення досвіду міжнародних і українських аудиторських фірм для розробки універсальних методів аудиту та перевірки фінансової звітності в різних галузях економіки;

3) поглиблення співпраці між українськими аудиторськими організаціями та міжнародними, зокрема європейськими, професійними асоціаціями бухгалтерів і аудиторів;

4) розробка механізму ціноутворення на аудиторські послуги з урахуванням міжнародного досвіду.

Враховуючи вищесказане доцільно сформулювати основний напрямок розвитку аудиторської діяльності, що буде включати:

- розробка механізму впровадження Міжнародних стандартів аудиту, забезпечуючи детальні пояснення та коментарі, щоб уникнути будь-яких, навіть незначних, спірних питань;
- нормалізація відносин між клієнтами;
- використання загального досвіду міжнародними і вітчизняними аудиторськими компаніями, розробка методики аудиту корпоративної фінансової звітності за галузями;
- поглиблення професійної аудиторської організації співпраці з міжнародними і європейськими професійними організаціями бухгалтерів та аудиторів;
- здійснення розробки механізмів ціноутворення на аудиторські послуги на основі практичного досвіду та дослідження міжнародного досвіду з даної тематики;

Однією з основних проблем доцільно виділити відсутність достатніх методичних розробок та низька якість аудиторських послуг. Для покращення ситуації необхідно оновити законодавство, адаптувати міжнародні стандарти аудиту, посилити співпрацю з міжнародними організаціями, а також розробити механізми ціноутворення та методики аудиту в різних секторах економіки. Це сприятиме підвищенню довіри до професії аудитора і розвитку ринку аудиторських послуг в Україні.

Таким чином, аудиторська галузь в Україні розвивається досить динамічно. Незважаючи на наявні проблеми, їх глибоке вивчення дозволить окреслити пріоритетні напрямки вдосконалення аудиту відповідно до розвитку ринкової економіки. Це сприятиме подальшому впровадженню професії аудитора в господарську практику та формуванню високої довіри до фахівців галузі.

Список використаних джерел

1. Богданова М.В. Основні тенденції розвитку ринку аудиторських послуг в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. № 2 (42), 2 т. С.7- 10.

2. Вигівська, І. М., Клим, Н. М., Селецька, Д. О. Тенденції розвитку ринку аудиторських послуг: міжнародний та вітчизняний вектори. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. №4(106). С. 54–59. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-4\(106\)-54-59](https://doi.org/10.26642/ema-2023-4(106)-54-59)

3. Долбнева Д.В. Сучасний стан і напрями удосконалення аудиторської діяльності в умовах європейської інтеграції України та застосування міжнародних стандартів. *Економіка та держава*. 2018. №2. С.72-76.

*Рудая Марина Ігорівна,
кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник;
Маркіна Оксана Олександрівна,
доктор філософії з фінансів, банківської справи та страхування,
завідувач відділу досліджень бухгалтерського та податкового обліку
та звітності, лабораторії економічних досліджень;
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз*

ОСОБЛИВОСТІ ВКЛЮЧЕННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ДО ПЕРЕЛІКУ РИЗИКОВИХ

Відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів платників податків, зокрема визначення вичерпного переліку податків та зборів, що справляються в Україні, порядок їх адміністрування, їх права та обов'язки, компетенції контролюючих органів, повноважень і обов'язків їх посадових осіб під час адміністрування податків, а також відповідальність за порушення податкового законодавства, регулює Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (далі – ПКУ) [1].

Для цілей оподаткування платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування та/або податкових зобов'язань, на підставі первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів, ведення яких передбачено законодавством (п.44.1 ст.44 ПКУ) [1].

У разі, якщо за результатами звітного (податкового) періоду податковий кредит платника перевищує його податкові зобов'язання, у платника формується від'ємне значення ПДВ звітного (податкового) періоду, яке відповідно до п.200.4 ст. 200 ПКУ, може бути, зокрема, зараховане до складу податкового кредиту наступного звітного (податкового) періоду [1].

Так, на дату виникнення податкових зобов'язань платник податку зобов'язаний скласти податкову накладну в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації у порядку, визначеному законодавством, кваліфікованого електронного підпису уповноваженої платником особи та зареєструвати її в Єдиному реєстрі податкових накладних у встановлений цим Кодексом термін (п.201.1. ПКУ). Згідно п.201.10 ПКУ, при здійсненні операцій з постачання товарів/послуг платник податку – продавець товарів/послуг зобов'язаний в установлені терміни скласти податкову накладну, зареєструвати її в Єдиному реєстрі податкових накладних та надати покупцю за його вимогою. Податкова накладна, складена та зареєстрована в Єдиному реєстрі податкових накладних платником податку, який здійснює операції з постачання товарів/послуг, є для покупця таких товарів/послуг підставою для нарахування сум податку, що відносяться до податкового кредиту [1].

Діючим порядком передбачено, що таблиця даних платника податків є важливим інструментом у сфері адміністрування податкових накладних, особливо в контексті їх розблокування під час процедур податкового контролю. Порядок подання таблиці даних платника податків регламентується положеннями Порядку № 1165, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1165 від 11 грудня 2019 року (далі – Порядок № 1165) [5]. Цей нормативний акт встановлює механізми заповнення, подання та розгляду таблиць, які дозволяють автоматизувати процес підтвердження реальності здійснення господарських операцій, а також забезпечують відновлення права на податковий кредит.

Вказаний механізм діє на основі алгоритмів, які в автоматичному режимі здійснюють перевірку поданих на реєстрацію податкових накладних/розрахунків коригування відповідно до ряду критеріїв, визначених Порядком №1165. Відповідно до внесених у 2023 році до Порядку 1165 змін, а саме до механізму реєстрації податкових накладних, запроваджено так звану автоматичну реєстрацію [5]. Попри очікування платників податків щодо спрощення цієї процедури, на практиці виявилось, що запровадження нових правил супроводжується певними неузгодженостями. Зокрема, законодавчо встановлені критерії для автоматичної реєстрації податкових накладних значно звужують кількість випадків, коли така процедура може бути застосована.

Зокрема, автоматичне розблокування податкових накладних після врахування таблиці даних платника можливе лише за умови виконання таких вимог: платник податків не відповідає критеріям ризиковості; таблиця даних була врахована рішенням регіональної або центральної комісії, а не в автоматичному режимі; таблиця залишається дійсною і не була скасована після її врахування; реєстрацію податкових накладних було зупинено згідно з п. 1 Порядку [5]; операції не підпадають під інші критерії ризиковості; зупинені податкові накладні містять лише код УКТЗЕД, ДКПП або умовний код, зазначений у врахованій таблиці; реєстрацію податкових накладних зупинено до дати врахування таблиці даних.

Зауважимо, що такі обмеження суттєво впливають на ефективність процедури автоматичної реєстрації, що потребує додаткових роз'яснень та адаптації на практиці для забезпечення належного функціонування податкової системи.

У разі, коли за результатами автоматизованого моніторингу платник податку, яким складено податкову накладну/розрахунок коригування, відповідає хоча б одному критерію ризиковості платника податку (додаток 1 Порядку №1165) [5], реєстрація таких податкових накладних/розрахунків коригування зупиняється.

Отже, Порядком 1165 [5] зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних, передбачено автоматизований моніторинг відповідності податкових накладних/розрахунків коригування критеріям оцінки ступеня ризиків. Вказаний

механізм діє на основі алгоритмів, які в автоматичному режимі здійснюють перевірку поданих на реєстрацію податкових накладних/ розрахунків коригування відповідно до ряду критеріїв, визначених Порядком №1165 [5]. Відповідно до пункту 5 Порядку №1165, податкова накладна/розрахунок коригування, що не відповідає жодній з ознак безумовної реєстрації, перевіряється щодо відповідності відображених у них операцій критеріям ризиковості здійснення операцій (додаток 3 Порядку №1165) [5].

Після прийнятих змін до Порядку №1165, згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 1428 від 23.12.2022 [4], у разі наявності в номенклатурі податкової накладної товарів/послуг продавця згідно кодів з УКТЗЕД/ДКПП, на які відсутні діючі таблиці даних платника податку, відбувається автоматизований моніторинг усіх без винятку товарів/послуг на умовному складі платника У разі, коли за результатами автоматизованого моніторингу платник податку, яким складено податкову накладну/розрахунок коригування, відповідає хоча б одному критерію ризиковості платника податку (додаток 1 Порядку №1165), реєстрація таких податкових накладних/розрахунків коригування зупиняється.

Також, Постановою 703 [3], внесено зміни з метою адаптації положень чинних порядків до вимог Закону України № 3603-IX [2], зокрема в аспекті удосконалення механізму розгляду скарг із застосуванням дистанційних комунікаційних засобів, що надає можливість заслуховування позиції платника податків або його уповноваженого представника.

Відповідно до зазначеного, у випадку, коли платник податку висловлює бажання особисто чи через представника брати участь у розгляді матеріалів скарги в режимі відеоконференції, голова комісії центрального рівня зобов'язується:

1. Забезпечити організацію онлайн-комунікації між комісією центрального рівня та платником податку під час розгляду матеріалів скарги.
2. Своєчасно направити платнику податку повідомлення (не пізніше ніж за п'ять календарних днів до дати розгляду матеріалів) комісією центрального рівня про його участь у розгляді матеріалів скарги в режимі відеоконференції.
3. Визначити тривалість відеоконференції для платника податку, який виявив намір брати участь у розгляді матеріалів скарги особисто або через свого представника.

Таким чином, якщо податкові накладні, зареєстровані в Єдиному реєстрі податкових накладних, враховуючи вимоги Порядку №1165, пройшли перевірку автоматизованого моніторингу, то платники податку, якими складені податкові накладні, не відповідають будь-якому критерію ризиковості платника податку.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення: 29.09.2024)
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками податків та уточнення окремих положень законодавства :Закон України від 23.02.2024 № 3603-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3603-20> (дата звернення: 29.09.2024)
3. Про внесення змін до порядків, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2019 р. № 1165 : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2024 № 703 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/703-2024-%D0%BF> (дата звернення: 29.09.2024)
4. Про внесення змін до Порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2022 № 1428 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1428-2022-%D0%BF> (дата звернення: 30.09.2024)
5. Про затвердження Порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних Постанова; Кабінет Міністрів України від 11 грудня 2019 року № 1165. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1165-2019-%D0%BF/ed20230111> (дата звернення: 29.09.2024).

Санак Богдан Валерійович,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування,
освітньої програми «Облік, аудит та оподаткування»;*
науковий керівник:
Франчук Тамара Михайлівна,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

У сучасному світі, де технологічні інновації суттєво впливають на всі аспекти економічної діяльності, хмарні технології набули великого поширення у бізнес-процесах. Однією з найбільш важливих сфер їхнього впровадження є бухгалтерський облік. Завдяки використанню хмарних платформ підприємства можуть отримати доступ до своїх даних будь-де і будь-коли, що дозволяє значно підвищити ефективність операцій. Однак, незважаючи на явні переваги, інтеграція хмарних технологій у бухгалтерські системи також супроводжується викликами, такими як забезпечення безпеки даних, конфіденційність та адаптація бізнес-процесів.

Хмарні системи бухгалтерського обліку дозволяють бізнесу забезпечувати ефективний контроль над фінансовими операціями, використовуючи сучасні технології. Однією з головних переваг хмарних рішень є можливість доступу до інформації з будь-якої точки світу, де є Інтернет. Це дозволяє керівникам, бухгалтерам та іншим співробітникам оперативно реагувати на зміни в фінансовій ситуації компанії. Хмарні платформи, такі як Xero чи QuickBooks, пропонують зручні мобільні додатки, які дозволяють виконувати бухгалтерські операції без прив'язки до робочого місця [1, с. 25].

Хмарні рішення усувають необхідність у підтримці дорогих серверів та обладнання. Оскільки всі обчислення і зберігання даних відбуваються на віддалених серверах, підприємству не потрібно витратитися на ІТ-інфраструктуру та її обслуговування. Це особливо актуально для малих і середніх підприємств, які обмежені в ресурсах [2, с. 45].

Сучасні хмарні платформи дозволяють автоматизувати більшість щоденних бухгалтерських операцій, таких як обробка платежів, формування звітів, управління рахунками та накладними. Це сприяє зниженню кількості помилок та оптимізації робочих процесів, дозволяючи бухгалтерам зосередитися на аналітичній роботі.[3, с. 67].

Незважаючи на численні переваги хмарних рішень, також існує кілька суттєвих викликів, з якими стикаються підприємства. Так, однією з головних проблем хмарних технологій є безпека даних. Оскільки інформація зберігається

на серверах сторонніх постачальників, існує ризик несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації або її втрати через кібератаки. Постачальники хмарних послуг зазвичай забезпечують високий рівень захисту, однак компаніям слід додатково впроваджувати шифрування даних, багатофакторну аутентифікацію та резервне копіювання для зниження ризиків [2, с. 89].

Питання конфіденційності є важливим для будь-якого бізнесу. Використання хмарних систем означає, що дані будуть зберігатися на зовнішніх серверах, що може викликати занепокоєння щодо втрати контролю над ними. Дане питання особливо актуально для фінансових компаній, які працюють з великим обсягом чутливих даних. Підприємствам необхідно ретельно обирати постачальників хмарних послуг та слідкувати за дотриманням ними міжнародних стандартів безпеки та конфіденційності [3, с. 102].

Тобто, інтеграція хмарних технологій у системи бухгалтерського обліку відкриває перед бізнесом широкі можливості для оптимізації процесів, зниження витрат та підвищення ефективності. Однак, важливо враховувати і виклики, пов'язані з безпекою даних та конфіденційністю. Для успішної інтеграції компаніям слід здійснювати всебічну підготовку як на технічному, так і на організаційному рівні.

Розвиток технологій, таких як штучний інтелект та машинне навчання створює нові можливості для хмарних рішень у бухгалтерському обліку. Завдяки інтеграції цих інновацій хмарні системи стають більш інтелектуальними та здатними забезпечувати більш складні функції, такі як прогнозування фінансових результатів, оцінка ризиків або автоматичне виявлення шахрайських операцій. Крім того, розширюється функціональність хмарних платформ, що дозволяє їх більш глибоку інтеграцію з іншими бізнес-системами, такими як ERP або HRM, що значно спрощує управління всіма процесами компанії [2, с. 134]. Це сприяє підвищенню прозорості, оперативності і ефективності управління фінансами.

Отже, інтеграція хмарних технологій у бухгалтерські системи є важливим кроком для сучасного бізнесу, оскільки вона дозволяє оптимізувати процеси, знизити витрати та підвищити мобільність роботи з фінансовими даними. Основними перевагами використання хмарних технологій є доступність інформації в режимі реального часу, зниження витрат на ІТ-інфраструктуру та автоматизація рутинних завдань. Однак ці технології також несуть певні виклики, зокрема у сфері безпеки даних, конфіденційності та адаптації робочих процесів. Для успішної інтеграції хмарних рішень компанії мають звертати увагу на вибір надійних постачальників, впроваджувати додаткові заходи захисту даних та забезпечити навчання персоналу.

Список використаних джерел

1. Зубарев О.О. Хмарні технології в обліку: теоретичний аспект. Київ: Видавництво «Облік і аудит», 2021. 230 с.

2. Петров І.В. Вплив хмарних систем на управління фінансами підприємств. Харків: «Фінанси і бухгалтерія», 2020. 300 с.

3. Григоренко М.П. Інформаційна безпека в умовах використання хмарних систем. Львів: Видавництво «ІТ-світ», 2023. 320 с.

Скалига Артем Віталійович,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Овсюк Ніна Василівна,*
*доктор економічних наук,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДОХОДІВ КОМПАНІЇ ЗА МСФЗ

Підприємства, що формують фінансову звітність за міжнародними стандартами, окреслюють дохід відповідно до регламентів, визначених МСФЗ 15. Зазначений стандарт застосовує прийнятну комплексну модель, що доцільно застосовувати до договорів з покупцями, та критерії для визнання доходу суб'єкта господарювання. Для підприємств, що формують фінансову звітність за міжнародними стандартами, його регулює МСФЗ 15 [2]. Це досить новий стандарт. Він прийшов на заміну попереднім МСБО 18 та МСБО 11. У обов'язковому порядку його почали використовувати до річних звітних періодів з 1 січня 2018 р. або після вказаної дати.

Впровадження МСФЗ 15 зумовлено сучасними викликами. В даний період досить актуально вдаватися до різноманітних маркетингових акцій. Надавати покупцям знижки на придбані товари, бонуси, реалізовувати пакетні продажі, коли під час придбання товарів або послуг клієнт може отримувати щось безкоштовно. Зазначимо, що певною мірою безкоштовно. Адже постачальник чи підрядник все одно фіксує певні витрати за наслідками надання клієнтам цих товарів або послуг. МСФЗ 15 чітко окреслює підстави щодо того, яким чином треба визнавати дохід від реалізації товарів чи послуг у подібних випадках.

Ключовою ціллю МСФЗ 15 виступає визначення принципів, які використовуються під час формування фінансової звітності підприємством, а саме:

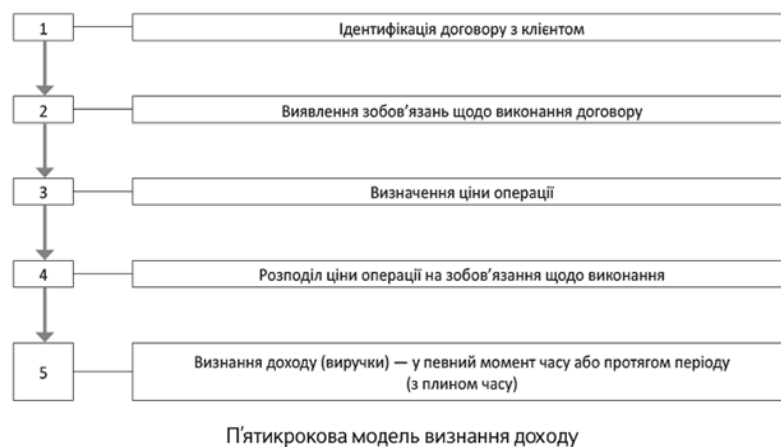
- характеристику;
- сумарне значення;
- період виникнення та

– невизначеність доходів за результатами звичайної господарської діяльності та грошових потоків, які надходять унаслідок реалізації договірних відносин з клієнтом.

Ключовий принцип МСФЗ 15 зумовлює визнання доходу у сумі, яка окреслює величину компенсацію, право на яку компанія очікує одержати в результаті передачі клієнтам відповідних товарів або послуг, також МСФЗ 15 не наводить конкретних регламентів щодо визнання та оцінки доходу. Цей стандарт містить перелік принципів для ухвалення підприємством самостійних управлінських рішень [1].

З ціллю визначення обставин, коли потрібно визнавати дохід і в якому розмірі, доцільно застосувати аналітичну модель, що обумовлює виконання 5-ти кроків [4] на (рис. 1).

Рис. 1. Визнання доходу: 5-крокова модель

Джерело: [4]

Відповідно до наведеної на рис. 1, моделі дохід від реалізації звичайної виробничої діяльності згідно МСФЗ 15:

- у період передачі суб'єктом господарювання контрольних функцій над товарами або послугами відповідному клієнту;
- у розмірі компенсації, право на одержання якої, компанія очікує отримати в результаті обмін на зазначені активи [2].

Враховуючи вищезазначене, дохід потрібно визнавати у певний період часу (який передбачає передачу контролю) або протягом відповідного часового проміжку (з плином часу).

Під здійсненням контролем над відповідним активом МСФЗ 15 окреслює здатність компанії керувати використанням цього активу та одержувати всі інші вигоди від нього, а також здатність обмежити іншим суб'єктам господарювання доступ до застосування такого активу та одержання економічних вигід від його використання.

МСФЗ 15 встановлює визнання будь-якого доходу від звичайної господарської діяльності за результатами реалізації договірних відносин з клієнтом. Отже, у випадку якщо метою договору виступає реалізація товарів,

здійснення робіт або надання послуг, що виступають результатом звичайної діяльності компанії, і такий договір зумовлює отримання компенсації, то це сфера регламентування МСФЗ 15.

Договір являє собою угоду між двома або більше сторонами, яка формує правові наслідки, що є юридично обов'язковими.

Згідно МСФЗ 15 клієнтом вбачається сторона, яка уклала з відповідною компанією договір на придбання товарів або послуг, що створюються у результаті звичайної економічної діяльності такої компанії, в обмін на одержання компенсації.

Договірним визначають зобов'язання суб'єкта господарювання передати товари або послуги клієнту, за які він отримає компенсацію (або підійшов термін оплати такої суми) від клієнта.

Визначення МСФЗ та договірних зобов'язань, які вони регулюють подано в табл. 1.

Таблиця 1

**Договірні операції підприємства та МСФЗ, які
регламентують їх застосування**

Договір	МСФЗ
Договори щодо оренди	МСФЗ 16
Страхові контракти	МСФЗ 17
Фінансові інструменти та інші контрактні права чи зобов'язання	МСФЗ 9, МСФЗ 10, МСФЗ 11, МСБО 27 та МСБО 28
Негрошові обміни між компаніями подібного напрямку діяльності задля стимулювання продажів	МСБО 2, МСФЗ 5, МСБО 16, МСБО 38 «Нематеріальні активи»

Джерело: сформовано автором на підставі [2]

Модель окреслення доходу згідно МСФЗ 15 ґрунтується на здійсненні обліку індивідуального договору з клієнтом.

Вказаний стандарт можливо використовувати для обліку групи договорів з ідентичними характеристиками (так званий портфельний підхід). Якщо компанія обґрунтовано очікує, що наслідки від використання портфельного підходу суттєво не відрізнятимуться від використання МСФЗ 15 до інших окремих договорів. Обліковуючи портфель договорів, компанії використовують оцінки та припущення, що наводять величину та склад портфеля.

Зауважимо, що має місце певна різниця між фіксацією інформації щодо доходів суб'єктів господарювання у фінансовій звітності за національними стандартами та МСФЗ. Дослідивши відмінності НП(С)БО та міжнародних стандартів компанія має можливість ухвалити рішення про доцільність переходу на формування звітності за МСФЗ, якщо це не закріплено законодавчо.

НП(С)БО 15 окреслює доходи компанії як зростання економічних вигод у формі надходження різноманітних активів або зниження зобов'язань, які

зумовлюють зростання власного капіталу, за винятком збільшення капіталу за результатами особистих внесків власників [3].

Суттєвою перевагою МСФЗ 15 відносно національного стандарту є те, що в ньому проголошено необхідність ідентифікації порядку здійснення зобов'язань підприємства щодо постачання товарів або надання послуг клієнту згідно до умов укладеного договору. Тобто, визнання доходу ґрунтується не тільки на передачі покупцю контрольних функцій на товари чи послуги, а й від чіткого визначення суб'єктом господарювання власних зобов'язань перед клієнтом відповідно до умов укладеного договору, за результатом реалізації яких, компанія буде мати право на отримання доходу.

Таким чином, порівнявши НП(С)БО 15 та МСФЗ 15, можливо окреслити відмінності у визнанні доходів суб'єкта господарювання. МСФЗ 15 деяким чином змінив підхід до регламенту визнання доходів, тому що цим стандартом рекомендовано нову 5-тиступінчасту модель, яка ґрунтується на концепції зміни активів та зобов'язань у період визнання доходу від реалізації. В МСФЗ 15 окреслено уніфікований регламент визнання доходів від реалізації товарів, або послуг на підставі документального забезпечення фактів господарської діяльності, що може використовуватися суб'єктами господарювання різних галузей економіки. МСФЗ сприяють чіткому впорядкуванню критеріїв визнання доходів у різноманітних ситуаціях, що є їх суттєвою перевагою над національними стандартами.

Список використаних джерел

1. Калюжна К.Ю., Линник О.І. Деякі аспекти складання звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) за П(С)БО та МСФЗ. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 24. С. 417-421.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: <http://msfs.minfin.gov.ua>. (дата звернення 06.10.2024).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 14.12.1999 р. № 860/4153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 06.10.2024).
4. Rogoznyy S., Karpachova O. 5 кроків обліку виручки або як визначити дохід за новим МСФЗ 15. URL: <https://www.hlb.com.ua/wp-content/uploads/2019/09/5D0%97-15.pdf> (дата звернення 01.10.2024).

Склярів Даниїл Геннадійович,
здобувач вищої освіти;
науковий керівник:
Новікова Олена Павлівна,
старший викладач кафедри обліку та консалтингу;
Державний податковий університет

МЕТОД БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: СУТНІСТЬ ТА ЕЛЕМЕНТИ

Бухгалтерський облік – це процес, основною метою якого є виявлення, реєстрація, вимірювання, накопичення, зберігання, узагальнення, а також передача інформації про діяльність того чи іншого підприємства зовнішнім або внутрішнім користувачам для прийняття певних зважених рішень [1]. Основою для правильної побудови облікової системи, а також її вихідним дуже важливим елементом є метод бухгалтерського обліку.

Неоціненний та дуже важливий внесок у питання дослідження методу бухгалтерського обліку, а також його елементів зробили такі визначні постаті, як Т. Малюга, М. Пушкар, Ф. Бутинець, Я. Соколов, В. Лінник, В. Сопко, М. Кужельний та ін.

Слово «метод» має багато значень, проте саме в контексті бухгалтерського обліку воно означає спосіб дослідження певних явищ, правильний підхід до їх вивчення та шлях до встановлення істини. Можна сказати, що метод є ключовим інструментом для вирішення головної проблеми науки, а саме пізнання об'єктивних законів дійсності з метою їх майбутнього використання у практичній діяльності людей [2].

Методом бухгалтерського обліку науковці визначають сукупність прийомів і способів, які можуть бути використаними для об'єктивного відображення господарських операцій [2, с.196].

Якщо ми говоримо про методи бухгалтерського обліку, то експерти визначають в першу чергу загальнонаукові методи, що можуть застосовуватися у різних науках, а також і специфічні. Їх значення відображається у якісь певній галузі. Дискусії на тему визначення та наповненості методу бухгалтерського обліку серед науковців тривають дуже давно. Проте, навіть у наш час наукою немає чіткого визначення цієї основної категорії бухгалтерського обліку. При більш детальному вивченні в методі бухгалтерського обліку можна побачити те, з чого він складається, проше кажучи елементи методу. *Більша частина експертів є прихильниками думки про існування восьми таких елементів у бухгалтерському обліку:*

- систематизація рахунків;
- документація;
- подвійний запис;
- калькуляція;

- інвентаризація;
- оцінка;
- документація;
- звітність [3, с. 392].

Також дуже важливо зазначити те, що виокремлення перерахованих вище елементів тісно пов'язано з історією етапності процесу обліку.

Отже, до концептуальних передумов, які відіграють дуже важливу роль у побудові правильного обліку певних процесів та господарських операцій першочерговим є реалізація основних інструментів методу бухгалтерського обліку, які можуть урахувувати характерні особливості з метою здійснення різноманітних операцій.

У висновку важливо зазначити те, що бухгалтерський облік є дуже важливим інструментом для правильного управління підприємством. Знання методу і його елементів в бухгалтерському обліку дозволяє забезпечити достовірність і повноту облікової інформації, що необхідна для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. В сучасних умовах бухгалтерський облік постійно розвивається і адаптується до нових вимог законодавства і бізнес-процесів.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/139062> (дата звернення 08.10.2024 р.)
2. Основи наукових досліджень: навчальний посібник / О.М.Сінчук, Т.М.Берідзе, М.Л.Барановська, О.В.Данілін, Д.О.Кальмус. Кременчук: ПП Щербатих О.В. 2022. (дата звернення 08.10.2024)
3. Бухгалтерський облік: навч. посібник / Т. В. Давидюк, О. В. Манойленко, Т. І. Ломаченко, А. В. Резніченко. Харків, Видавничий дім «Гельветика», 2016. (дата звернення 08.10.2024)

Татенко Мирослав Юрійович,
здобувач ступеня доктора філософії,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»;

науковий керівник:
Гордополов Володимир Юрійович,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансового аналізу та аудиту;
Державний торговельно-економічний університет

МЕТА І ЗАВДАННЯ АУДИТУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

Підприємства агробізнесу є провідними суб'єктами економічного зростання України, яка за своєю специфікою є аграрною державою. Для економічного розвитку та зростання інвестиційної привабливості підприємства агробізнесу мають проходити аудит, який забезпечує довіру інвесторів і зовнішньоекономічних партнерів. Аудит, як один із факторів благополуччя функціонування будь – яких суб'єктів господарювання, є важливим компонентом діяльності підприємства галузі агробізнесу, особливо, якщо таке підприємство є великим або таким, що становить суспільний інтерес. При цьому, в умовах глобалізації та формування міжнародних економічних зв'язків діяльність переважної більшості підприємств даної галузі є неможливою без зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД). Саме тому на сьогодні проведення аудиту даного напрямку діяльності підприємств агробізнесу є актуальним та затребуваним. При цьому, для ефективного проведення аудиту ЗЕД підприємств агробізнесу необхідно визначити мету і завдання даного напрямку аудиту.

Відповідно до Міжнародного стандарту аудиту (далі МСА) 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту», метою аудиту є підвищення ступеня довіри визначених користувачів до фінансової звітності, що досягається через висловлення аудитором думки про те, чи складена фінансова звітність у всіх суттєвих аспектах відповідно до застосовної концептуальної основи фінансового звітування [0, с.96]. В той же час, в законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [0] зазначається, що аудит фінансової звітності проводиться з метою висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності або іншим вимогам[0].

Отже, з урахуванням вищезазначеного та враховуючи той факт, що аудит ЗЕД підприємств агробізнесу націлений в першу чергу на аудит зовнішньоекономічних операцій, метою аудиту даного напрямку є висловлення фахівцем з аудиту думки про правильне та неупереджене відображення у

фінансовій звітності інформації щодо зовнішньоекономічних операцій. При цьому, на наш погляд, свої висновки аудиторю варто викласти у звіті, який після завершення усіх необхідних процедур буде надано клієнтові.

Не менш важливим компонентом аудиту ЗЕД підприємств агробізнесу є правильна постановка завдань, які необхідно виконати в процесі аудиту даного напрямку. Як зазначають Бондаренко Н.М. та Попова Є.С. [0, с.34 - 36], порядок проведення аудиторської перевірки ЗЕД підприємства та її завдання обумовлені особливим законодавчим регулюванням [0, с.34]. Разом з тим, основним комплексним завданням аудиту ЗЕД підприємств агробізнесу, на нашу думку, є побудова ефективної стратегії аудиторської перевірки зовнішньоекономічних операцій, результати якої дозволять аудитору висловити неупереджену думку щодо правильності відображення в облікових регістрах та фінансовій звітності даних щодо зовнішньоекономічних операцій підприємства агробізнесу. Крім цього, варто зазначити, що інші завдання аудиту даного напрямку формуються в залежності від специфіки діяльності підприємства агробізнесу та обсягів аудиторської перевірки.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н., Попова Є. Перспективи розвитку аудиту зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Економіка, облік, фінанси та право: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні та світі* : Зб. тез доп., м.Біла Церква, 12 січ. 2024 р. Біла Церква, 2024. с. 34–36. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/58877/1/Збірник%20тез%20ЦФЕНД%20Ч.2%202024.pdf#page=35>
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2016-2017-IAASB-Handbook-Volume-1_%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf (дата звернення: 24.09.2024).
3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII : станом на 20 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 24.09.2024).

*Татенко Назар Юрійович,
здобувач ступеня доктора філософії;
Державний торговельно-економічний університет*

РОЗМЕЖУВАННЯ АУДИТУ ОПОДАТКУВАННЯ ВЕЛИКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Аудит оподаткування в сьогоденних умовах є важливим інструментом для уникнення порушень мінливого податкового законодавства. Так, для більшості суб'єктів господарювання зміни податкового законодавства призвели до зростання навантаження і так доволі складних умов ведення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. Зокрема Законом № 3453-ІХ від 09.11.2023 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо скасування мораторію на проведення податкових перевірок» було скасовано мораторій на проведення податкових перевірок, а законопроект № 11416-Д від 30.08.2024 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» станом на сьогодні пропонує підвищення податків. Так, для прикладу для ФОП I, II та IV груп пропонується встановити військовий збір у розмірі 10% від мінімальної заробітної плати, а для банків встановити ставку податку на прибуток у 2024 році в розмірі 50% [3; 4]. При цьому особливо важливим аудит оподаткування лишається саме для великих підприємств, що мають складну структуру і помилки в оподаткуванні можуть призвести до значних донарахувань та штрафних санкцій. А враховуючи Євроінтеграційний напрям, аудит оподаткування набуває особливої ролі.

Водночас проблематика аудиту оподаткування полягає у відсутності чіткого розмежування такого аудиту як окремого напрямку. Ні в чинному законодавстві, ні в МСА (Міжнародних стандартах контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг), ні в Директивах ЄС не визначається аудит оподаткування, як чітко й однозначно виокремлений напрям. В працях науковців і практиків аудит оподаткування часто ототожнюють з податковим аудитом, що в свою чергу не дає можливості забезпечити єдиний підхід до вивчення такого виду аудиту. А дослідження позитивного впливу аудиту оподаткування на функціонування великого підприємства фактично не досліджувалась. Тому розмежування аудиту оподаткування є необхідним для подальшого вивчення і формування єдиного уніфікованого підходу.

Визначення аудиту оподаткування і податкового аудиту не визначені в законодавчій базі України. Проте не можна стверджувати, що ці два напрями є тотожними. Перш за все, вони різняться за суб'єктами проведення. *Законодавчо прямого посилання на таку розбіжність немає, але до такого висновку можна прийти, розглянувши основні функції Департаменту податкового аудиту Державної податкової служби України [2]:*

1) методологічне забезпечення контрольно-перевірочної роботи;

- 2) аналітично-інформаційне забезпечення контрольно-перевірочної роботи;
- 3) організація та координація роботи підвідомчих структурних підрозділів територіальних органів ДПС щодо обміну інформацією з компетентними органами іноземних держав за запитом з питань, віднесених до компетенції структурного підрозділу;
- 4) аналіз та управління ризиками у частині формування плану-графіка проведення планових документальних перевірок платників податків;
- 5) організація та координація роботи територіальних органів ДПС щодо складання та виконання плану-графіка проведення планових документальних перевірок платників податків;
- 6) організація проведення документальних перевірок;
- 7) організація проведення фактичних перевірок платників податків;
- 8) ведення Державного реєстру реєстраторів розрахункових операцій;
- 9) організація контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги;
- 10) організація роботи та здійснення контролю за застосуванням адміністративного арешту (арешту) майна платника податків та/або зупинення видаткових операцій на їх рахунках у банках;
- 11) забезпечення виконання Угод щодо автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки (FATCA і CRS) з компетентними органами інших держав;
- 12) координація роботи структурних підрозділів ДПС з питань організації та здійснення внутрішнього контролю в ДПС;
- 13) організація та контроль за наданням адміністративних послуг;
- 14) формування та ведення Реєстру отримувачів бюджетної дотації;
- 15) організація та контроль за правомірністю бюджетного відшкодування податку на додану вартість (ПДВ) (у межах компетенції структурного підрозділу);
- 16) здійснення у випадках, передбачених законом, провадження у справах про адміністративні правопорушення (у межах компетенції);
- 17) застосування штрафних (фінансових) санкцій за несвоечасність подання звітності, встановленої законодавством, контроль за додержанням якого покладено на ДПС, та за результатами проведення перевірок платників податків, штрафних (фінансових) санкцій до платників єдиного внеску за порушення законодавства з єдиного внеску.

Отже, однією з основних функцій Департаменту Податкового аудиту входить організація проведення податкових перевірок (податкових аудитів). Тому можна стверджувати, що податковий аудит є державною перевіркою, а аудит оподаткування варто розглядати як напрям незалежного аудиту, що здійснюється аудиторськими фірмами. До того ж, такий підхід відповідатиме Євроінтеграційному напрямку України. Адже в багатьох країнах ЄС, для прикладу у Франції і Німеччині, податковий аудит (англ. tax audit) є перевіркою

податковими органами [5; 6]. І на офіційному сайті Cambridge Dictionary зазначається, що податковий аудит - це офіційна перевірка інформації, яку особа або бізнес надає податковому органу, на предмет її достовірності та законності [7]. В той же час в країнах ЄС поняття «taxation audit» не зустрічається у вжитку.

Отже, розмежування аудиту оподаткування і податкового аудиту є необхідним як в Україні, так і країнах ЄС. Особливо такий поділ актуальний для великих підприємств, які як правило підпадають під податкові аудити, оскільки такі підприємства в більшості випадків є великими платниками податків. І тому податкові органи в першу чергу зацікавлені, щоб такі компанії не порушували ведення податкового обліку та складання податкової звітності. Для прикладу у січні – серпні 2024 року Центральне міжрегіональне управління ДПС по роботі з великими платниками податків донарахувало податку на додану вартість у сумі 168,9 млн грн, податку на прибуток у сумі 109,3 млн грн, а також застосувало штрафні (фінансові) санкції на суму більше 70,9 млн грн [1].

Список використаних джерел

1. Відпрацювали платників, що мали взаємовідносини з контрагентами – платниками ПДВ, які відповідають критеріям ризиковості. *cvp.tax.gov.ua*. URL: <https://cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/821689.html> (дата звернення: 26.09.2024).
2. Завдання і функції Департаменту податкового аудиту. *tax.gov.ua*. URL: <https://tax.gov.ua/pro-sts-ukraini/struktura/aparat/departament-podatkovogo-auditu/zavdannya-i-funktsii/> (дата звернення: 26.09.2024).
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо скасування мораторію на проведення податкових перевірок: Закон України від 09.11.2023 р. № 3453-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3453-20#Text> (дата звернення: 26.09.2024).
4. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану: Проект Закону України від 30.08.2024 р. № 11416-д. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44809> (дата звернення: 26.09.2024).
5. Complete guide to tax control in France. *Buy Made Easy - Externalisation des Achats*. URL: <https://www.buymadeeasy.com/en/blog/complete-guide-to-tax-control-in-france> (date of access: 26.09.2024).
6. German tax monthly: information on the latest tax developments in Germany. Frankfurt : KPMG Germany, 2022. 7 p. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/us/pdf/2022/08/tnf-germany-aug24-2022.pdf> (date of access: 26.09.2024).
7. Tax audit. *Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/tax-audit?q=Tax+audit> (date of access: 26.09.2024).

Трибусовська Наталія Ігорівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»;
науковий керівник:
Пухальський Вадим Валентинович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку;
Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ

Дебіторська заборгованість є невід'ємною складовою фінансової діяльності підприємств, яка відображає зобов'язання покупців перед компанією за отримані послуги чи товари. В умовах сучасної економіки, що характеризується динамічними змінами на ринку, конкуренцією та фінансовими ризиками, ефективне управління дебіторською заборгованістю набуває особливого значення. Розуміння причин її виникнення та розробка ефективних стратегій контролю стають необхідними для забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності бізнесу.

Дебіторська заборгованість на підприємствах різних форм власності є важливим елементом, оскільки вона забезпечує впорядкування інформації та сприяє прозорості й достовірності даних, пов'язаних із розрахунковими операціями за борговими правами. Згідно з бухгалтерськими стандартами, дебіторська заборгованість – це сума зобов'язань дебіторів перед підприємством на певний момент часу. Дебіторами можуть виступати юридичні або фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи [4].

Варто зазначити, що в умовах ринкової економіки фактично неможливо здійснювати фінансово-господарську діяльність без часткової імобілізації ресурсів у вигляді дебіторських боргів. Тривале невиконання зобов'язань одним або кількома дебіторами може призвести до погіршення структури заборгованості, збільшуючи ризик перетворення боргів у сумнівні, а згодом і в безнадійні.

Причини виникнення дебіторської заборгованості:

- об'єктивні – наявність у компанії конкретних господарських правовідносин, необхідних для ведення її діяльності;
- суб'єктивні – порушення фінансової дисципліни та нечіткі критерії щодо добросовісності і лояльності боржників у взаєминах з кредиторами [1].

Основною причиною створення дебіторської заборгованості здебільшого є нестача коштів на рахунках підприємства через те, що клієнти не здійснюють вчасну оплату за поставлені товари, виконані послуги або роботи. Однак при

детальнішому розгляді можна виявити значно більше факторів, які можуть впливати на зростання дебіторської заборгованості і напряду, й опосередковано.

До таких факторів належать:

- загальне погіршення економічного стану підприємств в Україні;
- недостатня фінансова спроможність клієнтів чи контрагентів;
- порушення платіжних зобов'язань контрагентами;
- швидке зростання інфляції та девальвація національної валюти;
- високі процентні ставки, встановлені банками, що значно ускладнюють або роблять неможливим отримання довгострокових кредитів;
- зменшення резервів грошових коштів та інвестицій підприємств;
- недосконалі механізми стягнення заборгованості з клієнтів;
- недостатньо глибокий аналіз дебіторської заборгованості на підприємствах та ігнорування його результатів [2].

Зростання дебіторської заборгованості на підприємстві становить серйозну загрозу для його фінансової стабільності. Через це управління нею стає ключовою складовою загальної системи менеджменту будь-якої організації.

Основними завданнями управління дебіторською заборгованістю є:

- підтримка зростання обсягу продажів через надання комерційного кредиту;
- збільшення прибутку, пов'язаного зі зростанням продажів;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок відстрочки платежів;
- визначення ступеня ризику неплатоспроможності покупців;
- розрахунок резервів по сумнівним боргам;
- надання рекомендацій щодо роботи з потенційно чи фактично неплатоспроможними клієнтами [1].

До типових проблем, з якими підприємства стикаються при управлінні та обліку дебіторської заборгованості, належать:

- відсутність аналізу кредитоспроможності покупців і недостатня оцінка ефективності надання комерційного кредиту;
- погана професійна підготовка фінансових менеджерів.
- низька платоспроможність покупців.
- відсутність чітких правил роботи з простроченою дебіторською заборгованістю;
- ненадійні дані щодо термінів погашення зобов'язань з боку компаній-дебіторів;
- відсутність інформації про зростання витрат, які пов'язані з ростом дебіторської заборгованості чи продовженням термінів її повернення.

Ефективне управління за дебіторською заборгованістю передбачає контроль за швидкістю обігу коштів у розрахунках, оскільки прискорення обігу є позитивною тенденцією. Важливо також розробити політику цін і комерційних кредитів, що сприятиме прискоренню повернення боргів та зменшенню ризику неплатежів [6, с. 443].

Сучасна практика пропонує два основні підходи до контролю за дебіторською заборгованістю:

1. **Самостійне управління заборгованістю:** підприємство-кредитор проводить процедуру стягнення самостійно, використовуючи власні ресурси, такі як трудові, фінансові та технічні. Для цього можуть створюватися спеціалізовані підрозділи, наприклад, кредитні контролери або служби безпеки.

2. **Аутсорсинг:** управління заборгованістю передається на зовнішній контроль, організації, що спеціалізуються на такій діяльності, що дозволяє зосередитися на основних бізнес-процесах [5].

Система контролю за дебіторською заборгованістю має бути інтегрована у загальне управління оборотними активами підприємства та його маркетингову політику, що сприятиме розширенню обсягів реалізації продукції та забезпечить своєчасне погашення заборгованості [7]. Існують певні етапи управління дебіторською заборгованістю (рис. 1).

Етапи управління дебіторською заборгованістю:

1. **Всебічний аналіз дебіторської заборгованості:** на цьому етапі оцінюється середньорічний розмір, терміни погашення та структура доходів, а також аналізуються кількісний та якісний склад заборгованості.

2. **Визначення виду кредитної політики:** розрізняють консервативну, змінну та агресивну політику, яка впливає на рівень ризику та прибутковість підприємства.

3. **Формування параметрів кредитної політики:** встановлення рівня кредитної лінії, термінів погашення тощо.

4. **Стандарти оцінки клієнтів і диференціація умов кредитування:** це включає розробку системи оцінки кредитоспроможності різних груп покупців, групування клієнтів та надання знижок за швидку оплату.

5. **Формування порядку інкасації дебіторської заборгованості:** розробка заходів для погашення боргів, особливо прострочених.

6. **Використання сучасних форм рефінансування:** впровадження таких інструментів, як факторинг, облік векселів, форфейтинг.

7. **Контроль і моніторинг:** забезпечення своєчасного отримання інформації про стан дебіторської заборгованості, її погашення та відхилення від плану. Це дозволяє проводити превентивні регулювання для підтримки ліквідності підприємства [3, с. 91].

Актуальність та точність даних про стан розрахунків з дебіторами мають ключове значення для прийняття управлінських рішень керівництвом підприємства, особливо в умовах антикризового управління. Основні завдання контролю дебіторської заборгованості включають: ретельну перевірку дебітора на початковому етапі співпраці; юридичне консультування та супровід укладання угод і договорів з контрагентами; контроль за дотриманням умов договору, зокрема попередження та аналіз причин затримок у погашенні боргів; стягнення прострочених боргів з несумлінних дебіторів і проведення претензійної роботи.

Виконання цих завдань дозволяє запобігти появі нової дебіторської заборгованості та уникнути переведення наявної в безнадійну [2].

Рис.1. Етапи управління дебіторською заборгованістю

Джерело: складено автором на основі: [3, с.91]

Отже, дебіторська заборгованість виступає важливим елементом фінансової діяльності підприємства, оскільки впливає на його ліквідність і стабільність. Її виникнення може бути спричинене різноманітними факторами: від низького рівня платіжної дисципліни покупців до фінансових труднощів самих підприємств. Невчасні розрахунки з дебіторами призводять до затримок у обігу грошових коштів, що здатне негативно відобразитись на фінансовому стані організації. Обґрунтована стратегія управління дебіторською заборгованістю – це основа для зростання та покращення фінансових можливостей організації, що є критично важливим в умовах сучасного економічного середовища.

Список використаних джерел

1. Гаспарова А. Е. Причини виникнення та проблеми управління дебіторською заборгованістю. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти* : матеріали всеук. наук.-практ. конф., м. Харків, 17 квіт. 2019 р. Київ : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. С. 441-447

2. Золотайко К. С. Економічна сутність та причини виникнення дебіторської заборгованості. *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти*: зб. тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. докторантів, молодих учених та студентів. м. Харків, 17 травня 2019 року.

3. Левковець Н. П. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в сучасних економічних умовах. *Вісник Національного транспортного університету*. 2023. Т. 2. № 56. С. 83-97.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затв. Наказом Міністерства фінансів України від 08.10.99 р. № 237.

5. Потриваєва Н. В. Місце дебіторської заборгованості у фінансових активах підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3945>

6. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: підруч. Київ: УБС НБУ: Знання, 2010. 550 с.

7. Шевченко Л.Я., Куліш А.В. Вплив та роль дебіторської заборгованості в економічному розвитку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1340> DOI: 10.32782/2524-0072/2022-39-11

Франчук Тамара Михайлівна,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ТЕХНОЛОГІЯ БЛОКЧЕЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ

Шахрайство у фінансовій звітності є однією з найсерйозніших загроз для бізнесу, інвесторів та регуляторів, яке може мати значні негативні наслідки для ринків і суспільства в цілому. Викривлення фінансової інформації, приховування витрат та маніпуляції даними можуть призвести до збитків не лише для окремих компаній, але й для економічної системи в цілому. Сучасні технології пропонують нові підходи до вирішення цієї проблеми, і серед них особливу увагу привертає блокчейн. Технологія блокчейн, яка забезпечує прозорість, незмінність та децентралізацію даних, може стати ефективним інструментом для запобігання шахрайству у фінансовій звітності.

Блокчейн являє собою децентралізовану базу даних, де інформація зберігається у вигляді послідовних блоків. Ці блоки з'єднуються у ланцюжок і кожен новий блок містить дані про попередні транзакції, що робить інформацію незмінною та захищеною від будь-яких спроб модифікації. Кожен блок інформації додається до ланцюга лише після досягнення консенсусу серед учасників системи, що значно ускладнює можливість маніпуляції даними або їх несанкціонованих змін [1, с. 63]. Це ключовий аспект, який допомагає уникнути шахрайських операцій, оскільки спроби змінити інформацію в одному блоці автоматично стають видимими для всіх учасників мережі.

Крім того, блокчейн забезпечує незмінність даних: будь-яка заміна в транзакціях після їх реєстрації неможлива без відомості усіх сторін. Це дозволяє значно підвищити рівень довіри до фінансових звітів і зменшити ризик внесення несанкціонованих змін.

Однією з головних проблем традиційних систем фінансової звітності є непрозорість обробки даних та обмежений доступ до інформації. Це дає можливість маніпулювати фінансовими показниками, що може використовуватися для приховування фактичного фінансового стану компанії.

Використання блокчейн у системах звітності дозволяє створити прозору, доступну для всіх учасників мережу, де будь-яка операція або зміна фінансових даних є доступною для перевірки [2, с. 184]. Таким чином, блокчейн не лише запобігає шахрайству, але й підвищує ефективність роботи аудиторів та регуляторів.

Смарт-контракти є однією з інноваційних функцій блокчейн-технології, які можуть автоматизувати виконання умов договорів. Вони дозволяють виконувати транзакції та перевіряти фінансові операції в автоматичному режимі без участі третьої сторони [3, с. 30]. Це знижує ризики людських помилок або шахрайства, оскільки виконання фінансових зобов'язань відбувається лише після виконання заздалегідь встановлених умов. Для фінансової звітності це означає, що деякі операції можуть бути автоматично зафіксовані в системі блокчейн, без можливості їх змінити або видалити. Це допомагає забезпечити більшу точність та надійність фінансових даних, а також сприяє зниженню рівня шахрайських дій при поданні фінансових результатів компанії.

Технологія блокчейн пропонує високий рівень захисту даних, що є ключовим фактором у боротьбі з шахрайством. Усі дані в блокчейні зашифровані за допомогою криптографії, що робить їх недоступними для несанкціонованих осіб. Кожен учасник мережі має унікальний ключ доступу, який дозволяє здійснювати транзакції лише після автентифікації.

Разом з тим, питання захисту конфіденційної інформації залишається актуальним. Оскільки фінансова звітність може містити конфіденційні дані про компанію і необхідно забезпечити, щоб доступ до даної інформації мали лише авторизовані особи. Блокчейн дозволяє створювати приватні та гібридні мережі, де доступ до певної інформації може бути обмеженим або контрольованим за допомогою шифрування.

Незважаючи на численні переваги, впровадження блокчейн у фінансову звітність супроводжується певними труднощами. По-перше, це відсутність загальних стандартів для використання блокчейн у бухгалтерському обліку та аудиті. У багатьох країнах законодавче регулювання цієї технології ще не сформоване, що створює ризики для її впровадження на глобальному рівні. По-друге, проблема технічної інтеграції блокчейн з існуючими фінансовими системами також залишається актуальною. Багато компаній ще не готові до повноцінної інтеграції нових технологій через високу вартість впровадження та навчання персоналу.

Технологія блокчейн має великий потенціал для запобігання шахрайству у фінансовій звітності. Вона забезпечує прозорість, незмінність та захист даних, що унеможливорює маніпуляції фінансовими показниками. Використання смарт-контрактів дозволяє автоматизувати виконання зобов'язань, знижуючи ризик людських помилок. Незважаючи на наявні виклики, зокрема пов'язані з інтеграцією та правовим регулюванням, блокчейн може стати ключовим інструментом для підвищення захищеності фінансової звітності та боротьби з шахрайством у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Вакульчик О.М., Брайко В.С. Перспективи та проблеми впровадження блокчейн-технологій в обліку та аудиті. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2021. №1(71). С.63–70.
2. Манчур І. Рівень використання блокчейн-технології підприємствами України в сфері бухгалтерського обліку та аудиту. *Економічний аналіз*. 2021. №3. С.183-189.
3. Ярощук О., Белова І. Технологія блокчейн в бухгалтерському обліку та аудиті. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. № 3-4. С.28- 44.

*Шевчук Володимир Олександрович,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ПРИРОДНИЧІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ

Теперішня війна, що триває більше двох з половиною років, потребує окреслення як стратегії української перемоги, так і стратегії відродження України. Своєю чергою це вимагає звернення до типів розвитку, адекватних повоєнним викликам. Необхідне залучення питомих українських світоглядних засад, які відповідають принципово новим викликам. Маємо на увазі сукупність засад, що проявляються в умовах ноосфери. Вони об'єднані чинниками, що діють у симбіозі екологічних, соціальних, економічних та інших викликів.

Відтак ідеться про наукову картину, відповідну новітнім світоглядним засадам. Ми керуємося положеннями, що впливають із метафоричної картини загальнолюдського економічного надбання, котру українські інтелектуали ввели у світовий науковий обіг у 80-х роках ХХ ст. [1, с.381-382]. Картина змальовує уявні дерева, плоди яких відповідно є загальнолюдськими економічними знаннями.

Так, дерево, яке плодоносить поживними благами, посадив Ф.Кене. Тому його плоди (економічні знання), що мають природничу основу, ми називаємо життєствідними, рятівними знаннями. Відповідно плоди дерева посадженого А.Смітом, що мають політикоенкономічну основу і є отруйними, умовно іменуємо смертоносними знаннями [1, с.382]. Тож правильність відповіді на основне питання економії як науки спричиняє дихотомію знань - життєствідних та змістовно протилежних їм (смертоносних) [1, с.103].

Визначальним для відродження економіки в сучасних умовах є те із дерев, яке плодоносить поживними благами. Крона саме цього дерева знайшла

продовження в українській науковій думці. Це доречно вважати парадигмальним внеском у розвиток національної і світової економічної науки.

Найпосутнішою серед змін, яку вносить Україна в структуру світового економічного надбання, є витіснення смертоносного знання життєствердним. Понад 144 роки ці зміни утверджували подвижники національної школи фізичної економії – д-р С.Подолінський, акад. В.Вернадський, Герой України М.Руденко. Їхній внесок у розв’язання досліджуваної проблематики полягає у формулюванні сукупності фундаментальних підвалин, серед яких виокремлюємо природничі засади розвитку, функціональне забезпечення управління економічним розвитком, першою чергою фактографічне забезпечення управління тощо. Тож новітні тенденції суспільних трансформацій, які окреслюються нині, стають глобальними викликами, що спричиняють зміну чинної парадигми розвитку.

Передумовою становлення нової парадигми фактографічного забезпечення управління суспільно-господарською сферою є наявність новітніх фундаментальних засад адекватної моделі розвитку. Згадані подвижники неортодоксальної української економічної думки довели, що уявні дерева метафоричної наукової картини загальнолюдського знання являють собою підвалини еколого-економічної моделі.

Завдяки їхнім здобуткам від початку 90-х років ХХ ст. у світовому інтелектуальному середовищі відбуваються інші важливі зрушення. Адекватним цим зрушенням і досліджуванам викликам та визначальним для становлення принципово нової парадигми відродження України і світу стає окреслення новітнього сегмента світової економічної науки - екологічної економіки. Серед її світових подвижників насамперед слід назвати нобеліата з радіохімії, котрий став економістом, - Frederick Soddy, а також визнаних світом економістів - Nicholas Georgescu-Roegen, Herman Daly, Kenneth Boulding, Ernst Schumacher, Robert Costanza, Joan Martinez Alier, Robert Ayres, Clive Spash, Richard Norgaard, Tim Jackson та ін. [4].

Видатний український учений, громадський і політичний діяч та економіст Сергій Подолінський визнаний її «піонером». Неупередженість та наукова етика зарубіжних дослідників засвідчують непроминуність доробку С. Подолінського. Саме він очолює світову когорту подвижників цієї перспективної наукової галузі – єдиний українець серед 12 «апостолів екологічної економіки» [5]. Переконані, що якраз на цій основі мають розвиватися стратегії повоєнного відродження України і світу.

Нині потрібен подальший розвиток цих положень. Оцінюючи найважливіші здобутки д-ра С.Подолінського, акад. В.Вернадський свого часу особливо наголошував на вказаній його попередником енергетичній відмінності живого і неживого. Збагнути парадигмальну значущість цього положення українського інтелектуала можна знаючи, що більшість натуралістів того часу шукали схожість між живим і неживим. Сьогодні знання енергетичної відмінності живого і неживого україн важливе для запровадження природничих

засад господарювання, організованого за принципом так званого «вічного двигуна». Бо якщо «вічний двигун» у сфері неживого є утопією, то у сфері живого його належить вважати цілком реальним. Це можна пояснити термодинамічною відкритістю систем живого, з'ясованою якраз д-ром С.Подолінським.

Для забезпечення безперервності діяльності підприємств в умовах війни та повоєнного часу надзвичайно важливим стає економічний аналіз господарювання на основі колообігу благ, визначальних для функціонування сфери живого. М.Руденко свого часу вказав 5 із цих найважливіших благ. Йдеться про землю, зерно, соломку, худобу і гній, гармонізований колообіг яких здатний істотно примножувати абсолютний капітал у сфері живого.

Викладене дозволяє вести мову про новітні передумови суспільно-господарського відродження у повоєнному періоді. Передовсім слід подбати про "розпізнавання" об'єкта управління розвитком. Визначальною передумовою запровадження природничих положень економічного розвитку економіки є адекватна сучасним викликам дефініція абсолютної додаткової вартості. Звернення до її фізико-економічних засад потребує прикладної імплементації принципово нової економічної категорії – енергії прогресу. Останню належить розуміти як біологічну енергію, яку щорічно виробляє хліборобство. Вона також формулюється як фізичний аналог абсолютної додаткової вартості [1, с. 128, 364, 366].

З огляду на сукупну здатність вказаних 5 благ примножувати абсолютний капітал у сфері живого, прийняття енергії прогресу як об'єкта обліку сприяє отриманню емерджентного ефекту, котрий забезпечує кожна із досліджуваних управлінських функцій. Так, включення соломи в сукупний облік і статистику зібраного врожаю злаків здатне збільшити його щорічний валовий збір майже в 1,7 рази.

Упродовж останніх десятиліть відбуваються зміни так званого інформаційного та постінформаційного суспільств. Підсумком цих змін стає становлення суспільств знань. Легітимації досліджуваного типу модерних суспільств (суспільств знань; суспільств, заснованих на знаннях), як новітнього різновиду суспільної типології, істотно посприяла доповідь ЮНЕСКО "До суспільства знань" [6]. Формування суспільств, заснованих на знаннях, стає глобальним викликом, який діє поряд із викликами еколого-економічного розвитку.

Сучасні дослідники цього типу суспільств при визначенні сутності інформаційного суспільства називають такі явища, як стрімкий розвиток інформаційних технологій, надмірна експансія засобів масової інформації, так звана інформатизація сфер життя тощо [7]. До певної міри ці явища можуть вважатися підставами для пояснення чинників виникнення інформаційних суспільств. Однак ми не вважаємо їх достатніми аргументами для ідентифікації суспільств, заснованих на знаннях [8]. Доречно зробити два доповнення до Резолюції ЮНЕСКО: а) вказати, що всі знання належить поділяти на

життєствердні та смертоносні; б) наголосити, що Україна закликає дотримуватися першого типу знань.

Викладене дозволяє нам окреслити концептуальні положення екологічного обліку, засновані на засадах питомо українського економічного надбання.

Як зазначалося, подвижники неортодоксальної української економічної думки задовго до названої доповіді ЮНЕСКО довели, що уявні дерева метафоричної наукової картини загальнолюдського надбання являють собою світоглядну модель економічного пізнання людства. Модель дозволяє з достатнім ступенем визначеності вести мову про (не)адекватність чинної парадигми фактографічного забезпечення управління суспільно-господарською сферою знаньсвому «наповненню» модерних соціумів.

Тож виклики еколого-економічного розвитку супроводжуються інформаційними викликами, що своєю чергою зумовлює необхідність забезпечення керованості суспільств. Дотримання керованості розвитку потребує забезпечення, котре в модерних соціумах трансформується з інформаційного та постінформаційного форматів у релевантний знаннєвий формат. Відтак знаннєва основа досліджуваних типів сучасних суспільств покликана бути виключно рятівною.

Управління суспільно-господарською сферою як феномен сучасних соціумів, повинно бути невід'ємною складовою досліджуваних процесів. З погляду сталості життєствердні засади суспільного розвитку мають забезпечувати уподібнення економіки природі, досягне завдяки проекції живого на неживе. Дотримання сталості також передбачає «вписування» господарювання у довкілля, що досягається через надання керованості цій проекції.

Адекватні глобальним викликам ідеї подвижників європейської фізіократії та української наукової школи фізичної економії збіглися в часі з появою низки парадигм XVIII-XXI ст., зокрема, фундаментальних наукових розробок у галузі теоретичної і прикладної кібернетики, котрі відповідали економічним викликам. Відтак належить вести мову про поєднання потенціалу фізико-економічних та управлінських ідей. Симбіоз новацій Ф. Кене і А.-М. Ампера, С. Подолинського і Б. Трентовського, В. Вернадського та Н. Вінера, М. Руденка і В. Глушкова істотно змінює існуючу парадигму теорії і практики управління економікою [9].

Здатність відповідати на новітні глобальні виклики надає Україні переваги у запровадженні принципово нової парадигми управління суспільно-господарською сферою, становлення якої передбачає: утвердження нових теоретичних і прикладних підвалин екологічного обліку і статистики; розгортання освітньої підготовки та надання відповідної кваліфікації новій генерації фахівців; впровадження нової моделі «наповнення» рятівного знаннєвого контенту з метою виховання майбутніх фахівців як адвокатів нащадків [10].

Модерна Україна має пропонувати світовій спільноті проекти просування життєствердного мислення, покликаного бути основою становлення новітньої парадигми суспільного розвитку, заснованого на рятівних знаннях.

Список використаних джерел

1. Руденко М. Енергія прогресу. Вибрані праці з економії, філософії і космології. Київ: Кліо, 2015. 680 с.
2. Порядок денний на XXI століття. Ухвалений Конференцією ООН в Ріо-де-Жанейро (1992р.) / Пер. з англ. Київ, 1998.
3. Shevchuk V. Permanence of Economic Thinking and Management: Principles of Sustainable Controllability / Social and economic changes of contemporary society. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. 312 p.
4. Екологічна економіка. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Ecological_economics.
5. Подолинський С. Вибрані праці. Упорядник Л.Я.Корнійчук. Київ: КНЕУ, 2000. 328 с.
6. К обществам знания. Всемирный доклад ЮНЕСКО. Париж: ЮНЕСКО, 2005. 239 с.
7. Кюблер, Ханс-Дітер. Міфи про суспільство знань. Київ: Переклад з німецької. Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 264 с.
8. Шевчук В. Знаннева основа сталого розвитку модерних суспільств / Сучасні аспекти науки: моногр. / за ред. Є.О. Романенка. Київ; Братислава: ФОП КАНДИБА Т.П., 2020. С.121-139.
9. Shevchuk V. Modern informative and innovative principles of nature management in the context of creating the latest economic picture of the world / Information and Innovation Technologies in Economics and Administration. Monograph. – Katowice: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, 2019. 267 p.
10. Шарманська В.М., Блах О.М. Проблемні аспекти ефективності управління екологічним обліком підприємства. Молодий вчений. 2024. N1. С.143-147.

Шульга Світлана Володимирівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту

ДИСТАНЦІЙНИЙ ФОРМАТ НАВЧАННЯ ПРАКТИКУЮЧИХ АУДИТОРІВ

Заклади вищої освіти надають широкий спектр послуг користувачам, у тому числі послуг з підвищення кваліфікації практикуючих аудиторів.

Необхідність підвищення кваліфікації практикуючими фахівцями з аудиту визначено декількома нормативними документами, зокрема:

- Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1].
- Наказ Міністерства фінансів України № 447 від 21 серпня 2023 року, «Про затвердження Порядку безперервного професійного навчання аудиторів» [2].

Останні роки в Україні через впровадження заходів щодо протидії пандемії, воєнний стан заклади вищої освіти змінили певним чином формат навчання. *Згідно з роз'ясненнями Міністерства освіти й науки України, освітній процес у 2023 – 2024 навчальному році можна організовувати за трьома формами:*

- очною;
- дистанційною;
- та їхнім поєднанням (змішаним режимом).

Дистанційна освіта, безперечно, має свої переваги, та водночас, за результатами дослідження, проведеного Державною службою якості освіти спільно із проектом «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), недоліками дистанційних заходів, що впливають на результати навчання, педагоги назвали відсутність живого спілкування та невміння самостійно вчитися [3]. Проте, це не стосується, так би мовити, «дорослих» слухачів. Як свідчить практика, для практикуючих аудиторів, освітні послуги надаються переважно за дистанційною формою, що дозволяє поєднувати процес навчання і безпосередньо роботу в аудиторських фірмах, залучати до освітніх заходів аудиторів з різних регіонів країни та тих, хто знаходиться за кордоном.

Переваги дистанційної форми навчання та їх характеристика представлені у таблиці 1. Характеристики узагальнені з урахуванням специфіки надання освітніх послуг для аудиторів на підставі вимог [1], [2].

Таблиця 1

Переваги дистанційної форми навчання та їх характеристика

№	Переваги дистанційної форми	Характеристика
1	Гнучкість розкладу	Існує можливість вибрати заздалегідь зручні дати освітнього заходу, тому що графіки навчання затверджуються закладом вищої освіти на початку календарного року і погоджуються Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю Міністерства фінансів України
2	Економія часу та грошових коштів	Економія часу та коштів на відрядження аудиторів
3	Доступність навчальних матеріалів	Всі матеріали слухачам надаються в форматі word, pdf, excel в електронному вигляді та розміщені на освітніх платформах закладів вищої освіти
4	Мобільність	Існує можливість долучитись до заходу з будь-якого пристрою (комп'ютер, телефон, планшет) при наявності Internet; підтримка осіб, що мають обмежені можливості через стан здоров'я
5	Безперервність навчання	Існує можливість долучитись до заходу як під час пандемії, так і під час воєнного стану

Впровадженню дистанційної форми навчання сприяє поява «зум – покоління» на ринку праці. Як свідчать демографи, особи, що належать до «зум – покоління» – це люди, що народжені між серединою 90 - х років і початком 2010 - х років, на них сьогодні припадає 41 відсоток всієї робочої сили [4]. Це перше покоління, яке народилось «цифровим», тому що воно прийшло в сильно змінений через технологічні досягнення та інновації світ, легко залучається до застосування цифрових технологій, швидко пристосовується до змін, як у суспільстві, так і у професії. Саме тому дистанційна форма освіти є пріоритетною для осіб, що вже здобули базову освіту і прагнуть до удосконалення своїх професійних знань.

Список використаних джерел

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII, станом на 16.09.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>

2. Про затвердження Порядку безперервного професійного навчання аудиторів: Наказ Міністерства фінансів України від 21.08.2023 р. № 447, станом на 16.09.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0999-20#Text>

3. Змішане навчання: як організувати якісний освітній процес в умовах війни URL: <https://sqe.gov.ua/zmishane-navchannya-yak-organizuvati-yaki/#:~:text=%D0%A3%20%D1%86%D1%8C%D0%BE%D0%BC%D1%83%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%20%D0%B4%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%20%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%20%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D1%83%D1%82%D1%8C%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%20>

%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F,%20%D1%8F%D0%BA

4. Generación Z: quiénes son los zoomers URL: <https://www.bbc.com/mundo/noticias-53156753#:~:text=Los%20zoomers%20o%20generaci%C3%B3n%20Z,%20los%20nacidos%20entre%20la%20mitad>

Шурпенкова Руслана Казимирівна,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри облікових технологій та оподаткування;

Сарахман Оксана Миколаївна,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри облікових технологій та оподаткування;

Львівський національний університет імені Івана Франка

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ

Управлінський облік має тенденцію розглядати першочергово саме процес управління бізнесом, а не грошовий потік, прибуток або інші фінансові показники. Багато що залежить від компетенції менеджера. Наприклад, менеджер з продажу на підприємстві може більше турбуватися лише про суми доходу, тоді як керівник виробництва може зосередитися на робочих годинах, необхідних для виробництва певного обсягу робіт, і обсяг доходу та інші фінансові показники можуть бути вторинними для нього або взагалі можуть не братися до уваги при управлінні. Саме тому виникає необхідність у застосуванні якісного управлінського обліку, який би міг поєднувати цілі менеджерів різних ланок.

У центрі уваги управлінського обліку є зосередження на більш коротких періодах, що дозволяє керівникам діяти максимально швидко корегуючи діяльність підприємства на основі поточних умов бізнесу. Так при наявності управлінського обліку, менеджери могли б змінювати свої як короткострокові та і довгострокові цілі на спираючись на виконання щотижневих планів, які як можуть перевищувати так і не відповідати очікуванням [1, 86-92].

Сучасною основою формування інформаційного ресурсу підприємства є дані, об'єднані та сформовані традиційним методом бухгалтерського обліку. Враховуючи це, управління інформаційними ресурсами має формуватися на основі принципів актуальності, достовірності, періодичності, порівнянності, характерних для сучасного бухгалтерського обліку. Основою інформаційного джерела підприємства має стати управлінський облік і сформована на його основі управлінська звітність. При цьому слід дотримуватися принципу доповнення показників фінансової звітності показниками управлінської звітності з метою комплексного й економічного формування джерела інформації

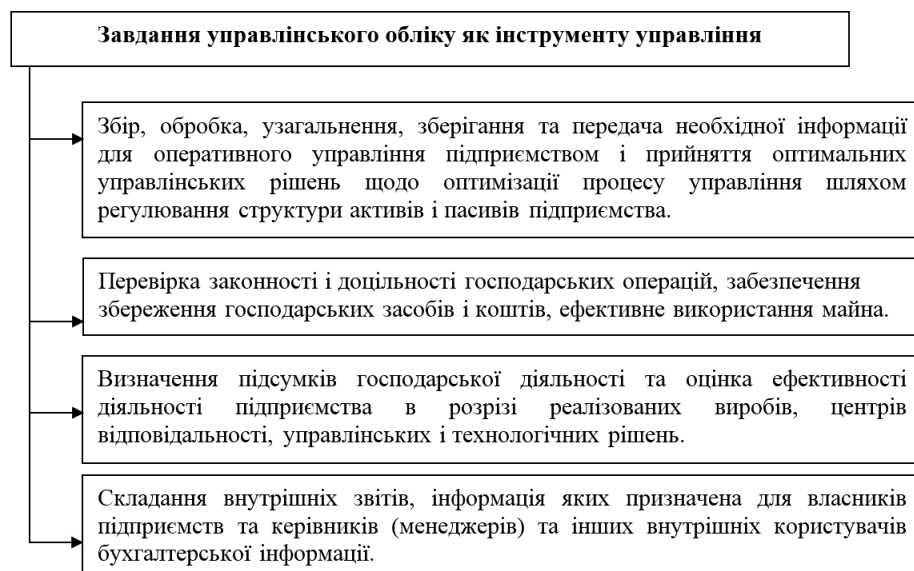
підприємства з урахуванням характеру змісту, рівня деталізації та масштабу, періодизації, нормування і оцінки та якості інформації.

Ефективність реалізації управлінського обліку залежить від чинників, які відображають зовнішні (внутрішньоорганізаційні) умови і внутрішні (що формуються всередині - внутрішньосистемні) умови. *Найбільш сприятливі умови для ефективної діяльності з управління складають при наявності таких основних внутрішньо організаційних чинників:*

- стадії стабільного розвитку підприємства;
- розмірів підприємства, при яких доцільно розвиток системи управління персоналом;
- використання елементів сучасного менеджменту;
- визнання ролі людського фактора в ефективній діяльності підприємства;
- закріплення за функцією управління персоналу стратегічного статусу;
- застосування сучасних комп'ютерних технологій;
- розвинена система контролінгу діяльності підприємства та ін.

Сучасною метою управлінського обліку є формування інформаційно-аналітичної системи, яка поєднує в собі сукупність форм і методів обліку, нормування, контролю, бюджетування, аналізу та планування, що спрямована на формування альтернативних можливостей функціонування підприємства та передбачена для інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. Управлінський облік як інструмент управління діяльністю підприємства поєднує в собі практично всі функції управління – облік, планування, координацію, контроль, аналіз, прийняття рішень.

На рисунку 1 наведено основні завдання управлінського обліку як інструменту управління.

Рис. 1. Основні завданнями управлінського обліку

Джерело: складено авторами на основі [2]

У контексті системи управління підприємством управлінський облік і звітність є частиною всієї бізнес-інформаційної системи, де менеджери повинні приймати рішення щодо розподілу обмежених економічних ресурсів. Основним шляхом вирішення такої проблеми є створення та управління інформаційною базою прийняття рішень, яка забезпечує ефективний розподіл ресурсів підприємства, особливо інформаційних. *Управління інформаційними ресурсами має певні функції, загальні та характерні для всіх бізнес-систем:* - виявлення та представлення релевантної інформації; - збір і систематизація інформації; - аналіз та інтерпретація зібраної інформації; - надання інформації відповідно до потреб окремих керівників. Послідовні етапи управління інформаційною системою облікових ресурсів можна поділити на етапи. Перші два кроки пов'язані з підготовкою, а останні два – з використанням зібраної та організованої інформації. Управлінський облік, як елемент інформаційного ресурсу, можна вважати формою інформаційного обслуговування, клієнтами якого є менеджери. У зв'язку з цим постає питання про те, яка інформація потрібна конкретним клієнтам у часових рамках та масштабі інформації [3, 53-58].

Управління підприємством вимагає детальної інформації, яка враховує технологію та організацію самого підприємства. Тому інформація управлінського обліку формується і подається саме з урахуванням потреб керівників конкретної підприємства.

Для ефективного та ефективного впровадження управлінського обліку на підприємстві необхідно:

- надавати керівникам всю необхідну інформацію, в тому числі конфіденційну, оскільки управлінський облік втрачає сенс за наявності неповної інформації;
- підготувати спеціальну методологію для кожного підприємства. Така методологія повинна включати параметри управлінського обліку (напрямок, статті доходів і витрат, віднесення загальних витрат до всіх витрат), облікову політику, формати звітності, процедури отримання інформації. Розробляючи методик, слід пам'ятати, що в управлінському обліку економічна сутність операції стоїть вище за юридичну форму. Крім того, оперативний облік іноді допускає використання недокументованої інформації [4].

Таким чином, підсумовуючи питання про необхідність використання управлінського обліку для потреб управління на підприємстві, можна сказати, що управлінський облік є ефективним інструментом управління, оскільки створює конкурентні переваги в ринковому середовищі, а саме забезпечує підприємство основною інформацією. Поступове становлення та розвиток управлінського обліку є одним із напрямків удосконалення національної системи бухгалтерського обліку та звітності як основного інформаційного інституту, що забезпечує конкурентоспроможність національної економіки.

Основним проблемним аспектом на сучасному етапі господарювання залишається питання практичного застосування системи управлінського обліку та використання його інформації. Впровадження управлінського обліку на підприємстві дозволить підвищити ефективність аналізу даних і операцій.

Список використаних джерел

1. Шурпенкова Р.К., Сарахман О.М., Калайтан Т.В. Управлінський облік як один з напрямів удосконалення вітчизняної системи обліку. *Збірник наукових праць. Вісник Університету банківської справи*. 2019. № 1 (34). С.86-92.
2. Нападівська Л. В. Управлінський облік URL: <https://doc-08-4c-docs.googleusercontent.com/docs/securesc/ha0ro937gcuc717de>.
3. Shurpenkova R., Sarahman O. Management accounting as an effective tool of management of a modern enterprise. *Współczesne Problemy Zarządzania*. 2021. 9(1(18)). P. 53–58.
4. Васюк Н.В. Методологія організації управлінського обліку на підприємстві. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. випуск 1 (48). С 40-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_1_7

Наукове видання

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ГУМАНІТАРНИЙ
АСПЕКТИ

МАТЕРІАЛИ ХІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Підписано до друку 18.11.2024 р.
Формат 60x84/16. Друк офсетний
Гарнітура TimesNewRoman. Умов. друк. арк.: 29
Наклад прим.: 300. Замовлення № 684

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»
м. Київ, вул. Бориспільська, 9
Свідоцтво: серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»
м. Київ, вул. Бориспільська, 9
Свідоцтво: серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.